سەرنجێک لە پێکهێنانی حکومەتی عێراق… عوسمان حاجی مارف

چۆنیەتی هەڵبژاردنەکانی عێراق هەر لە کاتی خۆیدا ئەوەی نیشانداین و سەلماندی کە ئاکامی ئەو جۆرە هەڵبژاردنەی بەدوای خرۆشانە جەماوەرییەکان و قەیرانی سیاسی و قەیرانی حکومەتی عادل عبدالمهدی بەرێخرا، نەک نەیتوانیوە وەڵام بە قەیرانی هەلومەرجی سیاسی عێراق و قەیرانی دەسەڵات بداتەوە، بەڵکو ئەو قەیرانە بەرەو قوڵبوونەی زیاترهەنگاوی هەڵگرتووە. ئەگەر چۆنیەتی پێکهاتەی دەسەڵاتی سیاسی لەعێراقدا بەدوای ساڵی ٢٠٠٣وە، لەسەر بنەمای ڕێککەوتنی نێوان هێزە میلیشیا قەومی و ئیسلامی و تائفییەکان پێناسەی بۆکرابێت و دابەشکرابێت، ئاشکرایە بەدوای پاشەکشەو شکستی سیاسەتەکانی ئەمریکا، ئەو پێشهات و ئاڵوگۆرانەی لە ناوچەکەو عێراقدا بەدیهات، ئەم جۆرە لە پێکهاتنی دەسەڵاتی سیاسی و رێککەوتنی نێوان هێزە میلیشیاکانی بە بنبەست گەیاندووە.

لەلایەک بە هۆی ئەوپەری ئاستی گەندەڵی و نالەباری هەلومەرجی ئابوری و سیاسییەوە، لەلایەکی تریشەوە ناڕەزایەتی بەرفراوانی جەماوەری لە بەغداو شارەکانی خوارووی عێراقدا، ئەو پرۆسەیە بوو، کە کاروباری ئەو جۆرە لە حکومەتی رێککەوتنی هێزە میلیشیاکانی تووشی ئیفلیچ بوون و بەرەو شکستهێنان برد.

گەر بە هەرهەوە و فروفێڵێک و شێوازو ئاستێک، هێزە میلیشیاکان توانیان پڕۆسەی هەڵبژاردن تێپەرێنن، بەڵام کێشە بێچارەکەیان ئەم جارە لە ڕێککەوتن بۆ پێکهێنانی حکومەت، زیاتر دەرگیری بنبەست و قەیرانی تری کردون. بۆیە دەبینین دوو ئاراستەی جیاواز ڕەنگی داوەتەوە لە نێوان ئەو هێزە میلیشیایانەی دەیانەوێت بەهەر قیمەتێک بێت خاوەن هێزی یەکەم بن لە پێکهێنانی حکومەتدا، تا بەجۆرێک خۆیان لەگەل ئاڵوگۆرەکاندا بگونجێنن. دەستەیەکیان، کە صەدرییەکان نوێنەرایەتی دەکەن، هەوڵ دەدەن ئەو ئاراستەو نەخشەیە پەیڕەوی بکەن، کە پێکهێنانی حکومەت لە ڕێگەی ئەو هێزەوە بێت، کە لە هەڵبژاردنەکاندا زۆرترین کورسی پەرلەمانی بەدەست هێناوە، کە بەجۆرێک ئەمریکاش لایەنگری لەم ئاراستەیە دەکات و پارتیش لەهەمان ریزدا سەرەی گرت. دەستەی دووەم ئەو هێزە میلیشیا شیعانەن، کە بە خۆیان خاوەنی نفوزیکی چەکدارین و راستەوخۆ پاشکۆی سیاسەتەکانی ئێرانن و دەیانەوێت لەسەر هەمان شێوازی پێشوو، لەسەر بنەمای ڕێککەوتنی هێزەکان حکومەت پێکبهێننەوە، یەکێتیش بەجۆرێک لە

چاوەروانی ئەم ئاراستەیەدا ئایندەی خۆی دەبینێتەوە.
لەم نێوەدا موقتەدا صەدر کەوتۆتە ناو دوریانێکی تەسکو بنبەستەوە. لەلایەک نەیتەوانی بە شێوازی زۆرینەی کورسیەکان، ئاراستەکەی بەسەرکەوتن بگەیەنێت و حکومەت پێکبهێنێت، لەلایەکی تریشەوە بە چونەپاڵ ڕێکەوتن لەگەڵ هێزەکانی تردا، جێگاورەگەی هێزەکەی لە حکومەتەدا مانایەکی نامێنێت. بۆیە بەناچاری لەگەڵ ئاڵۆزی هەلومەرجەکەو قەیرانەکاندا رێگای کشانەوەی گرتەبەر، بەڵکو لە هەر ئاڵوگۆریکی تردا گەر فرسەتی گونجاوی بۆ هاتەپێش گەمەی سیاسی تر بە هێزەکەی بکات. هەرکات لایەنەکانی تر بە هەر شێوازێک گەر بەیان گونجاو بێت حکومەتێک ڕابگەیەنین، ئەو کات موقتەدا صەدر دۆخەکە بەرێگای هێنانە سەرشەقامی هێزەکەی دۆخەکە زیاتر دەشێوێنێت و رێگا نادات لایەنەکانی تر ئارایش بە حکومەتەکەیان بدەن. بەم شێوەیە ئاسۆی سەقامگیری سیاسی و کێشەی قەیرانی حکومەت لە سایەی تەواوی ئەو هێزە میلیشیایانەدا نادیارترو پر گێژاوتر چاوەروان دەکرێت.
ئەوەی لەم نێوەدا ئاشکرایەو جێگای سەرنجی جدیە بەگشتی هەلومەرجی ناجێگیری سیاسی عێراق و قوڵبونەوەی زیاتری قەیرانی حکومەتە، کە ئاراستەکانی هەریەک لە هێزە چەتە میلیشیاییەکانی دەسەڵاتدار لە عێراقدا، بە بەشداری پارتی و یەکێتیشەوە رۆڵێکی سەرەکیان هەیە لە خولقاندنی ئەو دۆخە نالەبارو گێژاوە سیاسی و قەیرانایەدا. بۆیە هەمیشە ئایندەی عێراق لەسایەی بوونی ئەو هێزانەدا لەسەر لێواری رودانی جۆرەها سیناریۆیە کە قوربانیەکانی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش و هەژار دەبن.
هەروەها لە کاتێکدا یەکلایی کردنەوەی کێشەو قەیرانەکانی عێراق دیار نەبێت، هەلومەرجی سیاسی کوردستانیش بێبەری نابێت لە بەرکەوتن و بەخشینەوەی زیاتر قوڵبوونەوەی قەیرانەکاندا. لەو نێوەدا حزبە دەسەڵاتدارەکانی هەرێمی کوردستان بەجیا لەوەی لەناو تێکەڵاوی ئەو بارودۆخە نالەبەرەدان کە ناوچەکەو عێراق دەرگیریەتی، لە هەمانکاتدا نەک ناشتوانن دەوری یەکلایی کەرەوە ببین، بەلکو پریشکی قەیرانەکانی عێراقیشیان بە زیادەوە بەردەکەوێت.
پارتی بەپێی پێگەو هاوسەنگی هێزەکەی لە هەوڵی ئەوەدایە پشکی زیاتر لە حکومەتی عێراق بەدەست بهێنێت. ئامادەیە هەر هێزێك بە هەر ئاراستەیەک پێشوازی لێبکات لە پێکهێنانی حکومەتی عێراقدا رێکەوتنی لەگەڵدا بکات. جا ئەو ڕێکەوتنەی لەگەڵ صەدریەکان ئەنجامیدا و بە ئەنجام نەگەیشت، ئێستا چاودێری دۆخەکە دەکات و خۆی مەڵاسداوە بۆ رێکەوتێکی تر. بەڵام ئایا قەیرانی حکومەت و

یەکلایی بوونەوەی کێشەکان ئەو فرسەتە بە پارتی دەنەتە پێشەوە!؟ بە بۆچونی من هەلومەرجی سیاسی بە شێوەیەکی گشتی لە هەموو لایەنێکەوە عێراق و کوردستانی لەسەر گێژاو و چارەنوسێکی نادیاری وەها راگرتووە، کە کەمترین فرسەتی هێشتەتەوە بۆ گەمەی سیاسی پارتی تا بتوانێت لە حکومەتی عێراقدا جێگاورێگایەکی باڵاتر لە جاران بەدەست بهێنێت. لەهەمانکاتدا ئاشکرایە، کە بەهۆی دابەزینی ئاستی پێکەی یەکێتی نیشتمانی و کێشە ناوخۆییەکانیەوە، بەشی لە پریشکی قەیرانەکاندا زیاتر دەبێت. ئەمەش بە ئاشکرا دەبینرێت، کە هاوکاتی زیاتر قوڵبونەوەی کێشەکانی پارتی و یەکێتی بە گەرانەوەی مامەڵەیان لەگەڵ بەغداد درزی زیاتری تێکەوتووە، هاوکات ناتوانن بە تێپەراندنی هەڵبژاردنەکانی کوردستان نەخشەیەکی رۆشن بدەن بەدەستەوە. هەر بەم مانایەش هەڵبژاردنەکانی کوردستان لە ساتە وەختێکی وەها ناهەموارو سەختدایە، بە ئاسانی بەیان ناچێتە سەر.

کتێبی (ئەدەب و هونەری منداڵان)چاپ و بڵاوکرایەوە

لە دوو تووێی (552) لاپەڕەدا کتێبی «ئەدەب و هونەری منداڵان» دیمانە و ئامادەکردنی «د. هاوژین سڵیوە – ڕۆستەم خامۆش» چاپ و بڵاوکرایەوە، کتێبەکە هەموو بوارەکانی تایبەت بە منداڵانی لە خۆگرتووە، لەوانە: «شیعر، چیرۆکی منداڵان، شانۆنامە و شانۆگەریی، نیگارکێشان، کاریکاتێر، گۆرانی و میوزیک» و چەندین بواری تر.
کتێبەکە لە پێشەکی و ناساندنی کتێبەکە و لە دوو بەشی سەرەکی پێکهاتووە: بەشی یەکەمی پێکهاتووە لە (16) تەوەر، بەشی دووەمی کتێبەکە (36) دیمانەی لە خۆگرتووە، ئەم بەشە زۆربەی بوارەکانی تایبەت بە منداڵانی لە خۆگرتووە و زۆربەی بابەتەکانی دەربارەی ئەدەب و هونەری منداڵانە. هەروەها (90) کەسی شارەزا و شاعیر و نووسەر بەشدارییان لەم کتێبەدا کردووە، کە (111) لێدوان و چاوپێکەوتن لەم کتێبەدا بڵاوکراوەتەوە.

ناوەڕۆکی کتێبی (ئەدەب و هونەری منداڵان).

با□ت: چاوپێکەوتن دەربارەی ئەدەب و هونەری منداڵان
دیمانە و ئامادەکردنی: د. هاوژین سڵیوە و ڕۆستەم خامۆش
نەخشەسازیی بەرگ: برەو شێخ تاڵب
سەرپەرشتیاری هونەری و چاپ: شێخ تاڵب

ئەم کتێبە لە دوو بەشی سەرەکی پێکهاتووە و (٥٥٢) لاپەڕەیە و بەرگەکەی ڕەق و موجەلەدە.
سەنتەری لێکۆڵینەوە و پەخشی کۆیە، بە تیراژی: (٥٠٠) دانە، چاپ و بڵاوی کردووەتەوە.

بەشی یەکەم: تەوەرەکان.
ئەم بەشە لە (١٦) تەوەرە پێکهاتووە و (٧٥) لێدوان لە (٦٣)کەسی شارەزای بوارەکانی منداڵان وەرگیراوە.

تەوەرەی یەکەم: دەربارەی ڕۆڵی فۆلکلۆر لە ئەدەبی منداڵاندا.
فازیل شەوڕۆ
تەوەرەی دووەم: دەربارەی ئەدەبی منداڵان.
ئەمین محەمەد
ئەلند مزوری
ئاکۆ محەمەد سابیر
زیاد ڕەشاد قادر
زرار عەلی
سەلاح نیساری
عەبدولعەزیز ئەلکی
کازم کۆیی
تەوەرەی سێیەم: دەربارەی شیعری منداڵان.
ئەمین محەمەد
ڕەئووف شێخ جەمیل
ڕەزا شوان
شوان ئەحمەد مام عەلی
محەمەد داریاس
مەولود ژاکاو
محەمەد ساڵح پێندرۆیی (جگەرسۆز)
تەوەرەی چوارەم: دەربارەی چیرۆکی منداڵان.
حەمەساڵح فەرهادی
د. خالیدە قادر فەرەج
ڕەمەزان حەمەدەمین قادر
عەلی بەختەوەر

د. کەمال غەمبار
محەمەد کەساس
نەچیروان شوانی
نەوزاد عەلی
تەوەرەی پێنجەم: دەربارەی شیعر و چیرۆک و ڕۆمانی مێرمنداڵان.
د. ئازاد محەمەد سەعید
د. جەلال ئەنوەر سەعید
ڕەزا شوان
عەزیزی مەلای ڕەش
د. عوسمان دەشتی
کاروان عومەر کاکەسوور
د. محەمەد ناسر
تەوەرەی شەشەم: لە بارەی دەقی شانۆ و شانۆی منداڵان.
ئومێد کەمال
د. کەیفی ئەحمەد
یوسف یوسفی
تەوەرەی حەوتەم: دەربارەی نووسین بۆ منداڵانی باخچە.
ڕەنجدەر ئازاد
ڕەزا شوان
د. عومەر پەتی
د. محەمەد ناسر
تەوەرەی هەشتەم: دەربارەی نیگارکێشانی منداڵان.
ئاری سوبحی کەیی
حەمە هاشم
حەمیدە یوسفی
ڕەزا شوان
ڕۆستەم ئاغالە
ڕێزوان قادر ڕەحمان
نەورۆز شەهاب
هەتاو کەریم
تەوەرەی نۆیەم: دەربارەی کاریکاتێری منداڵان.
گرفتار کاکەیی
تەوەرەی دەیەم: دەربارەی مۆزیک و گۆرانی منداڵان.
ڕۆشناساڵح
سەفین عەبدولڕەزاق
شاباز عومەر
فواد مەولانایی

موسعەب جەمیل (کەروێشکە فەندی)
نەوزاد حاجی شووشە (نونو)
هۆشەنگ جەمیل
وریا قادر حەسەن
تەوەرەی یازدەهەم: دەربارەی ئەفلام کارتۆنی منداڵان.
د. جەبار ئەحمەد
ڕەزا شوان
د. کاوە عەلی محەمەد
ناسر فەتحی
تەوەرەی دوازدەهەم: دەربارەی ڕۆژنامەنووسی منداڵان.
شەریف وەرزێر
شەریف فەلاح
عەزیز ئالانی
تەوەرەی سێزدەهەم: دەربارەی ڕۆژی جیهانیی کتێبی منداڵان.
ڕەزا شوان
شەریف فەلاح
تەوەرەی چواردەهەم: دەربارەی کتێب و گۆڤاری منداڵان.
فازیل شەوڕۆ
محەمەد جەمیل عەلی
تەوەرەی پازدەهەم: دەربارەی وەرگێڕان لە پێشخستنی ئەدەبیاتی منداڵانی کورددا.
ئازاد تەها عەلی
ئامانج شاکەلی
سیروان کاروانی
فازیل شەوڕۆ
تەوەرەی شازدەهەم: دەربارەی بەرنامەی منداڵان لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆندا.
پەیام ئیبراهیم
جوان بەهائەدین عەلی
ڕەزا شوان
ڕۆژگار عەبدولقەهار (سپۆینج بۆب)
موسعەب جەمیل (کەروێشکە فەندی)
…
بەشی دووەم: چاوپێکەوتن لەگەڵ کەسایەتییەکانی بواری منداڵان و خستنەڕووی ژیاننامەکانیان.
ئەم بەشە (٣٦)چاوپێکەوتنی لە خۆگرتووە، کە لەگەڵ (٣٥) کەس لە شاعیران و نووسەران و شارەزایانی بواری ئەدەبیاتی منداڵان

سازکراوە، ئاوڕدراوەتەوە لە بوارەکانی: (دەروونناسی و پەروەردە و مافی منداڵان).

١. ئەمین گەردیگلانی
٢. ئەمین محەمەد
٣. ئاکۆ محەمەد سابیر
٤. بەکر بەهرەمەند
٥. پەیام ئیبراهیم عەبدولڕەحمان
٦. جەبار شافێعی زادە
٧. خاڵند ئەحمەدی
٨. ڕزگار خدر
٩. ڕۆستەم خامۆش
١٠. ڕێکارێ مزویری
١١. زرار عەلی
١٢. زیاد ڕەشاد قادر
١٣. زارا ئەحمەد جاف
١٤. سەعدوڵڵا کۆیی
١٥. سۆزان سۆفی
١٦. شوان ئەحمەد
١٧. سەلاح محەمەد (مام عەوڵا)
١٨. سەلاح نیساری
١٩. عەزیز ئالانی
٢٠. د. عومەر پەتی
٢١. عوسمان دەروێش
٢٢. عوسمان محەمەد هەورامی
٢٣. عەبدولڕەحمان تاوگۆزی
٢٤. فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی
٢٥. فازیل شەوڕۆ
٢٦. کارزان مەحموود
٢٧. لەتیف هەڵمەت
٢٨. مەریوان سەلاح حیلمی
٢٩. محەمەد بەرزی
٣٠. محەمەد ڕەسووڵ نیا
٣١. مەحموود باجەڵان
٣٢. محەمەد ساڵح پێندرۆیی (جگەرسۆز)
٣٣. د. هاوژین سڵیوە
٣٤. هەتاو خورشیدی
٣٥. د. هێمن عەبدولحەمید شەمس.

ئەو ڕووداوانە چۆن ڕوودەدەن؟ یان بۆ ڕوودەدەن؟... زانا رەزاق

یەکەم هۆکار کاتێک تۆ هەلەیەک یان هەر شتێکی تر لە کەسی تر دەبینی ئەوا بەشێوەیەکی جوان و باش پێی نالێیت و باش بۆی شیناکەیتەوە ، بەزمانێکی توند پێی دەلێی مرۆڤیش بوونەوەرێکی هەست و سۆزییە زیاتر لە ئەقلانی هەر بۆیە ئەویش ئەگەری زۆرە بەدوو شێوە وەلامی هەبێ بێت :

یەکەم یان ئەوەتا خۆی بێدەنگ دەکات و هیچ نالێت چونکە لەژێردەستی تۆدایە یان ئەوەتا وەلامی دەبێ بێت ئەوەش یەکەمجار خۆت لێی بەرپرسی ئەوجا ئەو پاشان ئەو ڕووداوانەی یان بلێین ئەو کێشانەی درێژە دەکێشێت دواتر لەماوەیەکی زۆردا بەسەردا دەڕوات دەتەقێتەوە ئەوا ئەو کەسەی تاوانەکەی کردووە جا تاوانی گەورەش بێ کەسێکی خراپ نیە بەلکو لەناچاری ئەو کارەی کردووە هیچی لەبەردامدا نەماوە هەرچەندە ئەمەش کارێکی باشنیە بەلام مەبەستم ئەوانەی پشوودرێژن خراپنین بەلکو وای لێدێت و وای لێدەکرێت.

دووەم کاتێک هاوڕێییەکانت پشتگیری ئەو ڕەفتارەت دەکەن چونکە لەسەر ئەساسی هاوڕێیەتی شت بڕیار دەدەن ئەوا ئەوەش هۆیەکی ترە کە ئەو کەسەی بەرامبەرت زیاتر شتەکان لەناخی پەنگی پێبخواتەوە. لەهەمان کاتدا لەو کۆمەلگایە هاوکاری مرۆڤی خراپ زیاتر دەکرێت لە مرۆڤی باش و چاک ئەوەش هۆکارێکی زۆر بوونی ئەو ڕووداوانەیە یانی بەشێوەیەکی گشتی هەست بەهێزێک دەکات بەرامبەر کەسانی تر.

سێیەم چونکە لە زۆربەی بوارەکانی کۆمەلگا لە هەژاری هزری و ئاستی هۆشیاری نزمدان بۆیە ئەمانە زۆربەیان بەدە و بێترس و شتی تر کار دەکەن ڕۆلی دەرپەندانی بێسودەکان لەگەل گرنگیدان بەدە قسەکردنەکان زۆرە ئەمە لەهەموو شوێنێکی کۆمەلگا وایە و سەدا سەدویەکی کورد بەحەزە نەک بەسود جگە لەوەش.

هەموو میدیا حزبییەکان ئەوانی تریش تەنیا ئەو کەسانە بانگهێشت دەکەن کە لەخۆیانن، بۆیە پێویستە میدیاکان و هەموو شوێنەکان هی هەمووان بێت نەک تەنیا کەسانێک یانی هاولاتی و شتەکان وەک بنەماو

مەبدەئی بەت
یانی دەبێ مرۆقی بەتوانا لە بوارەکان دابنرێت نەترسین و ئازادی بیروڕاش هەبێ مەبەستم ئەوەنییە هەموویان وان بەڵکو لەناو هەمووان زۆرینەی ئاوا دیارن کاتێک زۆرینە وا دیارە ئەوەش ئاوا دەبینرێت.

چوارەم هیچ کەسێک دان بەهەڵەو خراپی خۆی دانانێت زۆرەکیان باسی هەڵەو خراپی بەرامبەر دەکەن ئەمەش بۆ بەرامبەر باشە کەچی بۆ خۆیان وانین، تۆ سەیری ئەو ڕووداوە بکە زۆرەکیان پاڵەوان بوون بەڵام لێیان بکۆڵیتەوە ئەوانیش هۆکارێکی سەرەکین بۆ ئەو ڕووداوانە زیاتر لەوانەی لەو ڕووداوانە بێدەنگن خۆی لەڕووی دەروونییەوە ئەوانەی هەڵەو کەم و کورتیان زۆرە زۆر دەنگ هەڵدەبڕن دەگمەنیا بێدەنگ دەبێ.

پێنجەم زەنگێکی مەترسیدار ئەوەیە لەو ڕووداوەو ڕووداوەکانی تر زۆرێک لەکاتی توڕەیی بکوژە دەڵێنەوە

ئەمە ڕاستییە لەڕووی دەروونییەوە کاتی هەڵجوونییەتی بەڵام کە وا دەڵێ ئەگەر زۆرێک وا بێت هەر ئەو زۆرەش کاتی کاری وا زوو کارەکەش دەکات ئەگەر بە کوشتن و چەکیشەوە نەبێ ئەوا ڕووبەڕووبوونەوەیەتی بەجۆرێکی تر ئەمەش خۆی لەخۆیدا کێشەو سەرەتای کێشەیە.
ئەو ڕووداوانە چۆن ڕوودەدەن؟ یان بۆ ڕوودەدەن؟

یەکەم هۆکار کاتێک تۆ هەڵەیەک یان هەر شتێکی تر لە کەسی تر دەبینی ئەوا بەشێوەیەکی جوان و باش پێی ناڵێیت و باش بۆی شیناکەیتەوە ،بەزمانێکی توند پێی دەڵێی مرۆڤیش بوونەوەرێکی هەست و سۆزییە زیاتر لە ئەقڵانی هەر بۆیە ئەویش ئەگەری زۆرە بەدوو شێوە وەڵامی هەبێ بۆت :

یەکەم یان ئەوەتا خۆی بێدەنگ دەکات و هیچ ناڵێت چونکە لەژێردەستی تۆدایە یان ئەوەتا وەڵامی دەبێ بۆت ئەوەش یەکەمجار خۆت لێی بەرپرسی ئەوجا ئەو پاشان ئەو ڕووداوانەی یان بڵێین ئەو کێشانەی درێژە دەکێشێت دواتر لەماوەیەکی زۆردا بەسەردا دەڕوات دەتەقێتەوە ئەوا ئەو کەسەی تاوانەکەی کردووە جا تاوانی گەورەش بێ کەسێکی خراپ نییە بەڵکو لەناچاری ئەو کارەی کردووە هیچی لەبەردامدا نەماوە هەرچەندە ئەمەش کارێکی باشنییە بەڵام مەبەستم ئەوانەی پشوودرێژن خراپنین بەڵکو وای لێدەکرێت.

دووەم کاتێک هاوڕێییەکانت پشتگیری ئەو ڕەفتارەت دەکەن چونکە لەسەر ئەساسی هاوڕێیەتی شت بڕیار دەدەن ئەوا ئەوەش هۆیەکی ترە کە

ئەو کەسەی بەرامبەرت زیاتر شتەکان لەناخی پەنگی پێبخواتەوە. لەهەمان کاتدا لەو کۆمەڵگایە هاوکاری مرۆڤی خراپ زیاتر دەکرێت لە مرۆڤی باش و چاک ئەوەش هۆکارێکی زۆر بوونی ئەو ڕووداوانەیە یانی بەشێوەیەکی گشتی هەست بەهێزێک دەکات بەرامبەر کەسانی تر.

سێیەم چونکە لە زۆربەی بوارەکانی کۆمەڵگا لە هەژاری هزری و ئاستی هۆشیاری نزمدان بۆیە ئەمانە زۆربەیان بێدەن و بێترس و شتی تر کار دەکەن ڕۆلی دەرپەندانی بەسودەکان لەگەل گرنگیدان بەدە قسەکردنەکان زۆرە, ئەمە لەهەموو شوێنێکی کۆمەلگا وایە و سەدا سەدویەکی کورد بەحەزە نەک بەسود، جگە لەوەش هەموو میدیا حزبییەکان ئەوانی تریش تەنیا ئەو کەسانە بانگهێشت دەکەن کە لەخۆیانن، بۆیە پێویستە میدیاکان و هەموو شوێنەکان هی هەموان بێت نەک تەنیا کەسانێک یانی هاولاتی و شتەکان وەک بنەماو مەبدەئی بێت. یانی دەبێ مرۆڤی بەتوانا لە بوارەکان دابنرێت نەترسین و ئازادی بیروڕاش هەبێ مەبەستم ئەوەنیە هەموویان وان بەلکو لەناو هەموان زۆرینەی ئاوا دیارن کاتێک زۆرینە وا دیارە ئەوەش ئاوا دەبینرێت لەگەل هەژاری هزرە لە هەموو شوێنەکان و بوارەکانی کۆمەلگا بەلگەشم زۆرێک بۆچوون و بیرەکانیان پێدەچێت لەگەل وەکو یەکن.

چوارەم هیچ کەسێک دان بەهەلەو خراپی خۆی دانانێت زۆرێکیان باسی هەلەو خراپی بەرامبەر دەکەن ئەمەش بە بەرامبەر باشە کەچی بە خۆیان وانین

تۆ سەیری ئەو ڕووداوە بکە زۆرێکیان پالەوان بوون بەلام لەیان بکۆلیتەوە ئەوانیش هۆکارێکی سەرەکین بۆ ئەو ڕووداوانە زیاتر لەوانەی لەو ڕووداوانە بێدەنگن خۆی لەڕووی دەروونیەوە ئەوانەی هەلەو کەم و کورتیان زۆرە زۆر دەنگ هەلدەبڕن دەگمەنیا بێدەنگ دەبێ

پێنجەم زەنگێکی مەترسیدار ئەوەیە لەو ڕووداوەو ڕووداوەکانی تر زۆرێک لەکاتی توڕەیی بکوژە دەلێنەوە

ئەمە ڕاستە لەڕووی دەروونییەوە کاتی هەلجوونیەتی بەلام کە وا دەلێ ئەگەر زۆرێک وا بێت هەر ئەو زۆرەش کاتی کاری وا زوو کارێکەش دەکات ئەگەر بە کوشتن و چەکیشەوە نەبێ ئەوا ڕووبەڕووبوونەوەیەتی بەجۆرێکی تر ئەمەش خۆی لەخۆیدا کێشەو سەرەتای کێشەیە

ژا□□□-4… ف□تاح حەسەن

بەشی چوارەم

-١-

وەك چۆن با□□ندە ئەم چڵ و ئەو چڵ دەكات ب□ چ□□□ك دەگەڕێ لەسەری بسرەوێت، ئ□و□یش لە یانە شەوانییەكەدا ئەم مێز و ئەو مێزی بوو تا یەكێك پێی ڕازی بێت و پاشان لەگەڵی بڕوات ، بەتایبەتی مێزی پیاوە بەتەمەنەكان چونكی خۆی باشی دەزانی گەنجەكان لای لێناكەنەوە، ئەو شەوە تابەربەیان ئەوە كاری بوو، یانەكە بەرەو چۆڵبوون دەچوو ، ئ□و□یش بەهەناسەی ساردەوە بەپێ كوتای بەرەو ماڵەوە هەرچەندە ماڵەكەشیان دوور بوو، بەڵام چیبكات جانتا دەستییەكەی وەك سەلاجەكەی بەتاڵ بوو، چێژفرۆشان تا درەنگانی ڕۆژ دەنوون و شەوان دەردەكەونەوە، بەڵام ئەو بەیانی زوو برسێتی ناچاری كرد مل بنێ بۆ بازاڕ بۆن و بەرامەی خواردنی بەیانیان لوتی پڕكردبوو بەتایبەتی بۆنی قاوە، لەبەردەم كافتریایەكی شەقامی (شارع حسن الثانی) چەقی و چاوی چوە سەر كابرایەكی قژ ڕوتاوە، دوێنێ شەو لە یانە شەوانییەكەدا پێی ئاشنا بوو، دوای هەڵوێستەیەكی كەم خۆی كرد بەژوردا و لەبەردەم مێزەكەیدا وەك دینگە چەقی بەدەنگێكی لەرزۆكەوە وتی قاوەیەك و كێكێكم بۆ دەكڕی، كابراش بەدەستێكی كەوتە خواردنی ناوچەوانی و وەك بیەوێت بیر لە شتێك بكاتەوە و بەدەستەكەی تری ئاماژەی بۆ كورسییەكەی بەرامبەری كرد و پێیوت فەرموو دانیشە، بەچۆرێك كێكەكەی دەخوارد وەك ئەوەی دەمێك بێت چاوەڕوانی خواردنێكی وا خۆشبێت، پێش تەواو بونی قاوەكە دڵی پڕبوو ، لەتەواوبونیدا دەستیكرد بە گریان،، كابراش كلێنێكسێكی بۆ درێژ كرد لەگەڵیدا پرسیارێكی ئاڕاستەكرد، وەڵامەكەی زۆر دڵ هەژێن بوو.. لەدوێنێ شەوەوە كە، كەس لە یانەكە نەیبردمەوە سكم قۆڕەی دێت لەبرسا، ئێمە تا تەمەنمان هەڵكشێت مشتەریمان كەم دەبیتەوە… داهاتویەكی تاریك چاوەڕوانمانە ئ□و□یش دەسڕ ڕاخستنمانە لەسەر شۆستە و بەردەم مزگەوتان.

-٢-

لەپێش ئەوەوە ژنێكی ڕەشتاڵە، تەمەنی بەرەو سی ساڵان هەڵدەكشا، بایی چل در□□م ماسی سورەوەكراوی كڕی، ئ□و□یش بایی د□ در□□م

لەهەمان ماسی کڕی بە لاقرتێیەکەوە وتی، کەسێکی سینگڵ هەر ئەوەندەی پێدەخورێت.

/ ئێمە بە هەردوکمان دوانین..

وەك ئەوەی هیچی نەبیستبی، ملێکی بۆ بادا و لە دوکانەکە دورکەوتەوە و جگەرەیەکی پێ کرد، خۆی پێنەگیرا بەدوی کەوت.، کاتێک کە بینی خۆی کرد بە خانوی سەر سوچەکەدا ئەبڵەق بوو، ماسی□کەی لەدەست کەوتەخوارەوە .. هەردوو دەستە زبرەکانی لەیەك خشاندو لەبەرخۆیەوە وتی خۆ ئەوە ماڵی پیاوە کەمئەندامەکەیە کە ئێواران لەسەر شەقامەکە سواڵ دەکات، تۆ بڵیی چی ئەو بێت، هەرخۆی وەلامی خۆی دایەوە، منیش سەیرم چیمە بەسەریانەوە.

-٣-

پاش ئەوەی کەڵەگاکەی مێردی خستی□ بازاڕی چێژفرۆشانەوە، دەستی لێبەردا، خۆشی و ئاسودەبوونی لەهیچ پیاوێکدا بەدی نەدەکرد، لە یانەی شەوانەی (ئەرگانا) ، هەر شەوە ناشەوێك دەبوە نێچیری پیاویك، پاش خۆگۆڕینی زنجیری جانتای شانەکەی دەکردەوە و دەیگوت:-

- مار□ی□کەمی تێخە –
  خووی بە کارێکەوە گرتبوو ئاسودەبوونی خۆی تیادا بەدیدەکرد، بەدوو س□ □□ز جارێك دەچوە جێگەی فرۆشتنی باڵندە، چەند دانەیەکی لەوانە دەکڕی کە لەدەرەوەی تیابەندیش دەتوانن گوزەران بکەن، کاتی کازێوە بەجلێکی پەمەیی خەوەوە لەباک□□نی شوقەکەی بەرەڵای دەکردن، تا لەچاو- ون دەبوون سەیری دەکردن، پاش ئەوەی ئ□خزن□ك بەگیانیدا دەهات جامخانەی باک□نەکەی دادەخست.

ژاڵە* کۆمەڵە ڕوداویکی ڕاستی□قینەو خەیاڵین بیرۆکەکانیان زادەی گەشتکردنە بۆ شاری ئەگادیر لە مەغریب بەتایبەتی ناوچەی (شارع حسن الثانی) و گەڕەکی (طالبرج) و بازاڕی (سوق الآحد).

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی
٤/٤/٢٠٢٢

ئەو ڕۆژەی مامۆستا کردمی بە پەند..!... شەماڵ بارەوانی

بیرمە لە قوتابخانە و لە چواری سەرەتایی بووم، من قوتابییەکی تابەیت زیرەک و هێمن و بە ئەدەب و ڕەوشت بەرزو بەڕێزبووم و بەو هۆیەوە لای مامۆستاکان هەمووی زۆر مەحبووب بووم، جارێک بە سیفەتی مرۆڤ بوونم و ئینجا منداڵی بوونم هەڵەیەکم کرد و هەندێک خەتم بە بزمارێک لە سەر تەختەی نووسین درووستکرد، پاشان قوتابییەک، لای مامۆستاکان و بەڕێوەبەری قوتابخانە دوو زمانی لێی کردم، هەرهەندەم زانی مامۆستای زمانی عەرەبی هات و زۆر وەحشیگەرانە و بە بەزەییانە و دوور لە هەموو پڕنسیپێکی پەروەردەیی و بەهاییەکی ئەخلاقی و ڕەوشتێکی مرۆڤایەتی، لە بەردەم هەموو منداڵانی قوتابخانە، بە قژ بەرزیکردمەوە و تا هێزی تیابوو بە عەرزی دادام و بە شاپ و پێڵەقە کەوتە گیانم و تا هیلاک بوو تێی سرەواندم.

وای کە چرکەساتگەلێکی ناخۆش و بوو ئەوکات و، بیرەوەریەکی پڕ بە ئازاریش بۆ ئێستا.

منێك، کە لە قوتابخانە پۆلی چوار بووم و تا ئێستا بێ ئەدەبییەکم بەرامبەر هیچ مامۆستایەک نەکردبوو وەکو ئاماژەم دا، مامۆستاکان بە هۆی بەڕێزی و بە ئەدەبی و زیرەکیم زۆر زۆریان خۆش دەویستم و ڕێزی تایبەتیان دەگرتم. کە ئەو مامۆستایە هێندە هەقانە و لە بەر دەم قوتابییەکان وای بەسەر هێنام، زۆر هەستم بە تێک شکان و ئازارێکی دەروونی کرد و چاوەکانم تاریک داهاتن و ئەوەی ناوی ڕێز و ئەدەب و مەبادێء لەو چرکەساتە لام نەما!

تووشی هەڵچوون و کاردانەوە بووم و
گووتم دەبێت لە تۆڵەی ئەو بێ ڕێزییەی مامۆستا پێی کردم، بێ ڕێزییەک، ڕەنگ بێت تا کۆتایی ژیانم لە بیری نەکەم(حەتمەن ئێستاش کە بیرم دەکەوێتەوە جۆرێک لە ڕق لە بەرامبەر ئەو مامۆستایە"ڕۆحی شادبێت" و بەرامبەر ئەو قوتابخانەیە، لە دڵ و دەروونم زیندوو دەبێتەوە و بێزم لەو ڕۆژە و لە خوێندنی قوتابخانەکەمان دەبێتەوە و هەست بە تێکشان و ئازار دەکەم!)

جا گووتم شەرت بێت پەندێکی وا بەسەر ئەو مامۆستایە بێنم و وانەیەکی وای پێ بدەم، تا مردن لە بیری نەچێت و ببێت بە عیبرەت،

وەک چۆن منی کرد بە عیبرەت!

لەناو حەوشەی قوتابخانەبوو کەوای لێکردم، هەموو قوتابخانە بە شێوەی بازنەیی لە دەوری من و مامۆستاکە ڕاوەستابوون، کاتێک مامۆستا کەوتبووە ویزەم،
ڕێک دیمەنێکە وەکو ئەوەبوو تاوانبارێکی جەنگ، یاخود نازییێک بێنیتە گۆڕەپان و بە تاوانی هۆڵۆکۆست و جوڵەکە سوتاندن لە قەفەسی دادگادا، دادگایی بکەیت و تۆڵەی تاوانەکەی لێ بکەیتەوە، چ تۆڵەیەک و دادگاییکردنێك؟ پێلەقە و شاپەزلە و قژ ڕاکێشان و جوێن پێدان! چ دۆزەخێک بوو خودایە ئەو ڕۆژە.
Shamal Ismael Kareem
گوێم لێبوو قوتابیەکان هەیان بوو قاقای دەکێشا و یەک بەدەنگ پێدەکەنی، هەبوو دەیگووت: ئەی باوکەڕۆ وڵا کوشتی،
هەشیان بوو لەوەکەیتری دەپرسی؟ باشە ئەو کوڕه چی تاوانێکی ئەنجامداوە و چی هەڵەیەکی کردووە!؟
نەم بیست کەسێک بەزەیی پێم دا بێتەوە و فریام کەوێت و لە ژێر دەستی ئەو مامۆستا جەلادە دەرم بێنێت، تەنانەت مامۆستاکانی تریش، کە پێشووتر هێندە منیان خۆش دەویست، ئەو ڕۆژە چووبوونە ناو بەرگی هۆڤێک و ببوون بە سادیک و چێژیان لەو دیمەنەی بە قەشمەڕکردن و وەرانکردن و تێک و پێک شکاندنی من دەبینی!

سەرتان نەیەشێنم و زۆر لە سەر ئەو دیمەنەی دادگایی کردنی دادگای نۆرمبێرگ نەڕۆم.

چیم کرد؟ تەزێک ڕامکردە ئەولاتر و چی جوێنی ناشیرینە بێیم حەواڵەکرد، ویستم بێتە پێش بەم و تا زۆربی خۆم بوەشێنم و فریای ڕاکردن بکەوم، مامۆستاکە، کە ئەو جوێنانەم پێدا، دووبارە هێرشی بە هێنامەوە و ویستی جارێکی تر شەلالی پێلەقە و بۆکسم بکات، یەکسەر دەستم دا بەردێک و تا هێزم تێدابوو دام لە قاچی مامۆستا و گوتی ئای باوکەڕۆ مردم، تەختی زەویم کرد و ڕامکرد و ئیتر ئەوساڵە هەمووی نەڕۆیشتمەوە بۆ قوتابخانە.

دەمەوێت لە سەنگەی ئەو چیرۆکە بە ئازار و ناخۆشەوە یەکەم بڵێم:
تاکی کورد ئەفسوس، زۆرێکیان تاکێکی زۆر تاکڕەهەند و سرووشت شێواوە و دایمە عەفەویانەو بازاڕیانە و بە هەڵچوون و کاردنەوەیەکی مناڵانەی بێ بیرکردنەوە و دوور لە لۆژیک و هەڵسەنگاندنێکی ساغڵەم و تەواو، شوێن شەپۆڵی مێگەڵ و هاش و هەشی جەماوەر دەکەوێت و زۆر تەتالیتارانە، تەنها دیوێکی شتەکان

دەبينێت و تەقە بە تاريكييەوە دەنێت و هەمووى بووە بەدادوەر و بڕيارى لە سێدارەدان بۆ تاوانبار و بكوژ دەردەكات،
بێ ئەوەى لە كرۆكى باتەكەحاڵى بوو بێت و بزانێت حەقيقەتى بابەتەكە چييە و ئايە بۆ دەبێت كەسێك لە بەشى ياسابێت و ببێت بە بكوژ و دەستى بچێتە خوێنى مامۆستا و تاوانێكى هێندە قێزەون ئەنجام بدات!؟

ئايە تەنها كوژراو قوربانييە؟ ئەى بكوژيش قوربانى نييە؟
چى شتێك واى كرد بگات بەو ڕادەيه و ئەو كارەساتە قێزەونە ڕووبدات؟ هەلەكە تەنها هى بكوژە؟ يان تەرەفيتريش؟

ئێنجا نازانم بۆ تاكى كورد هێندە تينووە بە خوێن و تۆڵە سەندنەوە و هەمووى داواى خوێن ڕشتن و تو□س□ندنەوەى تاوانبار و لە سێدارەدانى بكوژ دەكەن!
و ڕاگەياندنو ميدياى كوردى بێت و بە خەڵك بڵێت: پێتباشە سزاى لەسێدارەدان لە هەرێمى كوردستان جێبەجێبكرێت؟

وەك بڵێيت كوشتن لە تۆڵە و لە سێدارەدان بنبڕى ئەو دياردە بۆگەن و كوشتنەنى مر□ق د□كات و دارى جادوويى جارەسەرى كێشەى كوشتنە، بێ ئەوەى لە خۆيان و لە يەكترى بپرسن: ئەرێ هەر بەڕاستى كێ و چى مر□ق د□كات بە كوژ؟
بۆچى و ئايە لە بۆش ئەو كوڕه پەناى بۆ ئەو كارە قێزەونە برد؟
فاكتەر و هۆكارەكان چى بوون؟
هەرئەوە هەموو ڕاستيەكەيە، كە لايەنى قوربانى باسى لێوەدەكەن؟
هەر بەڕاستى
وەكو بەڕێز(ياسين حەسەن)ى نووسەر ڕۆژنامە نووس وتەنى: منيش دەڵێم(پاشاگەردانييە
كەم كەس لەم كەيسە، كە كوشتنى دوو مامۆستاى زانكۆيە لەلايەن خوێندكارێكى فەسڵكراوەوە، بە هاوسەنگى قسە دەكا.
كوڕەكە تاوانى كردووە،
بەڵام كوژراوەكان و مامۆستا خاتونەكەش، كە ژنى يەكێك لە دوو كوژراوەكە و فەسڵكەرى خوێندكارەكەيە، پەپولە نين.
راگەياندن، بەداخەوە، گەيەنەرى هەواڵ و بنكۆڵكەرى هەواڵ نييە، بەڵكو بۆتە پۆليس و لێكۆڵينەوە لە كەيسەكە دەكا.
سەيرەكە لەوەدايە زۆر كەس خۆيان لێبۆتە دادوەر و بريارى لەسێدارەدان بۆ تاوانبار دەردەكەن.
Shamal Ismael Kareem
هەيە دەڵێ دەبێ لەبەردەم زانكۆ لەسێدارە بدرێ.

هەیە دەڵێ ئەگەر نەخۆشیی دەروونیی هەبێ چۆن دەتوانێ دوو مامۆستا بکوژێ.
کەس ناڵێ ئەو ک□و□□ش قوربانییە و لەنێوان دوو زانکۆدا گیری خواردبوو، هیچیان ئامادەنەبوون، لەبەر خانمە مامۆستایەک، وەک خوێندکار وەریبگرن.
رۆحی هەردوو مامۆستاکە شاد.
خوێندکارەکەش،
بەداخەوە،
لەخوێندکاری قانونەوە بوو بە بکوژ و پێشێلکەری قانون..

دووەم:
بێگومان پەروەردەی باش، بەردی بناخەی هەرکۆمەڵێکی ساخڵەم و هەنگاوی یەکەمی دروستکردنی تاکێکی مەدەنی و هێمن و ناتوند و تیژ و شارستانییە، بە پێچەوانەیشەوە، پەرەوەردەی خەراپ هۆکاری سەرەکییە لە تێکدانی شیرازه□ی کۆمەڵ و بەرهەم هێنانی تاکێکی توندڕۆ و سەرسەری و بێ مۆڕاڵ و نێگەتیق، ه□موو باشیەکان لە پەروەردەیەکی شارستانی و باش و تەندروستەوە لە دایک دەبێت، هەروەها، هەموو خەراپیەکان و کارە دزێویەکانیش بەرهەمی پەروەردەیەکی سەقەت و خراپ و ناشارستانی و ناتەندروستن.

ئینجا دەبێت ئەو حەقیقەتە بزانین، کە بەر لە مامۆستا و قوتابخانە،
گووتراوە دایک قوتابخانەیه، بێگومان وایە، قوتابخانەی یەکەم، مال□ و دایکە.
ئینجا دایک، کاتێک وەکو دایکێک، لە مال□□و□ نەتوانێت بەو ڕۆڵەی خۆی هەستێت و مناڵەکەی جوان پەروەردە بکات، یان بە شێوازێکی هەڵە پەروردەی بکات، بێگوومان بۆ مامۆستاو قوتابخانەی دووەمی زۆر قورستر دەبێت، ئەو ئەرکەی پەروەردەکردن، یان ڕاستکردنەوەی مناڵەکە.

پەروەردە دەبێت لە کۆمەڵێک ڕەهەندەوە لێی بڕوانین، تەنها ئەرک و کاری مامۆستا نییە، کۆمەڵێک دەست هەن لە پەروەردە کردندا، چی بە باشی، یان بە خراپی ڕۆڵ دەبینن، جابۆیەوە لە پێناو پەروەردەیەکی باش و شارستانی و ساغڵەم، دەبێت هەموان دەست لە ناو دەست بن.
لەوانە:
یاسا، خێزان، میدیا، کۆمەڵ ،قوتابخانە..تاد.
یانی باوکێک لە پێناو چەوتی و هەڵەێ کوڕەکەی هەڕەشە لە مۆستا بکات و بە مامۆستای زانکۆ بڵێت: بەسەرتەوە ناچێت.

دایکێک لە قوتابخانە، تەنها لەسەر ئەوەی مامۆستا قسەیەکی ڕەقی بە مناڵەکەی گووتووە، بێت و بە مامۆستا بڵێت: حەبە دەخەمە ملتەوە و بەو دەستانەی خۆم دەتخنکێنم!
دەبێت ئەو مناڵە کاتێک دەبینێت دایکی بەو شێوە ناشارستانی و سەقەتە بەرگری لێدەکات و بەو شێوە ناشیرینە هێرش دەکات سەر پەروەردەکارەکەی(مامۆستا)کەی، دەبێ چ ڕێزێک لەو مامۆستایە بگرێت و لە داهاتوو چ کەسێکی سەرسەری و شەڕانگێز و تاکێکی پێکێشە و مرۆڤێکی خراپی لێ دەربچێت!

باوکی قوتابی بێت و حەرەمی قوتابخانە و پیرۆزی قوتابخانە بشکێنێت و هەڕەشە لە مامۆستا بکات، لەسەر ئەوەی مامۆستا شاپێک، یان دارێکی لە کوڕەکەی داوە، یان هەڵەیەکی بە رامبەر بە کوڕەکەی کردووە،

دەبێت ئەو مناڵە چ کەسێکی لێ دەربچێت؟
ئەوە بینیمان چۆن دوو مامۆستا خەڵتانی خوێن دەکات و زۆر نامرۆڤانە، بە دەوەزمەی مەرگیان دەسپێرێت.

بە ئەوانەو دەیان نموونەی تری لەو شێوەیە، لە ئەزموونی ئەو چەندساڵەی مامۆستایەتیم ، هەمووی بەڵگەم هەیە و بە چاوەکانی خۆم بینیومە.

ئاخر من قوتابیم بینیوە، هێشتا لە پۆلی سەرەتاییە و بە مامۆستای گووتووە:
وەڵا باوکم پلەدارە و دەڵێم و پێی دەڵێم بێت و لێپێچینەوەت لەگەڵ دا بکات!

مناڵی وا، حەتمەن بەرهەمی ئەو جۆرە پەروەردە ناشارستانی و ناتەندروست و سەقەتەیەی باوک و دایکە، کە سەرەتا ئاماژەم پێکرد.

چەندین جار بینیومانە، لە ڕاگەیاندنەکان، کە قوتابی بە چەقۆ هێرشی کردووەتە سەر مامۆستا و زامداری کردووە.

بەر لەچەند ساڵێک، لە دێیەکی ئەو دەڤەرەی خۆمان مامۆستابووم، قوتابیەکی پۆلی(حەوت)مان هەبوو، زۆر نەوەستاو ئاڵچاغ و بێڕێزبوو، لە بەرامبەر مامۆستاکان. تەنانەت جارێک لە ناو پۆل زمانی لێدەرهێنام، منیش تەنها هێندەم پێ گووت: کاکە بۆ وادەکەیت تەواو نیت، یان بێترانیت!؟

جا ڕێک بە ترش و خوێ پێداکردنەوە،
ئەمەی بۆ دایکی گێڕابوویو□و□ و دایکی یەکسەر تێلی بۆ بەڕێو□ بەرەکەمان کردبوو و گووتبووی دێم لەگەڵ مامۆستا شەڕ دەکەم، چۆن وا بە کوڕەکەی من دەڵێت!؟

دایکی بەڕێز، ئەی لە خۆتت نەپرسی: چۆن کوڕەکەی من هێندە بێ ئەدەب بێت و بگاتە ئەوەی زمان لە مامۆستاکەی دەربێنێت!؟

هەرچەند ئەو دایکە بەڕێزە دواتر دانی بە هەڵەکەی خۆی دانا و داوای لێبووردنی لێ کردم و ئەلحەق دواتر تابڵێیت ڕێزی دەگرتم.

من بیرم دێت و مناڵ بووم و بە چاوەکانی خۆم بینیومە، بە هۆی دەست لە پشتدان و هاندانی دایکەکەیەوە، گەنجێک، گەنجێکی تری، بە کلاشینکۆف خەڵتان خوێن کرد و بە سنووری مەرگی سپارد.

ئاخر دایکی وا، هەر لە مناڵیەوە، مناڵ پەروەردە ناکات، بەڵکوو شەللاتی درووست دەکات، جەلاد و بکوژ و شەقاوە پێشکێش بە قوتابخانە و کۆمەڵ و گەڕەک و شەقام و زانینگە دەکات.

ئێ باوکی ناحاڵی و دایکی بەڕێز:
تۆ لە ماڵەوە بە دەست دوو مناڵەوە گیرت خواردووە و بە شەق و پێلەقە دەکەویتە گیانیانەوە و خوا خواتە، بڕۆن بۆ قوتابخانە و دانێک، لە کۆڵت ببنەوە.

کەچی دێیت و لە سەر قسە پێ گووتنێکی مامۆستا، یان زلەیەکی مامۆستا، هەڕەشە و شەڕ و شکات دەکەیت!؟

ئەرێ بۆ جارێکیش بێت، بیرت نەکردووەتەوە و هەستت بەوە نەکردووە، کە تۆ بە دەست دوو مناڵەوە گیرت خواردووە!؟
ئەی مامۆستایەک، لە گەڵ چوارسەت مناڵ لە قوتابخانەیەک د□ بێت حاڵی چۆن بێت؟

بیرت لەوە نەکردووەتەوە، مامۆستاش مرۆڤە، توو□□ دەبێت و هەڵدەچێت، هەڵە دەکات، مناڵی خراپ بێزاری دەکات، ئەو شەلاتیەی تۆ درۆست کردووە و بەڕەڵای گەڕەک و قوتابخانە و گیانی مامۆستات کردووە لە میزاج و کەسایەتی دەدات و بێ ڕێزی پێ دەکات.
قیامەت هەڵدەستێت، گەر مامۆستا هەڵەیەکی کرد و تووڕە بوو و جارێک لە مناڵەکەتی دا، تەواو ئیتر دنیا خراب د□ بێت!؟
هەڵبەت مەبەسم لێرە هاندان نییە بۆ لێدان، کەس هەڵە تەفسیری

قسەکانم نەکات.
بێگوومان من دژی لێدان لە منداڵم و بە هەموو شێوەیەک لێدان ڕەت دەکەمەوە.
نەساڵیشە ساڵیشە مامۆستای وانەبێژم و یەك شاپ، یان دارێکم لە هیچ یەکێک لە قوتابیەکانم نەداوە، قوتابیەکانم هەندێکشیان کۆلێژیشیان تەواوکردووە و لەگەڵ خۆم ئێستا مامۆستای وانەبێژن.

بڕۆن لە هەموو قوتابیەکانم بپرسن، بزان چەندە کەسێکی هێمن و ڕووخۆش و نا توندو تیژم لە گەڵیان و زۆر جار هەر بە شێوەی ستران و گۆرانی وانەیان پێدەڵێمەوە.
وەڵێ مەبەستم، خوانەخواستە، گەر مامۆستا هەڵەکی واشی کرد، ئەی لێبوردەیی؟ ئەی ڕێزگرتن لە مامۆستا؟
ئەی ئەو هەموو ماندوو بوون و دڵسۆزی و قوربانی دانەی مامۆستا لە پێناو پەروەردەکردن و فێرکردن و پێگەیاندنی مناڵەکەت!؟
یانی مرۆڤ ئاوا بێ ئەمەک و سپڵەبێت و بەو ئاسانیە و بە جارێک، ئەو هەموو چاکە و ماندووبوون و خزمەت و دڵسۆزیەی مامۆستا لە بیربکات!؟

نمایشی فیلمی “ئاتابای” ڕۆژی پێنجشەمه له سینەماکانی هەرێمی کوردستان دەست پێدەکات

–مەنسوور جیهانی

نمایشی گشتی فیلمی سینەمایی “ئاتابای” لە دەرهێنان و بەرهەمهێنانی “نیکی کەریمی” ئێستێرەی ناوداری سینەمای ئێران له ڕۆژی پێنجشەمه ٣٠ جوونی ٢٠٢٢ لە سینەماکانی سلێمانی، هەولێر و دهۆک لە هەرێمی کوردستان دەست پێدەکات.

نمایشی گشتی فیلمی سینەمایی “ئاتابای” Atabai لە دەرهێنان و بەرهەمهێنانی “نیکی کەریمی” ئەستێرەی به ناوبانگی سینەمای ئێران، لە نووسینی “هادی حەجازی فەر” و “نیکی کەریمی” و بە ڕۆڵ بینینی

هەندێک لە ئەکتەرە ناودارەکانی سینەمای ئێران، لەوانە: هادی حەجازی فەر، سەحەر دەوڵەتشاهی، جەواد عیزەتی، دانیاڵ نوروش، یوسفعەلی دەریادڵ، مەهلەقا مەی نووش، مەعسوومە ڕەبانی نیا و میرمەجید حوسێنی دوای بەشداری لە فێستیڤاڵە نێودەوڵەتییەکان فیلم و نمایش لە وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان، لە ڕۆژی پێنجشەممە ٣٠ جوونی ٢٠٢٢ لە سینەما "سالم" لە شاری سلێمانی، لە سینەمای "ئیمپایەر"ی فامیلی مۆڵ لە شاری هەولێر و هەروەها لە سینەمای "دهۆک مۆڵ" لە شاری دهۆک دەست پێدەکات.

"ئاتابای" بەرهەمی ساڵی 2019 بە بەرپرسیاری "محەمەد تەریوەریان"، بە هەماهەنگی خاتوو "مەهری فەریقی" بەرپرسی کۆمپانیای کلاسی ڤیژن، بە هاوکاری وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و "ئای فیلمپۆڵ" بە بەرپرسیاری "عەلی غیاسیوەند" بڵاوکەرەوەی نێودەوڵەتی فیلمەکە لە سینەمای شارە جۆراوجۆرەکانی هەرێمی کوردستان پیشان دەدرێت.

ئەم فیلمە کە یەکەمین جار، لە سی و هەشتەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی فەجر نمایشکرا و کاندیدی وەرگرتنی سیمورغی بلوورین لە 5 بەش و هەروەها فیلمی هەڵبژاردەی ڕەخنەگران و نووسەرانی گۆڤاری مانگانەی "فیلم" لە ژمارەی ڕەشەمەی ساڵی 2019 بوو؛ لە کۆمەڵێک فێستیڤاڵی جۆراوجۆری نێودەوڵەتی فیلم لە ئاستی جیهاندا بەشداریی کردووە، لەوانە: چلەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی و کۆنی فیلمی "کەمبریج" لە وڵاتی بەریتانیا و باوەڕپێکراوی ئاکادیمیای هونەرەکان و فیلم و تەلەڤیزیۆنی بەریتانیا "بەفتا" BAFTA، فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ئاسیا پەسیفیک" لە وڵاتی ئوسترالیا، فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "داکا" لە وڵاتی بەنگلادیش، فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "پۆنا" لە وڵاتی هیندستان، فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "سۆفیەمنار" لە وڵاتی بولگاریا و چەندین فێستیڤاڵی دیکە بەشداریی کردووە.

فیلمی سینەمایی "ئاتابای" لە چواردەیەمین خولی جەژنی گەورەی ڕەخنەگران و نووسەرانی سینەمایی ئێرانیش توانی 5 خەڵاتی سەرەکی لەوانە: خەڵاتی باشترین فیلم، خەڵاتی باشترین دەرهێنان، خەڵاتی باشترین سیناریۆ، خەڵاتی باشترین ئەکتەری ڕۆڵی تەواوکەری پیاو بۆ "جەواد عیزەتی" و هەروەها خەڵاتی باشترین موزیکی دەق بۆ موزیکزانی ناوداری ئێرانی مامۆستا "حوسێن عەلیزادە" بەدەست بێنێت.

لە پوختەی سیناریۆی فیلمی سینەمایی “ئاتابای”دا هاتووە: “کازم ئاتابای” تەمەن 40 ساڵە بە هاوڕێیەتی لەگەڵ باوک و خوشکەزاکەی لە پیرکەندی ژیان بەسەر دەبەن و … .

هەندێک لە ستافی ئامادەکردنی “ئاتابای” بریتین لە؛ دەرهێنەر: نیکی کەریمی، نووسەر: نیکی کەریمی و هادی حەجازی فەڕ، موزیک: مامۆستا حوسێن عەلیزادە، وێنەگر: سامان لوتفیان، مونتاژ: حوسێن جەمشیدی گەوهەری و بەرهەمهێنەر: نیکی کەریمی.

دۆستی تۆ دوژمنی تۆیە؟! دوژمنی تۆ دۆستی تۆیە… زانا رەزاق

زۆرجار دۆستی تۆ دوژمنی تۆیە ،دوژمنی تۆش دۆستی تۆیە.

یەکەم کاتێک تۆ نووسەری یان هەر کەسێکی تر ئاوا هەلەیەک بەرامبەر کەسی تر دەکەی، ئەویش چاوپۆشیت لێناکات ،یان هەلەکەت پێدەلێت ،یان داوای یاسایت لەسەر تۆمار دەکات ئەوا ئەمە بۆ تۆ زۆر باشە، چونکە بەهۆی ئەمەوە هەلەی تر و تاوانی تر ناکەیت بەلام کە چاوپۆشیت لێکرا یان خۆت زانیت ،هەلەی خۆت گوێت پێنەدا لەوانەیەو بەئەگەری زۆر ڕۆژێک بێت تووشی کەوتنی گەورەت بکات ، بەهیچ هەلنەسیەوە .

بەلام دۆستەکە لەگەلت وانیە و واناکات وادەزانێ باشە بەس خراپە ، ئەوەی سەرەتا ووتم باشە نەک ئەوەی تر.

بۆیە ئەمەی مرۆڤەکان هەلەو شکست بەمان باشترە لەسەرکەوتن و هەلنەکردن، چونکە سودی تێدایە بەمەرجێک دانێ پێدابنێن .

دووەم کاتێک تۆ فەرخوازی لە زانکۆ و شوێنی تر ئەوا ئەگەر لەگەل مامۆستاکە پەیوەندیت زۆرباش بێت یان خزم و برای ئەو بیت، هاوکاری باشت دەکات لەوەی کە پێشوەختە نمرەی باشت پێبدات، بەلام ئەوە وا دەکات بەئارەزووی خۆت چەند بخوێنی یان نەخوێنی، چونکە تۆ دەزانی دەردەچیت و بێترسی، بەلام ئەگەر مامۆستاکە توندبوو لەگەلت یان

ڕقیشی لێبووی زۆر توند و تۆل دەبێ لەگەلت ئەوە بۆ تۆ زۆر باشە
،چونکە ئەمە وا دەکات تۆ بخوێنی و خۆت ماندووبکەیت چونکە تۆ لە
ئەنجامەکە دەترسی یان ئاواتێک و ئامانجێکی گەورەترت هەیە.

خۆی ئەوەش یەکەم لەبەر ئەوە وا دەکات وادەزانێ باشە بەس خراپە
دووەمیش وادەزانن خراپە بەس باشە.

سێیەم کاتێک کەسێک دزیت لێدەکات تۆش زانیت یان دەزانی ئەوە ئەوەش
بۆ تۆ باشە، چونکە ئەمە وادەکات تۆ هەلەو کەم و کورتیەکانت
چارەسەر بکەیت یان ڕێگای تر بدۆزییەوە، بەلام ئەگەر هیچ دزێیەکت
لێنەکرابا ئەوا تۆ هەلە و کەم و کورتییەکانت نابینی، لەوانەیە
ڕۆژێک بەجۆرێک دزیت لێبکرێت هەموو سەروەت و سامانت لێبردرێت و
ئیفلاسیان پێکردبای. یانی دەکرێ بلێن دزی کردن هەبوونی دزیش باشە
چونکە ئەزموونت پێد□ بەخشێت.

چوارەم چونکە ئێمەی مرۆڤەکانی کۆمەلگەی ڕۆژهەلاتی هۆشیاریمان نزمە
یان بلێین چەمکەکان و شتەکانمان بۆ شینەکراوەتەوە ئەوا زۆرجار
ئاشکراکردنی تاوان و شێوازی تاوان خراپییەکان خراپە باش نیە
،چونکە کەسانێک سودی لێوەردەگرن چونکە لەبەرژەوەندییانە بەلام زوو
ئاشکرا دەبن ، بەلام کەسانی تریش ئەزموون لە شێوازەکەی وەردەگرن کە
مرۆڤانێک هەن ئاوا تاوان و شتی خراپ دەکەن.

پێنجەم کاتێک تۆ نرخی بەنزین یان هەر شتێکی تر گران دەکەی ئەوا
بۆ تۆ زۆر باش نیە، چونکە لەدوورمەودا ووردە ووردە خەلک لێت
دووردەک□و□نت□وە، یانی کڕیارت کەم دەبێتەوە، بەلام ئەگەر نرخی
شتومەکەکان شتی تر هەرزان بوو ئەوا بۆ تۆ زۆر باشە، چونکە ئەمە
وا دەکات ووردە ووردە خەلکی زیاتر بێتە لات ، زیاتر بیفڕۆشیت
،کاتێکیش زۆر فڕۆشرا ئەوا بۆ خۆت قازانجی باشیش دەکەی ،چونکە
ئەگەر بلێین لە شوێنێک نرخی شتومەکێک دە هەزار بێ هەزاری قازانج
بکات تۆش بە نۆ هەزار بیفڕۆشی خەلکیش ئاشنا و زانیاری لەسەر
هەردووکی هەبێ ئاوا هەردووکتان
هی کێ لەڕۆژێکدا زیاتر دەفڕۆشێت ؟ ئەی دوو مانگ ؟

بێگومان ئەوەی هەرزانترە هەر بەهۆی ئەمەشەوە حیسابی فڕۆشتنەکەشی
بکەین بۆمان دەردەکەوێت لە دوورمەودا قازانجی هی تۆش لە هی ئەو
کەسە باشە کە شت گرانتر دەفڕۆشێت .

نوسەر و خوێنەر… دڵشاد تاقانە

دوو دوانەی لێکگیر و هاوبەند،هیچیان بێ کامیان نابن، نوسەری بێ خوێنەر مردووە و خوێنەری بێ نوسەریش ناژی. هەتا نوسین نەبێ خوێندنیش نابی□ ب□□ام لەیاسای دیالێکتیکدا بەدوای یەکدا دێن و دەخولێنەوە.

نوسەر..
داهێنەرە و زادەی هۆشی تاک دەینوێنێ لەسەرەتاکانەوە هەتا ڕادەی بیرمەندی خاوەن بیرۆژەی تایبەت لەکۆی بوارەکاندا دەتوانێ پێشچنی ڕۆشەنبیری بێ. دواجار دەبێتە ناوێکی بریقاوەی مێژووی مرۆیاتی.

خوێنەر..
فێرمەندێکی هەڵسەنگێنەرە، بیرۆژە و توانامەندی نوسەران شرۆڤە دەکا، بەزادەی هۆشی خۆی بیردۆزەکان شیدەکاتەوە و دەسەلم□ن□. □□یان کاریگەرترە لەگەیاندنی بیرۆکەکان، گشتاندیە و بێژمارەن هەرتاکێک و دووان و سیان نین.

نوسەری خوێنەر..
ئەو نوسەرە ژیکەلە و داهێنەرانەن کە خوێنەران هەڵیان دەبژێرن و هەمیشە لێیان سودمەندن، بەرهەمەکانیان دانیسقە و شایەنی خوێندنەوەیانە، بەپێشەنگیان دەبینن هەمیشە چاوەڕێی نوێکاریەکانیان.

خوێنەری نوسەر..
ئەو حەشاماتە زیرەک و ه□زاییە، تێگەیشتوو تاقیکاری بەرهەمی نوسەرەکانن. نوسەر بێ خوێنەرانی وەک چرایەکی ه□ن□کراوە لۆیە پێویسته نوسەر ڕێزی زیرەکی خوێنەرانی بزانی و بەگەمژەیان نەبینی بەرهەمی پڕوپوچیان بەسەردا تەخشان و پەخشان بکا چونکە گەورەیی خۆی لەدەسدەدا. بەداخەوە لەم سەردەمە پوچنوس زۆرترن لەجوانوس.

کە تاوانبار نەزار خەزرەجی لە دانیمارک بوو… شاخەوان قادر شێش

٢٥/٦/٢٠٢٢ و لە ١٦/٧/٢٠٢٢ دا نوێکراوەتەوە
شاخەوان قادر شێش

بەرایی

لەم وتارەدا هەوڵ دەدرێت بەرچاوڕوونییەک لەسەر هاتنی تاوانبار نەزار خەزرەجی بۆ دانیمارک و چاودێری ئەو لەلایەن پۆلیس و ئەگەری دادگاییکردنی بخرێتەڕوو. هەروەها وەزارەتی داد و پۆلیسی دانیمارک چیان کرد و کێ بوون ئەو لایەنە کوردی و عەرەبیانەی بەرگریان لێکرد، وە چۆن ڕایکرد و ئێستا لە کوێیە. هەروەها ڕۆڵی کوردانی دانیمارک و هەندەران لە هەوڵەکانیان بۆ بەدادگاییگەیاندنی تۆمەتبار دەخەینەڕوو. بەگومان ئەوەی لەسەرەدا نووسراوە هەموو زانیارییەکان نین، بەڵام بەپێی توانا زانیاری گونجاو کۆکراوەتەوە کە دەتوانێ وابکات تیشکێکی گونجاو بخاتەسەر بابەتەکە.

هاتنی تاوانبار نەزار خەزرەجی بۆ دانیمارک

لە هێرشە سەربازییەکانی ئەنفالدا کە لە ڕۆژی ٢٣ی مانگی دوو تا ڕۆژی ٦ی مانگی نۆی ساڵی ١٩٨٨ درێژەی کێشا، تاوانەکانی جەنگ، تاوان دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی گەلکوژی (ژینۆساید/جینۆساید) ئەنجام دران. تاوانی ئەنفال وەکو تاوانی گەلکوژی لەلایەن دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقەوە لە ساڵی ٢٠٠٧ دا ناسێندرا، ئەوانەی بەشداری ڕاستەوخۆیان لە ئەنجامدانی تاوانەکەدا کردووە، یا بە جۆرێ لە جۆرەکانی هاوکاریان لە ئەنجامدانی تاوانەکان کردووە دەبێ بگیرێن و بدرێنە دادگا، وە بەپێی ئاست و قەوارەی تاوانەکان بەپێی بڕیارەکانی یاسای تایبەتی دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقی ساڵی ٢٠٠٥، یا یاسا نێونەتەوەیی و کۆنفەنسیۆنی گەلکوژی ژنێڤ ساڵی ١٩٤٨ و ١٩٥١ وەکو لە دادگای نێونەتەوەیی بۆ تاوانکارییەکان ICC لە شاری های پەیڕەو دەکرێت، سزایان بۆ دیار بکرێت.

نەزار عەبدولکەریم فەیسەل خەزرەجی بە پلەی فەریق ڕوکن لە سوپای ڕژێمی بەعسدا، کە گەلێ بەرپرسیاریی سەربازی پێسپێردراوە لەوانە فەرماندەی فرقە و سەرۆکی ئەرکان لە سوپادا لە سەردەمی ڕژێمی بەعس و لە نیوەی دووەمی ٨٠ کان و لەکاتی تێکدان و ڕاگواستنی گوند و

شارۆچکەکاندا، تێکدانی گوندێکی کانی ئاشقان لە شاری هەڵەبجەدا و
کۆمەڵکوژی دەیان کەسی شارەکە لە ساڵی ١٩٨٧ دا، وە لەکاتی
کیمابارانی دێهاتەکانی کوردستان لە ساڵی ١٩٨٧ دا، هەروەها لە
هێرشەکانی تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا لە ساڵی ١٩٨٨ دا بەشداری
ڕاستەوخۆی هەبووە. لەدوای شکانی سوپای ئێراق لە شەڕی کوێتدا لە
سەرکوتکردنی ڕاپەڕینی شیعەکانی خوارووی ئێراقدا لە بەهاری ساڵی
١٩٩١ دا بەشداری ڕاستەوخۆی هەبووە. وەکو فەرماندەیەکی بەرپرس لە
بڕیارەکان ناوی لە بەڵگەنامەکانی ڕژێمی بەعسدا هەیە. لەسەر
تاوانی گەلکوژی ئەنفال بەپێی بڕیاری ژمارە ٢/١٤٤٥ف لەڕێککەوتی
١٨/١٢/٢٠٠٥ نەزار خەزرەجی لەلایەن دادگای باڵای تاوانەکانی
ئێراقەوە داواکراوە و بڕیاری گرتنی دەردەچێت. نەزار خەزرەجی
بەخۆی لە دیدارێکی تەلەڤزیۆنیدا لە بەرنامەی "وفی رواية اخرى" لە
کەنالی "التلفزيون العربى" لە ڕۆژی ٣/٥/٢٠٢٢ دا دەڵێت ڕاستەوخۆ
بەشداربووە لە ئەنفالەکانی یەک، دوو و سێ و ئەنفالی کۆتایی لە
ساڵی ١٩٨٨ دا. دوای جەنگی داگیرکردنی کوێت لەلایەن سەرۆکی ڕووخاوی
ئێراق سەدام حوسێنەوە لە پۆستە بەرزەکانی سوپا دووردەخرێتەوە،
پەراوێز دەکرێت و دەخرێتە ژێر چاودێری. لە مانگی مارسی ساڵی ١٩٩٦
دا لەهەوڵێکدا ڕادەکات و دێتە کوردستانی ژێر دەسەڵاتی بەرەی
کوردی ژێر فەرمانڕەوایی پارتی دیموکراتی کوردستان. لەوێ ماوەتەوە
و سەردانی ئەملاوئەولای کردووە. دوایی لە ڕێگەی زاخۆوە ڕەوانەی
تورکیا دەکرێت و پاشان دەچێتە عەممان پایتەختی وڵاتی ئوردن.
خەزرەجی پەیوەندی لەگەڵ دەزگای هەواڵگری ئەمریکا سی ئای ئەی
CIAدا هەبووە، بەڵام کەی پەیوەندیەکەی دەستپێکردووە ڕوون نییە.
بەپێی هەندێ سەرچاوە کە لە ئێراق بووە پەیوەندی پێیانەوە کردووە.
بەپێی ئەو زانیارانەی کە یاکۆپ تۆپسو Jacob Topsøe لە ڕۆژنامەی
ئینفۆرمەیشن Information دا بڵاویکردۆتەوە، بەپێی گوتنی ڕۆبەرت
بەیر Robert Baer کە لە ٩٠ کاندا سەرۆکی ئۆپەراسیۆنەکانی سی ئا
ئەی CIA بوو لە کوردستانی ئێراقدا، ئەوکاتەی کە نەزار خەزرەجی لە
ئێراق بوو، یەکێ لەو کەسانە بووە کە داندراوە لە ئەگەری ڕووخانی
سەدام حوسێندا سەرۆکایەتی بگرێتەدەست، بەڵام ئەو خۆی لەوە
ئاگادار نەبووە کە چ ڕۆڵێکی پێدەدرێت. لەنامەیەکدا کە لە ئەپریلی
١٩٩٦ دا بۆ سەرۆکی سی ئای ئەی ڕۆبەرت ڕیتچەر Robert Richer ی
نووسیووە ئاماژە بە پەیوەندی ئەو دەکات و هەروەها دوای هەڵاتنیشی
بۆ دەرەوەی ئێراق ئاماژەی بۆ دەکرێت، بەمجۆرە پەیوەندی بەردەوامی
لەگەڵ سی ئای ئەی دا هەبووە. خەزرەجی لە نەخشە و پلانێکی تایبەتدا
لەژێر ناوی "البرج البابل" دا نووسراوە، ئەو لە ٤٢ لاپەڕەدا بە
وردی پلانی چۆنیەتی ڕاکێشانی ئەفسەرە ناڕازیەکان و کۆکردنەوەیان

بە ئەنجامدانی کودەتایەک لە دژی دیکتاتۆر سەدام حوسێن دا گوزارشت کردووە (DR online, 2/2-2007).

بەپێی گوتنی خۆی لە چاوپێکەتنێکی تەلەفزیۆنیدا لەگەڵ تەلەفزیۆنی” العربی” دا دەڵێت، کە لە ئوردن بووە لەسەر بانگهێشتی جەلال تاڵەبانی چۆتە بریتانیا و لای جەلال تاڵەبانی و فوئاد مەعسوم بە ماوەی هەفتەیەک ماوەتەوە و هەمیشە بەیەکەوە بوون. هەروەها هوشیار زێباری لەسەر داوای مەسعود بارزانی بانگهێشتی کردووە و سێ ڕۆژ لەگەڵ ئەواندا ماوەتەوە و زۆریان ڕێز لێگرتووە .

نەزار خەزرەجی لە مانگی ژولای ١٩٩٩ دا دێتە وڵاتی دانیمارک و داوای مافی پەنابەرێتی دەکات، بەڵام داواکەی ڕەتدەکرێتەوە، لەبەرئەوەی ئەو سەرۆکی سوپا بووە و گومانی لێدەکرێت کەوا لە کاتی هێرشەکانی سوپای ئێراق بەسەر کوردستان لە ساڵی ١٩٨٨ دا بەشداری لە ئەنجامدانی تاوان دژ بە مرۆڤایەتی هەبووبێت. وەکو دوو ساڵ دواتر لە هەواڵەی ڕۆژانەی وەزارەتی دادەوە لە ٣/١٠/٢٠٠١ دا هاتووە فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنابەران Udlændingestyrelsen هۆکاری گونجاویان هەیە و وایدەبینن کەوا خەزرەجی بەرپرسیاریی لە تاوانەکانی ئەنفالدا هەبووە. دوای ئەوە جۆرێك لە مافی “مانەوە تا ڕەوانکردنەوە”ی پێدەدرێت لەژێرناوی tålt ophold واتە مانەوەی تا ناردنەوەی بۆ وڵاتی خۆی یا وڵاتێکی دیکەی ئارام بێ ئەوەی مەترسی لەسەر ژیانی دروست ببێت. چونکە لەئەگەری ڕەتکردنەوەی مافی پەنابەرێتیدا بەپێی کۆنڤێنسیۆنی مافەکانی مرۆڤ دانیمارک ناتوانی کەسێک بە شوێنێک یا وڵاتی خۆی ڕەوان بکاتەوە ئەگەربێتوو ئەوکەسە لەکاتی گەڕانەوەیدا مەترسی لەسەر ژیانیدا دروست ببێت. هەروەها لەبەر ئەوەی دانیمارک ڕێکەوتنی لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی سەبارەت بە گەڕاندنەوەی پەنابەران نەبوو، دانیمارک نەیدەتوانی ڕەوانی هیچ وڵاتێکی عەرەبی بکاتەوە. بەپێی ئەو بڕیارە خەزرەجی بۆی هەبوو بە وڵاتێک بچێت ئەگەر ڤیزای پێ بدرێت. دوای ڕەتکردنەوەی مافی پەنابەرێتی، نەزار خەزرەجی ڕایدەگەیەنێت کە نایەوێت لە دانیمارکدا بمێنێتەوە، بەڵکو دەیەوێ بڕوا بۆ وڵاتێکی عەرەبی و لەوڵاتێکی عەرەبیدا بژیت. خەزرەجی پەیوەندی بە بالوێزخانەی سعودیای عەرەبی لە لەندەن دەکات و داوای ڤیزایان لێدەکات، باڵوێزخانەی سعودیا بەڵێنی ڤیزای پێدەدەن. لە ١٨ی ئۆتۆبەری ١٩٩٩ دا داوا لە بەڕێوەبەریی کۆچبەرانی دانیمارک دەکات ڤیزاپاسی بۆ بکەن بۆ ئەوەی بتوانێ بۆ وڵاتی سعودیا بچێت. دووبارە لەڕێگەی پارێزەرەکەیەوە ئانەس جۆسیفسن Anders Josefsen داوا لە بەرێوەبەریی پۆلیس دەکات پەلە لە دەرکردنی ڤیزاپاسەکە بکەن.

لە ٣٠ سێپتەمبەری ٢٠٠١ دا میدیای دانیمارکی لە بوونی

فەرماندەیەکی پلە باڵای سەربە سوپای ئێراق لە دانیمارک ئاگادار دەبنەوە و بەشوێنی ژیانی دەزانن. بەر لەوە کوردەکانی خوێندگەی زمان دەیناسنەوە، ئامادەنابن لەگەڵ ئەودا زمان بخوێنن، وە گوشار دەخەنە سەر خوێندگە و شارەوانی شارەکە کە دەریکەن . دەکرێ لەم ڕێگەیەوە بە میدیای دانیمارکی ئاشکرابووبێت. شوێنی ژیانی نەزار خەزرەجی لەگەڵ خێزانەکەی لە شاری سۆرۆ (سۆغو) Sorø لە شوقەیەکدا بە ناونیشانی Frederiksbergvej 40 2. tv دەبێت. ئەو پێزانینەی میدیاکان دەبێتە هۆی هەڵکردنی شەپۆڵێکی گەورەی سیاسی لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆن و پارتە چەپەکان دژ بە وەزیری دادی دانیمارک کە ئەوسا فرانک یێنسن Frank Jensen بوو کە سەربە پارتی سۆسیال دیموکرات بوو. وەکو دواتر دەرکەوت بەپێی ڕۆژنامەی یولاند پۆستن Jylland Posten)٢٣/٣/٢٠٠٣(دەزگای بەڕێوەبەریی پەنابەران ڕێگەی مانەوەی بە خەزرەجی لەژێرناوی “مانەوە تا ڕەوانکردنەوە” داوە بە ئەوەی هیچ یەکێک لە پۆلیس، هەواڵگری بەرگری یا وەزارەتی داد لێی ئاگادار بن. کە بەوە دەزاندرێت ڕەخنەی تووند ئاراستەی وەزیری دادی ئەوسا فرانک یێنسن Frank Jensen دەکرێت. بەڵام دوای ئەوەش بارەکە وەکو خۆی دەمێنێتەوە و خەزرەجی هەر لەشوێنی خۆیدا دەمێنێتەوە و” چاودێریکردنی” لەلایەن پۆلیسەوە درێژەی پێدەدرێت.

ڕۆژنامە سەرەکیەکانی وەکو پۆلیتیکن Politikken، یولاندپۆستن Jylland Posten، ئینفۆرمەیشن Information، ئێکسترا بلازت Ekstra Bladdet ، بی تی BT و ڕۆژنامەکانی دیکە و ڕۆژنامەی ناوچەییەکان و هەروەها هەردوو کەناڵی تەلەفزیۆنی دی ئار DR و تیڤی توو TV2 لەسەر خەزرەجی و ئەگەری بەشداری خەزرەجی لە کۆمەڵکوژی کوردەکان لە کوردستانی ئێراقدا لەساڵی ١٩٨٨ دا بەکورتی دەنووسن و گوزارشت دەکەن.

بەپێی ڕاگەیێندراوی وەزارەتی داد لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١دا هەکاری لەکۆڵینەوە لە کەیسی خەزرەجی دەست پێدەکات کاتێ لەلایەن فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنابەرانەوە Udlændingestyrelsen لە ڕۆژی ١٧/٨/٢٠٠١ دا کەیسەکە بە داواکاری گشتی دانیمارک دەنێردرێت بەمەبەستی لەکۆڵینەوە لە ئەگەری بوونی کەیسێکی تاوانکاریی کە ئایا خەزرەجی لە تاونکاریەکاندا تاوانی ئەنجامداوە یا نا، چونکە وەکو لەڕاگەیێندراوەکەدا هاتووە “ئەوان هەکاری تەواو گونجاویان هەیە لەوەی کەوا وای بۆ بچن کە خەزرەجی بەرپرسیاریی لەتاوانکاریەکانی شاڵاوەکانی ئەنفالدا هەبووە”. داواکاری گشتی وڵات Rigsadvokaten بەناوی هەنینگ فۆدە Henning Fode (١٩٩٥-٢٠٠٧) لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا وەزیری ناوخۆ فرانک یێنسن ئاگاداردەکاتەوە کە لە لەکۆڵینەوەی کەیسەکە تەواو بووە و دەکرێ لەڕێ لە دانیمارکدا کەیسی تاوانکاریی

دژ بە سەرەکی ئەرکانی سوپا نەزار خەزرەجی بکرێتەوە. هەروەها ئاگاداری کردەتەوە کەوا کەیسەکە هەر لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا لەلایەن داواکاری گشتیەوە بە پارێزەری دەوڵەت/داواکاری گشتی بۆ شیلاند ناردووە بە مەبەستی ئەوەی کەیسەکە لەلایەن پۆلیسەوە لێکۆڵینەوەی لێبکرێت. بێگومان جێگەی پرسیارە کەوا بۆچی دوای دوو ساڵ ئەوجا کەیسەکە بۆ داواکاری گشتی نێردراوە، لە کاتێکدا فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنابەران گومانی بەهێزی لە بەرپرسیاریی خەزرەجی لە تاوانەکانی ئەنفالدا هەبووە، وەکو لە ڕاگەیەندراوەکەدا هاتووە.
ئەگەرچی لە ڕۆژنامەکاندا ئەوە نەنووسراوە بەڵام هۆی لێکۆڵینەوەی داواکاری گشتی لە کەیسی خەزرەجی لە ڕۆژی ٣ی مانگدا پەیوەندی زۆری هەیە بە تەقینەوەی هەواڵەکە لە ٣٠/٩/٢٠٠١ دا کە بووەهۆی تەوژمێکی سیاسی پارتەکانی ئۆپۆزیسیۆن دژ بە حکومەت و وەزیری داد. ئەگەر گوشارە سیاسیەکە نەبووایە، لەوانەیە داواکاری گشتی پەلەی نەدەکرد و درەنگتر کەیسەکەی بۆ پۆلیس دەنارد. بۆ دانیمارک کەیسی تاوانبار خەزرەجی کەیسێکی گەورە و نائاسایی بوو. گوشاری سیاسی لەکەیسی ئەوها گرنگدا کاریگەریی یەکلاکەرەوەی هەیە کە حکومەت و بەتایبەتی وەزیری داد ناچاری وەڵام و جووڵە دەکەن. وەکو سێ ڕۆژ دوای هەڵمەتە سیاسیەکە لەڕێککەوتی ٣ی ئۆکتۆبەری ٢٠٠١ دا لێکۆڵینەوە و بەدواداچوون لەسەر کەیسەکە ڕاگەیەندرێت بەمەبەستی ئەوەی لە فاکت و ڕاستیەکانی کەیسەکە بگەن و بزانن ئایا دەکرێ ئەو بەڵگە و بنەمایانە بەدەست بهێنن کە وادەکات بتوانن تۆمەتی بەشداریی لە تاوانی جەنگ و تاوان دژ بە مرۆڤایەتی دژ بە سەرکردەی پێشووی ئەرکانی سوپای بەعس نەزار خەزرەجی بەرزکەنەوە و بەمجۆرە بیدەنە دادگا.
بەپێی ڕاگەیەندراوی وەزارەتی داد لە ڕۆژی ٢٢/٥/٢٠٠٢ ئەوسا لە ڕێککەوتی ١٧/٤/٢٠٠٢ دا دەزگایەک بەناوی داواکاری دەوڵەت بۆ تاوانە نێونەتەوەییە تایبەتەکان (Statsadvokatur for Særlige Internationale Straffesager, SAIS) بە ماوەیەکی کاتی دامەزرا، ئەرکی ئەو دەزگایە تاوانە گەورە نێونەتەوەییەکانی دەرەوەی وڵاتی دانیمارک بوو. ئەوسا ١٦ کەیس لەبەردەستیان بوو. لەوەدا بێرگیتە ڤێستبێرگ Birgitte Vestberg وەکو پارێزەری دەوڵەت/داواکاری گشتی بۆ کەیسی تاوانە نێونەتەوەییەکان لە ڕۆژی ١/٦/٢٠٠٢ داندرا، ئەو دەبوایە لێکۆڵینەوە لەو کەس و کەیسانە لەم چوارچێوەیەدا بکات، ئەوسا کەیسی تاوانبار نەزار خەزرەجی کەیسی لەپێش و گرنگی ئەو دەزگایە بوو.
داواکاری گشتی بۆ هەرێمی شیلاند بێرگیتە ڤێستبێرگ Birgitte Vestberg ئاگاداری ئەوەبوو کەوا سعودیا بەڵێنی ڤیزای بە خەزرەجی

داوە و خەزرەجی دەتوانێ وڵات بەجێبهێڵێت هەر ساتێکدا ڤیزاپاسی بێ بکرێت، واتە بەرلەوەی بڕیاری گرتنی تەواوی بۆ دەرچێت. ئەوەش گوشاری لەسەر دەزگای SAIS دروستکردبوو و تاکو پەلە لە کەیسەکە بکەن.

لە ١٢ ئۆکتۆبەری ٢٠٠١ دا پۆلیسی شاری رینگ ستیز (غینگ ستز) Ringsted لەپرسینەوە لە نەزار خەزرەجی دەکات و لەهەمان کاتدا دەستە یەک پۆلیس دەوری شوێنی ژیانی نەزار خەزرەجی لە شاری سوغێ دا دەگرن. دوای ٦ دەمژمێر لەلایەن دادگای شاری سۆرێ Sorø لەپرسینەوەی دەستوریی لەگەڵدا دەکرێت و بەپێی بڕیاری دادگای شاری سوغێ لەماڵەکەی خۆیدا دەخرێتە ژێر چاودێری پۆلیس. دادگا بەئاماژە بە تاوانەکانی جەنگ بەپێی ڕێککەوتنامەی ژنێڤ ماددەی ١٤٦ و ١٤٧ هەروەها پێشێلی یاساکانی سزای دانیمارکی لە پەڕەگرافی ٢٣٧، ٢٤٥، ٢٤٦ و ٢٥٠ کەیسی سزای بۆ دەکاتەوە، بەڵام نەزار خەزرەجی بێتاوانی خۆی ڕادەگەیەنێت. کەیسی خەزرەجی لەلایەن پۆلیسەوە کەوتە ژێر لێکۆڵینەوە. بەپێی گوتنی پارێزەری دەوڵەت بێرگیتە ڤێستبەرگ ئەوان یەک سایان بۆ خۆیان تەرخانکردبوو بۆ لێکۆڵینەوە و بەدەستهێنانی بەڵگە و دۆکومێنت بۆ بەرزکردنەوەی تۆمەت دژ بە نەزار خەزرەجی (پۆلیتیکن ٢٥/٣/٢٠٠٣). واتە کەیسی خەزرەجی لای پۆلیس بوو و لەژێر لێکۆڵینەوەدا بوو، خەریکی بەڵگە کۆکردنەوە بوون لەسەر تۆمەتبار، لەئەگەری بوونی کەیسی تاوانباریدا پۆلیس تۆمەت بەرەوڕووی تۆمەتباردا بەرزدەکاتەوە و دەینێرێت بۆ دادگا.

پارێزەرەکەی خەزرەجی سکاڵا دژی بڕیاری چاودێرییەکەی تۆمار دەکات و کەیسەکە دەدرێتە دادگای پێداچوونەوە "دادگای ڕۆژهەڵاتی وڵات" ئوسترێ لانسغات Østre Landsret، کە دادگایەکی پێداچوونەوەیە بە بڕیاری دادگای شارەکانی بەشی ڕۆژهەڵاتی وڵات. لە ٢٩ی نۆڤەمبەری ٢٠٠٢ دا سێ دادوەر لە دادگای ئوسترێ لانسغات Østre Landsret بڕیاری چاودێریی تاوانبار نەزارخەزرەجی و قەدەغەی دەرچوونی لە دانیمارک درێژ دەکەنەوە، بەمجۆرە دادگاکە بڕیاری دادگای شاری سوغێ جێگیردەکاتەوە. بەپێی گوتنی پارێزەری دەوڵەت بێرگیتە ڤێستبەرگ بۆیە ڕاستەوخۆ نەخرایە زیندان لەبەرئەوەی نووسراوی تۆمەتبارییەکەی ئامادەنەبوو و لەژێر ئامادەکردندا بوو، ئەگینا ئەو دەیخواست لەزینداندا بێت.

لەبەر ئەوەی نەزار خەزرەجی هەستی بە هەڕەشە لەسەر ژیانی کردووە و ئەوەشی لە لایەن پۆلیس و دادگادا ئاماژە پێدراوە، لەلایەکیتر لەبەر گرنگیی ئەو سەرکسوپا ڕاکردووە، بڕیاری چاودێرییەکە بەم شێوەیە بوو: ڕۆژانە پۆلیسەکی شاری غینگ ستیز تەلەفۆنی بۆ خەزرەجی دەکرد و لە هەواڵ و بارودۆخ و مەترسییەکانی دەپرسی، وە نەزار خەزرەجی

دەبوایە رۆژانی دووشەممە، چوارشەممە و هەینی لەنێوان دەمژمێر ٩ و ١٢ دا لەمالە بێت و پۆلیسێک دەهاتە لای. ڕۆژانەش لەلایەن پۆلیسەوە پەیوەندی تەلەفۆنی پێوە دەکرا. دیارە دادگای شاری سۆرە داوای لە پۆلیس کردبوو بیخەنە ژێر چاودێری و ڕێگەی ڕاکردنی لێ بگرن، بەڵام ئەوەی کرا دەکرێ بڵێین پاسەوانی و پاراستنی ئەو بوو و تاڕادەیەک ئازاد بوو لە جووڵە و گەڕان. چونکە خەزرەجی جگە لەو کاتانەی بۆی دیارکرابوو دەیتوانی لە مالەکەی دەرچێت و بڕوات. بەپێی گوتنی ئەفسەری پۆلیس یێنس پیتەر گلێروپ Jens Peter Glerup کە ئەرکی زەنگ لێدانەکەی هەبوو، ئەو تەلەفۆنی بۆ کردووە، وە ئەگەر ژنەکەشی "لەتیفە" لە جیاتی خەزرەجی وەڵامی بدابایەوە و بیگوتبا کە خەزرەجی بار و تەندروستی باشە و هیچ مەترسییەک نییە ئاسایی پەسندکراوە، چونکە بۆ یێنس پیتەر گرنگ بووە کە دڵنیابێت لەوەی بارودۆخەکە باشە و ئەو لەوێیە و هیچی بەسەر نەهاتووە. وەکو ئەوە ئەرکی یێنس پیتەر بووە. هەروەها خەزرەجی خۆی لە ڕۆژانی دیاریکراودا نەچۆتە لای پۆلیس چونکە وەکو لە ڕاپۆرتی داواکاری گشتیدا هاتووە "نەیانویستووە زیاد لەپێویست ماندووی کەن"، بۆیە لەجیاتی ئەوە پۆلیسێک هاتۆتە لای. هەروەها پۆلیس نەیویستووە خەزرەجی "هەراسان بکات" لەو کاتانەی ئەو خەوتووە. ژنەکەی خەزرەجی لەتیفە لە مانگی دیسەمبەردا گەشت دەکات بۆ وڵاتی سعودیا و هیچ بەربەستێک لەلایەن پۆلیسەوە نابینێت چونکە ئەو سکالای لەسەر نەبووە، هەروەها پۆلیس کوڕەکانی خەزرەجی "محەمەد و ئەحمەد" ناخەنە ژێر چاودێری و گوێ لە تەلەفۆنەکانی ئەوان ناگرن. لەکاتێکدا ئەوان چاڵاکانە زەنگ بۆ ئەملاوئەولا لێدەدەن.

ئەوسا لە ساڵەکانی ٢٠٠٠ – ٢٠٠٢ ئەمەریکا بەگەرمی خەریکی هێز کۆکردنەوە بوو دژ بە رژێمی بەعسی ئێراق و مەبەستی ڕووخاندنی دیکتاتۆر سەدام حوسێنی هەبوو، لەلایەن میدیای جیهانی و دانیمارکییەوە دیدار لەگەڵ خەزرەجیدا دەکرێت و سەبارەت بە ئەگەری بەشداری ئەو لە ڕووخاندنی دیکتاتۆر سەدام حوسێندا لەگەڵی دەدوێن. لە دیدارێک لەگەڵ یولان پۆستندا Jylland Posten خەزرەجی ئامادەیی خۆی بۆ سەرپەرشتی سوپا دژ بە سەرۆکی دیکتاتۆری ئێراق ڕادەگەیەنێت و دەڵێیت "دەمەوێ بەگەڕێمەوە ئێراق و دەتوانم وەکو پێشوو سەرپەرشتی سوپا بکەم و بوونم لەوێ وادەکات بەشێ لەسوپا لە دژی سەدام حوسێندا هەڵگەڕێنمەوە". خەزرەجی خۆی زۆر بە دەسەڵات و توانا وێنە دەکات بەجۆرێک ئەو خۆی وەکو "شێرێک لە قەفەزدا" دەبینێت وەکو بۆ BBC باسکردبوو. گوتبووی "خەڵک لە ئێراقدا چاوەڕێی منن بەڵام ناتوانم هیچ بکەم چونکە دانیمارک ڕێگەم نادات بڕۆم". هەروەها ڕەتی بێتاوانی خۆی دووپاتدەکردەوە و دەیگوت ئەگەر

تاوانبارێم چۆن "سەرکردە کوردەکان" پشتگیریم دەکەن.
بەپێی ڕۆژنامەی دانیمارکی یولاند پۆستن (ڕێککەوتی ٢٠/١١/٢٠٠٢) لە ڕاگەیاندراوێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا لە ١٩/١١/٢٠٠٢ دا ئەمەریکا بەفەرمی پشتگیری خۆی بۆ دادگاییکردنی نەزار خەزرەجی دەخاتەڕوو، وە ئاماژە بەگرنگی کۆکردنەوەی بەڵگە و دەکومێنت سەبارەت بە پێشێلکاری و تاوانەکانی ڕژێمی بەعس دەکات. بەپێی زانیاریەکانی رۆژنامەی یولاند پۆستن لەئەگەری ڕووخاندنی سەدام حوسێندا ئەمەریکا بیری لە هیچ پۆستێکی گرنگ بۆ نەزار خەزرەجی نەکردۆتەوە. لەڕاستیدا ئەوە ئاماژە بوو بەوەی کەوا خەزرەجی ئەو گرنگیەی پێشووی لای ئەمەریکایەکان نەمابوو.
بەپێی بیرەی هەواڵەکانی ڕیتزاو Ritzau چەند هەفتەیەک بەر لە ڕاکردنەکەی خەزرەجی، پارێزەری دەوڵەت لە ئەگەری ڕاکردنی خەزرەجی ئاگادار دەکرێتەوە، هەروەها پێشتر لە ڕێککەوتی ٤/٢/٢٠٠٣دا لەلایەن چالاکوانانی کورد لە دانیمارکدا ئەم مەترسیە بە ئۆفسی پارێزەری دەوڵەت گەیەندراوە . بەڵام ئەوە نابێتە هۆی توندکردنی چاودێری لەسەر ماڵەکەی خەزرەجیدا. بەپێی گوتن و تێبینی یەکێک لە دراوسێکانی خەزرەجی بەناوی یان کۆلدینگ Jan Colding، کە ماڵەکەی لەبەرامبەری ئەو بووە و پۆلیس بۆ چاودێری بەکاریان هێناوە، چەند هەفتەیەک بەر لە بزربوونەکەی هەست بە چاودێری پۆلیس بەشێوەیەکی ئۆتۆ ناکرێت. بەهەمان شێوە نەمانی چاودێری دەبێتە جێگەی تێڕامانی چەند دراوسێیەکی دیکەش.
وەکو بڵاوکراوەتەوە لە" ١٧ی مارسی ٢٠٠٣ " دا نەزار خەزرەجی لەماڵەکەیدا دەردەچێت و بێسەر و شوێن ون دەبێت. ئەو "ڕۆژە" کوڕەکەی هەواڵی بزربوونی باوکی بە پۆلیس دەگەیەنێت. بەڵام لە راستیدا خەزرەجی چەند ڕۆژێک پێشتر لە دانیمارک دەرچوو بوو.
ونبوونی نەزار خەزرەجی پرسیار و گومان دروست دەکەن و ڕەخنە لە حکومەت و وەزیری دادی ئەو کاتە لەنە ئیسپەرسن Lene Espersen کە سەر بە پارتی کۆنسەرڤەتیڤ بوو دەگیرێت. داواکاری گشتی بێرگیتە ڤێستبێرگ Birgitte Vestberg دەڵێت ئەو چاوەڕوانی ئەوەی لە خەزرەجی کردووە کەوا "ڕێز لە بڕیاری دادگا دەگرێت و ناڕوات".
لە ٢١ی ئازاری ٢٠٠٣ دا ڕۆژنامەی یولاند پۆستن Jyllands-Posten بڵاویدەکاتەوە کەوا نەزار خەزرەجی و هەشت لە ئەفسەرانی کۆنی ئێراقی ئێستا لە ئێراقدان. لە ٢٢ی ئازاردا ڕۆژنامەی بی تی BT بڵاویدەکاتەوە کەوا ڕاکردنی خەزرەجی لەلایەن سی ئای ئەی CIA ـەوە ڕێکخراوە. لە ١٦ی ئەپریلدا ڕۆژنامەی شەرقولئەوسەت دەرچوونی ژن و کوڕەکانی خەزرەجی لە دانیمارک بڵاودەکاتەوە.
پەیوەندی کوردی و چالاکیەکانیان لە کەیسی نەزار خەزرەجیدا

ئاشکرابوونی خەزرەجی لە ٣٠/٩/٢٠٠١ دا ڕەوەندی کوردی و ئێراقی لە دانیمارکدا دەجووڵێنێت، کۆمەڵەی کوردی لە شاری ڕۆسکیلە (غۆسکیلە) Roskilde و کۆمەڵەی دیکە بیریان لە خۆپیشاندان کردۆتەوە، خۆپیشاندان لەبەردەم پەرلەمانی دانیمارک لە ٤/١٠/٢٠٠١ دا لەلایەن کۆمەڵەی کوردی غۆسکیلەوە ئەنجام دەدرێت و نامەیەک لەلایەن نەوزاد مارفەوە دەدرێتە پەرلەمان. بەپێی ئەو ئەرشیفەی لای نەوزاد مارفە لە کۆبوونەوەیەکدا هەندێ لە کوردەکانی دانیمارک بە بەشداری ١٤ کەس لە ڕۆژی ٢٨/١٠/ ٢٠٠١ دا "کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تاوانبار نەزار خەزرەجی – دانیمارک" دامەزرا. بەپێی نووسراوەکە بەر لە کۆبوونەوەی دروستبوونی کۆمیتەکە نوێنەری کۆمەڵەی کوردی لە شاری ڤایلە Vejle ئاسۆ کاکەیی ئاماژە بەوە دەکات کەوا نامەی بۆ وەزیری داد ناردووە، هەروەها دەرسیم دیبەگەیی و کرمانج شەوکەت ئاماژە بەوە دەکەن کە ئەوانیش سکالایان لە دژی خەزرەجی تۆمارکردووە. سکاڵای دەرسیم دیبەگەیی لە ڕۆژی ٣/١٠/٢٠٠١ دا ناردراوە، هەروەها لەڕۆژی ٦/١٠/٢٠٠١ دا پێنج کەس بەناوەکانی جەعفەر عەبدوڵڵا نەسروڵڵا، فوئاد حەمە فەرەج نانەوا، کرمانج شەوکەت عەبدولڕەحمان، لەمیعە عەبولە عومەر و دەرسیم ڕەحمان فەرحان چوونەتە نووسینگەی پارێزەر بیۆن ئێلمکویست Bjørn Elmquist و ئەویان کردەتە پارێزەری خۆیان بۆ ئەوەی سکاڵاکانیان بگەیەنێتە پۆلیس .

کۆمیتەکە بەمەبەستی کۆکردنەوەی دۆکۆمێنت، پەیداکردنی دیتەر و سکاڵاکار هەروەها پەیوەندی بە ڕۆژنامە و پۆلیس و دادگا کەسایەتییە سیاسیەکان و پەرلەمان و حکومەتی دانیمارکی بەشێوەیەکی ڕێکخراوەیی دامەزرا. کۆمیتەکە دوو لیژنەی پێک دەهێنێت، یەکەم لیژنە لیژنەی کۆکردنەوەی زانیاری لەلایەنە کوردیەکان لە کوردستان و لەدەرەوەی وڵات بە دەرسیم دیبەگەیی و ئەحمەد عەزیز دەسپێردرێت. لیژنەی دووەم لیژنەی پەیوەندیەکان لەگەڵ دانیمارکی و دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە نەوزاد مارف، مریەم شکاک، کرمانج شەوکەت و فەهمی عەبدولحەمید دەسپێردرێت.

دواتر کەسانی دیکەش دێنە ناو کۆمیتەکە لەوانە گۆران هەڵەبجەیی و منیش بووم بە ئەندام لە کۆمیتەکە، بێگومان کەسانی دیکەی خۆبەخش هاوکاری کۆمیتەکەیان بەجۆرەها لە جۆرەکان کردووە کەلێرەدا ناویان نەنووسراوە. گۆران هەڵەبجەیی ئەرکی ڕاگەیاندنی لە ئەستۆدا بوو، وەکو لە یەکێک لە لەپرسینەوەکانی خەزرەجی لە دادگادا لەدوای تەوابوونی و هاتنەدەرەوەی لەدادگادا لە ١٧/١/٢٠٠٢دا، چەند پرسیارێک ئاراستەی نەزار خەزرەجی دەکات. ڤیدیۆکلیپەکە ئێستاش لە یوتوپدا YouTubeهەیە. کۆمیتەکە سەربەخۆ و خۆبەخشانە بوو و هیچ

لایەنێکی سیاسی لە پشتی دروستکردنیدا نەبوو.

دوای دامەزراندنی کۆمیتەکە، دەستەی بەرگری لە شاری کەرکوک کەلەلایەن ئەحمەد عەزیزەوە سەرپەرشتی دەکرا، لە نزیکەوە هاوکاری کردووە، هەروەها ڕێکخراوی ناوەندی هەڵەبجە دژ بە ئەنفالکردن و ژینۆسایدی گەلی کورد (چاک) هاتە پاڵ هەوڵەکانی بەدادگاییکردنی نەزار خەزرەجی و هاوکاری کرد و بەشداریی لە چالاکییەکاندا هەبوو. دیارە هەوڵەکانی بەدادگاییکردنی تاوانبار خەزرەجی لە دانیمارک بووە هاندەرێک و کاریگەری هەبوو لە دروستبوونی ڕێکخراوی چاکدا کە چەندین ساڵ دواتر ڕۆڵی گرنگ و بەرچاوی لە کەیسەکانی گەلکوژیدا لەئاستی ناوخۆیی و جیهاندا لە ئاستی جیاجیادا هەبوو لەوانە هەوڵەکانی چاک لە کاتی دادگاییکردنی بازرگانی هۆڵەندی فرانس ڤان ئەنرات، ناساندی تاوانی ئەنفال لە پەرلەمانی سوید وەکو تاوانی گەلکوژی، ڕێکخستن یا بەشداری لە دەیان کۆڕ و سمینار و بۆنەی گرنگدا کە تایبەت بە تاوانی گەلکوژی سازدەکران هتد. چاک هاوکاربوو لەو خۆپیشاندانە گەورەیەی کە بەبۆنەی یادی هەڵەبجە بۆ کوردانی تاراوگە لە بەردەم شارەوانی کۆپنهاگن لە ١٦/٣/٢٠٠٢ دا سازکرا ، کە لەو کاتدا بابەتی خەزرەجی بابەتێکی گرنگی ڕۆژ بوو و بۆیەش خۆپیشاندانەکە لە کۆپنهاگن سازکرا و هەوڵدرا زۆرترین کەس لەوێ کۆبکرێتەوە و خۆپیشاندانێکی گەورەی کوردان ساز بکرێت. جێگەی بیرخستنەوەیە ڕەوەندی کوردی وەکو پێویست بەدەنگ خۆپیشاندانەکەوە نەهاتن، ژمارەی ئامادەبووان هەزار کەس نەدەبوو. بۆیە خۆپیشاندانەکە ئەو سەرکەوتنەی بەدەست نەهێنا کە دەخوازرا.

دوای ئەوە سکاڵای دیکەش دژ بە خەزرەجی تۆمار دەکرێت لەوانە سکاڵای خەلیل محەمەد ڕەشید لە وڵاتی سویدەوە لە مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠٠١ دا تۆمار دەکرێت. دەکرێ سکاڵای دیکەش هەبن کە لێرەدا نەنووسراون. جگەلەوە ڕێکخراوی کوردی لە نەرویج، سوید، ئەڵمانیا و وڵاتانی دیکەی ئەوروپا، کەنەدا، ئەمەریکا و ئوسترالیا و شوێنی دیکە هاوکاری خۆیان بەنامە یا لەڕێگەی هاوکاری ڕاستەوخۆوە یا بەشێوەی دیکە بۆ کۆمیتەکە دەربڕیوە. کەسانی خۆبەخش لە وڵاتانی دیکەوە وەکو هۆڵاند و سویسرا و ئەڵمانیا هەوڵیانداوە یا هاوکاریان پێشانداوە و نامەیان ناردووە. لەڕێگەی ڕێکخراوی ئەمنستیەوە پشتگیری پرسەی دادگاییکردنەکە کراوە، بەنموونە هیوا ناسیح وەکو ئەندامی ئەمنستی لە وڵاتی سویسرا لەم ڕێگەیەوە ئەمنستی هیناوەتە ناو بابەتەکە و پشتگیری دادگاییەکەی کردووە. لە ڕۆژنامەکاندا لەسەر تاوانەکانی خەزرەجی نووسراوە یا وەڵامی ئەوانە دراوەتەوە کەوا بەرگریان لە خەزرەجی کردووە. لەوانە د. جەبار قادر لەژێر ناوی ئارام زندیدا وتاری لە ڕۆژنامەی زەمان و

شەرقولئەوسەتدا بڵاوکردەوە، جگەلەوە گەواهیشی لەسەر تاوانەکانی خەزرەجی دایە پۆلیس.
هەروەها لە ڕێگەی ئەنتەرنێت و سۆسیال میدیاوە کە ئەوسا پاڵتاڵک Paltalk هەژمەنی هەبوو، لە پاڵتاڵکدا کۆڕ و کۆبوونەوە و چالاکی بەردەوام لەسەر تاوانبار نەزار خەزرەجیدا هەبوو، بەتایبەتی لە “ژووری پێشکەوتووخوازاندا” کە عەلی مەحمود و قادر نادر و هاوڕێیانیان بەڕێوەیان دەبرد، شەوانە کۆڕ و کۆبوونەوە و گوفتوگۆ و دیبات هەبوو، نووسەران و چالاکوان و کەسانی شارەزا لە کورد و عەرەب یا خەڵکی دیکە یا دیتەرانی تاوانکاریەکان بەچڕی بەشداریان کردووە. زیاتر لە ساڵێک کۆڕ و کۆبوونەوە لەسەر خەزرەجی و تاوانەکانی، کۆبوونەوە و دیبات سازکران.
جگەلە سازکردنی خۆپیشاندان بۆ ڕەوەندی کوردی و ئێراقی لە شارەکانی دانیمارک، سازدانی دیدار لەگەڵ ڕۆژنامە و تەلەڤزیۆنی دانیمارکی، کۆمیتەکە دەبێتە هۆی ئەوەی لەلایەنی جیاجیاوە پەیوەندی پێوەبکرێت و دەکومێنتی گرنگی وەکو گوتن و گوزارشتی ئەفسەر و کەسانی دیکە بەدەست دەگات. کۆمیتەکە هەرچی لەدوان و گوزارشتی دیتەران بەزمانی عەرەبی دەستی دەکەوێت دەیکاتە دانیمارکی و بە پۆلیس و داواکاری گشتی و وەزارەتی داد دەینێرێت. جگەلەوە بەڕێگەی تاوانکاریەکانیان بۆ ڕۆژنامەکانیش ناردووە.
کۆمیتەکە هەر بەڕێگەیەکی سەردەمی ڕژێمی بەعس لەکاتی ئەنجامدانی تاوانکاریەکاندا یا گوزارشتەکی دیتەران یا بەشدارانی دەستکەوتووە لەپێشدا زوو بۆ پۆلیسی ڕینگ ستز (غینگ ستز) Ringsted زیاتر بە دوو کەس ناردراوە بەناوەکانی ئێریک هالد Erik Hald و بەنی فرێدریکسن Benny Frederiksen، هەروەها ناونیشان و شوێنی ئەو کەسانەی کە هاتوونەتە پێش و ویستوویانە بئاخفن و گوزارشت لە بەشداریی تاوانبار بدەن بە پۆلیس دیارکردووە و داوای لە پۆلیس کردووە کە بچن دیدار لەگەڵ ئەو کەسانە بکەن. لەوانە کەسانی گرنگی سەر بە سوپا لە وڵاتی ئوردن هەبوون. هەندێ لە دیتەرانی تاوانکاریەکان کە پێشتر لە سوپادا بوون و عەرەب بوون ئامادەیی خۆیان بۆ گوتن و گوزارشت لە ڕووداوەکان و سەلماندنی بەشداریی خەزرەجی لە تاوانەکاندا خستەڕوو.
بەپێی ئەو ئەرشیفەی کە نەوزاد مارف لای خۆی پاراستوویەتی یەکەم نامەی کۆمیتەی کوردی لە شاری ڕۆسکیلە (غۆسکیلە) Roskilde بە زمانی دانیمارکی لە ڕێکەوتی ٤/١٠/٢٠٠١ بۆ پەرلەمان و حکومەت ناردراوە کەلەلایەن نەوزاد مارفەوە نووسراوە، کە پەیوەستدارە بە خۆپیشاندانەکەی بەردەم پەرلەمان لەهەمان ڕۆژدا. دوای دروستکردنی کۆمیتەکە بەناوی کۆمیتە و دەرسیم دیبەگەیی نامە بۆ سەرەکی پۆلیسی

شاری ڕینگ ستیز لە ڕێکەوتی ٢٨/١/٢٠٠٢ دەنێردرێت و تیایدا چۆنیەتی بەشداریی تاوانبار نەزار خەزرەجی لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا لە چەند خالێکدا ئاماژەیان بۆ دەکرێت. سەبارەت بە ئاماژە بە بەڵگەکانی بەشداریی تاوانبار لە تاوانەکەدا چەند نامەیەکی تر لە ساڵی ٢٠٠٢ دا بۆ پۆلیسی ڕینگ ستیز نێردراوە. کەسی پەیوەندیکەر لەنێوان کۆمیتە و دامەزراوە دانیمارکیەکاندا نەوزاد مارف بوو وەکو بە ئەو لیژنەیە دیارکرابوو، بەڵام دەرسیم دیبەگەییش پەیوەندی چالاکانەی هەبووە و دۆکومێنت و نامەی ناردووە. نامەیەکی زۆر لەلایەن نەوازد مارفەوە نێردراون یا وەرگیراون. جگەلە پۆلیس و وەزارەتی داد، کۆمیتەکە نامەی بۆ یەکە بە یەکەی ئەندامانی پەرلەمان ناردووە. دیارە نامەی دیکە یا پەیوەندی دیکەش لەلایەن ئەندامانی کۆمیتەکە کە لە هەمان لیژنەدا کاریان کردووە دەکرێ هەبووبێت کە ئێستا لەو ئەرشیفەی بەردەستدا نین.
کۆمیتەکە لە مانگی مارسی ساڵی ٢٠٠٢ دا پەیوەندی بە پارێزەر بیۆن ئێلمکویست Bjørn Elmquist دەکات، ئەویش لە ٨ی مارسی ٢٠٠٢ دا نامە بۆ پۆلیسی غینگ ستز دەنێرێت و داوادەکات تۆمەت بەرەوڕووی تاوانبار نەزار خەزرەجی بەرزکرێتەوە، هەروەها پۆلیس بچێتە وڵاتی ئوردن گوزارشت لە چەند کەسێکی گرنگی سەر بە سوپای ئێراق لەوێ وەربگرێت، کە بەڵێنیان داوا گوزارشت بدەن. ئەو نامەیە دوای ئەوە دێت کە بە ڕوونکردنەوەی گونجاو ئەو گەشتەی پۆلیس بۆ وەرگرتنی گوزارشت لە ئەفسەرێکی دیاری کۆنی سوپای ئێراق کە دیتەری ڕووداوەکان بووە، هەڵدەوەشێندرێتەوە. پارێزەر بیۆن ئێلمکویست خۆی لە نامەکەیدا کە بۆ پۆلیسی ناردووە، ئاماژە بەوە دەکات کە کوردەکان لە پایزی ٢٠٠١ دا پەیوەندیان پێوە کردووە و داوای هاوکاریان لێکردووە، بەڵام نامەی پێشتر لەم ڕێککەوتەی ئاماژەی بە کرا لە ئەرشیفەکەدا نییە.

نامەکانی بەرگری لە نەزار خەزرەجی

لەکاتی بڕیاری چاودێریرکردنی نەزار خەزرەجیدا چەند نامەیەکی بەرگری لە خەزرەجی لەلایەن لایەنە کوردی و عەرەبیەکانەوە بە وەزارەتی دادی دانیمارکی لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠١ ساڵی ٢٠٠٢ دا دەنێردرێت. نامەکانی پشتگیری و پاکانەی لایەنە کوردیەکان:
١. نامەی سکرتێری گشتی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان جەلال تاڵەبانی، ڕێککەوت ٢٨/١١/٢٠٠٢: لە نامەکەدا جەلال تاڵەبانی خۆی وەکو دیتەرێک دەخاتەڕوو و بەرگری لە سەرۆکی ئەرکانی سوپا ژەنەرال نەزار خەزرەجی دەکات، وەکو دیتەر گوزارشت دەدات و دەنووسێت “ئەو لە گەنجایەتیەوە کەسێکی نیشتیمانی بوو، کە بووە بەعسی سەر بە باڵی

چەپ بوو دژی باڵەکەی سەدام حوسێن بوو، کە کرایە سەرۆکی ئەرکانی سوپا پەیوەندی لەگەڵ یەکێتی نیشتیمانییەوە هەبوو و کۆبوونەتەوە و زانیاری هەواڵگریان سەبارەت بە چاڵاکییەکانی سەرکردایەتی و سەدام حوسێن گێڕیوەتەوە. لە یەکێک لە سەردانەکانی جەلال تاڵەبانی بۆ بەشی سەرۆکایەتی فەیلەقی یەک داوای لە خەزرەجی کردووە کەوا وەکو ئەفسەرێکی نیشتیمانی دژی ڕژێم ناوی جەلال تاڵەبانی لای خۆی تۆمارکات. ئەو ژوورێکی تایبەتی بۆ کۆبوونەوەیان سازکرد بەمەبەستی یەکخستنی چاڵاکییەکانیان لە دژی دیکتاتۆردا. بەپێی باشترین زانیاری جەلال تاڵەبانی، ژەنەڕال خەزرەجی خۆی بەشداری نەکردووە و فەرمانی نەداوە نە لە شاڵاوەکانی ئەنفالدا نە لە کیمیابارانی هەڵەبجەدا. فەرمانەکە ڕاستەوخۆ لەلایەنی سەرۆکی هێزە چەکدارەکان و عەلی حەسەن مەجیدەوە بوو". لە خاڵی کۆتاییدا دەنووسێت "بەڕای تایبەتی خۆم ڕژێمی ئێراق هانی پەکەکە و کوردە ئێراقییەکانی دی داوە، ئەوانەی کە کاریگەری تراژیدیای هەڵەبجەیان بەسەرەوەیە و بەئاگان لە پەیوەندی نێوان ژەنەڕال خەزرەجی و ی.ن.ک دا، هەڵمەت لە دژیدا بەرپاکەن. ئەو تۆمەتانەی کە بەتایبەتی لە دوای ئاشکرابوونی ژەنەڕال نەزار خەزرەجی وەکو سەرۆکی داهاتووی ئێراق دەرکەوتووە، دروستکراوە و هیچ بەڵگە و بنەمایەکیان نییە".
□. نامەی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان، ڕێککەوت١٠/١٠/٢٠٠١: نامەکە لەلایەن ئەندامی مەکتەبی سیاسی و بەرپرسی مەکتەبی دەرەوە د. فوئاد مەعسوم نوسراوە، "لەنامەکەدا هاتووە فەریقی یەکەمی ڕوکن نەزار خەزرەجی کەسایەتییەکی سەربازی و نیشتیمانی درەوشاوەی ناسراوە، بەپێی زانیارەکانیان بەشداری لە کیمیابارانی هەڵەبجە و شاڵاوەکانی ئەنفالدا نەبووە، ناسراوە بەوەی کە دژی تاوانەکانی جەنگ بووە، کەسایەتییەکی خاوەن ڕێز و تەقدیرە".
□. نامەی پارتی دیموکراتی کوردستان، ڕێککەوت ١٠/١٠/٢٠٠١: نامەکە لەلایەن بەرپرسی پەیوەندییەکانی دەرەوە دڵشاد میران نووسراوە، لەنامەکەدا هاتووە "کە ژەنەڕال خەزرەجی لە ساڵی ١٩٩٦ـەوە لەئێراق ڕایکردو بە کوردستاندا ڕەت بوو، ئەو کەسێکی دانپێندراوی ناسراوی سیاسییە و پەیوەندی دۆستانەی لەگەڵ پارتە کوردییەکان و ئۆپۆزیسیۆنی ئێراقیدا هەیە، ئەو لە تاوانەکانی ساڵی ١٩٨٨ دا بێتاوانە، تاوانەکە لەلایەن سەرۆکی ئێراق سەدام حوسێن و عەلی حەسەن مەجیدەوە ئەنجامدراوە. هەوڵی دادگاییکردنی ئەو دەبێتە ناوزڕاندنی ژەنەڕال خەزرەجی و خزمەت بە سەدام حوسێن دەکات و وادەکات کەسانی دیکە نەوێرن ڕابکەن و بێنە ناو ئۆپۆزیسیۆنی ئێراقی. وە هیوادارە ئەو گەواهیدانە سروشتی تۆمەتەکان یەکلاکاتەوە".
□. نامەی بزوتنەوەی ئیسلامی کوردستان، ژمارە ٨١٤ لە ڕێککەوت

١٦/٣/٢٠٠١ (ساڵەکە بەهەڵە نووسراوە، ساڵەکە ٢٠٠٢ بوو): نامەکە لەلایەن بەپرسی پەیوەندیەکانی دەرەوە ئیحسان عەبدولعەزیز نووسراوە. لە نامەکەدا هاتووە کەوا "فەریقی روکنی یەکەم سەرەکی ئەرکانی پێشووی سوپای ئێراق دەستی بزوتنەوە ئیسلامی کوردستانە و سومعەیەکی باشی لەنێو جەماوەری کوردستاندا هەیە، بزوتنەوە شاهەدی زیندووی شاری هەڵەبجەیە و پێشڕەو و سەرەکیان شێخ عەلی عەبدولعەزیز دژی تاوانەکانی ڕژێمی ئێراق لە نەتەوەیەکگرتووەکاندا شاهەدە، دەنیایان دەکاتەوە کەوا سەدام حوسێن و عەلی حەسەن مەجید ئەوان لە تاوانی کیمیابارانی هەڵەبجە و تاوانەکانی ئەنفال بەرپرسیارن. دەنیایان دەکاتەوە کەوا بەڕێز خەزرەجی بەتاوانە لەم دوو تاوانە، ئەو هاووڵاتیەکی شەریفە و هەر کە دەرفەتی دەستکەوت دژی سەدام و ڕژێمەکەی وەستایەوە و هەموو پلە و پایەکانی خۆی جێهێشت، وە داوادەکات کەوا ژیانی ئەو و خێزانەکەی بپارێزن چونکە ڕژێمی ئێراق ڕژێمێکی ئیرهابیە گرنگی بە مافەکانی مرۆڤ نادات".

ە. بەپێی سەرچاوەیەک مەسعود بارزانی و هەروەها ئیحسان مەلا عەلی نامەی تایبەتی بەرگریان بۆ خەزرەجی ناردووە. (ئەم نامانەم نەدیووە، بەگومان لە ئەگەری پەیداکردنی نامەکاندا ئەوانیش دەخەینە بەرچاو).

نامە و بەرگری لەلایەن لایەنە عەرەبیەکانەوە:

ە. بەپێی ڕۆژنامەی پۆلیتیکن نامەیەک کەلەلایەن ٧ لە کەسی سەر بە ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی واژوو کراوە. ئەوانە کە کۆنە بەعسی بوون و پلەی وەزیر و مامۆستای زانکۆ و فەرماندەیی سەربازیان لەنێو ڕژێمدا هەبووە نامەی پاکانەیان بۆ وەزارەتی دادی دانیمارکی لە ڕێککەوتی ٦/١٠/٢٠٠٢ دا نارد و ئەوسا لە ڕۆژنامەی زەمانی عەرەبیشدا بڵاوکراوەتەوە، ناوی کەسەکان وەکو لە رۆژنامەی پۆلیتیکینی دانیمارکی بڵاوکراوەتەوە: ١. عبد الجانی الراوی ٢. هیشام الشاوی ٣. فارس حسین (یەکێ لەتاوانبارە سەرەکیەکانی ئەنفال، سەرەکی فەیلەقی پێنج لەکاتی ئەنفالەکاندا کە ئێستا لە وڵاتی نەمسا دەژی) ٤. عادل الجبوری ٥. د. حسین الجبوری ٦. وسام السمیدعی ٧. عبدالسلام المیاحی. بەپێی ئەو نامەیەی لای دەرسیم دیبەگێیی هەیە ئەوانە ٨ کەسن. ناوی سعدون الدلیمی لەگەڵدایە. لەنامەکەدا بەرگری لە بەتاوانی خەزرەجی لە تاوانەکانی هەڵەبجە و ئەنفال دەکەن، وەکو کەسێکی نیشتیمانپەروەر و دڵسۆز و خاوەن کەسایەتی پێناسەی دەکەن و کە دژی ڕژێم وەستاوەتەوە، هەروەها پێیانوایە کەوا موخابەراتی ئێراقی لەپشتی ئەو هەڵمەتەن کە دەیانەوێ ناوی خەزرەجی بزڕێنن هتد. هەروەها ئاماژە بە پشتگیری

سەرکردە کوردەکان لە خەزرەجی دەکەن و وەکو بەڵگەی بێتاوانی ئەو ئاماژەی بۆ دەکەن.

من لە ٢٥/١٠/٢٠٠١دا لە وتارێکدا لەژێر ناوی "تاوانباری جەنگ بۆ دادگا" کە لەڕۆژنامەی پۆلیتیکندا بڵاوکرایەوە جگە لە ئاماژە بە شداریی خەزرەجی لە تاوانەکانی سوپای ئێراق و بەتایبەتی لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا، پێویستبوونی دادگاییکردنی ئەو تاوانبارەم بەکورتی ڕوونکردەوە، ڕەتی بانگاشەی نامەی ٧ کەسە ئێراقیەکەم کردەوە.

۱. نامەی سڵاح عومەر عەلی سکرتێری تجمع الوفاق الوطني الديمقراطي العراقي بۆ ڕێککەوتی ٨/١٠/٢٠٠١ نووسراوە.

۲. گروپی جمعية الحقوقيين العراقيين بەیانێک بڵاودەکەنەوە و بەرگری لە نەزار خەزرەجی دەکەن. ڕۆژنامەی زەمان لە ڕێککەوتی ٣٠/١١/٢٠٠٢ دا بڵاویکردەتەوە. ئەوانە ئاماژە بە پشتگیری سەرکردە کوردەکان لە کەیسی خەزرەجی دەکەن و ئاماژە بەوە دەکەن کە خەزرەجی چەکی کیمایی دژی کوردەکان بەکار نەهێناوە و بێتاوانە وەکو ئەو سەرۆکی تەقلیدی ئەرکانی سوپا بووە و فەرمانی ڕاستەوخۆ لە دەست ئەودا نەبووە. لە نامەکەدا ئاماژە بە مانەوەی خەزرەجی لای سەرکردایەتی پارتە کوردیەکان بە ماوەی سێ مانگ دەکەن و وەکو بەڵگەی بێتاوانی ئەو بەکاری دەهێنن.

دەکرێ نامەی دیکە هەبن کە لەو ئەرشیفەکەدا نین یا بڵاونەکراونەتەوە. ئەو نامانە هەندێکیان لە ڕۆژنامە و تەلەڤزیۆنەکانی دانیمارکیدا ئاماژەیان پێدرا یا بڵاویش کرانەوە.

هەروەها لە ڕۆژنامە عەرەبیەکاندا وەکو ڕۆژنامەی زەمان بڵاوکراونەتەوە یا ئاماژەیان پێدراوە. من جارێک بەناوی کۆمیتە داوای هەموو بەڵگە و دۆکومێنتەکانم لە وەزارەتی داد کرد، دوای دوو سێ هەفتە ئەوەی بەپێی یاسا ڕێگەی پێدەدرا بۆیان ناردم، منیش بۆ دەرسیم دیبەگێیم نارد.

لەبەرامبەر ئەم نامانەدا کۆمیتەی خستنەگەڕی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تاوانبار نەزار خەزرەجی پەرچەکرداری هەبوو، بەیانیان بڵاوکردەتەوە و نامەیان بۆ پۆلیس و وەزارەتی داد لەمبارەیە ناردووە، هەروەها نامەی تایبەتی بۆ یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان لە ڕێککەوتی ١٧/١٠/٢٠٠٢ دا ناردووە و داوای لێکردوون دەست تێکەڵی پرۆسەی دادگاییەکە نەکەن.

هەروەها لەهەمان ڕێککەوتدا نامەی تایبەت بە پەرلەمانی کوردستان نێردراوە و هەمان داوای لێکراوە و داواکراوە نامەیەک لە پەرلەمانی کوردستانەوە بۆ وەزارەتی داد بنێرن و جەخت لە سەربەخۆیی پرۆسەی دادگاییەکە بکەن و لەئەگەری سەڵماندنی تاوانباریی خەزرەجیدا

پشتگیری خۆیان بۆ بڕیارەکە و سزاکەی ڕابگەیەنن.
سەبارەت بەنامەکانی کەسایەتی و لایەنەکانی بەرەی ئۆپۆزیسیۆن داواکاری گشتی بۆ هەرێمی شیلاند بێرگیتە ڤێستبێرگ Birgitte Vestberg جەختی لەسەر سەربەخۆیی و بێلایەنی دەزگای لێکۆڵینەوەی کەیسەکە کردوەوە و گوتی "ئەو نامانە گوزارشت لە هەڵوێستی سیاسی دەکەن و هیچ کاریگەریان بەسەر لێکۆڵینەوەی ئەوان نابێت".
نەزار خەزرەجی کە لە ئێراق ڕایکرد و پەیوەندی بە CIA و ئۆپۆزیسیۆنی ئێراقییەوە هەبوو، کە لە دانیمارک بوو دژی سەرۆکی دیکتاتۆری پێشووی ئێراق سەدام حوسێن دەدوا و دانی بە کۆمەڵکوژی کوردان لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە دەنا وەکو لە دیدار و چاوپێکەتنەکانیدا هەیە، بەڵام لە چاوپێکەوتنەکەی ئەم دواییەی لە ٣/٥/٢٠٢٢ دا کە خەزرەجی ناوی هێزەکانی پێشمەرگە وەکو "متمرد و مخرب" و دەهێنێت و نکۆڵی لە بوونی کۆمەڵکوژی خەڵکی سقیل لە هێرشەکانی ئەنفال لە ساڵی ١٩٨٨ دا دەکات. لەو چاوپێکەتنەدا وەکو بەرپرسێکی سەربازیی ڕژێمی بەعس بەرگری لە هێرشەکانی ئەنفال دەکات. وەزارەتی کاروباری شەهیدان دژی ئەم گوتنانە بەیانێک لە ڕۆژی ١٠/٥/٢٠٢٢ دا دەردەکات و داوای گرتن و دادگاییکردنی دەکات.
دووبارە بەپێی گەڕانی بەرژەوەندییە سیاسییەکان و لەژێر گوشاری ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و سۆسیال میدیا ئەم کاردانەوەیە ڕوویدا.
بەڵام ئایا حکومەتی هەرێم هیچی لە گوێ گرانتر بە سەرۆک و شێخی ئیمارات گووتووە؟ بەپێچەوانەوە بەپێی هەواڵی ڕۆژی ١٤/٦/٢٠٢٢ کە لە شەفەق نیوزدا بڵاوکراوەتەوە، پێشوازی لە کۆنسوڵی ئیماراتی عەرەبی "ئەحمد دحاری" کراوە و بەڵێنی دروستکردنی کۆنسوڵێکی هاوبەشیان بەمەبەستی فروانکردنی چالاکییە ئابوورییەکانی نێوان هەردوو حکومەتدا داوە.

دوای ڕاکردنی خەزرەجی چی کرا؟

وەکو پێشتر ئاماژەمان بەکرد، چەند هەفتەیەک بەر لە بزربوونی خەزرەجی چاودێرییەکی ئەوتۆ نەمابوو، ئەوەبوو ئەو لە ١٧/٣/٢٠٠٣دا واتە ڕۆژی دوای لەدانی ئێراق لەلایەن هێزەکانی ئەمەریکا و هاوپەیمانەکانی هەواڵی ڕۆیشتنی بۆ پۆلیس دەگەیەندرێت. بەپێی هەندێ سەرچاوە لەوانە ڕۆژنامەی بی تی BT خەزرەجی یارمەتی دراوە و هاوکاری کراوە، هەروەکو ئاماژەی بۆ دەکەن لەلایەن سی ئای ئەی CIA ئەمەریکاوە هاوکاری کراوە و بردوویانە بۆ ئێراق، وەکو ڕۆژنامەی یولاند پۆستن لە ڕۆژی ٢١/٣/٢٠٠٣دا بلاویکردەوە کەوا خەزرەجی لەگەڵ هەندێ لە ئەفسەرانی پێشوو لە ئێراق بووە. واپێدەچی یارمەتی و هاوکاریکردنی خەزرەجی لە دانیمارکدا بۆ هاوکاری پۆلیسی نهێنی

دانیمارک نەبووە. بەڵام پارێزەری دەوڵەت گوتی “هیچمان لەمبارەیەوە نەدەزیوەتەوە” ، هەروەها حکومەتی ئەمەریکا “بەئاگایی” خۆی لە شوێنی یا بزربوونی خەزرەجی بە وەزارەتی دادی دانیمارکی گەیاند (پۆلیکتیکن ٢٤/٣/٢٠٠٣).
لە وتارێکی ڕۆژنامەی پۆلیتیکن Politiken کە لە ڕۆژی ١٠/٤/٢٠٠٣دا بڵاوکراوەتەوە دەنووسرێت کەوا دەزگای هەواڵگری پۆلیس بەخەستی لە ڕوداوی دەمژمێرەکانی دوای بزربوونی خەزرەجی تێوەگلاوە و پەیوەندی چڕ و پڕ لەبارەکی بێسەروبەردا لەنێوان بەشەکانی پۆلیسدا هەبووە. بەپێی ڕوونکردنەوەی سەرۆکی پۆلیسی وڵات Rigspolitichefen خەزرەجی چەند ڕۆژێک پێش ڕاگەیاندنی ونبوونەکەی ڕۆیشتووە، بۆیە هەوڵەکانی کەنترۆڵ لە سنوورەکاندا لە ڕۆژی ئاشکرابوونی ڕاکردنەکەی بێ سوود و واتا بوو. لەگەڵ ئەوەشدا پۆلیسی “غینگ ستیز” چەند دەستەیەکی بە سەگی پۆلیسیەوە بۆ پشکنین ڕەوان کرد. پۆلیسی هەواڵگری و وڵات ڕوونکردنەوەی زیاتریان سەبارەت بە ونبوونی نەزار خەزرەجی نەدا. لە پەرلەماندا لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆن هەموو ڕەخنیان لە پۆلیس دەگرت و لە ناڕێکی و بێسەروبەریی پەیوەندیەکانی نێوان بەشەکانی پۆلیس بەگلەیی بوون. وەزیری داد لێنە ئێسپەرسن Lene Espersen کە سەربە پارتی کۆنسێرڤەتیڤ بوو، دانی بە بێسەروبەری بارەکەدا نا و تێگەیشتنی خۆی بە ڕەخنەکان پیشاندا. سەرۆکی وەزیرانی دانیمارک ئانەس فۆ ڕاسمۆسن Anders Fogh Rasmussen کە سەر بە پارتی ڤێنستغا (لیبراڵ) بوو “پەرۆشانی” لە ونبوونی خەزرەجیدا دەردەبڕی و ئاماژەی بە ناڕازیبوونی خۆی لە بارەکەدا دەکات.
دوای ڕاکردنی خەزرەجی لە دانیمارک، ناوی خەزرەجی دەدرێتە ئەنتەرپۆل (پۆلیسی نەونەتەوەیی Interpol) و ڕادەگەیەندرێت کەوا بیگرن و بیگەڕێننەوە دانیمارک. بەپێی هەواڵێکی ڕۆژنامەی پۆلیتیکن(٢٤/٣/٢٠٠٣) داواکاری گشتی بەرگیتە ڤەستبەرگ دەڵێ “پێیان وایە دەزانن لە چ وڵاتێکدایە و خەریکی دانوستانن لەگەڵ ئەو وڵاتە”. بەڵام ناوی هیچ وڵاتێک ناهێنێت بەڵام ئاماژە بە وڵاتێک لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەکات. دانیمارک ڕێکەوتنی ڕادەستکردنی لەگەڵ هیچ وڵاتێکی عەرەبیدا نەبوو، بۆیە پرسەی ڕادەستکردنی کەسێک لەو وڵاتانەوە خۆی لە خۆیدا ئاڵۆز بوو. هەروەها پارێزەری وڵات ڕایدەگەیەنێت کەوا داوا لە دادگای شاری سۆرە Sorø دەکات بەڕیاری زیندانی نەزار خەزرەجی بدەن، تاکو خەزرەجی نەتوانێ بە ئازادی بسوڕێتەوە، “ئەگەر” دەستیان لێگیربێتەوە (پۆلیتیکن ٢٤/٣/٢٠٠٣). ڕۆژی دواتر دادگای شاری سوغە بەڕیاری دەستبەسەری نەزار خەزرەجی لە بزریدا بۆ ماوەی چوار هەفتە

ڕادەگەیەنێت. دادگا ڕەتیکردەوە کە بڕیاری زیندانیکردن “بە دیارکردنی کات” بدات، چونکە دادگا “لای ڕوون نییە کە ئایا ئەو لە دەرەوەی وڵاتە یا لە دانیمارکە، یا ئایا ئەو ئارەزوومەندا لە دانیمارک هەڵاتووە” (پۆلیتیکن ٢٥/٣/٢٠٠٣).
خەزرەجی چۆن ڕایکرد ئەوها ڕۆیی و نەگەڕایەوە دانیمارک. لە چەند هەفتەی دوای ڕاکردنەکەی خەزرەجی گەلێ لەهەواڵەکانی ڕۆژنامەکان ئاماژەیان بە وڵاتی سعودیا یا کوێت یا ئیمارات دەکرد وەکو شوێنی گەیشتنی ئەو. دوای ئەوە هەواڵەکان چوون بەلایەکی دیکەدا و گرنگی بابەتەکەش وەکو پێشوو نەما. حەوت ساڵ دواتر لە ڕۆژی ٧/١٢/٢٠١٠ ڕۆژنامەی بی تی BT بڵاویدەکاتەوە کەوا نەزار خەزرەجی لە شارێکە بەناوی “عين الحسين” بەدووری ١٠٠ کیلۆمەتر لە شاری دوبەی پایەتەختی وڵاتی ئیماراتدا. سەبارەت بە بوونی ئەو لە وڵاتی ئیمارات و هەواڵەکانی دانیمارک بە ڕادەستکردنەوەی پارێزەری دەوڵەت بەرگیتە ڤێستبێرگ دەڵێ “ئێمە دەزانین ئەو لە کوێیە، بەڵام ئەو وڵاتەی ئەوی لێیە بە هیچ شێوەیەک ئامادەی هاوکاری نییە”.
ژۆرنالیست یاکۆب تۆپسو Jacob Topsøe کە لەسەرەتاوە بەدوای خەزرەجیەوە بووە و زۆر زانیاری لەسەر ئاشکرا کردووە، لە هەواڵێکی ئۆنلاینی تۆپسو میدیا topsoemedier.dk کە لە مانگی یەکی ٢٠٢٢ دا نوێکراوەتەوە ئاماژە بەوە دەکات کەوا چیتر ئینتەرپۆل Interpol بەدوای نەزار خەزرەجیدا ناگەڕێت، چونکە ناوی لەلیستی ئینتەرپۆل دەرهێندراوە. لابردنی ناوی ئەو هاوکاتە لەگەڵ هاتنی سەرۆکی نوێی ئینتەرپۆل لە ٢٥/١١/٢٠٢١دا کە لەهەمان وڵاتدا دەژی کە خەزرەجی تێدا دەژی.
سەبارەت بەوەی ئایا کەیسەکەی لە دانیمارکدا کراوەیە یا نا، ئایا حکومەتی دانیمارک هیچ ئومێدێکی بە ڕادەستکردنەوەی خەزرەجی ماوە، ئایا چی سەبارەت بە لابردنی ناو خەزرەجی لە لیستی ئینتەرپۆلدا دەزانن و چ کاریگەرییەکی بەسەر کەیسەکە هەیە، پارێزەری دەوڵەت بە کەیسە تایبەتە نێونەتەوەیەکان هیچ ڕوونکردنەوەیەکی نەداوە.
سەرۆکی نوێی ئینتەرپۆل کەسێکی ئیماراتییە بەناوی ئەحمەد ناسر ڕایسی Ahmed Naser Al-Raisi کە بەرلەوە لە ساڵی ٢٠١٥ ـەوە وەزیری ناوخۆی ئیمارات بووە، کەسێکە لەلایەن ڕێکخراوی مافەکانی مرۆڤەوە لەسەر ئازاردان و پێشێلکاریی ڕەخنەی لەسەرە. ١٩ ڕێکخراوی مافی مرۆڤ لەوانە ڕێکخراوی مافەکانی مرۆڤی جیهانی دژی ئەوە وەستان کە بکرێتە سەرۆکی ئینتەرپۆل. سێ ئەندام پەرلەمانی ئەڵمانی و ٣٥ ئەندام پەرلەمانی فەڕەنسی دژی بوون و هەوڵیاندا هەڵنەبژێردرێت.
لابردنی ناوی ئەو گەورە ئەنفالچییە لەلایەن کێوە پێشنیار کراوە و کە بە ئەحمەد ناسری گوتووە ناوەکەی لابدات، هیچ زانیارییەک ئاشکرا

نەکراوە و نازانین. ئایا ئەمریکا بووە؟ یا ئایا لەلایەن سەرانی دەسەڵاتی کوردی یا ئێراقیەوە ئەو داوایە کراوە؟ وەکو ئەوان پێشتر بەرگریان لەکرد و پاکانەیان بۆیکرد، وە پەیوەندی باشیان لەگەڵ سەرەکی ئیمارات و گەورە بازرگانەکانی ئەوێ هەیە. یا دەکرێ لەلایەن خودی سەرەکی ئیماراتەوە بێت، کە خۆی کۆمەڵێ لەکۆنە ئەفسەرە بەعسیەکانی وەکو محەمەد سەعید سەعاف و ناجی صبری هاوشێوەی ئەوانی پەناداوە و دەیانپارێزێت. چەند لایەنێک بەرژەوەندیان لەوەدایە و ئەگەرەکان کراوەن. دواڕۆژ وەڵامی ئەوەشمان بۆئەگەری زۆر دەداتەوە.

دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان یا حکومەتی ئێراق چیان بۆ ڕادەستکردنی نەزار خەزرەجی کردووە؟

بەپێی بڕیاری ژمارە ٢/١٤٤٥ف ڕێککەوتی ١٨/١٢/٢٠٠٥ نەزار خەزرەجی لەگەڵ ٢٣ ئەفسەر وبەرپرسی دیکەی پلەباڵا لەلایەن دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقەوە داواکراوە و بڕیاری گرتنی دەرچووە. لەم بڕیارەدا ناوی نەزار خەزرەجی یەکەم ناوە لە لیستەکەدا. بەمجۆرە ئەو داواکراو بوو. دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراق لیستێکی تایبەت کە ناوی ٤٢٣ کەسی تێدایە لە ڕێککەوتی ٢٠/٥/٢٠٠٧ دا بڵاودەکاتەوە لەم لیستەدا ناوی ئەو لادراوە. هیچ ڕوونکردنەوەیەک لەمبارەیەوە نەدراوە. لە لیستەکەدا هەندێ ناو لادراون، هەروەها ناوی بەشێ لە بەشدارانی گەلکوژی لەلیستەکەدا نەنووسراون. شایانی بیرخستنەوەیە ئەو گەورە بەرپرسانەی ڕژێمی بەعس کە گیران و درانە دادگا ژمارەیان زۆر کەم بوو، وەکو لە سەر تاوانی ئەنفال ٧ کەس درانە دادگا، لەسەر تاوانی هەڵەبجە ٥ کەس کە چواریان ئەوانە بوون کەلەسەر ئەنفال دادگاییکران، لەسەر تاوانی کۆمەڵکوژی کوردانی فەیلی ١٦ کەس درانە دادگا کە دووانیان ئەوانەبوون کەلەسەر ئەنفال و هەڵەبجە درانە دادگا، لەسەر کۆمەڵکوژی بارزانیەکان ٦ کەس بوون دووانیان ئەوانە بوون کە لەسەر تاوانی کوردانی فەیلی درانەدادگا. واتە هەموو ئەوانەی درانە دادگا ٢٦ کەس بوون. بەمجۆرە بەسەدان کەس لە تۆمەتباران هەرگیز نەگیران و نەدرانە دادگا. دیارە بەشداربووانی تاوانەکانی هەڵەبجە و ئەنفال لە ئێراق و کوردستان وە لە وڵاتانی دەرەوەدا هەن. کۆمەڵێک کۆنە فەرماندە و ئەفسەری سەربازی لە ئیماراتن و لەوێ پەنادراون و دەژین. بەپێی زانیاریەکان نەزار خەزرەجی لە ئیمارات لە شاری ئەلعین دەژیت. هیچ هەوڵێکی بەکردەوەی کۆنکرێتی لەلایەن دەسەڵاتی هەرێمی کوردستانەوە بۆ ڕادەستکردنی خەزرەجی تاساڵی ٢٠٢١ نەدراوە. دوای دیدارەکەی لە ٣/٥/٢٠٢٢ دا وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوانی هەرێمی کوردستان لەڕێککەوتی ١٠/٥/٢٠٢٢ دا لە بەیانێکدا “داوای” گرتنی

دەکات، بەڵام بەکردەوە و کەنکریتی هیچ نەبیندراوە. بەپێچەوانەوە حکومەتی هەرێمی کوردستان پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیماراتی عەرەبی بەهێزتر کردووە، نەشبیستراوە لە دوا دیداریان لەگەڵ کەنسوڵی ئیماراتدا ئەم بابەتە باسکرابێت. بەهەمان شێوە نەبیستراوە حکومەتی ئێراق داوای ڕادەستکردنی ئەوی کردبێت.
جێگەی بیرخستنەوەیە کەوا زۆر لە بەشدارانی شاڵاوەکانی ئەنفال یا کۆمەڵکوژییەکانی دیکە وەکو سەرۆکجاشەکان و فەرماندە و ئەفسەرانی کۆنی بەعس لە کوردستاندا هەن، ئەوانە پەنادراون و دەسەڵات دژی دادگاییکردنیانە. بەنمونە کە عیزەت دووری جێگری سەدام حوسێنی دیکتاتۆر لە ئێراق مرد. گوترا لە هەولێر بوو! واتە ١٨ ساڵ دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس هەر لە ئێراق بوو و لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە پەنادرابوو. جگەلەوانەی پەنادراون و پارێزراون، ئەفسەری فرۆکەوان تاریق ڕەمەزان کە لە سلێمانی گیرا و تۆمەتباربوو بە بەشداریی لە کیمیابارانی هەڵەبجە، لەلایەن ئاسایشی سلێمانی بوو، بەفەرمانی جەلال تاڵەبانی لە ٢٨/١٠/٢٠٠٧ دا ئازاد کرا، هەروەها وەفیق عجیل سامەرائی لە ساڵی ٢٠٠٧ دا لە سلێمانی گیرا، بەڵام بەتاوانی ڕاگەیەندرا و جەلال تاڵەبانی ئازادیکرد. هەرچەندە بڕیارەکە لەلایەن پارێزەر د. عەبدولڕەحمان حاجی شەعبان زەنباری (ئەندام لە لیژنەی بەرگری لە قوربانیانی ئەنفال لە دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقدا) لیژنەی بەرگری لە قوربانیان لە نوسینگەی دادگا لە هەولێر تەمیزکرا، پەیوەندی بە دادگای بەغداوە دەکرێ و لە دادگای بەغداوە بڕیاری گرتنی وەفیق سامەڕائی دەردەچێت. لە نێو ئێراقیشدا لە شارە عەرەبییەکاندا بەشداربووانی تاوانی گەلکوژی ئەنفال و هەڵەبجە یا تاوانکارییەکانی دیکە هەن، بەڵام دەسەڵات بەلایانەوە نەچووە.
لەڕاستیدا ئەگەرێکی دوورە چاوەڕوان بکرێت کەوا دەسەڵاتدارانی ئێستای هەرێمی کوردستان بچن داوا لە شێخ و حکومەتی ئیمارات بکەن ئەم تاوانبارەیان ڕادەست بکات. سەرانی هەردوو پارتی سەرەکی باشوری کوردستان ی.ن.ک و پ.د.ک پەیوەندی باشیان لەگەڵ خۆزرەجیدا هەبووە، لەڕێگەی زاخۆوە بۆ دەرەوە بەڕێکرا، دواتر هەردوولا بانگهێشتیان کردووە و خزمەتیان کردووە، وەکو ئاماژەمان بێکرد کە لە دانیمارک بوو هەردوولا بەرگریان لێکرد.
بەپێی گوتنی پارێزەر د. عەبدولڕەحمان زەنباری بە پێی ماددەی ١٣٤ لە دەستوری ئێراقدا کە لەساڵی ٢٠٠٥ دا پەسندکراوە، دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراق تا کۆتاییهێنان بەکارەکانی بەردەوام دەبێت. هیچ بڕیارێک بۆ هەڵوەشاندنەوەی دادگا لەلایەن پەرلەمان یا حکومەتی ئێراق دەرنەچووە. بەڵام لەڕێککەوتی ٢٨/٦/٢٠١١دا سەرۆکی دادگا لە

ڕاگەیاندراوێکدا کۆتایی کارەکانی "دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراق" لە بەغدا ڕادەگەیەنێت. بەپێی گوتنی پارێزەر ئەیاد کاکەیی دادگاکە خراوەتەسەر دادگای تاوانی ناوەندی، وە دادگای لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی جەنگ و دژ بە مرۆڤایەتی و گەلکوژی ماوە، بۆیە دادگا سکاڵا لەمبارەیەوە وەردەگرێت، دوای لێکۆڵینەوە لە سکاڵا ڕەوانەی دادگای ناوەندی دەکات. بەکردەوە دوای ڕاگەیاندنی کۆتاییهێنان بە کاری دادگا لە ساڵی ٢٠١١ دا دادگایی تاوانبارانی تاوانکاریەکانی تاوانی جەنگ یا دژ بە مرۆڤایەتی یا گەلکوژی ئەنفال نەکراوە و پرسەکە تاڕادەیەکی زۆر وەستاوە.

باری ئێستا و ئەگەری گرتنی خەزرەجی

تاکو ساڵی ٢٠١٠ پارێزەری دەوڵەت بیرگیتە ڤێستبەرگ ئاماژەی بەوا دابوو کەوا ئەوان دەخوازن بگیرێت و بیهێننەوە دانیمارک. کەیسەکەی کراوەبوو تا ئەو ساتەی ئەوان پێیانوابێ دەکرێ بگیرێت و بیدەنە دادگا. سەبارەت بە دانیمارک و ئەگەری تۆمەتبارکردنی بە تاوانی جەنگ و دژ بە مرۆڤایەتی یا گەلکوژی، ئەو تا لە دانیمارک بوو کەیسی بە کرابەوە و لەژێر لێکۆڵینەوەدا بوو، کەیسەکەی هەر لای پۆلیس بوو، بەمجۆرە کەیسی تۆمەتباریی لەسەر دروست نەکرابوو و بە دادگا نەنێردرابوو، بۆیە تۆمەتی لەسەر تاونەکان لەدژدا بەرزنەکرابووە، وە ئەگەر ئەو لە دانیمارک نەبێت ناتواندرێ تۆمەتی لەدژدا بەرزکرێتەوە و لەسەر ئەم بنچینەیە بدرێتە دادگا، وەکو بەرتە فێستبەرگ لە ساڵی ٢٠١٠ دا ئاماژەی بەکردبوو.

ئەو لەلایەن داگای باڵاشەوە سەرەتا داواکرابوو، بەڵام دادگاکە نەما و کەیسەکانی لێکۆڵینەوە هەندراونەتەوە سەر دادگای ناوەندی لە بەغدا، لەمبارەیەوە دادگا تەواو سستە. بەپێی زانیاریەکانی بەردەست نە دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان و نە دەسەڵاتی بەغدا هیچ جووڵەیەکیان لەمبارەیەوە نییە. ئایا چ وڵاتێک مافی یەکەمی هەیە لە کەیسەکەدا، ئەوا بەگومان حکومەتی ئێراق لەپێشترە لە دانیمارک وەکو نەزار خەزرەجی هاوڵاتی ئێراقە و دەتوانێ داوای ڕادەستکردنی بکات ئەگەر بیهەوێ، دیارە ئەگەر ئیمارات ڕەتی ڕادەستکردنەوەی بکاتەوە، ئەوا ئێراقیش هیچی ئەوتەی بە ناکرێت.

دوای ئەوەی ناوی نەزار خەزرەجی لە لیستی ئینتەرپۆل دەرهەندراوە شانسی گرتن و گەڕاندنەوەی بۆ دانیمارک زۆر لاوازترە لە پێشوو ئەوە ئەگەر تروسکاییەک هەبووبێت. جگەلەوەی لەبیرمان نەچێت خەزرەجی مافی جێنشینی لە دانیمارکدا پێنەدرابوو و داوای پەنابەری ئەو ڕەتکرابەوە.

بەکورتی

نەزار خەزرەجی بەشداری لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا کردووە و تاوانبارە، دادگا دەتوانێ سزاکەی بەپێی گەورەیی و ئاستی تاوانەکانی دیار بکات. لەلایەن دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقەوە سەرەتا ناوی لە ڕیزی داواکراواندا هەبوو، بەڵام لەلیستی دواتردا ناوی لادراوە. خەزرەجی پەیوەندی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێراقی و لایەنە کوردیەکان هەبوو بەرلەوەی لە ئێراق دەرچێت. بەهەمان شێوە پەیوەندی لەگەڵ سی ئای ئەی CIA ئەمەریکادا هەبوو.

لە ساڵی ١٩٩٩ دێتە دانیمارک و داوای مافی پەنا بەری دەکات، داواکەی ڕەتدەکرێتەوە و بڕیاری “مانەوە تا دەرکردنی” دەدرێت. نزیکەی دوو ساڵ لە وڵاتی دانیمارک بوو بێ ئەوەی هیچی لەسەر بگوترێت و بنووسرێت. لە ٣٠/٩/٢٠٠١ دا میدیای دانیمارکی بە بوونی ئەو وەکو بەرپرسێکی گەورەی سوپای بەعس دەزانن و هەواڵەکە دەتەقێتەوە، شەپۆڵێکی سیاسی ئاراستەی حکومەت و وەزیری داد دەستپێدەکات، لە ٣/١٠/٢٠٠١ دا داواکاری گشتی ئاگاداری وەزارەتی داد دەکاتەوە کە دەکرێ لە دانیمارکدا کەیسی لە دژدا بکرێتەوە و بڕیاری کردنەوەی کەیس لەسەر خەرزرەجی دەردەکات و دەخرێتە ژێر چاودێری. بەپێی ڕاگەیەندراوەکەی وەزارەتی داد لە ڕێککەوتی ٢٧/٨/٢٠٠١ دا دۆسیەی خەزرەجی لەلایەن فەرمانگەی بەڕێوەبەریی پەنا بەرانەوە بۆ داواکاری گشتی ناردرابوو، لەبەر ئەوەی بەڕێوەبەریی پەنا بەریی هۆکاری گونجاویان هەبووە لەوەی کە وای ببینن کەوا خەزرەجی بەرپرسیاریی لە تاوانکاریەکانی تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا هەبووە. جێگەی پرسیارە لەبەرچی دوای نزیکەی دوو ساڵ ئەوجا کەیسەکە بۆ داواکاری گشتی دەنێرن! دەکرێ ئەم بابەتە لەلایەن دەزگای پۆلیسی نهێنی دانیمارکیەوە PET (دەکرێ بە ئاگاداری سی ئای ئەی CIA) پەردەپۆش کرا بێت. هیچ زانیاریەکمان لەمبارەیەوە لەبەردەستدا نییە.

دادگای شاری سۆرۆ Sorø ئەو شارەی ئەو لێی دەژیا بڕیاری چاودێری خەزرەجی دەدات و قەدەغەی ڕۆیشتنی بۆ دەرەوەی دانیمارک دەکات. بەڵام چاودێری خەزرەجی لە دانیمارک وەکو پاراستن و پارێزگاری ئەو بوو، وە خەزرەجی ئازاد بووە لە چوونە دەر و گەڕاندا تەنها لەرۆژانی دووشەمە، چوارشەمە و هەینیدا لەنێوان دەمژمێر ٩ و ١٢ دا پێویست بوو لەماڵ بێت و پۆلیسێک دەهاتە لای.

ڕەوەندی کوردی لە دانیمارک لە ٤/١٠/٢٠٠١دا خۆپیشاندان لە بەردەم پەرلەماندا دەکەن و داوای دادگاییکردنی تاوانبار نەزار خەزرەجی دەکەن. لە ٢٨/١٠/٢٠٠١ دا “کۆمیتەی خست□نگ□□ی هەوڵەکان بۆ دادگاییکردنی تاوانبار نەزار خەزرەجی – دانیمارک” پێدەهێنن.

کۆمیتەکە هەرچی دەکومەنتی لەسەر بەشداری نەزار خەزرەجی لە تاوانی گەلکوژی ئەنفالدا دەستدەکەوێت بە پۆلیس و وەزارەتی داد و ڕۆژنامەکان دەنێرێت. نامە بە ئەندامانی پەرلەمان دەنێرێت. دیتەر و سکاڵاکار کەدەکاتەوە و بە دەزگای لێکۆڵینەوەی پۆلیس و پارێزەری دەوڵەتیان دەگەیەنێت. زۆر کۆمەڵەی کوردی و کەسایەتی کوردی و ئێراقی هاوکاری کۆمیتەکە دەکەن.
لایەنە کوردیەکان وەکو ی.ن.ک، پ.دک و بزوتنەوەی ئیسلامی نامەی بەرگری لە تاوانبار نەزار خەزرەجی بە وەزارەتی داد دەنێرن. پێ لەسەر بێتاوانی ئەودا دادەگرن. جەلال تاڵەبانی نامەی تایبەت دەنێرێت. گوتن لەنامەی تایبەتی مەسعود بارزانی دەکرێت. کەسایەتی و لایەنی عەرەبیش نامەی بەرگری دەنێرن. ئەوانە کە لەبەرژەوەندی سیاسیاندا نەبوو خەزرەجی بگیرێت و بدرێتە دادگا، خەزرەجی وەکو بێتاوان دەبینن و هەڵمەتی بەدادگاییگەیاندەکە بە پیلان و دەستی ڕژێمی بەعس دەبینن.
خەزرەجی بە چەند ڕۆژێک بەر لە ڕاگەیاندنی هەواڵی ڕۆیشتی لە دانیمارک لە ١٧/٣/٢٠٠٣ دا بەپێی ڕۆژنامەی BT بەهاوکاری سی ئای ئەی CIA وڵاتی دانیمارکی جێهێشتووە. ئەو تا لە دانیمارک بوو کەیسەکەی لەژێر لیکۆڵینەوەی پۆلیس و داواکاری گشتی دابوو و ڕەوانی دادگا نەکرابوو. بۆیە تۆمەتی تاوانباریی لە دژدا بەرزنەکرابۆوە. ئێستا کە ئەو لەدانیمارک نییە بەپێی یاسا ناتواندرێ تۆمەتی لە دژدا بەرزبکرێتەوە.
بەپێی زانیاریەکان خەزرەجی لە وڵاتی ئیمارت لە شاری ئەلعەین دەژیت، بەڵام ئیمارات بەهیچ شێوەیەک ئامادە نەبووە هاوکاری دانیمارک لە ڕادەستکردنیدا بکات. تاکو ساڵی ٢٠١٠ دانیمارک ئومێدی بە گرتن و ڕادەستکردنی هەبوو و کەیسەکەی کراوەبوو. بەڵام ئەوە هەرگیز ڕووی نەدا.
کۆمەڵە تاوانبار لە تاوانی کوشتار و کۆمەڵکوژیەکانی سەردەمی ڕژێمی بەعس لە وڵاتی ئیمارتدا دەژین. سەبارەت بە خەزرەجی، حکومەتی هەرێم کە خۆی بە نوێنەری قوربانیانی تاوانی گەلکوژی ئەنفال دەزانێت، هیچ هەوڵیکی بۆ گرتن و ڕادەستکردنی خەزرەجی نەداوە. ئەوان پێشتر بەرگریان لێکردووە. دیارە لە چاوپێکەوتنەکەی ئەم دواییەی لە ٣/٥/٢٠٢٢ دا کە خەزرەجی ناوی هێزەکانی پێشمەرگە وەکو “متمرد و مخرب” و دەهێنێت و نکۆڵی لە بوونی کۆمەڵکوژی خەڵکی سقیل لە هێرشەکانی ئەنفال لە ساڵی ١٩٨٨ دا دەکات، دوای گوشاری سۆسیال میدیا و ڕەخنە لە حکومەتی هەرێم و وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالی هەرێمی کوردستان، وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان بەیانێک لە دژی لێدوانەکانی نەزار خەزرجی دەردەکات،

بە ئاماژە بە بڕیاری دادگا لە ساڵی ٢٠٠٥ دا داوای گرتن و ڕادەستکردنی دەکات. وەزارەتی شەهیدان نەزار خەزرەجی وەکو “تاوانباری سەرەکی” ناوزەد دەکات. دیارە لە هەرێمی فیدرالی کوردستاندا تۆمەتبار زۆرن بەڵام لەلایەن وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوانەوە بەیان لە دژیاندا دەرناکرێت و داوای گرتنیان ناکرێت. لەلایەکیتر لەلایەن دەسەڵاتی بەڕێوەبردن یا سەرکردایەتی هەردوو حزبی سەرەکی کوردستانەوە هیچ کاردانەوەیەک دژ بە خەزرەجی نەبیندراوە.
خەزرەجی مافی جێنیشینی لە دانیمارکدا نەبوو. ئەگەر ڕەگەزنامەی دانیمارکی هەبووایە لەسەر دانیمارک بوو بیهێنێتەوە و بیداتە دادگا، وەکو بەنموونە سەبارەت بە ئەندامانی ڕێکخراوی تیرۆرسیتی ئیسلامی داعش کرا. بەڵام ئەو بارە لە ئارادا نییە. جگەلەوەی کە وەکو پەنابەر هاتە دانیمارک و خرایە ژێر چاودێریی چونکە گومانی تاوانبارییی لە تاوانی گەلکوژیدا لێدەکرا، هیچ پەیوەندیەکی دیکەی بە دانیمارکەوە نییە. خەزرەجی هاوڵاتی ئێراقە و دەوڵەتی ئێراق دەتوانێ ئەوە بکات ئەگەر بیهەوێت. بەڵام ئەگەر ئیمارات دژی ڕادەستکردن بووەستێت ئێراق هیچی بۆ ناکرێت.
دوای ئەوەی کەسێکی ئیماراتی دەبێتە سەرەکی ئەنتەرپۆل لە ٢٥/١١/٢٠٢١دا ناوی خەزرەجی لە لیستی داواکراوانی ئەنتەرپۆل دەردەهێندرێت، بۆیە چیتر پۆلیس بەدوایدا ناگەڕێن. بەواتایەکیتر ئێستا ئەو دەتوانێ بەئازادی بسوڕێتەوە. بۆیە ئێستا ئەگەری گرتن و ڕادەستکردنی خەزرەجی زۆر لاوازە.
پێویستە بگوترێت کەوا ڕاستە تاوانبار خەزرەجی تائێستا نەگیرا و نەدرایە دادگا، بەڵام هەوڵ و کۆششی کوردانی دانیمارک و هەندەران بوو وایکرد، وەکو بکەر و تاوانبارێکی سەرەکی تاوانی گەلکوژی ئەنفال لەسەر ئاستی جیهانیدا بناسرێت. هەروەها ئەو هەڵمەتەی دژی خەزرەجی کاریگەری هەبوو لەسەر ئەوەی ئەمەریکاییەکان پەڕاوێزی بکەن و گرنگی زیاتری پێنەدەن. لە بیرمان نەچێت نەزار خەزرەجی خەونی جێگرتنەوەی سەدامی هەبوو و لەلایەن هەندێ لە میدیاکان و لایەنی ئۆپۆزیسیۆنەوە ئەوها سەیری دەکرا، بەڵام هەوڵ و کۆششی کوردانی هەندەران و کوردستان وە کەسوکاری قوربانیان ئەو خەونەی ئەویان لەباربرد.

تەواو

سوپاس بۆ بەڕێزان:
کاک نەوزاد مارف کە ئەرشیفەکەی خۆی بۆ ناردم.

کاک عەلی مەحمود کە لە هەندێ زانیاری ئاگاداری کردمەوە و هەندێ بەڵگەنامەی بۆ ناردم.
کاک گۆران هەڵەبجەیی کە لەهەندێ زانیاری ئاگاداری کردمەوە.

سەرچاوە و پەراوێز
شهادة رئيس أركان الجيش العراقي السابق نزار الخزرجي في حلقة جديدة من #وفي□□□□□أخرى،التلفزيون العربي:‎
https://www.facebook.com/AlarabyTelevision/videos/366640198845882
نامەی تایبەتی جەلال تاڵەبانی کە بۆ بەرگری لە نەزار خەزرەجی ناردووە بەسوپاسەوە لەلاپەڕەی فەیسبوکی کاک دەرسیم دیبەگەیی وەرگیراوە.
Den irakiske hærchef arbejdede for CIA 2. FEB 2007 OPDATERET 3. FEB 2007, https://www.dr.dk/nyheder/indland/den-irakiske-haerchef-arbejdede-cia
Efterforskning af irakisk hærchef er slut, Torsdag d. 18. december 2003, kl. 14.00 Opdateret torsdag d. 18. december 2003, kl. 22.47, Kilder: https://www.berlingske.dk/samfund/efterforskning-af-irakisk-haerchef-er-slut
Hærchefen fra Sorø (opdateret januar 2022!), https://topsoemedier.dk/erfaring/nicher/#haerchef
Historien om en bebudet flugt af Charlotte Aagaard og Jacob Topsøe, 15. februar 2007, https://www.information.dk/2007/07/historien-bebudet-flugt
Her gemmer hærchefen fra Sorø sig af Søren Mortensen, BT, 7. dec. 2010 – 0:38 | Opdateret 19. sep. 2012 – 21:28
Ahmed Naser Al-Raisi: https://en.wikipedia.org/wiki/Ahmed_Naser_Al-Raisi

هەندێ لە سەرچاوەکان ڕاستەوخۆ لە وتارەکەدا ئاماژەیان بۆ کراوە.
ناوی هەموو سەرچاوەکان لێرەدا نەنووسراون.

Iraqi high Tribunal
Investigation Judges
Baghdad , Iraq

9101

المحكمة الجنائية العراقية العليا
قضاة التحقيق
بغداد – العراق
العدد ق ت/م/١٦٠١٦
التاريخ ٢٧/١٢/٢٠٠٥

No
Date

الى / وزارة الداخلية / الجنائية والحركات

م / تعميم امر قبض

تنفيذاً لقرار قاضي التحقيق المحترم بتاريخ ٨/١٢/٢٠٠٥.
تعميم امر القبض الصادر بحق المتهمين المدرجة أسمائهم ادناه لصدور امر قبض بحقهم وفق المادة (١٢) من قانون المحكمة الجنائية العراقية العليا ونرفق طياً مذكرات القبض الصادرة بحقهم للتفضل بالاطلاع وتعميم اوامر القبض الصادرة بحقهم واعلامنا مع الاحترام والتقدير .

المحقق الاقدم
٠٠٣٣١٧

اسماء المتهمين

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
١	نزار عبد الكريم الخزرجي	١٣	نعمة فارس
٢	يونس الذرب	١٤	حميد شعبان
٣	اياد خليل زكي	١٥	نجم عبد الله الدوري
٤	رمزي محمود	١٦	عصمت صابر
٥	سعيد محمود بازبك	١٧	عدنان عبد الله جباري
٦	قاسم درة يي	١٨	جهاد موسى
٧	معتصم محمد الدوزخي	١٩	رافت كلي
٨	ياسين رؤوف	٢٠	عثمان شيخ سعيد
٩	تحسين شاوس	٢١	شيرزاد صالح
١٠	قاسم الفاكوي	٢٢	توفيق جبار قادرمان
١١	بايز عبد الرحمن	٢٣	حسين شيخ سعيد
١٢	علي احمد رشيد	٢٤	حسيب محمد الجيد

IST A8282.012.004

9102

المرفقات
اوامر قبض عدد (٢٤) .

شاخ□وان قادر ش□□ش

ئەندرۆجین و ئەندرۆجینزم جیاوازی لەگەڵ ئیمیۆیزم و سەرچاوەکانی، هۆکار و سەرهەڵدانی... شرۆڤەی: دڵشاد کاوانی

پێشەکی

مرۆڤ لە سەرەتای بوونییەوە، وەک تێکڕای بوونەوەرەکانی دیکە لە دوو ڕەگەزی سەرەکی نێر و مێ پێکهاتووە، هەر ئەمەش بە خاڵی مانەوە و گەشەی بوونەوەران و گیانەوارن دەزانرێت، لەناویشیان دا مرۆڤ بەهێزترینیانە کە لەڕێگەی ژیرییەوە بەرگری لە مانەوەی دەکات.
بوونی دوو ڕەگەزی جیا حاڵەتێکی سروشتی و ئاساییە، هەر لەسەر ئەمەش بنەما ئەخلاقییەکان و پڕەنسیپ ئاکارە تاکییەکان و دەستەجەمعییەکان بەپێی ئایین و داب و عورف و فەلسەفە و کۆمەڵگەکان دیاری کراوە. ئەوەی جێگەی سەرنجە، کاتێک ڕەگەزەکان تێکەڵ دەکرێت، دەبێتە ئاریشە و گرفت. ئەمەش لە جیهان دا تێکەڵییەک هەیە لەنێوان ئەو تاکانەی کە هەوڵی تێکەڵ کردنی گۆڕینی ڕەگەزەکان دەکەن، زۆرێک پێیان وایە ئیمۆکان و وشەی تەنتە، کە بەم دواییە هاتە نێو فەرهەنگی کوردی و بۆ ناسینی ئەو کەسانەی کە ڕەگەزییان تێکەڵ دەکەن، بۆتە زاراوەیەکی نوێ و بە نێو زمانی گشتی لێژبۆتەوە، بەڵام ئەم تێکەڵییە لەنێوان هەست و سۆز و نەخۆشی بایلۆژی و دەروونییەکان تێکەڵکراوە، بەشێک لە ئیمۆکان ئەندرۆجینەکان، بەشێکیشیان تەنیا لادانی ئەخلاقی و بەدڕەفتارییە، لە هەموو بوارێک دا بۆ هەردوو جۆریان دەبێتە هۆی ناسرووشتی بوون و دوورکەوتنەوە لە بەها ناسراوەکانی ڕەگەزیبوونی مرۆڤ.

- **ئەندرۆجینەکان لە ئەفسانەدا.**

وشەی “ئەندرۆجین” لە یۆنانییەوە بە “نێر و مێ” وەرگێڕدراوە. بە واتایەکی تر باس لە بوونەوەرێک دەکەین کە پێناسەی ڕەگەز ناکات، بەڵام سێکس ناکات، بەڵکو تایبەتمەندی هەردوو ڕەگەز تێکەڵ دەکات.

وەسفە کۆنەکانی یۆنانی بۆ ئەندرۆجینەکان

ئەندرۆجینەکان، بوونەوەرە سەیر و سەمەرە دووڕەگەزەکان لە ئەفسانە

و ئەفسانەی گەلە جیاوازەکاندا دەگێڕدرێنەوە. بەڵام زانستی مۆدێرن باس لە ئەندرۆجینەکانی ژیانی ڕاستەقینەش دەکات، کە هیچ موعجیزە و سەرسوڕهێنەرێکیان نییە.

▪ ئەندرۆجینەکان لە فەلسەفە دا.

وشەی “ئەندرۆجین” لە کولتوری یۆنانی کۆنەوە سەرچاوەی گرتووە. فەیلەسوفی بەناوبانگ ئەفلاتون لە دیالۆگی “جەژن”دا چیرۆکی ئەم بوونەوەرە نایابانەی گێڕاوەتەوە. بۆ فەیلەسوف ئەم چیرۆکە بنەمای فێرکاری ئیرۆس بوو.

ڕوانینی ئەفلاتون بۆ ئەندرۆجین

بە بڕوای ئەفلاتون ئەندرۆجین بوونەوەرێکی دووڕەگەز و گۆییە. دوایین وردەکاری بۆ مرۆڤێکی مۆدێرن گاڵتەجاڕانە دەردەکەوێت، بەڵام لەبیرت بێت کە لە فەلسەفەی کۆندا تۆپ بە کامڵترین کەس دادەنرا، بۆیە ئەفلاتون ئاماژەی بە کامڵبوونی ئەندرۆجین کرد. ئەم جۆرە بوونەوەرانە سەیری دوو جووت دەست و پێ و گوێ و دوو سەد دیوی جیاواز دەکەن.

ئەندرۆجین شانازی بە کامڵبوونی خۆیەوە دەکرد و تەحەدای خوداوەندەکانی دەکرد. خوداوەندەکان تەنها بە یەک شێوە شکستیان پێهێنا — بۆ ئەوەی هەر ئەندرۆجینێک بەسەر نێر و مێدا دابەش بکەن. مرۆڤەکان بەم شێوەیە دێن — ژن و پیاو کە ناتوانن هەست بە تەواوەتی بکەن تا ئیرۆس ئەو “نیوەی دیکە” دەدۆزێتەوە کە دەیانبەستێتەوە.

▪ ئەندرۆجین لە ئایینە ئاسمانییەکان یاخود ئیبراهیمییەکان.

لە ئایینە ئیبراهیمییەکان، یاخود بە ئایینە ئاسمانییەکان ناسراوە، سیفاتی ئەندرۆجنی دەخرێتە پاڵ خودا و فریشتەکانی، واتە خودا نە نێرە و نەمێ، ئەمەش وەک هەمان خواوەندی ئەفسانییەکانی یۆنانە، بۆ یەکلانەکردنەوە، کۆکردنەوەی هەردوو هێزی نێر و مێ لەسیفاتەکانی دا، ڕەنگە ئەمە خاڵی بەهێزی خودا بێت، تاپەیڕەوی نێوان ڕەگەزەکان بکات، ئەمەش لەئینجیل و تەوڕات و قورئان بە ڕوونی باسکراوە.

▪ ئەندرۆجین لە زانستی پزیشکی نوێ دا.

“ئەندرۆجین بە کۆمەڵێک هۆرمۆنی پیاوانە کە بەهۆی دروست بوونی چەند تایبەتمەندیەکی جیاوە دروست دەبێت پێی دەگوترێت هۆرمۆنی (ئەندرۆجین). (ئەندرۆجین) لە لە هێلکەکانەوە دەڕژێت (دەردەدرێت)

بەڵام ڕێژەیەکی کەم لە ڕژێنە پاشکۆکانی گورچیلەوە دەر دەدرێت لە ئافرەتانیشدا بە ڕێژەیەکی کەم بەم هۆرمۆنە هەیە ئەوەیش لەزاو هێلکەدان دەردەرێت . بۆیە ئافرەتیش هەڵگری هەندێک لە نیشانەکانی پیاوانن . ئەم (ئەندرۆجینانە) دەبنە هۆی دیاری دانی هەندێک لە نیشانەکانی پیاوان لە ئافرەتدا لەوانە وەک: دەرهاتنی ڕیش لە دەم و چاوو گەورەبوونی دەنگ لە کاتی پێگەیشتن دا، گەورەتربوونی ئێسکەکانی لاشەیان.

▪ **ئەندرۆجین لە ڕوانگەی دەروونییەوە.**

سەیردەکەین وەک ئەفسانە، ئەوان شکاندنی دیاردەکانی ژیانی ڕاستەقینەن. هەروەها ئەندرۆجینیزم تەواو ڕاستە. سروشتی ئەندرۆجینی دەروونی مرۆڤ، بە تایبەت لەلایەن دەروونناسێکی سویسری C.G. یۆنگ. بە بڕوای ئەو زانایە، واقیعی ژیان مرۆڤ دەکاتە “تەنها ژن” یان “تەنها پیاو”، بەڵام ئەمە هیچ شتێکی باشی لێناکەوێتەوە: مرۆڤ بەبێ ئاگاداری خۆی درک بە کەموکڕییەکانی خۆی دەکات، تەنها بۆ ئەوەی بتوانێت ئەندرۆجینی ڕەسەن بگەڕێنێتەوە یەکپارچەیی. یارمەتی بدە.

دەروونناسە مۆدێرنەکان چەمکی ئەندرۆجینەکان وەک ڕۆڵی ڕەگەز لێکدەدەنەوە – ڕۆڵی کۆمەڵایەتی کە لەگەڵ ڕەگەزێکی دیاریکراودا گونجاوە.

هەندێک تایبەتمەندی ڕەفتار بە هەر ڕۆڵێکی ڕەگەزی گونجاون. ئاڕەزی سیفەتە پیاوسالارەکان پێی دەوترێت سیفەتەکانی پیاوانە، ژنانە. دەروونناسەکان بە یارمەتی تاقیکردنەوە تایبەتەکان دیاری دەکەن کە مرۆڤ چ جۆرە ئەرکێکی هەیە – نێر یان مێ. تایبەتمەندییە سێکسییە باڵادەستەکان هەمیشە لەگەڵ سێکسی بایۆلۆژیدا ناگونجێن – بۆ نموونە، ژن هەن کە بە شێوەیەکی نەریتی پیاوسالاری دەزانن – ژنانی بەهێز و شەڕانگێز.

بەڵام کەسانێک هەن کە بە یەکسانی پیاوانە و مێینەن. دەروونناسەکان بەم جۆرە کەسانە ناودەبەن ئەندرۆیجینی.

نابێت ئەندرۆجینەکان تێکەڵ بە هیمافرۆدیتەکان بکرێن – ئەو کەسانەی کە ئەندامەکانی زاوزێیان هەیە لە ئەنجامی نائاسایی زگماکی. هەرمافرۆدایت سیفەتێکی بایۆلۆژییە، ئەندرۆجین سیفەتێکی دەروونییە.

ئەی ئیمۆکان کێن؟

ئیمۆ (بە ئینگلیزی:Emo) کورتکراوەی زاراوەی یاخی بوونە و خاوەن دەروونێکی هەستیارە. کە دەگوترە (emotive) واتە کەسایەتیەکی هەستیار

▪ سەرهەڵدانی ئیمۆکان.

دەوانین بڵێین سەرهەڵتانی ئیمۆ لە چاو ئەندرۆجیتیزم زۆر تازتیە، ئیمۆ بە یەکەمین جار لە وڵاتانی کیشوەری ئەمریکای باکوور سەریهەڵدا و بووە بە دیاردەیەک ، ئەمەش لەپێناو دەرخستنی هەست و سۆزی خۆیان، بەگشتی ئەوەی کە لەبارەی ئیمۆ دەگوترێ ئەوەیە کە ئیمۆ دیاردەیەکی ترسناکاک نییە، بەڵکو بە قۆناغێکی هەرزەکاری دادەنرێت کە مرۆق پێی دا تێپەڕ دەبێت.

–کەسایەتی ئیمۆ.

خەمبار ڕەشبین شەرمن بێدەنگی وە زۆربەی کات بە خەمباری دەردەکەون و هەندێک جار فرمێسک بەچاویانەوە ئە بینرێت ئەمەش بە هۆی ئەوەی کە ئەمانە کەسانێکی هەست ناسک و سۆزدارین . ئەمەش بە هۆی ئەوەی کەژیانێکی سەختیان هەیە وە هەندێکیان بە هۆی نا ئارامی باری خیزانەکەی یان ئەڵێن کەس نیە لێمان تێبگات یان هەستمان پێ بکات بۆیە لەنێوان خۆیان وەک گروپێک ئەبینرێن .ئەو ئازارو خەفەتانەی کە لەژیانیدا توشی هاتووە وە وایان لێ ئەکات لەشی خۆیان بریندار بکەن یان بیر لە خۆکوشتن بکەنەوە

–ڕۆشەنبیری ئیمۆ.

ئیمۆیەکان هەندێک ڕوو لە نووسینی هۆنراوەی خەمگین دەکەن و شتی خەماوی دەخوێننەوە، ڕەنگە ئەمەش هۆکاری ئەوە بێت کە ئیمۆیەکان ئەگەر تووشی کێشەیەکی زۆر بچووکیش بن، بەڵام هەرزوو ئەم کێشەیە زۆر گەورە دەکەن.

▪ ئیمۆ و میوزیک.

جۆرێکە لە میوزیکی ڕۆک یا میتال کە لە ناوەراستی ١٩٨٠ وە دامەزرا کە باس لە ئازار و خەفەت ئەکات و وشەکانی لە روی واتاوە هەستیارن بەڵام لە ڕوی ئاوازەوە برێک هەژارە چونکە زۆر لە ڕەخنە گرەکان ئەمەیان گوتووە.

▪ **شێوازی ئیمۆ.**

زۆربەی کات جلی رەنگ تۆخ یان رەش لەبەر ئەکەن پانتۆڵی و تی شێرتی تەسک لەبەر ئەکەن کە زۆرێک لە جلە کانیان دڕاون یان کراوەن وە لە سەریان وشەی گۆرانیە بەناوبانگەکانی گۆرانی ڕۆکی لێ نوسروە لەگەل جۆرەها زین□□ی سەیر بۆ خۆ ڕازاننەوە، بەڵام هەر کەسێک ئەمانەی کرد مەرج نیە ئیمۆ بێت بەڵکو زۆریان هەر بۆ سەرنج ڕاکێشان ئەمانا ئەکەن وە هەروەها قژی کورەکان بە پێشی دەموچاویانا هاتۆتە خوارێ وە قژی کچانیش زربەیان لەدواوە درێژە و ڕەنگێکی ڕەشی تۆخە وە کوڕیش و کچیان چاویان رەش دەکەن.

▪ **ئیمۆ و شیەیتان پەرستی.**

هەندێک پێیانوایە کە ئیمۆیەکان شەیتانپەرستن، بەڵام ئەم بۆچوونە دوورە لە ڕاستییەوە، چونکە ئیمۆیەکان ئایینی□کی دیاریکراویان نییە، بەڵکوو لاوازییان هەیە لە باوەڕ، بەگشتی بەوانە دەگوترێت کە لە دڵەڕاوکێ و خەم و خەفتدا بژین و مەیلیان بۆ خۆکوشتن بچێت، بەڵام ئەو بۆچوونە دوورە لە راستییەوە کە گوایە ئیمۆیەکان شەیتان دەپەرستن، بەڵام زۆر جار لای دەستە و گروپە ماسۆنییەکان و مافییەکان دەقۆزرێنەوە بۆ کاری خراپە کاریی و هەندێک جاریش تێکەڵ بە گروپ و کۆمەڵەی خوێنخۆرییەکان، دەبن.

ئەنجام.

لە کۆتایی بەو ئەنجامە دەگەین، کە ئەندرۆجین، هۆڕۆمێن□ک□ی سرووشتییە و بەڵام لە کاتی تێکچوون و زیادبوون و کەمبوونی لە هەر مرۆڤ□ک□ی ئاسایی دا دەیخاتە بارێکی نائاسایی و دەبێتە نەخۆشییەیەکی دەروونی و کاریگەری لەسەر ئاکار و ڕەفتاری مرۆڤ دروووست دەکات، ئەم هۆڕمۆنە هەر لە کۆنەوە لە نێو لاشەی مرۆڤەکان دا هەبووە، هەر بۆیەشە کۆمەڵگەکان لە ڕێگەی ئەفسانە و ئایین و فەلسەفە، سەرنجیان خستۆتەسەر و هەریەکە و بە جۆرێک وێنایان کردوە، دواتر زانیستی پزیشکی وەک چارەسەر قسەی خۆی لەبارەیەوە کرد و لەهەوڵی چارەسەرکردنی دان، ئەوەی وەک ئەندرۆجینیزم و ئیمۆیزم دەمێنیتەوە جگە لە لادانێکی ئەخڵاقی باو خووگرتن بە ئاکارێکی نامۆ هیچی ترنییە.

شرۆڤەی: دڵشاد کاوانی. شەقڵاوە

پەروەردەی تەندروست بە مناڵ… شوشان مستەفا

پێش ئەوەی باسی پەروەردەی مناڵ بکەم، گرنگە ئەوە بڵێم، کە تەواوی ژیانی هاوسەرگیری قۆناغێکی تەواو جیاوازو پڕە لە بەرپرسیارێتییە.
گرنگ هەمووان لەوە تێبگەن، کە ژیانی هاوسەرگیری تەنها خۆشی و مانگی هەنگوینی نییە. بەڵکوئەرکی سەر شانت قورستر دەبێت. وە پارێزگاری و خەمخۆری و بەرپرسیارێتی هاوسەرەکەت و مناڵەکانت دەکەوێتە سەر شانت.
دواتر دوو گرنگترین بابەتی ئەم دونیایە ئەوەیە. یەکەم بەهەموو هێزتەوە هەوڵبدەیت کۆک و تەبا و گونجاو بیت لەگەڵ هاوسەرەکەت وە ژیانێکی پڕ لە ئارامی و ڕێزو خۆشەویستی بگوزەرێنیت. ئەگەر ئەمەت کرد، ئەوا دڵنیابە ٥٠% ئەرکی پەروەردە کردنێکی بەسوودت بۆ مناڵەکانت بەدیهێناوە. چونکە نیوەی پەروەردەی مناڵ تەبایی خێزانییە. دواتر گرنگە تەرکیز بخەیتە سەر چۆنێتی پەروەردەی مناڵ.
من لەوە تێدەگەم کە زۆرێک لەدایک و باوکان بەدەست ڕەفتارە نادروستەکانی منداڵەکانیان بێزارن و نازانن چۆن چارەسەری بکەن بێگومان هیچ ڕەفتارێکی منداڵ لەخۆوە درووست نابێت، هۆکاریش زۆرن.
گرنگترینیان ١-دوو پەروەردەیی ٢-زۆر نازدان بە منداڵ ٣-ئیهمال کردنی منداڵ ٤-توند و تیژی و هەڕەشە ٥- مێشک شوشتنەوەی مناڵ لەدژی یەکتر.
دوو پەروەردەیی: واتا دایک و باوک رایان جیاوەزەو پلانیان نیە بۆ پەروەردەکردنی منداڵەکەیان. یەکێک لەباوان شتێکی پێ خراپەو لەوی قەدەغە دەکات. ئەوەکەی تریان پێی دەدات بەمەش منداڵەکە سەری لێدەشێوێت و نازانێ چ ڕەفتارێکی درووستە یاخود نا. کاتێکیش مناڵ ڕەفتاری درووست و نادرووست لێک جیا ناکاتەوە. ئەوا دایک و باوک تاوانبارن.
هەروەها زۆر نازدان بەمندال، ئەمەش یەکێکە لە پەروەردەکردنێکی هەڵە کەدایک و باوک پەیرەوی دەکەن. چونکە خۆشیان دەوێت وادەزانن گەر منداڵەکە داوای هەر چیەکی کرد دەبێت یەکسەر بۆی بکڕێت. بەمەش منداڵ وادەزانێت ئەو هەرچی بوێت ئەتوانێت بەدەستی بهێنێت، بە هەولدان و ماندو بون، ئەمەش کاریگەری لەسەر کەسایەتی منداڵ دروست

دەکات لە ئەنجامدا کەسایەتییەکی لاواز بەرهەم دێت کە هیچ متمانەی بەخۆی نامێنێت و بە هیچ شتێك پشت بە خۆی نابەستێت ،وای لێدێت ناتوانێت لەگەل مندالەکانی تر تێکەل ببێت و وەناتوانێت بە هیچ کارێک پشت بەخۆی ببەستێت و هەولبدات. وە داوای هەرشتێکی کرد گەر یەکسەر بۆی نەکرێت ئەوا دوونیا لەدایک و باوکی دەشێوێنێت.

زۆر لەدایک و باوکان مندالەکانیان ئیهمال دەکەن و هیچ گرنگی و نازێک نادەن بە مندالەکانیان. واتا ئەو مندالە هەست بە هیچ خۆشەویستییەک ناکات لە دایک و باوکی. بۆیە بەمەش وادەکات کە زیاتر ڕوو لە شتێکیتر بکات. ئینجا لەم حاڵەتەدا ئیستیغلال کردنی ئەو مناڵە لەلایەن کەسانی خراپەکارەوە زۆر ئاسانە، چونکە مناڵەکە هەست بە بۆشایەکی ڕۆحی دەکات و پەنا دەباتە بەر هەر شوێنێک کە بۆشاییەکەی بۆ پڕبکاتەوە. یانیش هەردەم خەریکی بەکار هێنانی موبایل و ئایپاد دەبێت بە ئەوەی ئەو دایک و باوکە ئاگاداری بن بەخۆی هەرشتێک بیەوێت سەیری دەکات ئەمەش خۆی لە خۆیدا کارە ساتێکە. بەمەش مندال بەرە بەرە ڕەفتارەکانی بەئاراستەیەکی خراپ دەڕۆن. تا وای لێدێت کارێک دەکات کە هەم زیان بە خۆی و خێزان و کۆمەلگاش دەگەیەنێت. ئەوکات دایک و باک گلەیی دەکەن کەنازانن بە وای لێهاتوە نازانن کە هۆکارەکە کەمتەر خەمی و کەمی هۆشیاری خۆیان بووە.

پەروەردەی توند و تیژو هەڕەشە: ئەمەش جۆرێکی ترە لە پەروەردەی نا دروست کە دایکان و باوکان پەیڕەوی دەکەن. هەمیشە بە هەر کارێکی هەڵەی منداڵ یاخود بە گوێ نەکردن توندو تیژی دەنوێنن و لێدان و جوێن بەکار دەهێنن. کە وا لەمنداڵ دەکات کەسایەتییەکی لاوازو باوەڕ بە خۆ نەبووی هەبێت. هەمیشە لە دڵەڕاوکە و ترسدا دەژیت.

چارەسەری ئەمانە چۆن دەکرێت؟

دەبێت دایکو باوک هۆشیاربن لە پەروەردەکردنی مندال بەوەی دەبێت هەردوکیان لەسەر پەروەردەکردنێک ڕێکبکەون و کاتێک شتێکیان لە مندالەکە قەدەغە کرد هەردوکیان قەدەغەی بکەن وە ئەگەر مندالەکەش ڕقی گرت نابێت لەبەر ڕقەکەی ئەو کارە بکەن که ئەو دەیەوێت. دەبێت بۆی ڕوونبکەنەوە. کە بۆچی ئەو ڕاست نییە.

نابێت مندال داوای هەر شتێکی کرد یەکسەر بۆی بکرێت دەبێت کرداری وەرگرتن و پێدان هەبێت. واتا دەبێت کارێک بکات بە ئەوەی تۆ شتێکی پێبدەیت جا دەبێت دایک و باوک ئەوهەلە بقۆزنەوە. بە نمونە، حەزی بە پاسکیلە دەبێت تێبگەیەندرێت تاوەک و بە ماوەی دووهەفتە یاخود مانگێک کارێکی باش بکات وەلاساری نەکات یاخود شەرانگێزی نەکات ئەم کردارەش بە خشتە دەکرێت بە ئەوەی منداڵەکە زیاتر پابەند بێت. خشتەیەکی هەفتانەی بۆ دەکەیت لەکۆتایی شەو لەگەڵ هەرکارێکی

درووستی سەحەک وەردەگرێت. تاوەکو خشتەکە پردە بێتەوە. ئینجا شتەکەی بۆ دەکرێت بەمەش منداڵەکە فێری سەبرو ئارامی و هەوەدان دەبێت وە فێردەبێت بۆ ئەوەی هەر شتێک بەدەست بێنێت دەبێت هەوڵی بۆ بدات. وە فێر دەبێت تا نرخی شتەکانی خۆی بزانێت چونکە هەرشتێک بێ هەوڵ و ماندوبون بەدەست هات ئەوە نرخی دەبێت لای کەسەکە. دەبێت دایکو باوک زۆر ئاگاداری منداڵەکانیان بن و ئیهمالیان نەکەن بزانن کە منداڵەکانیان هاورێیەتی کێ دەکات وەچەند موبایل یاخود ئایپاد یان تەلەفزیۆن بەکار دەهێنێت وە لەچی بەکاری دەهێنێت وە منداڵەکانیان فێری "کات" دابەش کردن بکەن بۆ ئەوەی نرخی کات بزانن. کاتەکانی یاریکردن و خەوتن. وە پێش خەوتن چیرۆکی بەسودیان بۆ بگێڕنەوە وە هەوڵدەن بیان نێرن بۆ دەورات و ڕەوزە. بۆ ئەوەی زیاتر تێکەڵی و بوێریان هەبێت.
لەهەموی گرنگ تر نابێت دایکو باوک لەپێش چاوی منداڵ دەمەقاڵێ و شەڕ بکەن چونکە ئەمە کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر منداڵەکان. وە نابێت جیاوازی بکەن لە نێوان منداڵەکانیان. باشترین جۆری پەروەردەش هاوسەنگی کردنە لە نێوان هەر پێنج جۆرەکەی پەروەردە کە لە سەرەوە باسمان کرد. واتە هەر شتێک کە دەکرێت زیادەڕەوی تێدا نەکرێت و لە سنوری خۆیدا بهێڵدرێتەوەو باشترین پەروەریش، هەمیشە قیاسی مامناوەندە...

شوشان مستەفا

لە هەولێر (هاملێت)ی کوردیم بینی... کامەران حاجی ئەلیاس

هەمیشە دەق، یەکێك بووە لە توخمە سەرەکییەکان بۆ سەرکەوتنی هەرنمایشێك ،لە پاڵ ئەمیشدا هەردوو توخمی(دەرهێنان و نواندن) بەتایبەتی ئەگەر هەرسێ هاوکێشەکە هاوتەریب و ململانێی یەکتری بکەن بۆ ئەوەی باشترین ئاست پێشکەش بکەن .
منیش هەمیشە ووتومە کاتی نووسەر دەقێك دەنووسێت ئەو دەقە خاوەن فەلسەفە وبیرێکەی تایبیەتە ،کە نووسەر دایڕشتووە،بۆیە تێکەڵکێش کردنی دەقێك یان دوو دەق ، دروستکردنی دەقێکی تر یاخود دەستکاری

کردنی دەق بە زیاد کردن و کەمەکردنەوەی دەق جگە لەوەی غەدر لە نووسەرەکە دەکرێت، بەرادەیەك ئەگەر یەك دەقیش بێت ولەلایەن دوونووسەرەوە نووسرابێت لە هەمان کاتدا زۆرێك لە نووسەرەکان قبوڵی ئەوەیان نییە تەنیا بەپیتێکیش دەستکاری دەقەکەیان بکرێت بێگومان ئەوەش مافێکی سروشتی خۆیانە چونکە نووسینی تێکستی شانۆیی پێویستی بە شەونخوونی و ماندووبوونێکی زۆر هەیە بۆیە زۆرێك لە نووسەرانیش هیچ دەستەواژەی وەکو ئامادەکردن دەق ، تێرامانی دەق ، خوێنەنەوەی دەق..قبوڵ ناکەن بەرامبەر دەقەکانیان بەکاربێت.

ئەوەی من لە نمایشی شانۆیی (هاملێت)ی (ئەرسەلان دەروێش)م بینی هیچ هەستم نەکرد کە ئەوتێکستەی نمایش لە ئاوێزان کردنی دوو دەق بێت یاخود تێکستەی کورت و پوخت کردبێت، بەتایبەتی بۆ کەسێك دەقی شانۆگەری (هاملێت)ی شکسپیری خوێندبێتەوە ئەوەی مەبەستمە ئاماژەی پێبدەم سەرکەوتنی هونەرمەند ئەرسەلان دەورێش بوو لەوەی منێك نمایشی (هاملێت)م بینی کە هەموو رووداو و ململانێ و کەسایتیەکان و بیرۆکەی شانۆیی شکسپیرم بینی، ئەوەش بۆ زیرکی و دەرهێنەر دەگەڕێتەوە بەوەی توانیبووی بە شێوەیەکی زانستی و ئەدەبی و هونەری بونیادی تێکستەکە ،هەرلە سەرەتا ،روداو ، ململانێ ، لوتکە ، تا چارەسەر بۆ دەقەکە بکات.

ئەگەر باس لە نواندنی نمایشەکە بکەیین ، سەرجەم ئەکتەرەکان لە ترۆپکی چەمکی شانۆگەرییەکەی و بیرۆکە فەلسەفیکەی شەکسپیر، گەیشت بوون، بۆیە نواندنەکەیان سەرکەوتوو،چونکە حاڵی بوون لە ناوەرۆکی شانۆگەرییەکە خاڵێکی گرنگە بۆئەوەی ئەکتەر رۆڵی خۆی بەسەرکەوتووی بەرجەستە بکات هونەرمەند “سەدیق حوسێن” کە رۆڵی (هاملێت)ی بەرجەستە دەکرد بەجۆرێك لە کەسایەتییەکە حاڵی ببوو وەکو ئەوەی ستانسلافسکی جەختی لەسەر کردۆتەوە لەرێگەی بەکار هێنانی ئەگەری ئەفسوناوی ، رەهەندەکانی سروشتی ، کۆمەڵایەتی ،جەستەیی ، دەروونی، هەستی ناوەودەرەوە..توانی بووی بچێتە نێو قالبی کەسایەتی هاملێت بەهیچ جۆرێك هەستم نەدەکرئەوە خودی سەدیقە بە ڵکوو لەرێگەی فۆرم ، دەنگ، هێما ،ئاماژە ، جووڵە ، دیالۆژەکان ، هەست و سۆزی دەرەوەو ناوە وەی، گوزارشتەکان ، جلوبەرەگ ، ماکیاژ ..توانیبووی رێك بونیادی کەسایەتی (هاملێت)مان نیشان بدات بەڵام (هاملێت)ی کوردی لێرەدا نامەوێت باس لە دیمەنەکانی بکەم کەئەو لە شانۆگەرییەکەدا دەرکەوت ، تەنیا باس لە دیمەن و نواندنی دیالۆژی (من هەم یانیم) دەکەم کەچەندین ماناو مغزا لە خۆدەگرێت بگرە چەندین لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی لەسەر ئەم دەستەواژە کراوە بۆ گەیشتن بەچەمکەکەی بە تایبەتی لەرووی فەلسەفییەکەی زۆریك وای بۆ دەچن کەئەمە گوزراشت لە بوون و نەبوون یان مردن و ژیان دەکات

ئەوەی زۆر گرنگە ئەو مانا فەلسەفیەکە چۆن ئەکتەر دەگەیەنێتە بینەر، هەرلە رووی دەمووو دوو تا نواندن ،هێما ،ئاماژە بەهۆی ئەوەی سەدیق بە تەواوەتی خزا بووە نێو قالبی کەسایەتییەکە لە هەمان کاتدا خوێندنەوەی دەرهێنەر بۆ رۆڵی هاملێت بەجوانی بەرجەستەکردبوو بۆیە سەرکەوتوانە بیرۆکەو چەمکی (من هەم یا نیم)ی گەیاندە بینەران لە بیرمان نەچێت کەسایەتی هاملێت ئاڵۆزە بە تایبەتی لەو کاتەی خۆی وانیشانیان دەدات کە شێت بووە بەتایبەتی بەرامبەر بەخۆشەویستەکەی (ئۆڤیلیا)لێرەدا توانستی سەدیق لە نواندن گەیشتە لوتکە.

زیاد کەریم دوو رۆڵی بینی هۆراشیۆ و حیکاتخوانیش بوو کەسایەتی هۆراشیۆ وەکو هاورێیەکی وەفادار هەمیشە لە هەوڵی ئەودا بوو هاملێت تۆڵەی باوکی بکاتەوە دەتوانیین بڵێین هۆراشی دەنگی گەلیش بوو ،هەر بۆیە زۆر هانی هاملێتی دەدات هەنگاوەکانی تۆڵەکردنەوە بەخێرایی جێبەجێ بکات زیاد کەریم بەهۆی ئەو باگراوندە رۆشنبیرییەو ئەزموونی نواندنی توانی رۆڵی هۆراشیۆ بە جوانی بەرجەستە بکات ئەگەر چی لە هەندێك لە حاڵەتدا بەتایبەتی لەکاتی دیالۆژەکانی لەگەڵ هاملێت زۆر رەق بوو بەجۆرێك بەسەر هاملێتی هاواری دەکر د وەك ئەو هاملێت نەك هۆراشیۆ بێت .

پشکۆ شێخ عەلی لە رۆڵی پادشایەکی هێمن پیلان دارێژ بۆگەیشتن بە مەرامەکەی هەموو رێگایەکی شرعی و نارشرعی بەکار هێنا بۆ ئەوەی بگات بە عەرشی دەسەڵات ،بە رادەیەکی باش سەرکەوتوو بوو لە بەرجەستە کردنی کارەئەکتەری پادشا .

ئاواز ئەحمەد لە رۆڵی شاژن (دایکی هاملێت) هەرچەندە ماوەیەکی زۆرە لەسەر تەختەی شانۆ دوورکەوتۆتەوە بەڵام تا رادەیەك لە نواندنەکەی سەرکەوتوو بووبەتایبەتی لەرێگەی ئاماژە ودەمووەکەی ئەوەی مەبەست بوو دەگەیشتە بینەران ، هەرچەندە من هەستم دەکرد ئاواز ئەحمەد وزەی نواندنی لەوە زۆر ترە لەوەی ئێمە مانان بینیمان لەگەڵ ئەوەش دا دەست خۆش لێدەکەم .

ریشوان ئەحمەد لە رۆڵی پۆلۆنیۆس ئەو باوکەی لە پێناوی بەرژەوەندی خۆی کچەکەی (ئۆڤیلیا) دەکاتەقوربانی ریشوانیش ماوەیەکی زۆرە لە نواندنی سەرتەختەی شانۆ دوورە بەڵام بەهۆی هەوڵ وکۆششی زۆری لەبەکارهێنانی توانیستی خۆی جێبەجێکردنی پلانی دەرهێنەر،توانی تارادەیەك باوەڕ بەبینەران بکات ،کە (پۆلۆنیۆس)-ە.

وەیلاند سەدیق لە رۆڵی ئۆڤیلیا دەستی خۆشی لێدەکەم توانی لەنێوان خۆشەویستی براو باوکی هەروەها عشاق بوونی بەهاملێت ببێتە قوربانی شێت بوون لە کۆتاییشدا گۆڕ دوامەنزڵگا بوو ، وەیلاند توانی ئەو راستگۆی و نەرم و نیانی خۆی لە کەسایەتی ئۆڤیلیا بوونی هەیە

پیشانی بینەران بدات.
کارمەند خدر لەرۆڵی لێرتس هەمان هەست سۆزی باوکی(پۆلۆنیۆس) هانی خوشکی خۆی (ئۆفیلیا) دەدات بۆ ئەوەی زانیاری لە هاملێت وەرگرێت کاتێ باوکی لەسەر دەستی هاملێت دەکوژرێت هەموو هەوڵێکی ئەوەیە تۆڵەی خۆی لە هاملێت بکاتەوە کارماند لەرێگەی جووڵەو نواندنەکەی توانی کارەکتەری (لێرتس)ی شکسپیریمان نیشان بدات.
ئەرسەلان دەروێش لە رۆڵی تارمەیی ئەگەرچی راستەوخۆ لە سەر تەختەی شانۆ دەرنەچوو،تەنیا لەرێگەی داتاشۆ دەرچوو، بەڵام لەرێگەی رووناکی ، هێما ، تەکنیك ..کەسایەتی (تەرمایی)مان بینی.
ئەگەر ئاوڕێکی خێرا لە لایەنی دەرهێنانیش بدەینەوە، وەکو زانراوە شانۆگەری (هاملێت)-ی شکسپیر دەقێکی کلاسیکە، زیاتر لە (15) کارەکتەری سەرەکی لە خۆ دەگرێت بەڵام هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش توانی لەرێگەی هەشت کارەکتەرەوە لەماوەی (75) خوولەك دانمایشێکی جوان و پێچڕژمان پێشکەش بکات ، بۆ ئەوەی بینەر تووشی وەڕزبوون ببێت دەروێش لە نمایشەکەیدا هەردوو زەمەنی ئێستاو رابردوو لەگەڵ یەکتری گرێ دابوو بەتایبەتی لەرووی ململانێی دەسەڵاتی کورسی لەلایەك و دەسەڵاتی گەلیش لەلایەکی تر وەکو زانراوە ئەو جۆرە شانۆگەریانە پێویستی بە پانتاییەکی باشی تەختەی شانۆ هەیە دەرهێنەر لەو پانتاییە بچووکەی کەلەبەر دەستی دابوو توانی بووی جوگرافیای تەختەی شانۆ بەشێوەیەکی زانستی و ئیستاتیکای دابەش بکات لە هەمان کاتدا لەرێگەی بەکارهێنانی سکرین چەند دیمەن و روداوی شانۆگەرییەکەی بەشێوەیەکی جوان نیشان داین.. هەڵبژاردنی رەنگی جلو بەرگی سەرجەم ئەکتەرەکان مەبەست دار و مانای فەلسەفی زۆر هەڵدەگرێت ،بۆنموونە ئەو کراسەی ئۆفیلیا هەردوو رەنگی سور و رەش پۆشی بوو وەکو گوزرارشتکردن لە خۆش و ناخۆشی لەهەمان کاتیش نابێ رۆڵی رووناکی و موزیك و سینۆگرافیا لە یاد بکەین کە فاکتەرو هاوکارێکی باشی سەرکەوتنی نمایشەکە بوون ئەوەی گرنگ بوو شوێن پەنجە و دەسەڵاتی هونەرمەند ئەرسەلان دەرویش وەك دەرهێنەر بەسەرنمایشەکەدا زاڵ بوو دەست خۆشی لە ستاڤی نمایش دەکەم.
شانۆگەری "هاملێت" نووسینی ولیام جۆن شکسپیر و دەرهێنانی هونەرمەند ئەرسەلان دەروێش، بەسوود وەرگرتن لە هەردوو دەقی (هاملێت)ی (هادی المهدی) و (ممدوح عدوان) .

وەرگێرانی دەق : شێرزاد حەسەن.

ئەکتەرەکان:
سەدیق حوسێن – هاملێت ،زیاد کەریم – هۆراشیۆ، پشکۆ شێخ عەلی-

پادشا ، ئاواز فەرهاد- شاژن، ریشوان ئەحمەد – پۆلۆنیۆس، وەیلان سەدیق- ئۆڤیلیا ، کارمەند خدر- لێرتس، ئەسەرلان دەروێش – تارمایی.

هەر بۆ مێژوو پێم باشە ئاماژە بەناوی کارەهونەرییەکان بدەم کەرۆلیان هەبوو لە شانۆگەرییەکەدا:
بەرێوەربەری بەرهەم- ئەندازیار بورهان سابیر، یاریدەری دەرهێنەر- دانا محەمەد، بەرێوەبەری هونەری – کارزان کەمال، لیژنەی بەرهەم – سەرهەنگ غەریب – دانامحەمەد، راگەیاندن – زیاد کەریم ، دەنگبێژی – تریفە کەریمیان، دانانی موزیك- د.ئەمیر بەکار- ئەمین فقیر، دیزاینی سینۆگرافیا- ئەرسەلان دەروێش، جێبەکردنی سینۆگرافیا –پشکۆ عەلی – بورهان سابیر –کارزان کەمال- کارمەند خدر- ریشوان ئەحمەد، بەرگ دروو- ئیبراهیم قوریشی، ماکیاژ- سەید حەسەن سەید پوور- لەیلا مەولوودی، دیزاینی پۆستر- دانا محەمەد، ڤیدیۆ سکرین- محەمەد مەرزانی ، پرۆمۆ و فۆتۆگراف- زانیار خۆشناو، ئیکسسوار- حسێن زارین ، شوکر عبدوڵڵا ، جێبەجێکردنی دەنگ- کارزان کمال ، جێبەجێکردنی داتاشۆ- دانا محمەد، پەیوەدییەکان – بەدر سنجاوی ، هۆڵ- شیلان ئیبراهیم –سیروان رەسوڵ، هاوکاران سەدەردین عەبدوڵڵا- هیلال ئیبراهیم – سیڤەر قەساب – سامی عومەر- ئیسماعیل خدر- پەیوەند بەسام.
شایانی باسە شانۆگەری (هاملێت) یەکەمین بەرهەمی دەزگای رۆشنبیری زانکۆکانی جیهان- تیپی شانۆی ئەکادیمی جیهان بوو، بە هاوکاری بەرێوەبەرایەتی گشتی پەروەردەی هەولێر بەرێوەبەرایەتی چالاکی قوتابخانەکان لە رۆژانی 28و29-5-2022 لە هۆڵی چالاکی قوتابخانەکانی هەولێر نمایش کرا.

داگیرکردنی ولاتان لەلایەن یەکێک لەبانگخوازە تورکەکان ئەویش فەتحولا گولەن [illegible]… زانا رەزاق

فەتحولا گولەن لەسالی 1941 لەپارێزگای ئەرزەڕۆم لەدایک بووە هەر لەخێزانێکی دینی هەر لەتەمەنی منداڵییەوە خراوەتە بەر خوێندنی دینی دواتر لە مزگەوتی کەسانی پازاڕی لەئەزمیر دەبێتە ووتابێژ هەر لەو سەردەمەش دەبێتە گەڕۆک لەناو شار دا ئەو توانیویەتی کاریگەری لەسەر خەلک دابنێت بۆیەش خەلک لێی کۆدەبوونەوە دوای ئەوەی ئامانجی یەکەمی دەپێکێت ئەو بیر لەپیلانی دووەمی دەکاتەوە کە ئەویش دروست کردنی قوتابخانەو بەشە ناخۆیی و گۆڤارە ئامانج لەدروست کردنی ئەمانەش ئەوەیە لەو ڕێگەیەوە بتوانێت بیرو فکری خۆی بلاو بکاتەوە لەوەش سەرکەوتوو بووە دوای ئەوەی توانیویەتی لەبناخە سەرکەوتوو بێت میدیاو ڕاگەیاندنی دروست کردووە کارەکانی ڕۆژ بەڕۆژ لەپەرەسەندن دابووە و ئامانج گەلێکی هەبووە

دوای ئەوەی توانیویەتی جێی خۆی لەکۆمەلگای تورکی بکاتەوە پەلی بە دەرەوەش بهاوێژێت ئەمەش دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت لەسالانی نەوەدەکان ئەو بەبیانوو هاوکاری وولاتانی ئاسیای ناوەڕاست فکرو بیریشی لەو وولاتانە بلاو بکاتەوە بەتایبەت لەناو چینە هەژارەکان کە ئەو هاوکاری دەکرد ئەمەش بەهۆی گۆڤارو کردنەوەی قوتابخانەو پێشکەشە کتێبەکانی هەم لەقوتابخانە هەمیش لەگۆڤارەکانی قسەو ووتەی خۆی بلاو کردەتەوە یانی مەبەست و مەرامی لەو کردنەوەو هاوکاریە بۆئەوە بووە کە بتوانێت جێی خۆی لەناو خەلکی ئاسیای ناوەڕاست بکاتەوە دواتر پەلی هاوێشتەتە کیشور دواتر زۆرینەی وولاتانی جیهان ئێستا توانیویەتی لەسەدو هەفتا وولات جێی خۆی بکاتەوە.

فەتحولا گولەن کەسێکی بەرژەوەند خوازبووە هەر بۆیەش سودی لەو هەموو ڕێگایەک وەرگرتووە بۆ مەرام و ئامانجی خۆی ئەو لەسالانی دوو هەزار دوو هەزار یەک هاوپەیمانی ئەردۆخان بووە دواتر بەرە بەرە پەیوەندییەکانیان تێکدەچێت لەسالی دوو هەزاروسێزدە تەواوی پەیوەندیان نامێنێت بۆچی پەیوەندییان تێکچووە ؟ بەڕای من ئەو ئەردۆخان کاری پێنەماوە بەهۆی ئەو توانیویەتی خۆی بەهێز بکات یانی ئامانج لەو هاوپەیمانیە لای ئەردۆخان ئەوە بووە کەماوەیەک

سودی لێببینێت دواتر لێی دوور کەوێتەوە بەڕای من فەتحولا گولەن
ویسویەتی سود لەهەمان سیناریۆی بنەمالەی سهودو بنەمالەی مهەمەدی
وەهابی لەسهودییە وەرگرێت یەکێکیان سیاسەت ئەوەی تریشیان کار
لەکۆمەلگە یانی پێگەیاندنی تاک لەسەر ئەو ئایدۆلۆژیایەی لەسەر
دەڕوات و دایمەزران□دووە دوای ئەوەی بت□وان□ت ک□م□لگ□ا لەڕێگەی
تاکەکانەوە کۆنتڕۆل بکات ئەوا کاری تریشی و ئامانجی تریشی بۆ
ئاس□انو سان□ا د□ب□□ت بەلام ئەو نەیتوانی□و□ ئ□و□ ب□د□س□ت؛بهێنێت
سەبارەت بەکوردیش دژی ڕێکەوتنی بەڕێز ئۆجەلان و ئەردۆخان بووە و
بەڕێکەوتنی قۆڕەیشەکان لەگەل پەیامبەری ئیسلام شوبهاندوویەتی
ئێستا لەئەمەریکا دەژی لەویلایەتی بەنسلفانیا لەوێش کارو چالاکی
دەکات سەرپەرشتی تەواوی ئەو لقانەش دەکات کە لە سەدو هەفتا وولات
بوونیان هەیە ئەگەری هەیە هەمان سیناریۆی ئێران لەتورکیا دووبارە
بێتەوە گولەنیش وەکو خومەینی بەلام بگەڕێتەوە ئایا دەتوانێت؟یان
پێشتر توانیویەتی ئەو بکات؟ بەڕای من ئێستا زەهمەتە چونکە هەولی
بنبڕ کردنی دەدرێت لەتورکیا ئەردۆخان و سەرکردەکانی تری ئاک
پارتی هەتا ئێستا ئەو مەترسی دەزانن لەسەر خۆیان بۆیەش هەولی جدی
دەدەن کە گولەن ڕادەستی تورکیا بکرێتەوە ،،،،

چۆن کار دەکەن ؟ چۆن لایەنگر بۆ خۆیان پەیدا دەکەن ؟چۆنیش کاریان
کردووە.

یەکێک لەو ڕێگایانەی ئەوان بەکاری دەهێنن و بەکاریان هێناوە
ئەوەیە کە لەڕێگەی ئەندامەکانیانەوە هەولی ڕاکێشانی خەلک دەدەن
ئەمەش چۆن؟ بۆ نموونە مامۆستایەک یان قوتابیەک لایەنگری ئەوانە
لەزانکۆ یان قوتابخانە یان هەر شوێنێکی تری کار ئەوا
ئەوان؛لەڕێگەی ئەو کەسانە کەسە ڕادەکێشن ئەمەش بەبیانووی ئەوەی
کە قوتابیەکی زیرەک هەیە وانەیان پێدەلێت یان مامۆستایەک کە ئەو
کەسە؛دەچێت ماوەیەک وانەی پێدەوترێت پاش ئەوەی کەماوەیەک دەڕوات
ئینجا دەست بەنوێژ کردن دەکەن و کتێب و فکرەکانی گولەن بەو کەسە
ئاشنا دەکەن تەنانەت پێشیان ووتراوە کە سەد سال جارێک زانایەک
دێت و لەلای ئەوان خۆی چواردە کەسن سهید نورسی سێزدەمینە گولەنیش
چواردەمین لەمەش ئامانجیان هەیە تا لایەنگرانی خۆیان وا تێبگەیەنن
پاش ئەو کەسی تر نایێت دووەمیش ئەو یەکێکە لەو زانایانە بەو جۆرە
قسەو ووتەو کتیبانە بەهۆی ئەمانە دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەو
بۆچوون و ووتانە ئەو ڕێگایە هەر بەردەوام دەبێت تا پێویستیان پێی
هەبێت بۆ ئەو گەڕەک و شارو ناوچەو وولاتان و کیشوەرو جیهان
سەرۆکیان هەیە کە ئەوان بۆ هەر یەک لەوانە ناوێکیان بەکارهێناوە

ئەو کەسانەش کە وانە و ئایدۆلۆژیای ئەو بلاو دەکەنەوە ماوە ماوە ماڵەکانیان ژمارەی تەلەفۆن لە تورکیا دەگۆڕن تەنانەت ناوی خۆشیان دەگۆڕن بۆ نموونە جارێک ناوی ئەهمەدە لەجێگای تر مهەمەدە ئەوا بە ئەوەی ئاشکرا نەبێت ئەمە ڕێگایەک لەو ڕێگایانەی کە تاک بەخۆیان ڕادەکێشن.

چۆن وولاتان داگیر دەکەن ؟چی دەکەن بۆ ئەمە ؟ مەرام و ئامانجی ڕوونی ئەوان چییە؟

پرسیاری یەکەم چۆن وولاتان داگیر دەکەن یەکەم ئەوەیە کەئەوانە؛هاوکاری هەزاران دەکەن دواتر بڕێ بڕێ کە هاوکاریەکان بەردەوام بوو ئەوا پاش ماوەیەک کە بەسەر ئەو هاوکارییە بەردەوام دەبێت ئەوجا لەگەل هاوکارییەکە کتێبەکانی گولەن بەدیاری دەبەخشن بەو کەسانە دواتر گۆڤار ئینجا قوتابخانە لەدوای ئەوەش شوێنی پەروەردەکردنی تا دەبێتە ئەندامیان ئەو ئەندامانەش ئەرکیان ئەوەیە فکری گولەن بلاو بکەنەوە بەهەر ڕێگایەک بێت.

دووەم گۆڤار

سێیەم قوتابخانە لەقوتابخانەش جۆرێک بەرپرس هەیە مندالی خۆی دەنێرێتە ئەو جێگایە دواتر ئەو مندالە کە گەورە دەبێت بەهۆی باوکیەوە یان بەشێوەی تر دەبێتە بەرپرس بەهۆی ئەمەش دەتوانێت کەسانی تر بۆ خۆیان ڕاکێشانەکەش ڕاکێشن بەهۆی کار کردن بۆیان یان ئەو کەسانە دەبنە بەرپرس بەهۆی ئەمەشەوە دەگەنە دەسەلات یەکێک لەئەفسەرەکانی تورک بۆڕۆزنامەی هاڤینگتۆن پۆستی ڕاگەیاندووە کە گولەنیەکان زۆر هاوکاریان کردووە بۆ ئەوەی بگات بەو شوێنە ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە پێیان وتووە بڕۆ سوپا کە ئەو دەچیت وەردەگیرێت لەوێش کەسی خۆیان هەبووە پرسیاری تاقی کردنەوەشیان بۆ هێناوە ئەویش بۆ نموونە وەلامی چل پرسیاری بەڕاستی وەلام داوەتەوە پێنجیش بەهەلە بۆ ئەوەی گومانی لێنەکەن من سەد لەسەد نازانم ئەوە تا چەند ڕاستە ئایا ئەوە پیلانی ئەردۆخانە یان نا بەلام لەهەردوو هالەتیش ئیسلامیەکان کاری ناشرین و نا ئەخلاقی دەکەن بۆ گەیشتن بەدەسەلات و لەویش مەرامەکانیان بهێننە دی گولەن لەڕێگەی ئەوانە دەتوانێت دەست بەسەر جومگەکانی دەسەلات دابگرێت لەهەر وولاتێک بیەوێت لەسالانی دوو هەزاریش هاوکاری ئەردۆخانی کردووە کە بەهۆی ئەوەوە توانیویانە دەست بەسەر پۆلیس دابگرن هەر کەسێک نەیاریان بێت لایان بردەوەو کەسانی نزیک لەخۆیان دایان ناوە دواتر مەرامی و ئامانجی گولەنیەکان ئەوەیە کە هوکمی هوسمانیە تورکەکان زیندوو

بکاتەوە هوسمانییەکان بەشەر وولاتیان داگیر دەکرد ئەویش بەکتێب و قوتابخانە بەبیانووی ئەوەی هاوکاری هەزاران دەکات ئەگەر مەبەستی خزمەتە بەچی ئایدۆلۆژیای خۆی لەڕێگەی کتێب نامیلکەو گۆقارەکان لەگەل قوتابخانەوە و ڕێگاکانی تر بڵاو دەکاتەوە ؟ بۆ دەبێت وا بکات ئەگەر مەبەست داگیرکاری نیە ؟پێشتر تەنیا تەنیا لەتورکیا هەبوو کەچی ئێستا لەسەد و هەفتا وولات هەیە ! ئەو دەیەوێ یەکەمجار کار لەسەر تاک بکات بەهۆی تاکەکانیش لەکۆمەلگا شوێنی خۆی بکاتەوە بۆیە؛ تا زۆرینەی کۆمەلگا کۆنترۆل دەکات ئینجا ئامانجە گەورەکە کە خۆی دەست بەسەر کۆمەلگا دادەگرێت.

فەتحولا گولەن یان هەر سەرکردەیەکی ئیسلامی کە توانیان تاک بە خویان ڕابکێشن دوای ئەوە گولەن هەرچی ووت لەسەر ڕێگاو ڕێچکەی ئەوانە دادەڕێن چونکە کەوتوونەتە ژێر کاریگەری ئوان یەکەمجار بەنەرم نەرم ئایدۆلۆژیایەکەیان لەمێشک دەچەسپێنن دواتر بڕێ بڕێ بە توندی دەڕوات یان ئەگەر گولەن و ئەوانی تریش وا بکەن ئەوا هەر لەگەلیدان چونکە شوینکەوتووی ئەون پەروەردەکراوی ئەون قسەکانی ئەو بەهەقیهەتی ڕەها دەزانن ئەوانە یەکەمجار کار بۆ پەیدا کردنی جەماوەر دەکەن لەڕێگەی پەروەردە بەفکرو تێڕوانینی خۆیان کە ئەمە چەسپا ئەوا ئەوانە لەگەلی دان پشتیوانی ئەوانەن چونکە پەروەردەی دەستی ئەوانەن …..

تێبینی حەوتی تەموزی دووهەزارو هەژدە لەئەکاونتم باسم کردووە.

دواتر پاش ئەوە نامیلکەیەکم لەسەری نووسیوە.

نوێکردنەوەی شیعری کوردی لە نێوان دروشم و داهێناندا… سەدیق سەعید ڕواندزی

هەموومان کۆکین لە سەر ئەوەی، کە نوێکردنەوەی شیعری کوردی، لە گۆرانەوە دەست پێ دەکات و شاعیرانی دیکەی هاوتەمەن و هاوسەردەمی ، ئەگەرچی ڕەنگە لە ڕووی توانای شیعرییەوە لە گۆران لە پێشتریش

بووبن، بەڵام بەراورد بە ناو و دەنگی گۆران، شوێنێکیان لە سەر نەخشەی ئەو نوێکردنەوەیە نییە. چونکە نوێکردنەوەی شیعر، هەرتەنها گۆڕینی فۆڕم و ناوەڕۆکی گوتاری شیعری نییە، بەڵکو بەردەوامیدانە بەو گوتارەش، تاکو لە زەمەنێکی تردا، جۆرێکی دیکە لە نوێخوزای شیعری دێتە ئاراوە. بە بڕوای من هەر ئەمەش بوو وایکرد کە گۆران بە تەنها وەك نوێکەرەوەی شیعری کوردی ناوی بێت. چونکە گۆران لە سەرەتاکانی سەدەی بیست تا کۆچی دوایی کرد، لەگەڵ ئەو نوێخوازیی وگوتارە شیعرییە هاوتەریب ڕۆیشت. ئەگەرچی لە دواساتەکانی تەمەنیدا، ئایدۆلۆژیاو بە سیاسیکردن وبە دروشمکردنی شیعر، تا ڕادەیەك لە پێگە و بەهای ئەو نوێخوازییەی کەمکردەوە، کە زۆر لە نووسەران و لێکۆڵەران، بە پاشەکشەی شیعری ناوی دەبن. لە دوای گۆران، شاعیرانی پەنجاو شەستەکان ودواتریش قۆناغی ڕوانگە و شیعری هەشتاکان، جیاواز دەکەونەوە لەگەڵ ئەو شێوازەی گۆران دایهێنا، بەڵام ئەم جیاوازکەوتنەوەیە، جیاواز کەوتنەوەیەك نییە، کە دابڕانێکی زەمەنی، هزریی و بونیادی لە شیعر بێنێتە ئاراوە، وەك ئەوەی گۆران لە بەرانبەر شیعری کلاسیکی کوردی دایهێنا، بۆیە کاتێ سەرنج لەو قۆناغانەی شیعری کوردی دەدەین، تا ڕادەیەك هەست بە هەمان ئەو زمان و تیمە شیعرییە دەکرێت بۆ نموونە وەك (سرووشت) کە لە شیعری گۆراندا هەیە. ئەمە وێرای هاونزیکیەکی زۆری شیعر و دنیابینی شاعیرانی ئێمە، بە تایبەتیش لە قۆناغی دوای نسکۆی شۆڕشدا، کە قۆناغی ڕەشبینی و نائومێدییە و شیعر دەبێتە وێناکردنێکی ئەو قۆناغە نائومێدییە. بە بڕوای من، ئێمە هەمیشە لە نوێکردنەوەی شیعری کوردیدا، جۆرێك لە ڕاگوزەرانە بیرمان کردۆتەوە، بەو مانایەی هێندە بە سادەیی لە نوێکردنەوەی شیعریی کوردی و قۆناغبەندی شیعری کوردی گەیشتووین، تا ئەو ڕادەیەی هەموو شاعیرێکمان پێ نوێخواز و نوێکەرەوەی شیعرە، بە بێ ئەوەی ڕوونی بکەینەوە کە چۆن و کامانەن ئەو خاسیەتە هونەرییە نوێیانەی، لە زمان و فۆڕم و ناوەڕۆکی شیعری ئەم شاعیرە هاتۆتە ئاراوە. لە هیچ کات و سەردەمێکدا، داهێنان و جیاوازکەوتنەوە لە هەر بوارێکی ژیان بێت، کردەیەکی کۆمەڵی نەبووە، بەڵکو یەکجار تایبەتی و کەسی و هزریی بووە. ئەگەر هەموو داهێنان و نوێکارییەك، کۆمەڵی بێت، ئیدی مانای وایە ئێمە لە بەردەم شتێکی نوێ نین، بەڵکو لە بەردەم چەندین کردە و ئەزموون داین کە وەك یەکن. بۆیە نوێکردنەوەی شیعر، کردەیەك نییە هەموو شاعیرێك، ڕۆڵ و نەخشەی لە داهێنانیدا هەبێت، بە تایبەتیش ئەگەر هەست بەو جیاوازییانە نەکەین، کە لە نێوان ئەزموونی ئەو شاعیرانە کەوتوونەتەوە. لەو ڕوانگەیەوە، ئێمە دەتوانین جۆرەها شوناسی داهێنەرانە و نوێخوازانە بدەینە پاڵ

شاعیرێك، یان چەندان شاعیر، بەڵام ئەمە شوناسێكی دروستكراوەو لە نێوەندە ئەدەبییەكەدا، هیچ بەهاو ئەرزشێكی نییە. نوێخوازی لە شیعردا، بە قسە و گوتنی من ونووسەرێكی تر نییە، بەڵكو بە شوناس و ئەزموونی جیاواز و ڕۆڵی ئەو شاعیرەیە، لە نوێكردنەوەی شیعریدا. (پشكۆ نەجمەددین) لە كتێبی (ئەفسوونی نووسین) دا و لە پەراوێزی وتارێكی لە بارەی نوێكردنەوەی شیعری كوردیی و قۆناغبەندی شیعری كوردیدا، ناوی چەندین شاعیر دەهێنێت و بە داخەوە خۆشی لە چەندانی تر بواردووە. بەشێكی زۆری ئەوانەی ئەو بە نوێكەرەوەی شیعری كوردی دەیان ناسێنێت، لە ڕاستیدا خاوەنی هیچ ئەزموونێكی جیاواز و داهێنەرانەی شیعریی نینە و بگرە تیایان دایە، لە سەر نەخشەی شیعری كوردیدا هیچ پێگە و ناوێكی نییە. ئەم نووسەرە لە كاتێكدا ناوی چەندین شاعیر لە سەر بنەمای هاوڕێیەتی و شارچییەتی دەهێنێت، بە داخەوە خۆشی لە چەندین دەنگی شیعرییانەی جیاواز و تایبەت بواردووە. ئاخر ناكرێت باسی شیعری هەشتاكانی هەولێر بكەیت، بەڵام بە نموونە ئەزموونی (سەباح ڕەنجدەر) ت لە بەر چاو نەبێت، كە یەكێكە لە دیارترین و تایبەتترین ئەزموونە شیعرییەكان و لە بچووكترین ڕایەڵ و خاسیەتی شیعرییەوە، ناچێتەوە سەر ئەزموونی هیچ شاعیرێك بە گۆرانیشەوە. بەڵكو خاوەن سەبك و مۆركی شیعرییانەی خۆیەتی و لە نێو ئەزموونی هەموو شاعیرانی دیكەدا، بە ستایل و ئەزموونی تایبەتییانەی خۆی دەناسرێتەوە و ئەزموونەكەی لە ئەزموونی كەس ناچێت. ناشێ باسی قۆناغی شیعری كوردیی لە هەفتاو هەشتاكان بكەیت، بەڵام ئەزموونی تەلیعییەكانت لە بەر چاو نەبێت، كە زمانێكی بارگاویی بەهێماسازییان هێنایە نێو شیعر و دووركەوتنەوە لەو ڕوونبێژیی و هوتافییەی زمانی شیعری هەفتاكان هەیبوو. نووسەر لەو وتارەیدا، بەداخەوە بازی بە سەر چەندین شاعیری بە توانا داوە، بەڵام چەند ناوێك دەهێنێت، كە بە تێگەیشتنی خۆی ڕۆڵێكی گرنگیان لە بەردەوامیدان بە نوێخوازیی شیعری كوردی لە دوای گۆرانەوە تا ئێستا هەبووە. لەو ناوانە، تیایاندایە لە دوای ڕاپەڕینەوە وەك گەنجێك چەند دقێكی شیعریی دەردە دڵانەی نووسیوە، ئیدی نازانم بە چ پێوەر و پێوانەیەك لای نووسەر، ئەم شاعیرە ڕۆڵی هەبووە لە بەردەوامیدان بە شیعریی كوردیی. بە داخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، ئەمە بۆتە نەریت لە نێوەندی ئەدەبی كوردیدا، كە كەسانێك لە سەر بنەمای (شارچییەتی، هاوڕێیەتی، بەرژەوەندیی، هاو ئایدۆلۆژیاو هاوسیاسەت و هاوبۆچوونی) مۆركی نوێخوازیی و داهێنانی شیعریی دەدەنە پاڵ ئەو شاعیرانەی خۆیان مەبەستییانە و لە پەراوێزیشەوە، دەنگ و ئەزموونی گەلێك شاعیری جیاوازنووس و داهێنەر نادیدە دەگرن. ناوهێنان، لە

هەر کایە و بوارێك بێت، بەرپرسیاریەتییە و نابێ سەرپێیانە بێ هەڵسەنگاندێکی وردیی ئەزموونی و مێژوویی بهێندرێت، بە تایبەتیش لە بواری شیعر نووسیندا، کە هەمووومان دەزانین چۆن سەدەها شاعیر لە نێوەندەکەدا هەن و زۆربەی هەرە زۆریان، شتێکی ئەوتۆ و جیاوازیان نەنووسیوە، تاوەك بکەر و بزووێنەریی شیعری کوردی لە دوای گۆڕان بناسێنرێن. بە پێچەوانەوە، ڕەنگە شیعری زۆرینەیان، لە ڕووی ناوەڕۆك و فۆڕمی شیعرییەوە، هاوشێوە و هاوواتا بن.
بەو مانایەی، جیاوازییەکی ئەوتۆیان لە ڕووی دنیابینی و گوتاری شیعرییەوە نییە. نووسەر لە وتارەکەیدا دەنووسێت:

(ساڵانی نەوەتەکان وسەرەتاکانی ئەم سەدەیە و ئێستاش نەوەیەکی نوێخوزای یاخی لە ماڵی شیعردا، تاوڵی ڕەنگاو ڕەنگییان هەڵداو کاروانی شیعری کوردیان بە ئێستا گەیاندووە. هەریەك لەو شاعیرانە، خودانی ئەزموونی تایبەتی شیعریی خۆیانن و کەمتر لەیەك دەچن و ناخرێنە قالبێکی گشتگیرەوە. لا 118) هەر چەند دێڕێك دوای ئەم بۆچوونانەی، ئەمجارەیان نووسەر دەنووسێت:
(من بڕوام بە دابەشکردنی نەوە جیاوازەکانی ئەدەب بە سەر ساڵەکان و سەدەکان نییە. لا 118). بەرلەوەی لە سەر ئەو پارادۆکسانە بوەستین کە لەو بۆچوونانەدا هەیە، سەرەتا بە پێویستی دەزانم، وەك خوێنەرێك لە سەر چەند خاڵێك هەڵوەستەیەك بکەین. بێگومان ئەگەر پرسیار لە نووسەر بکەین، کە خۆشی شاعیرە، ئایا داهێنان و نوێخوازییەکانی شاعیرە گەنجەکانی دوای ڕاپەڕین و دەیەی دوو هەزارەکان چین و کامانەن، دەتوانێت بە ئەرگۆمێنت بۆمان بسەلمێنێت، کە هەموویان نوێخواز و ئەزموونی جیاواز و تایبەتییان هەیە؟ ئەمانە لە چیدا جیاوازن و شوێن و جێگەیان لە ڕەوتی شیعری دوای ڕاپەڕین چۆنە و چییە؟ ئایا جیاوازییە شیعرییەکانی نێوان (ئدریس عەلی) و (تەلعەت تاهیر) کە نووسەر ناویانی هێناون و وەك دوو شاعیری دیاری دوای ڕاپەڕین دەیان ناسێنێت چین؟ کامانەن ئەو ئەدگارە زمانی و هونەری و بابەتییانەی، شیعرەکانی ئەو دوو شاعیرە لە یەکتری جیا دەکاتەوە؟ لە ڕاستیدا، لای بەشێکی زۆری ئەو نووسەرانەی ساڵانێکە لە دەرەوە دەژین و ئاگادارییەکی ئەوتۆیان لە ڕەوتی شیعری کوردی دوای ڕاپەڕین نییە، گەلێك جار بۆچوونی ڕاگوزەر و سەرپێی دەبینین. ئەم جۆرە دیاریکردنانە، پێویستیان بە لێکۆڵینەوەی ورد، هەڵسەنگاندنی ئەزموونە شیعرییەکان و بەراوردکردنییان بە یەکتری هەیە. بە پێچەوانەی ئەو بۆچوونانەی نووسەرەوە، هیچ کاتێك وەك زەمەنی دوای ڕاپەڕین و شیعری دەیەی دوو هەزارەکان، شیعری کوردی بێ ئەرزش و بێ ناوەڕۆك و مانا نەکراوە،

لە سەر دەستی زۆربەی هەرە زۆری ئەو نەوەیەی شیعر دەنووسێت. ئەو زەمەنەی نووسەر ئاماژەی پێکردووە، شیعرێکی تیادا دەردەکەوێت، نە لە ڕووی واتاوە، نە لە ڕووی دنیابینی و گوتار و پەیامی شیعریشەوە، لە شیعرێکی هەشتاکان و هەفتاکان ناچێت. بگرە شیعری هەفتاکان، لە ڕووی ناوەڕۆك و زمان و دەستەواژەی شیعرییەوە، زۆر لە هی شاعیرە گەنجەکانی دوای ڕاپەڕین، هونەریترو جوانترە، وێرای تێپەڕبوونی نیوە سەدە زیاتر بەسەر نووسینییان. زمان لە شیعری بەشێکی زۆری ئەو نەوەیەدا، زمانێکە لە دەرەوەی زمانی شیعریی و بە ئەندازەیەك تێکەڵ بە زمانە میللی و گشتییەکە بووە، کە شیعر بۆتە قسەی ڕووت و بێ ماناو داماڵدراوە لە هەموو بەهایەکی شیعریی. بە پێچەوانەوە، ئێستا دابڕانێکی گەورە لە نێوان شیعر و خوێنەری شیعر هەیە، هەمووشی دەرەنجامی ئەو بێ ماناکردنەی شیعرە، لە سەر دەستی بەشێکی زۆری نەوەی بە ناو نوێی دوای ڕاپەڕین. ئێمە پێشتر لەو بارەیەوە، لە چەندین ڕووەوە ئەو پاشەکشێیەی شیعری کوردیمان لەو قۆناغەدا خستۆتە ڕوو. شیعری ئێستای ئەو نەوەیەی کە پشکۆ نەجمەددین بە داهێنەر و نوێخوازیان دەزانێت، زۆرینەیان لە ئاست شیعرێکی شەستەکانی جەلالی میرزا کەریم نییە. ئەو نەوەیە، پیرۆزییەك و جوانییەکی بۆ شیعر و دنیای شیعری کوردی نەهێشتەوە و شیعر وەك قووتووی عەتار دەبینێت و هەرچییەك مەبەستی بێت، تێی دە ئاخنێت، وادەزانێت شیعرو قسەی ڕووت، هەریەکن. ئەو نەوەیەی هیچ بەهایەکی هونەری، بابەتی و ئیستاتیکی بۆ زمانی شیعری نەهێشتەوە و شیعری تا ئەندازەیەکی زۆر، یەکسانکرد بە قسەی ڕووت و سنوورێکی لە نێوان زمانی شیعری کە هەڵگری چەندین خاسیەتی هونەرییە، لەگەڵ زمانی میللیی و بازار نەهێشتەوە. بەسەرنجدانمان بۆ شیعری دوای ڕاپەڕین، باشتر ئەو ڕاستییەمان بەرچاو دەکەوێت.

لەلایەکی دیکەوە، ئەو شاعیرانەی ئەو وەك نوێکەرەوەی شیعری کوردی ڕێزیان دەکات، دوای نزیکەی پەنجاساڵ لە نووسینی شیعر، نەیانتوانیوە ئەزموونێکی دیکەی جیاواز و ستایلێکی دیکەی شیعریی تاقیبکەنەوە، بگرە زۆرینەیان بە دەوری وشەو دەخولێنەوە و زمانی شیعرییان، هەمان ئەو زمانە شیعریە یە، کە لە سەرەتاوە پێی دەنووسن. بۆیە کە شیعرێکی ئێستایان دەخوێنینەوە، هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ شیعرێکی پەنجا ساڵ پێش لەمەو بەریان نییە، بە تایبەتیش لە ڕووی فۆڕم و زمانی شیعرییەوە. ئەمە لەکاتێکدا دەبوو ئەو شاعیرانە، ئەزموونی نوێیان لە پەراوێزی ئەو ڕێڕە و ئەو نوێکردنەوەیە هەبووایە، کە پشکۆ نەجمەددین ئاماژەی پێ دەکات. بە داخەوە ناوهێنانی شاعیرانێك و خۆبووراردن لە هەندێکی دیکەیان، کە

ئەزموونەکەیان زۆر جیاوازتر و تایبەتترە(بۆ نموونە وەك سەباح ڕەنجدەر) بە بڕوای من هەڵەیەکی زەقی مێژوویی و ئەدەبییە و نابێ کەسانێك تێی بکەون، کە بە تێگەیشتنی خۆیان ئاگادارییان لە مێژووی شیعری کوردی هەیە. ئەو ناوانەی نووسەر ڕێزی کردوون، نە لە ڕووی قۆناغبەندی شیعرییەوە، نە لە ڕووی مێژوویی و زەمەنیشەوە، یەك ناگرنەوە و پەیوەندییەکی ئەو تۆیان بەیەکەوە نییە. بەڵام پێ دەچێت نووسەر هەر بۆ ڕازیکردن، یانیش کەوتنە ژێر کاریگەرییەتی پەیوەندییەکی هاوڕێیەتی و شاری، ناویان بهێنێت. دەنا ئەگەر بە وردی بڕوانینە ئەزموونی بەشێك لەو شاعیرانە، وەك باسمان کرد، هەندێکیان لە سەر نەخشەی شیعری کوردی وەك شاعیر هەرناویان نییە، چ جای بگات بەوەی ڕۆڵی هەبێت لە بەردەوامیدان بە نوێخوازی شیعری کوردی. دواتر ئەگەر نووسەر بڕوای بە پۆلینکردنی شاعیران لە سەر بنەمای ساڵەکان و شوێنەکان نەبێت، بۆچی بە دیاریکراویی ناوی چەند کەسێك دێنێت؟ بە پێچەوانەوە، من بڕوام وایە، نووسەر بڕوای بەو دابەشکارییە هەیە، بۆیەشە بە ئاگاییەوە ناوی چەند کەسێك دێنێت، ئەویش لەسەر بنەمایئەوەی خۆی مەبەستیەتی نەك ئەزموونی شیعریی و نوێخوازیی شیعریی. دواجار دەڵێم، ئەو بۆچوونانە، ئەگەر هی کەسێکی دیکە بووایە، ڕەنگە بۆ ئێمە جێی هەڵوەستەکردن نەبان، بەڵام ناکرێ نووسەرێکی وەك پشکۆ نەجمەددین، کە خۆشی شاعیرە و ئاگای لە مێژووی شیعری کوردی هەیە، ڕەمەکییانە ناوی کەسانێك ڕێز بکات و وەك شاعیری نوێخواز و داهێنەر بیانناسێنێت. ئەمە تەنها یەك پاساو هەڵدەگرێت، ئەویش بێ ئاگاییە لە مێژووی شیعری کوردی، بە تایبەتیش شیعری دوای ڕاپەڕین. بەداخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، داتاشینی چەمك و شوناسی نوێخواز و داهێنەر و جیاواز و دانە پاڵ شاعیرێك و چیرۆکنووسێك، لای بە شێکی زۆری نووسەرانی ئێمە بۆتە مۆدە. كە تیایدا بە ئارەزووی خۆیان ئەو شوناسانە دەدەنە پاڵ ئەو کەسانەی ئەوان مەبەستیانە، بە بێ ئەوەی لە ئاست ئەو شوناسە بن، کە دەدرێتە پاڵیان. نوێخواز ی و نوێکردنەوەی شیعر، بە دروشم نییە، بەڵکو بە داهێنانە و داهێنانیش، زادەی دنیابینی جیاواز و ئەزموونێکی جیاوازە، کە دابڕانێك، لە ئەزموونەکانی دیکە دێنێتە ئاراوە.

- ئەم بابەتە لە لاپەڕەی ئەدەبی ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (6327) ی ڕۆژی 23/5/2022 بڵاوکراوەتەوە.

لەپەراوێزی ژیانئاوایی (مزەفەر ئەلنەواب)ی لەمەنفا ژیاودا!… عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)

لە بیستی ئایاری ٢٠٢٢. عێراق یەکێک لە بەناوبانگترین شاعیرەکانی خۆی لەدەستدا. مزەفەر عەبدولمەجید ئەلنەواب لە تەمەنی ٨٨ ساڵیدا، گەرچی ماوەیەک بوو بەدەست نەخۆشییەوە دەیناڵاند، وەلێ ساڵەهای ساڵیش بوو بەدەست ستەم و چەوسانەوەی ڕژێمی سەرمایەدارییەوە ناڵەی دەگەیشتە گوێی هەموو خوێنەرێکی عەرەب زمان و تەنانەت غەیرە عەرەب زمانیش، لە نەخۆشخانەیەکی ئەلشاریقە لە وڵاتی ئیمارات، بە هەمیشە دڵی لەلێدان کەوت. مردنی ئەم شاعیرە دەنگدانەوەیەکی گەورەی بەدوای خۆیدا هێنا و پێگە کۆمەڵایەتییەکانی تەنییەوە. دوای مردنی؛ تەرمی ئەم شاعیرە لەمەنفا ژیاوەدا؛ بە فڕۆکەی تایبەتی سەرۆکایەتی عێراق لە ئیماراتەوە بەرەو بەغداد هێنرایەوە. ئەم شاعیرە سیاسی و جواننووسە؛ دژ بە دەسەڵاتە ستەمکارەکانی عێراق و وڵاتانی عەرەب، نووسەری هەژدە کتێب لەشیعر و ڕەخنە، لە ساڵی ١٩٣٤ لە شاری بەغداد لە خانەوادەیەکی ئەرستۆکراتی شیعەی بە ئەسڵ هیندی لەدایکبووە. مزەفەر زانکۆی بەغدا تەواو دەکات و دەبێتە مامۆستا و دواییش لە ساڵی ١٩٥٥ لە مامۆستایی دەردەکرێت و سێ ساڵ بێکار دەبێت. هەر لە زانکۆ پەیوەست دەبێت بەڕیزەکانی حیزبی شیوعی عێراقییەوە و لەسەردەمی پاشایەتی و دوای کودەتای بەعسییەکانیش چەندینجار تووشی ئەشکەنجە و زیندانی بۆتەوە. دوای کودەتا سەربازییەکەی قاسم لە ساڵی ١٩٥٨ وەزارەتی پەروەردە و فێرکردن دەبێت بە موفەتیش. لەساڵی ١٩٦٣، لەگەرمەی لێدان و قەڵاچۆکردنی شیوعییەکانی عێراق لەسەر دەستی بەعسییە فاشیستەکان، دەچێتە ئێران و دەیەوێت بڕوات بۆ یەکێتیی سۆڤییەت، بەڵام دەزگای (ساواک)ی ئێرانی دەیگرێت و دوای ئازار و ئەشکەنجە دەدرێتەوە بە عێراق و حکومەتی عێراقیش سزای لە سێدارەدانی بۆ دەبڕێتەوە و دوایش سزاکەی دەگۆڕێت بە زیندانی ئەبەدی و دواجار لەزیندانی حیللە دەگیرسێتەوە. هەر لەو زیندانە لەڕێی هەڵکەندی تونێلێکەوە ڕا دەکات و ماوەی ساڵێک لە ناوچە زەنگاوەکانی عێراقدا دەژێت و خەریکی

بەرپاکردنی خەباتی چەکداری دەبێت بۆ رووخاندنی دەسەڵاتی ئەو سەردەمەی عێراق. پاشان لەساڵی ١٩٦٩ جارێکی تر دەگەڕێتەوە بواری پەروەردە و فێرکردن و دەبێتەوە مامۆستا و ئینجا عێراق جێدەهێڵێت و لە بەشێک لە پایتەختەکانی وڵاتی عەرەبی و ئەوروپی ژیان دەگوزەرێنێت. ساڵی ١٩٨١ لە هەوڵێکی کوشتن لە وڵاتی یۆنان ڕزگاری دەبێت. شایانی باسە مزەفەر ئەلنەواب دوای لەسەندنەوەی ڕەگەزنامەی عێراقی، هیچ ڕەگەزنامەیەکی تری نەبوو و تەنها بە پشتیوانی حکومەتی لیبیا کە دەکیومێنتیکی فەرمی بۆ دابین کردبوو و سەفەر و هاتووچۆی پێدەکرد. ساڵی ١٩٩٦ لە (دار القنبر) یەکەمین کۆبەرهەمی ئەم شاعیرە هەمیشە ئاوارەیە چاپ و بڵاوبۆوە.

مزەفەر ئەلنەواب، کە ڕەخنەی ئەدەبی عەرەبی بە جیڤارای شیعری عەرەبی و ئایکۆنی شیعری عەرەبی و بە شاعیری هەژاران و شۆڕشگێڕ ناوزەدی دەکات، یەکێک بوو لەو شاعیرە دەگمەنانەی کە بە وشە بەگژ ستەم و دەسەڵاتە گەندەڵ و سەرکوتە سیاسییەکانی وڵاتانی عەرەبی دەوەستایەوە و زمانێکی جیاواز لە زمانی باوی نەو بزووتنەوەی شیعری میللیی عێراقی بەکار هێنا و ئەوەش بوو بە شوناسی شیعر ئەو. بەڵام هەرگیز نەبووە شوناسی شۆڕشگێڕ بوونی شیعرەکانی. چونکە شیعر کاتێک شۆڕشگێڕە؛ کە دژ بە ستەم و چەوسانەوەی سەرمایەداری بنووسرێت و ئەو جیهانبینییەی تیا ڕەنگبداتەوە، ئەوسا ئەو شیعرە دەبێتە هەڵگری ئەو شوناسە شۆڕشگێڕییە. ئەلنەواب لە گشتییەتی خۆیدا؛ شاعیرێکی نەتەوەپەروەری عەرەب بوو نەک چینایەتی. مزەفەر گەرچی بەلایەن نەبوو لە کێشەی خەڵک و بەتایبەتی لە شۆڕشی ٢٠١٩ ی عێراق کە بە شیعری ئاگراوی پشتیوانی ئەو شۆڕشەی کرد، بەڵام ئەم بەشداریکردنە نە تینوەتی شۆڕشی شکاند و نەتوانی مزەفەر بگوازێتەوە ئاستێکی چینایەتی ڕوونتری کۆمەڵایەتی. کێشەی مزەفەری شاعیر وەکو کێشەی زۆرێک لە هەڵسووڕاوە سیاسییەکانی ئەودەمەی عێراق ئەوە بوو کە ڕەبازی)خەباتی چینایەتی بە سۆشیالیزم(لەژێر دروشم و سێبەری نەتەوەپەروەرییەکی تێکەڵ بە پۆپۆلیزمدا ڕەنگرێژ کرابوو. مزەفەر دڵسۆز بوو، ئەو دڵسۆزی وشە و شیعر و بەگژاچوونەوەی دەسەڵاتە ناسیونالیست و شۆڤینییەکانی عەرەب بوو، بەڵام هەرگیز ئەو ڕەخنەیەی کە دەبوو بیگرتایە ؛ نەیگرت. ئەو سەرکردەی عەرەبەکان تا ئاستی (گەواد) دەنێتە خوارەوە، بەڵام هەرگیز پێی نەوتن ئەوە پارێزەری بەرژەوەندی چینایەتی بۆرژوازین لەدژی کرێکارانی عەرەب و عێراق. ئەمە ئەو خەوشە گەورەیەیە بە شوناسی شیعرەکانی مزەفەر نەوابەوە. ئەمە ئەو ڕەخنەیەیە کە دەبوو مزەفەر نەواب بیگرتایە و ئیشی لەسەر بکردایە و بیکردایە بە بناغەیەی

ڕەخنەی سیاسی – چینایەتی خۆی دژ بە سەرمایەداری. لەرێوە شوناسی مزەفەر ئەلنەواب دووچاری تەڵخی دەبێت و خۆشی لەو ڕێچکە شۆڕشگێڕە دوور دەکەوێتەوە کە بڕیار بوو لەسەری بێت.

ئەم تێگەیشتنە بە کەسانێکی سادە و نەخوێندەوار ڕەنگە کە هۆشیاری سیاسی – چینایەتییان لەئاستێکی نزمدایە، ببێتە عوزرێک بۆیان، بەڵام بۆ ئەلنەواب هیچ تەلەرانسێک لەئارادا نابێت، چونکە ئەلنەواب جگە لە پاشخانە ئەدەبییەکەی، جگەلەوەی کەسێکی سیاسی و کادیرێکی باڵای حیزبی شیوعی عێراقیش بوو و تەنانەت وەک خۆشی هەمیشە دەیوت من شیوعیم ، خوێندەوارێکی سەردەمەکەی خۆشی بوو و ئاشنابوو بە کتێبەکانی مارکس و ئەنگڵس و لینین.

ئەلنەواب تا لە ژیاندا بوو ستەمی لێکرا و ئازار درا. بۆ ماوەی زیاتر لە چوار دەیە دەردەبەدەر و ئاوارە بوو. لەدوای ساڵی ٢٠٠٣وە هەوڵدرا بۆ گەڕانەوەی ئەم شاعیرە و تەنانەت بەهەزاران ئیمزاش کۆکرایەوە بۆ گەڕانەوەی، ئەویش لەساڵی ٢٠١١ دەگەڕێتەوە بۆ عێراق؛ ڕێک لەگەڵ وادەی کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانان لەعێراق. چونکە پێیوابوو ناگەڕێتەوە بۆ عێراقێک کە لەژێر دەست و پەستاڵی داگیرکاردا بێت، تا ئێرە هەقی دەدەینێ، بەڵام ئەی دوای ئەو مێژووە خۆ عێراق لەژێر دەست و پەستاڵی داگیرکاری ئێران و تورکیا نەبوو؟ ئەی تا ساتی مردنی ئەم شاعیرە ئەمریکا هەر ژمارە یەکی قورسی نێو گۆرەپانی سیاسی عێراق نییە؟

گەرچی ئەلنەواب بەڕێزێکی زۆر و شایستەوە هێنرایەوە و بردرایە بەردەم بارەگای یەکێتیی ئەدیبان و نووسەرانی عێراق و لەوێشەوە بۆ زێدی خۆی تا لە تەنیشت دایکی بنێژرێت،. بەڵام بەداخەوە لەدوای مردنی ئەلنەواب جارێکی تر ئازار دەدرێت. ئاخر ئەو شاعیرە ساڵانێکی زۆر و تا مردنیش، دژ بە دەسەڵاتی حکومەتە ستەمکارەکانی عێراق بوو. چونکە لەژێر ئاڵای ناسیونالیستی عێراقدا، ئەلنەواب زیندانیکرا و ئەشکەنجەدرا. لەهەمووشی ناخۆشتر کاتێک بەخاک دەسپێردرێت؛ ئاڵای عێراقی ناسیونالیستی و تائیفی و مەزهەبی کۆنەپەرست دەدرێت بەسەر گۆڕەکەیدا. لەکۆتاییدا جێی ئاماژەیە کە مزەفەر ئەلنەواب هەر بە تەنها شاعیرێکی جوانووس و هەستناسک نەبوو، ئەو جگە لە نووسینی شیعر و ڕەخنە، سیاسیش بوو و هەروەها هونەرمەندێکی شێوەکار و دەنگخۆشێکی بەبەهرەش بوو. دوا قسەم ئەوەیە؛ بە مردنی ئەلنەواب ئەوەندەی زیان لە بزووتنەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی کەوت، یەک لە سەدی ئەوە زیان بە بزووتنەوەی کرێکاری عێراق و بزووتنەوە ڕادیکاڵە کۆمۆنیستییەکەی نەکەوت!

عەبدوڵا سلێمان (مەشخەڵ)
ئایاری ٢٠٢٢

تێبینی : بۆ زانیارییەکانی نێو ئەم کورتە نووسینە سوودم لە گەلێ سایت و پەیجی عەرەبی وەرگرتووە.

چیرۆک/ شەقامە بازنەییەکان -12ی کۆتایی… ڕەسوڵ بەختیار

هەندێک ئافرەتی بەتەمەن هەن، تا ئێستاش لە ژیاندا ماون و باسیان لەوەدەکرد، کە ” هەندێک ژن هەبوون، هەرگیزا و هەرگیز بازنەی دوومیان نەبینی، تەنیا لە بازنەی یەکەمی بەرزدا لەناو ماڵەکانیان سەیری دەشتاییەکانیان دەکرد.
ئەو ئافرەتانە ئێستا نەوەکانیان گەورە بوونە، زۆر جار دەڵێن، لەوەتەی بەرزایی بازنەی چۆڵ بووە، ئەو بەرزاییە بەهەمان شێوەی کۆنی دەرناکەوێ، ئێمە دەمانەوێ ڕۆژانە پیاسە لەوێدا بکەین، کەچی ئێستا دوور کەوتینەوە، زۆر بەکەمی و بەرێککەوت دەچینە بەرزاییەکانی بازنەی یەکەمی شەقامە بازنەییەکان.
زۆربەی ئەوانەی لە بەرزاییەکانی شەقامە بازنەییەکان بوون، بەئەسڵ خەڵکی شوێنە دوورەکانی ئەم بەرزاییەن، کەچی بەشێکیان نکۆڵی لەئەسڵی خۆیان دەکەن و خۆیان بەنەتەوەیەکی دیکە دەزانن، بەبێ ئەوەی هۆیەکی بنەڕەتی هەبێ، زۆر جاریش خۆیان وادەنێن ئەوان بنەڕەتی ئەو شەقامە بازنەییانەن، هەرچەنێک بە دەخ و ڕۆژگار زوو زوو کودەتا بەسەر یەکدا دەکا، دووبارە ئەوانە خۆیان دەخیلی خزمە نزیکە و دوورەکانی ئەسڵی ناوچەکان دەکەن.
بابگەڕێینەوە ئەسڵی مەسەلەکە، لەدوای ڕاپەڕین، وەکچۆن زۆر شت گۆڕا بەو شێوەیەش کرانەوە لەزۆربەی شتەکان هاتە ئاراوە، ژنان و کچانیش بەشێوەیەکی دیکە گۆڕانکاری بەسەر ژیانیان هاتە ئارا، وەکچۆن کاتێک زانکۆیان گواستەوە بۆ سێیەم بازنە، گۆڕانکارییەکی گەورە لەسەر ژیانی خەڵک هاتە ئارا، پێیان سەیر بوو کچ و کوڕ لەگەڵ یەکتردا پیاسە دەکەن، لەدوای ڕاپەڕین، زۆرێک لەکچانی یاخی بەمانا چالاکوان و ڕۆژنامەنووس پەیدابوون، نەک ئەو ئافرەت و کچانی

لەهەناوی حزبەکان دەرچووبێ، ئەوانە تەنیا وەک بووکەڵەیەک ڕێکخرا بوون، تا ژمارەی ئەندامانیان لەناو حزبەکانیان زۆرتر بکەن.
ئەو کچ و ئافرەتانەی یاخی بوو بوون زۆربەیان لەلایەن برا و کەسەکانیانەوە، بەبیانووی پاراستنی شەرەفیان کوژران، بەشێک لەوانەی لەژیاندا مان، هەندێکیان وازیان هێنا یان چوونە هەندەران، یاخود شوویان کرد، ئەمە وەنەبێ کۆتایی پێهاتبێ، بەڵکو لەهەر قۆناغێکدا کچان و ژنانی دیکە دەهاتنە ئارا، ئەمجارەیان بەگوڕ و تینێکی دیکە، بەشێکیان زۆر بەنەزانانە کاریان دەکرد بۆیە زوو زوو لەخشتە دەبران، ناو و ناتۆرەکی دیکەیان بەسەردا دەچەسپاند.
لەلایەکی دیکەوە کچان هەردەم چیرۆکێکی تایبەتیان هەبوو.
بەگاڵتەوە بەهاوڕێیەکەی دەگوت: دەزگیرانەکەت، نا نا خۆشەویستەکەت، لەوانەیە لەم نزیکانە ببێتە دەزگیرانت، ماوەیەکی زۆر بەدواوەم بوو، رۆژێکیان لەرێگەی بازار، هەرچی راز و نیازی هەبوو درکاندی، وشەکانی ئەوەندە بریقەدار بوون، هەموو کچێکی هەرزەی فریوو دەدا.
هەموو ئەو گۆرانییانەی بە غەریبی، لەغەریبدا دەگوترێن، تەنیا بۆ چەند ساتێک مێشکت، رووحت، بیرکردنەوەکەت وەک جۆگەلەی ئاودەری، کێڵگەکان ئاو دەدا.
ئاوێک نازانێ بۆ کوێ دەڕوت، بەڵام دەزانی سەرچاوەیەکە بۆ ژیان، بۆیە بەو دەشت و دەرەدا هەنگاو دەهاوێ.
لەبارانێکی زۆر و بەڕێژنە، زۆرجاران ماڵی هەژاران ئاو دەیبا، بەپێی سەرچاوە ئاینییەکان، ئەمە تۆڵەی خۆی دەکاتەوە، یان دەیەوێ، هەرچی بوونەوەر و گیا و گەڵێک هەبێ ئاوی بدات.
- تۆ پەیوەندییەکم بۆ بدۆزەوە، لەنێوان ئەو قسە باق و بریقانە و ئەو کەسەی باسی لێوە دەکەین.
هیچ وەڵامێکی نەدایەوە، چەند بابەتێکی لابەلای باسکرد و خواحافیزی کرد.
کاتێک تەنیا مایەوە هەرچی ئەو باس و خواسانەی بوو بوونە یاد، وەک شریتێکی سینەمایی دەهات و دەچوو، لەهەندێک یادەوەری هەڵوەستەی دەکرد، بەتایبەت ئەو ساتانەی لەدەرەوەی وڵات لەگەشت دابوو، جوانی و لەنجە و لاری کچەکان دڵی هەموو گەنجێکی دەبرد، کاتێ بەوەدا تێدەپەڕین.
کوڕ و پیاوانیش ئێستا وەک جاران نەماون بەشێک لەوانەی خۆیان بەشاعیر و نووسەر دەزانن بەشێکیان هەردەم لەنێوەندی باڕ و یانەکان کەوتوون.
لەگەڵ پێکی یەکەم دەستی بەقسان کرد، وەک ئەوەی لێن نەگێڕێ کەس

قسەیەکی دیکە بکات، قسەکانی وا دەکرد، هیچ بوارێکی نەدەدا کەسیتر قسە بکات، تێگەیشتن لە قسەکانی کەمەک زەحمەت بوو، چونکە لە نێوەندی شەش وشە، چواریان دەیگوت: من...من، بۆیە کەسی دیکە وەڵامی نەدەدایەوە یان قسەی پێ بڕن، چونکە زۆربەی ئەوانەی لەوێ دانیشتبوون، هەمان سوخەتیان هەبوو، تا دەهات قسەکەری یەکەم، قسەکانی بەگوڕتر دەبوو، چونکە لەنیگاکان هەستی بەوە دەکرد، ئەو تەنیا دەیەوێ خۆی قسە بکات، دەیزانی هەمووشیان گاڵتەیان بەقسەکانی دێ، باشبوو، کە دەیویست پێکی دووەم هەڵدا،، یەکسەر یەکێکی دیکە هەڵدایەوە و گوتی: دەزانیت بێتامت کرد و بوار بە کەس نادەیت کەسێکە دیکە قسە بکات.
لەم کاتەدا هەناسەیەک وەبەر هەموو ئەوانە هاتەوە، کە لەو هۆڵەدا دانیشتبوون، بۆیە دەڵێم هەموو هۆڵەکە، چونکە هەمووان گوێگری ئەو بوون، دەنگی بەپێی ریتمی وتاردانەکەی بەرز دەکردەوە.
یەکێک بەهەمان گوتار ئەو هەڵیدایەوە : تۆ باس لە تەکنیکی چیرۆک و شیعر و ڕۆمان دەکەیت، کەچی خۆت لە چیرۆک و ڕۆمان و شیعرەکانت، هیچ کام ئەو تەکنیکەی تیادا نییە، کەچی فیستڤاڵەکان ئەوە دەستنیشان دەکەن بۆ هەڵسەنگاندن.
کابرای یەکەم پێک کاتێک ئەو قسانەی دەبیست، چووەوە نێو خۆی، وەک ئەوەی لەوێدا نەبێ.
ماوەیەک هۆڵەکە بێدەنگ بوو، هەر کەسێک خەریکی خواردنەوەی خۆی بوو، بۆیەش کەسێک نەدەدوا، نەوەک قارەمانێکی دیکە لەو هۆڵەدا پەیدا بێت.
“قارەمان ئەو جۆرە شوێنانە هەر تا کاتژمێرێک بە دەکەن”، ئەمە قسەی یەکێک بوو تا لەیەکێک لەمێزەکان دانیشتبوو، ئەو بەچرپەوە، بەگوێی هاوڕێیەکەیدا دەچرپاند، دیار بوو ئەویش داوەتکرابوو، بۆیە زیاتر لەسەری نەڕۆیشت.
لەو بێدەنگییەدا لەناکاو بوو بەهەرا، دوای ئەوەی دوو کەس چەند جوێنێکیان بەیەکتەدا، چەند پیاوماقووڵێکی یەکێک لەبوارەکان کەوتنە نێوانیان، هەردووکیان لەتەک یەک دانیشاند، پێم سەیر بوو، مەیخوارەکان ئەو جۆرە دەمەقاڵێیان لا ئاسایی بوو، ئەگەر بتڕوانییە ڕووخساریان، هەستت بەوە دەکرد، پێیانخۆشە جوێن بەیەکتە دەدەن، بۆیە هەریەک لەلای خۆیەوە منگە منگی دەهات، پێدەچوو ئەو منگە منگە پەیوەندی بەبابەتە ڕەخنەییەکانەوە هەبێ، کە لەڕۆژنامەکاندا سەبارەت بەشیعر بڵاودەکرێتەوە.
لەم کاتەدا کابرا مەوزیکژەنەکە خۆی بەژووردا کرد بینی هەموو بێدەنگن، کەچی ئەو، هاواری کرد، ٔ”گۆڕانی بڵێن وەک ئەوەی دوا ساتە””، دەستی میوزیک ژەنین کرد، بەعودەکەی میوزیکێکی لێدا و هەر

بەخۆی شیرین ئەمڕۆ بەهارەی دەگوتەوە”، مەی خۆرەکانیش وەک ئەوەی هیچ نەبوو بێ، لەدوایدا دەیانگوتەوە.
لەسەرەتای هەشتاکانی سەدەی بیستەم کاتێک زانکۆ گوازرایەوە بازنەی سێیەمی، شەقامە بازنەییەکان، ئەم د□ق□ر□ جۆش و خرۆشێکی دیکەی بەخۆیەوە بینی، رژێمیش هەتا دەکات، تەنگی هەڵدەچنی بەخەڵک، قوتابییانی زانکۆ زۆر بەیان خەڵکی شەقامە بازنەییەکان نەبوون، بەڵام خۆشەویستیان بۆ بازنەکانی نیشتمان، لەناکاو دەستیان بەخۆپیشاندان کرد، زۆرێک لەکوڕان و کچان کەوتنە زیندانەوە،
ئەم خۆپیشاندانانە وایان لەخەڵک کرد، هەموو تێڕوانینەکانیان سەبارەت بەزانکۆ بگۆڕن، ل□ بازنەکان بەهەموو شێوەیەک هاوکار بوون لەگەڵ قوتابییان هەرچی بیانویستبایە بۆیان دەکردن، پێشتر زۆر بەکەمی خانوویان دەدا بەکرێ، کەچی لەپاش ئەم هەڵوێستەیان لەزۆربەی رووەکان شتەکانیان بۆ دەستەبەر دەکردن، هۆیەک نەما تا هەموو لایەک بەیەکتر ئاشنا بکرێتەوە.
هەر لەو سەردەمە گەڕەکێک بەناوی ناچاری لەپشت بازنەی سێیەم هەبوو، ئەم گەڕەکە لەخەڵکی هەژار و بێدەرتان پێکهاتبوو، هەر یەک لەلای خۆیەوە چەند هۆدە خانوویەکی بەقوڕ دروستکرد بوو، خێزانەکان لەوێدا دەژیان، ماوەیەک بوو شارەوانی لەدەوری ئەو گەڕەکەدا دەسوڕایەوە، بەخەڵکەکەی دەگوت: ئێوە سەرپێچیتان کردووە، هەر کەس بەئارەزووی خۆی خانوو دروست دەکات لەماوەیەکی کەمدا زیاتر لەهەزار خانووی قوڕ دروستکراوە، ئەمە پێچەوانەی یاسای شارەوانی و یاساکانی حکومەتە.
رۆژ بە رۆژ خانووەکان قوڕەکان زۆرتر دەبوو، شارەوانی و دەزگاکانی حکومەت سەریان سوڕما بوو، بەرۆژ ناوچەیەک چۆڵەوانی بوو، بۆ بەیانی، کە دەهاتنەوە زیاتر ل□ بیست خانووی لێ دروستکراوە، هەروەها خێزانەکانیش تیایدا دەژیان.
ئەم کردەیە رۆژ بەرۆژ پەرەی دەسەند تا بووە گەڕەکێکی گەورەی بازنەی سێیەم.
شارەوانی چەند جارێک ئاگاداری خەڵکەکەی کردەوە تا ئەو خانووانە جێ بهی□□ن، تا بڕوخێندرێ، بەڵام کەس گوێڕایەڵی ئەو قسانە نەبوو.
پاش ئەو هەموو کێشە و بینەوبەردەیە، ئەنجوومەنی راپ□□□اندن و پارێزگای هەولێر بەشۆفەڵ و گرێدەر و پۆلیسەوە چوونە گ□□□ک□ی ناچاری دەوری ئەو گەڕەکەیاندا و فەرمانیان دەکرد ئەم گەڕەکە بڕووخێندرێ، لەباتی هەر خانوویەک گەڕەکێکی دیکە بەناوی گەڕەکی “حی سەدام” دروست بکرێ، خەڵکی گەڕەک بەکۆی گشتی رازی بوون.
تەنیا یەک کەس ڕازی نەبوو، ئەندامانی ئەنجوومەن و شارەوانی خەڵک زۆر داوایان لێکرد، بەڵام رازی نەبوو، بۆیە بۆ ماوەی چەند ساڵێک

ئەو خانووە بەتەنیا مایەوە، تا مردیش خانووەکە وەکخۆی مایەوە، کاتێک کەچی دوایی کرد، ئینجا خانووەکەیان رووخاند.
ئەمەو چەندان کێشەی دیکە لەو سەردەمەدا بوونی هەبوو، زەربەی ئەو چیرۆک و رووداوانە ونبوون لەچاوان

چیرۆک/ بیست و چوار سەعات…

نەوزاد بەندی

چومە ناو ئوتومبیلەکەم ، پێش ئەوەی سلف بگرێم ، بەم دەرکەوت جزدانی بەرباخەڵەکەم لە چەکمەجەی مێزی دوکان، لە بیرچووە ..ویستم دابەزم و بگەڕێمەوە بۆ دوکان ، بەڵام هەستێک پاڵی پێوە نام ، کە نەگەڕێمەوە ..چی ئەبێ ئەگەر چەند سەعاتێک بێ پارە بەسەر بەرم ..سەدان و هەزاران کەس هەبن بێ ڕۆژ و هەفتەیش گیرفانەکانیان بەتاڵە بن ..دنیایش وەیران نابێ و زەوی شەق نابێ ..زەنگی مۆبایلەکەم لێی دا ، نوسینگەی وەزیر بو ، یەکسەر دایخستەوە ، بە ئەوەی من تەلەفۆنی بۆ بکەم ، چونکە من ئیشم بەوانە نەک ئەوان ئیشیان بە من بێ ..یەکسەر زەنگم بۆ کردن ، وەڵامی دایەوە و پەیوەندییەکەمان پچڕا ..نامەیەکم لە کۆمپانیای مۆبایلەوە بۆ هات ، ئاگاداری کردمەوە کە باڵانسی حیسابەکەم دابەزیوە و ناتوانم لە گفتوگۆ بەردەوام بم ..لە نزیکترین فرۆشگا ، (کارتێکی مۆبایلم بەرێ ..)

- (پێنجی یان دەیی ؟؟)
  بیرم کەوتەوە جزدانی پارەم لە یاد چووە و پارەم پێ نییە ، (ئا .. ببوورە .. ببوورە ..) بە کەمێ شەرمەزارییەوە چوومە دەرەوە ، فرۆشیارەکە هەستی بە دەستم کرد کە بەدوای شتێکدا ئەگەڕا لە گیرفانەکانما و .. تێگەیشت کە ڕەنگە جزدانم لە بیر چووبێ ، بۆ دوامدا هات و ..وتی : (وەرە ..وەرە .. کاکە گیان ! خۆ سەری دنیا بە پوش نەگیراوە ..وەرە ..کارتەکە ببە و دوایی پارەکەی بێنە ..ئەزانم ، جزدانت ون کردووە ..)
- (نا .. نا .. گیانەکەم ..سوپاس ..تۆزێکی تر دێمەوە ..)

لە ژیانمدا نەمتوانیوە لە هەڵوێستێکی وادا ، خۆم ببوورم و شتێکی لەو جۆرە قبوڵ بکەم ، هەرچەند کابرای فرۆشگە وتی : (وەرە ..برا .. ئەمڕۆ جزدانی تۆ ئەدزن ، سبەینێ هی ئێمە ئەدزن .. خۆ شارەکە جۆرەها باندی دز و درۆزنی تێ ڕژاوە …) نەمتوانی لەوە زیاتر کات بەفیڕۆ بدەم ، سەرنجم دا لەوبەری شەقامەکەدا فەرهاد سێ بەچوارم بینی ..بەخوا ڕێکەوتێکی باش بوو ، ئێستا مۆبایلەکەی لێ وەرئەگرم و مەسەلەی نوسینگەی وەزیر ئەبڕێنمەوە ..فەرهاد سێ بەچوار تۆزێک حەزی لە گەورەکردنی قسە و دیاردەکان بوو ، بۆ نمونە لەبەردەم سەمونخانەیەک ئەتبینی ، دوای دوو ڕۆژ ئەیوت : بە ڕای تۆ ئەوو ڕۆژە چەند سەمونم کڕی ؟ .. ناچاری ئەکردی پێی بڵ□ َی : چەند ؟ ئەیوت : دووسەد سەمون …هەر وازی نەئەهێنا ، ئەیپرسی : ئەزانی بۆ ؟ ناچاری ئەکردیت بپرسی : بۆ ؟ ئەیوت : چل و پێنج میوانم هەبوو ..

جارێکیان وتمان حاجیەکان بەرماڵی دوو نەفەریان هێناوەتەوە ..ئەو لچێکی هەڵقورچاند و ..وتی : بەرماڵەکەی ماڵەوەم چەند بە چەند بێ ؟ ..وتمان : چەند بە چەند ؟ وتی : سێ بە چوار ..

لەو ڕۆژەوە بوو بە فەرهاد سێ بە چوار ..

کە فەرهاد سێ بە چوارم بینی ، ئاهێکم پیا هاتەوە ، هاوارم لێکرد ، ڕاوەستا .. ئاوڕی دایەوە ، وتی : ماڵت ئاوا بێ ! وامئەزانی لە وەکالەتی موخابەراتی ناوەندی ئەمەریکاوە ئیعازم پێدراوە ..

وتم : ئەو مۆبایلەتم بەرێ … وتی : کامەیان ؟ ئایفۆنەکە یان گالاکسی□کە ؟ سۆنی ئەرێکسۆنەکە یان گڕلاکسی نۆتەکە ؟ ئەتەوێ بە خەتی ئاسیا قسە بکەی یان کۆڕەک یان زەین یان عێراقونا ؟

وتم : بە ئارەزووی خۆت ..

لە ڕێگا ، زەنگێکم بۆ هات ، کوڕە بچکۆلەکەم بوو ،

- (بابـە ..دەفتەرێکی ڕەسم و دەستەیەک ماجیک ..)
- (بەسەر چاو ..)

لەبەردەم نزیکترین پەڕاوگەدا ، ئوتومبیلەکەم پارک کرد ..کە فرۆشیارەکە دەفتەری وێنەکێشان و ماجیکی بۆ پێچامەوە ، جا بیرم کەوتەوە کە موفلیسم ..ئەوسا بە دوای بەهانەیەکا گەڕام بۆ ئەوەی شتەکانی لێ نەکڕم ..

- (ئەم دەفتەری ڕەسمە لەوە ئەچێ لاپەڕەکانی باش نەبن ..)
- (باشترین جۆرێتی ..ئەشیاکانی ئێمە هەمووی مارکەن)
- (بڕوا ناکەم .. !)

- (ئارەزووی خۆتە) فرۆشیار ڕووی گرژ کرد (بە زۆر پێت نافرۆشم ..)
- (ببوورە ..)

بە پەنجە گەورەم چەناگەم خوراند و بە جوڵەیەکی میکانیکیی چومە دەرەوە ..

کوڕە ناوەنجییەکەم قەت داوای هیچی لێ نەکردووم ..هیوادار بووم ڕۆژێکیان داوای شتێکم لێ بکات و بۆی جێ بە جێ بکەم ، لە دوا ترافیک لایتا ، زەنگێکم بۆ هات ، تەماشا ئەکەم کوڕە ناوەنجییەکەمە ..

- (بابە)
- (بەڵێ)
- (زۆر حەزم لە پیتزایەکە لەگەڵ کۆکا کۆلایەکی سعودی ..)
- (باش)

گەڕامەوە بۆ ناوەندی شار .. پیتزایەکی بەناوبانگ هەبوو ، خەڵکێکی زۆری تێ وروکا بوو .. چەند سەیرە ئەو خەڵکە خواردنی دەرەوە بە پێشکەوتن و ڕۆشنبیریی ئەزانن.. ڕۆژی دواتر لەسەر کار ، باس لە ڕیستۆرانتێک ئەکەن کە نەفەرێک بە بیست دۆلار نان ئەخوات و بوفیەکەی کراوەیە .. ئینجا بە شانازییەوە ئەڵێ : تەبعەن ، براتان تەنها گۆشتی بە ڕووتی خواردووە .،تەنها گۆشت .. ئاخر تاوان نییە لە بوفیەی کراوەدا خۆت بە برنج و قۆڕیاتەوە سەرقال□ بکەی ؟

ڕوخساریان سوور هەڵگەڕاوە و .. چەوریی خوێنیان بەرز ئەبێتەوە ..ئیتر کلینیک و قاوشەکانی بوژانەوەی دڵ پڕ ئەبن لەو مر□ؤ□ پ□شکەوتووانە ..لەو مر□ؤ□ □□شنبیرانە ..

- (مامۆستا چۆن خزمەتت کەم ؟) شاگردێکی پیتزاکە ل□ بەردەمما ڕاوەستا بوو ..
- (نا .. هیچم ناوێ ..) بیرم کەوتەوە جزدانم لە بیر چووە (تەنها ڕۆژنامەنووسێکم و ئەمەوێ ڕاپۆرتێک ئامادە کەم ..سەبارەت .. سەبارەت ..)

شاگردەکە بە پڕتاو ڕایکرد بۆ لای وەستاکانی ..بە چرپە هەندێک قسەی لەگەڵدا کردن و ئاماژەی بۆ من کرد .. چەند وەستایەکی پیتزا بەرەو ڕووم هاتن ..یەکێکیان دەم بە خەندە بوو ..ئەوەی تریان ڕووی گرژ بوو ..سێیەمیان زۆر ئاسایی بوو ..

- (کاکە گیان ..ئێرە جێگای ڕاپۆرت و ماپۆرت نییە) وەستا ڕووگرژەکە وای وت ..
- (ئەگەر پرسیارێک یان ڕوونکردنەوەیەکت ئەوێ ، ئامادەین

یارمەتیت بدەین ، لە خەتوەی ەمە لە مەدە ..) وەستا زۆر ئاساییەکە وای وت ..

- (ئەم پیتزایەی ئەمە وەکو جگەرە وایە ، یەک پارووی بخۆی ، ئالوودەی ئەبی …وەرە یەک پارووی لێ بخۆ ..) وەستا دەم بە خەندەکە وای وت ..
- (پیتزای ئەمە ستاندەرە .. مواسەفاتی ئیتاڵیە و ..،هەموویشمان سنورداشی ئیتاڵیاین) وەستا زۆر ئاساییەکە وای وت
- (ئەمە ڕۆژنامە تەنها بۆ نانخواردن بەکاردێنین ، چونکە سفرەی نایلۆن باش نیە) وەستا ڕوو گرژەکە وای وت ..
- (لە ماڵەوە چەند کەسن ، با ئەوەندە پیتزات بۆ بپێچینەوە تەنها بۆ تەجروبە ..) وەستا دەم بە پێکەنینەکە وای وت ..
- (ئەگەر پارەت پێ نییە ، تەرت ئەکەین ، واز لە فڕەی ڕۆژنامە و شتی زل بێنە ..) وەستا زۆر ئاساییەکە وای وت ..

کە لە فرۆشگای پیتزا چوومە دەرەوە ، مۆبایلەکەم ئۆف کرد .. بۆ ئەوەی ئیتر پێشوازی لە هیچ پەیوەندییەک نەکەم .. چونکە مرۆڤ بە بێ جزدانەی بەر باخەڵ ، بەکاری هیچ شتێک نایەت ، خۆ ئەگەر هەوڵیش بدات ئەرکێک جێ بە جێ بکات ، ئەبێتە گاڵتەجاڕ .. ئەبێ چەند کەس لەم شارەدا بەردەوام جزدانەکانیان بەتاڵ بێ ، بە جۆرێ نەتوانن بچوکترین پێداویستی مناڵەکانیان جێ بە جێ بکەن ..چەند بن ئەوانەی کە بە ئاخ و داخەوە بە بەردەم دوکانی پیتزا و پێڵاوگەکاندا ڕەت ئەبن و مۆبایلەکانیان ئۆف ئەکەن .. ناتوانن ماجیک و دەفتەری ڕەسم و پیتزا ببەنەوە بۆ ماڵەوە ، لە دەرگا دەدات ، مناڵەکان نایەن بە پیریەوە .. ئەزانن هیچ شتێکی بۆ نەکڕیون .. ڕوخسارێکی سارد و سڕ و مردوو ئەبینن ، کە هەموو نیشانەکانی پەشیمانی لە ڕوخساریدا هەڵکۆڵراون ..ئەکرێ بوترێ مرۆڤ بە بێ جزدانەی بەر باخەڵ ، ناتوانێ وەک پێویست لە دەرگاکان بدات .. لە دەرگاکانیش بدات ، پەشیمانیی یەخەی ئەگرێ ..مۆبایلەکەیشی وەک چەکوشە وایە ، بەردەوام سەری ئەکوتێتەوە ، لەگەڵ هەر زەنگێکدا ، ئەم لایەکی وشک ئەبێ ..

(باشە .. بۆچی پەیکەرە بە جزدانەی بەر باخەڵ دروست ناکەن ؟ بۆ ئەوەی حوکمەت بیبینێ ..وەزیرەکان .. پەرلەمانتارەکان .. دەوڵەمەندەکان و ..دەست ڕۆیشتووەکان ، بیبینن ..ئەوانەی کە بە ماوەیەکی کورت ، باڵەخانە و تاوەر و ساختمان و ڤیللا دروست ئەکەن ..پێویستە هەموو ئەو کەسە ڕۆشنبیر و پێشکەوتووانە ئەو پەیکەرە ببینن ، ئەوانەی بەردەوام لە

چێشتخانەی پێنج ئەستێرە خەریکی بوفیەی کراوەن ..ئەوانەی کە تەنها گۆشت ئەخۆن .. کە پێیان جۆرێکە لە جۆرەکانی کەرێتیی ، ئەگەر بێجگە لە گۆشت ، شتێکی تر بخۆن ..ئەوانەی کە بەردەوام داد و بێ دادیانە لە بەرز بوونەوەی ڕێژەی هیمۆگڵۆبین لەناو خڕۆکە سوورەکانیاندا .. پێویستە هەموو ئەوانەی کە کەل و پەل و ئوتومبیلی مارکە ئەکڕن ، ئەو پەیکەرە ببینن .. بۆ ئەوەی بۆیان دەربکەوێ ، کە جزدانی بەرباخەڵ ئەوانی کردووە بەو کەسە .. ئەگەر لێیان ون بێ ..یان لێیان بدزرێ ..یاخود لێیان بسەنرێتەوە ، ئەبێ توشی چ نەهامەتییەک بن ..)

(پێویستە ماددەیەکی تازە بخرێتە ناو دەستوورەوە ، بە پێی ئەو ماددەیە ، هەموو مانگێک ، بیست و چوار سەعات ، جزدان لە سەرۆک وەزیران و وەزیرەکان و پەرلەمانتاران و پیاو ماقوڵان و ڕۆشنبیرە گۆشتخۆرەکان بسەنرێتەوە .. بۆ ئەوەی بزانن لەو وڵاتەدا ، سەدان و هەزاران کەس هەن هێشتا نەگەیشتونەتە قۆناغی هەڵگرتنی جزدان .. هێشتا جزدانەیان نییە ..چەندن ئەو مناڵانەی کە هێشتا پیتزایان نەخواردووە ..چەندن ئەو مناڵانەی هێشتا نەبوونەتە خاوەنی ماجیکی ڕەنگاو ڕەنگ ..)

- (باوکە … ئەوە بۆ ئەگریت ؟؟)

گەیشتبوومە ماڵەوە ..

- (هیچ نییە ..مێشوولەیەک خۆی کرد بە چاوما ..)

ئیتر پێکەنینێکی دەسکردم نیشان دان ، کە لە هەموو شتێک ئەچوو ، لە پێکەنین نەبێ …

تێبینی : ئەم چیرۆکەم لە 25/1/2014 دا نوسیوە .

Nawzad Bandy

25/1/2014

نەوزاد بەندی

بۆ شۆڕشگێرانی باکور و ڕۆژهەلات و شوێنی تریش؟… زانا رەزاق

یەکەم پێویستە ئێوە ئەگەر هەماهەنگیتانیش لەنێوانتان نەبوو، پێویستە ڕەخنەی بنیاتنەر لەیەکتری بگرن نەک شێوەی تر ،چونکە شێوەی تر زیان بۆ هەمووتانە خەلکێکیش لەنێو کوردستان بەهۆی ئەمەوە لێتان دووردەکەوێتەوە ،یانی ئێوە یەکتری ناشرین دەکەن ئەمەش خەلک ئەم شێوازە دەبینێت لەبەر ئەوەش بۆتان زیانە .

دووەم پێویستە ئێوە زۆر خۆتان مەکەنە دوژمنی کوردەکانی دژی ئێوە شەڕ دەکەن یانی ئەوانەی لەگەل دوژمن و داگیرکەر دێن ئاوا زۆر هەستیاربن لەگەلیان چونکە داگیرکەر ئەمە بە مەبەست و ئامانجی ئەوە دەیکات کە ئێوە و ئەوان بکاتە دژی یەکتر هەر بەیەکتریش خەریکبن.

سێیەم چەندی پێتان بکرێ ئەو کوردانەی ناو وولاتەکە کە ڕۆشنبیرن هەروەها خاوەن پێگەی کۆمەلایەتین لە خۆتان نزیک بکەنەوە دواتر پێویست ناکات بیکانکەنە دوژمنی خۆتان، پێویستیشە لە هۆکارەکانی ئەوانە بکۆلێتەوە دواتر بەهۆی هۆکارەکانیان لەخۆتان نزیکبکەنەوە هەم خاوەن پێگەکان هەمیش ئەوانەی ڕۆشنبیرن یانی سەرەڕمەکانی کورد و نەتەوەی تر لەنێو کوردستاندا.

چوارەم پێویستە هەموو حزبەکانی کوردستان لەهەر پارچەیەک (هەرچەندە لای من پارچە و شت نیە یەک کوردستان هەیە بەلام بۆ ئەوەی ڕوون بێت). لەو پارچە لەنێوان لایەنەکان ململانێی تەندروست هەبێت نەک هێزێک لە پارچەیەک هێزێکی تر لە پارچەیەک ململانێیان هەبێ ئاوا و ئەگەر ئێوە دەتوانێ کورد لە هەموو بەشەکانی سەرکەوتووبێت ئاوا باشنیە و پڕە لە زیان بۆ کورد داگیرکەرانیش هەر ئەوەیان دەوێت.

پێنجەم ئێوە پێویستە ڕۆشنبیرانێکتان هەبێ خەلکی حکومەتی داگیرکەرەکە هۆشیار بکاتەوە لەڕێگەی پێدانی زانیاری زیاتر کە ئێوە داوای مافی کورد و نەتەوەی تری کوردستان دەکەن وەکو ئەوان مرۆڤن خاوەن ماف و ژیانێکی باشن.

شەشەم هیچ کات بیر لە شەڕی یەکتری نەکەنەوە بەهیچ شێوەیەک چونکە ئەمە پیلانی دوژمنانی کوردستانە و کاریگەری خراپیشی ماوەیەکی زۆر

دەمێنێت ئەگەر سەیری مێژووی ڕابردووی دوور ڕابردووی سالانی پێشووی زۆر وولات بکەی ئاوا بۆتان ڕوون دەبێتەوە ئەمە هەمووی پیلانە خەلک و سیاسیەکانی ئەو وولاتانە پێوە خەریک دەکات.

حەوتەم وەکو نشتیمانیانە بیربکەنەوە هەرچەندە ئێوە ئاوان یانی هەموو نەتەوەکانی کۆمەلگای کوردستانی خۆتان بەخاوەنی ئەوانیش زیاتر بزانن هەلوێستتان هەبێ کە کرداری خراپ دژی ئەوانیش کرا.

هەشتەم باشبوونی کۆمەلگای کوردستان بەشی باشوری ئەوا ئەوەش کاریگەری زۆر باشی بۆ شۆڕش و خەباتەکەی ئێوەش هەیە خراپیشی کاریگەری خراپی هەیە کاتێکیش میدیای دەسەلاتدارانی ئەو وولاتانە خراپی باشور دەگوازنەوە بێ هۆ نیە؟!

نۆیەم پێویستە ئێوە شەهیدەکان وەک شەهیدی نشتیمان بێجیاوازی بەهی خۆتان بزانن لە ئێستاوە کۆمەلگای ئەوێ دابەشی ئایدۆلۆژیی و شتی تر نەکەن ئەمە زۆر خراپە بەلکو وابکەن خۆتان بە نوێنەری هەموویان بزانن بێ جیاوازی.

دەیەم هەر لە ئێستاوە حکومەتێکی بچوکتان هەبێ لە هەموو بوارەکانیش بە پسپۆڕی جیاوازییەکانەوە خۆتان لێڕا بێهێنن.

دواتر هەم لەنێو خۆتان هەمیش بۆ حکومەتە بچووکەکە وابکەن کە پلەندی بۆ ئاست و تواناکان هەبێ بەپێی پلەبەندیش بچنە پێش.

ستایشی سێبەرە بەرزەکە… شیعر: محمود درویش- وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

تا ئەم خەڵکە
جارێکی تر تۆبە ئەکا
و
خۆکوشتنەکەم ڕوون ئ□ بێتەوە
تا (ڕۆم)ەکان ئ□گ□□ن□و□

تا پاسەوانی تەلبەنگەکانی قەڵاکەمان وەدەرئەنێین
و
کۆڵەکەی پاپۆڕەکە ئەشکێ
تا لە شەقامی بازرگانی شەرەف
چەپڵە بۆ " ئەتک کردن"ی ئافرەتەکانمان لێ بەین
ساتێک بنوو ، خۆشەویستم .. بنوو
تا بمرین
ئەوە ساتی : هەرەسە
ئەوە ساتی : ڕوون بوونەوەمانە
ساتی مەتەڵ ئاسای لەدایک بوونی ڕۆژە
کوڕی دایکم ، چەن تەنیا بوویت
کوڕی زیاتر لە باوکێک
چەن تەنیا بوویت..........

گەنم تاڵە لە بێستانەکانی ئەوانی ترا
و
ئاو سوێرە و هەور پۆڵا
و
ئەم ئەستێرەیە زام هێنەرە
و
ئەبێ بژیت..و هەر بژیت
و
لە بەرامبەر دەنکێ زەیتون
پێستی خۆت بەیت
چەن تەنیا بوویت…
هیچ شتێ نامان شکێنێ ،
بەتەواوەتی غەرق نابیت
لەو خوێنەی تیامانا ماوە
با بچینە ناو ڕۆحی ئابڵۆقەدراوی
شوبهان و هەتیوەکان
تۆ: کوڕی هەوای نەلەقیو "ڕەق"
کوڕی: یەکەم زمان پژانی دوورگە کۆنەکان
کوڕی خانمی دەریاچە دوورەکان
کوڕی پارێزەر لە هەڵەی پێشینان
و
لە ڕووخسارە ڕەقەکەیا
بروسکە یان کۆترێک وێنا ئەکا

گۆشتم لەسەر دیوارەکان
گۆشتی تۆیە ، کوڕی مام
لەشێک بۆ تاریکایی
و
ئەبێ " بێ رێگا" هەنگاو بنێیت
لە پشتەوە ، یان ل□ بەر دەم
لە باکوور..لە باشوور
بە تەرازوویەکەوە هەنگاوەکان بنێیت
تا ئەوانەی باڵ بەستویان کردوویت
بتکێشن و بتبەن بۆ کۆگاکان
تا میوانەکان " شاناز"یت ببینن
چەن تەنیا بوویت..!!
چەن تەنیا بوویت. !!

کۆچێکی ترە
سڵاو و دوا وەسیەت مەنووسە
تۆ بەرز بوویتەوە
و
ڕووخانیش ، ڕووخا
جگە لە نا روونیەکی ڕەش لە تۆیا
هیچ دەریایەک نیە…
بچۆ ناو شتەکانەوە
تا شتەکان بچنە هەنگاوە حەرامەکانتەوە
سێبەرت لە دەرباری فەرمانڕەوا بکشێنەوە
تا وەک " خەڵات" هەڵنەواسرێ
و
سێبەرت تێک بشکێنە
تا نەیکەن بە فەرش ، یان بە تاریکایی

شکانیانیت…
چەن جار شکانیانیت
تا لەسەر قاچەکانت" عەرش" دروستکەن
لەگەڵتا بوون و ئینکاریيان کردی و شاردیتیانەوە
سوپایەکیان بۆ دەستت دروستکرد
زیندانیان کردیت ووتیان : خۆت مەیە بەدەستەوە
فرێیان یات□ بیرەوە
ووتیان : خۆت مەیە بەدەستەوە

و
هەزاران هەزاران ساڵە
بە ڕووناکی ڕۆژ
کاتێ “قەمە” کەت راکێشا
ئینکاریان کردیت
چونکە ئەوان جگە لە ” خوتبە و ڕاکردن “
چیتر نازانن.............
ئێستا : پێستت ئەدزن
ووریای سەر و چاویان و ڕەختەکەت بە
کوڕی دایکم ، چۆن تەنیا بوویت
کوڕی زیاتر لە باوکێک
چۆن تەنیا بوویت......

“““““““““““““”

MARS/2019

جیهانبینی من… زانا ڕەزاق

یەکەم بۆم گرنگ نیە کە لە پارچەکان خەبات و شۆڕش دەکات گرنگ کورد بێت .
دووەم بۆم گرنگ نیە کە حوکمڕانی پارچەکان دەکات ئەوەش گرنگ کورد بێت .
سێیەم دژی هەموو داگیرکەرانم هەموویان لە یەکسانن .
چوارەم لای من گرنگە کوردەکانی لە پارچەکان یەکگرتوو بن و لەسەر شتەکانیش ڕێکبکەون جا چۆن ڕێکدەکەون گرنگ نیە لەلام .
پێنجەم پێویست دەکات ئەوانەی ڕەخنەشۆڕشدەگرن لە پارچەیەک هەموو ڕەخنەو سەرنجیان بۆ کاتی پێویست هەڵبگرن .
شەشەمیش ئەگەر پارچەیەک بەتەواوی مەترسی لەسەر نەما ئەو کات ئەتوانن ململانێ بۆ دەسەلاتداری بکەن .
هەوتەمیش زۆر گرنگە هێزە چەکدارەکان ببنە یەک هێز نەک لە هەر پارچەیەک چەندین هێز هەبێت .

تێبینی ئەوە بە پلەی یەکەم بۆ ئەو کەسانەیە لەمن نەگەیشتوون

من لەپێشترو لەداهاتووش هەر ئاوام گرنگ بۆمن خاک و نشتیمانە لەژێر دەسەڵاتی کوردەکان نەک وەکو کەرکوک و ئەفرینی لێبێت.

تێبینی ئەوەشم لە مانگی ئازاری دوو هەزارو نۆزدە لە ئەکاونتم بلاو کردۆتەوە ئێستاش شتێک ڕوونتر دەکەم کە ئێمە خاکمان کوردستانە تەنیا هی کوردەکان نیە بەلکو نەتەوەی تریشی تێدایە یانی ئێمە خاکمان کۆمەلگای کوردستانییە

منداڵەکانی ئەمڕۆمان، هیوای داهاتووی کوردستان… رەزا شوان

منداڵە خۆشەویستەکانمان جگەرگۆشەمانن، گرنگترین ژێرخانی ستراتیژی نەتەوەییمان، گەورەترین سەرمایەی راستی و بەنرخترین سامانی گەلەکەمانن، کە لە نەوت و گاز و زێڕ و گەوهەر و لە هەموو سامانێکی کە، گرنگتر و بەنرخترن.
منداڵەکانمان نەوەی ئەمڕۆن و هیوای داهاتووی کوردستانن، لاوان و ژنان و پیاوانی داهاتوون، ب□ بڕەپشت و بەردی بناغەی ک□□ک□کانی گۆمەڵگای داهاتووی کوردن.
منداڵەکانمان تۆوی ژیان و مانن، رووه□ک ئاسایی ساڵ لە دوای ساڵ گەورەتر دەبن، دەبنە شۆڕە نەمامی تەڕ و ناسکی هیوا و ئومێدمان، تا زیاتر بایەخ بەم شوولکە نەمامانەی ئەمڕۆمان بدەین، تا زیاتر خزمەتیان بکەین، جوانتر د□سکێن، باشتر چرۆ و گەڵا وگوڵ دەکەن، زیاتریش بەر دەدەن. دەبنە کەڵەداری بەهێز و رەگ ئەستوور، دەتوانن لە بەردەم لێزمە و رەهێڵە و رەشەبا و زریان و تۆفانی رۆژگارە سەخت و دژوارەکاندا خۆیان رابگرن و هەڵنەتەکێن. دەتوانن لەگەڵ گۆڕانکاری□ خێراکانی ئەم سەردەمە جەنجاڵە و هەر گۆڕانکاری□کی داهاتووش دەربەرن. لە کاروانی خیراڕەوی پێشکەوتن و شارستانی دوانەکەون. لە رووی داهێنانە سەیر و سەمەرەکانی رۆژانەی تەکنەلۆژیادا نامۆ و راماو و داماو

نەبن.
هەر ئەم منداڵە چاوگەشانەی ئەمڕۆمان، لە سبەینەی جیاواز لە ئەمڕۆ، دەبنە شاسوار و شۆڕەسواری گۆڕەپانی کوردایەتی و مەردایەتی، دەبنە کورد و کوردستان پەروری سەرسەخت، بە تێکۆشەر و شۆڕشگێڕەی چاونەترس، بە پێشمەرگە و بە سەرکردەی قارەمان و دڵسۆزمان، دەبنە هەڵگری ئاڵای کوردستانی پیرۆزمان، دەبنە رابەر و پێشەوا و بە سەرمەشق، دەبنە بە چراهەڵگری ئازادی و رزگاری کوردستان، دەتوانن شکۆی نەتەوە و نیشتمانەکەمان بپارێزن. منداڵەکانی ئەمڕۆمان لە سبەینێدا دەبنە باڵیۆزی و نوێنەری کورد و کوردستان، لە هەموو وڵاتانی جیهان، دەبنە هەڵگری پەیامی ئازادی و ئاشتیخوازی و چڵەنێرگزی بەهاری ئاشتی و خۆشەویستی کوردستان، پێشکەش بە هەموو گەلانی جیهان دەکەن.
ئەم خۆنچەگوڵە گەشانە و ئەم کاکەڵە ڕەحسووکانەی ئەمڕۆمان، لە سبەینێدا، دەبنە شۆڕەژنانی تێکۆشەر و بە چالاکوانان و بە دایکانی میهرەبان، دەبنە کەڵە پیاوانی جوامەر و دلێر و ناودار، دەبنە باوکانی دڵسۆز. دەبنە دەسەڵاتدار و کارمەند و بیرمەند و سیاسەتمەدار، دەبنە نووسەر و ڕۆشنبیر و شاعیر و هونەرمەند، دەبنە مامۆستا و پزیشک و ئەندازیار و پارێزەر و چالاکوان… هتد. دەشبنە بەرپاکەری شۆڕشێکی راستی گۆڕانکاری و چاکسازی و نوێخوازی لە هەموو بوارەکانی ژیاندا. دەتوان دەبنە رەگهەڵتەکێنی گەندەڵی و نادادپەروەری و ستەم و زۆرداری و بەرسەتی.
چی هەیە لە جیهاندا، لە زەردەخەنەیەکی سروشتی منداڵان شیرینتر و خەمڕەوێنتر بێت.
بەبێ منداڵان، جیهان نە تیشکی خۆر دەیگرێتەوە، نە پێکەنین و نەخۆشەویستیش تامیان دەبێت، بۆیە منداڵان بەنرخترین بوونەوەری جیهانن، گەورەترین گەنجینەمانن. پێویستە خۆشیانمان بوێت و بیان پارێزین و بە دروستی پەروەردەیان بکەین.
(روباد کبلنگ) دەڵێت:"جوانترین دیمەن لەژێر ئاسماندا، منداڵێکە بە نوکتەیەک پێ دەکەنێ..".
لەم روانگەیەوە، کەواتە هێنانەدیی داهاتوویەکی گەشتر و شیاوتر بە کورد و کوردستان، لە دەستی منداڵانی کوردی ئەمڕۆمان دایە. لە سایەی گەشکردن و پەروەردەکردنی دروست و ئاراستەکردنی راست و زاخاودانی بیر و هزری ئەماندا، ئەو دواهاتووە گەشتر و شیاوتر و خوازراوەمان بە کورد و کوردستان دێتەدی.

تا زیاتر و دروستر گرنگی بە پەروەردەکردن و فێرکردن و ئاراستەکردنی منداڵەکانمان بدەین، ڕەنج بەوەر نابین و زیاتریش لە سەرکەوتنیان و لە هێنانەدی داهاتوویەکی گەشتر بە کورد و کوردستان دڵنیا دەبین.
هەموو ئەو ئامانجانەی کە باسمان کرد، لە ڕێی پەروەردەکردنی دروستی سەردەمیانە و ڕێنمایی پێویست و ئاراستەکردنی ئامانجداری راستیدا دێنەدی. بێگومان بنیاتنان و گۆڕانکاری لە منداڵانی ئەمڕۆوە دەست پێدەکەن. پێویستیمان بە نەخشەڕێگایەکی تازەی پەروەردەیی و بە پلانێکی تۆکمە و بە گۆڕانکاری لە سیستەم و پرۆگرامەکانی پەروەردە و فێرکردن و ڕۆشنبیریکردنی منداکانی قوناغی قوتابخانەی بنەڕەتی هەیە. پێویستە لە لایەن پسپۆرانی پەروەردەی نوێوە، سەر لە نوێ پرۆگرامەکانی پەروەردەکردن و فێرکردن و خوێندن دابڕێژرێنەوە. چونکە بابەتەکانی پروگرامەکانی خوێندنی ئێستا، پێداویستی و خواست و تمووحاتەکانی نەوەی ئەمڕۆمان ناهێننەدی.
پەروەردەکردنی دروستی منداڵان، پێویسترین و لەپێشترین و پیرۆزترین ئەرک و خزمەتە. ئەم ئەرکەش بە تەنها لە ئەستۆی دایکان و باوکاندا نییە، بەڵکو لە ئەستۆی مامۆستایان و نووسەران و شاعیران و هونەرمەندان و هەموو ئەو ڕێکخراوانەشن کە داکۆکی لە منداڵان و لە مافەکانیان دەکەن. بەشی زۆریشی لە ئەستۆی حکومەت و دەسەڵات دایە. چونکە منداڵەکانمان بە تەنها موڵکی دایکان و باوکانیان نین، موڵک و سەرمایەی گەلەکەمانیشن.
لە ئەمڕۆدا، لە هەموو سەردەمەکانی پێشتر، لە سایەی پێشکەوتن و شۆڕشی تەکنەلۆژیا و داهێنان و جیهانگیری دا، پەروەردەکردنی دروستی منداڵان زیاتر قورس بووە. پێویستە ئەوەش بزانین، کە منداڵانی ئەمڕۆمان جیاوازن لەگەڵ منداڵانی سەدەی رابردوودا. راستییەکە و نکووڵی لێناکرێت، کە منداڵانی ئەمڕۆمان لە سایەی شۆڕشی تەکنەلۆژیا و ئاسانی هێڵەکانی گەیاندن و پەیوەندیکردن و خۆڕۆشنبیریکردن، هۆشیارتر و چاوکراوەتر و زۆرزانتر و زیرەکترن لە نەوەکانی رابردوو. هیوا و خەون و پێداویستییەکانیشیان، هەمان پێویستی و هیوا و خەونی منداڵانی پێش خۆیان نین.

بۆ ئەوەی منداڵانی ئاسایی لە رووی جەستەیی و هزری و دەروونییەوە پێ بگەیەنین، پێویستە بە وریایی و شارەزاییەوە پەروەردەیان بکەین. چونکە هەر هەڵەکردن و سەقەتییەک لە

پەروەردەکردنی منداڵەکانمان، ئاکامێکی زیان بەخش و نەخوازراوی لێدەکەوێتەوە، لەوانەیە راستکردنەوەی زۆر زەحمەت بێت.

(ئەلیزابێس ماخ) دەڵێت:"لە کاتی ئەنجامدانی پەروەردەکردنی منداڵەکانماندا، هەر هەڵەیەک بکەین، دەبێتە هۆی دۆڕاندنی جەنگێک، کە لە پێناوی دوارۆژێکی باشتردا دەستمان پێکردووە..".

هەر گەلێکیش منداڵانی بۆ داهاتوو پەروەردە و ئامادە نەکات، ئەو گەلە داهاتووی نییە. بۆیە هەر کەمتەرخەمییەک لە پەروەردەکردنی منداڵەکانمان بکەین، یا پەراوێزیان بکەین و بە هەندیان نەزانین و پشتیان تێ بکەین و بیان دەینە دەست قەدەر و چارەنووسێکی نادیارەوە. لەوانەیە لەوێ دەربچن و مل لە هەڵدێرێکی هەزارەوە بنێن و لە باوەشی داهاتوویەکی نادیاری رەش و نوتەکدا خۆیان بگرنەوە. ئەبایەی ئاکامێکی نەخوازراوی وەهاش، لە ئەستۆی هەمووومان دەبێت. پەشیمانیش بێهودەیە، پاساو و بیانوو و ئەستۆپاکیش لە کەس قبووڵ ناکرێت. نەوەی داهاتووشمان، لە کەسمان نابوورێت و لەمە و نەفرەت بارانمان دەکەن. هەمووشمان پشکمان لەم ئەنجامە خراپەدا دەبێت و باجێکی زۆری هەڵەکانیشمان دەدەین.

بۆ لەبەرچاوگرتنی ئەو راستییانە، پێویستە ئەوە بزانین، کە چی ئەرکێکی پیرۆز و چارەنووسسازمان لە ئەستۆدایە، لە پەروەردەکردنی دروست و لە ئاراستەکردنی راستی منداڵەکانی ئەمڕۆماندا. کورد وتەنیش:"چی بچێنین.. هەر ئەوەی لێ دروێنە دەکەین".

گەلانی پێشکەوتووی جیهان، زۆر لە زووەوە، درکیان بەم راستییە کردووە، بۆیە ئەرکی پەروەردەکردنی دروست و ئامادەکردنی منداڵەکانیان بۆ داهاتوویان، سەرقاڵی کردوون و بۆتە گرنگترین و لە پێشترینی ئەرکەکانیان. بەڵکو تا ئەو رادەیەی کە گرنگی دان بە پەروەردە و ئامادەکردنی منداڵان، بووە بە پێوەر و بە سەنگ بۆ پێوان و هەڵسەنگاندنی رادەی پێشکەوتن و شارستانی گەلانی جیهان.

نەرویج: ٢٠/ یوونی / ٢٠٢٢

دووهەمین خولی فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە وڵاتی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت

مەنسوور جیهانی –

دووهەمین خولی فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” بە نمایشی بەرهەمی سینەماکارانی 8 وڵاتی جیهان لە شارەکانی مۆسکۆ و سەن پتەرزبوورگ لە وڵاتی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

دووهەمین خولی فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” MKFF بە بەرپرسیاریی خاتوو “گولیزەر گەردەن زەری” Gulizer Gerdenzeri، بە مەبەستی ڕەنگدانەوەی فەرهەنگ و مێژووی کوردەکان و هەروەها ژیانی مەدەنیی ئەم نەتەوەیە، بە چاودێری وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، بە نمایشی 54 فیلمی بەندی سینەمایی، بەڵگەفیلم و کورتە فیلم لە سینەماکارانی 8 وڵاتی جیهان و هەروەها بە پشتیوانی “کارۆ ئاڕت” KARO.Art لە ڕۆژانی 29ی جوون تا 12ی جوولای 2022 لە هۆڵەکانی ناوەندی سینەمایی “ئۆکتیابر” Oktyabr و لە شاری مۆسکۆ و لە سینەما KARO 11 Ohta لە شاری سەن پتەرزبوورگ لە وڵاتی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا بەڕێوەدەچێت.

فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” Moscow لە ڕیزبەندی فەستیڤاڵە نێودەوڵەتییەکانی فیلم دایە کە لە لایەن وەزارەتی فەرهەنگی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا و بە واژۆی “ئۆ. بی. لیۆبیمۆڤا” O.B. Lyubimova وەزیرەی کەلتووری ئەم وڵاتە گەیشتووە و بە نامەی فەرمی ژمارە 1692 ڕێکەوتی 24ی دیسەمبەری 2020 لە چوارچێوەی فیدڕاسیۆنی ڕووسیا لە ساڵی 2022 بەڕێوەدەچێت.

بەرپرسانی دووهەمین خولی فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە ڕاگەیەندراوێکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایانگەیاند: ئەمە ڕووداوێکی کەلتووری سەرسووڕهێنەرە بۆ هەموو لایەنگرانی فیلم و هەروەها بۆ کوردانی ڕووسیا و هەموو ئەو کەسانەی کە سەبارەت بە چارەنووسی ئەم خەڵکە قارەمانە بێکاردانەوە نین. فەستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” بەرزتر لە سیاسەت و مەزهەب دەڕوانێت و چاو لە سینەما وەکوو هونەرێکی بنەڕەتی و کەرەستەیەکی گرینگ بۆ گۆڕانکاریی کۆمەڵایەتییەکان دەکات و سەبارەت بەو زانیاریی پێویست دەبەخشێت.

بەرهەمەکانی ئامادەبوو لەم فێستیڤاڵە، پێشکەش بە چارەنووس، مێژوو، خەباتی سەخت و بەرخۆدانی کوردەکان کراوە و بە زمانی سەرەکی و بە ژێرنووسی ڕووسی پیشان دەدرێن. هۆگران لەگەڵ کەلتوور و زمانی نەتەوەیی خەڵکی باستان و هەروەها مێژوو و دابوونەریتەکانی سەدان ساڵە و خەباتەکانی ئەوان ئاشنا دەبن. ڕێوڕەسمی کردنەوەی ئەم ڕووداوە سینەماییە ڕۆژی چوارشەممە 29ی جوونی 2022 لە ناوەندی سینەمایی “ئۆکتیابر” Oktyabr لە شاری مۆسکۆ بەڕێوەدەچێت.

فێستیڤاڵی ئەمسال، بە هەشتاو پێنجەمین ساڵیادی لە دایکبوونی ئەفسانەی سینەمای کوردستان “یەڵماز گۆنای”یە Yilmaz Guney دەرهێنەری ناوداری کورد تەرخانکراوە. فیلمی دەستپێکی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ”ی 2022 تایبەتە بە پیشاندانی فیلمی هەرمانی گۆنای واتە “ڕێگا” The Road کە لە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “کان”ی فەڕەنسا لە ساڵی 1982 خەڵاتی گەورە و گرینگی چڵە خورمای زێڕینی ئەم ڕووداوە بەنرخە سینەماییەی بەدەستهێنا.

بەرنامەی پێشبڕکێی فێستیڤاڵ، فیلمەکانی ئەو 8 وڵاتە لە خۆدەگرێت کە لە لایەن دەرهێنەرەکانیانەوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەورووپا سازکراون.

فێستیڤاڵی فیلمە کوردییەکان ساڵانەکە کە لە پێتەختەکانی ئەورووپا و جیهان بە سەرکەوتوویی بەڕێوەدەچێت. لە ساڵی 2022 ئەمە دووهەمین ساڵە کە شاری مۆسکۆ درگاکانی خۆی دەکاتەوە و دەرفەتێکی بەوێنە بە بینینی باشترین فیلمەکانی دەرهێنەرانی کورد دەر’ەخسێنێت. هەروەها ئەم خولەی فێستیڤاڵ، هەلێکی تایبەتە بە بینینی کۆمەڵێک فیلم لە بەرنامەکانی فێستیڤاڵ، هاوکات لەگەڵ شاری مۆسکۆ لە سینەما KARO 11 Ohta لە شاری سەن پتەرزبوورگ.

ئەم فێستیڤاڵە لە ڕێگای پیشاندانی ئەو فیلمانەی کە تایبەتە بە بابەتی کورد و کوردستان، بە گەشەسەندنی سینەمای نێودەوڵەتی، پاراستنی شووناسی نەتەوەیی و زمانی دایکی کوردەکان و هەروەها دەرفەتێکە بە یارمەتیدان و بە هاوبەشدانانی میراتی مێژوویی و کەلتووری خۆمان لەگەڵ نەتەوەکانی دیکەی دانیشتووی ڕووسیا.

فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ” لە لایەن وەزارەتی کەلتوور لە ڕیزبەندی فێستیڤاڵە نێودەوڵەتییەکانی فیلمی بەڕێوەچوو لە فیدڕاسیۆنی ڕووسیا بۆ ساڵی 2022 جێگایەکی تایبەتی بە دیاریی

کراوە.

بۆ زانیاری زیاتر:
www.moscowkff.ru

ڕاگەیاندنی گشتی دووهەمین خولی فێستیڤاڵی فیلمی کوردی “مۆسکۆ”.

فۆبیا لە فەشەلی نەوشیروان و گۆڕان!… کامیار سابیر

فۆبیا (Phobia)، ترس و دڵەڕاوکێ و نیگەرانییە لە شتێ، لە دۆعبایەک، لە دیاردەیەک یان لە ڕووداوێک ئەگەیەنێت کە مرۆڤ، تووشی دۆخی تۆقیین، شڵەژان، بێمتمانەیی و سەرگەردانیی ئەکات. هاوکات، هەستیاریی و قەڵەقیی بەردەوامی بۆ دروست ئەکات و ناتوانێ بڕیار لەسەر شتێ بدات کە ئەو فۆبیایە لە مێنتاڵیتیی ئەو کەسەدا گەڕای ترسی خستووە. لە هەلومەرجی سیاسیی هەرێمی کوردستانی عێراقدا، سیاسەتکردن، یان هەنگاونان بەرەو ئەوەی کە چەند کەسێک یان گرووپێک هەڵسن بە سەرپێخستنی ڕەهەندێکی سیاسیی و گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر، یەکسەر و بێ سێ و دوو، لە گۆڕێ فۆبیایەکدا، دەرگیر ئەبێت(بێ تاک) و ئەبن(بێ کۆ) کە کەس ناتوانێ تەجاوزی نەوشیروان بکات؟! لە بەرامبەر ئەم دەسەڵاتەدا، نەوشیروان هیچی پێ نەکرا، بە دۆنیاییەوە، بە کەسیتریش ناکرێ! بەو کاریزما و توانا سیاسیی و عەسکەریی و جەماوەرییەی نەوشیروان، هیچ لەگەڵ ئەم دوو حیزبە نەکرا، ئەبێ هەرکەسێ بییر لە ئۆپۆزیسیۆنبوون بکاتەوە، هەزارویەک پرسیار لەسەر فەشەلی گۆڕان و نەوشیروان لە خۆی بکات؟ ئەوکاتیش هەنگاوێ بۆ دواوە بنێت و دەست بەکڵاوی خۆیەوە بگرێت و عاقڵمەند، دانیشێت!

ئەوانەی سەرەوە و هەزاران ریوایەتی تری لەو جۆرە، بەشێکی زۆر لە مێدیا سەبەرەکانی دەسەڵات و کەسایەتییە سیاسییە پییرەکانەوە، بەردەوام تەخشان ئەکرێن، بەڵام بەشێک لەوانەی خۆیان بە ڕەخنەگر و ناڕازیی و بگرە ئۆپۆزیسیۆنیش ئەزانن، بە لا ئیرادیی بێت یان لە خۆیان رانابیینن، هەمان فۆبیا بڵاو ئەکەنەوە کە کەس ناگات بە

قوولەی قافی نەوشیروان و هەرکەسێکیش بییر لە ئۆپۆزیسیۆن بکاتەوە، حیزب دابنێ یان لیست دابنێ، ئەوە چارەنووسی بە فەشەلەکانی نەوشیروان، مەحتوم ئەبێت. کارەساتەکە لەوەدایە زۆرێک لەوانەی خۆیان بە قائید، بە نوخبە، بە کادیر و بە مەیدانداری سیاسیی ئەزانن، ئەم فۆبیایانە لە دەسەڵات، باشتر تەخشان ئەکەن و راستەوخۆ بە خەڵک و بە دەسەڵاتیش ئەڵێن، ئەمە ئەهلی ئۆپۆزیسیۆن نیین و گەڵە بە ئۆپۆزیسیۆن ئەکەین و بە شەنەیی، کارتی تەسلیمبوونیان، بەند کردووەتەوە.

شێواز و تایبەتمەندیی بییرکردنەوە و ڕەفتاری خودگەرایی و سیاسیی (ئیدیۆسینکرەسی Idiosyncrasy) نەوشیروان، پێش هەموو شتێ، تایبەتمەندیی ئۆپۆزیسیۆنبوون نەبوو لە سیستەم و مۆدێلی دەسەڵات و چەتەگەرییە ئابوورییەکە، بەڵکو ئەو خۆی بە بەشێک لەو سیستەمە سیاسیی و کولتووریی و کۆمەڵایەتییەی کوردایەتیی ئەژمارد ئەکرد و خەونی بەوەوە ئەبینی کە ریفۆرم لە حکومەتی هەرێم و حیزبەکاندا، بکرێن و چاکسازیی سیاسیی و ئابوورییان تێدا بکرێت! لە واقیعدا بە شیعار و بە حەماس و پۆپیولیزم ئەوانەی ئەویست، بەڵام لەسەر ئەرضی واقیع، کڵاوی خستە سەر حیزبەکە(گۆڕان) و جەماوەرەکەیشی، هەروەکو کاتی خۆیشی کڵاوی خستە سەر ڕێکخراوەکی گەورەی وەکو کۆمەڵەی ڕەنجدەران کە خۆی قەناعەتی بە پرەنسیپە سیاسییەکانی کۆمەڵە نەبوو، هەزاران کەسیش لەسەر کۆمەڵە تێداچوون، بەڵام عاقیبەت ئیعتیرافی کرد کە ئەو کۆمەڵە نەبووە و لە لایەن تاڵەبانییەوە، مەئموورییەتێکی پێسپێردراوە و بە سکرتێری کۆمەڵە، تەعیین کراوە.

هەمان شتی لە گۆڕانیشدا دووبارە کردەوە، بەڵام ئەمجارەیان، خۆی ماستەرمایند و ئەندازیاری ئەم کڵاولەسەرکردنە بوو، هەمان شتی کرد کە جەلال تاڵەبانیی لە دروستبوونی یەکێتییدا کردی و تەنیا حیزبی بۆ خۆی دروست کرد. ئەوە، کادیرە گەنج و بە تەجروبەکانی کۆمەڵە و شۆڕشگێڕان و خەتی تەسک و پان، تایبەت و گشتیی بوون لە عەبقەرییەتە سیاسییەکەی جەلال تاڵەبانیی ناگەیشتن و باجی ئەو تێنگەیشتنەیش ئەو کوردستانە وێرانەیە، ئەو زەلیلبوونەی ناوچەکانی خۆیان و خەڵکەکەیەتی، هەروەها ئەو یەکێتییەی کوڕانی تاڵەبانیی و منداڵەکانی ئیبراهیم ئەحمەد و ئەو هەموو مەکتەب سیاسیی و سەرکردایەتییە کە چۆن حیزبەکەیان جڵەو بکرێ و بە کوێ لێبخوڕدرێ، بەس پارەی مانگانەی بەردەوامیان هەبێت و ئەو ژیانە گەندەڵییەی پێکەوەیان ناوە، لێیان تێکنەچێ، لە دوور و نزیکەوە، پەیوەندییەکیان بە پرەنسیپی سیاسیی و ئەخلاقی سیاسیی و ئاییندەی

خەڵکی کوردستانەوە، نە بووە نە ماوە. هەمان طاس و حەمامیش بە گەڕانی ئەستا، بەس شەراکەتی بیزنس و دزییەکانیان لەگەڵ دەسەڵاتدا، لەتەکنەچە، نەک باکیان بە خەڵک نییە، بەڵکو باکیان بە توراثی قائیدە ڕەحیمەکەی خۆیشیان، نییە.

پاش چل ساڵ خەلەفیی بۆ مام جەلال، نەوشیروانیش تێگەیشت کە سیاسەت لە کوردستان و ناوچەکەدا ئەوەیە کە وەکو ماڵی بارزانیی و ماڵی تاڵەبانیی، حیزبەک بە خۆت و منداڵەکانت دروست بکەیت، ئەو هیچ کاتێ بە شوێن ئەوەوە نەبووە کە فۆرمەڵەی فیکرەکی سیاسیی جیاوازتر بکات و لە هەڵە گشتیی و ڕەسمییەکانی مەنظومەی کوردایەتیی دەربچێ، هیچ کاتێکیش بە شوێن ئەوەوە نەبووە کە بەڵێنە ڕیفۆرمخوازییەکانی جێکەوت و تەنفیذ (implementation) بکات. سیاسەتیش لە یەک دەڵەدا، فۆرمەڵەی پۆڵیسی(سیاسەت) و تەنفیذکردنی فۆرمەڵەی ثیۆرییەکەیە، فەشەلەکەیشی، لە ئاستەکی گشتیی و سیاسیی ورددا، بەر ڕۆژەق نەدراوە و تەنیا و تەنیا ئەوە دووبارە ئەکەنەوە کە فەشەلی گۆڕان بە چوونە ناو حکومەت و ناڕۆشنیی لە تەوریثی سیاسییەکەیدا، گۆڕانی بەو دەردە برد. لە واقیعدا، ئەمانەی خوارەوە، فەشەلی حەتمیی نەوشیروان و گۆڕان، ئەخەنە ژێر چەنووکی مێژووەوە.

1. نەوشیروان، سیاسیی بوو، موناوەرەی باشی ئەکرد، بەڵام دیپلۆماسیی نەبوو، حەماسیی بوو، بەڵام پشوودرێژ نەبوو، لە پەیوەندییە نێودەوڵەتیی و ئیقلیمییەکان ناگەیشت، یان گوێی پێ نادان، بە تایبەتیی لە ڕووی ستراتیژیی و عومقی ئەمنیی ئێران لە زۆنەکەی خۆیدا، خۆی نەبان ئەکرد و بە حەماسیی کوردایەتییەوە، بە عەقڵییەتی حەفتاکان و هەشتاکانەوە، دیپلۆماسییەتی ئەکرد کە زۆرجار لە سەردەمی گۆڕانیشدا، سیاسەتەکانی بە قازانجی ڕەقیبەکانی(پارتیی) شکاوەتەوە. بۆ نموونە، تەوەجوهی حیزبە عێراقییەکانی (عێراقی دوای ۲۰۰۳) بە هەرەم ڕەت ئەکردەوە، بەڵام عەلیی حەمەساڵح و ئاشتیی هەورامیی، بردیانە سەر زەویی نەوتیی کوردستان(بە ناوی سەربەخۆیی ئابوورییەوە) و کەوتنە ناو ئەجێنداکانی پارتیی و تورکیاوە.
2. فیکری سیاسیی کەم تا زۆر نەبوو، هەندێ شیعاراتی وەکو نیشتمانییبوون و هێزی نیشتمانیی و ریفۆرمی سیاسیی، بە دەرخکراویی ئەگوتەوە، بەڵام لە ناو تەونی جاڵجاڵۆکەی کوردایەتییدا، یەقی کردبووەوە. لە هەموو تەمەنی سیاسیی خۆیدا، نەیتوانی لەگەڵ چوار سیاسیی ناو عێراقدا(عەرەب و

تورکمان و مەسیحیی...تاد) تەبایی سیاسیی دروست بکات! هاوکات، بەو تەمەنە زۆرەی خۆیەوە، جگە لە گوتار بە ئەدەبی سیاسیی کوردایەتیی، چوار گوتاری فیکریی(فیکری سیاسیی) نییە کە توانیبێتی لە دەرەوەی مەنظومەی کوردایەتیی، نیشتمانییانە و عێراقییانە، بییر بکاتەوە. بە گشتیی، جیاوازیی سیاسیی و فیکریی لەگەڵ پارتیی و یەکێتیی نەبوو، بەڵکو بە شوێن ئەجێندای شەخصیی خۆیەوە بوو.

بە کورتییەکەی، وەڕای فەشەلی گۆڕان لە حکومەتدا، بەهۆی ئەوەی زۆرینەی ڕەهای کادیر و قیادییەکانی گۆڕان بوون، وەڕای تەوریثی سیاسیی بە ئەنقەست، بە بەمەست و بە بەرنامەی پێشوەختەوە، ویستی خۆی بووە و وەکو پرۆژە، کاری بۆ کردبوو، فیکری سیاسیی جیاوازتری لە ئەدەبییاتە سیاسییەکەی کوردایەتیی پێ نەبوو، هاوکات، دیپلۆماسیی نەبوو، لە ڕێی هێزە ئیقلیمییەکان و عومقی ستراتیژیی عێراق تێناگەیشت(یان نایەویست). لەڕێدا گرنگە ئاماژە بەوە بکرێ ئەوکاتی لە یەکێتییدا بوو، پەییوابوو ئەوە بەغداد و حکومەتی عێراقە، ئەتوانن هەرێمی کوردستان لە هەمبەر تورکیا بپارێزن، واتە باوەڕی بە عومقی ستراتیژیی بەغداد هەبوو! بەڵام غوبنە نەتەوەیی و نەژادییەکەی، هەروەها سیحری دەوڵەتی کوردیی و پرۆژەی چەتەگەرییە ئابوورییەکەی مەرجەعی کوردایەتیی، لە دیینی وەرگەڕایەوە و جارێکیتر پێش مردنی، بە ناو بازنەی بەفیکریی و وەهمە حەلحەلییەکانی کوردایەتیی، گەڕایەوە.

لە کۆتاییدا، ئەوە پارتیی و یەکێتیی نەبوون، گۆڕانیان تێکشاند، بەڵکو ئەوە نەوشیروان بوو، نەیتوانی چوار پیاو و ژنی شەریف، نە لەناو کۆمەڵەدا و نە لەناو گۆڕاندا، دروست بکات کە ئەخلاقی سیاسییان هەبێت و دوای پارە و پۆست و لەذەت و هەواجسی دونیا و مەتاعەکانی نەکەون، خەریکی فیکری سیاسیی و بەرنامەی سیاسیی و دژایەتیی گەندەڵیی بن و لە بەرەی ناڕازییتییەکانی خەڵکدا بمێننەوە. ئەوە نەوشیروان خۆی بوو، بە ئەنقەست، پیاوی لاواز و نەفسنزم و ماستاوچیی لەدەوری خۆی کۆئەکردەوە و بە پۆپیولیزمیش ئەیگوت، رقم لە ماستاوچیی و لەوانەیە کە دوای پارە ئەکەون. هاوکات، ئەو هەموو گەندەڵ و دز و پارەپەرستەی لە خۆی کۆکردەوە کە بە هەموو ئەندام پارلمانەکانی خوولەکانی پێشوو و ئێستایشەوە، دوو پیاوی صادق و ڕەشیدیان تێدا نەبوو، هەموویان تەسلیمی پارە و مەتاعی دونیا بوون و خەریکی ژیانی تایبەتیی خۆیانن. زۆربەی هەرە زۆریان دەعمی تەوریثە سیاسییەکەیان کرد و ئەو گرووپەی بە گرووپی

قادری حاجیی عەلییش ناسراوبوون، بە بەرنامە کەوتنە وەزەیان و دووریان خستنەوە(هەرچەندە ئەوانیش تا ئەم کاتەیش، ئاهەکی فیکریی و سیاسیی جیاوازتریان بە بەردا نەهاتووەتەوە).

بە کورتییەکەی هەر کەسانێک و گرووپێک بیانەوێ حیزبێک، یان ڕەوتێکی ئۆپۆزیسیۆن، یاخود بۆ ئاییندە، لیستی هەڵبژاردن دروست بکەن، ئەگەر تەجاوزی ئەو فۆبیایە نەکەن کە لە فەشەلی نەوشیروان و گۆڕاندا، لە پانتایی سیاسیی کوردییدا لە کورستانی عێراق، جێکەوت بووە، ئەگەر عوقدە قەومیی و نەژادییەکانی نەوشیروان، تەجاوز نەکەن و بەر ڕەخنەی فیکریی و سیاسیی نەدەن، ئەگەر بە ڕۆشنیی و بە شەفافیی و جەرییئانە، هەڵگری گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر لە گوتاری زاڵی کوردایەتییە تیجاڕیی و پرەکسییەی پارتیی و یەکێتیی نەبن، ئەگەر جەرییئانە و عەقڵانیی و واقیعییانە، عێراقییانە و نیشتمانییانە بییر نەکەنەوە و هەر خەریکی گەڕەی پانکوردیزم و خورافاتی دەوڵەتی کوردیی و شیعراندنی ئەدەبیاتی سیاسیی و ریتۆریکی خەخواردنەوە بن، ئەوە بێگومان، لە حەلەزۆنی گۆڕان و نەوشیروان و ریتۆریکەکانی کوردایەتیی دەربازیان، نابێت.
هاوزەمان، ئەو فۆبیایە لە فەشەلی سیاسیی دە - دوازدە ساڵەی گۆڕان، بەرۆکیان بەرنادات و هیچیشیان پێ ناکرێ. عاقیبەت، هەرگرووپێک بیانەوێ بییر لە ئۆپۆزیسیۆن بکەنەوە، ئەبێ گوتارێکی سیاسیی جیاوازتر لەم گوتارە نەژادیی و طائیفییەی کوردایەتیی هەڵبگرن، نیشتمانییانە و عێراقییانە بییر بکەنەوە و خۆیان بە عێراقیی بزانن، ئەگەر نا، بۆ هەمیشە لە لەکاێیزمی کوردایەتییدا ماخۆلانیان ئەبێت و ئەمەیش ڕێک بە قازانجی پارتیی و یەکێتیی ئەشکێتەوە و ئەو شەخنشینییە سیاسییەی هەرێم، درێژەی ئەبێت و خەڵکی کوردستان، زەلیلتر و بێچارەتر ئەبن و کوڕان و نەوەی بنەماڵەکانیش، ڕێژەی میلیارد دۆلارەکانیان، زیاتر و زیاتر ئەبێت و هەرێمی کوردستانیش، بە تەواویی ئەبێتە کۆڵۆنییەکی ڕاستەوخۆی تورکیا، ئەوکات، مەگەر تەنیا و تەنیا بە زەبری هێز، دەوڵەتی عێراق، دەخالەت بکات و کۆتایی بەم حوکمڕانییە بنەماڵەییە فاشیل و پرەکسیانە، بهێنێت.

کامیار سابیر

ئاگاتا کریستیی و عیراق… ئەردەڵان عەبدوڵا

ئاگاتا کریستی یەکێکە لە رۆماننووسە ناودارەکانی بەریتانیا و جیهان، لە ساڵی 1890 لە باشووری بەریتانیا لەدایک بووەو لەساڵی 1976 کۆچی دواییکردووە. ئەو بە دایکی رۆمانی پۆلیسی دادەنرێت و خاوەنی 66 رۆمانی پۆلیسییە و 14 کۆمەڵە چیرۆکی بڵاوکردۆتەوە، بە زۆربەی زمانەکانی جیهانی کارەکانی وەرگێڕاوەو لە تەواوی جیهاندا کتێبەکانی ژمارەی پێوانەیان تێپەڕاندووە سەرو 2 ملیارد نوسخە لە کتێبەکانی چاپ و بڵاوکراونەتەوە، بەمشێوەیەش دەبێتە یەکەمین نووسەری جیهان لەرووی چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکان.

ئاگاتا کریستیی و عیراق

ئەوەی مایەی سەرنجە ئەم ژنە رۆماننووسە بەریتانییە پەیوەندییەکی ئێجگار تایبەتی هەبووە لەگەڵ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتیی و عیراق بەتایبەتی. لێرە دووەم مێردی دەناسێت و لێرەشەوە یەکێک لە چیرۆکە خۆشەویستییەکانی دەستپێدەکات. ئاگاتا کریستی لە ژیانیدا دوو رۆمانی لەبارەی عیراقەوە نووسیوە، یەکەمیان بەناونیشانی تاوانێک لە میزۆپۆتامیا Murder in Mesopotamia کە لە ساڵی 1936 دا بڵاویکردۆتەوە، یەکێکە لە رۆمانە ناسراوەکانی لە جیهاندا و کراویشە بە فیلم. زۆرجاریش ئەم رۆمانە بە ناونیشانی ” تاوانێک لە عیراق” وەرگێڕاوە بۆ زمانی عەرەبی. دووەمین رۆمانیشی بەناونیشانی دیدارێک لە بەغداد They Came to Baghdad کە لە ساڵی 1951 دا بڵاویکردۆتەوە، ئەمیش یەکێکە لە رۆمانە جوانەکانیی.

پەیوەندی شەخسی

ئاگاتا کریستیی پەیوەندییەکی تایبەتی بە عیراقەوە هەبووە. ساڵی 1928 لەمێردی یەکەمی جیا دەبێتەوە، پاشان ساڵی 1929 سەردانی عیراق دەکات و دەچێتە ناوچەی ئوری مێژوویی، کەلەو کاتەدا لەلایەن شوێنەوارناسی بەریتانیا لیۆنارد ویلی سەرپەرشتی دەکرێت. لەو ماوەیە لەوێ دەبێت، لیۆنارد ویلی داوا لە ماکس مالوان شوێنەوارناس دەکات، کە هاورێیەتی ئاگاتا کریستی بکات و شوێنە گرنگەکانی عیراقی پێ بناسێت، لێرەشەوە چیرۆکێکی خۆشەویستی لە نێوان کریستیی ئەم شوێنەوارناسەدا پەیدا دەبێت. پاشان ساڵی 1930 ماکس مالوان دەچێتە لەندەن و ئاگا کریستی دەخوازێت. پاشان لەگەڵ مێردە نوێکەیدا دەگەڕێتەوە بۆ عیراق و زۆر شوێنی ئەم وڵاتە

دەبینێت و هەر لە باشوورەوە بۆ باکوور، ماوەیەکی زۆریش لە دەوروبەری شاری موسڵ دەمێنێتەوە.
پاشان ساڵی 1931 و 1932 دەستدەکرێت بە پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق لە شاری موسڵ، لەوکاتەدا ئاگاتا کریستی لەگەڵ مێردەکەی دەبێت و هاوکاری دەکات و زۆرجار پارچە شوێنەوارەکان پاک دەکاتەوە یان فۆتۆیان دەگرێت. پاشان دووبارە ساڵی 1933 و 1934 دێتەوە عیراق، ماوەیەکی زۆریش لەگەڵ مێردەکەی دەبێت لە ناوچەی ” تل عربجية” . پاشان ساڵی 1947 ماکس مالوانی مێردی دەبێتە بەڕێوەبەری قوتابخانەی بەریتانی بۆ شوێنەوار لە عیراق، کە سەرپەرشتی هەموو تیمەکانی گەڕان و پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق دەکات، بەتایبەتی هەڵمەتی پشکنین بەدوای شوێنەواری ناوچەی نەمورد کە لە ساڵی 1948 ەوە تاوەکو 1958 ی خایاند.
ئەم پەیوەندییە ڕۆحییە، کاری کردە سەر ئەم ژنە، دەتوانم بڵێم کاریگەرییەکی باشی هەبووە، بۆیە توانیویەتی دوو ڕۆمانی جوان بە ناوی عیراقەوە بنووسێت.

ڕۆمانی تاوانێک لە عیراق

لەماوەی پێشوودا چاوم کەوت بە ڕۆمانی ” تاوانێک لە عیراق” کە بەزمانی عەرەبی خوێندمەوە، لێرەدا پێمخۆشە کورتەیەک لەبارەی ئەم ڕۆمانەوە بنووسم، هەرچەندە تەواوی کەسایەتی ناو ڕۆمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین بەڵام لە هەندێک شوێندا تێڕوانینی خۆی لەبارەی گەل و وڵاتی عیراقەوە دەربڕیوە.

کورتەی ڕۆمانەکە

ئامی لیتەران سیستەرێکی بەریتانییە کە لە بەغدا کار دەکات، پاشان لەسەر داوای دکتۆر ئیریک لایدنەر کە شوێنەوارناسێکی سویدیە، لە ناوچەی موسڵ کار دەکات و بەدوای شوێنەوارەکانی عیراقدا دەگەڕێت. ژنەکەی “لویز” بەدەست کەمێک کێشەی دەروونییەوە دەناڵێنێت، بۆیەدا داوا لە ئامی دەکات کە بێت ئاگاداری لویزی ژنی بێت. لویز پێش 15 ساڵ شووی بە پیاوێکی ئەڵمانی کردووە بەناوی فریدریک بۆسنەر، ئەم پیاوە لە کاتی جەنگی یەکەمی جیهانیدا لە ئەمریکا ژیاوە و لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا کاریکردووە، بەڵام پاشان ئاشکرا دەبێت کە سیخوری بۆ دەزگای هەواڵگری ئەڵمانیا دەکات، بۆیە دەستگیر دەکرێت و سزای لەسێدارەدانی بۆ دەردەچێت و وەکو خائین حسابی بۆ دەکرێت. بەڵام بۆسنەر لە زیندان رادەکات و پاشان لە رووداوی نێوان دوو شەمەندەفەردا، لاشەیەک دەدۆزنەوە کە ناسنامەکەی ئەوی لەسەرە.

لویز لەماوەی ئەو چەند ساڵەی پێشوودا هەمیشە نامەی هەڕەشە ئامێزی لەلایەن کەسێکی نەناسراوەوە پێدەگات، ئەو کەسە هەڕەشەی ئەوەی لێدەکات، ئەگەر شوو بکات، ئەوا دەیکوژێت. ئەمەش لویز تووشی حاڵەتێکی دەروونی خراپ دەکات. بەڵام پێش دوو ساڵ شوو دەکات بەم شوێنەوارناسە سویدییە، لەوکاتەوە ئیتر نامە هەڕەشە ئامێزەکان نەماون، بەڵام ماوەیەکە دووبارە ئەو نامانەی بەدەست دەگاتەوە.
پاش هاتنی ئامی بۆ هەفتەیەک لویز دەکوژرێت، ئەمەش بەهۆی بەکارهێنانی پارچەیەک بەردی گەورەی مێژووییەوە، ئەم کوشتنەش دەبێتە لوغز و نهێنییەکی گەورەو تەواوی ئەو کەسانەی دەوروبەری لویز هەن تاوانبار دەکرێن یان گومانیان دەخرێتە سەر.
بەڵام پاشان لەلایەن پزیشکی توێکارییەوە” دکتۆر رایلی” کاتەکەی کوشتنەکە دیاری دەکرێت، لەهەمووشی گرنگتر لەوکاتەدا کەمیساری ناوداری بەلجیکی ” هیرکیول بوارو” لە عیراق دەبێت، کە هاوڕێی دکتۆر ” رایلی” یە. جێگەی ئاماژەیە ئەم کەمیسارە لە زۆربەی رۆمانەکانی ئاگاتا کریستیدا بوونی هەیە. بوارو دەستدەکات بە پشکنین و لێکۆڵینەوەو دواتریش دەتوانێت تاوانبارەکە بدۆزێتەوە.
سەرەتای گومانەکان بەو شێوەیە دەستپێدەکات، کاتێک مەدام جۆنسۆن کە هاوکاری دکتۆر لایندەرە ، دەڵێت ئەو شەوەی کە تاوانەکەی تێدا ئەنجام درا ، من گوێم لە دەنگی هاوارێک بوو لە ژوورەکەی لویز، ئەمەش دەبێتە سەرەداوێکی گرنگ بۆ دۆزینەوەی تاوانبارەکە. بەڵام لە پاش ئەوەی مەراسیمی بەخاک سپاردنی لویز تەواو دەکرێت، بە شێوەکەی جۆنسۆنیش دەکوژرێت. ئەمەش لەڕێگەی ژەهراویکردنییەوە لەڕێگەی گەزەی ئاوەکەیەوە. بەڵام ئەو شەوە ئامی گوێی لە دەنگی جۆنسۆن دەبێت، کە هاوارا دەکات: پەنجەرەکە پەنجەرەکە.واتە کەسێک لە پەنجەرەکەوە هاتەتە ژوورەوە ئەمی ژەهراویخوارد کردووە.
لێرەوە ئامی زۆر دەترسێت بەڵام کەمیسار بوارو ئارامی دەکاتەوەو دەستدەکات بە پشکنین و دواجار تاوانباری سەرەکی دەدۆزێتەوە کە ئەویش مێردەکەی لویزە. بەسەرهاتی مێردی پێشووی، لەکاتی رووداوەکانی شەمەندەفەرەکە لەناو قارگۆنەکەدا ناسنامەی شوێنەوارنسێکی سویدی بەناوی دکتۆر لایندەر دەدزێت و ناسنامەکەی خۆی دەخاتە سەر لاشەکەی ئەو. پاشان لەڕێگەی نامەوە هەڕەشە لە لویزی ژنی دەکات و دواتر پاش چەندین ساڵ لەڕێگەی گۆڕینی ناسنامەکە و شێوازی دەمووچاوی، دووبارە لویز دەهێنێتەوە و کەسیش نازانێت کە ئەوە بۆسنەرە. بەڵام پاشان کاتێک بۆسنەر دێتە عیراقەوە، هەست دەکات کە ژنەکەی مەیلی بۆ لای شوێنەوارناسێکی هاوکاری ئەمریکی بەناوی ‘ ریشارد کاری” هەیە. بۆیە ئێرەیی زۆر دەبێت و دووبارە دەستدەکاتەوە بەنووسینی نامەی هەڕەشە ئامێز و

دواجاریش هەر خۆی دەیکوژێت و هەر ئەویش جێنسەن دەکوژێت کە پێشتر هاوکاری بووە،چونکە ترسی ئەوەی هەیە کە جێنسەن ئاشکرای کردبێت.

شێوازی نووسین

ئەم رۆمانە زیاتر لە بیۆگرافییەوە نزیکە، رۆمانەکە لەلایەن ئامی لایتەرانەوە دەنووسرێت و ئەو دەبێتە گێڕەرەوە. وەکو خۆشی لە پێشەکی رۆمانەکەدا دەڵێت، کە ئەو لە رووی شێوازی نووسینەوە کێشەی هەبووەو بەلاشیەوە نووسین کارێکی زەحمەت بووە.

ئاگاتا کریستی هەوڵیداوە وەکو هەموو رۆمانەکانی تری بە زمانێکی ئاسان قسە لەگەڵ خوێنەر بکات، ئەمەش بە پشت بەستن بە رەگەزە گرنگەکانی رۆمانی پۆلیسی، لەوانە: " کتوپڕ"، دروستکردنی رووداو، کەسایەتی، کات و شوێن، دیالۆگ، مەنەلۆگ، گرێی ئەدەبی" لەهەمووشی گرنگتر دووبارە لەم رۆمانەشدا پشکنەری ناسراو " هیرکیول بوارو " تێدایە، کە لە بەشێکی زۆری رۆمانەکانیدا ئەم کۆمیسارە بوونی هەیە و بۆتە یەکێک لە هێماکانی رۆمانەکانی کریستی. هەروەها ئەوەی مایەی سەرنجە کە لە کۆتایی رۆمانەکەدا بەشێوەیەکی کتوپڕ تاوانبارەکە دەدۆزێتەوە کە دەبێتە مایەی سەرنجی خوێنەران.

عیراق

وەکو پێشتریش وتم کە لەم رۆمانەدا تەواوی کەسایەتیی ناو رۆمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین، کەسایەتی عیراقی کەمی تێدایە و رۆڵی لاوەکیان هەیە، بەڵام وەکو شوێن، عیراق دەبێتە مەیدانی سەرەکی رۆمانەکە. بەتایبەتی شارەکانی بەغدا و موسڵ و کەرکوک . لە کاتی باسکردنی شاری بەغدا و حوسینییەوە، تێڕوانینیکی باشی نییە لەبارەی عیراقەوە.

لەکاتی باسکردنی بەغدادا بەمشێوەیە دەنووسێت:

بەغدا ئەو شارە خەیاڵییەی کە ئەمە لە رەگەی چیرۆکەکانی هەزارو یەک شەوە لە ئەندێشەی خۆماندا دروستمانکردووە، بەڵام وێنە هەقیقەیەکەی تەواو دوورە لە راستییەوە. راستە ئەم شارە لەسەر ئاوی دیجلەیە و جوانییەکی پی بەخشیووە، بەڵام کاتێک میجەر کلس بردمی بۆ ناو بازاڕەکە، زۆر ناخۆشبوو، دوکانەکانی هیچ جوانییەکیان پێوە دیار نییە. دوکانی مسگرەکان ژاوەژاوەکی زۆریان دروستکردووەو من تەواو بێزار بووم لەو دەنگە ناخۆشانە.

پاشانیش کاتێک باسی شاری حوسینییە دەکات دەڵێت:

لە دوورەوە شارەکە جوان دیار بوو، بەڵام کاتێک چووینە ناوەوە زۆر ناخۆش و پیس و پۆخڵ بوو.

دوا قسە:
راستە ئاگا کریستی بەچوونەکی باشی نەبووە بەرامبەر شارو شارەچکە و تەنانەت خەڵکی عیراقیش، ئەویش وەکو زۆربەی بەریتانییەکان بیری کردەتەوە، کە وەکو د،عەلی وەردی دەڵێت: لەسەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، بەغدا بەلای ئینگلیزەکانەوە گوزارشتی لە گوندێکی گەورە دەکرد لە چاو لەندەندا. بەڵام ئەوەی گرنگە کە ئەم وڵاتە بەتە ئیلهمابەخش بەیی و دوو رۆمانی جوانی بەناوی ئەم وڵاتەوە نووسیوە.
لەهەمووی گرنگتر عیراق سەردەمانێک بەتایبەتی لەسەردەمی بەریتانیدا کۆمەڵێک نووسەر و بیرمەندی جیهان سەردانیان کردووەو مایەی گرنگی پێدانیان بووە، بەڵام بەداخەوە ئێستا ئەو گرنگی پێدانەی جارانی نەماوە، لەمەشدا رەوشە سیاسییەکە هۆکاری سەرەکییە.

سەرچاوە:
اجاثا كريستي. الجريمة في العراق. مركز العربي للنشر بالاسكندرية. مصر.
محسن حسين .أجاثا كريستي وعلاقتها بالعراق. www.azzaman.com

تۆتالیتاریزم وەکوو چەمکێکی تیۆری... بەعس و سەددام وەکوو نموونەیەك!... عەدنان کەریم

باسکردن لە تۆتالیتاریزم وەکو چەمکێکی فکری و تیۆری و داڕشتنی دوایین گوتار و قسە لەوبارەوە، کارێکی دژوار و ئەرکێکی نەکردەنیە چونکە تۆتالیتاریزم پرسێکی هەمەڕەهەند و کێشەیەکی سیاسیی قووڵە. جگە لەوەش تۆتالیتاریزم وەکوو چەمکێکی تیۆری بۆ ڕەخنەکردن و شیکردنەوەی سیستەم و دەسەڵاتی سیاسی لە دونیای هاوچەرخدا، مێژوویەکی زۆر کۆنی نیە. بەدیاریکراوتریش ئەم چەمکە لەدوای دەرکەوتنی سەرەتاکانی بزووتنەوەی فاشیزم و نازیزم لە ئەوروپا وستالینیزم لە یەکێتیی سۆڤیەت لە بیستەکانی سەدەی ڕابووردوودا، وەکوو چەمکێکی نوێ بۆ شیکردنەوە و تێگەیشتن لەو دیاردە نوێیانەی

سەر شانۆی سیاسەت و فکر لە ئەوروپادا، دەبێتە درکەوتەیەکی نوێ و کارا.
لەگشتیترین ئاستدا تۆتالیتاریزم واتا سازماندانی سیستماتیکی ماشێنی ترس و دڵەڕاوکێ و کوشتار و سەرکوت هەم لە چوارچێوەی ڕەوت و بزووتنەوە سیاسییەکاندا و هەم دواتریش وەکوو جۆرێك لە دەسەڵاتی سیاسی و سیستەمێکی بەربڵاوتری سیاسی. لەچاو شێوازە کلاسیکی و نەریتییەکانی دەسەڵاتدارێتیی موتڵەق و ڕەها و سەربازیی دیکتاتۆرییەکاندا، تۆتالیتاریزم شێوازێکی ڕادیکالتر و مۆدێرنترە بە ئامراز و شێواز و میتۆدی جیاوازی دەسەڵاتدارێتی و سەرکوتەوە.

ئەکرێ توخمە جەوهەرییەکانی بیری تۆتالیتاری لە چەند خاڵی چەو پێدا کورتبکەینەوە:
یەکەم: ناوەندێتیی پێگیر و کۆنترۆڵی تەواوەتیی کۆمەڵ و کایەی سیاسەت و دەسەڵات لەڕێگەی خستنەگەڕ و تەوزیفی هێز و سەرکوتەوە.
دووەم: دژبوون لەگەڵ هەر جۆرە ڕوخسارێکی دیموکراسی و بواردان بە هێز و دیدگا و بیروباوەڕی تر و چالاکیی ئۆپۆزیسیۆن و تارومارکردنی تەواوەتیان لە ئاستی تاك و کۆمەڵدا.
سێیەم: تۆتالیتاریزم خاوەنی روئیای فکری و تیۆری وئایدیۆلۆجیی خۆیەتی و لە ڕەوتی ڕاستڕەو و چەپڕەودا خۆی بەرجەستە ئەکاتەوە وەکوو فاشیزم و نازیزم و سۆسیالیزم. نموونە بەرجەستەکانی ئەو ئایدیۆلۆجیە لە ئیتالیا وئەڵمانیا و ڕووسیای دوای ١٩١٧ بەرزەقی ئەبینرێن.
چوارەم: مۆنۆپۆڵکردنی توندوتیژی و سەرکوتی سیستماتیك لەلایەن دەسەڵاتی سیاسییەوە و بەرجەستەکردنەوەی وەکوو بەشێك لە شوناس و زاتی سیستمی دەسەڵات.
حیزبی سیاسی لەڕوانگەی ئایدیۆلۆجیی تۆتالیتاریزمەوە ئامرازێکی سۆسیال کۆنترۆل و چەکێکە بۆ تەڵقینی سیاسی و ئایدیۆلۆجی و شوێنێکە بۆ مۆبیلایزکردنی جەماوەر وهەم کوێرکردنیان و هەم خستنەگەڕیان لە چوارچێوەی پرۆژە سیاسییەکاندا.
لەولاشەوە خودی سەرهەڵدانی تۆتالیتاریزم بەرهەمی ڕاستەوخۆی مۆدێرنیزمی سەرمایەداری و قووڵبوونەوەی کێشە و قەیرانەکانی سەدەی بیست و سەرهەڵدانی سۆسیالیزمە و لەڕێگەی تەفاعولی سەرجەم ئەو توخمە دژبەیەکانەوە نەشونما ئەکات کە قەیرانەکانی دوای شەڕی جیهانیی یەکەم وەکوو ژینگەیەکی گونجاو پێکیان هێنا.
لاوازی و پاشەکشەی بزووتنەوە و نەریتی دیموکراسی و شکستەکانی سۆسیال دیموکراسیی ئەوروپا لەسەردەمی شەڕی جیهانیی یەکەم بەدواوەش ڕۆڵی خۆی گێڕا لە مەیدانداربوونی تۆتالیتاریزم بەهەردوو

نوسخە ڕاستڕەو و چەپڕەوەکەیەوە. بەمانایەکی تریش سەرهەڵدانی
تۆتالیتاریزم و جڵەوگرتنی دەسەڵاتی سیاسی پێویستی بەژینگەی
گونجاو و لەباری خۆی هەیە. ناڕۆشنی و قەیرانی ڕەوتە ئایدیۆلۆجی و
مۆدێلە سیاسیەکانی تر و پاشەکشەی خەبات و حوزووری جەماوەر لە
کایەی سیاسەت و گەمەکاندا و ..تاد، ئەو ژینگەیەی غەفلەتی مێژوویی
پێکدێنن کە هێزە تۆتالیتاریستەکان ئەتوانن دەسەڵاتی سیاسی و
سەرجەم کۆمەڵ بەبارمت□ بگرن و سووکانی دەسەلات بگرنەدەستی خۆیان.
بۆ تێپەڕاندن و تەسویقکردن و قبووڵاندن و ڕەوایەتی دان بەخۆی و
پرۆژە گەورەکەی، تۆتالیتاریزم پێویستی بە ” مقدس ” و ئایکۆنی
مێژوویی و تەوتەم و سیمبولی مەعنەوی هەیە. تیۆریسین و ڕابەرە
سیاسیەکانی، کەمپەینی پێداگری لەسەر ئامانجی بەرزی نەتەوە، چین
یا ئاین گەرم ئەکەن و مەترسیی ساختە ئەورووژێنن لەسەر بەها
پیرۆزەکانی گەل و شکۆی نەتەوە و بیری پیرۆزی خۆیان و تیۆریی
خەوشهەڵنەگری چینایەتی و باوەشێنی ئەکەن.
ڕابەری کاریزمایی و سەرکردەی فریادڕەس، و پێویستیی مێژوویی بە
کەسایەتیی وەکوو هیتلەر و مۆسۆلینی و ستالین و سەدام، یەکێکی ترن
لەو کەرەسانەن کە بازاڕی فکری تۆتالیتاریستیی پێ گەرم ئەکرێت.
ڕابەر لێرەدا پەیامهێنەری بەها پیرۆز و خەوشهەڵنگرەکان یا
سیمبولی گێڕانەوەی شکۆی لەدەستچووە. حیزب و تەنانەت گەل و
نەتەوەش لە کەسایەتیی ڕابەردا ئەتوێنەوە و ئەو خۆی ئەبێ بە هێمای
تاقانەی گشت پیرۆزیەکان. بەعسیەکان ئەیانووت: العراق هو صدام و
صدام هو العراق! حیزب و ڕابەر هەڵە ناکەن و ئەوان سیمای پوختەیی
و ڕاستگۆیی هەمیشەیین. ڕابەری تۆتالیتاریست لەکۆتاییدا جێی
ئۆرگانە کلاسیکیەکانی بڕیاردان و یاسادانان ئەگریتەوە و ئیرادەی
ئەو ئەخرێتە سەرووی حیزب و ئایدیۆلۆجیشەوە.
مۆدێرنیتەی سەرمایەداری ئامراز و کەرەسەی جۆراوجۆر ئەخاتە خزمەتی
پرۆژە گەورەکانی تۆتالیتاریزمی سەدەی بیستەمەوە: حیزب و ڕێکخراوی
تەرازی نوێ، ماس میدیای کاریگەر، کەرەسەکانی کۆنترۆڵی بەکۆمەڵ،
هونەری نوێی مۆبەلایزی جەماوەری سازماندراو و کەرەسەی نوێی کوشتار
و تۆقاندن ودەیانی تر.
پێداگریی زیاد لە ئەندازە لەسەر پێگە و بایەخی فەرهەنگ و
کەلتووری ڕووحی و مەعنەوی، پۆتانسێڵی گەورەی توووند وتیژی و
دڵڕەقی، میکانیزمی ڕەوان لای پرۆژەسازانی تۆتالیتارزم لە پێناوی
ئابدیدەکردن و زاخاودانەوەی نەتەوە. تووندوتیژی و دڵڕەقی ئەو
تەنوورەن کە جارێکی تر نەتەوە و نیشتیمان ئەتوێنێتەوە و لە
قاڵبێکی نوێی دڵخوازی تردا فۆرمۆلەی ئەکاتەوە تا سەرەنجام ئەگا
بە ئازادیی ڕەهای نەتەوە و کۆنترۆڵکردنی هەموو جیهان. ژوورەکانی

کۆمەڵکوژیی گازی ئەڵمانیا و کوشتارگاکانی ڕووسیای دوای ١٩١٧ ی بەلشەفیەکان و گۆڕەبەکۆمەڵەکانی کوردەکان لە خوارووی عێراقی سەردەمی سەددامدا، ئەو لابراتەرانەن کە تەتالیتاریستەکان بیری تووندوتیژیان تێدا تاقیئەکردەوە. دەوڵەت لەم مەنزوومە ئایدیۆلۆجیەدا هیلایەکە کە پێویستە هەمووان کڕنۆشی بۆ بەرن و سام و هەیبەتی بپارێزن.
ئایدیۆلۆجیی تەتالیتارزم پێداگریەکی سەرسەختانە ئەکات سەبارەت بە ڕێبەری سەرکردە و ڕووحی گەل و چینی چەوساوە و بایەخی گەورەی حیزب و نەتەوە و پایگای پیرۆزی ئاین (لە چەشنی دەسەڵاتی ئیسلامیی ئێران).

لە بەرامبەریشدا، هەمان ئایدیۆلۆجی مەرقی تاکی کۆمەڵگا وەکوو برغوویەك لە ماشینی زەبەلاحی نەتەوە و سیستم و چین تەماشا ئەکات و لەوەدا کورتی ئەکاتەوە. تیۆریسینەکانی ئەم باوەڕە پێیان وایە کە دەسبەرداربوون لە ئازادی نرخەکە ئەبی گشت تاکەکان ئامادەی پەرداختی بن لە پێناوی ڕاگرتنی شکۆی بەرزی نەتەوە کە لە حیزب و ڕابەر و ئایدیۆلۆجیدا بەرجەستە بوونەتەوە. ئەبێ تاکەکان بەچەسپی ئایدیۆلۆجیی نەتەوەیی یا سەسیالیستی لەحیم بکرێن و لەجەستەیەکی گەورەتردا بتوێنەوە و لەبەرتەی نەتەوەیەکی نوێ و سیستەمێکی تردا پێناسە بکرێنەوە. پێویستە کۆمێنیتیە لاواز و بچکۆلەکان، کە ئەبن بە دەست وپاگری زیندووبوونەوەی سەرلەنوێی ڕووحی نەتەوە، ڕابماڵرێن، بهادرێن و بەلاوەبنرێن. جینۆسایدی کورد و ئەرمەن و جوولەکە لەڕوانگەی بکەرەکانیەوە خزمەتیان بەو پرۆژەیە ئەکرد.
جیاوازیی فۆرمەکانی دەرکەوتنی هیلای نازیەت و فاشیەت و ستالینیەت و عروبەی بەعس، ناتوانن خەسڵەتە جەوهەریەکانی هاوبەشیان بزربکەن.
سەرکەوتنی پرۆژەی تەتالیتارزم و گەیشتن بەدەسەڵات ژینگە و ڕێگەی جیاوازی هەیە: ١/ یا لە جەرگەی شۆڕشەکەوە وەکوو بەلشەفیەکانی ڕووسیا و ئیسلامیەکانی ئێران ٢/ یا لە ڕێگەی پەرلەمانیەوە وەکوو فاشیزم و نازیزم لە ئیتالیا و ئەڵمانیا ٣/ یا لە ڕێگەی کوودەتاوە وەکوو لە زۆر وڵاتانی ئەمریکای لاتین.
تەتالیتاریزم لە بەستەری بنبەست و کێشەگەورەکانی دیموکراسیشدا ئەتوانێ سەرهەڵبدات نەك تەنها نەبوونی دیموکراسی.
بەو مانایە ئەگەری گۆڕان لە دیموکراسیەوە بە تەتالیتاریزم ئەگەریکی کراوە و مومکینێکی مێژووییە بەڵام سەرباری ئەگەری سوودوەرگرتن لە دیموکراسی و پەرلەمانتاریزم بۆ گەیشتنە دەسەڵاتی جۆرێك لەڕەوتە تەتالیتاریستەکان، هەرهەموویان پەیڕەوەی لە شێوازی " شۆڕشگێڕانە" و تووندوتیژی ئەکەن.
تەتالیتاریزم وەکوو پاشخانی ئایدیۆلۆجی ڕەوتیکی سیاسی تێکڕاییەکە

لە دەیان بیرباوەڕ و تیۆریی جیاواز. ئیستیعارەکردنی چەمکە فکری و تیۆریەکان داروین ومارکس وفرۆید وهیگەڵ ڕۆبسپێر وەکوو (شەڕی تۆتاڵ و هەمەلایەنە و گشتگیر) (شۆڕشی ڕادیکال و ڕیشەیی) (دەوڵەتسالاریی هیگەڵی) (شۆڕشی بەردەوام) ڕاستیەکی فکری تۆتالیتاریستی پێکدێنن.
شوێنپێی چەمکەکانی وەکوو مۆن□ پۆلکردن، هێژیمۆنی، وێرانکردنی ناکۆکیەکان، دیکتاتۆریەتی چینایەتی، دروستکردنی ئینسانی نوێ و ...تاد، لەزۆربەی تیۆری و ئایدیۆلۆجیەکانی دووسەدەی ڕابووردوودا ئەبینرێنەوە.
دەولەت لە چەمکی تۆتالیتاریزمدا شوێنێکی قەبە وتایبەتیی هەیە. مۆسۆلینی ئەیووت: هەموو شت بۆ دەوڵەت/ لەناوبردنی هەموو شتێك لەدەرەوەی دەوڵەت/ قەدەغەکردنی هەموو کردارێك لەدژی دەوڵەت!!.

بەعس و سەددام: چڵەپۆپەی تۆتالیتاریزم لە عێراقدا

حیزبی بەعس و دەسەڵاتدارەتیی سەددام حوسەین بە هەمەلایەنەترین شێوە هەموو ئەو سیما و خەسڵەتە تۆتالیتاریستی و دڕندەخووانەی پێشووی لە فکر و پراتیکی خۆیدا بەرجەستە ئەکرد.
لەقۆناغی ١٩٥٨ بەدواوە قورسایی شار لە کۆمەڵی عێراقدا زیاد ئەکا و ئەبێ بە چەقی ژیانی سیاسی. لەڕەوتێکی شێن□یدا سیاسەت هەموو کایەکانی تری چالاکیی کۆمەڵایەتیی لەناوخۆیدا هەڵئەلووشی.
بەدرێژایی سا□□انی نێوان ١٩٥٨ – ١٩٦٨ عێراق جگە لە قەیرانی بەردەوامی دەسەڵاتی سیاسی، دەرگیر ئەبێ لەگەڵ دەیان قەیرانی تری وەکوو: دۆڕانی شەڕێ ١٩٦٧ ی عەرەب لەگەڵ ئیسرائیل و کاریگەریە ناوخۆییەکانی، قووب□وونەوەی کێشەی کورد، درێژەکێشانی ململانێ لەگەڵ ئێران، کێشەی هێزە سیاسیەکان لەسەر جۆری نیزامی سیاسی لەعێراق، جێگەی ئیقلیمیی عێراق و مەسەلەی وەحدەی عەرەبی، پرسەکانی نەوت و ئابووری و گەشەکردن و تاد.
بەکورتی هاتنەسەرکاری بەعس لە ساڵی ١٩٦٨ دا بەرھەمی قەیرانە سیاسیەکان و ئاڵوگۆڕەکانی دوای ١٤ ی تەمووز و لەرزۆکی و ناپایەداریی دەسەڵاتەکانی پێش خۆی و ئەزمەی دەسەڵاتی سیاسی ودرێژەکێشانی کێشە چارنەکراوەکانی و فەراغی بەدیلی سیاسیی تربوو.
لەئاستی نێودەوڵەتیشدا جەنگی سارد بوو بەو فەزا گشتیەی کە زەمینەی زیاتری ڕەخساند بۆ هاتنەسەردەسەڵاتی ئەو حیزبە کە خواست و مەرامە تۆتالیتاریەکانی خۆی نەئ□ش□اردەوە. توخمە سیاسیەکانی ئایدیۆلۆجیی بەعس وەکوو هێزێکی ڕادیکالی نەتەوەیی عەرەبی ل□ بەرنامەی بەعس و بڕیارەکانی کۆنگرەکانی بەتایبەتی کۆنگرەی

نەتەوەیی ساڵی ١٩٦٤ و نووسینەکانی میشیل عەفلەق و زنجیرە کتێبی (في سبيل البعث) بە ڕۆشنی فۆرمەلەکرابوون. پێداگریی ڕوون لەسەر پەیوەستیی سەرکوت و هێز، دەمارگیریەکی سەرسەختی نەتەوەیی و عروبی، پاکسازی نەتەوەیی دژ بە کورد و ناوهێنانیان بە میوان لەسەر خاکی عەرەب، پەیوەستیی بنیاتنانەوەی دەوڵەتێکی بەهێز و تۆکمە لە عێراقدا، تاروماركردنی هێزە نەیارەکانی تری گۆڕەپانی سیاسیی وڵات، یەکێتیی لەپسان نەهاتووی خاکی عێراق، پێداگریەکی تووند لەسەر ئایدیۆلۆجیی نەتەوەیی سۆسیالیست، بەشێك بوون لە پێکهێنەرە سەرەکیەکانی ئایدیۆلۆجیی حیزبی بەعس کە ئەتووت کتومت لە میراتی فکری هیتلەر و مۆسۆلینی و ستالینەوە وەرگیراون.
بەعسیەکان پێیان وابوو کە ئەوان نوێنەری ڕووح وئیرادەی خەڵك و ماك و جەوهەری ئامانجەکانی نەتەوەی عەرەبن و ڕابەر و حیزبیش وەزیفەیانە کە ئەو ڕۆڵە بەرجەستەبکەنەوە. ئەوان ئەیانووت کە هێزە عەرەبە تەقلیدیەکانی وەکوو (حرکة القوميين العرب) یا ناسریەکان ناتوانن ئامانجەکانی نەتەوە بەدی بهێنن چونکە نوێنەرایەتیی ئەو ڕادیکالیزمە ناکەن کە لەمڕۆدا پەیوەستە بە دەستەبەرکردنی ئامانجەکانی نەتەوەی عەرەب و گەلی عێراق و بنیاتنانی عێراقێکی بەهێز و ڕاگرتنی زنجیرەی کۆدەتا یەك لەدوای یەکەکان و کۆتایی هێنان بە قەیرانی بەردەوامی دەسەڵات.
مانەوری سیاسی و پیلان بەشێکی گرنگی تەونی پیلانگێڕانەی سیاسەتی بەعس و کەسایەتیی سەددام بوو.
پاش هاتنەسەرکار و بە جێگیرکردنی جێپێی خۆیان سەرەتا لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستان و پاشان لەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراقدا هاوپەیمانیەکی لەرزۆکیان ئیمزاکرد و بەڕێیان لەژێرپێی ئەوان وەکوو دوو هێزی سیاسیی سەرەکیی عێراق دەرهێنا.
بە یاریکردن بە هەست و سۆزی جەماوەرکە بیروباوەڕەی سۆسیالیستی لەناویاندا جێگەی هەبوو، بەعسیەکان سیمایەکی نەتەوەیی سۆسیالیستیان لەخۆیاندا نواند و بوون بە هاوپەیمانی یەکێتیی سۆڤیەت. هاوکاتیش و بەهۆی خۆماڵیکردنی نەوتەوە و داهاتێکی بێشوومار کە ئەکەوتە دەستیان بەرنامەیەکی ڕیفۆرمی ئابووریی بەهێزیان بەقازانجی گیرفانی بەشی کەمدەرامەتی خەڵك پیادەکرد.
بەوجۆرە و بەگەرتنەبەری ڕادیکالیزم لەبوارەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسەتدا بەشێکی زۆری بەرنامەکەی حیزبی شیوعیی عێراقیان لەبەرژەوەندیی خۆیاندا پیادەکرد تا کار بەوجێیە گەیشت شیوعیەکان نازناوی کاسترۆی عێراقیان نابوو لە سەددام و ئەوانیش بوون بە یارمەتیدەری لە پرۆژە ستراتیجیەکەیدا بۆ پیادەکردنی تۆتالیتاریزمێکی تەواو لە وڵاتدا.

سەددام پاش کەنارخستنی ئەحمەد حەسەن البکر ل□ ئەکتێکی
ستالینیانەدا سەرەتا ڕۆڵی حیزبی بەرجەستەکرد و پاشان حیزبی کرد
بە پەیژە بۆ دەسەڵاتی تاقانە و تاکڕەوی خۆی و چیدی کاری بە حیزبی
شیوعی نەما و کەوتە قەڵاچۆ و ڕاونانیان. لەپەنای ئەوەشدا و ڕێك
وەکوو چاولێکردنی پرۆسەی پاکتاوکردنەکانی ناو حیزبە شیوعیەکانی
زەمانی ستالین و ئەورووپای سۆسیالیست، ساڵی ١٩٧٩ گەورەترین
پاکتاوی لەناو حیزبەکەیدا کرد و بەناوی کەشفکردنی پیلانگێڕیەکەوە
هەموو سەنتەرەکانی هێز و کاریزما حیزبیەکانی ڕەوانەی تونی مەرگ
و ئیعدام کرد و بەوەش هەموو ئەگەرێکی پیلانی لەناوخۆی بەعسەوە
سڕیەوە. ئەو زۆر کارایانە و بەدیقەتەوە ئیدارەی قەیرانەکانی
ئەدا.

پێویستە ئەو ڕاستیە بووترێت کە لەهەموو ماوەی ٣٥ ساڵی
فەرمانڕەوایی بەعسدا، شتێك نەبوو بەناوی دەستووری هەمیشەییەوە.
لە ١٩٧٩ یش بەدواوە دەسەڵاتی ڕەهای سەددام لەسەرووی حیزب و یاسا
و تەنانەت نەتەوە و ئایدیۆلۆجێکەی خۆشیانەوە بوو. بەپێی بڕیارێکی
ئەنجوومەنی سەرکردایەتیی شۆڕش (مجلس قیادة الثورة) کە بەرزترین
ئۆرگانی یاسادانان و جێبەجێکاری وڵات بوو وئەندامەکانی لەلایەن
بەعس خۆیەوە لەوێدا دائەنران، سەددام وەکوو سەرۆکی ئەو ئۆرگانە
وبەپێی ماددەی ٤٢ ی دەستووری کاتیی عێراق مافی ئەوەی پێبەخشرا کە
بەتەنها توانای دەرکردنی هەموو یاسا و بڕیارێکی هەبێت و
فەرمانەکانی هێزی یاسایان هەبێت.

بەپیچەوانەی ئەو مۆدێلە لەدەسەڵاتە دژە خەڵکیانەی کە هەوڵ ئەدەن
خەڵك دوور□ پەرێزڕاگرن لەکایەی چالاکیی سیاسی، سەددام خەڵکی عێراقی
بەزۆر پەلکێش ئەکرد بۆناو کایەی سیاسەتی کۆنترۆڵکراو لەلایەن خۆی
و حیزبەکەیەوە و لەوێوە خەڵکی بەبارمتە ئەگرت.

ئەو شێوازە سوپەر تۆتالیتارەی سەردەمی سەددام، داینەمۆ
نەریتیەکانی کۆمەڵگای عێراقی پەکخست وداینەمۆی تایبەت بەخۆی
خستەجێگەیان. ئەو دەسەڵاتی سپارد بە چینێکی لۆمپەنی ک□ یلە و
ڕەعیەت و گوێ لەمشتی خۆی و عەشیرەتەکەی.

لەسایەی سەددامدا توندوتیژی بوو بە ئامراز و ئامانجیش. ماس
میدیا بەو پەڕی هێزەوە لەخزمەتی توندکردنەوەی زنجیرەکانی ستەمی
تۆتالیتاریستیدا خرایەگەڕ. وێنەی دیوار بەندی خۆی و وتارە
ڕۆژانەکانی و دەرکەوتنی لەتەلەفیزیۆن و حوزووری زیندووی لەناو
خەڵك و مەراسیم و ڕێپێوانی زۆرەملێ بەخەڵك، بەشێك لە میکانیزم و
ئامراز□کانی دەسەڵا تەکەی ئەوبوون.

ژمارە و هێزی دەزگاکانی سەرکوت لەڕووی چۆنایەتی و چەندایەتیەوە
هەموو سنوورێکیان بەزاند: ئاسایش، ئاسایشی تایبەت، هەواڵگری،

هەواڵگریی سەربازی، فیدائیەکانی سەددام، طلائع و فتوة، سوپای میللی، گاردی کۆماری، گاردی تایبەت، ڕێکخراوەکانی قوتابیان و لاوان و ژنان و دەیانی تری هاوچەشن بەشێك لەو دەزگایانە بوون کە هەناسە و لێدانی دڵی هاووڵاتیی عێراقیان خستبووە ژێرچاودێریی خۆیانەوە.

ڕابەری پڕ شکۆ و ترسناك و غەزەبی ئەو ڕۆژانە نمایش ئەکران.

شەڕی عێراق – ئێران و درێژەی هەشت ساڵەی ئەو شەڕە ماڵوێرانکەرە بوو بەو بەتەیەی کە تۆتالیتاریزمی بەعسی بە ڕابەریی سەددام بگات بە لوتکەی خۆی.

کوشتار و جینۆسایدی کورد و ئەنفال و کیمیاباران و خاپوورکردنی کوردستان، کوشتاری بەکۆمەڵی شیعەکان، پاکتاوکردنی شیوعیەکان تەنها ناونیشانی سەرەکیاکانی بەڕێوەچوونی پرۆژەی تۆتالیتاریزمی بەعس و سەددام بوون لەناوخۆی عێراقی هەشتاکاندا.

پریشکەکانی ئەم پرۆژە ناسیونال شۆفێنیە عروبیە بەرکوەیت و ئێران و لوبنان و زۆر شوێنی تریش کەوتن.

سەرەنجام چی؟

ئێستا ١٩ ساڵە بەعس وەکوو پەیکەرە خراوەتە لاپەڕەکانی یادەوەریی مێژووەوە. سەددام وەکوو بکەری سەرەکی و پاڵەوانی ئەو پرۆژە وێرانکەرە تۆتالیتاریستیە لەسێدارە درا بەڵام توخمە سەرەکیەکانی تۆتالیتاریزم چی وەکوو موفرەداتی گوتاری سیاسی و چی وەك تەماحی چەندین هێزی سیاسی لە عێراقدا وەکوو تارماییەك بەسەرماندا دێن و ئەچن. بەومانایە توخمە سەرەکیەکانی تۆتالیتاریزم لە عێراق و کوردستانیشدا، سەرباری ڕووخانی ڕژێمی پێشوو، سەرباری فراوانبوونەوەی بوردی دیموکراسی و مافی مرۆق لە جیهاندا، بەهێزن.

چی ئەو مۆدێلە لە دیموکراسی کە خرایە بازاڕی سیاسەت و دەسەڵاتەوە لە عێراقدا، و چی ئەو پرۆژە سیاسیەی ئەمریکا بۆ قۆناغی عێراقی دوای سەددام، بەتایبەتی سیانەی تایفیەت و ئیسلام و ناسیونالیزمی کوردی کە سەکوچکەی دەسەڵات پێکدەنن، نەیانتوانیوە کێشە لە مێژینەکانی ئەم وڵاتە چارەسەر بکەن بەڵکە قووڵتریان کردوونەتەوە.

چاوەڕوانیی سەرهەڵدانەوەی هەمان مۆدێلی تۆتالیتاریزم لە عێراق و کوردستاندا، وەهمێکی نێزێکە بەڵام بەدرێژە کێشانی پرسە لەمێژینەکانی هەموو عێراق بەچارەسەرنەکراوی، دەرگای لەدایکبوونی هیوڵای تۆتالیتاریزم لەبەرگێکی تردا بەکراوەیی ئەهێڵێتەوە.

ئەو کێشە چارەسەرنەکراوە لەمێژینانە چین؟

ناسنامەی عێراق، شێواز و مۆدێلی مەتڵووبی دیموکراسی، جۆری سیستمی سیاسی، پرسی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و کێشە چینایەتییەکان، ئازادییە سیاسی و فەردییەکان، مەسەلەی کورد و ئیسنیکەکانی تری عێراق، جەنگە و پاییەی ئاین لە نیزامی سیاسیدا، تائیفیەت، پێگەی عێراق لەناوچەکە و کێشە هەڵپەسێراوەکانی لەگەڵ دەوروبەرەکەیدا و زۆری تر، تۆمارێکی قوتور لە پرس و کێشە پێکدێنن کە نە ئاسۆیەك دیارە بۆ چارەیان نە پرۆژەیەکی نیشتیمانی – دیموکرات لەئارادایە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەیان. بەبێ چارەکردنی ئەو کێشە ستراتیجیانە و بەتەنها ئومێدبەستن بە پێچانەوەی تەمەنی دیکتاتۆرێك ودرێژە کێشان و بگرە قووڵبوونەوەی ئەو مەسەلانە، عێراقی تووشی ئەزمەیەکی بەردەوام کردووە کە ئەگەری وەرچەرخانێکی سیاسی بە چاری ڕادیکالی ئەو کێشانە لەلایەن هێز یا هێزگەلێکی تووندڕەوی ئیسلامی و تایفی و نەتەوەییەوە، بەکراوەیی هێشتۆتەوە.
بنبەستی پرۆژەی دوای ٢٠٠٣ ئەو تارماییەی کردووە بە ڕاستییەك. قووڵبوونەوەی قەیرانی ئێستا و بنبەستی ئەم مۆدێلەی نیزامی سیاسی و ململانێ قووڵەکانی سەر شانەی سیاسەتی هێزەکان و چارنەکردنی میراتەکانی سەردەمی بەعس بە دیدگایەکی نیشتیمانی و دیموکراتی و ناوەڕۆکێکی عەدالەتخوازانەوە، تارماییەکان ناڕەوێنێتەوە.
لەئەگەری ساغنەکردنەوەی شوناسی ئەم وڵاتە وەکوو نیشتمانێکی دیموکرات و خۆشگوزەران و خاوەنی کۆڵەکەی بەهێزی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و دامەزراوەی دەستووریی ڕێزلێگیراو و پشتبەستوو بەئابوورییەکی هەمە بەرهەم و هەمە ڕەنگی گەشەکردوو و پیشەدارکردنی ماناکانی کۆمەڵگای مەدەنی و سیکیۆلار و پێچانەوەی هەموو جۆرەکانی میلیشیا و دەستێوەردانی حیزبی و مەراجیعی ئاینی لە کاروباری دامودەزگاکاندا، دەروازەکان بۆ سەرهەڵدانی ڕەوتە تووندڕەوەکان بە ئامانجی گەڕانەوەی شێوازێکی تر لە نیزامی تۆتالیتاری لە عێراقدا، بەکراوەیی ئەهێڵنەوە.

• ئەم وتارە پوختەی ئامادەکراوی کتێبێکە بەناونیشانی (عێراق: تۆتالیتاریزمی بەعس و کارلێکەکانی) کە تۆڕی ناوەندی ڕۆشنگەریی چاودێر لە سلێمانی ڕێکیان خست بەم.

حوزەیرانی ٢٠٢٢

عەدنان کەریم
adnankerim22@hotmail.com

نوکردنەوەی شیعری کوردی لە نوان دروشم و داهناندا… سەدیق سەعید واندزی

هەموومان ککین لە سەر ئەوەی، کە نوکردنەوەی شیعری کوردی، لە گرانەوە دەست پ دەکات و شاعیرانی دیکەی هاوتەمەن و هاوسەردەمی ، ئەگەرچی ەنگە لە ووی توانای شیعرییەوە لە گران لە پشتریش بووبن، بەام بەراورد بە ناو و دەنگی گران، شونکییان لە سەر نەخشەی ئەو نوکردنەوەیە نییە. چونکە نوکردنەوەی شیعر، هەرتەنها گینی فم و ناوەکی گوتاری شیعری نییە، بەکو بەردەوامیدانە بەو گوتارەش، تاکو لە زەمەنکی تردا، جرکی دیکە لە نوخوزای شیعری دتە ئاراوە. بە بوای من هەر ئەمەش بوو وایکرد کە گران بە تەنها وەك نوکەرەوەی شیعری کوردی ناوی بت. چونکە گران لە سەرەتاکانی سەدەی بیست تا کچی دوایی کرد، لەگە ئەو نوخوازیی وگوتارە شیعرییە هاوتەریب یشت. ئەگەرچی لە دواساتەکانی تەمەنیدا، ئایدلژیاو بە سیاسیکردن وبە دروشمکردنی شیعر، تا ادەیەك لە پگە و بەهای ئەو نوخوازییەی کەمکردەوە، کە زر لە نووسەران و لکەران، بە پاشەکشەی شیعری ناوی دەبن. لە دوای گران، شاعیرانی پەنجاو شەستەکان ودواتریش قناغی وانگە و شیعری هەشتاکان، جیاواز دەکەونەوە لەگە ئەو شوازەی گران دایهنا، بەام ئەم جیاوازکەوتنەوەیە، جیاواز کەوتنەوەیەك نییە، کە دابانکی زەمەنی، هزریی و بونیادی لە شیعر بنتە ئاراوە، وەك ئەوەی گران لە بەرانبەر شیعری کلاسیکی کوردی دایهنا، بیە کات سەرنج لەو قناغانەی شیعری کوردی دەدەین، تا ادەیەك هەست بە هەمان ئەو زمان و تیمە شیعرییە دەکرت ب نموونە وەك (سرووشت) کە لە شیعری گراندا هەیە. ئەمە ورای هاونزیکیەکی زری شیعر و دنیابینی شاعیرانی ئمە، بە تایبەتیش لە قناغی دوای نسکی شدا، کە قناغی ەشبینی و نائومدییە و شیعر دەبتە وناکردنکی ئەو قناغە نائومدییە. بە بوای من، ئمە هەمیشە لە نوکردنەوەی شیعری کوردیدا، جرك لە اگوزەرانە بیرمان کردتەوە، بەو مانایەی هندە بە سادەیی لە نوکردنەوەی شیعریی

کوردی و قۆناغبەندی شیعری کوردی گەیشتووین، تا ئەو ڕادەیەی هەموو شاعیرێکمان پێ نوێخواز و نوێکەرەوەی شیعرە، بە بێ ئەوەی ڕوونی بکەینەوە کە چۆن و کامانەن ئەو خاسیەتە هونەرییە نوێیانەی، لە زمان و فۆڕم و ناوەڕۆکی شیعری ئەم شاعیرە هاتۆتە ئاراوە. لە هیچ کات و سەردەمێکدا، داهێنان و جیاوازکەوتنەوە لە هەر بوارێکی ژیان بێت، کردەیەکی کۆمەڵی نەبووە، بەڵکو یەکجار تایبەتی و کەسی و هزریی بووە. ئەگەر هەموو داهێنان و نوێکارییەك، کۆمەڵی بێت، ئیدی مانای وایە ئێمە لە بەردەم شتێکی نوێ نین، بەڵکو لە بەردەم چەندین کردە و ئەزموون داین کە وەك یەکن. بۆیە نوێکردنەوەی شیعر، کردەیەك نییە هەموو شاعیرێك، ڕۆڵ و نەخشەی لە داهێنانیدا هەبێت، بە تایبەتیش ئەگەر هەست بەو جیاوازییانە نەکەین، کە لە نێوان ئەزموونی ئەو شاعیرانە کەوتوونەتەوە. لەو ڕوانگەیەوە، ئێمە دەتوانین جۆرەها شوناسی داهێنەرانە و نوێخوازانە بدەینە پاڵ شاعیرێك، یان چەندان شاعیر، بەڵام ئەمە شوناسێکی دروستکراوەو لە نێوەندە ئەدەبییەکەدا، هیچ بەهاو ئەرزشێکی نییە. نوێخوازی لە شیعردا، بە قسە و گوتنی من ونووسەرێکی تر نییە، بەڵکو بە شوناس و ئەزموونی جیاواز و ڕۆڵی ئەو شاعیرەیە، لە نوێکردنەوەی شیعریدا. (پشکۆ نەجمەددین) لە کتێبی (ئەفسوونی نووسین) دا و لە پەراوێزی وتارێکی لە بارەی نوێکردنەوەی شیعری کوردیی و قۆناغبەندی شیعری کوردیدا، ناوی چەندین شاعیر دەهێنێت و بە داخەوە خۆشی لە چەندانی تر بواردووە. بەشێکی زۆری ئەوانەی ئەو بە نوێکەرەوەی شیعری کوردی دەیان ناسێنێت، لە ڕاستیدا خاوەنی هیچ ئەزموونێکی جیاواز و داهێنەرانەی شیعریی نینە و بگرە تیایان دایە، لە سەر نەخشەی شیعری کوردیدا هیچ پێگە و ناوێکی نییە. ئەم نووسەرە لە کاتێکدا ناوی چەندین شاعیر لە سەر بنەمای هاوڕێیەتی و شارچییەتی دەهێنێت، بە داخەوە خۆشی لە چەندین دەنگی شیعرییانەی جیاواز و تایبەت بواردووە. ئاخر ناکرێت باسی شیعری هەشتاکانی هەولێر بکەیت، بەڵام بە نموونە ئەزموونی (سەباح ڕەنجدەر) ت لە بەر چاو نەبێت، کە یەکێکە لە دیارترین و تایبەتیترین ئەزموونە شیعرییەکان و لە بچووکترین ڕایەڵ و خاسیەتی شیعرییەوە، ناچێتەوە سەر ئەزموونی هیچ شاعیرێك بە گێرانیشەوە. بەڵکو خاوەن سەبك و مۆرکی شیعرییانەی خۆیەتی و لە نێو ئەزموونی هەموو شاعیرانی دیکەدا، بە ستایل و ئەزموونی تایبەتییانەی خۆی دەناسرێتەوە و ئەزموونەکەی لە ئەزموونی کەس ناچێت. ناشێ باسی قۆناغی شیعری کوردیی لە هەفتاو هەشتاکان بکەیت، بەڵام ئەزموونی تەلیعییەکانت لە بەر چاو نەبێت، کە زمانێکی بارگاویی بەهێماسازییان هێنایە نێو شیعر و دوورکەوتنەوە لەو ڕوونبێژیی و هوتافییەی زمانی شیعری هەفتاکان

هەیبوو. نووسەر لەو وتارەیدا، بەداخەوە بازی بە سەر چەندین شاعیری بە توانا داوە، بەڵام چەند ناوێك دەهێنێت، كە بە تێگەیشتنی خ□ی □□□کی گرنگییان لە بەردەوامیدان بە نوێخوازیی شیعری كوردی لە دوای گۆرانەوە تا ئێستا هەبووە. لەو ناوانە، تیایاندایە لە دوای ڕاپەڕینەوە وەك گەنجێك چەند دقێکی شیعریی دەردە دڵانەی نووسیوە، ئیدی نازانم بە چ پێوەر و پێوانەیەك لای نووسەر، ئەم شاعیرە ڕۆڵی هەبووە لە بەردەوامیدان بە شیعریی كوردیی. بە داخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، ئەمە بۆتە نەریت لە نێوەندی ئەدەبی كوردیدا، كە كەسانێك لە سەر بنەمای (شارچییەتی، هاوڕێیەتی، بەرژەوەندیی، هاو ئایدۆلۆژیاو هاوسیاسەت و هاوبۆچوونی) مۆركی نوێخوزایی و داهێنانی شیعریی دەدەنە پاڵ ئەو شاعیرانەی خۆیان مەبەستییانە و لە پەراوێزیشەوە، دەنگ و ئەزموونی گەلێك شاعیری جیاوازنووس و داهێنەر نادیدە دەگرن. ناوهێنان، لە هەر كایە و بوارێك بێت، بەرپرسیاریەتییە و نابێ سەرپێیانە بێ هەڵسەنگاندێکی وردیی ئەزموونی و مێژوویی بهێندرێت، بە تایبەتیش لە بواری شیعر نووسیندا، كە هەموومان دەزانین چۆن سەدەها شاعیر لە نێوەندەكەدا هەن و زۆربەی هەرە زۆریان، شتێکی ئەوتۆ و جیاوازیان نەنووسیوە، تاوەك بكەر و بزووێنەریی شیعری كوردی لە دوای گۆران بناسێنرێن. بە پێچەوانەوە، ڕەنگە شیعری زۆرینەیان، لە ڕووی ناوەڕۆك و فۆڕمی شیعرییەوە، هاوشێوە و هاوواتا بن. بەو مانایەی، جیاوازییەكی ئەوتۆیان لە ڕووی دنیابینی و گوتاری شیعرییەوە نییە. نووسەر لە وتارەكەیدا دەنووسێت:(ساڵانی نەوەتەكان وسەرەتاكانی ئەم سەدەیە و ئێستاش نەوەیەكی نوێخوزای یاخی لە ماڵی شیعردا، تاوڵی ڕەنگاو ڕەنگییان هەڵداو كاروانی شیعری كوردیان بە ئێستا گەیاندووە. هەریەك لەو شاعیرانە، خودانی ئەزموونی تایبەتی شیعریی خۆیانن و كەمتر لەیەك دەچن و ناخرێنە قالبێکی گشتگیرەوە. لا 118) هەر چەند دێڕێك دوای ئەم بۆچوونانەی، ئەمجارەیان نووسەر دەنووسێت: (من بڕوام بە دابەشكردنی نەوە جیاوازەكانی ئەدەب بە سەر ساڵەكان و سەدەكان نییە. لا 118).
بەرلەوەی لە سەر ئەو پارادۆكسانە بوەستین كە لەو بۆچوونانەدا هەیە، سەرەتا بە پێویستی دەزانم، وەك خوێنەرێك لە سەر چەند خاڵێك هەڵوەستەیەك بكەین. بێگومان ئەگەر پرسیار لە نووسەر بكەین، كە خۆشی شاعیرە، ئایا داهێنان و نوێخوازییەكانی شاعیرە گەنجەكانی دوای ڕاپەڕین و دەیەی دوو هەزارەكان چین و كامانەن، دەتوانێت بە ئەرگۆمێنت بۆمان بسەلمێنێت، كە هەموویان نوێخواز و ئەزموونی جیاواز و تایبەتییان هەیە؟ ئەمانە لە چیدا جیاوازن و شوێن و جێگەیان لە ڕەوتی شیعری دوای ڕاپەڕین چۆنە و چییە؟ ئایا

جیاوازییە شیعرییەکانی نێوان (ئدریس عەلی) و (تەلعەت تاهیر) کە نووسەر ناویانی هێناون و وەك دوو شاعیری دیاری دوای ڕاپەڕین دەیان ناسێنێت چین؟ کامانەن ئەو ئەدگارە زمانی و هونەری و بابەتییانەی، شیعرەکانی ئەو دوو شاعیرە لە یەکتری جیا دەکاتەوە؟ لە ڕاستیدا، لای بەشێکی زۆری ئەو نووسەرانەی ساڵانێکە لە دەرەوە دەژین و ئاگادارییەکی ئەوتۆیان لە ڕەوتی شیعری کوردی دوای ڕاپەڕین نییە، گەلێك جار بۆچوونی ڕاگوزەر و سەرپێی دەبینین. ئەم جۆرە دیاریکردنانە، پێویستییان بە لێکۆڵینەوەی ورد، هەڵسەنگاندنی ئەزموونە شیعرییەکان و بەراوردکردنییان بە یەکتری هەیە. بە پێچەوانەی ئەو بۆچوونانەی نووسەرەوە، هیچ کاتێك وەك زەمەنی دوای ڕاپەڕین و شیعری دەیەی دوو هەزارەکان، شیعری کوردی بێ ئەرزش و بێ ناوەڕۆك و مانا نەکراوە، لە سەر دەستی زۆربەی هەرە زۆری ئەو نەوەیەی شیعر دەنووسێت. ئەو زەمەنەی نووسەر ئاماژەی پێکردووە، شیعرێکی تیادا دەردەکەوێت، نە لە ڕووی واتاوە، نە لە ڕووی دنیابینی و گوتار و پەیامی شیعریشەوە، لە شیعرێکی هەشتاکان و هەفتاکان ناچێت. بگرە شیعری هەفتاکان، لە ڕووی ناوەڕۆك و زمان و دەستەواژەی شیعرییەوە، زۆر لە هی شاعیرە گەنجەکانی دوای ڕاپەڕین، هونەریترو جوانترە، وێڕای تێپەڕبوونی نیوە سەدە زیاتر بەسەر نووسینییان. زمان لە شیعری بەشێکی زۆری ئەو نەوەیەدا، زمانێکە لە دەرەوەی زمانی شیعریی و بە ئەندازەیەك تێکەڵ بە زمانە میللی و گشتییەکە بووە، کە شیعر بۆتە قسەی ڕووت و بێ ماناو داماڵدراوە لە هەموو بەهایەکی شیعریی. بە پێچەوانەوە، ئێستا دابڕانێکی گەورە لە نێوان شیعر و خوێنەری شیعر هەیە، هەمووشی دەرەنجامی ئەو بێ ماناکردنەی شیعرە، لە سەر دەستی بەشێکی زۆری نەوەی بە ناو نوێی دوای ڕاپەڕین. ئێمە پێشتر لەو بارەیەوە، لە چەندین ڕووەوە ئەو پاشەکشێیەی شیعری کوردیمان لەو قۆناغەدا خستۆتە ڕوو. شیعری ئێستای ئەو نەوەیەی کە پشکۆ نەجمەددین بە داهێنەر و نوێخوازیان دەزانێت، زۆرینەیان لە ئاست شیعرێکی شەستەکانی جەلالی میرزا کەریم نییە. ئەو نەوەیە، پیرۆزییەك و جوانییەکی بۆ شیعر و دنیای شیعری کوردی نەهێشتەوە و شیعر وەك قووتووی عەتار دەبینێت و هەرچییەك مەبەستی بێت، تێی دە ئاخنێت، وادەزانێت شیعرو قسەی ڕووت، هەریەکن. ئەو نەوەیەی هیچ بەهایەکی هونەری، بابەتی و ئیستاتیکی بۆ زمانی شیعری نەهێشتەوە و شیعری تا ئەندازەیەکی زۆر، یەکسانکرد بە قسەی ڕووت و سنوورێکی لە نێوان زمانی شیعری کە هەڵگری چەندین خاسیەتی هونەرییە، لەگەڵ زمانی میللی و بازار نەهێشتەوە. بەسەرنجدانمان بۆ شیعری دوای ڕاپەڕین، باشتر ئەو ڕاستییەمان بەرچاو دەکەوێت. لەلایەکی دیکەوە، ئەو شاعیرانەی ئەو وەك

نوێکەرەوەی شیعری کوردی ڕێزیان دەکات، دوای نزیکەی پەنجاساڵ لە نووسینی شیعر، نەیانتوانیوە ئەزموونێکی دیکەی جیاواز و ستایلێکی دیکەی شیعریی تاقیبکەنەوە، بگرە زۆرینەیان بە دەوری وشەو دەخولێنەوە و زمانی شیعرییان، هەمان ئەو زمانە شیعریە یە، کە لە سەرەتاوە پێی دەنووسن. بۆیە کە شیعرێکی ئێستایان دەخوێنینەوە، هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ شیعرێکی پەنجا ساڵ پێش لەمەو بەریان نییە، بە تایبەتیش لە ڕووی فۆڕم و زمانی شیعرییەوە. ئەمە لەکاتێکدا دەبوو ئەو شاعیرانە، ئەزموونی نوێیان لە پەراوێزی ئەو ڕێڕە و ئەو نوێکردنەوەیە هەبووایە، کە پشکۆ نەجمەددین ئاماژەی پێ دەکات. بە داخەوە ناوهێنانی شاعیرانێك و خۆبوورادن لە هەندێکی دیکەیان، کە ئەزموونەکەیان زۆر جیاوازتر و تایبەتترە(بۆ نموونە وەك سەباح ڕەنجدەر) بە بڕوای من هەڵەیەکی زەقی مێژوویی و ئەدەبییە و نابێ کەسانێك تێی بکەون، کە بە تێگەیشتنی خۆیان ئاگادارییان لە مێژووی شیعری کوردی هەیە. ئەو ناوانەی نووسەر ڕێزی کردوون، نە لە ڕووی قۆناغبەندی شیعرییەوە، نە لە ڕووی مێژوویی و زەمەنیشەوە، یەك ناگرنەوە و پەیوەندییەکی ئەو تۆیان بەیەکەوە نییە. بەڵام پێ دەچێت نووسەر هەر بۆ ڕازیکردن، یانیش کەوتنە ژێر کاریگەریەتی پەیوەندییەکی هاوڕێیەتی و شاری، ناویان بهێنێت. دەنا ئەگەر بە وردی بڕوانینە ئەزموونی بەشێك لەو شاعیرانە، وەك باسمان کرد، هەندێکیان لە سەر نەخشەی شیعری کوردی وەك شاعیر هەرناویان نییە، چ جای بگات بەوەی ڕۆڵی هەبێت لە بەردەوامیدان بە نوێخوازی شیعری کوردی. دواتر ئەگەر نووسەر بڕوای بە پۆلینکردنی شاعیران لە سەر بنەمای ساڵەکان و شوێنەکان نەبێت، بۆچی بە دیاریکراویی ناوی چەند کەسێك دێنێت؟ بە پێچەوانەوە، من بڕوام وایە، نووسەر بڕوای بەو دابەشکارییە هەیە، بۆیەشە بە ئاگاییەوە ناوی چەند کەسێك دێنێت، ئەویش لەسەر بنەمایئەوەی خۆی مەبەستیەتی نەك ئەزموونی شیعریی و نوێخوازیی شیعریی. دواجار دەڵێم، ئەو بۆچوونانە، ئەگەر هی کەسێکی دیکە بووایە، ڕەنگە بۆ ئێمە جێی هەڵوەستەکردن نەبان، بەڵام ناکرێ نووسەرێکی وەك پشکۆ نەجمەددین، کە خۆشی شاعیرە و ئاگای لە مێژووی شیعری کوردی هەیە، ڕەمەکییانە ناوی کەسانێك ڕێز بکات و وەك شاعیری نوێخواز و داهێنەر بیانناسێنێت. ئەمە تەنها یەك پاساو هەڵدەگرێت، ئەویش بێ ئاگاییە لە مێژووی شیعری کوردی، بە تایبەتیش شیعری دوای ڕاپەڕین. بەداخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، داتاشینی چەمك و شوناسی نوێخواز و داهێنەر و جیاواز و دانە پاڵ شاعیرێك و چیرۆکنووسێك، لای بە شێکی زۆری نووسەرانی ئێمە بۆتە مۆدە. کە تیایدا بە ئارەزووی خۆیان ئەو شوناسانە دەدەنە پاڵ ئەو کەسانەی ئەوان مەبەستیانە، بە بێ ئەوەی لە ئاست ئەو شوناسە بن، کە

دەدرێتە پاڵیان. نوێخوازی و نوێکردنەوەی شیعر، بە دروشم نییە، بەڵکو بە داهێنانە و داهێنانیش، زادەی دنیابینی جیاواز و ئەزموونێکی جیاوازە، کە دابڕانێك، لە ئەزموونەکانی دیکە دێنێتە ئاراوە.

- ئەم بابەتە لە لاپەڕەی ئەدەبی ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (6327) ی ڕۆژی 23/5/2022 بڵاوکراوەتەوە.

عیشقی خەیاڵی و یۆتۆپیای بەیەکگەیشتن لە شیعری" چەندێکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟"ی فەرهاد شاکەلی دا

نووسینی/ عەتا قەرەداخی

" چەندێکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟" ناونیشانی شیعرێکی فەرهاد شاکەلی-یە کە لە کۆمەڵە شیعری "نوختەی نوونەکەی ژیان" دا بڵاوی کردووەتەوە. فەرهاد شاکەلی یەکێکە لە شاعیرە دیارەکانی نەوەی حەفتاکانی شیعری کوردی و تاکو ئێستاش بەردەوامە. ئەو سەرباری ئەوەی کە شاعیرێکی دیارە، یەکێکیشە لە نووسەرە دیارو خوێندەوارو فرە بەهرەکانی کورد و هەم بەشدارییەکی دیاری لە نووسینی چیرۆکدا هەیە، هەم توێژەرێکی بەتوانایەو هەم یەکێکە لەو نووسەرانەی ئێمە کە بە کوردییەکی پاراو دەنووسێت.
لێرەدا هەوڵدەدەین خوێندنەوەیەکی ڕەخنەییانەی ئەم دەقە شیعرییەی ئەم شاعیرە بکەین. لەم خوێندنەوە ڕەخنەییەدا کە کارکردنە لە شیکردنەوەی بنیادی پێکهێنەری زمانی دەقەکەدا، شۆڕدەبینەوە بۆ ناو بنیادی دەقەکەو لەوێڕا لە ئەنجامی شیکردنەوەو بنکۆڵکردن و توێکاری پێکهاتەی زمانیی و شیعرییەتی دەقەکەدا، هەوڵدەدەین ئەو پرسیارانەی دەقەکە بەرزیان دەکاتەوەو جیهانبینی گشتی دەقەکە دیاری بکەین.
بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە میتۆدی ڕەخنەی پراکتیک بۆ ڕەهەندە

جیاوازەکانیەوە بەکاردەهێنین کە بریتیە لە کارکردن لە چوارچێوەی دەقەکەدا، ئەویش لەسەر بنەمای شیکردنەوەی بنیادی زمانیی دەقەکەو هەوڵدان بۆ ئاشکراکردنی ئاستی شاراوەی دەقەکەو دۆزینەوەی مانا و دەلالات و پرسیاری دەقەکەو لەوەشەوە کاردەکەین بۆ ئاشکراکردنی جیهانبینیی گشتی دەقەکە. بۆ ئەو مەبەستەش مامەڵە لەگەڵ ڕەگەزە زمانییەکانی دەقەکەو ڕەگەزەکانی بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکە دەکەین لە وێنەو مۆسیقاو میتافۆرو لێکچوون و دوانەی بەرامبەرو و دژو کەی تەکنیکەکانی تری بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەق.

سەرەتا ئاماژە بەوە دەکەین کە ئەم دەقە شیعریە لە ساڵی ٢٠١٠ دا نووسراوە، واتە بەرهەمی نزیکەی چل ساڵ دوای دەستکردنی ئەم شاعیرەیە بە نووسین. هەروەک ئاشکرایە ئەم دەقە لە ڕۆژئاوا لە دەرەوەی زێدی شاعیر نووسراوە، کە نزیکەی چل و پێنج ساڵە ئەو زێدی خۆی بەجێهێشتووە، بەڵام کەی دەربڕین و زاراوەو زۆرینەی وێنەکانی و ڕەگەزو توخم و کەرەستەکانی بەرهەمهێنانی ئەم دەقەو زۆربەی دەقەکانی تریشی لە زێدی خۆی و لە ڕەگوڕیشەی ڕەسەنی کەلتوری خۆی وەرگرتووە. ئەوەش خاڵێکی گەش سەبارەت بە ئەزموونی ئەم شاعیرەو زۆرینەی شاعیرانی تری نەوەکەی ئەم و نەوەی دوای ئەمانیش نیشان دەدات کە چەند پەیوەستن بە ڕەگوڕیشەی خۆیانەوە، لەکاتێکدا زۆرینەی شاعیران و نووسەرانی نەوەی دواتر کە زۆرێکیشیان تەنیا زمانەکەی خۆیان زیاتر نازانن و بێجگە لە کەلتوری کوردی ئاگاداری کەلتوری میللەتانی تر نین، کەچی نە زمانی کوردییان ئەرکی گەیاندن جێبەجێ دەکات، نە بیرکردنەوەیان کوردییە، هەربۆیە نووسینەکانیان چ شیعر بێت یان چیرۆک یان زمانی پەخشان، هەستناکرێت پەیوەندی بە کوردو کەلتوری کوردی و ڕەگوڕیشەی کوردیەوە هەیە. هەڵبەت بەرهەمەکانیشیان لەو ئاستەشدا نین بووبنە ئەدەبێکی جیهانی، یان گەردوونی، چونکە ئاشکرایە هەر ئەدەبێک شوناسی تایبەتی خۆیی نەبێت، ناشێت ببێتە خاوەنی شوناسی گشتی. لەم ڕوانگەیەوە خاسەتێکی دیاری بەرهەمەکانی فەرهاد شاکەلی سەرباری ئەو ماوە دوورودرێژەی دوورکەوتنەوە لێرە، ئەو لەوەوە هێشتا بەتووندی ڕەگوڕیشەی بە قوڵایی ئێرەدا ڕۆچووەو بەرهەمەکانی شوناسی ئەدەبی کوردییان هەیەو لەپاڵ ئەوەشدا بێگومان بارگاویکراون بە جیهانبینیی گەردوونی.

ناونیشانی ئەم دەقە شیعریە پرسیارێکی تا ئەندازەیەک درێژە. لە ڕاستیشدا درێژی ناونیشان خاسێتەکی دیاری شیعری ئەم شاعیرەی ئەمەیە. ناونیشان ڕۆڵی کلیل دەبینێت بۆ کردنەوەی دەرگای دەق، یان بە واتایەکی تر ناونیشان دەکارێت وەها سەیر بکرێت کە چەکەرەوەی جیهانبینیی دەق بێت. درێژیی ناونیشان دەشێ ڕێگای چوونە ناو دەقەکە ئاسانتر بکات. لێرەدا وەکو ئاماژەمان بۆ کرد ناونیشانی ئەم دەقە

پرسیارەکە، شاعیر بە راناوی لکاوی کەسی یەکەمی کە دەپرسێت "چەندەکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟".
رووداوێک لە رابردودا روویداوە و ئەو رووداوەش بووەتە هۆی سووتان. دیارە هەتا ئێستا ئەو سووتانە شاردراوەتەوە، یان باس نەکراوە، یان ناونەنراوە، کە دەشێت سووتانی مەعنەوی یان عیشق بێت. پرسیارەکە سەبارەت بە مەودای ئەو کاتەیە کە ئەمان دەتوانن ناوی ئەو سووتانە نەهێنن؟ کە دەشێت بگوترێت مەبەست ئەوەیە کە ئەمان نهێنییەک لە نێوانیاندایە، کە دیارە ئەوەش عیشقە و ئەو سووتاندنەی باس دەکرێت دەرئەنجامی ئازاری ئەو عیشقەیە، بەڵام ئەمان تاکو ئێستا ئەو عیشقەیان شاردۆتەوە. ئەو شاردنەوەیەش دەشێت بە دوو جۆر لێکبدرێتەوە، یەکەمیان ئەوەیە کە لە خەڵکی تریان شاردبێتەوە. دووەمیان دەشێت هەریەکە لەمان لای خۆیەوە لە ئازاری خۆشەویستی یان عیشقی ئەویتریاندا بژی و تاکو ئێستا ئەوەیان بە یەکتر نەدرکاندبێت، هەرچەندە عیشق نە زمانی دەوێت نە درکاندن، بەڵکو عیشق لە رێگای نیگاو ئاماژەو زمانی رۆحەوە هەڵدەگیرێت و تێگەیشتن دەکرێت. کەواتە ئێستا ناونیشانی ئەم دەقە شیعرییە ئەوە لەخۆیدا کۆدەکاتەوە کە ئازارو سووتانێکی بەهێزو کاریگەر هەیە، بەڵام تاکو ئێستا شوناسی ئەو ئازارو سووتانە ئاشکرا نەکراوە. شاعیر لەوەش دڵنیا نییە هەتا کەی شوناسی ئەم ئازارو سووتانە بە نهێنی دەمێنێتەوە.
لە دەستپێکی دەقەکەدا هاتووە : چەند ساڵە شنەبایەک نەما لێی نەپاڵێمەوە،/ گوڵاڵە نەما دەستەوداوێنی نەبم،/ وشەی کوردی نەما نەیکەمە تکاکار،/ من بیابانم و تۆ تاوە بارانی،/ من غەریبایەتی و تۆ نیشتیمانی./
لەم دەستپێکەدا شاعیر خۆی لە پێگەیەکدا وێنادەکات کە لە بەرامبەر کەسی دووەمدا راوەستاوە، بەڵام راوەستانێک کە دەربڕینەکانی نیشانی دەدەن ئەم لە پێگەیەکی لاوازدایەو داواکاری بە ئەو بەرزدەکاتەوە، یان تکای لێ دەکات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم داواکاری هەیە، بەڵام داواکارییەکەی هێشتا ئاشکرا نییە. دەشێت ئەم لای خۆیەوە عەشقی ئەو بێت و بەی بسووتێت بەڵام وا دەردەکەوێت ئەو یان لەم بێ ئاگا بێت، یان هەستی بە ئەم نەجوڵێت یان خۆی لە ئاستێکی بەرزتردا ببینێت. هەر بۆیە لە هەرچی شنە بایە پاڵاوەتەوە، دەستەو داوێنی هەرچی گوڵاڵەیە بووەو هەرچی وشەی کوردی هەیە کردویەتیە تکاکار بۆ ئەوەی ناوەندگیری لە نێوان ئەم و ئەودا بکەن و بەوەش ئەو خۆشەویستی ئەم پەسەند بکات و سەرئەنجام کۆتایی بەو ئازارە بهێنرێت، کە پێدەچێت زۆر درێژەی کێشابێت، کاتێک ئەم باسی ئەوە دەکات چەند ساڵە ئەم لە هەوڵی رازیکردنی

ئەودایە.
شاعیر خۆی لە بارێکدا نمایش دەکات کە لە بەرامبەر ئەودا راوەستاوە، واتە لێرەدا دووانەیەک درووست دەبێت ئەویش دوانەی من / تۆ-یە. من کە کەسی یەکەمی تاکەو قسەکەرە، دروستتر وایە بڵێین شاعیرە لە بەرامبەر کەسی دووەمدا راوەستاوەو دەیدوێنێ، کە دیارە ئەویش کەسی دووەمی تاکە. سروشتی ئەم دووانەیە وادەبینرێت کە جەمسەری یەکەم – من-ی شاعیرە یان ئەمی عاشقە، جەمسەری دووەم –تۆ – تۆی مەعشوق کە پەیوەندی نێوان ئەم دووانە بریتییە لە عیشق، واتە هێز یان رایەڵەی بەهێزی عیشق ئەمانی پێکەوە بەستووە. لە شێوەی دەربڕینی زمانی ئەم کۆپلەیەدا وادەردەکەوێت کە ئەمی شاعیر لە هەڵوەستی پاڕانەوەو تکاکردندایە، کە ئەمەش ئەگەر لە دەرەوەی چوارچێوەی عیشقدا باس بکرێت، هەڵوەستەکە لاوازی دەنوێنێت، بەڵام دیارە عیشق پەیڕەوەی ئەو رەساو نەریتە ناکات. لە بەرامبەر پێگەی لاوازی ئەمدا، وادەردەکەوێت کە پێگەی ئەوی مەعشوقە یان بە زمانی سەردەم ئەوی خۆشەویست پێگەیەکی بەهێزتر بێت. ئەم باسی ئەوە دەکات کە چەند ساڵە ئەم پەنای بەشنەی با-و گوڵاڵەو وشەی کوردی بردووەو لێیان پاڕاوەتەوەو کردوونی بە تکاکار لە بەرامبەر ئەودا. بەڵام دەشێ بپرسین ئەمی شاعیر ئەمانەی لە پێناوی چیدا کردووە؟ ئایا بۆ ئەوەی ئەو خۆشی بوێت، یان بۆ ئەوەی چیتر بە ئاگری عیشق نەیسوتێنێت و بە خۆشەویستییەکەی رازی بێت، یان بۆ ئەوەی عیشقەکەیان کە ئەو بە سووتان ناوی دەبات ئاشکرا بکەن و لەوە زیاتر نەیشارنەوە؟
وەکو گوتمان بنیادی دەقەکە تا ئەندازەیەک لەم دەستپێکەدا دەردەکەوێت لەسەر بنەمای دووانە بنیادنراوە کە یەکەمین دووانەش، دووانەی من / تۆ-یە. لە پاڵ ئەم دووانەیەدا، دووانەی تر کە تا ئەندازەیەک خاسەتی دووانەی بەرامبەریان هەیە بەرهەم دێت وەکو دووانەی (بیابان / باران، دووانەی غەریبایەتی / نیشتیمان). وەکو لە دەقەکەدا دەبینرێت ئەمی شاعیر نەک خۆی بە بیابان و غەریبایەتی بچوێنێت، بەڵکو خۆی بە بیابان وغەریبایەتی پێناسە دەکات، واتە جەمسەری یەکەمی ئەم دووانانە کە جێگرەوەی – من –ن هەڵگری ماناو دەلالەتی وشکی و بێ بەرهەمی و نامۆیین، واتە نەبوونی خاسەت و سیماکانی ژیان. لەکاتێکدا جەمسەری دووەمی ئەم دووانانە کە بریتین لە باران و نیشتیمان، دەلالەتی ژیان و زیندەگانی و پەیوەستبوون و وابەستەبوون هەڵدەگرن. کەواتە لە دەستپێکی دەقەکەوە راناوی من یان کەسی قسەکەر وا پێشکەش دەکرێت کە لە بارێکی ناجۆرو بێبەرهەم و وشک و نامۆییدایە. ئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی داواکاری بۆ کەسی بەرامبەر، واتە بۆ " تۆ" بەرزبکاتەوەو تەنانەت تکای لێ بکات، کە

وەکو گوتمان ئەم هەڵوێستەش کەسێتی من لە پێگەیەکی لاوازدا نیشان دەدات. ئەمە لەکاتێکدا کەسی بەرامبەر، یان تۆ هەڵگری مانای ژیان و زیندەگانی و پەیوەستبوونە بەخاک و زێدەوە، لە بارو پێگەیەکی بەهێزتردایەو لە وێنەیەکدا بەرجەستە دەکرێت کە لە ئاستێکی بەهێزتر یان بەرزتردایەو داواکاری بۆ بەرزدەکرێتەوەو تکای لێ دەکرێت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

لە دڵی ئاگردا بۆت دەگەڕێم، گڕ بەرب□ی□ت□ ئەم هەموو هەورازو نشێوە،/ ببیتە بایەک گشت جەنگەڵ و دارستانەکان بێنیتە لەرزین./ لافاوێ بۆ نایەت، دەوەنی دڕکاویی لاڕێکان راماڵیت؟/ تۆ مانگی لەو ئاسمانەوە سەرزەوی دەنەخشێنی،/ بە گڵۆڵە تیشکێک دڵم گرێ بدە!/ با بۆ هەر کوێیەک سەر هەڵگرێت و بە هەر شاخێکەوە بگیرسێت،/ بێتەوە کاسانەکەی تۆ./

ئەمی شاعیر ئەو دەدوێنێت، راستە لە دەستپێکی دەقەکەدا بە راناوی کەسی دووەمی تاک ناوی دەبات و سەرباری ئەوەی ئێمە بە گریمانە گوتمان دەشێت ئەو کەسە خۆشەویست، یان مەعشوقەکەی بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا شوناسی ئەو کەسە ئاشکرا نییە. ئەم ئێستا سەرباری ئەوەی وەکو کەسی بەرامبەر دەیدوێنێت، بەڵام لەراستیدا ئەو ونە، یان ئامادەبوونی نییە لەبەرامبەر ئەمدا. هەر بۆیە باسی ئەوە دەکات لە دڵی ئاگردا بۆی دەگەڕێت، واتە لە گەرمترین شوێندا سۆراخی دۆزینەوەی ئەو دەکات و خواست و ویستیشی هەیە کە ئەوی ناو دڵی ئاگر جێبەجێی بکات، ئەویش ئەوەیە ئاگر بەربدات لە هەموو هەورازو نشێوێک. دیسان لێرەدا ئەو وەکو خاوەن هێزو توانا وێنا دەکرێت بۆ لابردنی کۆسپ و رێگرییەکان. هەردوو وشەی ” هەورازو نشێو” کە دیسان پێچەوانەی یەکترن و وەکو دووانەی دژ سەیردەکرێن، دەلالەتی بەربەست و کۆسپ هەڵدەگرن، کە دەشێت مەبەستی ئەمی شاعیر ئەو بەربەست و کۆسپانە بێت کە بوونەتە دیوار لە نێوان ئەم و ئەودا، یان بەربەستی رێگای ناونانی سووتانەکەی ئەمانە کە مەبەست لە سووتانیش لەسەر بنەمای ئەم لێکدانەوەیە عیشقە. دیسان داوای لێ دەکات ببێتە بایەکی هێندە بەهێزهەموو دارستان و جەنگەڵەکان بێنێتە لەرزە. بێگومان کارێکی لەم جۆرەش هێزێکی نائاسایی دەوێت. هەر بە دوای ئەوەدا دەپرسێت بۆچی لافاوێ نایەت دەوەنی دڕکاوی لاڕێکان راماڵێت. لە پشتی هەموو ئەم خواستانەی ئەمی شاعیرەوە، خواست و ئارەزوویەک هەیە بۆ بوونی هێزێک کە بتوانێت شتەکان بلەرزێنێت، گڕیان بدات و رایانبماڵێت. کەواتا□ ئ□م وەکو بەربەست سەیری ئەو شتانە دەکات بۆیە دەخوازێت وەکو خۆیان نەمێنن. وەکو گوترا ئەم داوا لە ئەو دەکات کە ئەم کارانە ئەنجام بدات، بەڵام

ئەو کەیە؟ بەگومان ئەم لە رێگای ناوهێنانی ئەو یان لێکچواندنی بە توخم و رەگەزەکانی سروشت، دەیەوێت بەجۆرێک ئەو بناسێنێت. ئەو بە مانگ ناو دەبات. مانگ لە دوای خۆر دووەم سەرچاوەی رووناکییە لەم گەردوونەدا، کە زەوی رووناک دەکاتەوە. ئەم باسی ئەوە دەکات کە ئەو، ئەو مانگەیە لە ئاسمانەوە کاریگەری خۆی لەسەر زەوی دیاری دەکات و زەوی دەنەخشێنێت. واتە ناڕاستەوخۆ باسی توانای لێهاتوویی ئەو دەکات. ئەمەش هۆکارە بۆ ئەوەی ئەم لە لایەک ئەو لە پێگەیەکی بەرزتردا دابنێت و لە لایەکی تریشەوە ئەم چاوەڕوانی ئەو بکات کە کەمەڵێ شت بۆ ئەم ئەنجام بدات. بە مانایەکی تر لە پەیوەندی دووانەی من / تۆ دا، تۆ وەکو بوویەکی بە دەسەڵاتتر دەردەکەوێت، ئەوەش هێزی دەسەڵاتکردن و هەژموونکردنی پێ دەبەخشێت. لێرەدا لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت، کە سەرباری لەبەرامبەر یەکتردانانی من / تۆ وەکو دوو جەمسەری بەرامبەر، بەڵام ئەو دوو جەمسەرە لە رووی هێزو دەسەڵات و هەژموونەوە یەکسان نین. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە مەرج نییە کاتێ دووانەی دژ یان بەرامبەر پێکهات لەگەڵیدا یەکسانی پێکبێت. واتە لە پێکهاتەی دووانەی بەرامبەریشدا ئەگەری یەکسانی یان هاوتابوونی تەواوەتی ئەگەرێکی لاوازە مادەم ئاستی دەسەڵاتکردن و هەژموون لە هەموو بارودۆخێکدا بە گشتی پەیوەندنی بە توانا و لێوەشاوەیی تاکەکەسیەوە هەیە.

ئەم لەم پێگەیەی خۆیەوە داوا لەو دەکات بە گڵۆڵە تیشکێک دەی گرێ بدات. گڵۆڵە بە بەن یان شریت بەکار دەهێنرێت. ئەم لێرەدا وشەی گڵۆڵەی بۆ تیشک بەکارهێناوە، کەواتە گڵۆڵەی کردووە بە هاوواتای گورزە تیشکێک کە هەم لە زانستی فیزیاداو هەم لە زمانی کوردیدا بە تیشک گورزە بەکاردێت، کە مانای دەستەیەک یان کەمەڵێک دەگەیەنێت. بەڵام لێرەدا گڵۆڵە مانایەکی گونجاوتر دەبەخشیت بە پێی ئەو ئامانجەی لە پێناویدا بەکارهێنراوە، چونگە گڵۆڵە مانای وایە لە یەک تاڵ درێژ پێکهاتووەو لەسەر یەک هەڵکراوەو تەنیا ئەمسەرو ئەو سەری هەیە. ئەم دەیەوێت ئەو بەم تاڵە تیشکە درێژە دەی گرێ بدات یان ببەستێت کە دیارە سەری دووەمی ئەو تاڵە تیشکە لای ئەو دەمێنێتەوەو ئیتر ئەم بە هەرکوێیەک بڕوات بەوەوە بەستراوەو لەژێر دەسەڵات و هەژموونی ئەودایەو ناتوانێت لە مەودای درێژی ئەو گڵۆڵە یان تاڵە تیشکە دووربکەوێتەوە. واتە لە رێگای ئەو تیشکەوە ئەم بەستراوەتەوەو لەژێر رکێفی ئەودایە. ئەمەش لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا ئەو دەلالەتە هەڵدەگرێت کە ئەم دەیەوێت بەستراوەو پەیوەست بێت و یەکێک رکێفی بکات و بیجوڵێنێت و ئەمیش نەتوانێت لە قەڵەمڕەو و فەرمانی ئەو دەربچێت. ئەمەش لە ئاستێکی تردا ئەو

مانایە هەڵدەگرێت کە مرۆڤ بە سروشتی یان دەشێت بڵێین بە غەریزە دەخوازێت یەکێک بەرپرسیاری بێت یان لەژێر دەسەڵاتی یەکێکدا بێت و لەسەرەوەو لە دەرەوەی خۆی بڕیاری بۆ بدرێت و بەڕێوە ببرێت.

هەروەک لێرەدا وێنەو دەربڕینی " بە هەر کوێیەک سەرهەڵبگرێت و بەهەر شاخێکەوە بگیرسێت، بێتەوە کاشانەکەی تۆ" داڕشتنەوەی هەمان دێڕە شیعرێکی دیاری بێخودی شاعیرە کە دەڵێت: ئاخۆ بە چ شاخێکەوە گیرساوە دڵی من". چیرۆکی ئەم شیعرەی بێخود ئەوەیە کە برازاکەی سەری خۆی هەڵدەگرێت و دەڕوات و ون دەبێت، کە دیارە بێخود زۆری خۆشویشتووە. بۆیە ئەو شیعرە پڕ لە سۆزەو بەو ئاستە بەرزە هونەرییەی بە نووسیووەو ونبوونی برازاکەیشی دەچوێنێت بە ونبوونی یوسفی کوڕی یەعقوب کە چۆن براکانی فڕێی دەدەنە بنی بیرەوەو کراسەکەی خوێناوی دەکەن و دەیبەنەوە بۆ باوکیان و پێی دەڵێن گوایە یوسف گورگ خواردوێتی. شاعیر لە دەربڕینێکی هونەری جواندا بە ئەوەی دڵی ون نەبێت کە دیارە مەبەست خۆیەتی، داوا لە ئەو دەکات دڵی بە گڵۆڵە تیشکێک گرێ بدات بە ئەوەی بە هەر کوێیەک بچێت ئەم بە راکێشانی تاڵی تیشک بتوانێت بیگێڕێتەوە لای خۆی بۆ ئەوەی نە بە شاخەوە بگیرسێتەوە، نە بەداخەوە بسووتێت، نە لە بنی بیردا بمێنێتەوەو بخنکێت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

وێنەی گوڵی خاشخاشی تۆ، گەر دەتەوێ هۆش و هەستم لێ بسێنەوە،/
مەستم کە،/ با هەموو رازێکت بۆ هەڵڕێژم./ بۆ تەنیام جێ مەهێڵە!
وا ئاسان مەڕۆ! هەموو ئەستێرەکان بۆ دووتدا دێن. وا زوو مەڕۆ!/
خۆ من هێشتا پەڵەهەورێکم نەناسیووە./ با تاوێ بارانێکی شین بدا
لەم تەمەنە ژەنگاوییەم./ مەڕۆ با کانیکەی دڵ وشک نەکات!/ مەڕۆ با
ئەم شەڕۆ بیابانەیش لەم نەتەرێن!/

جارێکی تر ئەمی شاعیر ئەو لە ڕێگای ڕەگەزێکی سروشتەوە دەناسێنێت، کە ئەویش گوڵی خاشخاشە. گوڵی خاشخاش زیاتر بە جوانی دەڕوێنرێت، بەڵام لە پزیشکیی کۆندا وەکو دەرمان بۆ حەوانەوەو خەوتن بەکارهێنراوە. دواتریش وەکو سەرچاوەیەکی دیاری مادەی هۆشبەر بەکارهێنراوە. ئەمی قسەکەر ئەو بەم گوڵە ناودەبات و هەمان ئەرکیشی پێدەسپێرێت، یان داوای ئەوەی لێ دەکات کە گوڵی خاشخاش ئەنجامی دەدات کە لێسەندنەوەی هۆش و هەستەو گەیاندنەتی بە لوتکەی بێهۆشی، یان وەکو ئەو دەڵێت گەیشتن بە ئەوپەڕی مەستی. هەروەک ئەم داواکارییەش بۆیە لەو دەکات بەڵکو ئەم بگاتە ئەوپەڕی مەستی و رازو نیازی دڵی خۆی بۆ ئەو ئاشکرا بکات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم لە باری ئاسایی خۆیدا ناتوانێت، یان پێکەشی ئەوە ناکات ناوەوەی خۆی بۆ ئەو ئاشکرا بکات.

ئەم لە تەنیایی دەترسێت، بۆیە داوا لەو دەکات کە بەجێینەهێڵێت و نەڕوات چونکە ئەگەر ئەو بڕوات هەموو ئەستێرەکان بەدوایدا دەڕۆن و ئەم بە تەنیا دەمێنێتەوە. کەواتە لێرەدا ئەم وێنای ئەو وەکو هەسارەیەکی گەورە یان بەهێز دەکات، کە ئەستێرەکان لە مەداری ئەودان و بەدوای ئەودا کێش دەبن. لەبەرامبەردا خۆی وا وێنا دەکات کە بەتەنیایەو نەک هیچ ئەستیرەو شتێک لە مەداری ئەمدا نین بەڵکو رایشی دەگەیەنێت کە ئەم هێشتا پەڕە هەورەکیشی نەناسیووە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم بوویەکی تەنیایە، دەشێت هەر ئەوەش هۆکاری سەرکی بێت بۆ ئەوەی لە پێگەیەکی نزم و بێهێزدا لەبەرامبەر پێگەی بەرزو بەهێزی ئەودا دەربکەوێت.

ئەم لە ئێستادا لە بارێکدایە پێویستی بە ئەو هەیە، بە تایبەتی لەکاتێکدا کە هێشتا پەڕە هەورەکی نەناسیووە. واتە ئەگەر دوای ئەوەی ئەم پەڕە هەورەکی بناسیایە ئەو بڕۆیشتایە، رەنگە ئەوەندە هەستی بە تەنیایی نەکردایە، چونکە ئەم باسی تەمەنی ژەنگاوی خۆی دەکات و داوا دەکات تاوێ بارانێکی شین بەسەریدا دابارێت و ژەنگی تەمەنی بشواتەوە. بێگومان " تەمەنی ژەنگاوی" هەڵگری دەلالەتی ژیانێکی پر لە ئازارو ژان و خەم و دواکەوتوویی و سەرەتاییبوون و گۆشەگیری و دوور لە مانای راستەقینەی ژیانە. ئەگەر ئەم پەڕە هەورەک بناسێت ئەوا ئومیدی ئەوە هەیە تاوێ بارانێکی شین دابارێنێت بەسەریداو ئەو رووپۆشە ناشیرینە بشواتەوەو گەوهەرو راستی ژیانی دەربخات. واتە باران دەوری هەڵماڵینی رووپۆش و ئاشکراکردن و نمایشکردنی رووی راستەقینەی شتەکانی هەیە. ئەمە بێجگە لەوەی باران هێمای ژیان و زیندەگانیەو ئەم پێشتر ئەوی بە باران ناوبرد. ئەم دەترسێت رۆیشتنی ئەو ببێتە هۆی کۆتاییهاتنی هەموو دیمەنێکی ژیان و ژیانویستی لای ئەم. لە ئاکامدا بەتەواوەتی لە هەموو سیماو خاسەتێکی زیندویتی و ژیان و جوانیەکانی ژیان رووتی بکەنەوەو هەموو رەگەزە زیندووەکانی ئەم سرووشتە پشتی تێبکەن و لە تەنیاییەکی خنکێنەردا بمێنێتەوە. لێرەدا ئەم تا ئەندازەیەکی ئاشکرا مانەوەو بوونی خۆی بە زیندوویی پەیوەست دەکاتە بەوەی تا چ ئاستێک ئەو وەڵامی داواکارییەکانی دەداتەوە.

لە دەقەکەدا هاتووە:

چەند ساڵە کەشتییەکی سپیی گەوهەربار / لەناو شەپۆلی زەریادا شەو و رۆژ دەکاتەوە/ رووناکاتە ئەم بەندەرە چۆڵ و خەمبار و تەزاوییە../ چرایەکی گەش لە دوورەوە دەگەڕێت،/ دەڵێی مۆمێکە بە یادی کەپەی ئاگرە هەناسە دەدات./ پڕیشکێک ناگاتە ئەم مەیخانەیە، رەحم تاوێ داگیرسێنە./.

لێرەدا شاعیر دووانەیەک لە نێوان ئەوە / ئیرە-دا دروست دەکات. کە

لەوێ کەشتییەک هەیەو لێرە ئەم خۆی هەیە، واتە کەشتی لەوێیەو ئەم لێرەیە. ئەو کەشتییە لەناو شەپۆلی زەریادا دێت و دەچێت و بەردەوامەو ڕەنگی سپییەو بارێکی بەنرخیشی هەڵگرتووە، کە ئەو بە گەوهەر ناوی دەبات. ڕەنگی سپی کە هێمای ئاشتییەو گەوهەر کە باری کەشتییەکەیە هێمای بەهادارییە، هەردووکیان گرنگی کەشتییەکە نیشان دەدەن. لە رووی راستییەوە کەشتی لە دەریادا بەرەو بەندەر ڕێگا دەکات، واتە ئامانجی کەشتییەکە دەبێت گەیشتن بێت بە بەندەر. لێرە بەندەرێک هەیە بەڵام ئەم کەشتییە ڕووناکاتە ئەم بەندەرە چونکە بەندەرەکە وا وەسف دەکریت کە چۆڵ و خەمبارو تەزاوییە. ئەم سێ ئاوەڵناوەی کە بۆ وەسفکردنی بەندەرەکە بەکارهێنراون، هەرسێکیان دەریدەخەن کە ڕەنگە ئەم بەندەرە بۆ لەنگەرگرتنی کەشتییەکی لەمجۆرە شیاو نەبێت. هەربۆیە کەشتییەکە پێی باشترە لەناو شەپۆلی زەریادا شەو و ڕۆژ بکاتەوە، کە دیارە ئەوەش جێگای مەترسییە، بەڵام لە بەندەرێکی لەم شێوەیەدا لەنگەر نەگرێت. ئێستا لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا، یان لە پشتی زمانی بینراوی دەقەکەوە ئەو دەلالەتە بەرهەم دێت کە کەشتییەکە لە روانگەی ئەمەوە بریتییە لە کەسی دووەم واتە " ئەو" ئەوی بەرامبەرو بەندەریش ئەمە، کە ئەم هەر لە دەستپێکی دەقەکەوە داوا لە ئەو دەکات ئاوڕی لێ بداتەوە، یان بە واتەیەکی تر لە ئامێزی ئەمدا لەنگەر بگرێت. لە کاتێکدا ئەوێ وەکو شوێن بەرجەستەی زەریا دەکات، ئێرە لە هەمان ئەم دووانەیەدا کە دووانەی ئەوێ / ئێرە- یە وەکو شوێن بەرجەستەی بەندەر دەکات. لەم هاوکێشەیەدا ئەوێ شوێنی کەسی بەرامبەرە واتە تۆ، ئێرە شوێنی کەسی یەکەمە واتە من، کە دیسان لەم دووانەیەشدا هەم ماوەی نێوان ئەوێ / ئێرە، هەم دیواری نێوان تۆ / من وەکو خۆی بە دووری و بە پتەوی دەمێننەوە.

چرایەک لە دوورەوە دەگەڕێت ئەوە چرای کەشییەکەیە بە تایبەتی لە شەودا دادەگیرسێنرێت، هەرچەندە لە کۆندا کە روانگەو ڕێنیشاندەر نەبووە بۆ بەندەرەکان، لە شەودا لەسەر شوێنێکی بەندەر ئاگرێکی گەورە کراوەتەوە بۆ ئەوەی کەشتی لە قووڵایی دەریاوە ئەو ئاگرە ببینێت و بەو ئاراستەیە بجووڵێت، هەروەک لە ڕۆژیشدا لە بەرزترین شوێنی بەندەر ئاوێنەیەک دانراوە بۆ ئەوەی تیشکی ڕۆژ بشکێنێتەوەو کەشتییەکانی ناو دەریا لە دوورەوە ببینن و بەو ئاراستەیە ڕێگا بکەن. بەڵام ئەم کەشتییەی لە دەقەکەدا باس دەکرێت نایەوێت بە ئاراستەی ئەم بەندەرە چۆڵ و خەمبارو تەزاوییە بجووڵێت. هەربۆیە تیشکێک لەو چرا گەشەی لای ئەوەوە دەگەڕێت، پریشکێکی ناگاتە لای ئەم و هەر هیچ نەبێت بە تاوێک ڕۆحی ئەم داگیرسێنێت. ئەم لای خۆی بە مەیخانە وەسف دەکات، کە ئەوەش مانای مەستی و خامۆشی و بێ ئاگایی

دەگەیەنێت. منی شاعیر وەکو بەندەرێکی چۆڵ و وەکو مەیخانە باسی خۆی، یان شوێنی خۆی دەکات، کە ئەوەش بەو مەبەستەیە بێت دیمەنی ژیان لای ئەم و لەو شوێنەی ئەمی تێدایە زۆر لاوازە، بۆیە چاوەڕوانی تیشکێک دەکات کە لای ئەوەوە بێت و چرای خامۆشی ڕۆحی داگیرسێنێت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

هەموو ئێوارانم دەسووتێنی و/ هەموو بەیانییەکم بە تەمی خەونێکی سپی دادەپۆشی./ بایەک دەپێچم بە خەمەوە، بای ئەو چێژەوانی و بیابانە،/ بەشکەم / لەم وەرزە رچیوانە بمپارێزێ، لە زستانی دووریتا / گەرمییەک ببەخشێتە ئێسکەکانی خەواڵووەکانی ناو ئەم کوانووە./

ئەمی شاعیر ڕوودەکاتە ئەو و ڕاستەوخۆ وەکو ئەوەی لە بەردەمیدا ئامادە بێت، واتە وەکو کەسی دووەم لەگەڵەی دەدوێت. بەڵام ئاشکرایە کە تەنیا بە خەیاڵ ئەو لە بەرامبەر خۆیدا ئامادە دەکات، کە ئەمەش بارێکی ئاساییە لە شیعردا کە شاعیر زۆربەی کات کەسی سێیەم کە دوورە لێیەوە، یان هەندەجار ئەو کەسە هەر بوونیشی نییە لە خەیاڵدا دروست دەکرێت، بە ڕاناوی کەسی دووەمی تاک دەدوێنرێت. ئەمەش بەو مەبەستەی دەریبخات کە پەیوەندی بەهێزو نهێنی لە نێوانیاندا هەیە، یان دەشێ بەکاریگەری خەیاڵ ماوەی نێوانیان نزیک بکاتەوە بەو مەبەستەی نیشانی بدات کە زۆر لەیەکتر نزیکن و پەیوەندی پتەو و بەتین لە نێوانیاندا هەیە.

ئەم ئێستا ڕوودەکاتە ئەو و گلەیی و گازەندەی لە دەکات لەبەرئەوەی کە کاتەکانی ئەمی تێکداوە بەوەی هەموو ئێوارانی دەسووتێنێ و هەموو بەیانیانیشی بە تەم دادەپۆشێت، بەڵام تەمی دوای باران نا، بەڵکو تەمی خەونێکی سپی. لە ڕاستیدا "تەمی خەونێکی سپی" وەکو وێنەیەکی جوان بە ئامانجێکی پێچەوانەی وێنەکە بەکارهاتووە، کە داپۆشینی بەیانیانە. لە ڕووی سروشتییەوە بەیانیان کاتی هەڵهاتنی ئاسۆ و دەرکەوتنی پرشنگی بەیان و سەرەتای ڕۆژێکی نوێ و دەشێ دەستپێکێکی نوێ بێت، بەڵام ئەم سەرەتاو دەستپێکە بە تەم دادەپۆشرێت. هەرچەندە لە دانانێکی پێچەوانەدا دەشێت خەونی سپی بە مانایەکی ئەرێنی لێکبدرێتەوەو مەبەست خەونی جوان و ئومێدی ڕوون و ئاشکرا بێت بە ئایندە، بەڵام لەڕاستیدا لە چوارچێوەی دەقەکەداو پەیوەست بە کەسێتی – من- لە بەرامبەر –تۆ-دا، یان ئەم بەرامبەر بە ئەو، زیاتر ئاراستەی لێکدانەوە بە ڕووی نەرێنیدا دەکەوێتەوەو ئەوە دەگەیەنێت کە منی شاعیر بە کەسی بەرامبەری بێت لە ئەنجامی وەڵام نەدانەوەی خواست و داواکانی ئەمدا ئەو هەموو کاتەکانی ئەمی وێران کردووە.

ئەم لەم بارە ناجۆرەدا کە بە وەڵامی و پشت تێکردنی ئەو بۆی

دروستکردووە، نایەوێت خۆی بدات بەدەستەوەو دەستبەرداری خۆی و ژیان نابێت. هەربۆیە باسی ئەوە دەکات کە هەوڵی خۆپاراستن و خۆ دەربازکردن لە فشارو کاریگەرییە نەرێنییەکانی ئەو بارودۆخە دەدات. بۆ ئەو مەبەستەش جارێکی تر بۆ خۆپاراستن پەنا دەباتە بەر توخم و رەگەزەکانی سروشت. بایەک لە خۆیەوە دەپێچێت، بەڵام بایەکی ناسراو کە بای چۆڵەوانی و بیابانە. ئەویش بەو ئومێدەی لە سەرمای وەرزی زستان و رچینی دوور لە ئەو بیپارێزێت. لێرەدا لە لێکچواندنێکی ناتەواودا با وەکو رەگەزێکی سروشت کە رەگەزێکی نەبینراوە دەچوێنینێت بە جل و بەرگ و وەکو پێداویستی مرۆڤ بۆ پۆشین و خۆپاراستن لە سەرماو گەرما بەکاری دەهێنێت. ئاشکرایە جل و بەرگ لە دروستکردنی مرۆڤ خۆیەتی. واتە لێرەدا خاسەتی دروستکراوی دەستی مرۆڤ دەدات بە یەکێک لەچوار توخمە سەرکیەکەی پێکهێنەری گەردوون کە ئەو توخمەش با-یەو دەیپێچێت لە خۆیەوە. واتە خاسەتی بینراو و دەست لێدراو یان خاسیتی بەرجەستەی جل و بەرگ دەبەخشێت بە با.

ئەم ئومێدەی ئەوەی بەو با-یە هەیە لە سەرمای وەرزی رچیو بیپارێزێت، کە مەبەستی لە وەرزی ڕچیو هەموو ئەو کاتانەیە کە دوورە لەوەوەو ئەو لای لە ناکاتەوە. تەنانەت ئەم بەهیوای ئەوەیە ئەو با-یەی لەخۆیەوە دەپێچێت گەرمی ببەخشێت بە جەستەی ساردو سڕی، کە ئەو وەکو خەڵوزو پاشماوەی ساردبووەوەی ناو ئاگردانێکی دوای سووتان وەسفی دەکات. واتە جەستەی دەچوێنێت بە کوانوو، یان ئاگردان و ئەسک و پروسکیشی دەچوێنێت بە خەڵوزو سووت و خۆڵەمێشی ناو ئەو ئاگردانە. بەڵام سەرباری بەرجەستەکردنی ئەم وێنەیە کە دیمەنی مەرگ و کۆتاییهاتن دەنوێنێت، ئەم هێشتا بە ئومێد نەبووەو بەهیوایە ئەو با-یەی لەخۆیەوە دەپێچێت گەرمی بەو خەڵوزو خۆڵەمێشەی ناو کوانووی جەستەی ببەخشێت و جارێکی تر ئاگر لەناو ئەو کوانووەدا بگڕێت و بگەشێتەوە، کە ئەوەش رابوونەوەو دووبارە دەستکردنەوەیە بە ژیان. کەواتە ئەم سەرباری بێزاری و ئازارو سووتانی، بەڵام هێشتا دەستبەرداری ژیان نابێت.

لە دەقەکەدا هاتووە:

گۆڕم لە تەرپەی پێتە / بە ڕێگاوەی بەرەو مەزووی دەم،/ بەرەو جوگرافیای لەشێکی تاسەبار، نازانم،/ منم لە ئاوەدانی و مەخلووقەوە دوورم؟ یا تەیت،/ بە رەحی شەپۆلاساتەوە ئەم گەو بەێسەیەیش دەبینیت و/ پە هەڵناگری و نایەی بە هاوارمەوە؟/

لەم کۆپلەیەدا چەند دووانەیەک دەبینرێن، کە بنیادی ئەم بەشەیان لەسەر هەڵچنراوەو درێژکراوەی هەمان دووانە بەرامبەرەکانی پێشترن، کە ئاماژەمان بە کردن. دووانەی یەکەم ئەوە / ئەرە-یە. ئەم لێرەوە

گوێی لە ترپەی پێی ئەوە لە ئەوێ-وە بەرەو لای ئەم دێت. بەڵام لە راستیدا ماوەی نێوان ئەوێ و ئێرە ناسڕێتەوە و ئەو نایەت بۆ لای ئەم، یان بەیەکتر ناگەن، واتە ئەوێ و ئێرە هەریەکە بۆ بوون و خاسیەتی خۆیەوە دەمێنێتەوە. ئەوەی لە ئەوێ-وە بەرەو ئێرە دێت کەسی بەرامبەرە واتە ئەو، کە بەرەو لای ئەمی قسەکەر دێت، واتە لێرەدا دووانەی تۆ / من وەکو خۆی ماوەو ئەمان نەگەیشتوون بە یەک هەتا دیواری نێوان تۆ / من، بسڕێتەوە. ئەمەش دیسان نیشانی دەدات کە پێکگەیشتن نەک لەسەر زەمینەی واقیع بەڵکو لە خەیاڵیشدا هێشتا نەگەیشتووەتە ئەنجام.

ئەم رایدەگەیەنێت کە گوێی لە ترپەی پێی ئەوە بەرەو مێژووی دەی ئەم دێت و دەیەوێت لەوەوە، واتە لە قووڵایی مێژووی دەیەوێ بگات بە جوگرافیای لەشی. لێرەدا دوو زاراوەی جوگرافیاو مێژوو هاتوونەتە ناو بنیادی زمانی دەقەکەوە. کەواتە بەم پێیە دەبێ ڕۆڵیان هەبێت لە بەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکەو لە بەرهەمهێنانی دەلالەت و جیهانبینیدا. مێژووی دە واتە درێژەی رابردووی دە. لە راستیدا لە رووی دەلالیەوە دە و لاشە هاوشێوەن یان هەڵگری هەمان ماناو دەلالاتن کە پەیوەستە بە حەزو ئارەزووە دنیاییەکانەوە، کە لە بەرامبەریاندا ڕۆح و عەقڵ هەیە. لێرەشدا دە و لاشە هەروەکو هاوواتا بەکارهێنراون. بەڵام مێژوو درێژەی ژیان و بەسەرهاتی دە و ئەو ڕووداوانە دەگێڕێتەوە کە بەسەریدا هاتوون. جوگرافیای لەش، سروشت و دیمەن و تۆپۆگرافیای لەش یان جەستە نیشان دەدات. کە لێرەدا بە لەشێکی تاسەبار ناودەبرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت ئەم لەشەی کە ئەو بەرەو جوگرافیاکەی دێت لەشێکی نائاسودەو سەرکوتکراو و ئازادی لێ زەوتکراو و بێ بەشکراوە لە چێژو خۆشی ژیان. ئاشکرایە مێژوو لەسەر جوگرافیا دروست دەبێت. مێژووی دە واتە میژووی هەموو ئەو شتانەی کە پەیوەندیان بە دەوە هەیە واتە حەزو ئارەزوو خۆشی و چێژی دنیایی، کە بەدیهاتنی ئەوانەش پەیوەستە بە لەشەوە، یان لەسەر ڕووبەری جوگرافیای لەش فەراهەم دەکرێن. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە مێژووی دە و جوگرافیای لەش لێکتر جیاناکرێنەوە. ئەم باسی لەشێکی تاسەبار دەکات، واتە لەشێکی دابەڕاو و بێبەش کراو لە هەموو چێژو خۆشیەک. لەم ڕوانگەیەوە جوگرافیای لەش جۆرێکە لە وێرانەو بەوپێیەش مێژووی دە نووسینەوەی وردەکارییەکانی ئەو وێرانەیە.

ئەمی شاعیر لە بارێکی تا ئەندازەیەک تێڕاماندایە لەبەرامبەر شوێن و پێگەی خۆیی و شوێن و پێگەو دەوری ئەو. ئەم پرسیارێک بەرامبەر بە خۆی و پەیوەندی خۆی بە ئاوەدانی و ئەفرێندراوانەوە بەرزدەکاتەوە، کە داخۆ ئەم لە ئاوەدانی و زیندەوەرانەوە دوورە کە

دەشێت مەبەستی لە ئەفرێندراو تەنیا مرۆق بێت. هەروەک دووری لە مرۆڤەوە گۆشەگیری ئەو نیشان بدات، بەپێی ئەم هەر هەوڵێک دەدات بە رازیکردنی ئەو بە ئەنجام دەردەچێت. یان هۆکارەکە ئەم نییە، بەڵکو دەشێت ئەو بێت کە خاوەنی ڕۆحێکی ناجێگیرە، کە ئەم بە ڕۆحێکی شەپۆلاسا ناوی دەبات. شەپۆل هەڵگری خاسیەتی ناجێگیری و پشێوی و هەڵچوون و داچوون و کورت تەمەنی و بە شوێنەواریە، چونکە هەر شەپۆلێک لە خاڵێکەوە دەست پێدەکات و بە ماوەیەک بەردەوام دەبێت، کاتێک کۆتایی دێت هیچ لە دوای خۆیەوە بەجێناهێڵێت. ئێستا ئەم ئەفریدەیەکی تاک و تەنیاو گۆشەگیری دوور لە ئاوادانی و مرۆڤایەتیەو دەسووتێت و وەکو ئاگرێکی بەهێز بەسە دەدات کە هۆکارەکەیشی تەنیاییە، ئەو تەنیاییەش زیاتر بەهۆی بە وەڵامی ئەوی بەرامبەرەوەیە، کە ئەم وەکو مەعشوقە، یان خۆشەویست باسی دەکات. ئەو بەم بارودۆخەوە دەیبینێت کە ئەم لەسەر سووتانە کەچی نە سەرنجی لی دەدات و نە بایەخی پێدەدات و تەنانەت هەنگاوێکیش نانێت بە کوژاندنەوەی ئەو ئاگرەی دەیسووتێنێت. بەڵکو واینیشان دەدات کە بوون و سووتانی ئەم هیچ بایەخ و گرنگییەکی لای ئەو نییە.

لە دەقەکەدا هاتووە:

لە پشت پەردەی زمانەوە بیر لە هەبوونت دەکەمەوە/ سەرنجی لەشولارت دەدەم؛ پڕووشەی ئاوەڵناوەکان / دەبارێنم بەسەر ناوەکەتدا / تا هەموو بیرەوەرییەکانت بێدار دەبنەوە./ لەناو پەرژینی ئارەزوودا بەیەک دەگەین، تاریکایی/ دەبێتە کەپرێک رازی تاسەی ساڵان و رازی بەدەنگیمان دەشارێتەوە./ پەنجەرەکانی رابردوو دادەخەین. شەو و ڕۆژەکانمان / لەسەر تەنافێک هەڵدەخەین، بە بای وەرزێکی گوڵڕەنگ،/ وەرزی پێنجەم کزر ببێتەوە./ مەلی دەم قەفەسی تەنیایی بەجێ دەهێڵێ، مەلی دڵت لە قەفەسی نیگەرانی / دەردەچێت، دەبن بە دوو چرۆ، بە دوو چڵ، / بە دوو گوڵ بە دارهەناری ڕۆژگارەوە./

لە دەستپێکی دەقەکەوە هەتا سەرەتای ئەم کۆپلەیە، دووانەی من / تۆ، وەکو دوو جەمسەری بەرامبەر بەیەک وەستاون و ماوەی نێوانیان زیاتر فراوان دەبێت و سەرئەنجام لە رووی شوێنەوە وەکو ئێرە / ئەوێ باس دەکرێن، واتە هەریەکەیان لە جەمسەرێکە. کاتێک جەمسەرەکانی دووانەی ئێرە/ ئەوێ لە بەرامبەر یەکتردا دەردەکەون، یان خاسیەتی دووانە وەردەگرن، مانای وایە گەیشتنی ئەم دوو جەمسەرە بەیەکتر چاوەڕوان نەکراوە. ئەمەش لە بنیادی دەقەکەدا باری دابڕان درووست دەکات. وەکو دەبینرێت لە سەرەتای دەقەکەوە تا ئێرە دابڕان بارێکی دیارو ئاشکرایە لە نێوان من / تۆ-دا، بەجۆرێک کە دەشێت من بڵێت: سەباری داواو تکای زۆری من، بەڵام تۆ نەک هەوڵنادەیت ماوەی نێوانمان کورتتر بکەیتەوە، بەڵکو بە ئاراستەی دوورکەوتنەوەی

زیاتر هەنگاو دەنێیت و ئەو ماوەیە زیاتر فراوان دەکەیت. بەڵام بە بە بوونی بنەمایەکی دیارو رێگاخۆشکەر بە نزیکبوونەوەو کۆتاییهێنان بە باری دابڕان، لە شێوەی جوڵەیەکی میکانیکیدا، یان لە هەڵچوونێکی بەپەلەی بە بەرنامەدا، ئاماژەی کۆتاییهاتنی باری دابڕان دەکات و باسی دەستپێکردنی باری لێکتر نزیکبوونەوەو بەیەکگەیشتن دەبینرێت.

ئێستا ئەم لە پشت پەردەی زمانەوە بیر لە بوونی ئەو دەکاتەوە بە خەیاڵ سەرنجی لەشولاری دەدات. واتە ئەم لە رێگای زمانەوە یان بە قسە پەیوەندی لەگەڵ ئەو ناکات، بەڵکو بە بێدەنگی بیر لە بوون یان هەبوونی ئەو دەکاتەوە. بێگومان ئەو وەکو مرۆڤێک ئەم بیری لێ بکاتەوە یان نا، ئەو بوونی خۆیی هەیەو بیرکردنەوەی ئەم هیچ کاریگەرییەکی لەسەر هەبوونی ئەو نییە. واتە ئەم بە خۆی بیر لە هەبوونی ئەو دەکاتەوەو ئەم بەجۆرێک بە ئەوەی هیچ وەڵامدانەوەیەکی ئەوی بەرامبەری پێگەیشتبێت، بە خۆی بیر لەو دەکاتەوە. ئەمەش ئەوە نیشان دەدات کە ئەم لە دەرەوەی ئیرادەی خۆی کەوتووەتە ژێر کاریگەری و هەژموونی ئەوەوە، هەرچۆن بەوادارێک دەکەوێتە ژێر کاریگەری و هەژموونی خوداوەو ناتوانێت لە سایەو پەیوەستبوونی ئەو دەربچێت. هەرچۆن دەروێشێک، سۆفیەک، موریدێک کەمەنکێشی شێخەکەی بووەو ناتوانێت لێی دوور بکەوێتەوە، هەرچۆن کەسی عاشق ناتوانێت رایەڵەی بەهێزی عەشق بپچڕێنێت و لە مەعشوقەکەی دووربکەوێتەوە. کەواتە ئێستا ئەو لە بارێکی بەهێزدایەو ئەمی خستووەتە ژێر هەژموونی خۆیەوە، واتە ئەو بەجۆرێک بوونی هەیە بۆیە ئەم بیری لێ دەکاتەوە، بەڵام واپێدەچێت کە ئەو بیر لەم نەکاتەوە. ئەمەش بەجۆرێک ئەوە نیشان دەدات کە لە روانینی ئەوەوە ئەم بوونی نییە. ئەم ئێستا لەم بارە لاوازەدایە، بۆیە لە رووی دەروونییەوە دەیەوێت بە جۆرێک بوونی خۆی نیشان بدات، ئەوەش وای لێ دەکات لە خەیاڵدا لای خۆیەوە کۆتایی بە هەڵوێستی بێ وەڵامیی ئەو بهێنێت. پێشتر بە ئاشکرا باسی ئەوەی دەکرد کە ئەو نە بایەخ بە ئەم دەدات و نە لای لێ دەکاتەوەو نە لە ئەوپەڕی کارەساتدا بەهانایەوە دێت. بەڵام ئێستا واینیشان دەدات کە بارودۆخەکە بە گوێرەی ئەو گۆڕاوە. بەڵام لە راستیدا پەیوەستبوونی ئەم بە ئەوەوە زیاتر هاوشێوەی پەیوەستبوونێکی سۆفیانەیە بە شێخەوە. واتە هەرچۆن سۆفی یان دەروێش بە شێخەکەی دەسووتێت و شێخیش ئاگای لەو نییە. ئەمیش بە ئەو دەسووتیت و پێدەچێت ئەو ئاگای لە ئەم نەبێت.

ئەم کاتێک بە بێ دەنگی، بیر لە هەبوونی ئەو دەکاتەوە، لە خەیاڵدا وێنای ئەو دەکات و سەرنجی لێ دەدات، بەڵام لەبری ئەوەی سەرنج لە لایەنە رۆحی و مەعنەویەکانی ئەو بدات، سەرنجی لەشولاری دەدات. ئەم

دەربڕینە دەلالەتێکی ئاشکرای سێکسی هەڵدەگرێت، واتە روانینی ئەم بۆ ئەو کاتە بیر لە هەبوونی ئەو دەکاتەوە روانین نییە بۆ رووبەری رۆح، بەڵکو روانینە بۆ رووبەری جەستە. ئەم باسی ئەوە دەکات لە کاتێکدا بیر لە هەبوونی ئەو دەکاتەوە، ئاوەڵناو دەخاتە پاڵ ناوەکەی. ئاشکرایە ئاوەڵناو ئەرکی وەسفکردنی ناو دەبینێت، کە دەشێت لایەنی ئەرێنی و جوانی ناوەکە دەربخات، یان بە پێچەوانەوە، بەڵام ئەم ئەرکێکی تر بە ئاوەڵناوەکان دەسپێرێت، ئەرکێک لە دەرەوەی ئەرکی زمانیی ئاوەڵناوە. ئەم دەیەوێت لە رێگای دانەپاڵی ئاوەڵناوەکانەوە، بیرەوەرییەکانی ئەو بێداربنەوە. واتە ئەم بیرەوەرییەکان وەکو بوویەکی زیندوو تەنانەت هوشیاریش نیشان دەدات، چونکە بێداربوونەوە زیاتر خاسەتی مرۆڤە، مرۆڤ بێداردەبێتەوە، هەروەک بیرەوەرییەکانیش خاسەتی مرۆڤن یان باشتر وایە بڵێین بیرەوەری مرۆڤن و مرۆڤ ئەوانی یاد دەکەوێتەوە. نەک بیرەوەرییەکان خۆیان بێداربنەوە. بیرەوەری بریتییە لە تۆماری رووداوەکانی ژیان لە ئاستی ئاگایی و نائاگایداو تەنیا خودی ئەو مرۆڤە، یان ئەو کۆمەڵگایە دەتوانێت بیرەوەرییەکانی یاد بکەوێتەوە کە خاوەنیانە. ئایا ئەم دەیەوێت ئەو کام بیرەوەریانەی یاد بکەوێتەوە؟ لە جوگرافیای دەقەکەدا بێجگە لە ئازارو ژان و سووتان و دەشکاندن و تەنیایی و بێ وەڵامی ئەوی بەرامبەر تاکو ئێستا شتێکی تری ئەوتۆمان نەبینووە. ئایا هیچ یادەوەرییەکی خۆش لە نێوانیاندا هەیە، هەتا ئێستا ئەم هەوڵبدات لە ڕێگای بەیادهێنانەوەی ئەو یادەوەرییانەوە سەرنجی ئەو بۆ لای خۆی رابکێشیت و بەدەم داواکاری و تکا و هاوارکردنەکانییەوە بێت؟

ئەم لای خۆیەوە لە دەرەوەی واقیع و لە دنیای فراوانی خەیاڵدا جیهانێکی تایبەتی درووست دەکات، جیهانێک کە پێدەچێت جۆرێک بێت لە یۆتۆپیا. لەم جیهانە خەیاڵییەدا ئەم کۆتایی بە رابردووی دابڕان و نکوڵی کردنی ئەو لە ئاوڕدانەوە بە ئەم دەهێنێت. هەر لە جوگرافیای ئەم یۆتۆپیایەدا، باسی ئەوە دەکات کە لەناو پەرژینی ئارەزوودا بەیەکتر دەگەن و تاریکی تاسەو ئارەزووی ساڵانی بەسەرچوو، نهێنی بێدەنگییان دەشارێتەوە. لێرەشدا جارێکی تر پێداگری ئەم لەسەر حەزو ئارەزووە جەستەیی و دنیاییەکان دەبینرێت و وادەردەکەوێت ئەم تەنیا بە چاوی جەستەو لە روانگەی حەزە دنیاییەکانەوە سەیری ئەو بکات. کاتێک ئەو وەڵامدانەوەیەکی ئەوتۆی بۆ داواو تکای ئەم نییە، ئەم بەخەیاڵ لەناو پەرژینی ئارەزوودا دەگات بە ئەو. تەنانەت پێدەچێت ئەم ئەو جیهانەی بەخەیاڵ دروستی کردووەو بەخەیاڵ تیایدا پێکەوەن، لێی ببێت بە واقیع و وەکو ئەوە دەدوێت کە دابڕان قۆناغێک بووبێت و کۆتایی هاتبێت و ئێستا بە واقیعی لە قۆناغی

بەیکگەیشتن و یەکبووندا بن، بۆیە راناوەکانی من / تۆ دەبن بە راناوی ئێمە، یان راناوی لکاوی (ین، ان)، کاتێ دەڵێت:” پەنجەرەکانی رابردوو دادەخەین. شەو و رۆژەکانمان لەسەر تەنافێك هەڵدەخەین”. داخستنی پەنجەرەکانی رابردوو مانای پشتکردن لەو رابردوویەی کە تیایدا ئەو نە بایەخی بە ئازارو ژان و سووتانی ئێم داوە، نە گوێی لە تکاو هاوارکردنی گرتووە. ئێمەش بەمانای ئەوە دێت کە دەفتەری ئەو رابردووە دادەخەین و جارێکی تر ناگەڕێینەوە بۆ ئەو ساتە تاریکانە، بۆ ئەو شەو و رۆژانەی کە بەجگە لە ناسۆر شتێکی تریان تێدا تۆمار نەکراوە. ئەم لای خۆیەوە بەناوی هەردووکیانەوە باسی بەجێهێشتنی ئەو رابردووەو دەستپێکردنی وەرزێکی نوێ یان وەرزێکی تر دەکات کە بە وەرزی پێنجەم ناوی دەبات. بەڵام ئەم پاڵنەرێکی تر بۆ ناوهێنانی ئەو وەرزە باس دەکات کە بای وەرزێکی گوڵەڕەنگە.
وەرزی گوڵەڕەنگ بە مانای وەرزێکی جوان و رەنگاو رەنگ دێت کە ئەوەش نوێبوون و جوانی و خۆشی دەنوێنێت. لە دەقەکەدا ئەم فرمانی “کزردە بێتەوە” دەداتە پاڵ ئەم وەرزی پێنجەمە. فرمانی ” کزردە بێتەوە” بە مانای وشکبوونەوە دێت بە زەوی دوای باران، یان بە جل و بەرگی تەڕ بەکاردێت کاتێک کەمێک وشک دەبێتەوە، هەروەها بە مانای گەورەبوونیش دێت بە منداڵ و تەنانەت بە بەچووی ئاژەڵ و باڵندەش بەکاردێت. بەڵام لێرەدا خراوەتە پاڵ وەرزی پێنجەم. بەگومان ساڵ لە چوار وەرز پێکدێت. وەرزی پێنجەم دەشێ بەلای شاعیرەوە ئەو کاتە بێت کە ئەم و ئەو بەیەک دەگەن. کە لەم بارەشدا دەشێت کزربوونەوە بە مانای هاتنی ئەو کاتە بەکارهێنرابێت.
ئەم لای خۆیەوە لەو یۆتۆپیایەی کە دروستی کردووە، هەموو شتێک بە پێی خواستی دڵی خۆی رێکدەخات و لە خەیاڵیدا بەرنامەی بۆ دادەنێت و هەر بە خەیاڵیش ئەوەی دڵی دەیخوازێت جێبەجێی دەکات. ئەم گەیشتنە بە ئەو وەکو راستییەک باس دەکات و دەربڕین و وێنەکانی دوای بە راستی زانینی ئەو خەیاڵە، ئاسایی لای ئەم وەکو راستی نیشان دەدرێن. هەر بۆیە ئەم وێنەیەکی پەیوەست بە رابردوو نیشان دەدات کە دڵی وەکو مەلێک لە قەفەسی تەنیایدا بووە، بەڵام ئێستا قەفەس بەجێدەهێڵێت، واتە کۆتای بە تەنیایی دێت، ئەویش بەوهۆیەوە کە لەگەڵ ئەودا بەیەک دەگەن. بەڵام لە کاتێکدا کە ئەم دڵی خۆی وەکو مەلی ناو قەفەسی تەنیایی نیشان دەدات، دڵی ئەو وەکو مەلێک وێنا دەکات کە لە قەفەسی نیگەرانی دەرباز دەبێت. ئەگەر لە روانگەی ئەمی شاعیرەوە سەیر بکەین ئەوا دەبینین کە ئەم و ئەو پێش بەیەک گەیشتن هەردووکیان لە باری نائاسایدابوون و دڵی هەردووکیان لە قەفەسدا بووە، واتە دیل بوون. دڵی ئەم دیلی نێو قەفەسی تەنیایی و

دڵی ئەویش دیلی نێو قەفەسی نیگەرانی بووە. بەیەکگەیشتن لە روانگەی ئەمەوە تەنانەت ئەگەر لە خەیاڵیشدا بێت، دەبێتە هۆی ئازادبوونی هەردوو دڵ، هەریەکە لەو قەفەسەی کە تیایدا دیل بووە.
بەیەکگەیشتن بە مانای سەرەتاو دەستپێکێکی نوێی ژیان دێت، کە ئەم وای نیشان دەدات هەردوو دڵی ئازادبوو لە سنووری ئەو یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنەدا کە ئەو دروستی کردووە دەبن بە دوو نموونەی نوێ و جوانی سەردەم.
بە یەکگەیشتن لە خەیاڵداو پێکەوەبوون لەو یۆتۆپیایەی کە دروستی کردووە، زەمینەخۆشکەرن بۆ ئەوەی ئەم باسی ئەو و خۆی وەکو دوو عاشق بکات کە پێکەوە یەک جیهانیان هەیەو بێ یەکتر نابن. هەرچەندە لە جوگرافیای دەقەکەدا هیچ وەڵام یان هەڵوێستێکی راستەوخۆی ئەوی بەرامبەر نابینرێت، بەڵکو تەنیا لە رێگای دەربڕین و وەسفەکانی ئەمەوە دەزانرێت کە ئەو بوونی هەیەو لەگەڵ ئەمدا لەباری داب□□اندا بوون و سەرباری چەندین داواکاری و تکاکردنی ئەم، ئەو هیچ وەڵامێکی ئەمی نەداوەتەوە، بەڵام لە ناکاوێکدا ئەم کۆتاییهاتنی داب□□ان رادەگەیەنێت و باسی قۆناعی بەیکگەیشتن دەکات. هەرچەندە لەم قۆناع□شدا دیسان هیچ کاردانەوەیەک یان هیچ وەڵامێکی ئەو نابینرێت. هەربۆیە پێمانوایە ئەو ی□ککگرتن و بەیەکگەیشتنەی ئەم باسی دەکات و رووبەرێکی فراوانی دەقەکەی لەسەر بنیادنراوە، دروستکردنە لە چوارچێوەی خەیاڵدا، کە ئەمەش تا ئەندازەیەکی لەبەرچاو بارێکی ئاشکرایە لە شیعردا. شیعر خۆی ب□رح□می خەیاڵەو دروستکردنی جیهانێکی جیاوازە لەو جیهانەی لە واقیعدا هەیە.
لێرەدا شاعیر دەڵێت:
چەند ساڵە ئێمە، تۆ و من، من و تۆ، هەردووکمان / لەگەڵ هەموو گو□□ک□دا / دڕکێکیش دەچێنین / لەگەڵ هەموو بەربەیان□ک□دا ئاوابوونیش دەبینین،/ لەگەڵ هەموو هەڵفڕین□ک□دا / ئاسمانێکی هەورین دێتە رێمان./ لە کوێ، لە کامە باغچە گوڵێک پەیدا بکەین / ئەم دوو دڵەی من و تۆ بڕەنگێنێ؟ بۆن و بەرامەیەک بدا بە رۆحمان؟/ تۆ نازانیت ئەم ئێشە لە کەیەوە دەستی پێ کردووە؟/ ئەم گیایە چۆن وا زوو زەرد هەڵگەڕا و/ دەنگی باڵندە بۆچی وا برینداری□؟ ک□ هاتینە بەر دەروازەی شار،/ شارێکمان بینی چۆڵ و هۆڵ؛/ کە روومان کردە دەشت و مێرگ و لێڕەواری نیشتیمان،/ بیابانێکمان هاتە ڕێ نە سەرەتای هەبوو نە کۆتایی./
ئەمی شاعیر جارێکی تر وەکو ئەوەی لە یادی بچێت کە پێشتر ئەم لە خەیاڵدا لەگەڵ ئەودا بەیەکگەیشتوون و بەو پێیەش دەبێت لە بری هەردوو راناوی من / تۆ وەکو دووانەیەکی بەرامبەر، راناوی کەسی یەکەمی کۆ واتە ئێمە بەکاربهێنێت بۆ ئەوەی نیشانی بدات کە

بەراستی و لە واقیعدا بوونەتە یەک، بەڵام سەرباری فراوانی رایەڵەو داوەکانی ئەو خەیاڵەو بەرهەمهێنانی جۆرێک لە یۆتۆپیا، هێشتا نەست نەکەوتووەتە ژێر هەژموونی ئەوەی خەیاڵە دروستیکردووەو ئەو بوونی شتەکان وەکو ئەوەی هەن نمایش دەکات و لە بری ئەوەی دانبنێت بەو بەیەکگەیشتنەی لە خەیاڵدا روویداوەو لە بری راناوەکانی من / تۆ، راناوی ئێمە بەکاربهێنێت، ئەو واتە نەست بەردەوام دەبێت لەسەر هێشتنەوەی من / تۆ وەکو دوو کەسی سەربەخۆ کە هێشتا دیواری نێوانیان وەکو خۆی ماوە. لەبەر ئەوە هەرچەندە من دەڵێت " چەند ساڵە ئێمە" بەڵام بەکارهێنانی راناوی ئیمە بەردەوام نابێت و راستەوخۆ بۆ دوایدا دەڵێت " تۆ و من، من و تۆ، هەردوومان" کە هەر سێ دەربڕینەکە ئەوە نیشان دەدەن کە من / تۆ هێشتا هەریەکەیان لە جەمسەرێکەو باری دابڕان وەکو خۆی بەردەوامە. دووبارەکردنەوەی راناوەکانی من/ تۆ و پاش و پێش کردنیان هەرچەندە دەشێت بەو ئامانجە بێت کە گوایە جۆرێک لە یەکسانی هەیە لە نێوانیاندا، بەڵام بەزەقی بەیەکنەگەیشتنی ئەو دوو جەمسەرە نیشان دەدات و بەدوای ئەوەشدا وشەی “هەردوومان” جەخت لەوە دەکاتەوە کە شتێک نییە بە ناوی ئێمە، ئەوەش واتای ئەوەیە بەیەکگەیشتن دروست نەبووەو قەناعی دابڕان کۆتایی نەهاتووە. هەربۆیە ئێمە نە وەکو راناوی کەسی یەکەمی کۆ و نە وەکو چەمک کە مەبەست لەی یەکبوونە، دروست نەبووە.

ئەمی شاعیر سەرباری ئەوەی باسی بەیەکگەیشتن دەکات، بەڵام دووانەی من / تۆ خاسیەتی دووانەیی خۆیی لەدەستنەداوە، واتە ئەمان نەبوونەتە یەک گیان، بەڵکو هێشتا دوو گیانن لە دوو جەستەدا. لەپاڵ ئەم دووانەیەدا چەند دووانەیەکی تر لە بنیادی زمانی دەقەکەدا دەبینرێن وەکو دووانەی (گەوە/ دەک، بەربەیان / ئاوابوون، هەڵفڕین / نیشتنەوە – ئاسمانەکی هەورین کە ئەمەش مانای وایە هەور رەگای فڕین نادات و نیشتنەوە کۆتایی بە فڕین دینێت-، دێ / ڕۆح، شار / چۆڵەوانی، دەشت، مێرگ، لەوەڕەوار/ بیابان، سەرەتا / کۆتایی).

ئاشکرایە دووانەی بەرامبەر، یان دووانەی دژ یەکێکە لەو بنەما سەرەکیانەی کە گەردوونی لەسەر ئەفرێندراوەو لەسەر ئەو بنەمایەش هاوسەنگی و هارمۆنیای گەردوون بەرهەمهاتووەو هەرچی بوون و جوڵەو کردارێکی نەو ئەم گەردوونەیە بەرهەمی بوونی دووانەی بەرامبەر، یان دووانەی دژە. بۆ نموونە لەبەرامبەر ژیاندا، مردن هەیە، لەبەرامبەر رووناکیدا تاریکی هەیە…تاد. هەر یەکێک لە جەمسەرەکانی ئەم دووانە بەرامبەر یان دژانە لەم گەردوونەدا بسڕێتەوە، ئەوا ناهاوسەنگی دروست دەبێت و هارمۆنیای سروشت یان

گەردوون تێکدەچێت و شتەکان ناهاوسەنگ دەبن. لە بارێکی لەوجۆرەشدا هەموو جوڵەیەک ڕادەوەستێت چونکە هەموو جووڵەو پەرەسەندنێکی هەر توخم و ڕەگەزێک پەیوەندی بە ئەویتری بەرامبەرییەوە هەیە. هیچ ڕەگەزێک بەتەنیا و دوور لە ململانێ و کەبەکە گەشەناکات، کە ئەمەش خاسێتی دووانەی بەرامبەر یان دژەکانە، هەر لەسەرەوە ئەو چەمکە فەلسەفییەی کە دەڵێت:" تەنانەت دژەکانیش تەواوکەری یەکترن" دەرکەوتووە.
ئەم باسی ئەوە دەکات کە دوای بەیەکگەیشتنییان ئەمان پێکەوە لەگەڵ گوڵدا دڕک دەچێنن. گوڵ هێمای جوانی و بۆنی خۆشە، دڕکیش هێمای بەربەست و ئازارو ناشیرینییە. لە ڕاستیدا ئەگەر هەموو سروشت گوڵ بێت، یان بە دەربڕینێکی تر ئەگەر هەموو سروشت بریتی بێت لە جوانی و بۆنی خۆش، دەشێت بەهایەکی ئەوتۆی نەبێت. واتە لە بارێکی وەهادا، مرۆڤ وەکو ژیرترین ئەفریدەبووی ئەم گەردوونە، دەشیا نە هەستی چێژی جوانی پەرستی هەبێت، نە هەست بە جوانی بکات، نە هەستی بۆنکردنی هەست بەو بۆنە خۆشە بکات. بەڵکو بوونی ناشیرینییە وا لە مرۆڤ دەکات هەست بە جوانی بکات و چێژ لە جوانی وەربگرێت. بۆنی ناخۆش و نادڵگیرو هەستکردن بە ئازاری دڕک، هەستی بۆنکردنی خۆش و دڵگیری گوڵ دروست دەکات و هەستی حەوانەوەو ئارامگرتن لای مرۆڤ برەو پێدەدات. ئایا بۆچی ئەمان لەگەڵ ناشتنی هەر گوڵێکدا دڕکێکیش دەنێژن؟ ئایا لە هوشیارییەوە ئەوە دەکەن، یان لە ڕاستیدا ئەوە یاساکانی سروشتە بە دروستکردنی هاوسەنگی وادەکات لە هەر شوێنێک گوڵێکی جوان بڕوێت نەک دڕکێک ڕەنگە چەندین دڕک دەوری بدات؟
ئەم ناڕاستەوخۆ باسی ئەوە دەکات کە ئەم دووانە بەرامبەرانە هەمیشە لەبەرامبەر یەکدا بوونیان هەیە، ئەگەرچی ڕاستەوخۆ بە ئاشکرا لە ئاستی ئەم دەقەدا ببینرین یان نا، ئەوا لە سروشتدا هەن و لەبەرامبەر یەکتردا پێناسەیان هەیە. ئەم باسی ئەوە دەکات کە ئەم و کەسی بەرامبەر هەمیشە لەگەڵ بەربەیاندا، ئاوابوون دەبینین. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت مادەم بەربەیان هەیە، دەبێت ئاوابوونیش هەبێت، کە ئەم دووانەیەش هاوواتای دووانەی لەدایکبوون / مردنە، کە هیچ کام لەم دوو جەمسەرە بە بوونی ئەویتریان هیچ مانایەکی نییە. هەر بۆیە کاتێ یەک لە دوو جەمسەری هەر کام لەم دووانە بەرامبەرانە، یان دووانە دژەکانی نێو ئەم گەردوونە ببینرێت، جەمسەری دووەمیش وەک بینراو یان نادیار ئامادەبوونی دەبێت.
ئەم بەیەکگەیشتن وەکو ڕاستییەکی ڕەتنەکراوە باس دەکات و لەوە دەدوێت کە ئەم و ئەو پێکەوە دەفڕن، واتە وەکو یەک هەبوو باسی خۆیان دەکات، کە لە هەموو جووڵەیەکدا پێکەوەن و هەر کاتێکیش

بجووڵێن بەربەست لە بەردەمیاندا ئامادەیە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت لە بەرامبەر هەر جووڵەیەکدا وەستان هەیە، هەرچەن لە بەرامبەر هەر فڕینێکدا نیشتنەوە هەیە. ڕێکخستنی یاساکانی گەردوون لەسەر بنەمای ئەم دووانە بەرامبەرانە بنچینەی سەقامگیری و هارمۆنیای سروشتە. کە هەرچی ڕێکخستن و سەقامگیری و سازانە کە مرۆڤ ئەنجامی دەدات، دووبارەکردنەوە یان لاساییکردنەوەی ئەوەی گەردوونە.

ئەم رایەدەگەیەنێت کە پێویستیان بە گوڵەکە دڵی هەردووکیان بڕەنگێنێت و بۆن و بەرامە بە ڕەحیان ببەخشێت. بەڵام نازانێت لە کام باخچە ئەو گوڵە دەدۆزنەوە. ئەم سەرباری ئەوەی جارێکی تر لەبری ئەمە راناوەکانی من/ تۆ بەکاردەهێنێت و لەبری دڵی ئەمە دەربڕینی " ئەم دوو دڵەی من و تۆ" بەکاردەهێنێت، کە وەکو پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد ئەوەش مانای بەیەکنەگەیشتنەو مانەوەیە لە باری دابڕاندا. لە لایەکی ترەوە ئەم دەیەوێت دڵی هەردووکیان بە گوڵەک بڕەنگێنێت، بێگومان ئەمەش لەگەڵ گەوهەری عیشقدا ناگونجێت، چونکە دڵی عاشق لە هەموو دڵێك ناسکترو ڕەنگی دڵی عاشق لە هەموو ڕەنگێکی تر جوانتر و پاکژترە ئەو ناسکی و جوانی و ڕەنگینی و پاکژیە خاسەتی دڵی عاشقە، واتە ڕەنگدانەوەی ڕاستەقینەی ئەو دڵەیە. بەڵام ئەم دەیەوێت دڵ بە گوڵ ڕەنگین بکات، واتە بە توخمێکی دەرەکی دڵ بڕەنگێنێت، کە ئەوەش خاسەتی بەیاخکردنی هەیە، واتە رووپۆشکردن، هەموو رووپۆشکردنێکیش جۆرێکە لە شاردنەوەی رووی ڕاستەقینەی شتەکان. هەڵبەت ئەو رووپۆشکردن و شاردنەوەیە بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ چەمکی عیشقدا ناگونجێت. هەروەک بۆن و بەرامەی دڵ دەبێ ڕەنگدانەوەی ڕاستەقینەی دڵ خۆی بێت نەک بە رووپۆشکردن پەیبدرێت. دڵی عاشق عیشقی لەدڵدەژێ، بۆنی عیشق خۆشترین بۆنە، هەر بەم پێیەش دڵی عاشق سەرچاوەی بەرهەمهێنانی خۆشترین بۆن و بەرامەیە.

ئەم لە ئەو دەپرسێت داخۆ نازانێت ئەم ئێشە لە کێیەوە دەستی پێکردووە؟ ڕەنگە خوێنەر بپرسێت کام ئێش، یان ئەم مەبەستی لە ئێش چییە؟ بێگومان ئەو مەبەستی لە ئێشی سووتانی عیشقە. هەروەک ئەو دیسان پرسیار لە خەرایی زەردبوونی گیایەکی تایبەت و هۆکاری برینداربوونی دەنگی باڵندە دەکات. ئێش و زەردبوونی گیا بەخەرایی و برینداربوونی دەنگی باڵندە، پێکەوە کێشەکی نائاسایی ئامادەدەکەن بۆ ئازارچێشتن، کە ئەویش کێشی عیشقە، بەڵام ئازاری عیشق لەناخدایەو تەنیا عاشق و مەعشوق هەستی پێدەکەن و تەنیاش ئەوان دەسووتێنێت و دەشێت عاشقی ڕاستەقینە بە سووککردنی ئازارەکانی بە وشە، یان بە ئاماژە گرانی و سەختی ئازارەکەی بە دەرەوەی خۆی دەربڕێت. دەشێ ئەمیش لێرەدا بە هەمان ئامانج باسی ئازارەکانی خۆی بکات و لە ڕێگای باسکردنی بەیەکگەیشتنەوە ئەویش

وەکو هاوبەشی ئازارەکانی خۆی وێنا بکات.
ئەم بەناوی خۆی و ئەوەوە قسەدەکات و واینیشان دەدات کە پێکەوە هەندێ هەنگاویان ناوە، بەڵام لەو کەشەدا کە ئەو لە دەربڕینەکانیدا وەکو کەشێکی ناجۆرو ناهەموار وێنای دەکات بە ئەوەیە کە ئەوسەری شتەکان نیشان بدات و بڵێت سەرباری ئەوەی بەیەکگەیشتووین، بەڵام شتەکان لەم گەردوونەدا هەموویان ناجۆرن. ئەو ناجۆرییەش دەشێت پەیوەندی بە ناکارایی ئەمانەوە هەبێت بە دەرخستنی شتەکان وەکو ئەوەی لە راستیدا هەن و وەکو ئەوەی لە راستیدا روویانداوە، یان روودەدەن. ئەمان دەنێ بەر دەروازەی شار، بەڵام لەبری خەڵک و ژیان و قەرەباڵغی، ئەمان شارێکی چۆڵ دەبینن. چۆڵ ئاوەڵناوەکە بە وەسفی بیابان یان شوێنێک بەکاردێت کە ژیانی تێدا نەبێت. کاتێ ئەو شار، کە دیارە شارێکی ناسراوە بەچۆڵ باس دەکات، مەبەستی ئەوەیە ئەو شارە ژیانی تێدا نییە. یان کاتێ روو دەکەنە دەشت و مێرگ و لێڕەواری نیشتیمان بیابانێک دەبینن. دەشت و مێرگ و لەوەڕگا دەلالەتی کشتوکاڵ و بەرهەمهێنان و پێداویستییەکانی ژیان هەڵدەگرن، بەڵام دەشت و مێرگ و لەوەڕگای نیشتیمان بیابانێکی فراوان و بێ کۆتایین، واتە ژیان و زیندەگانیان تێدا نییە. ئەم لە خەیاڵدا یۆتۆپیای بەیەکگەیشتن دروست دەکات و پێکەوە لەگەڵ ئەودا گوڵ دەچێنن، بەرەبەیان دەبینن، دەفڕن، بەڵام دەک و ئاوابوون و نیشتنەوەش دێتە بەردەمیان. بە دوای گوڵێکدا دەگەڕێن دەی هەردووکیانی پڕ رەنگ بکەن و بۆن و بەرامە بدات بە رەحیان، بەڵام لەوێ ناچێت گوڵێکی لەوجۆرەیان دەستبکەوێت. بۆیە ئازارەکان بەردەوام دەبن و شار چۆڵەوانی و دەشت و مێرگ و لەوەڕگاش بیابانێکی فراوان دەبێت. هەموو ئەمانەش لە ئاستی قوڵتری دەقەکەدا دەلالەتی ئازارو ناکارایی و وشکی و بێ بەرهەمی و ئاوابوون، واتە مردن یان لەناوچوون هەڵدەگرن. لە کاتێکدا ئەگەر ئەم / ئەو بەیەکبگەیشتناتە مانای کۆتاییهاتنی ئازارو وشکی و بێبەرهەمی دەبوو ، ئاوابوون روویندەداو گوڵ بەسەر دەکدا زاڵ دەبوو، گەردوون بە هەمیشە لەبارو کاتی بەربەیاندا دەمایەوە، کە مانای لە دایکبوون و بەردەوامی ژیانە.
ئەم باسی زەردبوونی گیا دەکات. ئەگەر ئەمان بەیەکبگەیشتنایە، گیا کە نموونەی زیندەگانی و ژیانە زەرد هەڵنەدەگەڕا، شار ئاوەدان دەبوو، دەشت و مێرگ و لەوەڕگا شین و پاراو و پڕشتەو پڕ بەرهەم دەبوون. ئەو کاتەش ئازار کە توخمی مەرگ و مەرگدۆستییە بوونی نەدەما و ئاسودەیی و بەختەوەری کە توخمی ژیان و ژیاندۆستین هەژموونی دەکرد. هەر ئەمەش کێشی بەیەکگەیشتن و پێکەوەبوونە، چونکە بەیەکگەیشتن لەگەڵ خۆیدا و لە هەناوی خۆیدا ماکی

بەرهەمهێنان و لەدایکبوون هەڵدەگرێت، نەک ئاوابوون و کۆتاییهاتن.
کەواتە سەرباری ئەفراندنی یۆتۆپیای بەیەکگەیشتن لە لایەن ئەمی قسەکەر، یان شاعیرەوە ، بەڵام تەنانەت لە سنووری خەیاڵ و لە جوگرافیای ئەو یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنەشدا کە دروستی کردووە ئاراستەی ژیان و عیشق و ئەوین نابینرێت، بەڵکو کەشی قەڵەمڕەوی ئەو یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنە کەشی دابڕان و پەرتبوونە کە کەشێکی تراژیدی و مەرگەساتییە.
لە دەقەکەدا هاتووە:
ئەمە وەرزی بیست و چەندەمینە من و تۆ،/ هاژەی رووبارەکەی ناو دڵمان دەشارینەوە،/ لووتکە بەفرینەکانی خەیاڵ دەشارینەوە،/ زەریا شینەکانی خەون پەنهان دەکەین،/ ناهێڵین کەسێک / چاوی بە برینەکانی رەحمان بکەوێت و ناهێڵین / کەس گوێی لە گریانی تەمەنمان بێت؟/ تا کەی بە دەم شنەبای ئێوارانەوە پێ بکەنین؟/ تا کەی رووی خۆش پیشانی دارو دەوەن بدەین؟/ چەندێکی تر دەتوانین ناوی ئەم سووتانە نەهێنین؟/ چەندێکی تر دەتوانین ناوێک لەم سووتانە نەنێین؟/
ئەمی شاعیر یان قسەکەری دەقەکە بەردەوامە لەسەر وانیشاندانی ئەوەی کە ئەم و ئەو کۆتاییان بە سەردەمی دابڕانی نێوانیان هێناوە، بەڵام هێشتا لە رووی بنیادی زمانەوە لە دەقەکەدا راناوی ئەمە جێگای راناوەکانی من / تۆ-ی نەگرتووەتەوە. ئەمە سەرباری ئەوەی " تۆ" تەنیا وەکو راناوی کەسی دووەمی تاک ئامادەبوونی هەیە، کە لەسەر زمانی ئەمەوە ناودەبرێت، ئەگینا لە رووی وەڵامدانەوەوە، یان لە رێگای دەربڕینی وەڵامەکەوە ئەو ئامادەبوونە ناسەلمێندرێت و بوونی نییە. هەربۆیە لە جوگرافیای دەقەکەدا ئەم قسە دەکات، لەکاتی دابڕاندا بەناوی خۆیەوە لەو کاتەشەوە کە بەبێ هیچ گۆڕانکارییەک لە بنیادی زمانی دەقەکەدا پەیوەست بە کەسی بەرامبەر، ئەم لە چوارچێوەی خەیاڵدا کۆتایی بە قۆناغی دابڕان دەهێنێت و لەبرێ بەدواوە بە ناوی هەردووکیانەوە قسە دەکات، بەڵام لە بنیادی زمانی دەقەکەدا وەکو گوتمان ئەمە شوێنی من/ تۆ ناگرێتەوە. لەم چەند دێڕەی سەرەوەدا، سەرباری ئەوەی پێشتر باسی بەیەکگەیشتن دەکات، بەڵام لێرەدا بەناوی هەردووکیانەوە لە چەند وێنەیەکی جواندا کە لێکچوون بەرهەمی هێناون باسی ئەوە دەکات کە ئەمان ماوەیەکی دوورودرێژە شتەکانی ناخیان دەشارنەوە. کە لەم وێنانەدا بەرجەستە دەبن (هاژەی رووباری ناو دڵ، لووتکە بەفرینەکانی خەیاڵ، زەریا شینەکانی خەون)، هەموو ئەم وێنە جوانانە بەمەبەستی ئەوە داڕێژراون کە شاردنەوەی ئەوەی لە ناخدایە لە حەزو ئارەزوو، لە خواست و ویست، لە خەیاڵ و خەون بگەیەننە

ئەنجام. لەبەرامبەر ئەم شاردنەوانەدا، کە ئەم وای نیشان دەدات ئەمان عیشقەکەیان لە دەرەوەی خۆیان دەشارنەوە، بەڵام لە ئاستی قوڵتردا ئەوە دەبینرێت ئەمان حەزو ئارەزوو، خەیاڵ و خەونیان بە یەکتری لەیەکتری دەشارنەوە. دەشێت لێرەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵبدات: ئایا ئەگەر ئەمان عیشقی یەکترن، بۆچی عیشقەکەیان، حەزو ئارەزووەکانیان، خەون و خەیاڵەکانیان لەیەکتر دەشارنەوە؟
هەروەها ئەمان بواری ئەوە نادەن کەسێک ئاگاداری خەم و ئازار و ژانەکانیان بێت. ئەمان نواندن دەکەن، لە کاتێکدا ئازار ناخیان دەخوات، رۆحیان پڕە لە برین، ژیانیان پڕە لە گریان، پێکەنین و ئاسودەیی و بەختەوەری بە دەرەوەی خۆیان نمایش دەکەن. ئایا ئەمە تەنیا گرفتی ئەمانە وەکو دوو کەس کە نەدەتوانن نهێنیەکانیان بە یەکتر ئاشکرا بکەن، نەدەتوانن رووی راستەقینەی خۆیان بە دەرەوەی خۆیان نیشان بدەن؟ لە کاتێکدا لە پانتایی دەقەکەدا ئەمی قسەکەر وەکو دوو عاشق نمایشی خۆیان دەکات، بەڵام وەکو دەردەکەوێت هەریەکەیان لە جەمسەرێکن.
بەگومان مرۆڤ بە هۆی ئەو سنووربەندیانەی دەوری داوە وەکو سنووربەندی رەفتاری و نەریتی و ئایینی و کۆمەڵایەتی و دەروونی و بەهۆی سەرکوتکردن و لاوازی کەسێتی و باڵادەستی من- ئیگۆ- بەسەر تۆ- ئید-دا یان باڵادەستی رووبەری ئاگایی بەسەر رووبەری بە ئاگایدا لە پێکهاتەی مێشک یان عەقڵی مرۆڤدا، شتەکان حەشار دەدرێن و مرۆڤ بوویەکی خۆپارێزەو پەیڕەوی سنووربەندی و یاساو رێساکان دەکات و ئەوەش هۆکارێکی سەرەکیە بۆ ئەوەی سەرباری برین و ئازارو روخانی ناوەوە، لە دەرەوەدا نمایش بکات و خۆی وانیشان بدات کە ئاسودە بەختەوەر و بێ کێشەیە. هەر ئەوەش وای لێدەکات شتەکان بشارێتەوە. ئەم دوای باسکردنی حەزو ئارەزوو، خەون و خەیاڵ و ئازارو ژانەکانیان، دوای باسکردنی رووی ناڕاستی ئەوەی هەیە، دەپرسێت، ئایا تاکەی دەتوانن باسی ئازارەکانیان نەکەن، تاکەی دەتوانن ناوێک لەو سووتانە نەنێن کە مەبەستی عیشقەکەیانە.
بەگومان لێرەدا ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆ هەیە بە نەبوونی ئیرادەو توانا بە نیشاندان و درکاندنی شتەکان وەکو ئەوەی لە راستی و لە واقیعدا هەن. ئەمەش دیسان خاسێتێکی باو و باڵادەستی مرۆڤە و بەشێکی هەرە فراوانی ژیانی مرۆڤایەتی لەسەر بنەمای ئەم شاردنەوەو پەردە لەسەرنانە بنیادنراوە. کە ئەمەش هاوتایە لەگەڵ ئەو یۆتۆپیایەی کە ئەم لە دەقەکەدا بە کۆتاییهێنان بە دابڕان و بە نیشاندانی بەیەکگەیشتن لەگەڵ ئەودا دروستی دەکات.
ئەمی شاعیر دوای ئەوەی هیوا دەخوازێت کە بتوانن ناوێک لەو سووتانە بنێن، پێدەچێت لەو رووەوە ئومێدێکی ئەوتۆی نەبێت. ئەو

بێئومێدیەش لەخۆیدا گومان دەخاتە سەر شوناس و هەکاری ئەو سووتانە، کە دیارە وەکو ئەو دەیەوێت و پێداگری لەسەر دەکات هەکاری ئەو سووتانە عیشقە، بەڵام لە راستیدا پەیوەندی دوو عاشق وەکو ئەوەی دەبێت و پێویستیشە لە بنیادی زمانی دەقەکەدا بەرجەستە ناکرێت و تەنیا لە رێگای خەیاڵ و دروستکردنی یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنەوە هەوڵدەدرێت بوونی عیشقەکی لەوجۆرە بسەلمێنرێت. کۆتایی دەقەکە زیاتر رووناکی دەخاتە سەر بێئومێدبوونی ئەم لە ناونانی ئەو سووتانە. وەکو لە دوا بەشی دەقەکەدا دەبینرێت:

لە پەنجەرەی چاوەڕوانییەوە / دەڕوانینە ئەو رووبارانەی بە لاماندا تێدەپەڕن،/ ئاوێکمان لە نادەنەوە و گوڵلە خۆشی ناپرژێنن / بەسەر گوڵی ژاکاوی رووماناا؛/ لەو باڵندانە ورد دەبینەوە،/ سەرهەڵدەگرن، روو دەکەنە چەڵپایی ئاسمان و/ جریوەیەکیش نابەخشنە چاوەڕوانیی خەیاڵمان./ چ بایەک دەتوانێ / ئەم دەسماڵە رەنگاوڕەنگانەی بیرەوەریمان / بێنێتە لەرینەوە؟/ چ وەرزێک باخی تاسەو چاوەڕوانیمان دێنێتە بەر؟/ چ مەمەک / تاریکیی حەوتسالەی رێگای نێوانمان دەڕەوێنێتەوە؟/

ئیستا منی قسەکەر بە ناوی خۆیی و ئەوی بەرامبەرییەوە قسەدەکات و بەردەوامە لەسەر وانیشاندانی ئەوەی کە بەیەکگەیشتوون و بوونەتە ئەمە. ئەوەش لە رێگای بەکارهێنانی راناوی لکاوی کەسی یەکەمی کۆ-وە نیشان دەدات کە بریتییە لە (ن، ان، م-ان). بەڵام لەم بەشەدا کە دوابەش و کۆتایی دەقەکەیە، ئەم بە بێئومێدییەوە دەڕوانێتە هەموو ئەو شتانەی لە دەوروبەریاندان، لە هەموو ئەو جوڵانەی لە دەوروبەریاندا روودەدەن. هیچیان نە جووڵەیەک دەکەن لە بەرژەوەندی ئەمان بێت، نە هیچ بایەخێک بە ئەمان دەدەن. نەهیواییەک لەو شتانەدا دەدەزنەوە، نە تروسکەییەک بەدیدەکەن تاریکایی رێگایان رووناک بکاتەوەو ئومێدێکی گەیشتن بە ئایندەیان پێبدات. ئەمان بە ئومێدو چاوەڕوانییەوە دەڕوانە رێگاکردنی رووبارەکان، بەڵام رووبارەکان رێگای خۆیان دەکەن بەبێ ئەوەی هیچ بایەخێک بە ئەمان بدەن. تەنانەت ئەو باڵندانەشی کە بەرەو قوڵایی ئاسمان سەری خۆیان هەڵدەگرن بە جریوەیەکیش شتێک لە چاوەڕوانی خەیاڵی ئەماندا تۆمار ناکەن.

سەرئەنجام ئەم لە بێئومێدیەکی قووڵەوە پرسیار دەکات، جۆرە پرسیارێک کە بە وشەی پرسیاری "چ" دەپرسرێت. بێگومان لە وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەدا کە بە وشەی پرس دەکرێن وەکو وشەکانی" کە، کەی، لە کوێ، چون، چ، چی،.." لە وەڵامدا چاوەڕوانی پێدانی زانیاری نوێ لەبارەی پرسیار لەبارەوە کراو دەکرێت. بەڵام لە پرسیارەکانی ئەمدا سەرباری ئەوەی بە وشەی پرسی "چ" کراون،

چاوەڕوانی زانیاری نوێ ناکرێت، چونکە ئەو پێشخانەی پێش بەرزکردنەوەی پرسیارەکان ئامادەی کردووە، دڵنیایی لە وەڵامی نەرێی پرسیارەکان دەکاتەوە. ئەو دەپرسێت: چ بایەک دەتوانێ ئەم دەسماڵە ڕەنگاوڕەنگانەی بیرەوەریمان بێنێتە لەرینەوە؟ وەڵامی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ بایەک ئەو توانایەی نییە. چ وەرزێک باخی تاسە و چاوەڕوانیمان دەنێتە بەر؟ وەڵامی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ وەرزێک ئەوە ناکات. چ مەمەک تاریکیی حەوتساڵەی ڕێگای نێوانمان دەڕەوێنێتەوە؟ وەڵامی چاوەڕوانکراو ئەوەیە کە هیچ مەمەک نییە ئەوە بکات.

ئەم باسی ئەوە دەکات کە جوڵەی هیچ کام لەو ڕەگەزانەی سروشت ئەو ناویان دەهێنێت لە بەرژەوەندی ئێمان نییەو هیچ شتێکی ئەم سروشتە لەگەڵ خواست و ویست و خەون و خەیاڵەکانی ئێماندا ڕێک و سازاو و هاوهەڵوێست نییە. ئەوەش ئێمانی خستووەتە گێژەی تەنیایی و دابڕانەوە، ئەویش ئەو دابڕان و تەنیاییەیە کە ئەم خۆی لە دەستپێکی دەقەکەدا باسی دەکات، بەڵام دواتر تەڵەی خەیاڵەی فراوان دەکات و یۆتۆپیایەک دروست دەکات کە یۆتۆپیای کۆتاییهاتنی دابڕان و بەیەکگەیشتنی ئێمانە، کە تا ئەو کاتەو دواتریش لە بری ئێمە بە من / تۆ باسی خۆی و ئەوی بەرامبەر دەکات و وەکو ئاماژەمان بۆ کرد ئەوەش مانای نەگەیشتنە بە قۆناغی بەیەکگەیشتن. ڕاستە ئەم لە جوگرافیای یۆتۆپیاکەیدا باس لە بەیەکگەیشتنێکی تەواو دەکات، بەڵام مانەوە لە چوارچێوەی ئەو یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنەدا بە هەتاهەتایی بەردەوام نابێت. هەر بۆیە لە کۆتایی دەقەکەدا تەمی ئەو خەیاڵەی سنووری یۆتۆپیای بەیەکگەیشتنی چنیبوو، پەرش دەبێتەوەو ئەم دەگەڕێتەوە بۆ ئەو بارە ڕاستەقینەو واقیعییەی کە تیایدایە، ئەویش باری تەنیای و دابڕانە. پێدەچێت ئەم لە خەیاڵەدا بە دەربازبوون لە باری تەنیایی و دابڕان ئەوی دروستکردبێت و دیسان لە خەیاڵەدا پەیوەندی عیشقی بنیادنابێت و بە ئەو عیشقە خەیاڵییەش سووتابێت. دەشێت نەتوانینی ناونانی ئەو سووتانە کەدەرئەنجامی ئەو عیشقە خەیاڵەی یان وەهمییەیە، بگەڕێتەوە بۆ نەبوونی ئەو عیشقە لە سەر زەمینەی واقیع. بێگومان ئەگەر ئەو عیشقە لە ڕاستیدا هەبێت، هیچ پێویستی بە شاردنەوەو بەوە نییە لەناوهێنانی بترسن، چونکە عیشق ڕاستییە، هەموو ڕاستییەکیش ڕووتەو ڕووپۆشکراو نییەو بە ڕووپۆش و دەمامک ناشارێتەوە.

کەواتە لێرەدا دەگەین بەو ئەنجامەی کە ئەوەی لەم دەقەدا ناتوانرێت ناوبهێنرێت، یان ناوی لێ بنرێت سووتانیک نییە کە دەرئەنجامی عەشقێکی ڕاستەقینە بێت، بەڵکو سووتانەکە دەرئەنجامی تەنیایی و گۆشەگیری و ڕووپۆشکردنی ئەو تەنیایی و گۆشەگیرییەیە بە

عیشقەکـی لە خەیاڵـدا دروسـتکراو بۆ مەعشـوقەکی وەهمـی. ئەوەی دەسووتێت ئەمی قسەکەرە، کە لە تەنیایی و دابڕاندا دەژی. ئەوەی دەیسووتێنێت نەتوانینی داننانە بە راستی تەنیایی خۆیداو هەوڵدانە بۆ شاردنەوەی ئەو تەنیاییە لە ژێر دەمامکی عەشقەکی لە خەیاڵدا دروستکراو.

دیکتـاتۆرییەت لە ئێـران.. سـاواک لە کۆتـایی!... عەبدولڕەحمان گۆرکی

ئێـران شـوێنی دیکتـاتۆریتە نییە و خەڵکی ئێـران خوازیـاری حکوومەتێکی نیشتمانی و جەماوەرین. ئەمە بنەمای خەبات بووە هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا و بەردی بناغەی حکومەتی داهاتووی ئێرانە. بناغەیەک کە هەموو چین و توێژە جیاجیاکانی خەڵکی ئێران، بە ئاڕاستەی نەتەوەیـی و مەزهەبـی و سیاسـییەوە، لە ژێـر چەترێـک کۆدەکاتەوە.

ئەم بنەمایە هەرچەندە خەڵکی ئێرانی لە دەوروبەری خۆی یەکخستووە، بەڵام لە بەرەی بەرامبەردا، دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەت و پاشماوەکانی دیکتاتۆرییەتی پێشوویشی لە یەکتر نزیک کردۆتەوە. ئەوان لە بەردەم خەڵکی ئێراندا ڕیزیان بەستووە و هەریەکەیان بە جۆرێک لە جۆرەکان، بەدوای مانەوەی سیستەمێکی دیکتاتۆری دا دەگەڕێن! یەکەمیان بە سەرکوت و لە سێدارەدان و کوشتن و تۆقاندن و تیرۆر و تاوان و تاڵانکردن و ئەویتریان بە پشتیوانیکردنی ئەوەی یەکەمیان و لە ژێر درووشمی ئۆپۆزیسیۆن و دژایەتیکردنی درۆزنانەی ئەوەی یەکەمیان! دۆخەکەی ئاڵۆزتر کردووە!

بێگومان هۆکاری دیکەش هەن کە دۆخەکەیان ئاڵۆزتر کردووە. بەڵام ئەمە زەمینەی ڕاسـتەقینەی ئەو پێشهاتـانەیە کە لە ئێسـتادا لە پێوەند لەگەڵ ئێراندا ڕوودەدەن. لە ریزی پێشەوەی خەباتی خەڵکی ئێرانـدا، ڕێکخراوەکـی پێشـەنگ هەیە کە لە مێـژە لە لایەن خەڵکەوە پاڵپشتی کراوە و ڕۆڵی سەرەکی گێڕاوە لە داڕشتنی خۆڕاگرییان و هەروەها پێکهێنانی تاکە هێزی ڕکابەری ڕژێمی دیکتاتۆریی ویلایەتی

فەقیهی، واتا ئەنجوومەنی نیشتمانی موقاوەمەتی ئێران.

هەنگاوێکی مێژوویی و گرنگ

ئەم ئەنجوومەنە له هەنگاوێکی مێژوویی و بێوێنە و لەم دوایيانەدا، ناوی زیاتر له (33000) کارمەندی گرتووخانەکانی ڕژێمی ئێران و لەوان سەرۆك و ئەشکەنجەدەر(بازجو) و مەئموورانی ئیتلاعات و جێبەجێکارانی سزای ئیعدام، لەگەڵ وێنەی بڵاو کردەوە که کاربەدەستانی ڕژێمی ئێرانی تووڕە کرد. بێگومان ئەم کارە، یەکەم هەنگاوی موقاوەمەتی ئێران نەبووە بۆ ئاشکراکردنی زانیارییەکانی رژێمی ئێران و پێشتریش، موقاوەمەتی ئێران پرۆژە ئەتۆمییەکانی ڕژێمی لە سەرانسەری جیهان لە قاودا، کە لەلایەن بەرپرسانی باڵای دەسەڵاتە زلهێزەکانی جیهانەوە پشتڕاست کرایەوە و ئەگەر ئەو کارەی نەکردبا، ئەوە ئێستا کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لە دۆخێکی زۆر بە ئازاردا دەبوو.

ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاوەمەتی ئێران لە هەنگاوەی ئەم دواییەیدا ڕایگەیاند: "ڕێکخراوی زیندانەکان، یەکێکە لە ترسناکترین و تاوانبارترین ئەرگانەکانی فاشیزمی ئایینیی دەسەڵاتدار لە ئێران تایبەت بە سەرکوت و ئەشکەنجە و ئیعدام". دوابەدوای نیگەرانییەکانی کۆمەڵگەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە (٦٨)هەمین بڕیارنامەی خۆیدا، کە لە ٢٥ی سەرماوەزی رابردوودا پێشێلکارییەکانی مافی مرۆق لە ئێرانی شەرمەزار کردبوو، "بەرپرسی ئەنجوومەن داوای لە لێژنەی ئاسایش و دژەتیرۆر کرد تا راستییەکانی تایبەت بە دادوەریی رژێم لە ئێران و بە تایبەت ئەوەی لە ناو زیندانەکانی رژێم لە ئارادایە، کۆبکرێنەوە و بخرێنە بەردەستی خەڵک و نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆق بۆ ئەوەی جیهان بزانێت لە ئێران چ ڕوودەدات".

لەم ئاشکراکردنەدا، ناوی (١١٦٩) کەس لە ئەندامان و بەرپرسانی ڕێکخراوی دادوەریی ویلایەتی فەقیهی و لەوانە لیستی ناوی (223) بەرپرس و سەرکردە، پیاوکوژانی ئیتلاعات و جێبەجێکاری سزاکان، وەک کارناس، ئەندامانی بارەگای ناوەندی و ژمارە تەلەفونەکانیان و ژمارەی تەلەفۆنی ناوخۆیی و ژمارەی فاکس و (100) وێنەیەکی دەزگای دادوەری ڕژێم لە (23) پارێزگای ئێران و هەروەها ناوی (2273) زیندانیی سیاسی و عەقیدەتی لە دەزگای دادوەریی ڕژێم، لە قاو دراوە.

نموونەیەک لە لیستەکی "زۆر نهێنی"، کە ناوی زیندانیانی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران دژ بە حکوومەتی لە خۆ گرتووە، بەشێکە لەو هەنگاوە و بەو پێیە، جگە لەو (267) زیندان و گرتووخانە و ئوردوگا و ناوەندی چاکسازیی سەر بە ڕێکخراوی زیندانەکانی ڕژێم لە مانگی پووشپەڕی

ساڵی 2020 (1399)، هێزی ئینتیزامی (159) گرتووخانە و وەزارەتی ئیتلاعات (147) ناوەندی دەستبەسەرکردنی جیای هەبووە.
بەپێی ئاماری نووسینگەی زیندانەکان، (5197) کەس لە ژێر سزای لەسێدارەداندان. لە ساڵی ١٣٩٩دا (107) کەس سزای بڕینەوەی ئەندام و (51) کەس سزای بەردبارانکردنیان بۆ دەرکراوە و (60) کەسیان، کە سزای لەسێدارەدانیان بۆ دەرکراوە تەمەنیان لە ژێر ١٨ ساڵیدایە.(5370) کەس کە سزای ئیعدامیان بۆ دەرکراوە کەسانێکن کە بابەتی سیاسی تێکەڵ بە پێڕستی تاوانی ئاسایی کراوە.
ئەنجوومەنی نیشتمانیی موقاوەمەت لە بڵاوکردنەوەی ئەم زانیارییانەدا ئاماژە بەوە دەکات کە لە ئێستادا زیاتر لە (48000) زیندانی هەن کە بریاریان بۆ دەرنەکراوە و(بلاتکلیف)"ن و (5398) کەسی بیانیش زیندانی کراون کە شارومەندی وڵاتانیترن.
لەم ئاشکراکردنەدا لیستی (12) ملیۆن زیندانی هاتووە لە ئاپۆرەی (85) کەسی ئێرانیدا. (لە 30ی خەرمانانی ١٩٨١ ەوە تا 16ی بانەمەڕی 2022) کە (٥٧٩٠١٥) کەسیان لە ژنان پێکهاتوون. تاوانی دەستنیشانکراوی (8762) زیندانی لە مانگی بەفرانباری 2017 بەدواوە، بریتی بووە لە: سووکایەتیکردن بە وەلی فەقیە، بەشداریکردن لە ئاڵۆزییەکان، سووتاندن و لەناوبردنی لافیتە (بەنەر) و تابلۆی (بیلبۆرد) دەزگاکانی حکومەت و وێنەی ڕێبەرانی ڕەژیم.
بەپێی "ڕاپۆرتێکی نهێنی و بڵاونەکراوە" کە لە مانگی خەرمانانی 2015 تەنیا بۆ ئەندامانی کابینەی "حەسەن ڕوحانی" ئامادەکراوە، "ساڵانە نزیکەی (600) هەزار کەس دەخرێنە بەندیخانەکانەوە" و "(2) ملیۆن و (400) هەزار خانەوادە تووشی کێشەی زۆری دەبنەوە". لەم ئاشکراکردنەدا دوایین خشتەی کۆدکراوی (325) زیندان و گرتووخانەی سەر بە ڕێکخراوی زیندانەکان لە دەسەڵاتی دادوەریی ڕژێم لە 31 پارێزگادا ڕاگەیەندراوە.
وەرزی هەڵمەتی خەڵک بۆ سەر دەسەڵاتی دیکتاتۆرییەت!
لە وەرزی هەڵمەت بۆ سەر دیکتاتۆرییەتی ئایینیی دەسەڵاتداری ئێران و دەنگدانەوەی دروشمی ڕووخاندن لە ئێران و دەستبەسەرداگرتنی کەش و هەوای شارەکان و هاوکات لەگەڵ ئەمەیش، ئاشکراکردنەکانی موقاوەمەتی ئێران، ڕۆژ نییە یەکینەکانی شۆڕش و لایەنگرانی موقاوەمەت لە سەرتاسەری ئێراندا دەست بەسەر تەڵ و کامێراکانی کۆنترۆڵکردندا نەگرن.
لە ڕۆژی 12ی خەرمانانی ئەمساڵ و لە سەروبەندی ساڵیادنی مردنی (خومەینی)دا، شانەکانی شۆڕش لە ئۆپەراسیۆنێکی بەرفراواندا، دەستیان گرت بە سەر کامێراکانی چاودێریکردن لە شارەوانیی تاران و

دەزگای "تارانی مەن" و کامێراکانی چاودێریکردن بەسەر گۆڕی (خومەینی)ەوە و هەروەها بارەگای ئیبراهیم رەئیسی (ناسراو بە جەلادی67)، وەزارەتی ئیتلاعات، سوپای پاسداران و هێزی سەرکوتکەری ئینتزامی و گۆڕستانی(بەهەشتی زەهرا) کە بە گشتی (5138) کامێرای چاودێریکردنن.
ئەگەرچی ئەم کامێرایانە لەژێر کۆنترۆڵی شارەوانی تاراندا بوون، بەڵام لە راستیدا لە خزمەت (بیتولعەنکەبوت)ی وەلی فەقیهی، واتا عەلی خامنەیی و ئیبراهیم ڕەئیسی (سەرکۆماری رژێم) و سوپای پاسداران و دەزگای سەرەکیی سەرکوتکردنن لە ئێران.
ڕاپەڕینی سەرتاسەری خەڵکی ئێران لە سەرەتای بەهاری ئەمساڵەوە بە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی خۆراک دەستی پێکرد و بە ڕووخانی بینای مەترپۆل لە ئابادان، و ئاشکرابوونی گەندەڵی سوپای پاسدارانی خامنەیی لەم تاوانەدا گەیشتە لوتکە.
ئەم ئۆپەراسیۆنە لەبەر ئەوە زۆر گرنگە کە لە گەرماوگەرمی ئەم ڕاپەڕینانەدا رووی دا و هاوکاتە لەگەڵ ساڵیادی مەرگی (خومەینی) و هەروەها ئامادەباشیی هێزەکانی حکومەت، کە لە ڕاستیدا گورزێکی قورسە بە سەر پێکەری سانسۆر و سەرکوتی دەسەڵاتی ئاخوندی.
خەڵکی ئێران بەسەر دیکتاتۆرییەدا سەردەکەوێت!
لە دۆخێکی وەها گرینگ و چارەنووسسازدایە کە پاشماوەکانی ڕژێمی (محەممەدڕەزا شای پەهلەوی) لەگەڵ ڕژیمی دەسەڵاتداری ئێراندا هاودەنگن و بە وتەی ڕێبەری شۆڕشی ئێران، بەڕێز مەسعود ڕەجەوی "شا و ئاخوند دەیانەوێت بەسەر خەڵکدا فەرز بکەن کە ئەوە غەڵەتتان کرد شۆڕشتان کرد دژ بە رژێمی شا!". بیرۆکەی شۆڕش و رووخاندنی دیکتاتۆرییەت و وابەستەیی لە مێشکدا بسڕنەوە!.. ڕابردوو ڕۆیشت و پەند لەم کارەتان وەربگرن و بە عەلی خامنەیی و رژێمی ستەمکاری رازی بن. دوور بکەونەوە لە شۆڕش و بیری لەناوبردنی دەسەڵاتی ئاخوندی و سووتاندنی هێماکانی بخەنە لاوە. لە حەسرەتی ڕابردوودا بسووتێن و لەگەڵ دەسەڵاتی ئێستادا بسازێن، بەڵام سەیری داهاتوو مەکەن." بەڕێز مەسعود ڕەجەوی وتیشی کە نەوەی ئەمە "لەژێر ئاڵای نە شێخ (واتا ئاخوند) و نە شا بە ئازادی خرۆشا و دەستی بە چەک برد و چەکی هەڵگرت و بەرخۆدانی هەڵبژارد" و وتیشی: "هیچ هێزێک لە جیهاندا ناتوانێت پێش بە ڕاپەڕین و سەرکەوتنی خەڵکی ئێراندا بگرێت". ."
بە ئاوڕدانەوە لە ڕووداوەکانی چەند مانگی ڕابردوودا، ئەو ڕاستییە دەردەکەوێت کە لە نێوان دوو بەرەی دژ بەیەکدا، شەڕێکی قورس لە ئێران لە ئارادایە. لە لایەک، هێزەکانی دوو دیکتاتۆری شا و ئاخوندان و پشتیوانانی کۆلۆنیالیستیان، کە رووی ئاشکرایان،

دوژمنایەتیکردنە بەرانبەر بە سەروەری نەتەوەیی و جەماوەری و، لە لایەکی دیکەوە، موقاومەت و خەڵکی ئێران، کە بە درووشمی "نا بۆ شا و نا بۆ شێخ" بڕیاریان داوە ئەم دیکتاتۆرییەتەی ئێستایش فڕی بدەنە زبڵدانی مێژووەوە و خواست و ویست خۆیان بخەنە سەر کورسی، و ئێران بخەنەوە سەر جیگەی راستەقینەی خۆی لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا. وەک دیمەنێک کە مانگی جۆزەردانی ئەمسالدا بینیمان کە گەیشتە لووتکەی خۆی!
کۆتایی

عەبدولڕەحمان گەورکی
نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

سێ شیعری بڵاونەکراوەی جەلالی میرزا کەریم

ڕازی دووری

وەك ئەو گوڵەم
خەریکی سیسبوون و هەڵوەرینم
لە چلەی هاوینا
تینووی یەك تنوکە ئاوم
ئارەزووی دیتنت ئەکەم
ئەی ئەوگیانەی
بەهاتنت!
بیابانی هەڵقرچاوی گەرمی ژینم
ئەکەیتەوە وەرزی بەهار.
***
من لە خۆزگەی بینینیەوەتا
ئوقره و ئارامم لەبەر هەڵگیراوە
کەچی ژیلەی دوورکەوتنەوەت
جارێکی تر بەبای نائومێدی
گەش ئەبێتەوە و ئەبێتە پشکۆ

بە یادگارا ئەچێ
بەڕووی خەماویما ئەپژێ
ناچار هەمدیس
وەك جارانم
لەگەڵ یادا، ئەبمە هاودەم
شەو و ڕۆژم
هەر خەمە و خەم.
***
بەڵام تیشكی یەك تۆز بڕوا
هەمیشە ئەمهێنێ و ئەمبا
بۆ خولیایەك
بۆ دۆنیایی بڕوایەك
كە نەك ئێستا.. بگرە سبەی
گیانە! ئەبێ هەر پێم بگەی.
***
باخێر هەڵبێ
گوڵاڵەی باخمان بپشكوێ
ئەو ساكە بەیەكترئەگەین
جوانی سروشت تێر ماچ ئەكەین
بەستەی زیندووی دڵمان ئەڵێین
بەرەو بەهەشت هەنگاو ئەنێین.
1968

-——————————

نەمری خۆر

نازانم بۆ؟
خۆر پیرنابێ، قەت نامرێ
بۆچی تیشكە زێڕینەكانی كزنابێ
ناكوژێتەوە..
بۆچی هەردەم..
بەری ئاسۆش بگیرێ بەتەم
ئەم هەر هەڵدێ
بۆچی ئەگەر
سەراپای زەوی.. بەرگی ڕەشی پۆشیبێ؟
چیا تاریك
گۆماو لیتە

گو تەزیوی ژر بەفرب
خر هەرهەد
بچی ئەگەر، ئمەی مرق
بگرین.. بگرین
فرمسك لەچاومان قەت نەسین
کەچی هشتا خر
وەکو جارانی هەر هەد
بچی مناڵ
گەورە ئەب و بە سا ئەچ و پیر ئەب
کانی ئەتەق و دواجاریش وشك ئەب
هەموو شت ئەب و ئەمر
کەچی خر هەتادوایی..
تاکتایی
ئاوابوونی ب نییە و هەر هەد.
***
ئەگەر ئەم لەلای ئمە
لەبەر چاومان ون ب.. ئاواب
لای خەکی تر
تازە هەد
بەشك لەم زەویە ج د
نەء، بەشکی ئەم زەویە
ئەو ج د
ئەگینا ئەو تیشکی گەشی
ئاوابوونی قەت ب نییە
تاسەر ئەژی
کوژانەوەشی ب نییە.
***
نهنی ئەم نەمریەی خر
لەوەدایە نەجووڵاوی جی خیەتی
بەندی تەم و پەەی هەوری چکن نییە
خولیای بیری ەشی ونبوون نییە.
***
ئمەش!
ئەگەر وەك خر
بیری گەشمان
نەجووڵاوی جگای خی ب
گەر سەربەست بین

با بشمرین
مانای پیربوون قەت نازانین
هەست ئەکەین و باش ئەزانین
مایەی ڕاستیی ژیانین.
1958

هاوارێك

ئەی دەنگی کپکراوی دەروون!
بێرە جووڵە..
ئەی یادی ماتەمینی ڕۆژگاری بەسەرچوو
ژیلەی خامۆشی ئەمڕۆم بێنەرە ورووژم
ئەی ئاوازی خەمناکی ڕابوردوو
ئەی گیانی تاساوی مردوو
بێنە جۆشی پڕ لە سۆز، بەستەی زیندوو
ئەی چاوی نوستوو
تۆش پێڵووی نیشتوو
ئەی لەشی ماندوو
جووڵەیەك! تەزوو!
بام بەسەرچێ، دوێنێ.. ڕابوردوو
ئەمڕۆ و سبەینێ مەبەستە
سبەینێیی پڕ خۆزگە و بەستە.
***
ئەی ئادەمیزاد..
تۆی خوڵقێنەر،
خوڵقێنەری خەمناکی خەست
خوڵقێنەری دنیای شادی
هێنانەدی خواست و مەڵبەست
تۆی بزە و گریان
تۆی مەرگ و ژیان.
***
سەرم سوڕماوە لەئادەمیزاد
لە قوڵپی گریانی
منی ئادەمیزاد.. سەرم سوڕماوە
لە خۆم.. گریانم
لەوەی جار و بار شاد، کامەرانم.

***
سەرم سوڕماوە
بەڵام.. وتەیەك.. سۆزێك.. هاوارێك
لەناخی دڵا.. واهاتۆتە جۆش
هاتۆتە بزوان
بەرەو ڕشتنی شەپۆلی دووان
دەی ڕەهێڵە..
بام سەراپای ئەم ڕێگا وێڵە
بێتە چراخان
بەرەو مەڵبەندی پڕ شادی ژیان.
***
بادوور بڕۆین
دوورتر لەخۆر
بام خەمناکی بەجێ بێڵین
بام ئاگری دەر بشێلین
دوور .. دوور بڕۆین
بەسە ئیتر، بام خەم نەخۆین
بەرەو مەڵبەندی شادی ژین
هەنگاوبنێین.. بڕۆین.. بڕۆین..
1958

تێبینی:
لە 26/5/2022 لە سلێمانی دەفتەرێکی کۆچکردووم لە خوشکی جەلالی میرزا کەریم، ڕووناك خان، بەچاوڕوونی: (ئاری قادر میرزا کەریم، سەرخێڵ سیروان نەورۆڵی) وەرگرتووە، چەند شیعرێکی بڵاونەکراوەی تێدایە. ناوە ناوە بڵاویان دەکەمەوە.
سەباح ڕەنجدەر

ئایا لە ئێراندا کۆماری

سۆسیالیستی مومکینە؟..حەمید تەقوایی .. وەرگێڕانی لەفارسیەوە: کاوە عومەر

لەسەر بنەمای چاوپێکەوتن لەگەڵ کەناڵی نوێ کەکراوەتەوە.
خەلیل کەیوان: جۆری حکوومەتی داهاتوو و بەدیلێکی گونجاوی دوای کۆماری ئیسلامی ماوەیەکی زۆرە تاوتوێ کراوە، چەپ و ڕاست هەریەکەیان بەدیل و پێکهاتە سیاسییەکانی خۆیان بە خواستراو و گونجاو و مومکین دەزانن. با بزانین پێگەی چەپ و ڕاست و بەدیلە سیاسییەکان لە کۆمەڵگادا چۆنە و چانسی سەرکەوتنی هەریەکەیان چۆنە.
با ئەم پرسیارە لەگەڵ حەمید تەقوایی بخەینەڕوو.

حەمید تەقوایی: لە ساڵانی پاش هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت لە کۆتایی نەوەدەکاندا ڕووبەڕووی هات وهاواری کۆتایی مێژوو و شکستی سۆسیالیزم و کۆتایی کۆمۆنیزم بووینەوە. بەڵام ئەوە لە چەند ساڵێک زیاتری نەخایاند تا ئەو هەراوزەنایە کەم بووەوە و دیسان هێزە چەپ و کۆمۆنیستەکان لە وڵاتە جۆربەجۆرەکان، لە ئەمریکاوە تا ئەورووپا، بوونە یاریزانی گرنگ لە سیاسەتی ئەو وڵاتانەدا. چۆن هەڵدەسەنگێنی دۆخی نێودەوڵەتی چەپ و ڕاستی ئەمڕۆ، دوای سی ساڵ لە ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت؟
حەمید تەقوایی: وەک ئاماژەتان پێدا ئەم هات وهاوارە لە چەند ساڵێک زیاتری نەخایاند و لەم دەیان ساڵەی دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت شتگەلێک لە جیهاندا ڕوویان دا کە بە تەواوی ئەو پێشبینی و هەڵسەنگاندنانەی ئەمڕۆ بە گەڕانەوەی چەپ و کۆمۆنیزمی ڕاستەقینە، کەهەر لە هەمان کاتی بارودۆخی دوای یەکێتی سۆڤیەتدا هەمان بوو پەسەندو. پشتڕاست کردەوە .
لە لایەکەوە تیئۆرێکی گرنگ کە حکومەت و بیرمەندانی ئەردوگای ڕۆژئاوا لەو سەردەمەدا خرایەڕوو، ئەوە بوو کە ململانێی چینایەتی کۆتایی هاتووە. بەڕێز فۆکویاما ئەم تێزەی هەبوو. باسی کۆتایی مێژووی کرد و پێی وابوو لەمەودوا جیهان دەبێتەبەهەشت و لە هەموو شوێنێک ئاشتی و ئارامی و پێکەوەژیان دەبێت. وا دیارە ڕەگ و ڕیشەی هەموو کێشەکانی جیهان بوونی یەکێتی سۆڤیەت بێت و دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و گەمارۆی هەموو کێشەکان چارەسەر دەبن. بەڵام هەر زوو ئەوە ڕوون بووەوە کە نەک هەر ئاشتی و ئارامی لە ئارادا نییە، بەڵکو جیهانی دوای جەنگی سارد بە خێرایی کەوتە ناو

بەگەناوەکەوە کە تەنانەت بە خەیاڵیشدا نەدەکرا. لە هەمان کاتدا لەگەڵ ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت، حکومەتی ئەمریکا هێرشی کردە سەر عێراق. ئەم شەڕەش کە بە جەنگی کەنداو ناسرا، سەرەتای کارەساتێک بوو لە ناوچەکەدا، کە تا ئێستاش ئەنجام و کاریگەرییەکانی دەبینین. لە هەمان کاتدا شەڕی دراوسێیەتی لە یوگسلاڤیا ڕوویدا و ناڕەزایی خەڵکی ئازادیخوازی جیهانی وروژاند. دوابەدوای ئەو ڕووداوانە بینیمان لە دوو ئاستدا، یەکێکیان لە ئاستی تیۆری و حزب و مەیلی سیاسیدا، ئەوی دیکەیان لە ئاستی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و ململانێی مەیدانی و شەقامدا، جیهان زیاتر و زیاتر چەپ و ڕادیکاڵ بوو. لە ڕیفراندۆمێکدا کە لە ساڵی ٢٠٠٠ لە ئەوروپا بەڕێوەچوو، مارکس وەک بەناوبانگترین پیاوی هەزارە هەڵبژێردرا. لە کاتی قەیران یان داڕمانی ئابووری ساڵی ٢٠٠٨ جارێکی دیکە تیۆری مارکس بە سەرمایەی خەیاڵی ناسێندرا و دەزرایەوە و لەلایەن خوێنەرەوە پێشوازی لێکرا. لە ساڵانی ٢٠٠١ و٢٠٠٢ بزووتنەوەیەکی گەورەی دژە جەنگمان هەبوو کە ناڕەزایەتیمان دەربڕی بەرامبەر بە لەشکرکێشی ئەفغانستان و عێراق. پاشان بزووتنەوەی دەستبەسەرداگرتنی ناسراو بە ((occupy Wall Street)) هەبوو، کە لە مەیدان و لەسەر شەقامەکان لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژئاوا بە دروشمی زۆر ڕادیکاڵەوە، لەنێویاندا دروشمی ٩٩٪ بەرامبەر ١٪، کێش و هەوای سیاسی بە تەواوی لە بەرژەوەندی چەپ گۆڕی. لە هەمان کاتدا شاهیدی شۆڕشەکانی ناوبراو بە بەهاری عەرەبی بووین، کە بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەوەی ئەنجامەکانی چی بوون و سەرکەوتوو نەبوون یان سەرکەوتوو نەبوون، ئاماژە بوون بە وەرچەرخان بە لای چەپی ناڕەزایەتی و مەیل و ئایدیا سیاسییەکان لە سەرانسەری جیهاندا. دەمەوێت بڵێم ئەو خەباتە چینایەتییەی کە زانایانی سەرمایەداری کۆتایی پێهاتنیان ڕادەگەیاند، لە خودی خۆرئاوا و لە ئەوروپا و ئەمریکا و لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەسەر ئاستێکی گەورەترو فراوانتر بوو، و نیشانی دا کە جیهان خەریکە زیاتر و… زیاتر بەرەو ڕووبەڕوو بوونەوەی 99% لەگەڵ لەسەدا ١٪ سەرمایەدارەکان و حکومەتەکانیان دەڕوات.

لە ئاستی حیزب و هێزدا بینیمان کە پارتە چەپەکان لە یۆنان و لە ئیسپانیا و بەریتانیا و فەرەنسا و ئەمریکا و لەم دواییانەشدا لە شیلی جەماوەری بوون. لە ئەمریکا کە بە شێوەیەکی نەریتی چەپ و سۆسیالیزم تابۆ بوون و هەرکەسێک تەنانەت خۆی بە سۆسیالیزمەوە گرێ بدات، دەنگی خۆی لەدەست دەدا و لە سیاسەتدا گۆشەگیر و پەراوێز دەخرێت، بە پێچەوانەی کەسێکی وەک بێرنی ساندەرز کە بە ڕوونی لە هەڵبژاردنەکەدا ڕایگەیاندبوو کە سۆسیالیستە. بوو بە

بەناوبانگترین کەسایەتی سیاسی ئەمریکا. بەدەر لەوەی کە ئەو
سۆسیالیزمەی کە دەڵێن چەندە واقیعی یان رادیکاڵە، گرنگە لە
سەردەمی ماکارتی لە ئەمریکاوە تەنانەت ناونانی سۆشیالیزم
گوناهێکی گەورە و تابۆ بوو، تەنانەت هیچ سیاسەتمەدارێک
نەیدەتوانی بە خۆی ناوی سۆشیالیزم ناوببات. لە کۆمەڵگایەکی وادا
سیاسەتمەدار خۆی وەک سۆسیالیست دەناسێنێت و زۆرترین جەماوەریش
بەدەست دەهێنێت. یان پارتێکی وەک پۆدیمۆس لە ئیسپانیا گەشەدەکات.
یان ئەمڕۆ لە هەڵبژاردنەکانی فەڕەنسادا ئەو حزب و چەپی رادیکاڵەی
کە پێیان دەوترێت فەڕەنسای نەدۆڕاو، لە خولی یەکەمدا دەنگێکی
تا ڕادەیەك بەرز بەدەست ئەهێنن و بە جیاوازیەکی کەم لە سێیەم
دەبن. بێگومان ڕاستڕەوی توندڕەویش چالاک بووە و بەرەو لوتکەی
شاندی ترەمپ لە ئەمریکا یان پارتی لۆپێن لە فەڕەنسا بەرز
بووەتەوە، بەڵام ئەمە نەرمی کۆمەڵگاکانە لە کاتی قەیرانی
ئابووریدا. ئەوەی بە ناباو دادەنرا یان حساب دەکرا، بە تایبەت لە
سەردەمی دوای سۆڤیەتدا، سەرهەڵدانی چەپەکانە لەم دۆخەدا.
هەموو ئەم ڕەوتانە نیشانەی هەڵگەڕانەوە و ناڕازیبوونی قوڵی خەڵکی
ئەم وڵاتانەن لە دۆخی ئێستا و بەناوبانگکردنی تەواوەتی بیرێکە و
بەڵێنەکانی نەزمی نوێی دوای سۆڤیەت. هەموو ئەمانە ئەوە دەردەخەن
کە ڕەوتی جیهان لە سی و یەک ساڵەی دوای ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت
گەڕاوە بە ئایدیا و ئامانجی چەپ، چ لە مەیدان و چ لەسەر شەقام و
چ لەسەر ئاستی حیزب و کەسایەتی، بە تایبەت لە نێو نەوەی
گەنجدا.. هەوادارانی زیاتر بدۆزێرەوە.

خەلیل کەیوان: با دۆخی نێودەوڵەتی چەپ و ڕاست بەجێبهێڵین و
مامەڵە لەگەڵ دۆخی ئێراندا بکەین. پێگەی چەپ و ڕاست لە ئێران
چییە؟ زۆربەی هێزە ڕاستڕەوەکان و میدیاکانیان ئەو باوەڕە لە
کۆمەڵگادا پەمپ دەکەن کە دەستوورێکی پاشایەتی باشترین شانسی هەیە
بە ئەوەی ببێتە بەدیلێک بۆ کۆماری ئیسلامی. لەم دوایانەدا ڕەنگە
ئاگادار بن کە ڕاپرسییەک کە لەلایەن دامەزراوەیەکی ڕاستڕەوەوە
ئەنجامدراوە دەریدەخات کە سیستەمی دەستووری پاشایەتی زۆر لە پێش
بەدیلەکانی دیکەوەیە، کە تێیدا بەدیلی سۆسیالیستی تەنیا لەسەدا
دوو لایەنگری هەیە. بیرۆکەی تۆ چییە لەم بارەیەوە؟
حەمید تەقوایی: سەرەتا تا ئەو شوێنەی کە پێی دەوترێت ڕاپرسی،
دەبێ بڵێم کە ئەمە لە ڕاستیدا بەشێکە لە پڕوپاگەندەی ڕاستڕەو و
میدیاکان کە دەیانەوێت بەدیلی ڕاستڕەو لە ئێراندا بنیات بنێن و
پێشی بخەن. لەم ڕاپرسییەدا ڕوون نییە کە پرسیارەکە لە کێ کراوە،
خودی پرسیارەکان چۆن دانراون، ئەنجامە ئامارییەکان یان

حیساباتییەکانی ئەم ڕاپرسییە چۆن ئەنجامدراون و هتد. هیچ کام لەمانە نازانرێت. ڕاپرسییەکی ڕاستەقینە کاتێک ڕوودەدات کە سە مانگ مۆڵەت بدرێت بە کۆمەڵگا بۆ ئەوەی ڕێگە بە هەموو پارتەکان بدات بە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و حیزبە چەپەکانی تر تا ئازادانە قسە بکەن و قسەی خۆیان هەبێت، دواتر بەدوای ڕای خەڵکدا بگەڕێن. ئەنجامی ڕاپرسییەکی لەو جۆرە ڕاستەقینە و جێی متمانە دەبێت.

ئەگەر تەنیا گرنگی بە میدیای ڕاستڕەو بدرێت، میدیای فارسی زمان، کە زۆربەیان دەیانەوێت پاشایەتییەکان بخەنەگەڕ و بەرەوپێشی ببەن یان تێکەڵییەک لەمانە تا دوێنێ و ئەمڕۆ، بە شێوەیەکی سروشتی دەگەیتە هەمان ئەنجام کە بانگەشەی بۆ دەکەن. بەڵام ئەم فەزایە ڕاستەقینە نییە. بە زانینی کەش و هەوای ڕاستەقینە، پێویستە مرۆڤ شەڕ و ناڕەزایی دەربڕێت لە بزووتنەوەکانی ناو خودی ئێران، لە شەقامەکان، لە ناڕەزایەتی مامۆستایان، کرێکاران، خانەنشینان، لاوان، ژنان، ناڕەزایەتی دژە ئایین، تەنانەت لە ئاهەنگی نەورۆز و چوارشەممەی سووری، لە ٨ی ئازار، ١ی ئایار، و هاوشێوەکانیان لەبەرچاو بگرن. ئەمانە پێوەرە ڕاستەقینەکانن. کاتێک سەیری ئەم ڕاستیانە دەکەیت، کاریگەرییەکی ئەوتۆ لەو ئیدیعایانە و ئەو لەدوانانەی ڕاستڕەو نابینیت. داواکاری و دروشمی خەڵک هەمووی چەپی و ڕادیکاڵن. یەکسانی کە تایبەتمەندییەکی گرنگی چەپ و کۆمۆنیست و سۆسیالیستەکانە، لە کۆمەڵگادا وەک دروشمی شەقام هاوار دەکرێت.

موچەی خۆیانی(حقوقهای نجومی) و نەهامەتی گشتی دروشمی بەردەوامی خەڵکە، بژێوی ژیان بێبەشنەکراوی مافی ئەمڕۆیە دروشمی خەڵکە. ڕاپەڕینەکەی جەماوەری نەک هەر لەدژی هەژاری بەڵکوو لەدژی دابەشکاری چینایەتی و بۆشایی نێوان هەژاری و سامان و دژی گەندەڵی و تاڵانی حکومەت، ڕووبەڕووبوونەوەی چالاکانەی بزووتنەوەی کرێکاری لەگەڵ سیاسەتگەلێک لەسەر بنەمای خۆپارێزی ئابووری، پلانی بەڕێوەبردنی شورایی و شوراکان کە کرێکارانی هەفت تەپە خستویانەتە سەر مێز داواکارییەکانی وەک خوێندنی بێبەرامبەر و فێربوونی بێبەرامبەر، کە لە کۆبوونەوە بەردەوامەکانی شەقام و ناڕەزایەتی مامۆستایان و خانەنشیناندا دەوروژێنرێن، ئەو دەخە دژە ئایینییەی کە ژنان لە پێشەوەین یەکێکە لە گرینگترین ڕاستییەکانی… هەلومەرجی سیاسی و ودۆخی ئێران. ئەم ڕاستیانە ڕەنگدانەوەی پێکهاتە و لایەنە جۆراوجۆرەکانی سیاسەتی کۆمۆنیستی، لەوانە سیاسەتەکانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران لەسەر ئاستی کۆمەڵگە و لە خەباتەکانی شەقامدا.

کەواتە کاتێک سەیری کۆمەڵگەی ڕاستەقینە دەکەیت، کاتێک سەیری شەقامەکان دەکەیت، دەبینیت چۆن چەپ هێزێکی کۆمەڵایەتی فراوانە،

چۆن ئامانجەکانی چەپ بوونەتە ئاڵای خەباتەکانی خەڵک. ئەم ڕاستییە هێندە ئاشکرا و حاشا هەڵنەگرە تەنانەت ڕێبەری پاشایەتیش دەڵێت داهاتووی ئێران سۆسیالیستی دەبێت. تاجی خۆی دادەنێت و دەڵێ کە دەسەڵاتی پاشایەتی دژی مافی مرۆڤە و دواڕۆژی ئێران تا بیست ساڵ دوای کۆماری ئیسلامی سۆسیالیستی دەبێت. بە پێچەوانەی ئەوەی کە ڕاست ئەم پڕوپاگەندەیە لە میدیاکاندا دروست دەکات.
دوا خاڵ ئەوەیە کە باسی پاشایەتی خوازو دەستوورخوازەکانت کرد. ئەمانە پایە سەرەکییەکانی تەواوی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستڕەوەکانن، تەنانەت کۆمارییەکان و ملییەنان کەس کاویان بە "شازادە" لەسەر کردووە. بەڵام کاتێک کاندیدی شاهانە دەست لەکارکێشانەوەی خۆی ڕاگەیاند و وتی کە دەسەڵاتی پاشایەتی لە ململانەدایە لەگەڵ مافی مرۆڤ، فەرشەکە لە ژێر پێی هەموو ئەو هەڵزانە ڕاکێشرا. ناکرێ پاشایەتی بیت، بەڵام کاندید نەبیت بۆ دەسەڵاتی پاشایەتی! بە بڕوای من هەموو ئۆپۆزیسیۆنی پاشایەتی و هێزەکانی دەوروبەری گیشتوونەتە بنبەست و ئاسۆی سیاسی خۆیان لە دەست داوە. ئەمەش نیشانەیەکی دیکەی دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی چەپ و ئامانجی سۆسیالیزمە لە کۆمەڵگای ئێراندا.

خەلیل کەیوان: هێزی دیکەش هەن، ڕێکخراو و لایەن هەن کە باس لە بەدیلەکانی دیکە دەکەن، وەک کۆماری پەرلەمانی، کۆماری فیدراڵ و تەنانەت کۆماری ئیسلامیی دیموکراتی. چ شانسێکیان بۆ داهاتووی ئێران لە دوای کۆماری ئیسلامی هەیە؟
حەمید تەقوایی: باشە کۆماری دەموکراتی ئیسلامی کە بە بڕوای من گاڵتەیەکی بێ تامە. دڵنیابن هیچ حکومەتێک لەو کۆمەڵگایەدا ناتوانێت تەنانەت ئەگەر سەد کیلۆمەتریش لە ئیسلام دابڕێت و جێگەیەکی هەبێت لە ئایندەی ئێراندا. کۆمەڵگە لەگەڵ ئیسلامدا خۆی یەکلایی کردوەتەوە، چ لە حکومەتدا چ وەک بیروباوەڕێک. ئاتەئیزم، نەک هەر بێباوەڕی بەڵکو دژی خودایش، ئێستا ڕەوتێکی بەربڵاوە لە کۆمەڵگادا و لە جووڵەی ڕواژەنی مرۆڤەکاندا دەیبینیت، لە بەخشینەوەی ئەو نوقڵ و نەباتەی لەسەر شەقامەکان و لە فەزای ئەلیکترۆنیدا دەیبینیت کە بەسەر ئیسلام و مەلاکان؛ چ جای ئیسلام لە حکومی و ئیسلامی سیاسیدا کە ٩٩٪ی کۆمەڵگا ڕقی لەیەتی. بۆیە پێم وایە هەر ئەلتەرناتیفێک بیەوێت بە جۆرێک لە جۆرەکان لەگەڵ ئیسلامدا ڕێک بکەوێت و ئیسلام بخاتە ڕوانگەی خۆیەوە، بە هیچ شێوەیەک چانسی لە داهاتووی ئێراندا نییە.
بە پلانە بەدیلەکانی تر، وەک دیموکراسی پەرلەمانی یان فیدرالیزم و هتد، باسێک لەسەر ئەو وێنە و تێڕوانینە هەیە کە بە ئەم جۆرە

حکومەتە دەخرێتەوو. ئەوان ئەو بەوایە دەدەن کە گوایە ئێرانیش دەتوانێت دیموکراسییەکی پەرلەمانی و پەرلەمانی هاوشێوەی فەرەنسا یان بەریتانیای هەبێت و سەرمایەداریش دەتوانێت قازانجی هەبێت؛ دەتوانێت سیستەمێکی سیاسی وەک کۆماری فیدراڵی ئەڵمانیا یان فیدراڵی لە کەنەدا یان سویسرا هەبێت.شتی لەو جۆرە مومکین نییە.نەک هەر تەنها لەڕووی لێکدانەوەو بۆچونەوە دەتوانرێت نیشان بدرێت کە سەرمایەداری لە ئێران ناتوانێت ببێتە لیبریاڵی، بەڵکو لەڕووی ئەزمونی مێژوویشەوە هەر دەربڕی ئەوەیە.دوای شۆڕشی دەستورخوازەکان ئێمە دیکتاتۆر،دوای دیکتاتۆریمان هەبووە.واتە لە سەردەمانێکدا کە سەرمایەداری ڕوو لە گەشەو فراوان بووەنەوە بووە وچاکسازی زەوی کە ئیتر پاشماوەکانی فیئودالیزم لەناو چووە،ڕژێمی دیکتاتۆری وسەرکوتگەر گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە دیکتاتۆری قاجار شوێنی خۆی بەخشیوە بە پەهلەوی و دیکتاتۆری ئیسلامی لەگەڵ ئیختیاری. په رله مان له سه رده می ده ستووردا پێکهێنرا، به ڵام به ته واوی فەرمایی و کون و بێمانا بوو. چ جۆرە ئیسلامێک و چ جۆرە ئیمپراتۆرییەکە. هەر بۆیە پێم وایە ئەو بیرۆکەیەی کە پێدەچێت لە ئێراندا سیستەمێکی پەرلەمانی هاوشێوەی لیبرالیزمی فەرەنسا، یان بەریتانیا و ئەمریکا هەبێت، شتێکی بێمانایە.

من لە روانگەی بابەتی و ئابوورییەوە تەنیا ئاماژە بەوە دەکەم کە بۆ ئەوەی سەرمایەداری لە ئێران بتوانێت رکابەری لەگەڵ سەرمایەکانی تری بازاڕی جیهانیدا بکات، دەبێ پشتوێنەکە لەگەردنی کرێکار راتوند بکات. ناتوانێت هەمان ئەو ئازادییانە بدات بە کرێکاری ئێرانی کە بۆ نموونە کرێکارێکی فەرەنسی هەیەتی و ئەو دەتوانێت کێبڕکێ لەگەڵ سەرمایەی فەرەنسا بکات. دەبێت توندترین فشار بخاتە سەر کرێکارەکە. دەبێت ڕێگری لە پێکهێنانی تەنانەت یەکێتییەکان بکات – شتێک کە تا ئێستا هەم لە سیستەمی پاشایەتی و هەم لە سیستەمی ئیسلامیدا کردوویەتی. ئەمە پەیوەندی بە نیازەوە نییە بەڵکو پێویستیی کارکردنی سەرمایەیە لە ئێراندا. هەر بۆیە ئێمە لە دوای دیکتاتۆرییەت دیکتاتۆرییەتمان هەبووە. بۆیە دەبێ بگوترێ کۆمارە پارلمانییەکان یان لیبرالیزمی وەك رژێمەکانی رۆژئاوا و هتد ئایندەیان لە ئێراندا نییە، بێمانایین و بەخۆرایی جۆرێکی تری دیکتاتۆری لێ دەکەوێتەوە. تاکە ڕێگە هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندییە سەرمایەدارییەکانە، سیستەمی کۆیلایەتی کرێ. بە تایبەت لەم قۆناغەدا کە هەموو جیهان لە ژێر ئەڵقەی سیاسەتی سک هەڵگوشینی ئابووریدایە، دڵنیابن هەر جۆرە پاراستنی سەرمایە لەو کۆمەڵگایەدا دەبێتە هۆی جێبەجێکردنی خۆپارێزی ئابووری سەدان جار توندتر لە وڵاتانی ڕۆژئاوا لە ئێران و ئەمەش پێویستی بە جێبەجێکردنی سک

هەڵگوشینی ئابووری دەبێت سەرکوت و دیکتاتۆریەتێکی ڕووتە. بۆ ڕزگاربوون لە دیکتاتۆری، دەبێ لە سەرمایەداری ڕزگارمان بێت.

خەلیل کەیوان: تایبەتمەندییەکانی کۆماری سۆسیالیستی خوازراوتان چین و چۆن جیاوازییەکەی لەگەڵ سۆسیالیزمی شێوازی سۆڤیەت یان چین و سیستەمەکانی دیکەی ئیدیعای سۆسیالیزم ڕوون دەکەنەوە؟

حەمید تەقوایی: ئەو سیستمانەی تا ئێستا بەناوی سۆسیالیزم یان کۆمۆنیزمەوە خۆیان ناساندووە، هیچ پەیوەندییەکیان بە ئامانج و ئایدیاڵە کۆمۆنیست و سۆسیالیستییەکانەوە نییە وەک لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا هاتووە. ئەگەر سەیری مێژووی ئەم جۆرە سیستمانە بکەیت، بۆت دەردەکەوێت کە زۆرجار دەرئەنجامی ئەو شۆڕشانە بوون کە ئامانجیان سەربەخۆیی بوو لە دژی ئیمپریالیزم و دژی زلهێزە کۆلۆنیالیەکان، هەروەها بۆ پیشەسازیکردن و زاڵبوون بەسەر دواکەوتوویی فیوداڵیدا. شۆڕشەکانی چین و ڤێتنام و کوبا ئەو جۆرە شۆڕشانە بوون. ئەم شۆڕشانە لەژێر ناوی کۆمۆنیزمدا ئەنجام دەدرا چونکە لەو قۆناغەدا دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر کۆمۆنیزم لەلایەن جەماوەرەوە قبوڵکرا و جەماوەری بوو. تەنانەت لە خودی شۆڕشی ئۆکتۆبەردا مەیلێکی چەپی دژە تزاری و پیشەسازی هەبوو کە دواجار بەسەر حکومەتی سۆڤیەتدا زاڵ بوو و شۆڕشی ئۆکتۆبەری شکستی هێنا.
هەڵی پێشەنگی ئەم شۆڕشانە وەك ماوئیزم ڕزگاربوون بوو لە هەژموونی زلهێزە ئیمپریالیستییەکان و دروستکردنی چینێکی سەربەخۆ بە سەرمایەداریی پیشەسازی، کە ئەم ئامانجەی بەدەستهێنا. لە سەردەمی شۆڕشی ئۆکتۆبەردا هەڵی مەنشەفیک کە ئامانجی گەشەی پیشەسازی ڕووسیا بوو، زاڵ بوو بەسەر حیزب و حکومەتدا و ئەویش بە ئامانجی خۆی گەیشت. بە واتایەکی تر، شۆڕشەکانی وەک چین و ڤێتنام یان زاڵبوونی هەڵی مەنشەفیک بەسەر حکومەتی سۆڤیەتدا هەموویان لەژێر ناوی کۆمۆنیزمدا ڕوویان داوە، بەڵام لە ناوەرۆکدا هیچ پەیوەندییەکیان بە سۆسیالیزم و ڕەخنەگرتن لە سەرمایەدارییەوە نەبووە، بەڵکو لە بەرامبەر بارودۆخی پێش سەرمایەداریدا و پەیوەندییەکانی پێش سەرمایەداری یان دژی هێزە کۆلۆنیالی و ئیستغلالکەرە نەتەوەییەکاندا پێکهێنراون. لەم ڕووەوە کاراکتەری پێشکەوتنخواز بوون بەڵام سۆسیالیست نەبوون. بە بڕوای من یەکێک لە هۆکارەکانی ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت ناکۆکی نێوان پەیوەندی ڕاستەقینەی سەرمایەداری دەوڵەت و ئیدیعای سۆسیالیستی حکومەت بوو لەو وڵاتەدا.
بەم شێوەیە جۆرێک لە کۆمۆنیزم لە سەدەی بیستەمدا گەشەی کرد کە ئەرکەکەی سەربەخۆیی و پیشەسازی و زاڵبوون بەسەر بارودۆخی فیوداڵی

و هاوشێوەکانیدا بوو، نەک ئینکاری کۆیلایەتی مووچە و جێبەجێکردنی سۆسیالیزم. لەگەڵ ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و چوونە ناو سەدەی ٢١ەوە، قۆناغی ئەم جۆرە لە کۆمۆنیزمی غەیرە کرێکاریش کۆتایی هات.

لە کۆمەڵگای ئێراندا ئەو کۆمۆنیزمەی کە ئێمە نوێنەرایەتی دەکەین، ئەو کۆمۆنیزمەی کە لە شۆڕشدا دروست بووە و ئێمەش لە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریدا ڕێکخراو و چالاکە، هەر لە سەرەتاوە پێی وابووە کە دیکتاتۆریەتی ڕووت لە ئێراندا دەرئەنجامی هەژموونی سەرمایەدارییە و دەرئەنجامی هەژموونی ئیمپریالیستی نییە.یان وابەستەیی سەرمایەداری ئێران و هتد. له بەرامبەر دیکتاتۆری سەرمایەدا هەر لە سەرەتاوە جەختمان لەسەر سیستەمی سۆڤیەت کردەوە لە رووی فۆرمی حکومەت و پێویستی و خواستراوی سۆسیالیزم لە رووی ناوەڕۆکەوە. ئەم دوو پایەی کۆماری سۆسیالیستی لە بەرنامەی دنیایەکی باشتر و لە دروشم و سیاسەتەکانی حیزبدا بە ڕوونی ڕوون کراوەتەوە. ئەمە سیستەمێکمان دەوێت کە لەسەر بنەمای بەشداری راستەوخۆی خەڵک لە سیاسەتدا بێت و لەڕووی ئابوورییەوە لەسەر بنەمای لەناوبردنی ئیستغلالکردن و لەناوبردنی کۆیلایەتی کرێ و هەڵوەشاندنەوەی خاوەنداریەتی تایبەت لە ئامرازەکانی بەرهەمهێناندا.

ئەو کۆمۆنیزمەی ئێمە نوێنەرایەتی دەکەین لە چەند دەیەی ڕابردوودا لەسەر ئەم بنەمایە کاری کردووە و بەم ئاراستەیە چوەتەپێشەوە و ئەمڕۆش بۆتە حیزبێکی تائادەیەک بەهێز و کاریگەر لە کۆمەڵگادا. ئەمە زۆر پێش ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و ڕەخنەی قووڵمان لە یەکێتی سۆڤیەت هەبوو. خۆشگوزەرانی هەموو هاوڵاتیان و بەشداری راستەوخۆی خەڵک لە سیاسەت و لە کاروباری خۆیاندا و هەڵوەشاندنەوەی هەر جۆرە ئیستغلال و هەڵاواردن و نایەکسانیەکی چینایەتی، ئەمانە میحوەرەکانی بزووتنەوەکەمانن و لەسەر ئەم بنەمایە حیزب توانیویەتی بە ئەوەی لە گروپێکی سنووردارەوە کار بکات کە ئەمڕۆ لە ساڵی ١٩٧٩ دەستی پێکرد، ببێتە یەکێک لە گەورەترین حیزبە کۆمۆنیستەکانی ئێران.

خەلیل کەیوان: ئێوە جەخت لەسەر هەڵوەشاندنەوەی کاری کرێ و خۆشگوزەرانی بۆ هەمووان و بەشداریکردنی خەڵک دەکەنەوە لە ڕێگەی شوراکانەوە لە دەسەڵاتی سیاسیدا. بەڵام زۆرێک لەو ڕەخنەگرە ڕاستڕەوەکانتان پێیان وایە سۆسیالیزم نە لە ڕووی سیاسییەوە و نە لە ڕووی ئابوورییەوە مومکینە، ڕێگا بدەن سەرەتا لە لایەنی سیاسیەکەی باسکەین. دەگوترێ ئاڵوگۆڕی بیروڕا و بڕیار و بەشداری هەموو خەڵك لە ڕێگەی شوراکانەوە پۆپۆلیستییە، ناکرێت و ئەگەر

بڕیار بێت خەڵك لەو شوراكاندا ڕێكخراوبن، وردە وردە بێهیوا دەبن و خۆیان لە شوراكان دوور دەخەنەوە و وردە وردە سیستەمی سیاسیتان دەبێتە بیرۆكراسی و سەركوتكەر. وەڵامی ئێوە بەم ڕەخنانە چییە؟

حەمید تەقوایی: خاڵی یەكەم ئەوەیە كە زۆرێك لەو كەسانەی كەوا دەڵێن، ڕابردوویەكی دورو درێژیان لەگەڵ ڕژێمە بیرۆكراتی وسەركوتگەرەكاندا هەیە. مەبەستم كەسانێكە كە دەیانەوێت دووبارە پاشایەتی دامەزرێننەوە، ئەمەوێت بەڵام خواستاری بابەتەكەو ئیمكان نەبوون شتێكی ترە. لە سەدا ۹۹ی ئەو ئەوانەی دژایەتی دەكەن سۆسیالیزم خوازیاری سۆسیالیزم نین بەڵام بابەتەكە دەبەنە سەر ئیمكان بوون چونكە لەڕووی واقیعیەوە كەسێك ناتوانێت لەدژی یەكسانی وخۆشگوزەرانی هەموو هاوڵاتیان وهەڵوەشاندنەوەی چەوسانەوە بێت، قسەیەك بۆ بیستن نادۆزێتەوە لەبەر ئەوە ناچارن بڵێن سۆسیالیزم ئیمكانی نیە.

بەڵام با لەرێوە ئەم باسی ئەگەرە دەست پێ بكەم. دەوترێت خەڵك ناتوانن ڕاستەوخۆ بەشداری لە سیاسەتدا بكەن. یەكەم: لە هەندێك كاتدا ئەم بەشداری كردنە بەكۆمەڵانە ڕوویداوە. ئەزموونی شۆڕشی ئۆكتۆبەر یان كۆمۆنەی پاریس بە لایەكدا، لە شۆڕشی ساڵی 1957 لە خودی ئێران و دوای ڕووخانی شا، شوراكان بەربڵاو بوون، نەك تەنیا لە كارگەكان بەڵكو لە زانكۆ و قوتابخانەكان و لە فەرمانگە حكومییەكان، تەنانەت لە… سوپای سەقیەت. و بەشێكی زۆری جەماوەر ئازادی و دیموكراسیان نەك بە پەرلەمان بەڵكو بە شوراكانەوە گرێدابوو. لە سەردەمی شادا هەمووان بینیبیان كە پەرلەمان مانای چییە. هەمووان شورایان دەویست. شوراكان بە واتای بڕیاری ڕاستەوخۆی خودی خەڵكە. بۆ نموونە لە زانكۆ شورای زانكۆ دەیویست سەرۆكی زانكۆ دیاری بكات، لە كارگەكاندا كرێكاران دەیانویست كارگەكە بەڕێوەببەن. لە ئاستێكی كۆمەڵایەتیدا، پێش ئەوەی شۆڕشی ئیسلامی دەستی بەسەردا بگرێت و شوراكان بڕووخێن، خەڵك بە شێوەیەكی بەرفراوان ڕوویان لە شوراكان كرد. لە كوردستاندا بزووتنەوەیەكی گەورەی شورای دروست بووبوو و بە تایبەت لە ناوچە جیاجیاكانی سنە بنكە یان هەر هەمان شورا بە شێوەیەكی بەرفراوان پێك هاتبوو. ئەم ئەزموونە پێش هەموو شتێك نیشان دەدات كە تەواو ئەگەری ئەوە هەیە مرۆڤەكان ڕاستەوخۆ بەشداری كاروباری خۆیان بكەن.

دووەم: لە ڕووی تەكنیكییەوە، بە تایبەت ئەمڕۆ، سەرەڕای سۆشیال میدیا، ئەگەری ڕاپرسی و ڕاپرسی و ئاڵوگۆڕی بیروڕا لە ئاستێكی بەرفراواندا تەواو مومكین بووە. بۆیە ئەو بیانوویەی كە گردبوونەوەیەكی بەردەوامی خەڵك لە ڕووی تەكنیكی و كردارییەوە مومكین نییە، بێ بایەخە.

خاڵی سێیەم ئەوەیە کە دەڵێن خەڵک بەشداری سیاسەت نییە، وردەکارییەکانی نازانن، زانیاری تەواویان نییە، نازانن چۆن بڕیار بدەن و شتی وا. ئەمەش شتێکی بێمانایە. سیاسەتێک کە خزمەت بە بەرژەوەندی جەماوەر بکات بە هیچ شێوەیەک پرسێکی پیشەیی و ئاڵۆز نییە. سیاسەت ئاڵۆز دەبێت ئەگەر بتەوێت بەرژەوەندی کەمینەیەک بخەیتە پێش بەرژەوەندی زۆرینە یان بەرژەوەندی کۆمەڵگا. شەڕ لەپێناو ئاشتیدا! سک هەڵگوشین لە خزمەت خۆشگوزەرانیدا! وە بەرگریکردن لە بوونی سەرمایەداری بەکار لە داپۆشینی بەرهەمی کار و دامەزراندن! وە بە یەک وشە، کردنی ڕەش و سپی ڕەش دەکاتە کێشەیەک کە پێویستی بە سیاسەتمەداری پیشەیی هەیە. به پێچه وانه وه ، به ووته و کرده وه ، خزمه تکردن به هه موو مرۆڤه کان، ڕاسترین و ساده ترین کاره و پێویستی به هیچ شاره زایی و لێهاتوویی تایبه ت نییه . بۆ واتایەکی تر سیاسەت بۆ چینی ١% سەرمایەداری ئاڵۆزە نەک بۆ ٩٩%ی کۆمەڵگە. ئەو کەسەی لە بەرژەوەندی خەڵک قسە بکات و کار بکات، پێویستی بە فێربوونی هونەری سیاسەت و دیپلۆماسی نییە. قسەی دڵی خۆی دەکات. ئەو کەسانەی لە شوراکاندا کۆبوونەتەوە، لە هەموو کەس باشتر دان بە بەرژەوەندییەکانیاندا دەنێت. هەروەك کرێکارانی هەفت تەپە دەڵێن، ئەوان لە هەر بەڕێوەبەر و خاوەنکارێك کە لە سەرەوە دایاندەنێین باشتر دەزانن چۆن هەفت تەپە بەڕێوە ببەن، چۆن بەرهەم بەرز بکەنەوە، چۆن سوود بە کرێکاران بگەیەنن.

دەبێت ئەوەش زیاد بکەم کە لە کۆمەڵگای سۆسیالیستیدا حزبی چالاکیش هەن، بەڵام لە ڕێگەی شوراکانەوە سیاسەتەکانی خۆیان پەیڕەو دەکەن. دەتوانێ حیزبێکی چەپ، ڕاست، میانڕەو بێت، بەڵام دەبێت بتوانێت شوراکان بە هەر سیاسەت و ئامانجێک ڕازی بکات. ئێمە پێمان وایە بۆ حیزبێکی وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، جەماوەری خەڵکی ناو شوراکان بە ئاسانی سۆسیالیزم هەڵدەبژێرن. ئەگەر لە پەرلەمان و کۆریدۆرەکانی(□□□و□کان)ی دەسەڵات بەنە دەرەوە و سیاسەت بەرنە ناوەڕاستی شەقامەوە، دەبینن سۆسیالیزم زۆرترین جەماوەری و قبوڵکراوترو خۆشەویستر دەبێت.

هەموو ئەمانە ئاماژەن بۆ ئەوەی کە پێکهێنانی شورا و بەشداری راستەوخۆی خەڵک لە سیاسەتدا مومکینە. ئێمەمان لە ئەزموونە مێژووییەکاندا بینیوە و لە ڕووی هونەری و تەکنیکییەوە، بەتایبەتی ئەمڕۆ، بەشداری راستەوخۆی خەڵك لە سیاسەت و ئیدارەدانی کۆمەڵگادا، تەواو بە کردەوەیە. مرۆڤەکان لە هەموو کەس باشتر دان بە بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا دەنێت و ئەگەر لایەنێک لە نێو خەڵکدا هەبێت کە باس لە خۆشگوزەرانی و دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو

خەڵک و بەشداری راستەوخۆ بکات و یەکێکی تریش باس لە پێداویستییەکانی بازاڕی ئازاد و قازانج و قازانجهێنان بکات، ئاشکرایە کە خەڵک کام کەسێیان هەڵدەبژێرن. پێکهاتنی شورا نەک هەر لە ڕووی سیاسییەوە بۆ حکومەت مومکینە، بەڵکو تاکە ڕێگایە بۆ ڕزگارکردنی کۆمەڵگا.

خەلیل کەیوان: لە ڕوانگەی ئابووریشەوە ڕەخنە هەیە. ئەوان دەڵێن لە سۆسیالیزمدا پاڵنەر و کێبڕکێی تاکەکەسی نییە و ئەمانە هێزی بزوێنەری ئابوورین لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا و هەر لەبەر ئەم هۆکارەش دەڵێن بەبێ سەرمایەداری ئابووری ناتوانێت بەپێی پێویست گەشە بکات و هەژاری لە کۆمەڵگادا بڵاو دەبێتەوە. بەڕوونی لە دۆخی ئێراندا پێیان وایە ئێران ئابوورییەکی پێشکەوتوو نییە، و جێبەجێکردنی سۆسیالیزم بە واتای بڵاوکردنەوەی هەژارییە لە کۆمەڵگادا. وەڵامی ئێوە بۆ ئەم ڕەخنانە چییە؟
حەمید تەقوایی: تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە پاڵنەری تاک و کێبڕکێی تاکەوە هەیە، دەبێ بڵێین یەکێک لە گرنگترین پاڵنەرە تاکەکەسییەکان خزمەتکردنی بەکۆمەڵ و بەرگریکردنە لە بەرژەوەندیی دەستەجەمعی. مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە، لە کۆمەڵگادا لەدایک دەبێت، لە کۆمەڵگادا دەژی و هەموو بوونی قەرزاری کۆمەڵگایە. هەر بۆیە هاوڕێیەتی و هاوکاری یەکێکە لە تایبەتمەندییە کەسییەکانی مرۆڤەکان و ڕۆژانە ئەمە دەبینیت. تەنانەت لە کۆمەڵگە سەرمایەدارییەکانی ئەمڕۆدا کە کێبڕکێی توند و تیژە، کاتێک قەیرانی وەک بوومەلەرزە، لافاو، ئاگرکەوتنەوە و ڕووداوی هاوشێوە ڕوودەدات، دەبینیت دراوسێ چۆن پەلە دەکات بۆ یارمەتیدانی دراوسێ و چ قوربانیدان و لەخۆبردوییەکی نموونەیی ڕوودەدات.
کەواتە ئەو ئیدیعایەی کە پاڵنەرەکانی خەڵکی خۆپەرستە، کە دراوسێکەم دەتوانێت لە زەلیلکردندا بژی و هەست بە خۆشی دەکەم، ڕاست نییە و تەنانەت لە کۆمەڵگاکانی ئەمڕۆشدا هەزار و یەک نموونەمان بینیوە.
خاڵی دواتر ئەوەیە کە سیستمی سەرمایەداری خۆی کێبڕکێ و خۆپەرستی لە هەموو بوارەکاندا دروست دەکات. بنەمای سیستەمی سەرمایەداری بریتییە لە کێبڕکێی سەرمایەدار لەگەڵ سەرمایەداردا، کێبڕکێی کرێکار لەگەڵ کرێکاردا، کێبڕکێی دوکاندار لەگەڵ دوکاندار. وەک ئەڵقەی بۆکسێن مرۆڤەکان دەکوژن و دەڵێن بکوژن یان دەکوژرێن و دواتر دەگەنە ئەو ئەنجامەی کە کێبڕکێ لە سروشتی مرۆڤەکاندایە! خەڵکیان ناچار کردووە کە بۆ مانەوەی خۆیان لەگەڵ یەکتر ڕووبەڕوو ببنەوە، ناچاریان کردون بەسەریەکتردا بپەڕنەوە بۆ ئەوەی بڕۆنە

سەرەوە، دواتر قسە لە کێبڕکێیە تاکەکان دەکەن.کێبڕکێی خودی سەرمایەداریە نەک مرۆڤەکان،ئەگەر پەیوەندییەکانی سەرمایەداری لەناوببرێت دیارنییە ئەبێت بۆچی کێبڕکێ بکەیت.ئەگەرئەگەر من بتوانم بەجۆرێک بەرهەمهێنان بکەم و یا لە چالاکیە کۆمەڵایەتییەکاندا بەشداری بکەم کە سودکەی بگاتە خۆم و هەموان دیارنییە بۆچی بمەوێت هەر بۆخۆم بگات ونەگاتە دەستی ئەوانی تر.
تا ئەو شوێنەی کە پەیوەندی بە خۆپەرستی و بەرژەوەندیی خۆپەرستییەوە هەیە، یەکێک لە هۆکارەکان ئەوەیە کە کرێکاران و خەڵکی کرێکار ئاسایشی ئابووریان نییە. هەموو کەس دەیەوێت سامان کۆبکاتەوە، چونکە دەزانێت ئەگەر بەهەر هۆکارێك بێکار بێت، ئەگەر بەهەر هۆکارێك بێت شکست بهێنێت، یان بگاتە تەمەنی خانەنشینی، کۆمەڵگای سەرمایەداری وەك خاشاك فڕێی دەداتە دەرەوە. بۆیە ئەگەر سەرمایەت نەبێت، دەبێت بەشی ئەو ڕۆژە پاشەکەوت بکەیت. لە کۆمەڵگایەکدا کە نیگەرانی و پێویستییەکی لەو شێوەیەی تێدا نییە، تەنیا شتێک کە دەمێنێتەوە، بە بڕوای من، خۆبەخشی و بەختەوەری کۆمەڵایەتییە. تاک کاتێک بەختەوەر دەبێت کە کۆمەڵگا بەختەوەر بێت. ناتوانی لە زەلکاوێکدا گوڵێکت هەبێت. لە کۆمەڵگایەکدا کە هەژاری لە بەرزبوونەوەدایە، تەنانەت وەک تاکیش ناتوانیت هەست بە خۆشی بکەیت. هەموو ئەمانە بە بۆچوونی من ئەوە دەردەخەن کە باسکردنی کێبڕکێ و پاڵنەرە تاکەکەسییەکان شتێکی بێمانایە.
بەڵام لەسەر خاڵی دووەم کە سەرمایەداری لە ئێراندا دواکەوتووە و سۆسیالیزم مومکین نییە. دەبینیت ئەگەر بۆ ساتێک ئەم هەموو ئارگیومێنت و تیۆرە ئابوورییانە بخەیتە لاوە، دەگەیتە ئەو ڕاستییەی کە بەرهەمهێنان، بەرهەمهێنانی ئەو بەرهەمانەی کە پێداویستییەکانی مرۆڤ دابین دەکەن، واتە سامانی کۆمەڵایەتی، لەسەر سێ فاکتەر دامەزراوە: کەرەستەی خاو یان کەرەستەی سەرەتایی، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان یان هۆکارەکانی بەرهەمهێنان، و لە کۆتاییدا کار. پرسیاری من ئەوەیە، کام لەم سێ فاکتەرە لە کۆمەڵگای ئێراندا ئەوەندە کەم بووە کە ناتوانرێت سامانی پێویست بۆ خۆشگوزەرانی گشتی بەرهەم بهێنرێت؟ لەڕووی سامانە سروشتییەکانەوە، ئێران کۆمەڵگایەکی زۆر دەوڵەمەندە، لەڕووی کارەوە کۆمەڵگایەکی گەنج و ئامادەیە و لەڕووی ئامرازەکانی بەرهەمهێنانەوە، نوێترین تەکنەلۆژیای بەرهەمهێنان لە جیهاندا لەو کۆمەڵگایەدا کاردەکات؛ دەتوانیت هاوردە بکەیت و لەوە دروستی بکەیت. بۆیە هیچ کام لەم هۆکارانە کەم و کوڕیان نییە.
بەگشتی دەوترێت زیادبوونی ژمارەی دانیشتووان دەبێتە هۆی هەژاری. باس لە بۆمبی دانیشتووان دەکەن، لە کاتێکدا ئەوەی پێی دەوترێت

“دوو دەست” دەتوانێت زۆر زیاتر لە پێویستی “سک” بەرهەم بهێنێت. ژمارەی دانیشتووان بە واتای زیادکردنی سامانە. ئەگەر قازانج و قازانج وەلا بنێیت، گەشەی دانیشتووان بە مانای فراوانبوونی خۆشگوزەرانی دەبێت نەک فراوانبوونی هەژاری. وەک چۆن کۆمپیوتەرکردن و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیای بەرهەمهێنان بە مانای ئاوەدانی زیاتر دەبێت و بێکاری و نائەمنی زیاتر نابێت. بەسە قازانجەکە بخەینە لایەکەوە بە ئەوەی ئەو فاکتەرانەی کە باسم کردووە لە خزمەتی خۆشگوزەرانی گشتیدا بەکاربهێنرێت. ئەگەر سە فاکتەری کەرەستەی خاو و کار و ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە دەوری دابینکردنی پێداویستییەکانی کۆمەڵگا ڕێکبخەیت و بێکاری بهێنیت نەک قازانج، ئەوا دەبینیت کە خەڵکی جیهان دەتوانن چەندین هێندە زیاتر لە پێداویستییەکانی هەموو جیهان سامان بەرهەمبهێنن دانیشتوان. وە سۆسیالیزم لە ڕووی ئابوورییەوە هیچی تر نییە جگە لە بەرهەمهێنان بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو مرۆڤەکان. تەرکیز بکە لەسەر بەرهەمهێنانی پێداویستییەکانی هەموو هاوڵاتیان، ئەوکات دەبینیت کە سۆسیالیزم نەک هەر خواستراو و پێویستە، بەڵکو تەواو مومکینە، و دەتوانرێت لە هەر شوێنێکی جیهان ئەمڕۆ جێبەجێ بکرێت.

خەلیل کەیوان: گریمان حکومەتی سۆسیالیستی دەخوازی ئەوە لە ئێراندا بەدیهاتووە. ئایا سەرمایەداری جیهانی تەحەمولی بوونی حکومەتێکی سۆسیالیستی لە ئێران دەکات؟ بەدڵنیاییەوە دەستوەردان، پیلانگێڕی و کێشەی وای بۆ دروست دەکات، خەڵک بێهیوا بکات، پەشیمان بێتەوە، حکومەتی سۆسیالیستی شکست پێبهێنن، چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم دەستدرێژییە نێودەوڵەتییە دەکەیت؟

حەمید تەقوایی: لێرەدا پێویستە چەند خاڵێک بخەمەڕوو.

یەکەم: ئەم جۆرە هەوڵانە دژی کۆمەڵگەی سۆسیالیستی تەواو ئەگەری هەیە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە کە چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەم هەوڵانەدا بکرێت؟ ئەو کۆمەڵگایە سۆسیالیستییەی ئێمە دەمانەوێت کۆمەڵگەیەکی تەواو کراوەیە، کۆمەڵگایەك لە ڕۆژی یەکەمەوە سزای لەسێدارەدانی بە قەدەغە ناساندووە، سەرجەم زیندانیانی سیاسی ئازاد کردووە و ڕایگەیاندووە دان بە دیاردەیەك و دەستەواژەیەکدا نانێت کە پێی دەوترێت زیندانی سیاسی. ئازادی تەواوەتی ژن و پیاو ڕادەگەیەنێت، بەرەوپێشبردنی ڕۆشنبیری مۆدێرن، مۆسیقا، شیعر، سینەما و نوێترین دەستکەوتە زانستی و هونەرییەکان، دان بە هەموو ئاراستە سێکسییەکاندا دەنێت و کۆتایی بە بێ یاسایی و هەڵاواردن لە دژی هاوڕەگەزبازەکان دەهێنێت، خزمەتگوزاری تەندروستی ڕادەگەیەنێت ,

پەروەردە بەخۆڕاییە و هتد و هتد. ئەمە ئەو وێنەیەیە کە کۆمەڵگای نەودەوڵەتی لە ئێرانی سۆسیالیستی دەیگرێت. پێت وایە چ بیانوویەک دەتوانرێت بەکاربهێنرێت بۆ هێرشکردنە سەر کۆمەڵگەیەکی وا؟ هێزە دژە سۆسیالیستەکان دەتوانن چ پاساوێکیان هەبێت بۆ هێرشکردنە سەر کۆمەڵگەیەکی وا؟ ئەمە ڕای گشتی جیهان، و نەک تەنیا کرێکاران یان هێزەکانی چەپ، بەڵکو زۆرینەی ڕەهای خەڵکی جیهان بە پشتیوانی لە کۆماری سۆسیالیست، کە دەکەینەوە. ئەمە لە کۆمەڵگادا بە کراوەیی جێی دەهێڵین و هەر لە یەکەم ڕۆژەوە دەڵێین هەر ڕۆژنامەنووسێک بیەوێت دەتوانێت بێتە ئێرە و چاوپێکەوتن لەگەڵ هەر کەسێک بکات؛ با بارودۆخی خەڵک ببینێت و بیگەیەنێتە جیهان. ئەو ئاهەنگە گشتییەی کە لە مانگەکانی یەکەمی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ١٩٧٩دا هەمانبوو: قۆناغێک کە کۆمەڵگای ئێران بەڕاستی بوو بە یەکێک لە ئازادترین و شارستانیترین کۆمەڵگاکان.
دزی و تاوان تا ئاستێکی بێ وێنە کەمی کردبوو، هەستێکی قووڵی هاودەنگی لەنێوان خەڵکدا پەرەی سەندبوو، تەنانەت ڕووداوی ئۆتۆمبیلەکەش کەم بووبووەوە و ئەگەر ڕوویدابایە تەوقەیان دەکرد و جیاکراونەتەوە و هتد.. هتد. ڕۆحێکی وا دروست بوو کە دەتوانن دڵنیابن لە شۆڕشی داهاتووی ئێراندا دەیان جار فراوانتر و قووڵتر و قووڵتر دووبارە دەبێتەوە. ئەمە ئەو ڕۆحەیە کە کۆماری ئیسلامی یەکسەر چەقاند و کردی بە جەهەنەم کە ئەمڕۆ دەیبینن، بەڵام ئەمە لە کۆماری سۆسیالیستدا حساب بۆ ئەم ڕۆحە دەکەین، بەردەوامین و فراوانی دەکەین، لە سیاسەتدا ڕێکی دەخەین، ئەگەر ئەنجومەن دروستکرابێت، نەک هەر نایکەین کۆیان دەکەینەوە، بەڵام ئەمە بەهێزیان دەکەین و دەستوەردان لە بنیاتنانی کۆماری سۆسیالیستیدا دەکەین. ئەمە بەردەوام دەبین لە ئاهەنگگێڕانی گشتیی سەرکەوتنی شۆڕش، و ئەو کولتوورە و ئەو ڕۆحە و ئەو پەیوەندییە بەهێز و چەسپاندنی کە بەرهەمی ئەو شۆڕشەیە کە بووە هۆی دروستبوونی کۆماری سۆسیالیستی. زۆر زەحمەت دەبێت هێرش بکرێتە سەر کۆمەڵگایەکی وا.
خاڵی دووەم ئەوەیە کە ئێمە خەڵک پڕچەک دەکەین. لە کۆماری سۆسیالیستدا سوپایەکی پیشەییمان لە خەڵك باڵاتر نییە، بەڵکو ئەنجومەنمان هەیە کە چەکدارن و مەشقی سەربازییان وەرگرتووە. ئەگەر حکومەت و هێزە دژە سۆسیالیستییەکانی جیهان و سوپای گەورەکانی جیهان وەک ئەمریکا و ناتۆ و هتد لە هەر شتێک لە هێرشکردنە سەر وڵاتێک دەترسن، ئەوە سوپای ئاسایی ئەو وڵاتە نییە. تەنانەت بەهێزترین سوپا پیشەییەکانیش ناتوانن بەرەنگاری سوپای ئەمریکا ببنەوە. ئەوەی زلهێزە سەربازییەکان دەترسێنێت، بەرخۆدانی جەماوەری خەڵکی چەکدار و شەڕی شەقام و ماڵەکانە. ئەوەی

دەیانترسێنێت کاریگەری و بنکەی جەماوەری حکومەت و سەربازییە کە هێرش دەکەنە سەریان.
ئێمە هەموو هەوڵێک دەدەین بۆ پێشگرتن لە شەڕ، بەڵام ئەگەر رێگری بە دیکتاتۆریەت و حکومەتە سەرمایەدارەکان دەستکەوتی بۆمبی ئەتۆمی و هتد بێت، بۆ ئێمە جەماوەر کەسانی چەکدارن کە ئامادەن بە ددان بەرگری لەو سیستەمە و کۆمەڵگاکەیان بکەن.
وە لە کۆتاییدا دوا خاڵ ئەوەیە کە ئێمە بە جیهان ڕایدەگەیەنین کە ئێمە دژی هەر جۆرە هاوپەیمانییەکی سەربازیین، دژی چەکی ناوەکیین، جا چ پرۆژەی ئەتۆمی کۆماری ئیسلامی بێت یان چەکی ئەتۆمی لە هەموو جیهاندا. ئێمە لەگەڵ هیچ حکومەتێکدا لە شەڕدا نین، نامانەوێت شۆڕشەکەمان هەناردە بکەین، دەمانەوێت پەیوەندییەکی ئاشتیانەمان لەگەڵ هەموو حکومەتەکان هەبێت، دیپلۆماسی نێودەوڵەتیمان ئامانجی ئەوەیە کە هێرشکردنە سەر کۆماری سۆسیالیستی قورستر و قورستر بێت.
بە بڕوای من ئەم فاکتەرانە ڕێگە بۆ دامەزراندنی کۆماری سۆسیالیستی لە ئێران دەدەن و لە بەرامبەر مەترسی دەرەکیدا خۆی بپارێزێت و ئیمکانیش دەکات.
خەلیل کەیوان: بەڵێ، ئەم لایەنە سەربازییە و پرسی چەکی گشتی و سوپا لە خودی سیستەمی سۆسیالیستیدا دەتوانێت بابەتی یەکێک لە گفتوگۆکانمان بێت، کە لە بەرنامەکانی داهاتوودا باسی دەکەین.

یل نیسان ۲۰۲۲
سوپاس بۆ ئەمیر تەوەکەلی بۆ نوسینەوە دەقی ئەسڵی ئەم چاوپێکەوتنە.
۲۰۲۲\٦\۲۲

حسن زیرەك چریكەیەك لەویژدان و ئازارەكانی تاكی كورد لێكدانەوەی/ موتەلیب سەعید

عومەر

هەموو دەنگ و چریکەو سۆزیك سەدا و هاوارێکە لەمرۆڤ بوون لەو خەم و ئازارانەی کە مرۆڤەکانی دونیا لەژیانی کولەمەرگی و کوێرەوەریياندا دەریان بریوە ئەگەرچی شێوازی دەربرینی هەر مرۆڤێك جیاواز ترە لە ئەوی تر شاعیران بەووشە هەست و سۆز و پەیامەکەیان ئاڕاستەی خوێنەرەکانیان دەکەن بەڵام هونەرمەندان بەدەنگ و چریکە گوێی بیسەرەکانیان زاخاو دەدەن , لەناو کولتوورو ئەدەبیاتی گەلاندا زۆر دەنگی ناسراو دیار هەیە کە بیسەرو بینەرێکی یەکجار زۆریان هەیە , لەناو کۆمەڵگەی کوردی حسن زیرەك یەکێکە لەو دەنگانەی چ لەسەردەم و چ دوای خۆی توانی ببێتە ناسنامەو ناسینی دەنگ و سەدایەکی تایبەت لای بیسەرو هەوادارەکانی , وەك چۆن هەندێك تێکستی شاعیرانی کورد زیندو نەمر ماوەتەوە لەنمونەی هێنراوە بەرزەکانی نالی ,حاجی قادری کۆیی , سالم , عەبدوڵا گۆران , شێخ نوری شێخ ساڵح , بێکەس..هتد , چریکەی حسن زیرەکیش یەکێکە لەو دەنگانەی بۆ ماوەی پەنجاڵ دوای نەمانی هێشتا لە گوڕ ە و برەو دایە ئەوە سەرباری ئەو هەموو گۆرانکارییە لەژیانی کۆمەڵی کوردی بەرکەوتنی بەدیاردەی بەجیهانیبوون سەرهەڵدانی چەندین ئامێرازو تەکنیکی نوێ, دەنگی نوێ هێشتا زمانە سادەو چریکە ئەفسوناوییەکەی تایبەتەکەی حسن زیرەك لەگوێی بیسەران و هەوادارانیدا کارکرد و سەنگی خۆی هەیە بۆ سەلماندن و دەرخستنی ئەم ڕاستیانەش دەکرێ شیکارییەکی کورت بۆ هەندێ بەستەو مەقام و میلۆدییە فۆلکلۆرانە بکەم کەلە دەروونە پڕ لە ناکامەکەی حسن زیرەکدا دروست بوون و گوزارشت لەهەست و خەمو ناسۆرو دەردە دڵیەکەی لایەك و توانا خودا پێدراوەکەی دەکات وەلێ گفتوگۆ کردن و نووسین لەبارەی تواناو دەنگ و چریکەی حسن زیرەك هەڵگری دەیان لێکۆڵینەوە و خوێندنەوەی جیاوازە لەم وتارەدا دەرفەتی ئەوەمان نیە شیکارییەکی ووردو فراوان لەمەر ژیان و کۆی ڕەهەندە جیاوازەکانی ئەو هونەرمەندە بەرزە بکەین .

ئەز لەم خوێندنەوەمدا چەند سەرنج و بۆچوونێکی کورت لەبارەی ئەو هەستو سۆز و ئەو دەربرینانە دەدەم کە بەهەستێکی قوڵ و خەمێکی گەورەی ئینسانی حسن زیرەك بەدرێژایی تەمەنی هونەری و توانای لەڕادە بەدەرکەی چڕیوێتی لەکاتێکدا تا لەژیانیشدا بووە زۆر کەم لە هونەر دۆستان و شەیدایانی دەنگی لەناڵەو چریکە ویژدانیەی حسن زیرەك تێنەگەیشتن , حسن زیرەك ئەو مرۆڤەی دەرفەتی نەبوو وەك مرۆڤێکی کورد ژیانێکی شایستە بژی وێڕای نەبوونی خوێندەواری و

دەرفەتی ژیان بەڵام بەهرەمەند و داهێنەر لە ڕێکخستنی بەند , و ووتنی هەڵبەست و چڕینی مەقامو گۆرانی .

هەر وەك زیرەك خۆی لەیەكێك لەتۆمارە دەنگییەكانیدا دەڵێت هونەر لەنێو کوردا بایەخی نیە , هونەر لەنێو کوردا قەدری نەما , هونەر بۆ من بەهرەیەکی نەدا , هونەر بۆ من کارێکی نەکرد کە بە شوێنیا بچم چوون کوردم و بەزمانی کوردی قسە دەکەم .
حسن زیرەك ئەگەرچی هونەرەکەی بۆ خەڵك بوو بەڵام بەداخەوە خەڵك وەك مرۆڤێکی سادەش لێیان نەروانیوە چ جای ئەوەی لەبەهرە و چریکەو توانای بەرزی حسن تێبگەن هەر بۆیە سکاڵاو دەردە دڵی خۆی لەوەدا دەردەبڕێت کە کوردە بەزمانی کوردی دەدوێت وەگەر نا زیرەك کوردێکی بێ غەلو غەش و ڕەسەنە تەنانەت بەهۆی کورد بوونیەوە دووچاری زۆر دەردە سەری و گرتن و ئەشکەنجە و ئازار بۆتەوە .
قەت لەدونیادا نەبوو بێجگە لەناخۆشی بەشم
ئەی خودا چەند بەد بەخت و چەند چارە ڕەشم
سەردەمێك ئاوارە بووم و مودەتێکیش دەربەدەر
قەت نەمدی ڕووی ئاسوودەگی هەر تووشی گێرەو قەر قەشم
سەرباری ئەو هەموو خەم کەسەر و تەنیایی و نائارامیە زیرەك دڵێکی شەیداو سەرەڕۆی هەیە هەمیشە دیدەو هەستو گیانی لای شۆڕە ژنی چاو مەست و کیژی کوردی کوردەوارییە حەز دەکات خۆشەویستەکەی گفتو گۆی لەگەڵ بکات .
نام دوێنی بێچیم نامدوێنی , بۆ لێم زیز بووی نامدوێنی
ئەگەر بێو بمدوێنی ,نام ڕەنجێنی , نام شەمزێنی , ڕۆح دەدەم لەمزگێنی , سەر دەدەم لەمزگێنی
ئەم چریکەیە بەرلەوەی دەربرینی هەستێکی جوانە لەناخی پەنگخواردووی مرۆڤێکی ئاشق بەکیژە کوردێکی چاومەست لەهەمانکاتدا داواکاری و گرفتاری زامێکە بۆ دڵدارەکەی هیچ نەبێت بزەیەکی بۆ بکات تا ئاخ و ناڵینەکەی کەم بێتەوە و ئوقرە بگرێ ئەو چریکەیەی کەژو دوێ و بەندەنەکان پڕ لەناڵین دەکات بەڵام خانمەکەی بێئاگایە و لەسەر کەشی خۆی ناکەوێ .
گەر بێت و بمدوێنی نام ڕەنجێنی ,نام شەمزێنی , ڕۆح دەدەم لەمزگێنی , سەر دەدەم لەمزگێنی
لە بەندی یەکەم گرفتاری ئەوینێکە بەدەست دڵدارەکەی ,لەبەندی دووەم ئەگەر بێت بمدوێنی نامڕەنجێنی بۆیە ئەگەر بیدوێنێ گیانی ئاسوودە دەبێت سەبوری و مزگێنیەك دەبێت بۆی .
حسن زیرەك وێڕای ئەوەی وەستایەکی شارەزا بووە لەڕێکخستنی بەندو ووشەو یاریکردن بەدەنگی لە هەمانکاتدا لەچرینی گۆرانیی شاد دا

توانایەکی بەرزی هەیە لەوەسفکردن و پیا هەڵدانی بەژن و لەنجەو ڕەوتی کیژی کورد و وڵاتی کوردەواری .
لەگێرانی ئەرێ لادە ,لادە , ڕووبەند پەشمینە وێنەیەکی تری جوانی ژن و سروشتی کوردەواری بە دەنگە ئەفسوناویەکەی دەکێشێت بە شێوەیەك وێنەی کیژی کورد کاتێك لەکانی بەلەنجەو لار دەگەڕێتەوە بەرەو ماڵێ ئەو دیمەنە هەستو هێشی حسن بردووە .

ئەی کیژی لادێ بانەو دارستان , کاسپی تۆم ساڵێ مازووە و گەڵووان
ئەی کیژی لادێ محاڵێ مەنگۆر , من بێ تۆ نەمام شێخی جگەر بۆ
ئـەی لادە ,لادە ڕوو بەنـد پەشمینـە , ڕوو بەنـد پەشمینـە خـوێنت شیرینە

حسن زیرەك گۆشکراو پەروەدەکراوی ژینگەو ژیانی کوردەواری یە ئەوەتا لەناو هێنانی سەربان و ماڵ و ماڵیات , و دارستان و مازوو , گەڵا دا وورد و بەسەلیقەیە , وێرای ئەوەش کیژی لادێ وەك مرۆڤێك بەشێکە لەگیان و بیری حسن زیرەك و لەهەست و دەربرینەکانیدا جوانترین پێناسەو وێنایەکی بەرزی هونەری ڕەنگدانەوەی هەیە .
لەداڕشتن و وێنەگرتنی سروشتی خاکی بۆکان و دەوروبەریدا زیرەك مرۆڤێکی بیر فراوان و شەیداو سەودا سەرێکی یەکجار ئاشق و کارامە بووە چ لەڕێکخستنی ووشەو چ لەناسینی دەوروبەری ناڵەشکێنە و هەموو ئەو شوێنانەی نزیك یان بەرامبەر ناڵە شکێنەی بۆکانە .

دەچمە سەر ناڵەشکێنە بەرامبەر بە بۆکانێ
یاری من هەر نەجیبە باریکە و نەشمیلانێ
بمرم کورتێ خاڵ دانە دانێ .
دەچمە سەر ناڵە شکێنە بەرامبەر میاندواوێ
ئەشقی باڵای لێو ئاڵ بووم کولمَەی گوڵی سێڵاوێ
دونیام بۆوی من ناوێ .

حسن زیرەك زۆر سەو داسەر و شەیدایە تا ئەوپەری مرۆڤبوون ئەشقێك تژی لەژیان نەك تەنها بۆ جەستە و ئارەزووی ژن بەڵکو بەگیان شەیدای جوانی سروشتی کوردستان و کوردەواری و ژنی کوردە چونکە ئەشقەکـەی زیـرەك هەسـتێکە بۆ ژیـان دروسـت بـووە ئـەو هەسـتەی لەمنداڵیەوە تا مردن دەنگ و ناڵە و خەمەکەی لە ناخێکی پاك لەژیاندۆستی ,خۆنەویستی و مرۆڤدۆستی ڕەنگیداوەتەوە .

دەستم بەدامێن قوربان دەگ یارم کەمبارت
چونکە بەگزادەی دەبمە نۆ کەرت
دەیجا لوتفت بێت مردم سندوقی سەرت
لای لای سورە گوڵ , چۆنت ڕازێنم
ئیجازەم بدە سەر پەنجەم بڕنم
وات ڕادەژینم ڕاتنە چێە کێنم

حسن زیرەك تەنها خاوەنی چریکەیەکی ئەفسوناوی نیە بەڵکو یەکێك لەتایبەتمەندییەکانی چرینی هەڵبەستەکانی شاعیرانی کوردە بە دەنگە ئەفسوناوییەکەی , لایەنێکی تری توانای ئەو هونەرمەندە زیندو کردنەوەی بەرهەمی فۆلکلۆر و بایەخدان بەم ڕەهەندە گرنگەی کەلەپووری نەتەوەکەمان بۆ مرۆڤێکی بێکەس و بێ لانەو سەر هەڵگرتوو بەڕاستی جێگەی تێرامانە, حسن زیرەك ئەو مرۆڤە داهێنەرە نەخوێندەوارە لەو سەردەم و هەلومەرجە سەخت و ژیانە پر کوێرەوەرییە دێت و چەندین بەندو بەستەو میلۆدی کوردی زیندو دەکاتەوە لەفەوتان دەیانپارێزیت ئەوەش یەکێکە لە بەهرەو زیرەکی ئەو مرۆڤە کوردە .

بەداخەوە حسن زیرەك ئەگەر کورد نەبووایە دڵنیام لە نێو هەر نەتەوەیەکی تر بوایە هیچی کەمتر نەبوو لە شکسپیر , چاپلن و بۆ دلێری شاعیری ناوداری ئینگلیز ئەوان خاوەن دەوڵەت و شارستانیەت و ئەرشیفیکی دەوڵەمەندی پارێزراون بەڵام زیرەك لەنەتەوەیەکی بن دەست و لەهەلومەرجێکی ناهەموار , وڵاتێکی پر لەستەم و نادادی کۆمەڵایەتی ژیا .

خەسڵەتیکی تری بەرزی هونەرەکەی حسن زیرەك ئەوەیە دەنگێکە زیاتر لەزەمەنێك و سەردەمێك بەردەوامی هەیە , حسن زیرەك دەنگێکە سنور بڕ و ڕێشتوو بەناو وڵاتێکی تر و کەلتوورێکی تر ناسینی ئەو دەنگە بەناو نەتەوەی فارس و عەرەب ئەوەش وایکردوە لەسەر ئاستی گەلانی دەوروبەر زیاتر ناسراو بێت , لەمانەش زیاتر حسن زیرەك چریکە یەکە گوزارشت لە ویژادن , و ئازار , و نەهامەتیەکانی تاکی کورد دەکات لەتەواوی خاکی کوردستان .

چ سرێکە لەدلمَا یە بیڵێم و زمان ئەسوتی

بیشارمەوە نەیبێژم , مێشك و ئێسقان دەسووتێ

زۆر شت هەیە بۆ وتن بەڵام ڕەنگە هەر ئەرزشی نەبێت , ئەو سڕەی لەدەروونی حسن زیرەك دایە تەنها پەروەردگار دەزانێ چییە ئەو نهێنیە هێندە بەژان و ناسۆرە تەنانەت توانای نیە بەزمان دەریبڕێت ترسی ئەوەی هەیە بەدرکاندنی زمانی بسوتێت ئای چ سرێکە خودای گەورە مەگەر تۆ بزانی چ نهێنی , و خەمو کەسەرێکی قوڵی لەدەروونیدا پەنگی خواردۆتەوە .

لەنێوان ئەم دوو ڕاو هەستە ئازار چەشتووەدا دوو دڵ ڕاماوە ئەگەر بیشارێتەوە نەیبێژێت مێشك و ئێسقان دەسووتێت بۆیە ئەگەر نهێنیەکە بدرکێنیت ئاگرەکەی دەروونی دادەمرکێت .

لەیادی کۆچی دوایی پەنجا ساڵەی ئەو هونەرمەندە بەرزەی کورد درود بۆ گیانی پاك و هەستی بەرز و هونەری بەرزت , ئەز دوای زیاتر لە 45 ساڵ گوێگرتن لەدەنگی ئەو هونەرمەندە مەزنە ڕام وایە ئێمەی

بیسەر, و هونەر دۆست و هەوادارانی دەنگی حسن زیرەك تا ئێستا نەمانتوانیوە وەك پێویست زیرەك بناسین ئەو كاتە لەناسینی ئەو هونەرمەندە تێدەگەین كەبتوانین چەندین لێكۆڵینەوەی زانستی و بەدواچوون بە نێو كانیاوی پرٍ لە مرواری ئەو هونەرمەندە ناسراوەدا بكەین .

کتێبی (لە خۆرئاواوە)ی عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) چاپ و بڵاوبۆوە

کتێبی لەخۆرئاواوە، چەند باسێک دەربارەی ئەدەب و هونەری خۆرئاوا بەرگی یەکەم لە ئامادەکردن و وەرگێڕانی شاعیر و نووسەری کرێکاری عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەم کتێبە بریتییە لە نووسین و ئامادەکردن و وەرگێڕانی گەلێ بابەتی جیاجیا و هەمەڕەنگ، هەر لە شیعرەوە تا شانۆ و تا کەسایەتییە ئەدەبییەکانی نێو مێژووی ئەدەبی کرێکاری جیهانیی. کتێبەکە بە قەبارەی گەورە و دەوڵەمەند بۆ ناوەڕۆک لە کتێبخانەکانی کوردستان دەست دەکەوێت. شایانی باسە ئەم کتێبە لەچاپ و بڵاوکردنەوەی ناوەندی هونەر و ئەدەبی کرێکاریی هانایە.

ڕۆشنبیر ئاراستەکەر نەک ئاراستەکراو… زانا ڕەزاق

ڕۆشنبیر کێیە؟
ئەرکی چییە؟
ڕەخنە گرتن لە ڕۆشنبیران..

بەڕای من ڕۆشنبیر مەرج نییە خاوەن بڕوانامە بێت بەڵکو زیاتر لەسەر خوێندنەوەو شارەزایی و ئەزموونەوە دەوەستێت لە بوارێک یان گشت بوارەکان هەروەها کەسێکە حەز بەزانین دەکات کەسێکە بە بەرژەوەندی کۆمەڵگا هەوڵ دەدات یانی بەرژەوەندی گشتی دەخاتە پێش هەموو شتێک. لێرەدا دەتوانم بڵێم ئەوە حەزێکە لەناخی کەسانی ڕۆشنبیر دایە کە بەردەوام حەز بەکار لەسەر بەرەو باش بوون و پێشخستن و بەرژەوەندی گشتی دەکا کەسێکیشە دووربینە و خوێندنەوەو ڕای بۆ پرسەکان و ڕووداو پێشهاتەکان دەخاتە ڕوو کاریشی لەسەر دەکات کاریشی لەسەر دەکات و هاوکار و یارمەتیدەر دەبێت بۆ بوارەکان.

دووەم ئەرکی ڕۆشنبیر چییە؟

ئەرکی ڕۆشنبیر خستنەڕووی ڕای بەشێوەیەکی سادە نەک ئاڵۆز یانی ڕوون و ڕەوان و بەشێوەیەک هەموو کەسێک تێیبگات نەک کەسانێک نەک ناڕوون باشی نەک خراپی یان باشی نەک خراپی و جیاکردنەوەی ڕاستی لەهەڵە هەروەها کەم و کورتییەکان دەستنیشان دەکات و ڕەخنە و پێشنیارو سەرنجی خۆی لەسەر دەوڵەت ئەمەش لەسەر ئەو ڕێگاو ئاراستەیەی کە کەسانی ڕۆشنبیر پێدا دەڕۆن نەک ئامانج یان بەرژەوەندی تایبەت یان مەرامێک دوور لەئەرکی ڕۆشنبیر خۆی لەپشت شاردبێتەوە. جا دەبێ ڕۆشنبیر ڕەخنە لەهەڵەو کەم و کورتیەکان بگرێت نەک کەسانی خاوەن هەڵە بکاتە ئامانج یان کەسانێک لای ئەو بەشێوەیەکی ڕەها باش بن کەسانێکیش خراپ بەشێوەیەکی ڕەها! یانی دەبێ مولکی هەقیقەت بێت هەم تاکی کۆمەڵگا بێت هەم دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنیش لەگەڵ گشت بوارەکان یانی لەگەڵ هەموویان بە دژی هەموویانیش بێت ئەمەش واتە هەموویان باشیان هەیە هەمووشیان خراپەو هەڵەو کەم و کورتیان هەیە پاش هەموو ئەمانەش دەبێ ڕۆشنبیر ئاراستەکەر بێت نەک ئاراستەکراو لەلایەن کەسانەوە یان سیاسی و بازرگان و هتد

ئیدی دەتوانم بلێم بەپێی ئەمە بێت ڕۆشنبیران نەیانتوانیوە ئەرکی خۆیان جێ بەجێ بکەن بۆیەش من بەپێویستی دەزانم لێرەدا ڕەخنە لەڕۆشنبیران بگرم و ڕای خۆمی لەسەر بلێم. ڕەخنەکەش بەم شێوەیە،
لێرەدا دەمەوێ ئەوە بلێم لەزۆرێک وولاتان ڕۆشنبیران سیاسیەکان و تاک ئاڕاستی دەکەن بەلام لە وولاتە دواکەوتووەکان بەتایبەت هی خۆمان ئاڕاستە دەکرێن ئەمەش واتە ڕۆشنبیر لە ئەرکی خۆی لایداوە پێویستە بگەڕێتەوە سەر خالەکانی ئەرکی ڕۆشنبیرایەتی دواتر ئەوان وا بکەن سیاسیەکان ئاڕاستە بکەن نەک سیاسیەکان ڕۆشنبیران ئاڕاستە بکەن و لەگەل یەکتری هاوکاری یەکتر بن ئەمەش بۆ چاکەی گشتی نا بێ هیچ لەمانە لە ئەرکی خۆیان لابدەن چونکە لەئەرک لادان و یاسا لادان کۆمەلگا پێشناخات.
لەکۆتاییەشدا دەمەوێ ئەوە بلێم سیاسیەکان یان ڕۆشنبیران یان هەر شارەزاو بوارو پسپۆڕێک پێویست دەکا هاوکاری ئەو کەسانە بکەن کە تازە دێنەبوارەکان ئەمەش بەپێی پسپ□□□ی خۆیان.

تێبینی لە کۆتاییەکانی دوو هەزار و نۆزدە لە ئەکاونتم بلاوم کردۆتەوە

سێوە… سەردار رەزا جاف

پێم بڵی ساقی لە کوێیە تا شەرابم دەسکەوێ
دوور لە باڵای سێوەگیان من با مەستبوونم دەرکەوێ
تۆ کە تو□□□ی بۆلێم یاخیت ئ□م زانەی من تاکو کەی
دا بڕا نت کۆتەڵێکە ئازیزم پەی پێ نەبەی
شەو لە ئەندێشەی تۆدا من ، کۆت و دیلی زوڵفی خاو
کوا چرای سیمات زرێبارکوا سۆزت ب□ زانی چاو
دەردی غوربەت شەوگەڕانە حاڵی من وێران ئەکا
دڵەی شێتم ئۆقرە ناگرێ منەی رێی ئێران ئەکا
چاوەکانت نیگارکێشن وێنەی نازی لێو ئەکا
لێوەکانم بۆ تۆ تینون شەڕی دەشت و کێو ئەکا
شەو لە باخەڵ تاریکیم و پێکەنینت نابینم
نوقمی زانی رۆژگارم خەم دەنۆشم تا بینم
با سۆزان پەرستی ژین و ئاکنجی مەیخانە بم

زرێبارێ لە پشت نێم و سوتووی مەجمەرخانە بم

ئاڵمان 23.06.2022

دووان… نەوزاد بەندی

___1___

(درعی مۆبایل و گەندەڵیی)

درعی مۆبایل دوو سێ هەزار دیناری پێ ئەدەیت ، هەفتەیەک نابات پڕ ئەبێ لە درز و شوخت و ناچاریت دیسان بیگۆڕیت ..
بە ڕێکەوت لە دەستی دوو هەندێ درعی ئەوروپیم بینی ، نرخیان زۆر هەرزان بوو ، چوار دانە بە هەزار ..کڕیم ..
یەک مانگە ئەو درعە ئەوروپیەی لەسەرە ، نە درز ..نە شوخت ..نە هیچ عەیبێکی تیا دروست نەبووە ..
کەواتە گەندەڵیی گەیشتۆتە ئاستی درعی مۆبایل یش ..
ئیتر چاکسازیی چی ، سەیدا ؟

___2___

___بزانیت چییە و نەزانیت چییە ؟ ___

لە ناوەڕاستی شەقامێکا ،
لە پڕێکا خۆشم ئەوێی ..
لەسەرەتای فیلمێکا ..
لە بەردەم سەوزە فرۆشێکا ..
کاتێ کراسێ تاقی ئەکەمەوە ..
کە ئەڵێن تا چوار ڕۆژی تر ئاو نابێ ..
کە هەموویان بە جێم دێڵن ..
لەلای لۆرییەک کە بەردەم گەراجەکەمانی گرتووە ..
لەناو ژوورێکی گەورەدا کە تەنها خۆمی تێدام ..
لە کاتی ئیمزای بەیانیدا ،
لە پڕێکا خۆشم ئەوێی …

ڕسوا… شەماڵ بارەوانی

من مەحکوم نیم بە خۆشەویستیەکی ساختە
و
قەرار نییه تا ئەبەد ناپاکێکم خۆش بوێ

چیتر لە دڵی مندا
جێگایەک بۆ فریودەر و
هەڵێک بۆ لێبووردن نەماوە

هەموو پەنجەرەکانم لە ڕووی خەیانەتکار دادەخەم

دڵی هەزارجار شکاوم
دەکەم بە بەرد و
هەرچی بیرەوەری ڕۆژانی ڕابردووە
پێی ورد و خاش دەکەم

تۆ ئومێدت کردم بە سەراب و
خەونەکانم بە خۆلەمێش

برۆ و ونبـــە
بە هیوام بۆ هەمیشه
لە لیرەی تورکی ڕسواتر
و
لە تمەنی ئێرانی بێ بەهاتربیت

لەنمایشی دوا□ۆژەکانی بابلۆ…

حەیدەر عەبدولڕەحمان

سیحری ڕاکێشانی بینەر لەکوێ دایە؟

دوێنێ ئێوارە نمایشی چوارەم ڕۆژی دوا ڕۆژەکانی بابلێم لەهۆڵێکی پڕ لەبینەردا لەهەولێر بینی، ویستم بەدیدێکی ڕەخنەیی دوور لەو فشارە میدیاییەی هەبوو، لەهەقیقەتی نمایشەکە بگەم و خوێندنەوەیەك بۆ ئەو بەرهەمە بکەم، کە تا ئێستا لە ڕووی میدیاییەوە دەنگێکی گەورەی ناوەتەوە، بەتایبەت دوای ئەوەی نزیکەی 25 هەزار بینەر لەسلێمانی شانۆگەریەکەیان بینی.

ئەو پرسیارەی بەر لەهەموو شتێ جێگەی سەرنجە و دوای بینینی نمایشەکە دێتە پێشەوە، ئەوەیە ئاخۆ سیحری ڕاکێشانی ئەو ژمارە زۆرەی بینەر چیە بۆ ئەونمایشە؟ هۆکارەکانی چین؟

بێگومان کرۆکی نمایشەکە خۆی لەسێ تەوەری سەرەکی نیشان دەدا.

هەر یەك لەو تەوەرانە کاریگەری تایبەتی خۆیان بەسەر نمایشەکەوە جێ دێڵن،

یەکەمیان: نمایشەکە فۆرمێکیی کۆمێدی سووکی خێزانی هەیە، ئەوەندە ئەو فۆرمە بەهێمنی و هاوسەنگی دوور لەهەڵچوون و زێدە ڕۆیی خۆی نیشان دەدات، بینەر لەڕێگەی هەندێ دیالۆگ و بزووتنەوەی کۆمێدی دەهێنێتە پێکەنینێکی هاوسەنگ و دەبێتە سەرچاوەیەکی بەهێزی چێژ وەرگرتن

لەچوارچیوەی نواندنێکی پڕ ئامانجی دوور لەهیچ نیشانەو مۆرکێکی تەهریجی.

ئەکتەرێکی وەك (ڕێشان حەمڕش) کە ڕۆڵی سەرەکی کۆمێدیاکە دەبینێ، توانایەکی تایبەتی خۆی هەیە بەهاوکاری دوو ئەکتەری سەرەکی، نمایشەکە زیندوو ڕادەگرن و ڕێگە نادەن ڕیتمی نمایشەکە هاوسەنگی خۆی لەدەست بدات.

بۆیە لایەنی ئەو فۆرمە کۆمێدیە وەك لایەنێکی زاڵ بەسەر ڕووبەری نمایشەکەوە دیارەو نرخ و بەهایەکی زۆریان بە سەنگی نمایشەکە بەخشیووە،

فۆرمی کۆمێدی لەهەلوەرجێکی سەخت و ئاڵۆزی وەك ئەمڕۆی کۆمەڵگای کوردی، فۆرمێکی مەقبولە ئەگەر بەو ئاست و ئامانجە بەرجەستە بکرێت کە لەدوا ڕۆژەکانی بابلێ بەرجەستەکرا.

2 .گۆرانی و موزیك لایەنێکی زۆری پانتایی نمایشەکەی داپۆشیووە، کە بەهاوکاری گروپێکی موزیك ژەنی بەتوانا، چەندین گۆرانی بەسۆزی کوردی بەفۆرمێکی ڕاستەوخۆی زیندوو نمایش کرا.

ئەم ڕاستەوخۆییە بۆ موزیك و گۆرانیەکان، تەنانەت بۆ موئەسراتی دەنگیش، وای کردبوو ڕیتمی نمایشەکە هەر بەزیندوویی بمێنێتەوە، جگە لەوەی بینەر لەو ڕاستەوخۆییە چێژی زیاتری وەڕ دەگرت، چونکە ببوو بەبەشێك لە نمایشەکە.
خۆ ئەگەر هەمان ئەو موزیك و گۆرانیانە بەتۆمار کراوی بونایە، چێژو ڕیتمی نمایشەکە وەك ئێستا نەدەبوو.
هونەری دەرهێنەر لەوە دابوو کە توانیبووی سوود لەسیناریۆی تێکستەکە وەربگرێت کە دەڵێ بابلۆ ئارەزوو مەندێکی گۆرانی و موزیك بوو دووچاری واهیمەیەك ببوو وای دەزانی ئەو لەم بارەیەوە بلیمەتە، کەسیش ئەو ڕاستیەی پێ نەدەگوت کە ئەو نەخۆشەو لەوەهمدا دەژیت، چونکە لەهونەردا کەسێکی فاشیلە.
دەرهێنەر زۆر زیرەکانە کۆمەڵێ ئاوازو گۆرانی جوانی دەست نیشان کردوە کە گوایە بابلۆ بەرجەستەیان دەکات، لەکۆتایی گۆرانیەکان بەنەشازی دەیانڵێتەوە.
بەڵام دەرهێنەر لەو کاتەی بابلۆ وەك کەسێکی واهیمەدار لای بینەر پێناسە دەکات لەکاتی ژەنینی جاس دەبێتە جاس ژەنێکی کارامەو لێهاتوو، بەمەش دووچاری دژایەتی بوونێك دەبێت لەنیشاندانی کەسایەتی بابلۆ.
دەرهێنەر لەدیمەنی جاس لێدانەکە بۆتە بەڵایەك بەسەر نمایشەکەو کۆمەڵێ کێشەی تەکنیکی و هونەری لەگەڵ خۆیدا دێنێ، تووشی جیاوازی لەفۆرمی گۆرانی و موزیك دەبێتەوە لەگەڵ گۆرانیەکانی تر، ئەوەی جگە لەکێشەی بەرز بوونەوەی ڕیتم و تێکچوونی ئەتمۆسفیری نمایشەکە، هەموو ئەوانە دەرهێنەر تەنیا دەیەوێ بەبینەر بڵێ ڕیشان لەبواری جاس ژەنیندا لێهاتووە.
ئەگەرچی دەرهێنەر ئەو ئامانجەی نەپێکاو زۆر بەگران لەسەر بەرهەمەکە کەوتەوە.
3.لایەنی تراژیدی لەو قۆناغەدا دەست پێدەکات کە بابلۆ لەئاکامدا ڕاستیەکانی بۆ ئاشکرا دەبێت و بەدەم ئازارەکانیەوە شێت دەبێت و دوا ڕۆژە تاڵەکان بەچاوی خۆی دەبینێ.
لەو قۆناغە تراژیدیەدا هاوسەنگی نمایشەکە لەنگ دەبێت، بەهۆی دیالۆگی دوورو درێژی خیتابی، کە ڕاستەوخۆ ڕووی لەبینەرە.
بەپێچەوانەی پەردە سەرەتاییەکان جۆرە ساردییەك هۆڵەکە داگیر دەکات و بینەر لەناو ئەو هەموو شەپۆلە پێکەنینە دەکەوێتە نێو ئەتمۆسفیرێکی تراژیدی دژ بەئەتۆسفیری کۆمێدی پێشوو.
بۆیە بینەر هەست دەکات هەردوو فۆرمە کۆمێدی و تراژیدیەکە بەشێوەیەکی سروشتی تێکەڵ بەیەکتر نابن.
ئەو کاتە بۆ دەرهێنەر سەخت دەبێت هەر سێ فۆرمی کۆمێدی و موزیك و

سترانسازی و تراژیدی بەیەکەوە بەڕێوە ببات.
بەمە دەرهێنەر هاوسەنگی لەفۆرمەکاندا لەنگ کردووە زێدەڕۆییەکی زۆرتر لەپێویستی بەتراژیدیا کردووە، دەبوا لەپانتایی تراژیدیاکە کەم کاتەوە، بەتایبەت لەخیتابە دوورو درێژەکەی دوا دیمەنی، کەمەترسیەکی زۆری خستە سەر نمایشەکە.
لەدیمەنەکانی دوایدا ئەکتەرێکی زۆر دێنێتە سەر شانۆ، هەموو ڕوداوی نمایش و کاراکتەرەکان لەگەڵ یەکتردا کۆ دەکاتەوە.
دەرهێنەر ویستی ئامانجێك لەپرسی جانتاکەو فڕوفێڵ و خواز بینیەکان دەر بخا، بەڵام نەیتوانی ئەو پەیامە بگەیەنێتە بینەرو بۆشاییەك لەو نێوانەدا دروست بوو ببێتە هۆی لاوازی فەلسفەی نمایشەکەو ئامانجەکانی.
هەروا کۆ کردنەوەی ئەو ژمارە زۆرەی ئەکتەر، وای کرد بینەر دەرفەتی ناسینی کارکتەرە لاوەکییەکانی نەبێت جگە لەسێ کاراکتەری سەرەکی نەبێت.
لەڕووی ڕیتمیشەوە لەو دیمەنەی کە خزمەتکار ڕاکێشی شێتخانە دەکەن، ئەویش بەدەستیانەوە ڕادەکاو دەڵێ من نیم و گەڕانەوەی زاوا بەجانتای نیو ملیۆن دۆلاری کە پڕە لەجلی ژنان و هاتنی تیمی شێتخانەو ڕاکردنی هەر یەکەو بەئاراستەیەك، ئەو ئاژاوە تێك چرژاوەی ئەو کۆمەڵگا بۆ سەرو بەرە، باشترین دەرفەت بوو بۆ کۆتایی و بەجێ هێشتنی ئەو واقیعە تاڵە کە ئێستاش بەردەوامی هەیە.
بەڵام شێت کردنی بابڵۆ خیتابەکانی کۆتایی ئەو دەرفەتەی لەدەست داو لەریتمێکی مردوودا نمایشەکە کۆتایی هات.

حەیدەر عەبدولڕەحمان

کتێب/ مارکس وتیۆری نامۆیی… کاوە کەریم

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکە…

KawaKaremDownload

ئەمەریکاو ئەمەریکای لاتین… عەلی مەحمود محەمەد

لە کەمتر نیو سەدەی رابردوودا, ئەگەر کودەتا ناڕاستەوخۆکان هەژمار نەکەین, وەك کودەتاکانی بەرازیل و پاراگوای ….., یان کودەتا شکست خواردووەکەی یانزەی ئەبرێلی 2002ی فەنزوێلا, ئەوا هێزە راست□گ□راکان چوار کودەتایان بە هاوکاری سوپاو ولاتە یەکگرتووەکان ئەمەریکا ب□ ن□وژی نیوەڕۆ بەناوی ئازادی و دیموکراسییەوە لە ولاتانی ئەمەریکای لاتین ئەنجامداوە. ” شیلی 1973, پیرۆ 1992و هندۆراس 2009, ب□لیڤیا2019″, وێڕای 638 جار هەوڵی تیرۆرکردنی فیدل کاسترۆ درا لە چوار چێوەی بانگەوازی جاڕنامەی گەردونی مافی مرۆڤدا, وە سەپاندنی 60 ساڵ ئابلوقەی ئابووری, سەرباری کودەتا یاساییەکان لە چەندین وڵاتی دی کە دێینە سەریان.

ئەگەر دەیەی نەوەتەکان دەیەی شکستی بەناو کۆمۆنیزم بوبێت لە ئەوروپای رۆژهەلات, پارتە کۆمۆنیستەکانی وەك مۆز تواندەوە, هەموو کەوتنە ژێر دیوارە روخاوەکەی بەرلینەوە, شکستێکی وایان خوارد ,بە ئێستاشەوە دوای سێ دەیە ,تا هەنووکە چەپ و کۆمۆنیزم لەو وڵاتانە هەناسەی لێبر□اوە, جگە لە روسیاو مۆڵداڤیا.

بە پێچەوانەوە سەرەتای هەزارە, ولاتانی ئەمەریکای لاتین وڵاتە تاقانەکەی کوبایان لە غەریبایەتی ناو دەریاکانی کاریبی رزگار کرد لە دەست قرشەکانی پنتاگۆن, دیارە کوباش بەرگەی بێ وێنەی گرت, بەسەر شەڕی نەرم و رەقی سەرمایەداری سەرکەوت, بە گیرفانی بەتاڵەوە توانی تۆوی خۆی لە کیشوەرەکە بچێنێت, سەرەتا لە ساڵی 1998 لە فەنزوێلاوە شنە باکە هەڵیکرد, لە ساڵی 2001 گەیشتە هایتی, لە 2003 ئەرجەنتین و بەرازیل و 2005 ئۆرۆگوای, 2006 ب□لیڤیاو 2006 هندۆراس و 2007 ئیکوادۆر, 2008 پاراگوای, 2009 سلفادۆر, بەشێوەی گشتی شەپۆڵەکە پێچەوانەی مەزهەبی جیمس مۆنرۆ سەرۆکی پێنجەمی ئەمەریکا لە ساڵی 1823 بوو هەڵیکرد, کە 199 ساڵ لەمەوپێش بنەماکەی لەسەر بنچینەی کردنی ئەمەریکای لاتین بە باخچەی پشتەوەی ماڵی ئەمەریکا داڕێژراوە.

ئەمەریکای لاتین و کاریبی باخچەیەکی بە بەرەکەت بووە بۆ ئەمەریکا,

لە نێوان ساڵەکانی 1929-1925دا, وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا ساڵانە 200 ملیۆن دۆلاری وەبەرهێنان کردووە لە وڵاتانی ئەمەریکای لاتین, لە بەرامبەردا ساڵانە300 ملیۆن دۆلار قازانجیان دەستکەوت بووە, قازانجەکان 150% ی سەرمایەگوزاریەکە بووە, نەوتی فەنزویلا و کانەکانی پۆلیڤیا و شیلی و سامانی کوبا ئامانجی چاوچنۆکی ئەمەریکا بوو لە مێژوودا .

لە 233 ساڵی رابردوودا, هەر لە هەڵبژاردنی جۆرج واشنتۆنەوە لە ساڵی 1789, ئەمەریکا تەنها 16 ساڵ لە مێژووی خۆیدا بە ئاشتی تەی پەڕاندووە, وڵاتەکە تایبەتمەندی وایە لەگەڵ ئاشتی هەڵناکات, ولیام بلۆم فەرمانبەری پێشوو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا دەڵێت: لە ساڵی 1945 ەوە ئەمەریکا 50 حکومەتی روخاندووە, بەشی زۆری لە ئەمەریکای لاتین بووە.

ساڵی 1969و دوای شەڕی 1967, دکتاتۆری پاراگوای ئەلفریدۆ سترۆنسەر”3-11-1912 بۆ 16-8-2006 ” رازی بوو 60 هەزار فەڵەستینی لە کەرتی رۆژئاواوە بچنە ولاتەکەی بە مەرجێك شیوعی نەبن.

ناوبراو لە 15-8-1954 ەوە بۆ 3-2-1989 سەرۆکی ولات بوو, بە کودەتا هاتە سەر حوکم بە کودەتاش لابردرا.

لەسەردەمی دەسەلاتیدا 20814 کەس دور خرایەوە, 19862 زیندانیکران, 18772 کەسیان ئەشکەنجە دران, 425 کەس بێسەروشوێنن, کۆی گشتی 128076 کەس قوربانی دەستی رژێمەکەی بوون.

ئەمەش بەشێك بوو لە نەخشەی کۆندۆر لە ولاتانی ئەرجەنتین ,شیلی , ئۆرۆگوای, پاراگوای, بەرازیل و پۆلیڤیا, دواتر ئیکوادۆرو پیرۆش پەیوەست بوون پێوەی, لە لایەن حکومەتە دکتاتۆرییە سەربازیەکان بە لێدان و قەلاچۆکردنی چەپ بە پشتیوانی سەربازی و تەکنیکی ئەمەریکا و فەرەنسا پیادە کرا, لە ساڵی 1968 بۆ 1989 بەردەوام بوو, 50000 بۆ 90000 کەس تیایدا کوژرا, 30000 کەس بێسەروشوێنکران, 400000 کەس زیندانی و ئەشکەنجە کران, دوای روخانی دیواری بەرلین و نەمانی مەترسی چەپ هەڵوەشایەوە 1.

ئەمەریکا بەردەوام لە رێگەی کۆنتراکانیەوە دەستی خستۆتە ناو کاروباری ولاتەکان بۆ لێدانی چەپ, لە سلفادۆرەوە بگرە تا کۆنتراکانی نیکاراگوا بۆ چەکدارە تاوانکارەکانی کۆڵۆمبیا, ساڵی 1962 دوو ساڵ پێش ئەوەی فارك دەست بە کاری چەکداری بکات, کۆڵۆنێڵی ئەمەریکی ویلیام یاربەرۆ لە میانی سەردانی کۆڵۆمبیای دا, پێشنیاری دروستکردنی تیمی مەرگی کرد بۆ بنەبڕکردنی جوتیارە شیوعییەکان لە کۆڵۆمبیا.

لە ساڵی 1963 ژەنەراڵ ئەلبەرتۆ رویزە نۆفۆوا, کە لە شەڕی کۆریا بەشداری کردبوو, پێشنیاری دروستکردنی دەستەی چەکداری مەدەنی کرد

بۆ شەڕی شیوعییەکان لەناو کۆمەڵگاکانیان.
لە نێوان ساڵانی 2002 بۆ 2010 لەو کاتەی ئۆریبی و ژەنەراڵ ماریۆ مۆنتا کە ئەمەریکا راهێنانی پێکردبوو, زیاتر لە 10000 خەڵکی سڤیلیان کوشت, زۆرجار قوربانییەکان بەرگی گەریلایان دەکردە بەریان دوای کوشتنیان 2.
سەیر بکەن حکومەتی مەکسیك دەستی بەسەر 18091 چەکی ئەمەریکی گرتووە لە نێوان ” 2021-1-1 بۆ 2021-11-18″ دا , ساڵانە نیوملیۆن چەك لە ئەمەریکاوە دەچێتە ناو مەکسیکەوە.
ساڵانە تاوانکاران 3,9 ملیۆن تاوان لە مەکسیك ئەنجام دەدەن, 70%ی چەکەکانیان ئەمەریکین 3, بەم شێوەیە لە خزمەت کارتێلەکانی چەك مەکسیك کراوە بۆ بەرەیەکی جەنگی بەرفراوان.
سەیر کەن ئەمەریکا لە رێکەوتی 20-12-1989 پەنەمای داگیر کرد, بۆ هێزێکی 25000 سەربازییەوە بە بەهانەی دەستگیرکردنی سەرۆکی ولات مانۆیل ئەنتۆنیۆ نۆرینگا, وەلە لە ناوەڕۆکدا پەیوەندی بە دەستگرتن بەسەر نەکەندی پەناماو هەڵوەشاندنەوەی کۆنتراکتی پەنەما- یابانەوە بوو, بۆ ئەوەی رێگا لە ژاپۆن بگرێت ببێتە هێزێکی جیهانی, ئامەریکا دەست ناناسێت.
ئەوەی شایانی باسە دوای ئەوەی فەرەنسا شکستی هێنا لە دروستکردنی نەکەندی پەنەما 1881 – 1894, کۆنگرێسی ئەمەریکا لە یەنی 1902 مافی بە سەرەك رۆزفێڵت دا نە کەندەکە بکڕێتەوە لە فەرەنسا , لەوکاتە نەکەندەکە دەکەوتە ناو سنوری کۆڵۆمبیا, پەرلەمانی کۆڵۆمبیا بڕیاری دا نەیفرۆشێت بە ئەمەریکا, بۆیە ئەمەریکا بە هاوکاری بەرجوازی ناوچەی نەکەندەکە, بە بەهانەی کردنەوەی نەکەندەکە لە نیکاراگوا, خۆیان لە کۆڵۆمبیا جیاکردەوە, ئەمەریکاش سوپای پشتیوانی بەیان ناردو پەنامای لە کۆڵۆمبیا جیاکردەوە, بەمەش مافی بەڕێوەبردنی نەکەندەکەی بەدەست هێنا”4.
لە دوای دوو هەزارەوە یەکەم کاردانەوەی ئەمەریکا بۆ کارکردن بە باوەڕی مەنرۆ لە فەنزوێلاوە دەستی پێکرد, بەلام خۆشەویستی شافێز لە ناو هەژارانی وڵاتەکەی کودەتاکەی هەرەس پێ هێنا, لە ساڵی 2004 سەرۆکی هایتی جان برتران ئاریستید”کاهین و لاهوتی ئازادی بەخشی چەپ, لە یەکەم هەڵبژاردنی دیموکراسی لە هایتی لە ساڵی 1991 بە رێژەی 67% هەڵبژێردرا” کودەتای بەسەردا کرا, ئەمەریکی و فەرەنسییەکان رفاندیان, لە وڵات دوریان خستەوە, ئێستا لە باشووری ئەفریقا پەنا بەرە.
5 ساڵ دوای هایتی, نۆرەی هندۆراس هات, سەرۆك مانۆیل زیلایا کە لەسەر پارتی لیبراڵ کاندید بوو, بەڵام چووبووە ریزی شافێزەوە, کودەتای بەسەردا کراو بۆ دۆمێنیکان پەنا بەر ئاسا دیپۆرت کرا.

لە پاراگوای کودەتا لە بەرگی یاسادا ئەنجامدرا, قەشەیەکی دیکەی چەپ بەناوی فرناندۆ لۆگۆ میندیز لە 22ی یۆنی 2012 لە دەسەلات دور خرای□و□, لە ساڵی 2016 ەش دیلما رۆسێف لە بەرازیل کودەتای نەرمی بەسەردا کرا, گرتنی سەرۆك لۆلا لە سەرو بەندی هەڵبژاردنەکانی بەرازیل لە ساڵی 2018 دا دور خستنەوەی لە پرۆسەی هەڵبژاردن کودەتایەکی دیکە بوو لەبەرگێکی یاسایدا, کودەتای لینین مۆرینۆ لە ئیکودادۆر کودەتایەکی ناوخۆیی بوو, بۆ هەڵگرتنی قەدەغە لەسەر کۆمپانیاکانی نەوتی ئەمەریکاو رادەستکردنی جولیان ئەسانج و دەرکردنی لە باڵوێزخانەی ئیکوادۆر لە لەندەن کە پەنایان دابوو.
تەنانەت پەلاماری وڵاتە پەمبەییەکان شێوازی بەرەییشی بەخۆوە گرت, بۆ لێدان و بەرەو روبونەوەیان گروپی لیما ساڵی 2017 دژ بە فەنزوێلا دامەزرا, کە چەپ لە پیرۆ سەرکەوت, هاوپەیمانییەتیەکە لە لیماوە هەڵوەشایەوە, مانەوەی بووە گاڵتە جاڕی, رێکەوتی 2021-12-28 وەزیری دەرەوەی پیرۆ پێشوازی کرد لە باڵوێزی تازەی حکومەتی فەنزوێلا.
کریستینا فرناندیز سەرۆکی پێشووی ئەرجەنتین و جێگیری سەرۆکی ئێستا باسی کودەتای یاسایی دەکات ئەمەریکا لە ولاتانی ئەمەریکای لاتین لە بری کودەتای سەربازی ئەنجامی دەدات, بەشێکی ئەوانەی ئاماژەمان پێیان دا دەچنە ئەو چوارچێوەیەوە.
ئەمریکا هەمیشە دژی جێبەجێکردنی هەموو بەرنامەیەکی سۆشیالیستی و نیشتمانییە لە ناوچەکە, لێ مێژووی ئەمەریکای لاتین لەو جێگایە ناوەستێت کە ئەمەریکا خوازیارێتی, تەنانەت سەردەمی ترامپ هەموو هەنگاوێك بۆ کەرتی گشتی بە کۆمۆنیزم دەزانی, تەنانەت هەندیك وڵاتی وەك دانمارکیشی خستبووە ئەو بەرەیەوە .
تا خەبات بۆ دادپەروەری زیاترو کەمکردنەوەی نا یەکسانی کەرامەتی هاوولاتیانی رەسەن و ئەفریقییەکان, ژنان بەردەوام بێت و خەون بۆ گۆڕانکاری درێژەی دەبێت, وەك لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ساڵانی 2020 و 2021 دەبینین, لە 12 هەڵبژاردن چەپەکان 11ەی دەبەنەوە.

ڕاڤەکاری فەلسەفی/ بەهەندوەرگرتنی فەلسەفییانە ... کتێبێکی نوێی ئازاد حەمە

کتێبێکی ۸۵۰ لاپەڕەییە دەزگای جەمال عیرفان ئەرکی چاپکردنی گرتۆتە ئەستۆ و بەم زووانە بڵاو دەبێتەوە...

ئەم کتێبە تایبەتە بە ڕاڤەکاری فەلسەفی هزری ڕاڤەی پۆلێک هزرمەندی نوێی ڕۆژئاواییە.

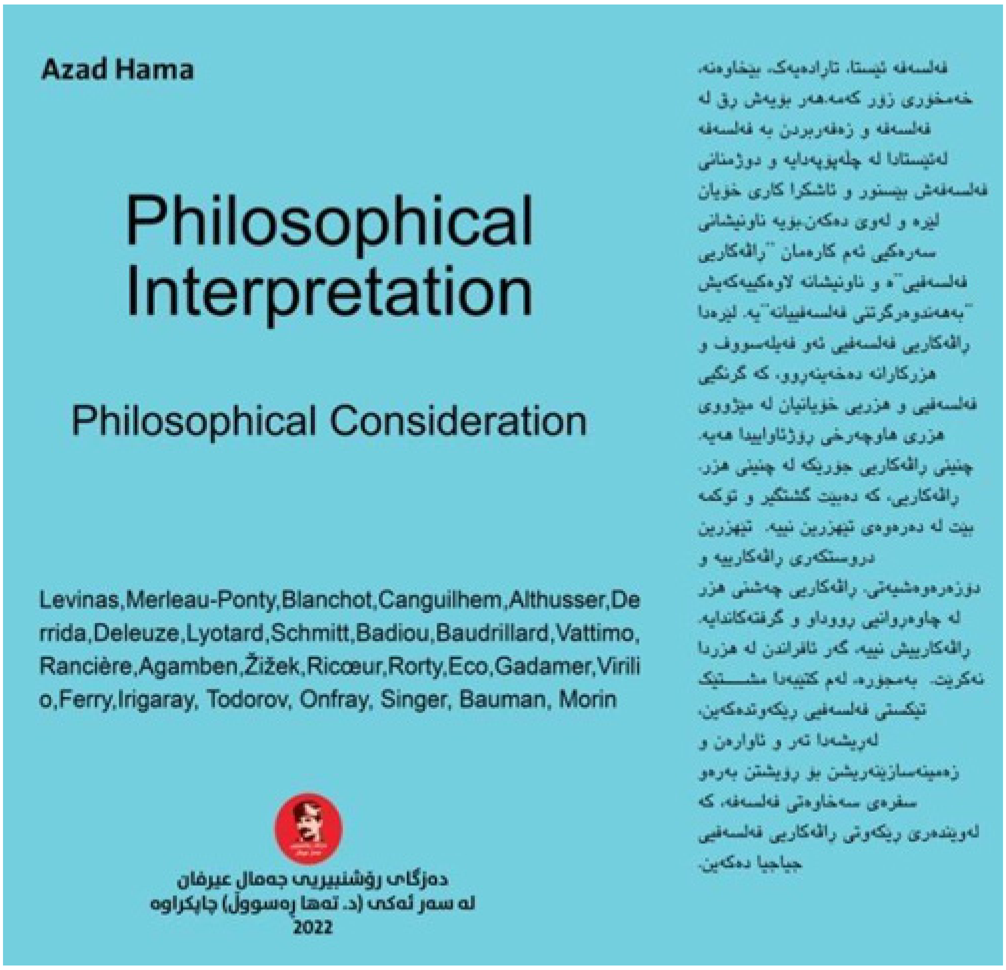

کتێبێکی نوێی عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ) چاپ و بڵاوکرایەوە

دەربارەی کار و تێکۆشانی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست و گۆڤاری ڕابەر ۱۹۸۷ – ۱۹۹۱، کتێبێکی شاعیر و نووسەری کرێکاریی عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)ە، کە ئەم هەفتەیە چاپ و بڵاوکرایەوە. ئەم کتێبە باس لە پێکهاتن وخەباتی حەلقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست دەکات کە هەر سێ ئەندامانی دامەزرێنەرانی (عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ و جەماڵ کەشە و دکتۆر نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد(هەشەنگ)) و ژمارەیەک لە ڕابەران و هەڵسوڕاوانی مارکسیستی و نووسەران و ئەدیبان تیایدا بەشدارن و لەومێژووە دواون، ئەمە جگە لە گەلەرییەک کە کەمەڵێک

وێنە لەخۆ دەگرێت. شایانی وتنە ئاوەدانەوە لەو مێژووی خەبات و تێکۆشانی حەلقەیەک و گۆقارێکی ئەدەبیی کە لە شاری هەولێر و لەسەردەمی دەسەڵاتی ڕژێمی بەعسی فاشیست دامەزراوە و تا ساڵی ١٩٩١ لەمەیداندا بووە و چەندین دەقی ئەدەبی کرێکاریی بلاوکردۆتەوە و ڕەوتی ڕەخنەی ئەدەبی مارکسیستی پەرەپێداوە، مایەی لێوردبوونەوە و تێڕامان و خوێندنەوەیە. ئەم کتێبە دەچێتە خانەی بیرەوەری و هەڵسەنگاندن و لەسەر ئەرکی ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

بەرگری لە ئازادیی… بانگەوازێك… زاهیر باهیر

ئازادیی تۆ بەندە بە ئازادیی کەسانی دیکەوە، تیرۆر و کوشتنی کەسانی دیکە ، کوشتن و تیرۆری تۆش بە دووی خۆیدا دەهێنێت. ئاگرە سوورە لە خۆت بە دوور نابێت، ئەوەی ئازادی نەیارانی فکریت سەرکوت بکات ، هی تۆش دەکات، ئەوەی کە دەستی بە خوێنی نەیارانی فکریتا بچێت ، دەستی بەخوێنی تۆشدا دەچێت

ئەوەی کە لە ئێستادا باشوری کوردستان خۆشبەختانە لێی بێ بەشە تەنها جەنگی ئەهلییە کە هیوادارم ئەوە ڕوونەدات. تێڕوانینێکی سەرپێیانە مێژووی هەرچی دەردەسەری و نەهامەتییەکانە هەر لە وشکساڵی و بێ بارانی و بێ ئاوی و خۆڵبارین و بێ موچەیی و گرانیی و بێ ئیشیی و ڕەوکردن و بوونی پەتا و نەخۆشی جۆرا و جۆر و نەبوونی ئازادیی ڕۆژنامەگەری و ڕادەربڕین و هێرشی مووشەکی حەشدی شەعبی و موشەکباران و بۆمبارانی دەوڵەتی ئێرانی.. تا دەگاتە کوشتنی کەسان و دەستانی سەر بە ڕۆژئاوا و پەکەکە لەناو شاردا لە ڕێگای میتی تورکی بە هاوکاری بەکرێگیراوانییەوە، هەروەها هێرشی دڕندەکانی تورکیا و کوشتنی هەر کەسێك بیانەوێت لە هەر شوێنێکدا… هەر هەمو ئەمانە لە یەك چاوتروکاندا بەیادت دێنەوە و هەر هەمووی بە زیادەوە لە کوردستاندا هەیە و بەداخەوە گەر بیشڵێم خەڵکی لەوە دەستوپەنجەی خۆیانیان لەگەڵدا نەرم دەکەن و لای زۆرینە بووەتە بارودۆخێکی ئاسایی و بە خێرای دێن و بە خێرایش گوزەر دەکەن. وەڵامیش یا پرسە گرتنە یاخود ” هیچ ناکرێت”.

ئەمە ئەو بارودۆخەیە کە خەڵکی کوردستان تێیدا دەژین. بەڵام ڕاستە هەندێك لەوانە کە ناونوسم کردون ڕەنگە چارەسەرکردنیان ئاسان نەبێت بەتایبەت کارەساتی سسروشتییەکان، یاخود ڕەنگە لەتەك هەندێك لەوانەدا ڕاهاتبێتین . بەڵام ناکرێت چی تر لەگەڵ کارەساتی گەورەتردا ڕابێین و بە ئاسایی وەریگرین.

هێرشی دڕندەکانی دەوڵەتی تورکیا ناکرێت قەبوڵ بکرێت، دەکرێت کە ڕابوەستێنرێت. گەر لەم قۆناخەیدا ڕانەوەستێنرێت کارەساتی دیکەشی بەدوادادێت. هەر بە کوشتنی دۆستان و لایەنگرانی ڕۆژئاوا و پەکەکە و پەیەدەوە ناوەستێت دوایش سەرەی تۆش دێت.

ئەو کۆمەڵگاییەی کە دەوڵەتی تورکیا دەیکات بەسەر باشووری کوردستانەوە کە بە ئارەزوی خۆی کێی بیەوێت دێتەوە ناوەوە و کێی بوێت دەتوانێت تیرۆری بکات مەگەر ئەمەریکا و ئیسرائیل لەگەڵ سوریادا بیکەن.

تۆیەك کە خۆت بە چەپی رادیکال و سۆشیالیست و کۆمۆنیست و ئازادیخواز دەزانیت، گەر لەگەڵ پەکەکە و ڕۆژئاواشدا نەیەیتەوە هێرشی دڕندەکانی تورکیا لات، نابێت ئاسایی بێت ، دەبێت ئەوە بزانیت ئازادیی تۆ بەندە بە ئازادی ئەوانی دیکەوە، تا زۆربەی زۆری ئازاد نەبێت ، ئازادیی راستەقینە مەحاڵە. دانیشتن و نەکردنی هیچ کەمپەین و چالاکییەکی راستەوخۆ لە خزمەتی مانەوەی بارودۆخە هەنوکەییەکەدایە.

کوشتن و تیرۆری کەسانی سەر بە پەکەکە ، سەر بە پارتی ، بە یەکەتی ، بە ئیسلامی و سۆشیالیست و کۆمۆنیستەکان یاخود هەر لایەنێکی دیکە کارێکی نامرۆیانە و قیزەوەندە ئیتر لە هەر ڕێگایەکەوە بێت تا دەگاتە تیرۆرکردنی بە درۆن.

بەڕای من دەتوانرێت زۆر شت بکرێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم هێرشانەی دەوڵەتی تورکیا لە ڕێگای خەباتی ڕاستەوخۆ و کاری مەیدانییەوە. کۆکردنەوەی واژۆ و ڕێپێوانی سەر شەقامەمان و ڕێگرتنی شەقامەکان و دابڕینیان لە یەکدی...جگە لەو ڕێگا و بانەی کە تەنکەری نەوت و شمەکی دیکەی بە قاچاخ پێدا دەڕوات، هەر هەموو ئەمانە چالاکییەکی بە بەرهەمن، لەبری پەیداکردنی هاوپشتی و گیانی هاوخەباتیی، ڕەنجاندنی خەڵکی ئاسایی دروست دەکات ، سنوری دوورخستنەوەیان لە ڕیزەکانی ناڕەزاییکەران دیاریدەکات، توڕەبوون و نەیاریی خۆی بۆ خۆپیشاندەران پەیدا دەکات.

با کار لەسەر چالاکی کاریگەرانە بکەین. ئیمە لە هەر کوێیەك بین خاوەندرۆنەکان و وێرانکەرانی کوردستان و بکوژانی ڕا و بۆچونی جیاواز لەوێن بۆ خۆیان و بەژەوەندییەکانیانەوە. ئەمڕۆ گرنگە لە هەر شوێنێك بین بە جیاوازی بیر و بۆجونمانەوە بی ئەوەی یەکدی

کۆنترۆڵ بکەین ، بە ئەوەی سەرمایەی سیاسی لە دروستبکەین ، بە ئەوەی ڕای خۆمان بەسەر یەکدیدا فەرز بکەین دەتوانین چەند جالاکییەکی گرنگ ئەنجام بدەین.

وەرن ئەمە لە لەندەن لە بری ڕێپیوانی سەر شەقامەکان و بەزایەدانی وزە و وەختمان با چالاکی مەیدانی ئەنجام بدەین بۆ زەرەر گەیاندن لە ئابووریی دەوڵەتی تورکیا و پایەکانی، کۆمپانیاکانی، شۆپەگەورەکانیان، بەرژەوەندی بزنسمانە گەورەکانی و زۆر شتی دیکە هەیە کە لە تواناماندا هەن بیانکەین بە ئەوەی کە مەترسی لەسەر ژیانی خۆمان دروست بکەین . هەر یەك لەوانە لە هەموو شوێنیکی دیکەی ئەوروپا بە تایبەت لە پایتەخت وشارە گەورەکانیا هەن و دەتوانرێت هەمان شت بکرێت.

هەرچیش سەبارەت بە باشوورە هەمان ئەو کەس و لایەنانە دەتوانن زیاتر بکەن و کارایی زیاتریش دابنەن . بۆ من نییە کە بڵێم چی بکەن، چونکە من لەوە ناژیم دەنیام ئەوان زۆر باش دەزانن کە چ جۆرە جالاکییەك زەربە لە ئابووری تورکیا لە ڕوی بازرگانی و هەروەها لە بوارەکانی میدیا : لە بەرنامەی زاڵی تورکی و بڵاونەکردنەوەی درامە بۆ سەر و بەرکان و بونی پەیمانگا و کۆمپانیا و تد هەر ئاواش چالاکییەك کە کارایی لەسەر پەرلەمانی کوردستان و سەرکردایەتی پارتی و یەکێتی، دادەنێت تاکو فشار بخەنە سەر دەوڵەتی تورکیا.

ئیتر کاتی هاتنی هەنگاوی عەمەلییە و خۆڕزگارکردنە لە پرسەدانان لاواندنەوی شەهید [ئەو وشە و دەستەواژە بە ناوەڕۆکە] و کەکردنەوەی واژە و گرتنی پشتی مایکرۆفۆنەکان و کردنی قسەی هەڵەق و مەڵەق .

تکایە گەر کەسێك لە لەندەن ئامادەی ئەو جۆرە چالاکییە با لە ڕێگای فەیسبوکەوە پەیوەندیم پێوە بکات.

زاهیر باهیر – لەندەن

21/06/2022

بەیانی فیدراسیۆن بۆ بۆنەی ڕۆژی جیهانی پەنابەران

خەباتمان لەدژی ڕاسیزم، دیپۆرتکردنەوە و ژێرپێنانی مافی مانەوەی پەنابەران و بۆ بەرگری لە هەڵاتووانی جەنگ و نائارامی بەردەوامە!

٢٠ی حوزەیزان ڕۆژی جیهانی پەنابەرانە که لەلایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە لە ساڵی ١٩٥١ەوە بە فەرمی ناسێنراوە. ئەمساڵ لەکاتێکدا بەرەو ڕۆژی جیهانی پەنابەران دەچین کە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی ڕووبەڕووی قەیرانێکی سەخت و پڕ مەترسی بۆتەوە. نائارامی دنیای داگرتووە. قەیرانی ئابووری و دارایی، فەزای جەنگ و میلیتاریزم و تیرۆریزم و ڕاسیزم و هەڵکشانی نەتەوەپەرستی و فاناتیزمی دینی و سەرکوت و ئیستیبداد و هەڵاواردن و کاولکاری و بێکاری و هەژاری و بێ خانەولانەیی..، بەشێکی زۆر لە دانیشتوانی وڵاتانی دنیای ناچار بە کۆچکردن و ئاوارەبوون و دەربەدەری کردووە. دەوڵەت و هێزە ئیمپریالیستیەکان لە کێشمەکێش و کێبەرکێیەکی گەورەدان لەپێناو سەرلەنوێ دابەشکردنەوەی جیهان و بەدەستهێنانی ناوچەی نفوز و سود و قازانجی خەیاڵی و کەڵەکەی زیاتری سەرمایە، بۆ ئەم مەبەستەش ئامادەن بەڵای گەورە بەسەر مرۆڤایەتیدا بهێنن و جیهان بخەنە بەردەم شەڕی ئەتۆمی و بایۆلۆجی و کوشتار و نابوتکردنی سیمای شارستانی ئەم سەردەمە.

دوای ٧١ ساڵ لە ڕاگەیاندنی پەیماننامەی مافەکانی پەنابەران، بەڵام هێشتا دەبینین دیاردەی پەنابەری بە شێوەیەکی بەرفراوان بەردەوامە و درێژەی هەیە. بەپێی ئاماری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNHCR) ژمارەی ئەو کەسانەی بەهۆی جەنگ و ململانێی ئاینی و سەرکوتی سیاسی و گرفتی ئابوورییەوە ناچارکراون ئاوارە بن و ببنە پەنابەر گەیشتە ١٠٠ سەد ملیۆن کەس، کە نزیك بە پەنجا ملیۆنیان ئاوارەی ناوخۆی وڵاتەکانیانن. بەدوای بەرپابوونی جەنگ لە ئۆکرانیا ژمارەی ئاوارە و پەنابەرانی ئۆکرانی لەماوەی کەمتر لە چوار مانگدا گەیشتە چواردە ملیۆن کەس، کە لە دوای جەنگی دووەمی جیهانییەوە، ئەمە گەورەترین شەپۆلی ئاوارەیی و پەنابەرییە لە جیهاندا.

لەژێر سایەی کێشمەکیش و پێشبڕکێی ئینسانکوژی دەوڵەتە زلهێزەکانی دونیا و هاوپەیمانە ناوچەییەکانیان لە دەستە و تاقمی کۆنەپەرستی قەومی و ئاینی و تایفی، سەرباری جەنگ و کوشتاری خەڵکی مەدەنی و

ئاوارە بوونی بەکۆمەڵ، ڕەگەزپەرستی و جیاکاری ڕووی لە هەڵکشانە.

ئەمە لەپاڵ داشکانەوەی ئاسەوارەکانی جەنگ و قەیرانی کۆرۆناش بەسەر شانی خەڵکدا، نرخی خۆراك و سوتەمەنی کارەبا و پێداویستییە ژیارییەکان و… بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر براونەتە سەرەوە، تەنها لەپێناو باڵادەستی و کەڵەکەی سەرمایە و دزینی ڕەنجی کاری هەرزانی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش. ژیانی ملیۆنەها ئینسانیان خستۆتە نێو تونێلێکی تاریك لە جەنگ و میلیتاریزم و کوشتار و نائارامییەوە و بەو هۆیەشەوە دیاردەی هەڵهاتن و ئاوارەیی، لە مەودایەکی فراواندا بەرهەمهێناوە. ملیۆنەها ئینسان وەك قوربانیانی ئەم هەلومەرجە ناچارکراون بە گرتنەبەری ڕێگای سەرکەشی دەریا و زەریا و سنورە تەلبەند کراوەکان و سەرماوسەختی جەنگەڵەکان، تاوەکو پەنابەر لە وڵاتێکی ئەوروپاییدا نیشتەجێ ببن و وەك ئینسانی سەردەم مافەکانیان بۆ بەڕەوا بناسرێت. بەڵام بەداخەوە سەرباری ئەوەی دەکرێنە کەرەستەی داشکاندنەوەی قەیرانەکان و کێشمەکێشی باڵەکانی نێو دەسەڵات و پەلامارە ڕاسیستی و فاشیستیەکان، سیاسەتی نامرۆڤانە و بازرگانی بە ژیان و ئایندەیانەوە دەکرێت.

دەسەڵاتدارانی ڕۆژئاوا و وڵاتە ئەوروپیەکان لەکاتێکدا خۆیان سەرچاوەی ئەو جەنگ و ماڵوێرانییانەن کە بەرۆکی بۆ کۆمەڵگای بەشەری گرتووە، کەچی ئامادەش نین باجی سیاسەتی چەوتی خۆیان بدەن. کەیسی پەنابەرانیان کردۆتە وەرەقەیەکی سیاسی لە نێو حکومەتەکان و ساتوسەودا و بازرگانی پێوە دەکرێت. لەوەش زیاتر سەرباری توندکردنەوەی سنورەکان و ناچارکردنی پەنابەران بە هەڵبژاردنی ڕێگای مەرگ و پڕمەترسی، چاو لە ئاستی تراژیدیای لاشەی هەڵوەشاو و ساردەوە بووی پەنابەران لەنێو دەریاکان، لە ناوخۆی وڵاتەکانیشیاندا دەست دەبەن بۆ لێگرتنەوەی پێداویستیەکانی ژیان و زیندانی کردن و ڕاگرتنی پەنابەران لە کەمپە داخراوەکاندا، کە ئەوەش کاریگەریی خراپ لەسەر دۆخی دەروونی پەنابەران دروست دەکات و زۆر جار ئاکامەکەی بە خۆکوشتن کۆتایی دێت! مافی خوێندن و کارکردن و هاتوچۆ لە پەنابەران زەوت دەکەن. پەنابەرانیان وەکو سەرچاوەی هەڕەشە و مەترسی بەسەر وڵاتەکانیان ناوزەد دەکەن و ئەوەشیان کردۆتە پاساوێك بۆ ئەوەی دەست بخەنە ناودەستی کۆنەپەرستترین دەسەڵات و حکومەتەوە کە پەنابەران لەدەستیان هەڵاتوون تا بەزۆر و بەپێچەوانەی خواستی خۆیان دیپۆرتی ئەو دۆزەخەیان بکەنەوە.

بەپێی ئاماری ڕێکخراوی کۆچی نێودەوڵەتیش لەماوەی شەش مانگی ڕابردوودا ژمارەی ئەو پەنابەرانەی لە جیهاندا بۆ گەیشتن بە وڵاتانی ئەوروپی و وڵاتانی ئارام ژیانیان لەدەست داوە، نزیکەی

دوو هەزار و ٣٥٨ پەنابەر بوون. بە بەراورد بە شەش مانگی یەکەمی ساڵی ڕابردوو کە ژمارەی قوربانییەکان یەك هەزار و ٤٦٨ پەنابەر بوون، بەڕێژەیەکی بەرچاو زیادی کردوە! لە شەش مانگی ڕابردوودا یەك هەزار و ٧٣٧ پەنابەر لەلایەن دەوڵەتی تورکیاوە دەستگیر کراون. هەروەها لەناو تورکیا و وڵاتانی ئەوروپادا تەنها لەساڵی ڕابردوودا ٣٢ پەنابەری کورد بە ڕووداوی جۆراوجۆر ژیانیان لەدەستداوە. جگە لە بێسەروشوێن بوون و نەدۆزینەوەی تەرمی دەیان پەنابەری تری کورد کە لەناو دەریادا ژیانیان لەدەستداوە.

فیدراسیۆنی سەراسەری پەنابەرانی عێراقی لە ڕۆژی جیهانی پەنابەراندا لیستی ئەم داواکارییانەی بەڕووی ئیمزاکەرانی لائیحەی مافەکانی پەنابەران بەرز دەکاتەوە:

١- پێویستە دەستبەجێ سیاسەتی دیپۆرتی پەنابەران ڕابگرن و کۆتایی بهێنرێت بە سیاسەتی ڕاگرتنی پەنابەران و ئاوارەی جەنگ لە کەمپ و هۆستێل و شوێنە نەشیاوەکاندا و دابینیان لە ژیانی شاری و گواستنەوەیان بۆناو کۆمەڵگە و شوێنی شایستە بە ئینسان.

٢- پێویستە حکومەتەکانی ئەوروپا و بەریتانیا ئەو ناوچانەی پەنابەرانی پیادە پێڕنەوە بەپێلە ناچاربکرێن سنورەکانیان بەڕووی پەنابەراندا بکەنەوە و دیوارە دڕکاوییەکانی سنوریان هەڵگرن، تا پەنابەران ناچار نەکرێن ڕێگای سەختی دەریاکان و دارستانە چڕەکان بگرنەبەر.

٣- پێویستە حکومەتەکانی ئەوروپا و حکومەتی بەریتانیا ناچار بکرێن ئەو ڕێکەوتننامانەی کە لەگەڵ تورکیا و یۆنان و ڕواندا بەدژی پەنابەران و بۆ دیپۆرتکردنەوەیان مۆریان کردووە، هەڵبوەشێننەوە.

٤- دەستبەجێ پەنابەران لە گرتوخانە دەستبەسەرە پەنابەرییەکاندا ئازاد بکرێن.

٥- دابینکردنی ئیمکانات و پێداویستی گونجاو بە شێوەیەکی پلانداڕێژراو و بە مەبەستی هەرچی زووتر جێکەوتنی پەنابەر و کۆچبەران لەنێو ئەو کۆمەڵگایانەی هانای بۆدەبەن و بەهرەمەند بوونیان لە هەموو پێداویستییەکی فەردی و کۆمەڵایەتی و ئابووری بەشێوەیەکی یەکسان.

٦- بەڕەسمیەت ناسینی مافی پەنابەری بۆ هەموو ئەوانەی کە وەك پەنابەری سیاسی بەهۆی جەنگ وشەڕ و کێشمەکێشی قەومی و مەزهەبی وەیان بەدەلیلی جنسی لەشوێنی ژیانی خۆیان هەڵکەنراون و هاوکاری کردنیان بۆ دەستپێکردنەوەی ژیانی ئاسایی.

فیدراسیۆنی سەراسەری پەنابەرانی عێراقی بە ڕۆڵی خۆی لەپێناو جێبەجێکردنی ئەو داواکارییانە و بەرگرتن بە سیاسەتی دژی پەنابەری وڵاتانی ئەوروپا و بەریتانیا، لە دژی دیپۆرتکردنەوە، مافی مانەوە

و ه□هاتن، لە دژی ڕاسیزم و جیاکاری کۆیلەکردنی ئینسانەکان لەسەر بنەمای ڕەگەز و مافی هاوڵاتی یەکسان بێدرێخ تێدەکۆشێت. لەم ڕێگایەشەوە داوا لە تەواوی ڕێکخراوەکانی داکۆکیکار لە مافەکانی پەنابەران و یەکێتی کرێکاری و ئەحزاب و لای□ن□ی خۆیان بە بەرگریکار لە مافەکانی پەنابەران دەزانن، پشتیوانی لەو داواکارییانە بکەن و پەنابەران بەتەنها جێ نەهێڵن.

نا بۆسیاسەتی دیپۆرت، مافی پەنابەری مافی ئینسانە

فیدراسیۆنی سەراسەری پەنابەرانی عێراقی

١٩/٦/٢٠٢٢

—

Dashty Jamal
Secretary
International Federation of Iraqi Refugees-IFIR
Tel:07856032991 Fax:08712664391
www.federationifir.com
www.csdiraq.com

نوێترین کتێبی «پێشەوا کاکەیی» چاپ و بڵاو کرایەوە

کتێبی «شیرازنامە، بۆ فەتانەی خامفارس»ی پێشەوا کاکەیی، چاپ و بڵاو کرایەوە. کە ئەم کتێبە کاری ڕێنووس و هەڵەچنی «وشیار عەلی» و کاری بەرگ «ئیبراهیم ساڵح» ئەنجامیان داوە و لە چاپخانەی کارۆ چاپ کراوە.

□ لەبارەی ئەم پەڕتووکەوە پێشەوا کاکەیی دەڵێت:

ئەم بەرهەمە: ئەزموونێکی نوێی □□ژمێری ئەدەبی منە کە لە دوازدە نامەی ئەدەبی پێک دێت، هەر نامەیەکیش سێ باس بۆ چوار باس لە خۆ دەگرێت، کە خۆی لە (شیعر، گێڕانەوە، نامەی پەخشانی، گوتار و…)دا خۆی دەبینت□وە. هەندێک شوێن بۆ ڕەگەزی تریش. دەمەوێت خۆم لە پێشەکی ببوێرم. تەنیا سەرنجێکی خێرا بۆ خوێنەران بە جێ دەهێڵم.

کە لەپاڵ ئەم دوازدە نامەیەدا، باس لە کۆمەڵێک زانا و شاعیر و عاریفی ناوچەی شیراز دەکات، لە حەللاج و حافز و سیبەوەیهییەوە بۆ باباکوهی و پیرنازدار. ئەم نامانە لە دەوری کۆمەڵێک پرسی گرنگدا دەسووڕێتەوە.

• پەرەگرافیک لە پەڕتووکەکە:

وەختێک ئینگە فەتحە بن، وەکوو ساقییەکی بێچارە، هەواش هەواش دەم و دەچم، بۆ وەی موشتاقولیقای فەتحە بم، تا بەوە کارە پێشوودرێژەم بەم: نەشینی عیشق، یان لە فەتحەدا دەمهێڵێتەوە و وەکی وشەیەکی هەڵواسراو دەمێنمەوە، یان کە پێکە لەوە فەتحەیە نەدەم، وەک گەدایەک دەکەومە سەر ئەژنۆ، وەک کەسەرەیەک دەمێنمەوە، هەتا بنەپێیەکانم دەقڵیشێن و وەک هەنارەکی قڵیشاو شەرابی ئەوینم لێ دەچۆڕێتەوە.
کچی سەیدزادەی ئەحبەر! تامی ئەوین لە فەتحە و کەسرەدا وەکوو سەو و هەنار وایە، بەیە گەر لەم تێبگەن، لە ڕووتاندا دەبێژم:
جا سیبەوەیهیش خۆی هەر بەنی سەوە،
باشتر لە فەتحە دەگا.
منیش کە بوومەتە کەسرە،
خاڵ و بەری تەیە وا لە من دەکا.

• پێشەوا کاکەیی
• پێشەوا عەبدوڵڵا عەبدولڕەحمان، نازناوی (پێشەوا کاکەیی)ـیە، لە ١٩/ ٤/ ١٩٨٤، لە گوندێکی «جووتکانیان»ـی شاری قەڵادزێ لە دایک بووە. پاش کۆچڕەوەکەی ساڵی ١٩٩١ ڕوو لە خوێندن بە زمانی دایکزاد دەکات و هەر لە قەڵادزێ خوێندنەکەی کۆتایی پێ دەهێنێت و ساڵی ٢٠٠٥-٢٠٠٦ بۆ درێژەدان بە خوێندنەکەی لە ئاستی باڵادا ڕوو لە زانستگەی سلێمانی و کۆلیژی یاسا و ڕامیاری دەکات و بڕوانامەی بەکالۆریۆس لە زانستە سیاسییەکاندا وەردەگرێت.

• لە گەلێک ڕۆژنامە و بڵاڤۆکدا بابەتەکانی بڵاو کردۆتەوە. چەندین توێژینەوە و خوێندنەوە بۆ شیعرەکانی کراوە و ئێستاکە سێ کتێبی وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی فارسی، دووانیان چاپ و بڵاو کراوەتەوە بەردەستی خوێنەرن و کۆمەڵێ شیعرەکیشی وەرگێڕراوە بۆ زمانی عەرەبی لە داهاتوودا دەچێتە چاپەوە و دەکەونە بەر دیدی خوێنەرانی عەرەبزمان. چەندین ڕێزلێنانی وڵاتانی پێ بەخشراوە. لەگەڵ ئەوەشدا، چەند شیعرەکیشی وەرگێڕدراون بۆ چەندین زمانی جیا جیا…

بەرهەمە شیعریی و ئەدەبییەکانی بریتین لە:

١. پاشماوەی هەناسەکان، کۆمەڵە شیعر، چاپی یەکەم، چاپخانەی گەنج، سلێمانی، ٢٠٠٨؛

٢. منم، دیدەوانیی گوڵ دەکەم، چامە- شیعر، چاپی یەکەم، چاپخانەی دیلان، سلێمانی، ٢٠١١، چاپی دووەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠١٩؛

٣. باغ غەزەلی تۆ، شیعر، چاپی یەکەم، چاپخانەی پەنجەرە، تاران، ٢٠١٥؛

٤. لە خانەچکەکەی ماڵی پوورە خونچەمەوە بۆ کەلاوەکەی سەعیدیان، (دەقی واڵا،) چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠١٧؛

٥. ئەفریقانامە و زەمیننامە بۆ تامی شیعر، (پڕۆژەی یەکەم و دووەم،) شیعر، پەخشان، پەخشانەشیعر و گێڕانەوە، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠١٨؛

٦. ئەمریکانامە بۆ تامی شیعر، (پڕۆژەی سێیەم و چوارەم،) ڕۆمانەشیعر-قەسیدە، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠١٨؛

٧. گەردوونامە، شیعر، لە بڵاوکراوەکانی نووسیار-دانمارک، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠١٩؛

٨. بونیادنانەوەی ڕووناکی لە گێڕانەوەی زەردەشتی ئەحمەد مەلادا، لێکۆڵینەوە، ناوەندی ڕۆشنبیریی ئەندێشە، چاپی یەکەم، سلێمانی، ٢٠٢٠؛

٩. نەمرۆڤە، چامە-کتێب، لە بڵاوکراوەکانی نووسیار-دانمارک، چاپی یەکەم، چاپخانەی جەنگەڵ، تاران، ٢٠٢١؛

١٠. بیری شیعر و خەیاڵی زمان، دیدار لەبارەی شیعرەوە، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٢١؛

١١. زەریا و بەستەڵەکی باشوور بۆ تامی شیعر، (پڕۆژەی پێنجەم) ڕۆمانەشیعر-دەقی واڵا، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٢٢؛

١٢. لە پەنجەرەوە دەڕوانمە گوێدرێژەکەی نالی، شیعر-پەخشانەشیعر، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٢٢.

١٣- شیرازنامە، بۆ فەتانەی خادمفارس، ڕۆژمێری ئەدەبی، چاپی یەکەم، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٢٢.

•

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا…14… شەماڵ بارەوانی

بەشی چواردەهەم /
کودەتای پەرستگا..!

کتێبێکە حەققەت شایەنی تێڕامان و هەڵوەستە لەسەرکردن و خوێند نەوەیە.

ڕوانگەی جوبران،
چارەسەرێکی بوونگەرایانەی ئاینە.
بە ڕێگەچارەیەکی وجودیانە بۆ ئایین و هەڵگەڕانەوە و وەرگەڕانەوە و کودەتاو ش□ش□ک، لە دژی کاهینەکان و مەعبەدەکان، لە دژی فێندەمێنتالیزم و سەلەفیزمی ئایینی، لە دژی کە لەپوورو ڕابردووگەرێتی، لە دژی تراژیدیای ئایدیۆلۆژیاکان، لە دژی دۆگم و تێگەیشتن□ س□□تحیەکان، لەدژی ئەو مەعبەدانەی پڕن لە دەمارگیری ئایینی و ڕاسیزم و ڕق، خاڵین لە خۆشەویستی و میهرەبانی و مرۆڤ دۆستی.

جوبران
پێمان دەڵێت دەبێت چارەسەرێکی وجودیانە بۆ کێشەکانی مرۆڤایەتی بدۆزینەوە و بە وجودیەت کێشەکانی مرۆڤایەتی چارەسەر بکەین. شۆڕشێکی وجودیانە، شۆڕشێک ویژدان بنەمای بێت، شوڕشێک مرۆڤ بکات بە پێوەر، شوڕشێک تێگەیشتنێک بێنێتە بوون، چیتر بوونی مرۆڤ پێش ماهیەتی بخرێت، مرۆڤ پێش ئاین، مەزهەب، نەتەوە و ئیتن و خ□□ □□نگ و ڕەگەزەکەی بخرێت و تەنها مرۆڤبوونی مرۆڤ بە پێوەر و ڕەچاو بکرێت و لە بەرچاوبگیرێت، مرۆڤ یەکەمین و دواهەمین شت بێت.

جوبران
پێمان دەڵێت پێویستمان بە ئاینێکیترە، ئاینێکی وجودی، ئینسانی و ئەخلاقی، ئاینێک پەرستگاکەی دڵ بێت و کەعبەکەی مرۆڤ و پێغەمبەرەکەی ویژدان.

ئاینێک وجودی مرۆڤ لە بەرچاوبگرێت، ڕەچاوی خواست و حەزو ئیرادە و ماف و ئازادیەکانی تاک بکات و بوونی مرۆڤ بە تەواوی مانا بەرز و پیرۆز بنرخێنێت. چیتر بە ناوی ئاینەوە لە ئازادی مرۆڤ نەدرێت، ئازادیەکانی تاک دەستی بەسەردانەگیرێت و سەربەستیەکانی ژن

د□ستب□س□ر□ن□کر□ت و مر□قبوونی مر□ق پ□شێڵ نەکرێت. ئەقڵی مر□ق ل□ قاڵب نەدرێت و ویژدانی مر□ق خ□فەنەکرێت.

چیتر لە ژێر ناوی مەزهەب و لە ژێر پەردەی ئاین و بە پاساوی ئایینی، مر□ق ب□ کۆیلە و بە کەنیزە نەکرێت. ڕەخنە ب□بق□ و جیاوازیەکان دەمکوت نەکرێن.

ئاینێکی وجودی، وجودیەتێک، مر□ق بکات بە گەوهەری ژیان و سەنتەری بوون. ویژدانی مر□ق بکات بە ئایین و دڵ بە پەرستگا.
وجودیەتێک، هەڵگری پەیامێکی ئەخلاقی و ئینسانی بێت، لە خەمی مرۆڤەکان کەم بکاتەوە و ئازارەکانیان سڕبکات و لە کۆیلایەتی فیکری و جەستەیی و د□رروونی ڕزگاریان بکات.

مرۆڤەکان لە ئەشکەوتی تێگەیشتن و بیری دۆگمایی و چەقبەستوویی دید و بەستەڵەکی ئەقڵ و لە دەستی پەرستگاکان ڕزگاربکات و مر□ق ب□نێتەدەر و تێکەڵ بە فەزای ژیان و دنیای فراوانی مرۆڤایەتی بکات.

مرۆڤایەتی لە گۆشەی مەعبەدەکان قورتاربکات، ئەو مەعبەدانەی بەڕۆژ ناوی خوداوەند بەرز ڕادەگرن و بەشەو مرۆڤەکانی لێدەدزن!

ئەو پەرستگایانەی لە لایەک بانگەشەی خۆشویستنی خوداوەند و مرۆڤایەتی دەکەن، لە لایەکەیتر تۆی دەمارگیری ئایینی و ڕقی مەزهەبی و پەتای پەرتەوازەیی لە نێوان مرۆڤەکان بڵاو دەکەنەوە!

جوبران
پێمان دەڵێت مەعبەدەکان بنەمای هەموو کێشەکانن، بتەوێت باوەڕبهێنیت و باوەڕداربیت، مەرجی یەکەم بێ باوەڕبوونتە بە مەعبەدەکان.
کفرکردن بە مەعبەدەکان و جیا□دانی بێ باوەڕی لە هەمبەر مەعبەدەکان، ڕوکنی باوەڕ و پێشمەرجی ئیمانە.

جوبران
پێمان دەڵێت ژیانی ئێمە بە فیقه و فەتوا و تێگەیشتنی کاهینەکان لاقەکراوە. ژیانمان مەحکومە بە فیقه و بڕیار و ئەحکامی فەقێ و پیاوانی ئایینی و کاهینەکان. بە شافیعی و ئیبنولتەیمیەکان. بە عن عنە و قیلەو قالەکان.
نەک فەلسەفە و فەیلەسوفەکان، بە ئیبنولباجە و ئیبنولتوفەیلەکان.
بە عیرفان و عاریفەکان، به مەولاناو هەلاج و ئیبنولعەرەبیەکان.

جوبران
وەکو کیرکگاردسۆرین پێمان دەڵێت (گرنگ نییە، باوەڕمان بە چی هەیە، گرنگ چۆنیەتی ئەو باوەڕهێنانەیە)،

تاچەند باوەڕەکەت، لە گەڵ مرۆڤ دۆستی، لە گەڵ ژینگە دۆستی، ژیان دۆستی و ئاژەڵ دۆستی، لە گەڵ مرۆڤ دۆستی دەگونجێت و بەرکەوتنی لە گەڵ ویژدان و مۆڕاڵ و ئەخلاقی مرۆڤایەتی نابێت.

تاچەند باوەڕەکەت جێگای فرە باوەڕی تێدا دەبێتەوە و ڕێز لە باوەڕەکانی تر دەگرێت. ڕێز لە ئازادی بیروباوەڕ و ئازادی ویژدان و هەڵبژاردنی ئەوانیتر دەگرێت. باوەڕەکەت تاچەند باوەڕی بە پێکەوە ژیان و بیری ناتوندوتیژی و تولەرەنس و ڕێبازی مرۆڤایەتی هەیە.
Shamal Ismael Kareem
تاچەند باوەڕی بە پلوالیەتی ئایینی، کۆمەڵایەتی و سیاسی هەیە، ئەوە گرنگە. جا خوام دەکرد باوەڕ و ئەقیدەکەت، ئایین و ئیمانەکەت، مەزهەب و قەناعەتەکەت بەردێک، خاچێک، بتێک و درەختێک دەبوو. گرنگ ڕێز لە مرۆڤایەتی بگریت و باوەڕت بە خۆشەویستی و برایەتی و تەبایی و یەکگرتوویی نێوان مرۆڤەکان هەبێت.

نەک ئەقیدە و باوەڕێک بێت، لە پێناویدا، سەری مرۆڤەکان ببەدرێت و خەڵکی پێ بکرێت بە کۆیلە و پێی لە مرۆڤایەتی و کەرامەت و ئازادی و ژیانی مرۆڤەکان و ئەقڵانیەت و مۆدێرنێتەو شارستانیەت و هەموو بەها و جوانیەکی بوون و مانایەکی ژیان بدرێت وجودی پێ وێران بکرێت.

جوبران
پێمان دەڵێت ئەمە نوێژخوێنمان بەدەست هێنا، وەلێ نوێژەکەمان لەدەستدا.
مەعبەدمان ڕۆنا، ئەفسوس مرۆڤایەتیمان ڕماند،“

جوبران
وەکوو هەرمان هسە دەڵێت(ئەوەی دوێنێ خەمربوو، ئەمڕۆ بووە بەخێل).
ئەوەی پێشووتر تابۆ بوو، ئێستا ڕەوایە.
مرۆڤ لە جیاتی ئەوەی بە ناوی خوداوەندە ئازادبکرێت، کەچی بە پێچەوانەوە دەکرێت بە کۆیلە.
ئایین لە ئایینی خوداوەند و مرۆڤایەتیەوە، بووە بە ئایینی کاهین و فەقێکان.

مەعبەدەکان بوون بە جۆرێک لە فرۆشگا و دووکانی سیاسی و ماڵی بازرگانی کردن. باوەڕ بووە بەبێ باوەڕی.

جوبران
پێمان دەڵێت دەبێ لە مەعبەدەکان بێینەدەر و بڕۆین بەناو وجود، تەنها بەدەرچونت لە مەعبەد نەبێت، لە وجودی خۆت تێناگەیت.

جوبران
پێمان دەڵێت گەڕان بە دوای ئیسلامدا لە بێدەنگی سەلمان فارسییە، نەك لە ناو دووتوێی کتێبەکانی ڕازی، لە مەنفای ئەبی زەڕ، نەك لە قوڕەیشی بوونی خەلیفەکان، لە کۆخەکەی عەلییە، نەک لە ناو کۆشک و تەلاکانی موعاویه.
لەسەر خاچەکەی حەلاجە، نەك لە ناو ئەقڵیەتی ئیبن سینا.

جوبران
پێمان دەڵێت خوداوەند پێویستی بە دروستکردنی مەعبەد نییە، بەڵکو ئەو پێویستی بە دروستکردنی مرۆڤە.

جوبران
پێمان دەڵێت لە تێکستەوە بۆ وجود، لە مێژووەوە بۆ واقیع، لە داخران و تاکڕەهەندی جیهان بینییەوە، بۆ ناو ئاپۆڕای ماناکان، لە خەتمی نبووەت و قفڵکردنی فیکر و قەدەغەکردنی تەئویلکردن و داخستنی دەرگای تەفسیرە نوێکان، بۆ کرانەوەی ئەقڵ و کردنەوەی لوغز و کۆدی چەمکەکان و سەرەتاو دەسپێکێکیتری خوێندنەوەی دەقەکان.
لە تۆتالیتاریەتی ئایینییەوە، بەرەو پلورالیزمی ئایینی.

جوبران
پێمان دەڵێت کێشەکە ئەوە نییە، کە، مرۆڤەکان لە ئایین دەرچوون، بەڵکو تراژدیاکە دەرچوونی ئایینە لە مرۆڤ بوون.

جوبران
پێمان دەڵێت:سودی چییە ئاینت هەبێت و ویژدانت نەبێت. مەزهەبت هەبێت و مرۆڤ بوونت نەبێت!؟ سودی چییە ئایین لە جیاتی ئەوەی مرۆڤ ئازاد بکات و بەرگری لە ئازادییەکانی تاک بکات، بە پێچەوانەوە مرۆڤ بە ئاین بکرێت بە کۆیلە و لە ئازادییەکانی بدرێت!

جوبران
بانگەوازیکردنە بۆ ئایینێکی تر و ئاشنابوون بە خوداوەندێکیتری

جیاواز لەوەی کاهینەکان و مەعبەدەکان بە خەڵکیان ناساندووە. ئەو مەعبەدانەی ڕێگەی خودا ناسی و ئینسانیەتیان لە بەردەم مرۆڤەکان شێواندوە و وندکردووە.

جوبران
داوای ئایینێکیتردەکات، ئاینێک مرۆڤ تێیدا گەوهەر بێت.
ئایینێک لە جیاتی ئەوەی ڕق فێری مرۆڤەکان بکات، فێری خۆشەویستی یەکتریان بکات. لە جیاتی ئەوەی داوای بە کۆیلەکردنی مرۆڤەکان بکات، مرۆڤەکان لە کۆیلایەتی ئازادبکات.
ئاینێک، ڕێز لە جیاوازیەکان بگرێت و باوەڕی بە ئاشتی و پێکەوژیان هەبێت. ڕەگەزپەرستی ڕەتبکاتەوە و بە چاوێکی یەکسان سەیری هەموو مرۆڤەکان بکات.
ئایینێک، لە بەر بۆچونی جیاواز و لەسەر ئایینی جیاواز، بەکەم و گڵاو پیس، سەیری هیچ کەسێک نەکات.

جوبران
پێمان دەڵێت مەعبەدی پێغەمبەر مرۆڤە.
پێغەمبەر ئایینی بۆ خزمەتی مرۆڤ هێنا…کاهینەکان مرۆڤ دەکەن بە خزمەتکاری ئایین.
پێغەمبەر لە مرۆڤایەتی دەگەڕا لەناو ئاییندا.. وەلە کاهینەکان لە خشتی پەرستگا.

پێغەمبەر دەڕۆشتە هەموو پەرستگایەک…… کاهینەکان تەنها دەڕۆن بۆ یەک پەرستگا.
Shamal Ismael Kareem
جوبران
پێمان دەڵێت گرنگ نییە تۆ ئایینداربیت، ئەوەی گرنگە تۆ مرۆڤ دەست بیت، گرنگ نییە تێکستە ئایینیەکان ئەزبەر بکەیت، گرنگ مرۆڤایەتی و مرۆڤ بوونت لە بیرنەکەیت.

جوبران
خوداوەندێکیترمان پێدەناسێنێت، خوداوەندێک، نەپێویستی بە ترساندن و نەیش بە تیرۆر و کوشتن و تۆقاندنی مرۆڤەکانە.
نە پێویستی بە گوتەبێژ و نە بە فەقێ و کاهین و پیاوە ئایینیەکانە.
نە پێویستی بە شمشێــــر و نە بە دۆزەخ و نە بە زۆر لێکــــردن و ناچارکردنی مرۆڤەکانە.
خوداوەندێکی میهرەبان، لە سەر ڕیشی درێژ و شەرواڵی کورت و لەچک و باڵـا پۆشی هیچ کەســێک سزانادات. لەســەر ئەنجــامنەدانی نــوێژو

نەپەرستنی خۆی، لێپێچینەوە لە هیچ کەسێک ناکات.
خودایەکی بێ سۆز و میهرەبان، خودایەک هەموو مرۆڤەکانی خۆشدەوێت.
بە جیاوازی دروستی کردوون، بۆیە جیاوازیەکانیشی خۆش دەوێت.
خودایەک لە ڕەخنە و بیری ئازاد و لە پرس و گومان و ئایین و دیدی جیاواز ناترسێت.
خودایەک، ڕقی لە بەرتەسکردنەوەی سنووری ئازادیەکانە، ڕقی لە قوتکردنەوەی بت و درووستکردنی مەعبەدەکانە، ڕقی لە سانسۆر و بە کافرکردنی عەلمانیەت و بە تابۆ کردنی دیموکراسیەت و بە بقەکردنی مۆدێڕنەتە و بە هەرتەقەکردنی ئازادیەکانە. ڕقی لە دەستوەردان لەژیانی تایبەتی مرۆڤەکان و بیروباوەڕی خەڵک و هەڵکێشانە.
جوبران
پێمان دەڵێت فیقهی فەقێکان و
قسەی کاهینەکانمانکرد بە ئایین و ئاینی خوداوەندمان کەمرۆڤایەتییە لەدەستدا.
خوداوەند ئەقڵ و ئیدراک، ئازادی و ئیرادەی بە ئێمە بەخشی و مرۆڤەکانی بە ئازادی دروستکرد و ئازادی پێدان، وەلێ فەقێ و کاهینەکان، ئاخوند و مەعبەد و پیاوە ئایینیەکان، ئەو ئازادیەیان لە مرۆڤەکان زەوتکردو بە ناوی ئاسمانەوە، دەستیان بەسەر زەوی و مرۆق بونی مرۆڤەکان داگرت.
خۆیان لە هەموو شتێکی مرۆڤەکان هەڵقورتاند و دەستیان لە هەموو تایبەت مەندیەکی مرۆڤەکان وەردا.
لە مۆسیقا ژەنین، جڵ و بەرگ و چۆنیەتی خەوتن، سمێڵ کورتکردن و ڕیش تاشین، شێوازی نان خواردن و ڕێکردن، چونە سەرئا و سێکسکردن، لە خۆشۆردن و فتبەڕێنکردن، ئابوری، زانست و خوێندن، سیاسەت و حوکم کردن، لە یەکەم چرکەساتی لە دایکبوونتەوە، تاکە تا هەناسە و مردن، تاخستنە ناو تابووت و ژێر خاککردن، لە هەموو شتێک وازت لێناهێنن و دەست لەبونت وەردەدەن.
جوبران
پێمان دەڵێت کاتی ئەوە هاتووە ئایین لە دەست کاهینەکان و پێغەمبەر لە ئایینی مێژوویی و خوداوەند لە مەعبەدەکان دەربێنین و مۆنۆپۆلکردنی پیرۆزیەکان و ڕاستیەکانیان لێ بسەنینەوە و دووبارە پێناسە بە چەمکەکانی باوەڕو پەرستش و ئایین و ئەخلاق و ئەقیدە و بەهاکان بکەینەوەو پێناسەکان دابڕێژینەوەو وشەی کفر و کۆیلایەتی و تۆی ڕق و بیری ڕەگەزپەرستی و ناوی جەنگ، لە فەرهەنگی مروقایەتیدا بسڕینەوە و لە جیاتی ئەوەی هێندەی خەریکی باسکردنی تەوحیدی خوداوەندبین، هەوڵی تەوحیدکردن و یەکگرتنی مرۆڤەکان بدەین.
لە جیاتی ئەوەی هێندەی شەڕ بە ناوی ئاسمانەوە بەرپابکەین و ژیانی

ئەوە بە ناوی بەهەشتەکەی ئەولاوە بە دۆزەخ وێران و مرۆڤایەتی خەڵتانی خوێن بکەین،

با ئاشتی لەسەر زەوی بەرقەرار و بەهەشتێک بۆ مرۆڤایەتی لێرە دروست بکەین.

مرۆڤایەتی ئاشنای چەمکی ڕێژەیی بوون و ئاشنای تولێرانس و لێبوردەیی و پێکەوژیان و خۆشەویستی و یەکترقبوڵکردن بکەین.

ماوەتەوە بڵێم

عەبدولڕەزاق جوبران/

مرۆڤێکی مرۆق دۆست و نووسەرێکی جوان نووسە. ئەو لە کتێبەکان و نووسینەکانیدا، داوای بە مەدەنیەکردنی ئاین و بە سەردەمیکردنی ئایین و گونجاندنی ئایین لەگەڵ دنیای تازەگەریدا دەکات.

داوای شۆڕش و کودەتا بە سەر کاهین و مەعبەدو فیقە و مێژوو و کەلەپووری ئایینی و دووبارەو پێداچوونەوەو هەموارکردنەوەو خوێندنەوەی تێکستەکانی ئایەندەکات.

لە ڕێگەی وجودیەتێکی ئینسانی ئەپستراکت و ڕووت، وجودیەتێک لەگەڵ بەهاکانی ئینسانیەت و پڕەنسیپەکانی مرۆڤبوون یەکدەگرێتەوە و مرۆڤ دەکات بە ماک و بنەما و پێوەرو سەنتەر.

جوبران

داوای خوێندنەوەیەکیتری ئایین، دوور لەو خوێندنەوە: فقهیە، کلاسیکیە، دۆگماییە، مەزهەبیە، ئیدۆلۆژیە، سیاسیە مێژووییەی پێشووتری ئایین دەکات.

جوبران بانگەوازی بو ڕوانگەیەکی مرۆڤانە و وجودیانەی ڕوبیانە دەکات، وجودیەتێکی باوەڕداری لە شێوەی وجودیەتەکەی کیرکەگاردسەرین، نەک وجودیەتە بێ باوەڕیەکەی سارتەر، وەڵێ ئەو ڕوانگەیەکی زۆر باڵاو ئەخلاقی و مرۆڤ دۆستانە و جوانی هەیە بە مرۆڤ بوون، ئەو لە جوغزێکی تەسک و گۆشەیەکی دخراو ڕوانینەکی ئایینی و دیدێکی تاریکی ئایدیۆلۆژی و مەزهەبی و لە سەر بنەمای ڕەش-سپی ، باوەڕ-بێ باوەڕ، بەهەشتی و دۆزەخی..

لە مرۆڤ ناڕوانێت، بەڵکوو جوبران لە دیدێکی هیومانیستانە و مرۆڤ دۆستانە مرۆڤ دەبینێت. ئەو بەچونی وایە کە هەرگیز خوداوەند لە سەر بێ باوەڕی مرۆق سزا نادات و کێشەی خوداوەند کێشەی باوەڕهێنان، یاخود بێ باوەڕی نییە لەگەڵ مرۆڤەکان، بەڵکو کێشەی ئەو زاتە ستەم و دادپەروەریە، کێشەی نوێژنەکردن و نەچونە مەعبەدنییە، بەڵکو کێشە بابەتی پابەندنەبوون بە ئەخلاق و مۆڕاڵی مرۆڤدۆستی و جێبەجێکردنی بەهاکانە لە ناومرۆڤدا.

بۆیە ئەو بە پیاوە ئایینیەکان و فەقێ و کاهینەکان دەڵێت بەسیەتی

چیتر خۆتان لە خۆتانەوە مەکەن بە نوێنەری خوداوەند و سێبەری ئاسمان و دەرگاوانی دۆزەخ و پسوولەی چونە بەهەشت و دۆزەخ بە مرۆڤەکان مەفرۆشنەوە بەهەشت و حەقیقەتەکان تاپۆی سەرخۆتان مەکەن.
بەهەشت و ڕەزامەندی و میهری خوداوەند زۆر لەوە گەورەترە کە، ئێوە لەو سنوورە تەسک و ڕوانینە مەزهەبی و ئایدیۆلۆژیە داخراوە دەیبینن.
میهرو سۆزو لێبوردەیی و بەهەشتی خوداوەند، تەنها تایبەت بەکەسانێک و ومولکی ئایینێک و گرووپێکی فەندەمەنتالیست و مەزهەبێکی دیاریکراونییە، بەڵکو هی هەموو مرۆڤەکانە، بوودی، جو، مەسیحی، سابیئە، زەردەشتی، کاکەیی، ئێزدی و موسڵمان ..تاد.، هی هەموانە.
سیکولەرو ئەتەست و گومانگەراکانیش، بەڵێ هی ئەوانیشیە. خوداوەند، هیچ کات لایەنگری گرووپێک، لە دژی گرووپێکیتر نییە، شەڕی ئایینێک لە دژی ئایینێکیتر ناکات و لە بەر جیاوازی مەزهەب، ئیدۆلۆژیاو ئایین و ڕەگەز و نەتەوە، جیاکاری لە نێوانی مروڤەکان ناکات و ڕقی لە مرۆڤ نابێتەوەو جاڕی جەنگ و نەفرەت و کەرب وکینە و لایانگری بە کەسانێک، لە دژی ئەوانیتر نادات و دەرگای ڕەحمەت و بەهەشتە فراوانەکەی بە خەڵکانێک بخاتە سەرپشت و بە ڕووی ئەو هەموو ملیارەی تری مرۆڤایەتی دابخات.!

ئەگەر وابوو، مانای وانیە تۆ ئاوای؟!… زانا رەزاق

یەکەم کاتێک تۆ لە نێو حزبێک بە پلەبەندی نەچوویتە پێش بەلام بە خزم خزمێنە چوویتە پێش و بوویتە بەرپرسێکی گەورە و خاوەن پۆستی بەرز ،مانای وانیە تۆ ئاستت بەرزە ،یانی نادادپەروەری و نایەکسانی و نائازادی هەیە. بەلام کە لە نێو حزبێک پلەبەندی بە ئاست چوویتە پێش ئەوا ئاستت ڕووبەڕوو دەسەلمێت.
پێویستە حزبەکان و هەموو شوێنەکانی تریش پلەبەندی هەبێت بەپێی ئاست و لێهاتوویی پلەکان ببڕێت، دواتر ئازادی تەواو هەبە چونکە ئازاد تەواو سودیان پێدەگەیەنێت نەک کەیلەی زۆر یانی یەک مرۆڤی

ئازاد لەبیرکردنەوە بەقەد هەزار کەیلە زیاترسودی هەیە.

دووەم کاتێک تۆ بوویتە نووسەر دەیان کتێبت هەبوو ئەوە مانای وانیە تۆ نووسەرێکی باشی بەلکو باشی و خراپی لە ئاستی نووسینەکەدایە،هەروەها بە تەمەن زۆری نووسینیش نیە بەلکو بە مێشک و هزر و ئەزموونداریە.

پاشانیش تێرەکان و شتی تر لەگەل ڕووبەڕوو جیاوازترە بەتایبەت ڕووبەڕوو پرسیار لێکردنت و وەلامدانەوە.

سێیەم کاتێک تۆ لە بوارەکانی کۆمەلگا دامەزرای کەسانی تر دانەمەزران ،مانای وانیە تۆ لێهاتووتر و بەتواناتری، بەلکو ئەمە شتی ترە. چونکە نادادپەروەری و فۆرمەکانی دامەزراندن خالانێکی سەقەتی تێدایە ، نەک بلێی سەردەمی بێت .بەلام کە دادپەروەری لە هەموو ڕوویەکی دامەزراندن هەبوو ئەوا شتێکی ترە.

چوارەم کاتێک تۆ بەهۆی خزمخزمێنە و شتی تر لە ڕاگەیاندن و میدیا کارت کرد ، زوو پلەت بەرز کرایەوە ئەوە مانای وانیە تۆ کەسێکی لێهاتوویی ، بەلکو بەدەی ئەوان بووی نەک سودی ئەوان. بەلام کاتێک تۆ لە ڕاگەیاندن و میدیایەکی بە بنەما پیشەیی کارت کرد سزا و پاداشت هەبوو هەروەها هەمووتان ململانێتان بوو لەسەر شتی باش ئەوا بەهۆی ئەو ململانە باشەکە چوویتە پێش ئەوا شتێکی ترە.

پێنجەم ئەگەر تۆ زۆر ووتار و نووسینت لە زۆر سایت بلاو کرایەوە کەسانی تریش هیچیان بلاو نەکرایەوە ،مانای ئەوەنیە تۆ نووسەرێکی باشی بەلکو بەهۆی هاوڕێیەتی و تەمەنی گەورەیی و شتی ترە ،بەلام ئەگەر دادپەروەری و یەکسانی و ئازادی تەواو هەبوو یانی بتوانی ڕەخنە لەوانیش بگری بەشت بلاو بکەنەوە ئاوا شتی ترە .
هەرچەندە ڕەخنە نەک لەسودی ئەواندایە بەلکو لەسودی هەمووواندایە.

پێنجەم کاتێک تۆ دکتۆرا و بڕوانامەی بەرز هەبێ خاوەن سەدان توێژینەوە بووی، مانای ئەوەنیە تۆ کەسێکی لە ئاستێکی بەرزی،لەوانەیە زۆرێکی هی خۆت نەبێ وەکو چۆن هەندێک بەرپرس پارە دەخەنە بانک تۆش ئاوا نووسینی دزیی و گەندەلی دەخەیتە هەندێک سایتەکان و شوێنی تر.

شەشەم کاتێک تۆ یانزە ووتارت هەبوو کەسانی تریش بەدەیان ووتار ،هی تۆ دووفاقی و دژبەیەکی تێدانەبوو بەلام هی ئەوان پڕ لە دووفاقی و پارادۆکس بوو، ئەوا تۆ زۆر لەوان باشتری .

یانی لای من و هەستی من دەلێ ئەوانەی نووسینی کەمیان هەیە لەوانەیە زۆر لەهاتووترن کە نووسینی زۆریان هەیە جگە لە دووفاقی و پارادۆکسیش، تەنانەت هەشە پێی لەپارادۆکس باسی پارادۆکس و نووسینی دژبەیەکی خەلکی تریش دەکا!

حەوتەم کاتێک تۆ لەهەربوارێک نووسیت و جەماوەری زۆرت هەبوو مانای وانیە تۆ بەسودی ئەوانیتر بەسود نین بەلکو تۆ بەدەی ئەوانی یانی لەبەرەی یانی کەیلە لەبیرکردنەوەت زۆرە و خۆت گونجاندووە ، بەلام ئەگەر خۆت لایەندار نەبووی لەنێو کۆمەلگا و ئەوان خۆیان لەگەل تۆ گونجاند ئاوا شتێکی ترە .

هەم سودی بۆ خۆت تێدایە هەمیش ئەوان بێگومان زیاتر لە دوورمەودا.

هەشتەم کاتێک تۆ لە کۆمەلگایەکی نادادپەروەر و نەیەکسان بە دەیان وسەدان خانووت هەبوو لەگەل پارەیەکی زۆر ئاوا مانای وانیە تۆ بە ئەزموون و ماندبوون و سروشتیەن دەستکەوتووە.

کەسانی تریش وەکو تۆ ئەزموونیان نیە. نەخێر بەلام کە دادپەروەری و یەکسانی هەبوو ئاوا ئەوە دەستکردنیە بەلکو سروشتیەن وایت . هەرچەندە شتی وا هەبێ ئاوا چین چین دروست نابێت.

نۆیەم کاتێک تۆ لە شوێنێک کرایتە گەورەی ئەوە مانای وانیە تۆ کەسێکی شایستەیی بەلکو بۆ ئەوە بۆ ئەوەیە ئەو شوێنە کۆنترۆل بکەی ، یانی هەروەک چۆن تۆ بەهۆی ئەمەوە بەدەیان ژێردەستەت دەبێ ئاواش تۆش ژێردەستەیی ئەوانی سەرووی خۆتی .

بەس شتێکی سەیرە میلەتە ژێردەستەکان لەناو خۆیان پێن لە ژێردەستەیی بەهەمان شێوەش دژی نەتەوەو وولاتانی ترن کە بۆچی ئەوانەی ژێردەستەن کراون ژێردەستی ئەوان؟

کاتێک تۆ خۆت ئاوایی و لەگەل مرۆڤەکانی کۆمەلگا وایت بۆچی لەجیاتی زۆر ڕەخنە لە هاوزمانی خۆت بگری دەچی لە دەسەلاتداری دەولەتەکە دەگریت ؟

دەیەم ئەگەر نووسەر و نووسینی زۆریان هەبوو زۆرەکی وەک یەک بوون مانای وانیە فەیلەسوفیان زۆرە بەلکو مانای وایە دزیی و چەتەیی نووسینیان زۆرە خاوەن مێشکێک یان دوو مێشکین

تێبینی ئەم خالانە و بەدەیان خالی تر هۆکارانێکی دواکەوتوویی کۆمەلگاو هەموو شوێنەکانی تری کۆمەلگان بە بوارەکانیشەوە جا

بێئاگایی ئەوان وا دەزانن سودی کۆمەلگایە بەس زیانێکی گەورەی کۆمەلگایە بەداخەوەش هەر زۆرێک لەوانەن سالانێکە باسی پێشکەوتنی کۆمەلگا دەکەن و ئەوەندەی من هەستم کردبێت ئەوان پێشکەوتن بە ڕۆژ و شەوی زیاتر تێگەیشتوون نەک ئەقلی کۆمەلگا و مرۆڤەکانی بەس ئێمە زیاتر کێشەمان لە شێوازی بیرکردنەوەی سەرەڕمەکانە نەک زیاتر کۆمەلگا.

تێبینی تریش داوا لە وەزارەتی ڕۆشنبیری دەکەم لێپرسینەوەی ڕووبەڕوو لەگەل ئەو نووسەر و ڕۆشنبیرانە لەگەل خاوەن بڕوانامە بەرزەکان بکات.

قوتابخانەی ستۆیکی و ستۆیکیسیزم، کاریگەری لە فەلسەفەی ڕۆژئاوایی دا… شرۆڤە و توێژینەوەی: دڵشاد کاوانی

ستۆیسیزم، قوتابخانەیەکی فەلسەفەی یۆنانییە کە لە جیهانی کۆنی ڕۆما و یۆنان تا سەدەی سێیەمی زایینی گەشەی کرد.

ستۆیسیزم لە ئەسینای پایتەخت لە سەرەتای سەدەی سێیەمی پێش زایین لەلایەن ئەسینا کەنعانییەوە دامەزراوە، کە بە توندی لە ژێر کاریگەری هەندێک فێرکاری سوکراتدا بووە. لە بەرامبەردا فیزیای ستۆیکی لەسەر بنەمای فێرکاری هێراکلیتۆس دامەزراوە. ستۆیسیزم، لە سەرووی هەموو شتێکەوە، فەلسەفەی ئەخلاقی کەسییە کە لە سیستەمی لۆژیکی و تێڕوانینی خۆیەوە بۆ جیهانی سروشتی پێکهاتووە.

بەپێی فێرکردنەکەی، ڕێگای بەختەوەری ئەوەیە کە خەڵک ئەم ساتەوەختە وەک دیاری وەربگرین، نەک ئازادی بە خۆمان بدەین بۆ کۆنترۆڵکردنی هەستەکانی وەک بەدواداچوون بۆ چێژ یان ترس لە ئازار، بۆ ئەوەی پشکی خۆمان لە جیهان و بەشداریکردنمان لە خەبات بۆ سروشت، لەسەر بنەمای مام□□کردنی دادپەروەرانە لەگەڵ ئەوانی

تر.
ستۆیکەکان بە تایبەتی لەوە بەناوبانگن کە مرۆڤ "تاکە چاکەیە" و شتە دەرەکییەکانی وەک تەندروستی و سامان و چێژ لە ڕاستیدا باش نین یان خراپ نین، بەڵکو وەک "ئامرازێک بۆ ئەنجامدانی چاکە" بەهایان بۆ دانراوە. بەم پێیە نەریتی ستۆیسیزم لەگەڵ ئەخلاقی ئەرستۆ، دیدەکی بنەڕەتی و بنەڕەتی بۆ ئەخلاقی چاکەی ڕۆژئاوا پێکدەهێنێت.

هەروەها ستۆیکەکان پێیان وابوو کە هەندێك هەست و سۆزی وێرانکەر بەهۆی هەڵەی ئیستدلالەوە دروست دەبن، کە پێیان وابوو کە مرۆڤەکان دەبێ هەوڵی پشتگیریکردنی ئیرادەیەکی "سروشتی" بدەن (کە پێی دەوترێت پرۆهایرێسیس) واتا (لێکدانەوەی ئەم دروشمە دەتوانێت دیاردە جیاوازەکان ڕوون بکاتەوە). ئەوان وای بۆچوون کە فەلسەفەی مرۆڤ لە شێوازی ژیانیدا بە باشترین شێوە ڕەنگ دەداتەوە نەک لە قسەکانیدا.

بۆ ئەوەی مرۆڤ ژیانێکی باش بژی، پێویستە لە یاساکانی ڕێکخستنی سروشتی تێبگات، چونکە ستۆیکەکان لەسەر ئەوە هاوڕابوون کە ڕەگ و ڕیشەی هەموو شتێک بۆ سروشتەوە بەستراوەتەوە.

زۆرێک لە ستۆیکیەکان وەک سێنێکا و ئیپیکتیتەس دەیانگووت کە پیاوی دانا دەبێ لە بەرامبەر ناخۆشیدا لە ڕووی سۆزدارییەوە جێگیر بێت، چونکە "تەنیا خێر هەیە بۆ بەختەوەری". ئەم باوەڕە هاوشێوەی دەستەواژەی "ئاشتی ستۆیکی" یان "سەبرەکی ستۆیکی"یە، بەڵام ئەم دەستەواژەیە تەنیا لەلایەن هەموو ستۆیکییە "ئەخلاقییەکانی ڕادیکاڵ"ەوە دەتوانرێت بۆ تەواو ئازاد هەژمار بکرێت و ئەو تێوانینە لەخۆناگرێت کە هەموو ناتەواوییە ئەخلاقییەکان بۆ تەواوی بەکێشکەن.

لە سەرەتای دامەزراندنیەوە، باوەڕی ستۆیکی لە ئیمپراتۆریەتی ڕۆمەدا بەربڵاو بووە، ئیمپراتۆر مارکۆس ئاوریلیۆس لە نێو لایەنگرانیدا بووە. کاتێک مەسیحییەت لە سەدەی چوارەم بوو بە ئاینی دەوڵەت، ئاراستەی ستۆیکیزم بە سەختی دەرکەوت. بەدرێژایی سەدەکان چەندین جار بەرزبووەتەوە، بە تایبەتی لە سەردەمی ڕێنێسانس (نیو-ستۆیکیزم) و سەردەمی نوێ (ستۆیکیزمی ئەستا) کە شایەنی سەرنجی لێ گرتنە.

- **ئیتیمۆلۆژی ستۆیکیسیزم.**

وشەی "ستۆیک" لە وشەی یۆنانی کۆن stōïkos وەرگیراوە کە بە واتای "ستۆیک [پۆرتیک یان بوێرتر]" دێت. وشەی یۆنانی بۆ پێکیلی ستۆیکی

لە ئەسینا، یان شوێنێک کە پێی دەوترێت "ستۆای رازاوە"، لەلایەن فەیلەسوف کیتیۆس زینۆنەوە فێرکرابوو، کە لە سەردەمی خۆیدا لێرەدا ستۆیکیزمی دامەزراند.

- **خاڵە سەرەکییەی ستیۆکیسیزم.**

فەلسەفە بەڵێنی مر□ق نادات هیچ کام لە شتە دەرەکییەکان دابین بکات، ئەگەرنا ئەو ئۆبژەی لە دیوەکەی تری با□ت□ک□دا د□ناسی□وە کە لەگەڵیدا دەگونجێت. ماددەی دارتاش وەک دار وایە، برۆنزی پەیکەرتاشێکە، با□تی هونەری ژیان، ژیانی هەمووانە.

- **ئیپیکتۆر، گوتارەکانی ستۆیکی.**

ستۆیکەکان ڕوانگەیەکی یەکگرتوویان پێشکەش بە جیهان کرد بۆ لۆژیکی فۆرماڵی و فیزیای مۆنیستی و ئەخلاقی سروشتی. لە نێویاندا جەختی لەوە کردەوە کە ئەخلاق جێگەی سەرنجی سەرەکی مەعریفەی مر□ق□. ب□□ام فێرکارییە فەلسەفییەکانی ئەوان زیاتر جێگەی سەرنجی فەیلەسوفەکانی دواتر بوو.

- **ئەخڵاق لە ستۆیسیزم.**

ستۆیسیزم فێرت دەکات کە پێویستە پەرە بە خۆکۆنتڕۆڵکردن و خۆکۆنتڕۆڵ بدەیت بۆ ئەوەی بەسەر هەست و سۆزە تێکدەرەکاندا زاڵ بیت؛ بە پێی ئەم فەلسەفەیە، پاک بوون و خاوەن بیری ڕاست ڕێگەمان پێدەدات لە عەقڵی گشتگیر (لۆگۆس) تێبگەین.
لایەنی سەرەکی ستۆیکیزم باشترکردنی خۆشگوزەرانی ئەخلاقی و ئەخلاقی مر□ق□: "میهرەبانی ئەو ئیرادەیە کە لەگەڵ سروشتدا هاوئاهەنگە." ئەم پرسە بۆ بواری پەیوەندییەکانی نێوان کەسیش دەگرێتەوە؛ "ئازادی لە ئیرەیی و ئیرەیی" تەنانەت لە کۆیلەبوون بە کۆیلەکان، چونکە هەموو مر□ق□کان لە سروشت دەرچوون.
ئەخلاقی ستۆیکی بانگەشە بۆ ڕوانگەیەکی دیاریکراو دەکات، واتە ڕووداوەکان پشت بە هەندێک مەرجی پێشوەختە دەبەستن؛ سەبارەت بەو کەسانەی کە فەزیلەتی ستۆیکیزمیان نییە، کلینز جارێک وتی: "پیاوێکی خراپەکار وەک سەگێک کە بە گالیسکێکەوە بەستراوەتەوە، ناچارە بچێتە هەر شوێنێک بچێت". لە بەرامبەردا ستۆیکی خێرخواز، ئیرادەی خۆی دەگۆڕی و لەگەڵ جیهاندا دەیگونجێنێت، و بە گوێرەی ئیپیکتیتۆس "نەخۆش، بەڵام دڵخۆش، لە مەترسیدایە، بەڵام هێشتا دڵخۆشە، لە جێگەی مەرگدا، بەڵام هێشتا دڵخۆشە، نەفرەت لێکراو، دڵخۆش، دەربەدەر، بەڵام بەم شێوەیە، ئیرادەیەکی تاکەکەسی "تەواو

سەربەخۆ" دروست دەکات، لە هەمان کاتدا گەردوونێک "بە توندی لەلایەن یەک یەکە دیاری کراوە".. دواتر ئەم بەچوونانە بە "پانتائیزمی کلاسیکی" ناوزەد کران (لەلایەن فەیلەسوفی هۆڵەندی باروخ سپینۆزا وەرگیراوە).

• مێژووی ستۆیسیزم.

ستۆیکیزم پێش هەموو شتێک لە نێو نوخبەی خوێندەواری جیهانی هێلینیستی و ئیمپراتۆریەتی ڕۆمدا بەناوبانگ بوو.]

لە نزیکەی ساڵی ٣٠١ پێش زایین دەستی پێکرد، زینۆ ستۆا دەستی کرد بە فێرکردنی فەلسەفەی خۆی لە پێیکیلە ("ستۆای ڕازاوە"). ئەم شوێنە، واتە بە ئەزڵەنان لە ستوا، دەستی کرد بە ناونانی فەلسەفە ستۆیسیزم (ستۆیکیزم). زینۆن بە پێچەوانەی قوتابخانە فەلسەفییەکانی دیکەی ئەو سەردەمە، وەک ئیپیکورییەکان، بڕیاریدا فێرکارییەکانی بە ئاشکرا بڵاوبکاتەوە. لە بەرامبەردا ستۆا لەم ستوونە کراوەیەدا شوێنێکی هەیە کە ڕووی لە گۆڕەپانی سەرەکی ئەسینای پایتەخت کردووە، ئاگۆرا.

بیرۆکەکانی زینۆن لە کینیکەکانەوە سەریان هەڵداوە و دامەزرێنەریان ئەنتیشەن خوێندکاری سوکرات بووە. کاریگەرترین لایەنگری زینۆن، کریسیپۆس، ئۆستا خەریکی پێکهێنانی ئەو شتەیە کە پێی دەوترێت ستۆیکیزم. سەرنجی دوا ستۆیکی ڕۆمانی ئەوە بوو کە بە هاوئاهەنگی لەگەڵ گەردووندا بژین (هیچ کۆنترۆڵێکی ڕاستەوخۆ بەسەریدا نییە).

زانایان بەگشتی مێژووی ستۆیسیزم بەسەر سێ قۆناغدا دابەش دەکەن:

-یەکەم: ستۆای پێشوو، لە زینۆنی دامەزرێنەرەوە تا ئەنتیپاتەر.
-دووەم: ستۆای ناوەڕاست و پانەتیەس و پۆزیدۆنیەم لەخۆدەگرێت.
-سێیەم : هەر دەچنە قۆناغی دووەمیان بریتین لە ستۆا، موسۆنیەس ڕوفەس، سەنەکا، ئێپیکتێتەس و مارک ئاوریلیەس.
هیچ کام لە خزمەتەکانی فەیلەسوفەکانی ستۆیکی کە مێژووەکەی دەگێڕنەوە بە دوو قۆناغی یەکەم بە تەواوی نەپارێزراوە. تەنیا دەقە ڕۆمانییەکانی کۆتایی سەردەمی ستۆیکی لە ژیاندا ماوون.

—لۆژیکی دەربڕین لە ستۆیکی.

یەکێک لە مامۆستاکانی زینۆن بە ناوی دیۆدۆرەس کرۆن فۆرمێکی

لۆژیکی داهێنا و پەرەی پێدا کە ئێستا پێی دەوترێت لۆژیکی لۆژیکی پرۆپۆزیناڵ، کە زۆر جیاوازە لە لۆژیکی چەمکەکانی ئەرستۆ، کە لەسەر بنەمای لێکدانەوەکان دامەزراوە. دوای ماوەیەک، کریسیپۆس سیستەمێکی پەرەپێدا کە دواتر بە لۆژیکی ستۆیکی ناسرا، کە سیلابیستیکی ستۆیکی لەخۆگرتبوو کە دەکرا بە "ئەکابەری" سیلۆجیزمەکانی ئەرستۆ هەژمار بکرێت. لە سەدەی بیستەمدا، گرنگیدان بە لۆژیکی ستۆیکی دووبارە سەریهەڵدایەوە، چونکە لەم کاتەدا خزمەتگوزارییە گرنگە نوێیەکان لە لۆژیکدا لەسەر بنەمای لۆژیکی لێکدانەوە بوو. بە گوتەی سوزانا بۆبزن، "لێکچوونە سەرنجڕاکێشەکانی نێوان لۆژیکی فەلسەفی هریسیپ و ئەو لۆژیکە کە لەلایەن گۆتلۆب فرێجەوە پەرەی پێدراوە، بە تایبەتی سەرنجڕاکێشن."

بۆبزێن هەروەها ئاماژە بەوە دەکات: "هریسیپ لە کتێبە ە ٣٠٠ بەرگییەکەیدا کتێبەکی نووسیوە کە باس لە نزیکەی هەموو بابەتەکی لۆژیکی ئەمڕۆ دەکات، لەوانە تیۆری کردەی قسەکردن، شیکاری ڕستە، جێناوی تاک و فرەیی، جۆرەکانی پێشبینی، ئیندێکس، بوون، بوونگەرایی و هتد ., ئینکاری، جیابوونەوە، دەربڕینی مەرجدار، دەرەنجامە لۆژیکییەکان، هەردوو فۆرمی ڕەوای ئارگیومێنتەکان، تیۆری لێبڕین، لۆژیکی ڕستە، لۆژیکی مۆدالی، لۆژیکی کات، لۆژیکی زانستی، لۆژیکی گریمانەیی، هەردووکیان لۆژیکن.

▪ **ماددە لای ستۆیکیسیزم.**

بەپێی ستۆیکەکان هەموو ژیان ماددییە، بەڵام هەموو شتەکان وا نین. هەرچەندە جیاوازی نێوان ئەبژەی ئەبستراکت و کۆنکرێتیان قبوڵ کرد، بەڵام لەگەڵ باوەڕی ئەرستۆدا نەبوون بە بوونی پاکی ناماددی. بەم شێوەیە، ئەوان لەگەڵ بیرۆکەی ئەناکساگۆردا هاوڕا بوون – کە ئەگەر شتێک گەرم بێت، هۆکارەکەی ئەوەیە کە تەنێ گەرمە گشتگیرەکە تێیدایە – ئەرستۆش قبوڵ دەکات. بەڵام بە پێچەوانەی ئەرستۆ ئەم بیرۆکەیەیان فراوانتر کرد بۆ ئەوەی لەگەڵ هەموو ڕووداوەکاندا بگونجێت. بەم شێوەیە ئەگەر تەنێکە سوور بێت، هۆکارەکەی ئەوەیە کە تەنێکی سووری گشتگیر دەچێتە ناو ئەبژەکەوە. ئەوان پێیان وابوو کە چوار پۆلی ستۆیکی هەیە.

- **ماددەی بنەڕەتی.**
  هەموو شتەکی تر لە ماددەیەکی سەرەتایی پێکهاتووە، ماددەیەکی بێ فۆرمە.
- **زانست بەگشتی لای ستۆیکی.**

زانست لای ستۆکییەکان بە بەچوونێکی مەعقووڵ دادەنرێت و وەک بیروباوەڕێک یان بەچوونێک (doxa) مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت. تەنها لە ڕێگەی عەقڵەوەیە کە هەر شتێک بوون و جێی متمانە دەبێت (کاتالپسیس). ئەو زانستەی کە فەرمانڕەوای ستۆیکی بەدەستی هێناوە و ئەو زانیارییە باوەڕپێکراوەی کە پەیوەستە بە گەیشتن بە زانستی ڕاستەقینە (episteme) دەبێت بەراورد بکرێت لەگەڵ ئەزموونی هاوتەمەنەکان و تێگەیشتنی هاوبەشی مرۆڤایەتی.

▪ فیزیا و گەردوونناسی.

بە بڕوای ستۆیکەکان، گەردوون مادەیەکی ماددی و هزر ورووژێنەرە کە بە خودا یان سروشت ناسراوە. بە دوو شێوە دێت: چالاک و پاسیڤ. مادەی پاسیڤ ماددەیەکە کە "لاوازە، دەتوانرێت بە هەر شێوەیەک بێت وەربگیرێت، بەڵام خۆی بێسوودە و بێکارە". لە بەرامبەردا ئەو ماددە چالاکە پێی دەوترێت چارەنووس یان عەقڵی هاوبەش (Logos) کە لە هەوایەکی زیرەک یان " بڵێسەی پێشوو" پێکهاتووە کە کاریگەری لەسەر ماددە پاسیڤەکان هەیە.

ڕۆحی تاکەکان توانای ئەوەیان هەیە کە بەهۆی سروشتی خۆیانەوە خراپ بن؛ دەتوانرێت بگەڕێندرێتەوە بە هەکاری سەرەتایی گەردوون (logos spermatikos) و لەلایەن سروشتێکی ئاگرینەوە قووت بدرێت). بەو پێیەی عەقڵی ڕاستەقینە بناغەی هەم مرۆڤایەتی و هەم گەردوونە، ئامانجی ژیان ئەوەیە کە بە عەقڵ بژی، واتە دەسازی بە سروشت.

▪ خواوەندییەتی (ئیلاهیات)ی ستۆیسیزم.

خواوەندییەتی (ئیلاهیات)ی ستۆیسیزم واتە تیۆلۆژیا، لە پانتێیزمی فاتالیستی و سروشتیگەرایی پێکدێت: خودا هەرگیز زاتێکی تەواو نییە، بەڵکو هەمیشە باوەڕدارە. ستۆیکییەکان لەگەڵ سروشتدا یەکسانی دەکەن. لە کاتێکدا ئایینە ئیبراهیمییەکان خودا بە دروستکەری جیهان دەزانن، ستۆیکیزم خودا بە تەواوی کەمەڵەی گەردوون یەکسان دەکات. بەپێی گەردوونناسی ستۆیسیزم ناتوانرێت سەرەتای ڕۆژهای زەمەن هەبێت، چونکە بە بێکۆتایی و خولگەیی دادەنرێت. بەم شێوەیە نە گەردوون و نە گەردوون سەرەتا و نە کۆتاییان هەیە، لە خولێکدا دەژین. جیهانی ئێستا تەنیا یەک قۆناغی خولی ئێستایە و پێش ئەوەش ژمارەیەکی زۆر جیهان هەبوون کە مەحکوم بوون (لەناوچوون)، و دواتر وەک جیهانی ئێستا سەریان هەڵداوە . تەنانەت دوای ئەم گەردوونە ژمارەیەکی بێکۆتایی گەردوونی نوێ لەدایک دەبن. بە پێی

ستۆیسیزم، هەموو ژیان بە سووڕێکدا تێدەپەڕێت و فەزا شتێکە لە ئەبەدییەتدا خۆنوێکردنەوە و خۆ لەناوبردنە.

وەک ئایینی هیندۆسی، وەک ئایینی ستۆیکیزم، هیندۆسیزم، ئایینی بودا و جاین، سەرەتا و کۆتایی گەردوون دیاری ناکات. بە بڕوای ستۆیکییەکان، لۆگۆ هەمیشە هۆکارێکی پراکتیکی بووە، یان ئەنیما موندی، کە هەموو گەردوون دەگرێتەوە و زیندوو دەکات. گەردوون بە ماددە دادەنرێت و یەکسانە بە خودا یان سروشت.
هەروەها ستۆیکییەکان گرنگییان بە هۆکاری سەرەکی (logos“ spermatikos”) دا، واتە یاسای نەوەکان لە گەردووندا، کە بابەتی عەقڵی کردەیی بوو کە کار لەسەر ماددە بۆ گیانەکان دەکرد. بەڵسە و عەقڵی ڕەسەن — ئەو لۆژیکە خوداییەی کە گەردوون بەڕێوەدەبات و بەردەوامی پێدەدات — مرۆڤەکان دەگرێتەوە.

- **ئەخلاق و میهرەبانی ستۆیکی.**

ستۆیکی کۆن زۆرجار بە هەڵە تێدەگەن چونکە ئەو چەمکانەی کە پێشتر ئەوان مانای شتێکیان هەبوو لە ڕابردوودا، بەڵام ئێستا هەمان وشەکان مانایەکی جیاوازیان هەیە. وشەی "ستۆيك" خۆی ئێستا بە واتای "بێ هەست" یان پشتگوێخستن لە ئازار دێت، چونکە ئەخلاقی ستۆیسیزم، پەیڕەوکردنی "عەقڵ" فەرمان دەکات ئیرادە بەهێز بین، دوور لە دڵەڕاوکێ. بەڵام ستۆیکەکان باسیان لە ڕزگاربوون لە هەستەکان نەدەکرد؛ ئەوان هەوڵیان دەدا بە یارمەتی "پرسیار"ی بەهێز چاکسازییان تێدا بکەن. ئاسکێسیس ڕێگە بە مرۆڤ دەدات بیرێکی کراوە و ئارامیی دەروونی دروست بکات. لۆژیک، ئیستدلال، تەرکیز ڕێگەی سەرەکین بۆ دیسپلینکردنی خۆت.

بناغەکانی ئەخلاقی ستۆیکی لە کینیکەکانەوە وەرگیراوە، کە پێیان وایە چاکە لە دەخی ڕۆح و لە حیکمەت و لە خۆکۆنتڕۆڵکردنەدایە. ئەخلاقی ستۆیکی جەخت لەسەر ئەو یاسایە دەکاتەوە کە "ڕێگایەک هەیە کە بەرەو حیکمەت دەبات". لەرەوە دەبێت مرۆڤ لە ئارەزووە ئاگرینەکان دوور بێت. گرنگە ئاماژە بەوە بکەین کە لە کۆندا وشەی "ئارەزووی بەهێز" بە واتای "ئازار" دەهات، بۆیە ئاماژەیە بە وەڵامدانەوەی "پاسیڤ" بە بارودۆخە دەرەکییەکان. جیاوازی هەیە لە نێوان پاتەس (پاتۆ فرەیی)، پرۆپاتەس یان کاردانەوەی غەریزەیی (بە نموونە سپیبوونەوە و لەرزینەکی لەناکاو لەبەرامبەر مەترسی جەستەیی)، ئیوپاتەس کە وەرگێڕدراوە بە حیکمەتی ستۆیکەکان کە بەزێری وەرگێڕدراوە وەک "پێنا، ئارەزووی بەهێز." ئیوپاتیا

هەستەکە لە ئەنجامی بیرکردنەوەی دروستدا سەرهەڵدەدات و ئارەزووی بەهەزیش لە بیرکردنەوەی هەڵەدا سەرهەڵدەدات.

ستۆیکەکان باسیان لە ڕزگاربوون لە ئازار دەکرد لە ڕێگەی بێباکی "بێهیوا" یان ئارامیی دەروونی، ئەوان لە ئارامی دەروونی بە مانا کۆنەکە تێگەیشتوون، واتە بابەتی بوون یان "ئیستدلالی پاک"یان هەبێت و هەم لە سەختییەکان و هەم لە ئاسانکارییەکانی ژیان بڕوانن.

▪ **عەقڵ و ستۆیکی.**

لای ستۆیکەکان، عەقڵ تەنیا بەکارهێنانی لۆژیك نییە، بەڵکو تێگەیشتنە لە پرۆسەکانی سروشت — ئەو لۆگۆیەی کە لە ناوەڕۆکی هەموو شتێکدایە، یان عەقڵی گشتگیر. ژیان بە هاوئاهەنگی لەگەڵ عەقڵ و میهرەبانی، لە دیدی ئەواندا، ژیانە بە هاوئاهەنگی لەگەڵ نەزمی خودایی گەردوون و بە هاوئاهەنگی لەگەڵ عەقڵی هاوبەش و گرنگی هەموو مرۆڤەکان بژین.

▪ **فەزیلەت لە ستۆیکی دا.**

چوار فەزیلەتی سەرەکی فەلسەفەی ستۆیکی لە فێرکارییەکانی ئەفلاتون وەرگیراون لە (دەوڵەتی چوارەم. ٤٣٥-٤٢٦). پ.ز .

١- حیکمەت (سۆفیا).
٢- بوێری (ئەندریا).
٣- دادپەروەری (دیکایۆسین).
٤- تەکۆا (سۆفرۆسین).

بە دوای سوکرات، ستۆیکییەکان هۆکاری ناخۆشی و خراپەکاریشن. بە بێئاگایان لێیان دادەنرێت. ئەگەر کەسێک میهرەبان نەبێت تەنها لەبەر ئەوەی عەقڵی گشتگیری خۆی نازانێت کە میهرەبان نابێت. کەواتە پێویستە فەلسەفەی ستۆیکی بەکاربهێنیت بۆ ڕزگاربوون لە خراپە و ناخۆشی: بە لێکۆڵینەوە لە بیرکردنەوە و ڕەفتارەکانی خۆت و بزانیت لە کوێدا جیاوازن لە عەقڵی گشتی سروشت.

▪ خۆ کوشتن لای باوەڕی ستۆیکیسیزم.

ستۆیکییەکان ڕێگەیان بە خۆکوشتن دەدا، واتە خۆکوشتن، ئەگەر پیاوێکی ژیر بەهۆی بارودۆخی سەختەوە نەیتوانی ژیانێکی باش بەڕێوەببات. بە بڕوای پلۆتارک، قبوڵکردنی ژیانێک لە ژێر ستەمکاریدا، "چارەسەری خۆنووسین"ی کاتۆنی بچووک وەک ستۆیکێک

دەخاتە مەترسییەوە و مافی هەڵبژاردنێکی ئەخلاقی دادپەروەرانە دەخاتە ژێر مەترسییەوە (کاتۆن بە ناکۆکی لەگەڵ دەسەڵاتی قەیسەر خۆی کوشت). خۆکوشتن دەتوانرێت لە ئەگەری تووشبوونی کەسێک بە ئازار یان نەخۆشیدا ڕەوا بێت و لە حاڵەتەکانی تردا ڕەنگە وەک هەڵهاتن لە پەستی گشتی وەربگیرێت.

- باوەڕی "شتە بێلایەنەکان".

لە ڕووی فەلسەفییەوە، ئەو شتانەی کە "بێلایەن" لە دەرەوەی دەستی یاسای ئەخلاقین – ناتوانن ببنە هۆی ئامانجە ئەخلاقییەکان یان دەستوەردانیان لێ بکەن. ئەو کردارانەی کە یاسای ئەخلاقی پێویست نین یان قەدەغە نەکراون، کە کاریگەرییان لەسەر ئەخلاق نییە، پێیان دەوترێت کردەوەی بێلایەن لە ڕووی ئەخلاقییەوە. باوەڕی بە (شتە بێلایەنەکان) میهرەبانی و خراپەکاری لە ستۆیسیزمدا دەگرێتەوە (کاتێکۆن)، یان "کردەوەی لەبار"، یان کردارەکانی هاوشێوەی سروشت؛ لە ئەنجامی ئەم دووبەرەکییەدا، پۆلێکی گەورەی شتەکان بە بێ پێناسە مانەوە و لە ئەنجامدا دەستیان کرد بە ناونانی بێلایەن.

لە کۆتاییدا سێ پۆلی بابەتی بێلایەن داهێنران:

- ئەو شتانەی کە پەسەند کران بە یارمەتیدانی ژیان بە هاوئاهەنگی لەگەڵ سروشت.
- ئەو شتانەی کە پێویستە لێیان دوور بکەونەوە چونکە ڕێگری لێدەکات.
- ئەو شتانەی کە بە مانایەکی تەسکتر بێلایەنترن. پرسی ئادیافۆرا لە نێو کەسانی کینیکیشدا باو و ئاساییە. فیلیپ میلانچتۆن لە سەردەمی رێنێسانسدا دەگەڕێتەوە بە باوەڕی بێلایەنی.
- ڕاهێنانی ڕۆحی ستۆیکی.

بە ستۆیکەکان فەلسەفە تەنیا کۆمەڵێك بیروباوەڕ نییە سەبارەت بە ڕەفتاری ئەخلاقی، بەڵکو شێوازێکی ژیانە بۆ ئەوان، کە بریتییە لە پراکتیزەکردن و ڕاهێنانی بەردەوام (زەهید). لۆژیک بە پراکتیزە فەلسەفی و مەعنەویەکانی ستۆیکەکان، گفتوگۆ و قسەکردنی سوکرات، بە سەیرکردنی مردن وەک دەرەکییەک، بە ڕێقکردنی فۆکس بە ئەوەی ساتەوەختی ئێستا لەبەرچاو بگیرێت (هاوشێوەی هەندێک شێوەی مەدیتەیشن لە ڕۆژهەڵات، هاوشێوەی). بە ڕێگاکانی مەدیتەیشن و ڕێگای مەدیتەیشن و ڕۆژەکەیان) و فەلسەفە بە ستۆیکەکان پرۆسەیەکی

بەردەوامی کردار و خۆبیرهێنانەوەیە.

مارك ئاوریلیۆس لە کتێبی ڕەنگدانەوەیدا باس لە هەندێك لەو کردارانە دەکات. بۆ نموونە کتێبی دووەم ئەم دێڕانەی تێدایە:

بەرەبەیانی زوو بەخۆت بڵێ: ئەمڕۆ کەسانێک دەبینم کە بێ منەتن، تووڕەن، خیانەتیان لێکراوە، ئیرەیی دەبەن، دەستی یارمەتی درێژ ناکەن. ئەوانەی باشی ڕاستەقینە و نەخۆش نازانن… هیچیان ناتوانن زیانم پێ بگەیەنن، کەس ناتوانێت گومڕام بکات، نە تووڕە بم یان ڕقم لە براکەم بێت؛ چونکە ئێمە هاتووین بۆ ئەم جیهانە بۆ ئەوەی پێکەوە خزمەت بکەین.

هەروەها پێش ئاوریلیۆس، ئیپیسیتێس لە "گفتوگۆکان"ی خۆیدا سێ جۆر کرداری جیاکردەوە: بیرکردنەوە، ئارەزوو و تەماح. بە بڕوای فەیلەسوفی فەرەنسی پیێر ئادۆ، ئیپیسیتێس ئەم سێ کردارەی لەگەڵ لۆژیک و فیزیا و ئەخلاقدا یەکسان کردووە. وەک ئادۆ دەڵێت "لە مەدیتەیشندا"، "هەر ماکسیمێک یەکێک یان دوو یان سێ لەم تۆپەی زۆر تایبەتمەندانە پەرەپێدەدات (واتە کردارەکان)."

شیموس مەکسوین پراکتیزەکردنی ڕاهێنانی ڕۆحی وەک کاریگەرییەک لەسەر پراکتیزەکردنی بیرکردنەوە وەسف کرد. کتێبی فەلسەفەی چارەسەری مەعریفی- دووهەقیڵاری ڕۆبێرتسۆن بە وردی باس لە لێکچوونەکانی نێوان ڕاهێنانی ڕۆحی ستۆیکەکان و چارەسەری دووهەقیڵاری مەعریفی مۆدێرن دەکات.

هەروەها ستۆیکەکان بە وتارە دڵنەواییەکانیان بەناوبانگن. ئەوان بەشێک بوون لە نەریتی دڵنەوایی لە ئەدەبدا. سێ دڵنەوایی لەو جۆرە کە لەلایەن سێنێکا نووسراوە تا ئەمڕۆش ماونەتەوە

- **فەلسەفەی کۆمەڵایەتی لە ستۆیکی.**

یەکێک لە تایبەتمەندییە جیاکەرەوەکانی ستۆیسیزم، کۆسمۆپۆلیتیزمە: هەموو مرۆڤەکان دەرکەوتنی هەمان ڕۆحی هاوبەشن، و دەبێت هەموویان بژین بە ئەوەی وەک خوشک و برا یەکتریان خۆشبوێت و ئامادەبن لە کاتی پێویستدا دەستی یارمەتی بدەن. ئیپیکتێتۆس لە چاوپێکەوتنەکەیدا سەبارەت بە پەیوەندییەکانی مرۆڤ دەنووسێت: "هەموو مرۆڤێک پێش هەموو شتێک هاووڵاتیی کۆمەڵگاکەیەتی؛ بەڵام لە هەمان کاتدا ئەندامی شاری گەورەی خوداوەندەکان و گەل نییە، بەڵکو تەنها کۆپییەکی چەپی سیاسییە بە بەراورد بەم شارە. ئەم بۆچوونە

دەنگدانەوەی بەچوونی دیۆجینیسی سینۆپتیکە کە وەک دەرکەوت دەیگوت: “من ئەسینایی و کۆرنتی نیم، بەڵکو هاووڵاتییەکی جیهانم”.

بە بڕوای ستۆیکەکان، سامان و پێگە گرنگ نییە بە پێوەندییە گشتییەکان. بە پێچەوانەوە برایەتی مرۆڤایەتی و یەکسانی سروشتی هەموو مرۆڤەکان گرنگترە. ستۆیسیزم بۆتە یەکێک لە کاریگەرترین قوتابخانەکانی فەلسەفە لە جیهانی یۆنانی-ڕۆمدا، بە نووسەران و کەسایەتییە دیارەکانی وەک کاتۆنی بچووک و ئیپیکتیتۆس.

بەرەوپێشبردنی ستۆیکەکان بۆ ئەوەی میهرەبان بن بەرامبەر بە کۆیلەکان پەرەی بە نەبوونی دەدا، سێنێکا وتی: تکایە لەبیرت بێت ئەو پیاوەی تۆ پێی دەڵێیت کۆیلە لە هەمان تۆوە هاتووە، بە هەمان ئاسمانەوە زەردەخەنە دەکات، هەناسە دەدات، دەژی و دەمرێت هەر وەک تۆ.

- **بەکارهێنانی ستۆیکی لە سەردەمی مۆدێرن دا.**

لە فەرهەنگی نێودەوڵەتیدا (بە ئینگلیزی و ڕووسیشەوە) وشەی “ستۆیک” بە واتای کەسێک دێت کە بێلایەنە بەرامبەر ڕوانین لە ئازار، حەز، چێژ، خەم یان خۆشی. ئەم وشەیە بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٥٧٩ و بۆ یەکەم جار لە ساڵی ١٥٩٦ لە گروپی ناودا بەکارهاتووە، بە واتای “کەسێک کە خۆ دەگرێت یان بە سەبرەوە هەستەکان ئەزموون دەکات”. بە پێچەوانەی چەمکەی “ئیپیکیوری”، ئینسایکلۆپیدیای فەلسەفەی ستانفۆرد دەڵێت کە “کوالیتی” ستۆیکی “لە زمانی ئینگلیزیدا سەرچاوەی فەلسەفی وشەکە بەلاڕێدا نابات”.

:

لە میانی واژۆکردنی سیانەی تارماییەکانی بیاباندا…

عبدالقادر سعید

سێ نەقڵەتی پڕ تراژیدیا

ئەم کتێبەی هونەرمەند و ڕۆمانووس، عومەر سەید، پێویستی بە ڕامان و هەڵوەستەکردنە. چ وەک بابەتێکی حەساس، چ وەک گێڕانەوەیەکی سەرنجڕاکێش.

عومەر سەید، پێشتر ئەزموونی چوار ڕۆمانی تری هەیە. واتە لە ژیانی ئەدەبی خۆیدا، جەختی لەسەر نووسینی ڕۆمان کردووەتەوە. وەک ژانرێکی ئەدەبی شارستانی کە ڕۆمان خۆی لە دایکبووی شار و شارستانییەتە. ئەوەی ئەم ڕۆمانووسە لە هاوڕێکانی جیا دەکاتەوە. دەست بردنە بۆ گێڕانەوەی کارەسات و جینۆسایدە گەورەکان، ئەو کارەساتانەی ئێمەی کوردی بە دونیای دەرەوە ناساندووە. هەر لە ئەنفال و ڕەوی بە کۆمەڵ و جینۆسایدی بە کۆمەڵی کورد. واتا ئەزموونی ئەم نووسەرە، تێکەڵەیەکە لە تراژیدیایی جەستەیی و ڕۆحی. لە کلتورێکدا کە پێشتر ئەزموونی دورودرێژی مێژوویی هەیە لەم کۆمەڵکوژییە لە سەر ئاستی هەر چوار پارچەکەی کوردستاندا. بەڵام ئەم نووسەرە خوێندنەوەیەکی نوێی و جیاوازیان بۆ دەکات. کە دەڵێم جیاواز، واتە ئازایەتی لە دەربڕین و بوێری لە ڕاڤەکردنەکانیدا. بێ گوومان هەر کارەساتێک ڕوویدابێ یا ڕووبدات، هۆکار و ئامانجی سیاسیانەی لە پشتەوە بووە. دەستبردن بۆ ئەو هۆکار و ئامانجانە نووسەر دەخاتە ژێر تاقیکردنەوە و بەرپرسیارێتی مێژوویی، جا چ وەک بابەت، چ وەک هونەری گێڕانەوەی کارەساتەکان لە ناو خەیاڵ و زمان و پێکهاتە و ڕەگەزەکانی تری ڕۆمان. هاوکات جۆرە بەرنگاربوونەوەیەکیشە بەرامبەر نەیاران و ئەو دەستانەشی کە لە قەبارەی کارەساتەکان کەمدەکەنەوە.

عومەر سەید، دەنگێکی زوڵاڵە کە بە ئاشکرا دەدوێ و بە ئاشکرا یار و نەیار، قوربانی و جەلاد لێک جیادەکاتەوە.

لە ڕووی هونەریشەوە، ناکرێت لە جوانی بە کارهێنانی وشە و ڕستە و دەستەواژەکانی لە سیاقی گێڕانەوەی ناو ڕۆمانەکانی قسە نەکەین. کە چەند ورد توانیوێتی چنینی دراماتیکی ڕووداوەکان و کارەساتەکان بچنێ و بەرجەستەی بکات. بۆیە هەر کاتێک کە قسە لەسەر گێڕانەوەی تراژیدیایی کوردی بکرێت. دەبێت بەشێ لەو ئەرکە قورسە لە سەر شانی ئەم نووسەرە پێبزانین. هەڵبەت ڕۆمانەکانی ستایشی هیچ لایەن و حیزب و دەستەوتاقمێک ناکات. بەڵکو ڕەخنەی جدی هەیە لەو پێکهاتە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی ئەو ڕۆژگارەی کارەساتەکانی تێدا خوڵقاون.

ئەو بە گشتی حیکایەتی قوربانییەکان دەگێڕێتەوە و تاقە لایەن ئەوانن کە سەرلەنوێ دەیانهێنەتەوە ناو ژیان و ڕەوایەتی بە هەڵوێست و دیالۆگەکانیان دەدات.
لە ڕاڤەیەکی خێرادا بە کتێبی شەوانی فرانکشتاین، کە سێ نەقلەتی پڕ کارەساتی عومەر سەیدە. کە ئەوانیش بریتین لە(نەقلەتی شەوانی فرانکشتاین، لە شەست و پێنج لاپەڕەدا. هەڵوەدای بیابان، لە چل و پێنج لاپەڕەدا. گوڵەکانی پیرەمەگرون، لە سی و چوار پەڕەدا) هەر سێ نەقلەتەکە، گێڕانەوەی کۆمەڵکوژی و نووشستی کورد و ڕووداوە خوێناوییەکانی کوردوستانن لە ساڵانی پێشووتردا کە ڕوویانداوە.

ئەم سێ دەقە، سێ دیدگای ڕەخنەئامێزی لە خۆیدا هەڵگرتووە. ڕەخنە لە هۆکار و ئەنجامی ئەم مەرگەساتانە. کە هەر یەکێک لەو سێ دەقە، هەڵگری میتۆدی ڕەخنەگرانەی بارگاوییە بە هونەری ئاوێتەکردنی زمان بە هێڵێکی هاوتەریبی دراماتیکانە. واتا نووسەر لەم سێ تێکستەدا، سێ تراژیدیا دەگێڕێتەوە. کە دیارە باگگراوندێک و ئاگاییەکی قووڵی مێژوویی و ئاشکرا و هەستپێکراوی هەیە و هۆشمەندانە ئەم سێ بابەتە گرنگە هەڵدەبژێرێت بۆ بە ئەدەب کردنی. سێ بابەتی کۆمەڵایەتی و سیاسی و کلتوری و تا ئێستاش سەرسوڕماوی ئەو وەڵامەین کە پرسیاریان دەربارە کراون و هێشتاش بێ وەڵام ماونەتەوە.دیارە دەقە غەمگینەکانی عومەر سەید، چەند دەمانهێنێتە گریان. هەندێش ئامادەمان دەکات بە هەڵوێست وەرگرتن و تەنانەت بەشداری کردنیش لە خەمخۆری هۆکار و ئەنجامی تراژیدیاکان.
نووسەر لەم سێ دەقەدا، لەسەر شتە زۆر پەراوێزخراوەکانیش قسە دەکات و وەک فاکت و بەڵگە دەیانخاتە خزمەتی گێڕانەوەکەی بە ئاستێک کە هەموو کەرەستە و پێکهاتە پەراوێزخراوەکان دواجار هاوتەریبی ڕۆحی قوربانییەکان، دەبنە بەشێکی سەرەکی دەقەکان و ڕۆح وەبەر مردوو و شتەکاندا بکاتەوە و جارێکی تر بیانگێڕێتەوە ناو ژیان. لە داڕشتنێکی چڕی ئەدەبیدا کە ئەم چڕی و کورت بڕییە بە یەکێک لە خەسڵەتە گرنگەکانی ڕۆمانی نوێی و سەردەمیانە ئەژمار دەکرێت.
لە شەوانی فرانکشتایندا، نیشتمان، لە وێنەیەکی وەهمی و پەیکەرێکی قسەکەردا بەرجەستە دەکات. تا ڕادەی گێڕانەوەکەی بەسەرهات و چیرۆکە غەمگین و جیاوازەکان لە سەرکەوتن و شکستدا. نیشتمانی قسەکەر کە بە هۆی زوڵم و ستەمی دوژمنانەوە هاتەتە گۆ. لە بارەی هەموو تراژیدیا و جینۆسایدەکان، هەر لە ئەنفال و کیمیاباران کردن و کوشتن و لەسێدارەدانەکانەوە دەدوێ. تەنانەت پەردە لەسەر نیشتمان فرەشانیش هەڵدەداتەوە. جا بە هەر هۆیەک، نیشتمان هەمووی یان

نیوەیان فرۆشتبێت بەرامبەر بە ڕازیکردنی دوژمنە زۆرەکانمان. هاوکات ڕەخنەگرتن لە شۆڕشی چەکداری کە لە سەرەتای حەفتاکانی سەدەی بیستەوە لە دنیادا کۆتایی هاتووە. بەڵام ئەمەی کورد هەر خەریکی ئەزموونکردنی بووینە و ڕەنگە یەکێک بووبێت لە هەرە هۆکارەکانی ئەو هەموو مەرگەسات و تێکشکان و برینە قووڵانە بووبێت. ئەم تێکستە ئەدەبییە لە پەنجا و شەش لاپەڕەدا، توانیویەتی مێژوویەکی دوور و درێژ بگێڕێتەوە. شۆڕشە چەکدارییەکانی باشوری کوردوستان و ڕۆژهەڵات و جینۆسایدی دەرسیمی باکور، تا دەگات بە بەرخودانی ڕۆژئاوا و شۆڕشی ژنانی کورد کە لە مێژووی مرۆقایەتیدا بێ وێنە و کەمهاوتایە و کە تا ئێستاش بەردەوامی هەیە. کۆکردنەوەی ئەم هەموو تراژیدیایە لەو بڕە پەڕانەدا، جێی هەڵوەستەی خوێنەر دەبێت، کە ئەمە بە هەرە دیارترین خەسڵەتی ئەدەبی پۆست مۆدێرنە ئەژمار دەکرێت. بە دەست گرتنەوە لە زەمەن و شوێن و زمان و داڕشتن، بە پەنا بردنە بەر وێنەی چڕ و پڕ مانا. هاوکات ئەم چڕکردنەوەیە کارێکی تری گرنگ بە ئەنجام دەگەیەنێت. کە ئەدەبی کوردی و بە تایبەتی ڕۆمانی کوردی ئاسانتر دەچێتە نێو ئەدەبی جیهانەوە و ڕۆمانی کوردی لەگەڵ ڕۆمانی دنیایی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات لێکنزیک دەکاتەوە.

تێکستی دو

ەم، یان با بڵێین نۆقلێتی دووەم. (هەڵوەدای بیابان) چیرۆکی خێزانێکی کوردە کە پاش نسکۆی ساڵی ١٩٧٥، کۆچی زۆرەملێیان پێ کراوە بە ناسرییەی باشوری عێراق. شوێنێکی گەرم و پڕ عەجاج. دایکێک هەر لە سەرەتای تێکەڵبوونی بەو کۆمەڵگا غەریبە کوردە و بەو دنیا نامۆیە کە زمانیشیان تێناگاو نایزانێ. دەکەوێتە سەر ژانی منداڵبوون و لە خەستەخانەی ئەوێ منداڵی دەبێ. تا ئێرە مەسەلەکە زۆر ئاساییە. بەڵام ئەوەی ئاسایی نییە، پاش سی ساڵێک، ئەم منداڵە بە هۆیی شێوەی قێزەون و دزێوەوە و نیشانە نامۆکانییەوە وەک، لچێکی ئەستوور و قژێکی لوول و ناشرینەوە، لووتێکی ناقۆڵا و پێ زل و ڕەشتاڵییەکەیەوە، لە گەڕەک و کۆڵاندا وەک کەسێکی نامۆ سەیر دەکرێت و بە زۆڵی دەزانن، تەنانەت لە ناو خانەوادەکەی خۆیشیدا بە قەرەج بانگی دەکەن. بەڵام چیرۆکی سەیری ئەم پاڵەوانە، گۆڕانەتی لەگەڵ کورپەیەکی عەرەبدا. دایکی پێی دەڵێت. ئەو ڕۆژەی تەم بوو حەوت ژنی عەرەبیش منداڵیان بوو. تۆ لەگەڵ کۆرپەیەکی عەرەبدا گۆڕاوی. ئیدی گەڕانی ئەم پاڵەوانە بە دۆزینەوەی خۆی دەست پێدەکات و دەگەڕێتەوە هەمان شوێنی لە دایکبوونی و عەوداڵی دۆزینەوەی خۆی دەبێت. بە واتایەکی تر، عەوداڵی گەڕانە بە دوای شووناسی خۆیدا لە

ناو بیابانەکانی باشوردا.
هەرچی نۆڤلێتی سێهەمیشە، (گوڵەکانی پیرەمەگروون) یان چیرۆکی حەوت کچە ئەنفالکراوەکان، ئەوچیرۆکەی تراژیدیای کورد لەقوربانی بەدیوێکداو خیانەت بەدیوەکی تردا دەگێڕێتەوە. تێکەڵ کردنی دوو هێڵی تەریب پێویستی بەدوو ئاراستەی جیاوازە لەهەڵوەست وەرگرتن و دەنگەی خۆبکەم زانینی بەشێک لەنەوەیەک تاڕادەی داڕمان. نوسەر لەنێوان بەرەنگاری و داڕماندا، قسەی نوێی هەیە. بۆیە کارەساتی ئەنفالکردنی حەوت کچە ئەنفال، وەک ڕەخنەیەکی جدی لەکلتوری سیاسی و کۆمەڵایەتی بەگرنگ دەزانێت، ئەم بەشە بەخۆی بەشێکی گرنگە لەو سێ کوچکەیەی نوسەر بەسیانەی تارماییەکانی بیابان، کە لە کتێبەکدا بڵاویکردووەتەوە. خوێندنەوەی هەرسێ نۆڤلێتەکە پێکەوە هاوبەشن لەکەی مەرگەساتە مێژووییەکانی کورد لەباشوری کوردستاندا. گرنگی کەی بەرهەمە ئەدەبیەکە تێکەڵ کردنی زمانێکی باڵایە بەکارەساتێکی باڵاترەوە . کە ئەمە بەخۆی یەکێکە لەپایە گرنگەکانی ئەدەبی زیندوو و بەستنەوەی بە ئەدەبی جیهانیەوە. کە گەواهیدەری مێژووی قۆناغێکی سەخت و هەستیارە.

عبدالقادر سعید
سلێمانی حوزیرانی 2022

ئایا بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو

چارەسـەری کێشە ســەرکییەکانی ئـابووریی بریتانیـا دەکـات؟... زاهیر باهیر

ڕۆژی 5شەمە،16/06/2022، لیژنەی سیاسەتی دراوی بانکی کە لیژنەی چاودێریکردن و ه□ل□س□نگاندنی ئابووری بریتانیایە لە بانقی مەرکەزی ئینگلەند جارێکی دیکەش بڕیاری بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو-یان دا.
ڕێژەی سوو لە بریتانیا کە بۆ ماوەی 13 ساڵ هەر هەمان ڕێژە بوو تاکو کۆتایی ساڵی پار، 2021 ، بە بڕیارێك لە لایەن ئەو لیژنەیەی سەرەوە لە بانقی مەرکەزیی بەرزکرایەوە بۆ ڕێژەی لە سەدا 1.25 گوایە ئەمە بۆ چارەسەری هەڵئاوسانی پارەیە واتە بەرزبوونەوەی تێچوی ژیانی خەڵکی لە بریتانیا.
لە ڕاستیدا ئابووریناسەکانی ئەم سیستەمە پینەو پەڕۆی زۆریان لایە بۆ چارەسەری بارودۆخی ئابوریی هەر لە بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو و دابەزاندنی کە هەژموونی لەسەر بەرزی و نزمی بەهای دراوی وڵاتەکە هەیە تا دەگاتە گرتنەبەری سیاسەتی دەستگرتنەوە [تەقەشوف].

سوود و زیانی بەرزکردنەوەی بەهای پاوەند لە بریتانیادا:

بەرزکردنەوەی بەهای دراوی هەر وڵاتێك لەوانە بریتانیاش، چەند قازانجێکی هەیە:
یەکەم: لە بـواری بازرگانیـدا واتە هەنـاردە و هـاوردە. کاڵـا هەناردەکانی بریتانیا لە دەرەوە بە گرانتر دەفر□ش□□ت و ئەمەش وا دەکـات پـارەی زیـاتر بێتە نـاو بریتانیـاوە. هاوکـاتیش مەترسـی کەمکـرنەوەی کڕینـی کاڵـاش هەیە بە هۆی گرانبـوونییەوە بە هۆی بەرزبوونەوەی دراوی ئێرەوە . لە هاوردەی کاڵادا هەلێك دەڕەخسێنیت کە کاڵای هاوردە هەرزانتر لە پێشتر دەستبکەوێت کە ئەمەش دەکرێت لە لایەکەوە پاشەکەوتی بڕێك پارە لە کڕینی هەمان کاڵادا کە پێشتر کڕراون بکرێـت ، هەر ئـاواش دەکرێـت کە لەنـاو خۆدا بە هەرزانتـر بفرۆشرێتەوە.
دووەم: پاشەکەوتکردنی پارە: بەرزبوونەوەی بەهای پاوەند یا هەر دراوێك لە ڕێگەی بەرزبوونەوەی بڕی سووەوە یارمەتی بەرزبوونەوەی ڕێژەی بە دەستهـێنانی زیاتری سوو لە پارەی پاشەکەوت کراودا، دەدات. هاوکاتیش مەترسی ئەوە دروست دەکات کە ئەوانەی پاشەکەوتی زۆریـان هەیە لە بانقەکانـدا نەیخەنە گەڕ لە لایەکەوە مـانەوەی لە

بانقدا قازانجەکەی زیاتر دەبێت ، لە لایەکی دیکەشەوە بەهۆی ناسەقامگیریی ئابووری و باری سیاسی و کۆمەڵایەتی وڵاتەوە وەکو ئیستای بریتانییا.
بێ گومان ڕێژەی سوو کە لەلایەن بانقی مەرکەزییەوە دادەنرێت، بانقەکانی وڵات سیاسەتی تایبەتی خۆیان هەیە لە بەکارهێنان و بەجێهێنانی ئەو بڕیارە بۆیە هەر بانقە و لە بانقێکی دیکە جیاواز سەبارەت بە ڕێژەی سوو لەسەر پاشەکەوت، قەرز ، سلفەی عەقار ..تد، لەگەڵ مشتەرییەکانی مامەڵە دەکات.
بە گوێرە ڕاپۆرتێك کە توێژینەوەی لەسەر چەند بانقێك کردووە سەبارەت بە بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو هەندێك لە بانقەکان ڕێژەی سوویان لە ساڵی 2020 دا تەنها لە سەدا 0.1 بووە هەندێکی دیکەیان لە سەدا 0.01 بووە. دوای ئەم بڕیارەی ڕێژی 5شەمە هەندێك لە بانقەکان دە□□□ن ڕێژەکە بە لە سەدا 0.06 و هەندێکی دیکەیان بە 1.1 و باشترینیان بە 1.15 بەرزدەکەنەوە.

سێیەم: گوایە بە بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو کە دەبێتە هەڵکشانی بەهای پاوەند ئیدی توانای کڕینی کڕێار بەرزدەبێتەوە و سەرەنجام ئابووریی گەشە دەکات. ئەمەش تا ڕادەیەکی زۆر ئاوا دەرناچێت .

چوارەم: لە مەسەلەی کردنی سەفەر و هۆڵیدەی بە وڵاتانی دەرەوەی بریتانیا بە ڕادەیەکی ئەکجار کەم گەشتکەران لە ڕێگای گۆڕینەوەی بڕێکی زۆری پاوەند بە دۆلار قازانج دەکەن ، یورۆ یاخود هەر دراوێکی دیکە تۆزێك زیاتر دەکڕیت لە چاو پێش بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو.

زیانەکانی بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو :

یەکەم : لە بواری قەرزی ئاسایی و سلفەی عەقاردا: بێ گومان ئەم بەرزبوونەوەیە کارایی نەرێیانەی خۆی لەسەر دانەوەی قیستی قەرزەکان و دانەوەی پارەی عەقار دادەنێت . بۆ نموونە گەر تۆ قەرزی 10 هەزار پاوەندت بە ڕێژەی سووی لە سەدا 1 کردبێت بۆ چەند ساڵێك ، ئێستا کە ئەو ڕێژەیە دەچێتە سەرەوە تۆش لێرەدا دەبێت پارەی زیاتر بدەیت کە ئەمەش کارایی خۆی لەسەر داهاتت دادەنێت.
بە گوێرەی هەمان توێژینەوەی کە لە سەرەوە باسم کرد ئەگەر خانویەک 150 هەزار پاوەند پارەی بانقی تیادابیت کە ڕێژەی سووەکەی لە سەدا 2.25 بووە و گرێبەستەکەی یا دانەوەی بۆ ماوەی 20 ساڵ، لە ئێستادا ئەو سووە بە لە سەدا 2.50 بەرزدەبێتەوە بەمەش مانگانە لەسەر ئەوەی کە سلفەعەقارەکەی کردووە 18 پاوەند زیاتر دەکەوێت. بی

گومان بڕی ئەم قیستە کەمترینە چونکە نرخی خانوو لە بریتانیا دوو دەیە زیاترە کە لە فەیندایە و دەکەوێتە سەر شار و شوێنەکە. ئایا لێرەدا دەکرێت بڵێین توانای کڕینی کڕیار بەرزبووەتەوە؟

دووەم: قەرز و کارتی بانق: پێشتر باسی قەرزی شەخسیم کرد کە بە ڕاستەوخۆ لە بانقی وەردەگریت. ئەمڕۆ کڕین و ئۆردەرکردنی زۆرێك لە کاڵاکان لە ڕێگای کارتەکانی بانقەوەن. ئەم کارەش بە تەلەفون یاخود ڕاستەوخۆ یا لە ڕێگای ئۆنلاینەوەیە ئەنجام دەدرێت. هەموو ئەو کارتانەش بڕی سوویان لەسەر دانراوە کە لەکاتی دیاریکراودا گەر پارەکە نەدرێتەوە ئەوەی کە دەمێنێتەوە دەبێت لە مانگی ئایندەدا سووی لەسەر بدرێت و ئەمەش دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای کڕین لەلایەن کڕیارەوە.

سێیەم: نرخی خانوو و زەوی: بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو کاریی خۆی بە باش و بە خراپ لەسەر بازاڕی خانووبەرە و زەوی لە کڕینیانا دادەنیت. بازاڕی خانووبەرە لە بریتانیادا ماوەیەکی زۆر زەرە لە هەڵکشاندایە هەلێکی دەوڵەمەندبوون و سامان کەڵەکەکردنێکی بە وەنەی بە هەندێك ڕەخساندووە بی ئەوەی تنۆکێك ئارەقی بە بڕێژێت یا خود تاکە ڕۆژێك بکوژیت جگە لە بەسەربردنی ڕۆژانی تەواوکردنی مامەڵەی کڕین و فرۆشتن و چاککردنی خانووەکە تاکو بە پارەیەکی باش بیفرۆشیتەوە یاخود بەکرێ بدرێتەوە.

نزمی ڕێژەی سوو لە ماوەی 13 ساڵی ڕابوردوودا ئەم بازاڕەی تا ئەو ڕادەیە گەرم کرد کە هەندێك لە ئابووریناسان وایان پێشبینی دەکرد و ئێستاش هەر دەیکەن کە بازاڕی خانوو و بەرە بە خراپی هەرەس دەهێنێت و هەرەسهێنانیشی دەبێتە هۆی هەرەسی ئابووریی بریتانیا و هاوڕێی دراوەکەی.
لە ئێستادا کە بڕی سوو دەچێتە سەرەوە دیارە بڕی پارەی سلفەی عەقاریش لەسەر خاوەنخانووەکان دەچێتەسەرەوە ، بەڵام خاوەنخانوو ئەم سووە زیادەیە دەداتەوە بە ملی کرێچییەکانیدا و کرێی خانویان لەسەر زیاد دەکات. لە ئێستادا هەر لە ئینگلەنددا بە تەنها 11 ملیۆن کرێچی هەیە کە پارە بە خاوەنخانوو دەدەن . جگە لەمەش خاوەنخانوو پارەی زیاتر قەرز ناکات بە چاککرنی خانووەکە یاخود پێداویستییە هەرە زەرووریەکانی خانووەکە، هەر ئاواش خۆڵێك ناخاتە کارەوە بە ئەو مەبەستە. ئایا بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو لەم بوارەشدا توانای کڕین لە لایەن کڕیارەوە دەباتە سەرەوە یاخود دایدە بەزێنێت؟

بۆچی بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو چارەسەری ئابووری بریتانیا و قورسی گرانی دانیشتوانەکەی ناکات؟

ئەگەر بە کردنی بڕێك قازانج یاخود سوودمەندبوونی کەم وەکو لەسەرەوە نیشانم دا وا بزانین ئەمە چارەسەرە و کێشەکان لابەلا دەکاتەوە، ئەوە بێ گومان دەکەوینە هەڵەوە.
من لەم سەرەوە سوود و زیانی بەرزبوونەوەی ڕێژەی سوو-م ڕوونکردەوە و پەنجەشم خستە سەر ئەو بوارانەی کە دەیانگرێتەوە. بەڵای من گەر ئەوە وەکو چارەسەرێکی بنەڕەتیش بگرین هێشتا کێشە و گرفتەکان چارەسەر ناکات. لە مەدایەکی تێزێك دووردا زیانبەخش دەبێت هەر لەبەر ئەوەش ئەم گەمەیە تێکدەدرێتەوە و پێچەوانەکەی دەگیرێتەبەر، واتە دابەزاندنی ڕێژەی سوو هەر ئاواش بەهای پاوەندیش.
ئەم چارەسەرانە بە هەر بارێکیاندا بێت چارەسەرێکن کە لەسەر بنەمای چارەسەری هۆکارەکان یاخود ڕوودانی بەرزبوونەوەی ڕێژەی هەڵئاوسانی پارە بەرچاو نەگیراوە .
بەرزکردنەوەی ڕێژەی سوو کە چەند هۆکار و ڕووداوێك بنەماکەین لە بریتانیا دەستیان لێنەدراوە. لەو هۆکار و ڕووداوانە: قەیرانی دارایی 2008 ، دەرچوونی بریتانیا لە یەکێتی ئەوروپا، نەبوونی تەواوی کرێکارانی بێگانە بۆ کۆکردنەوەی بەروبومی کشوکاڵی کێڵگەکان، هاتنەخوارەوەی بەهای پاوەند بە ڕێژەی لە سەدا 15 پەتای کۆرۆنا، قەیرانی وزە کە پێشتر پەیوەندی بە ڕوسیاوە نەبووە، دابەزینی توانای کڕین لە لایەن خەڵکەوە، تێکچوونی ژینگە زۆر بە خراپی لە هەندێك وڵاتدا کە سەرچاوەی هەندێك کەرەسەی بناغەیی ژیانن بە هۆی هەڵکشانی پلەی گەرمییەوە بەرووبومیان کەمی کردووە.
هەروەها زیادبوونی کەلێنی نێوانی سامانداران و کرێکاران و چەوساوان و باقی خەڵکی ئاسایی کە لە 350 کۆمپانیادا لە بریتانیا،سەرۆکی کۆمپانیاکان یا بەڕێوەبەری جێ بەجێکار موچەو داهاتی ساڵێکیان لە 700 هەزار وە بۆ نزیکەی 7 ملیۆن پاوەند سەلمێنراوە. ئەمە بڕە پارەیە زیاترە لە 100 جار لە موچە یاخود داهاتی کرێکارێکی ئاسایی، ئێستاش شەڕی روسیا و ئۆکرانیا .
هەموو ئەمانە هۆکارن بۆ گرانیی، بۆیە ناکرێت کە لە سەرەوە دەستکاری شتێك بکرێت ئیتر وا بزانرێت کە کێشەکە چارەسەر کراوە. ڕیشەی گرفتەکان قوڵترن و چارەسەری بنەڕەتییان دەوێت. بی گومان ئەوە نەبێت دەوڵەت و بەرپرسان ئەمانەی کە من وتومن نەیزانن. ئەمەی کە دەیکەن لە نەشارەزایی و نەزانینیانەوە نییە ، بەڵکو ئەمە چارەسەرێکە کە ئێمە پێی دەڵێین پینە و پەڕۆکردن کە تەنها بە لەقە لەق بەردەوامی بە سیستەمەکە و بە ژیانی مەمرە و مەژی

زۆرینەی خەڵکی دەدات.
ئاخر لە وڵاتێکدا کە هەڵئاوسانی پارە ڕێژەکەی سێ مانگی دیکە وا پێشنیار کراوە بگاتە لە سەدا 10 و 11 ، لە وڵاتێکدا نرخی گۆشت و ڤێجیتەبڵ [سەوزە و کەرەسەی نەباتییەکان] بە ڕێژەی لە سەدا 15 چووبێتە سەرەوە، لە وڵاتێکدا کە لە مانگی ئێکتۆبەرەوە تەنها پارەی دانی وزە، یاخود قائیمەی وزە ، لە ساڵێکدا لەسەر ماڵێکی ئاسایی بۆ بڕی 1500 پاوەند زیاد بکات ، ئەمە جگە لەوەی کە لە سەرەتای مانگی نیسانی ئەمساڵەوە بە ڕێژەی لە سەدا 54 بەرزکرایەوە !! …ئایا ئەو پینەو پەڕۆیەی کە لە 16/06 دا کرا بۆ زیادکردنی ڕێژەی سوو چۆن دەتوانێت ئەم گرفتە بنەڕەتییانە لابەلابکاتەوە؟ ئاخر بە دەستبردن بۆ هۆکارەکانی دروستبوونی بارودۆخی هەنووکەیی و چارەسەرکردنیان چۆن دەکرێت کێشەکان لە ڕێگای بەرزکردنەوەی ڕێژەی سووەوە لابەلابکرێنەوە!!

Zaherbaher.com
زاهیر باهیر
18/06/2022

دەبێ چ شتێک لە کەلتوری ڕەخنەدا بگۆڕین؟… ئاسۆ کمال

” فکری کەسانی تر بەفکر نەبێ تێناگەین” هیگڵ

لەو دایەلۆگەکانی دوو کۆبونەوەی گشتیدا کە سەبارەت بە کتێبی “کۆمەنیزمی نوێ”* کراوە، ئەوەی گرنگ بوو بەلامەوە ئەوە بوو کە کەسانی تر کە ئەم کتێبەیان خوێندۆتەوە چۆن لەم کتێبە و بۆچونەکانی نوسەر تێدەگەن؟
ئەوەی بەلامەوە گرنگ بو ئەوە بوو کە بزانم ئایا کەلتوری بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە چۆن لەم کۆڕانەدا پیادە دەکرێ؟
لە کۆڕی یەکەمیاندا لە لەندەن گوێم هەڵخست بۆ بەراوردکردنی ڕەخنەکان بە ڕەخنەی زانستی و بەدواداچوون بۆ ئەوەی ڕەخنەگرەکان لە چ گۆشەنیگایەکی خۆیانەوە ڕەخنە دەگرن و بەڵگەکانیان چیە؟

بەڵام لە کۆڕەکەی سلێمانیدا سەرنجم دا پرسیارەکانی ناو کتێبەکە لەڕێگای شیکردنەوەکەمەوە لە سەرەتای کۆڕەکەدا زیاتر گوێگرانی جوڵاند. تەنانەت لە بەرامبەر بە ڕەخنەیەکی هاوڕێی “نەجمەدین فارس”دا کە لە بابەتە سەرەکییەکانی کتێبەکە بوو، وەک تەروانین بۆ سۆشیالیزم و حزب چین؟، لەسەر ئەمانە لە کتێبەکەدا قسەی دەکرد، زۆربەی قسەی بەشداربووەکان چونە سەر گرنگی دان بە پرسیارەکانی کتێبەکە نەک جەدەل لەسەر باسە پۆزەتیڤەکان.
ئەم جۆرە لە هەڵوێستی گوێگرەکان سەرنجی بۆ ئەوە ڕاکێشام کە لەم کۆڕەدا بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەی کتێبەکە جوڵەیەکی زیاتر لە بەشداربواندا دروست دەکا وەک لە باسە بڵاوەکان و ئەنجامگیرییەکانی لێکۆڵینەوەکە.
ئەمە خاڵی جەوهەریە لە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەدا کە پرسیار و گومان لەسەر وەڵامەکان زیاتر بکەیت، وەک لەوەی وەڵامی پێشتر ئامادەکراو بە پرسیارێک بدەیتەوە کە لە ژێر نەشتەرگەریدایە، بەتایبەت بۆ ئەو کەسانەی کە هەموو کتێبەکەیان نەخوێندەتەوە.
پرسیاری ئەوەی “بۆچی کۆمەنیستەکان و گروپ و بزوتنەوەکەیان لاواز و پەرژوبڵاو و حاشیەییە، لە کاتێکدا کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێش بەفراوانی لە مەیدانی ناڕەزایەتییەکاندان و یەکگرتوونانە ڕوبەڕووی دەوڵەت و سیستمی سەرمایەداری دەبنەوە ؟”، ئەم پرسیارە مەسەلەیەکی سەرەکی ئەم کتێبەیە.
کاتێک گوێم لە قسەکەرەکان دەبوو ئەم پرسیارەیان بە گرنگ و میحوەری دەزانی، تێگەیشتم کە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بەم ڕێچکەیەدا دەچێتە پێش کە سەرەتا هاوکارانی پرسیارەکە پەیدا ببێ. گرنگ نیە کە لەو کاتە کەمەدا لەسەر ئەنجام و وەڵامی پرسیارێک کە تەمەنی سەدەیەکە چۆن بە دەست و دیاریەکی گەورە و دڵخۆشکەرانەوە لە کۆڕەکە دەردەچین و دوای چەند ساتێک دڵخۆشیەکە بە هەوادا دەچێ. بەڵکو گرنگە کە بیری کەسانێک بەم پرسیارانەی ناو کتێبەکەوە داگیربکرێ.
سەرەتای بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە، پرسیارکردنە لەوەی تا ئێستا بە ڕاوەستاو و بەڵگەنەویستی دەزانین. دەبێ لە خۆمان بپرسین کە بۆچی لە دۆخێکی چەق بەستوشدا خۆمان و بزوتنەوەکەمان گیری کردوە و بەبێ ئەوەی ئەو بنەما و بیرکردنەوە و گروپ و ڕێکخراوانەی هەمانە یارمەتیدەری دەرچوون لەم بنبەستە سیاسی و ئایدیۆلۆژی و ڕێکخراوە سەکتاریستیانە بدات؟! ئەمە جۆرێک لە خۆپارێزی و کۆنسەرڤاتیزمی فکری و کولتوریە کە ڕەنگدانەوەی دابەش بونە سەکتاریستیەکانی ئێستای بزوتنەوەکەمانە.
پرسیار دەتوانێ و پێویستە ڕەخنەگرانە بێت تاکو بەدوای لاوازی و

کێشەکانماندا بچێت. ئەمە واتە ڕوانگەیەکی نەگەتیڤانە سەبارەت بەهۆی ئێستا باوەڕمان پێیەتی و دژایەتی هۆکاری مانەوەمانە لە قاڵبی نەگۆڕ و سەکتاریستی و پاسیڤدا. ئەمە پرۆسەی ئیڤۆلۆشن و گۆڕانکاری و گەشەی فکری و سیاسییە.

لە کەلتوری ئێمەدا ئەم جۆرە لە ڕەخنەگری دەبێتە مایەی دڵەڕاوکێ و ترسی نوسەر و گروپ و حزب و ئایدیایەکە لە بەرامبەرەکان و بەشداربوانی ڕەخنەگر لەکۆڕەکەدا، نیگەرانی و هەڵچون لەو کەسانەی کە بۆچونەکانی بەرامبەر دەهێننە ژێرپرسیار دروست دەکا. لە جیاتی ئەوەی ئەمە ئەو زەمینەیە بێت کە ڕاستی لە ململانێی مەنتیقیدا خۆی دەربخا و وەڵامی پرسیارەکان بە پێی زانست و لۆژیک بدرێتەوە. ئەم جۆرە وەرگرتنی ڕەخنەیە خۆی ڕەهەندێکی ترسی بە باوەڕی بە بۆچونەکانمان هەڵدەگرێ و پێمان وایە بە کەوتنە ژێر ڕەخنەی بۆچونەکانمانەوە هەموو ئیگۆی ئێمە و بنەما و دۆگماکانمان دادەڕمێ.

لە کاتێکدا کۆڕو چونە ناو خەڵک بۆ ئەوە گرنگە کە ڕەخنەکان لە ناو کۆمەڵەدا بتوانێ بەشێوەیەکی زانستی بخرێتە ڕوو و بە پێوەری زانستی بۆچونەکانمان جەدەل لەگەڵ ناسەلماندنی خۆی بکا کە بە ئینگلیزی پێی دەڵێن Disapprove

ئەمە شیوازێکی سەلماندن و فێربونی زانستییە کە جیاوازە لە شێوازی تەقدیسی دینی و دۆگمایی بۆ فکر و فێربون، کە بیروباوەڕی وشکەڵاتوو و دواکەوتو لە ڕۆژگاری ئێستا بەرهەم دەهێنێ. فێربون بریتییە لە پرۆسەی بەکارهێنانەوەی فکر بۆ تێگەیشتن لە فکری کەسانی تر ،وەک هیگڵ دەڵێ" فکری کەسانی تر بەفکر نەبێ تێناگەین".

لە بەشەکانی تردا لەسەر ئەو پرسیارانەی جێگای جەدەلن و لەو کۆڕەوە وەرم گرتوە قسە دەکەم.

لێرەدا بەلامەوە گرنگ بوو کە لەسەر چەمکی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە لەو کۆڕانەدا قسە بکەم. وە بەڵێن بێ دەبێ لە کۆڕ و گفتوگۆ و ڕەخنەکانماندا شێوازی بیرکردنەوە و مامەڵە لەگەڵ ڕەخنەدا بگۆڕین و ڕەخنە وەک ناکۆکی بۆ گەیشتن بەڕاستی تێبگەین، نەک ململانێی شەخسی و بەزاندنی تاکەکەسی و گروپی. ئەمە دەرگایەک بەڕووی گوێگرتن لەیەکتر و فێربوون لەیەکتر و هاوکاری کردنی یەکتر دەکاتەوە تا ئامانجی کار و گفتوگۆ و بەدواداچون و هەوڵە فکری و سیاسییەکان خستنەڕووی ڕاستی و ڕێگای زانستی و زەمینە سازکردن بۆ یەکگرتوویی بێت. ئەمە شێوازێکی هەرەوەزیانەی فکری و تیۆرییە کە لە زانستدا بوەتە مایەی سەرکەوتنە گەورەکان و لە خەباتی چینایەتیشدا دەبێتە مایەی دەرچوون لەم دۆخە چەق بەستو و سەکتاریستییەی ئێستا و گەشە پێدانی فکری و سیاسی بزوتنەوەی کرێکاری.

ئەم میتۆدی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانەیە لە پرۆسەیەکی کردەیی دایەلۆگ و کارکردندا جێگای خۆی دەکاتەوە و دەبێتە ئامڕازێکی گرنگی خەباتی تیۆری و فکریمان. پێویستە لێکدانەوەی زیاتر لەسەر ئەم کێشەی نەبونی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە یان ترس لە ڕەخنە لە کەلتوری فکریمان و تیۆری زانینماندا بکەین و گرنگی زیاتری پێ بدەین.

بەڵێ ئەوەی پێویستە ئەوەیە کە شێوازی بیرکردنەوە و مامەڵە لەگەڵ ڕەخنەدا بگۆڕین.

ئاسۆ کمال

دوا قەسیدەی ساڵی ۲۰۲۱… شیعری: عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)

(ژیان کورتە، دەبێ جوانی بکەین)
وتەیەکی وەرگیراوە

جاران ڕۆژەکانم جێدەهێشت و
بەشوێن گوڵە بەیبوونەکانی خۆشەویستیدا
سێبەر بە سێبەر هەوری خەمم دەڕەواندەوە و
دەچووم لەسەر بەرزاییەکانی ئومێددا
تەماشای ئاسمانی پڕ لە ئەستێرەی پشت نووشتاوەی تەمەنی خۆمم دەکرد
جاران خۆمم لێدەبوو بە سەعلوکێکی دەرەوەی مێژوو و
یاخی یاخی لەشەوە هەرە تووش و تاریکەکاندا
گۆرانیم بۆ هەتاو دەوت
لەسەر شۆستەی برسێتیدا وێنەی نانم دەکێشا
ئێستا دوای ئاسینی تۆ و هەناسە پڕ حەسرەتەکانی شیعر
خەمی هەڵگێرانەوەی ژیان
وێنەکانی ئەم تەمەنەی تەڵخ کردووم
ئێستاش دەبێت لەژێر چەتری ئەو خۆشەویستییە گەورەیە
ڕەش بکەمەوە بە سپی
خەم و ئومێدیش بە جوانی
جەنگەڵ بە باخچەی خۆشنوودی

لە یاد ئەکرێم… شوان عەباس بەدری

ڕۆژێ دێ لە یاد ئەکرێم
هەروەک چۆن باڵندەیەکی کۆچەر
هێلانەکەی لە یاد ئەکات
هەر وەک چۆن ڕووبارێکی بە خوڕی
گیرودەی دەستی ووشکەساڵی
لە یاد ئەکرێت
هەر وەک چۆن چیا جێ پێی
کەڵە کێوییەکان لە یاد ئەکات
منیش لە یاد ئەکرێم
ڕۆژێک دێت لە یاد ئەکرێم
هەروەک چۆن شۆڕشگێرەکانی
دەشت و شاخ و دۆڵ و گوند و ناو دارستانەکان
دوای گەڕانەوەیان
درووشم و بەڵێنەکانیان لە یاد ئەکەن و
نیشتمان بە زنجیرێکی ژەنگاوی قۆڵبەست ئەکەن
هەر وەک چۆن ناوی شەهیدەکان
بە دەستی حازرخۆرەکانی سەرکەوتن لە سەر کێلەکانیان
ئەسڕێتەوەو لە یاد ئەکرێن
هەر وەک چۆن مێژووی شێواو
بەرگی ڕاستی ئەپۆشێت و نەوەکانی دوای
شۆڕش و ئازادی چاوبەست ئەکات
لە یاد ئەکرێم
باش ئەزانم کە دواجار
لە ناو چنگێک فەرامۆشی کووشندەدا
هەر وەک یادگارییەکانی
خانەقا و چوخمە پیر و گۆچان بەدەستەکەی سەرشەقام و سابوونکەران و
جوولەکان و گەڕەک و کۆڵانەکانی شارەکەم

لە یاد ئەکرێم و
دەستی شار
لە ناو مشتێ هەناسەی ساردی ئێوارە پاییزەکا
وونم ئەکات و ناوم و یادگارییەکانم
ئەداتە دەست کزە بایەکی بێ ناونیشان
ڕۆژێ دێ
هەر وەک چۆن
چۆلەکەی سەر درەختەکان و هاتنی پەرەسێلکەکان و نیگای ئاسکەکانی
شاریان لە یاد کرد
منیش لە یاد ئەکەن و
هەر خەم ئەمێنمەوە و بستە خاکی سلێمانی !

نووسین وەکو ئامرازێك بۆ مانەوەی مێژوو و شارستانیەتی مرۆڤ. نووسینی: هەرمان جەعفەر

مرۆق زۆربەی کات خەون بە جیهان و ژیانێکی باشتر دەبینێت، خەونەکانیش هەمیشە نابن بە ڕاستی، بەڵام دەکرێت جیهان و ژیان بە نووسین ڕازاوەتر و بەرجەستەتر بکەین.

نووسینیش، لە یەك وشە دەستپێدەکات و گەردوونێکی بێ کۆتاییشە. نووسین ئەو جیهانیە، کە جیا لە جیهانەکانی تر بە ئارامی دەتوانین بەهۆیەوە هەست و بۆچوونەکانمان دەربڕین و بە ڕیزکردنی وشەکان بپرژێینە سەر ویست و خولیاکانمان و بە ڕاستگۆیی بەخۆمان و دەوروبەرمان بڵێین ئەمە کێین؟ چیمان دەوێت؟ دەمانەوێت ببین بە چی؟

بەپێی توێژینەوەیەکی ڕێکخراوی یونسکۆ ساڵانە لە جیهان 2.2 ملیۆن پەرتووك بڵاودەکرێنەوە، بڵاوکردنەوەی ئەو ژمارە زۆرەی پەرتووك لە لایەك، لە لایەکی تریش چەندان توێژینەوە و وتار و پەرتووکی ئەلیکترۆنی بڵاودەکرێنەوە، بە هەبوونی ئەو ژمارە زۆرە پێویستیەکی وەها بۆ نووسین دەمێنێتەوە؟ ئەمە ئەو پرسیارەیە دەکرێت ئاراستە

بێت بەو كەسانەى دەيانەوێت بنووسن.

نووسين ئەو بەهرەيەى مرۆڤە تيايدا نووسەر دەتوانێت مەبەستەكان بخاتەڕوو، ئەمە لە برى ئەوەى نووسين تەنيا گێڕانەوە وا بێت. لە نووسين دەبێت نووسەر ئەوەى لەياد بێت لە جياتى ئەوەى شتەكانى بە خوێنەر بدات، ڕووداوە نووسراوەكانى نيشان بدات.

كاتيەتى لەسەر كێشەكان بدوێين، لێكەوتە و چارەسەرەكانيان، نەوەك گوێگر و خوێنەرى ئەوە بين كامە كەسايەتى چى پۆشيووە كە لە ئاهەنگێك بووە. هەر كاتێك دەستبكەين بە نووسين دەربارەى ئەو شتانەى لە ئەزموونى ژيانمان فێربووين، دەردەكەوێت ئەوانەى ئەو ئەزموونە نوسراوانە دەخوێننەوە ئاسانتر لە قورسى هەنگاوى سەرەتا و دەستپێكى هەر كارێك تێدەگەن و زيرەكانەتر دەستبەكاردەكەن.

نووسين و نووسەرەكان بەهۆى نووسينەكانيان تاريكيەكانى ژيان لادەبەن، ئازار دەگۆڕن بۆ خۆشى، بێ هيوايى، لە نەبوون بونياد دەنێن، شكست و دۆڕان دەگۆڕن بۆ هيوا و سەركەووتن.

لە نووسين، بيرۆكەى نوێ لە دايكدەبن، وەك ئەوەى نووسەر هاوسەرگيرى لەگەڵ نووسين كردبێت، لەگەڵ بەردەواميى نووسين كۆرپەلەى نوێ دێنە ژيان، ئەو كۆرپەلانە پێكدێن لە بيرۆكەى نوێ. هەر كاتێك مرۆڤ بيرۆكەى نوێى بۆ دروست ببن، بێگومان نوسەر دوێنێ، ئەمڕۆ و داهاتووشى خاوەن تايبەتمەندى خۆيان دەبن.

زياتر لەوەش، مرۆڤ لە سروشتى بايۆلۆجى خۆى خەياڵ و وێناكردنى هەيە، يەكێك لە ڕێگا كاريگەرەكانى بەرجەستەكردنى خەياڵ لە ژيانى ڕاستەقينە بە نووسينى خەياڵى خەياڵگەيە. خەياڵكردنى مرۆڤ بێ هەژمارن، بە هۆى نووسينەوەيان دەبنە بيرۆكەى ڕوون و داواكارى ژيرانە.

ئەوەى نووسين لە مێژووى مرۆڤايەتى گۆڕيوو□تى بێ پێشينە بووە، هەربۆيەش هەميشە پێنووس بە شمشێر چوێندراوە، پێنووس هێمايەك بووە بۆ هێز و دەسەڵات.

كاتێك دەنووسين ، دەمانەوێت مێژوو، فەرهەنگ و جوانى ژيان بە زيندوويى بهێڵينەوە، تەنانەت ئەگەر نوسين نەبووا□□ ن□وەى تازەى موس□□مانانەكان لە ئاواز و دێرەكانى قورئان بێ بەش دەبوون، كريستيانەكان بێ ئاگا دەبوون لە دواين ژەمى عيسا و جووەكانيش لە پەنا ديوارى ڕۆژئاواى ئۆرشەليم نزايان نەدەكرد و هيچ زانياريان

لەسەر ئاینەکەیان نەدەبوو.

کاتێک دەنوسین بە دەوروبەرمان دەڵێین ئەمەش هەین، بیردەکەینەوە و دەنگمان هەیە. ڕۆژ هەمیشە لە خۆرهەڵاتەوە هەڵدێت، کەوایە بەیانییەك هەردێت پێش هەمووان بەئاگا بێینەوە و ڕۆژەکە ببیت بە هی ئێمە. دەنگی نووسراومان ببیستن و دەر بە دەری بخوێننەوە.

گرنگ نییە کە نووسینی دایهێناوە، گرنگ ئەوەیە یەکەکە لە دیارە بەنرخەکان لە مێژووی مرۆقایەتی. بەهۆی نووسین نەوە دوای نەوە لە پەروەردە و فێرکردن و گواستنەوەی زانیارییەکان بەردەوام بوون.

لە هیچ ساتێکی تەمەن هەندەی ئەو کاتەی دەنووسن مرۆڤەکان لەگەڵ خۆیان ڕاستگۆ نین، چونکە گوناهبار نابین لەسەر خەیاڵ و بیرکردنەوەکانمان، ئاواش بەبێ ترس و بە ڕاستگۆیی هەست و ناخمان بە جیهانی دەرەوە دەکەینەوە. لە کاتی نووسین باوەڕێك هەیە لە ناخ و دەروونمان هیچ سزایەك و نەنگیەك نییە لەو دەنگە نووسراوەی ناخمان کە بە نووسین هاتەتە بوون.

وێڕای ئەوەش، نووسین وەکو ئامرازێك بۆ زیندووماندنەوەی بیرۆکەی کەسانی بلیمەت و بەهرەمەند لە نێو کۆمەڵگاکان پێویستی بە بەکرداریی کردن هەیە. ئەو کەسانەی دەنووسن دەبێت بزانن چۆن نووسینەکانیان دەبنە هۆی پێشکەوتنی کۆمەڵگە و تاکەکانی ئەو کۆمەڵگەیەی تیایدا دەژین. مەرجە نووسەر خۆی لە کۆمەڵگە و فەرهەنگی نەتەوەکەی جیانەکاتەوە و شتی نوێ و سوودبەخش بە ئاخێوەرانی زمانەکەی بگەیەنێت.

لە ڕووی مێژووییەوە، پێش ئەوەی مرۆق فێرببێت بنووسێت، سەدان هەزار ساڵ قسەیان دەکرد، پێکهاتەی زمانەکان بە ڕووداوێک یان نەخۆشییەکی پەتایی بە تەواویی لەناودەچوو، هەر بۆیەش ئەگەر دەستنووسێك لەو کاتانەوە مابێتەوە بێتە بەهایەک بۆ ئەوانەی جێنشینی ئێستای جوگرافیەکەی ئەوانن، هەروەك بێوۆلێف بە ئینگلیزەکان و گلگامەش بە سۆمەرییەکان و تەنانەت مەم و زینی ئەحمەدی خانیش بە ئێمەی کورد بێتە سەرمایەیەکی مێژوویی.

لە سەردەمی نوێگەریدا، نووسین ئامرازێکی کاریگەرە بۆ گفتوگۆکردن لەنێوان تاکەکانی کۆمەڵگە، نووسین زیاتر لە قسەکردن بۆ گفتوگۆکردن و ڕاگۆڕینەوە لە نێوان تاکەکان، تەنانەت پیرۆزبایی کردنی بۆنە ئاینی و نەتەوەییەکانیش بەکاردەهێندرێت. کەسایەتییەکان بە گەورەیی توانای نووسین و کاریگەری نووسینەکانیان

ه□د□سەنگیندرێن، زیرەکی و لێهاتووی کەسەکان لەسەر ڕووپەڕی کاغەزەکان ڕەنگدەداتەوە.

نووسین هەر پەیوەندیدار نیە بە کەسانی نێو ئەکادیما و خوێندەواران، بەڵکو ئامرازێکە بۆ هەموو تاکەکان، هەر لە نووسینی ئیمێلێکەوە تا دەگاتە نووسینی کتێبك ئێمە ڕۆژانە پێویستیمان بەوەیە بنووسین، تا خۆمان بە کۆمەڵگە و جیهان بناسێنین و چۆنیەتی بیرکردنەوە و تێڕوانینمان بۆ ژیان بخەینە ڕوو.

لە هەمووی گرنگتر بۆ ئەو کەسەی دەنووسێت ئەوەیە ناچار دەبێت تاوەکو زیاتر بخوێنێتەوە، لەگەڵ بەرەو پێشچوونی توانای نووسینی کەسەکان پێداویستی فێربوونی زمانی نوێ و ناسینی زمان و فەرھەنگی نەتەوەکانی تریش زیاتر□ ب□ت، ئەمەش وادەکات شێوازی ژیانی نوێ، بیرۆکەی نوێ و چۆنیەتی بەرەو پێش بردنی ژیان و کۆمەڵگەش لە ڕوانگەی جیاوازەوە بێتە نێو فەرھەنگی نەتەوە و کۆمەڵگەی نووسیار.

سەرەڕای هەموو ئەمانەش، نووسین یەکێکە لە هۆکارەکاریگەرەکان تاوەکو بتوانرێت ئاماجی پشت نووسینی کەسانی تربخوێنیدرێنەوە و مانا لە دڵی نوسەر هەڵبهێنرێتەە دەرەوە.

ڕۆشنبیری کورد و دواڵیزم بوون، میدیاکارێکی تۆزێک لیبڕاڵ بە نموونە..!–3… شەماڵ باروانی

بەشی سێیەم/

گەیشتووم بەو بڕوایەی تاکی کورد بە شێوەیەکی گشتی ڕقی لە هەموو جۆرە ڕەخنەیەکە و تەنها حەزی لە مەدح کردن و پییاھەڵگوتن و شاباش بەسەردا خوێندنەوەیە.

ئەی ئەوە نییە کاتێک شاهی و زەماوەندە و بەند گوتن و گۆرانی گوتندا، هونەرمەند، یان گۆرانی بێژ، یان بەندبێژێک
دێنن و شاباش بەسەر یەکتری دەخوێننەوە و لەکاتی شاباشک□یا

سنگیان دەردەپەڕێنن و ختکە دەیان گرێت و خۆیان وەکوو پاڵەوانەک دەتە بەرچاو!

لە بەشی یەکەمی ئەو نووسینەمدا باسم لە نووسەرێک کرد و قسەم لە سەر ئەوە کرد، کە لە لایەک دەیگووت ڕەخنە پیرۆزە و دەبێت هەموان بە ڕەحەکی ?یازی و دەڵەکی فراوان و بە شەوەیەکی شارستانی ڕەخنە قبوڵ کەین و پێشوازی لە هەر ڕەخنەیەکی دەسەزانە و جوان و بەجێ و بنیادنەربکەین بکەین، کەچی لە ژێر هەمان ئەو قسانەی سەبارەت بە ڕەخنە، سێ جار کەمەنتەکانی منی سڕیەوە، چونکو تەنها بۆچوونەکی جیاواز لەوەی ئەوەم نووسیبوو، کە دەڕەم ڕەخنە، لە ڕاستیا دەنا ڕەخنەش نەبوو.

لەو بەشەش باس لەمیدیاکارێک دەکەین.

میدیاکارێکی تری کوردی کەناڵی(?)ˇ، کە لە کەلێژی شەریعەیش، تائادێک هەم هاوڕێ و هەم مامۆستاشم بوو لە کەلێژکە و هەرگیز نەبم لە قەناخی سێی کەلێژی زانستە ئیسلامیەکان، وانەی (فیرەق)ی پێدەگووتین.
بە حوکمی ئەوەی هەردووکمان کەنەفەقە و پێشووتر دوو بابای دۆگماتیزم و ئائاستە ئیسلامی سیاسی بووین و دواتر هەندێک گەڕاین و بەرە و کراوەنە و لیبەڕالیەت و سیکۆلاریزم و ئەو شتانە ڕۆیشتین و دەستبەرداری دۆگم و ئایدیۆلۆژیای بەرمان بووین و ئەستا(کاتی کەلێژ و ئەستا)ش، لە زۆر شت و سەبارەت گەلێک چەمک هاوڕا و هاو ڕوانین بووین و هەڕەی فیکریمان ڕایەکی باش دەربارەی کەمەڵێک چەمکی وەکو سیکۆلاریزم و نوێگەری و کرانەوەی کەمەڵ و سەلەفیزم گەرایی و ئیسلامی سیاسی و تاد.. لەکتری نزیک بوو.

جائەو بەڕێزە، بەر لە چەند ڕۆژێکە لە فەیسبووکەکەی خۆی پۆستەکی کردبوو گلەیی ئەوەی کردبوو:
کە خەڵکێک هەیە جیقەدان تەنگە و جوەن دەدات و تەشهیرات دەکات و نووسیبووی(لەو هەرەمە کەس بۆی نیە گچکەترین پرسیار بکات، نەک لەسەر بنەما بڕاوە (قطعي)یەکانی ئیسلام، بەلکو لەسەر تەگەیشتنی باوی کەمەڵگە بە ئایین ئەگەر خورافیاتیش بێت، دنیایەک هەرەشە، جنێو، شکاندن، ناوزراندن، تەمەت و بوختان بە هەڵبەستن .
لەو کاتەشدا بەشێک لە ئیسلامی و هەڵگرانی نوێخوازی ئایینی کە بەدرێژایی ژیانیان باسی پێکەوەژیان، ئازادی رادەربرین، چاکسازی و دیدی نوێ دەکەن بە ئیسلام پێش ئایینداری تەقلیدیەکان دەکەونە هەرش کردن،)

کەچی کەمێنتەکەم بە ئەو کاک دکتۆر ڕەخنەگر و بەڕێز پرۆفیسۆر و ئەلنوەخواز و بابا میدیاکار و عەلاساس سینگفراوان و کاکە نیمچە لیبراڵە و تەزەک سیکۆلاریستە کرد و تەنها گووتم: ئەو کەناڵەی تە بەرنامە ئایینەکانی چەشتی مجەوور و زەڕ بە سەرو بەرن و فەوزا بەڵاوەیان دەبات و من هیچ پلانێکیان لە پشتەوە نابینم، کە ئامانج لەی هۆشیارکردنەوەی تاک و ڕیفۆرم و چاکسازی کردن بێت لە ئایین و تەرحردنی تەزێکی تازە و ڕوێکی تری ئایین و ڕوئیا و ئاراستەیەکی تری لیبراڵی ناو بازنەی ئایین و خوێندنەوەیەکی تری جیاوازی تەکستەکانی ئایین بێت، بە تایبەتی بەرنامەکەی بەڕێزت هیچ هەڵەیەکی دیاریکراوی نییە و ئەمرە لیبراڵەک، یان ڕووناکبیرێکی بواری ئایین ناسی بانگهێشتدەکەیت و بەیانی فەندەمەنتالیستەک، یان فەریکە فەقێیەکی نەخوێندەوار دەهێنیت و ئەوەی دوێنەت هەمووی زەڕبی سفر دەکەیتەوە و کورد وتەنی ڕیسەکە دەکەیتەوە بە خوری و ئینجا لە بەرنامەکەت کەمێڕێک بابەتی زۆر سادەی فیقهی دەورووژێنیت، کە هیچ سودێکیان نییە و هەندەی مەبەستت لەیان خە دەرخستنە، هەندە ئامانج لەی چاکسازی و شتی ترنییە.
پاشان تە باسی شتی گرنگ و جدی و بابەتی فیکری هەر ناکەیت و ئینجا بەم پێشنیازکرد و پێم گووت: هەوەدە هەندەک سوود لە ئەزموونی دوو بەرنامەی ئایینی فلان کەناڵە و فیسار بەڕێز وەربگریت.

کەچی یەکسەر بە ئەوەی گفتوگۆمان بکات و شتێک لە سەر ڕەخنەکەی من بڵێت، کەمێنتەکەی سڕیمەوە!

حەسەن زیرەک، هونەرمەندێکی ئامەرناس... دکتۆر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

بۆ خوێندنەوەی ئەم لێکۆڵینەوە دەربارەی زیرەکی هونەرمەند، کلیکی ئێرە بکەن...

MawlodEbrahim_ZirakDownload

بۆچی گوێ لە ڕۆشنبیر ناگیرێت؟... زانا ڕەزاق

یەکەم چونکە لەسەرەتاوە ئەوان خۆیان کردە لایەنگری لایەنێک وەکو کەسێکی ئەکادیمی نەبینران،
حزبەکانیش کەسانێکی وەک ڕۆشنبیر هەبوو تا ئێستاش بەردەوامە.

دووەم چونکە ڕۆشنبیرانەکان لەنێو خۆیان هەماهەنگی و ڕێکەوتن و پێکەوەییان نییە .

سێیەم چونکە کاتێک دەڵێن بۆچی گوێمان لێناگرن ئەمە لەڕووی دەروونییەوە بەشێکە لە خۆبچووکردنەوەیان، سیاسیەکانیش بەوە زیاتر ئەوەی لا بچووکتر دەبێتەوە !
چوارەم ڕۆشنبیران لەنێو خۆیان دابەشن و هەر خەریکی ڕەخنەی دوژمنکارانەن لە یەکتری لەجیاتی ڕێز زیاتر لە یەکتری بگرن بەچوون و ڕەخنەکانی یەکتر بەهێند وەرگرن دەچن زیاتر ڕێز لە ڕۆشنبیرە بیانییەکان و کەسانی تر دەگرن، بەسەریاندا هەڵدەڵێن .
کێشە نییە ڕێز لەوانیش بگرن بەس خۆتان لەگەڵ یەکتری وابن، یەکەمجار بە خۆتان وابن.
پێنجەم چونکە ئەوە وەک دوژمنێک دەبینرێن ئەمەش پیلانی دوژمنانی کوردستانە کە ڕۆشنبیرانێک لەگەڵ سیاسیانێک بکاتە دوژمن ،بەڵام هی بەدەست دەبینرێت وانییە.
هەر بۆ نموونە مرۆڤێک ئەگەر دەستێک لەگەڵ دوژمنێکی هەبێ هەردووکیان یەک ئەمر بەسەر مرۆڤێکە بکەن
بەقسەی کێ دەکات؟
شەشەم چونکە ڕۆشنبیران زیاتر وەک دووبەرە دەبینرێن ئەمەش نەک تەنیا ئەوان بەڵکو گروپە ئایدۆلۆژییەکانیش گوێ لە هی خۆیان زیاتر دەگرن تا هی بەرامبەر ، یانی تەنیا ڕوویەکی باس دەکەن ڕوویەکی تر باس ناکەن .
حەوتەم ڕۆشنبیرانێک زۆر دەڵێن کەس گوێ ناگرێت ،
چۆن گوێ بگرێت؟
تۆ دەڵێی پەروەردە خراپە
ئەی باسی بۆ بکە بە دیل و بیرۆکەی پێبدە ،

یانی باسی کێشەکان و هۆکارەکانیش بکە لەگەڵ چارەسەرەکەی.

“فەرید ئیلهامی” ئامێری ڕەسەن و کۆنی کوردی تەنبوور لە هەرێمی کوردستان زیندوو دەکاتەوە

مەنسوور جیهانی –

موزیکزانی ناوداری کورد “فەرید ئیلهامی” ئاوازدانەر، توێژەر، گۆرانیبێژ و ژەنیاری تەنبوور، لە گەورەترین پڕۆژەی هونەری خۆیدا دەیەوێت کە ئامێری ڕەسەن و کۆنی کوردی تەنبوور لە هەرێمی کوردستان زیندوو بکاتەوە.

موزیکزانی بەئەزموونی کورد “فەرید ئیلهامی” کە ئێستاکە لە هەرێمی کوردستان نیشتەجێیە لە گەورەترین پڕۆژەی هونەری خۆیدا، بە دامەزراندنی ماڵەی تەنبووری “ئەیاز”، بە دیکۆمێنت کردنی مەقامە ڕەسەنەکانی کوردەواری تەنبوور، وانە گوتنەوە و فێرکردنی گەنجانی کورد و هەروەها چەندین کاری هونەری بەنرخی دیکە، دەیەوێت کە ئامێری ڕەسەن و کۆنی کوردی تەنبوور لە هەرێمی کوردستان زیندوو بکاتەوە و خەڵکانی کورد، زیاتر ئاشنا و شارەزای ئەم ئامێرە ڕەسەنە بن.

ئیلهامی ماوەی 15 ساڵە کە سەبارەت بە ئامێری تەنبوور توێژینەوە دەکات و دەرئەنجامی ئەم توێژینەوانە ئەڵبوومی شانامەی کوردی بە ناونیشانی “مەقامی ئەفسانەکانی 2” بە دەنگی هەرمانی مامۆستا “شەهرام نازری”، کتێبی “هەزارەی تەنبوور” و چەندین بەڵگە فیلمی کوردی وەکوو ئینسکلۆپیدیایەکی ئامێری تەنبوورە کە تا ئەم ساتە وەختە بە بیانووی جۆراوجۆرەوە بڵاونەبوونەتەوە و هیوادارە کە لە چوارچێوەی پڕۆژەکانی ماڵەی تەنبووری “ئەیاز” لە هەرێمی کوردستان پشتیوانی لێبکرێت و بخرێتە بەر دەستی هۆگرانی هونەری موزیک و

ڕۆشنبیری کوردییەوە.

جێی ئاماژە پێدانە کە شانامە خوێندنی کوردی لەو مەلۆدییە ڕەسەن و ونبووە کوردیانەیە کە بە درێژایی سەدان ساڵ، تەمەنی هەیە.

"فەرید ئیلهامی" زیاتر لە 15 ساڵە وەکوو ئاوازدانەر و ژەنیاری تەنبوور لە تەنیشت مامۆستا "شەهرام نازری" کۆنسێرتی جۆراوجۆری لە ناوخۆ و دەرەوەی ئێران پێشکەش کردووە و لەم ماوەیەدا لە بواری تێکەڵاوکردنی شیعر و مۆسیقا و هەروەها شێوازیی گۆرانی خوێندنی دروست لە خزمەت بەڕێزیاندا بووە، لە بیست و پێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی "گەلاوێژ" لە تەلاری هونەری شاری سلێمانی یەکەمین جار بوو کە ئەم موزیکزانە کوردە لە بەرچاوی مامۆستا نازری وەکوو بینەر و میوانی تایبەت؛ گۆرانی بخوێنێت. هەر بەم بۆنەیەوە بە دابوونەریتی کۆنی تەنبوور، پێش دەستپێکی ئەم کۆنسێرتە، چووە خزمەت مامۆستاکەی و بە ماچ کردنی دەستەکانی پاڵەوانی مۆسیقای کوردستان و ئێران، ئیزنی لێوەرگرت و چووە ڕیزی گۆرانیبێژە کوردەکانی مۆسیقای مەقامی تەنبوورەوە.

"فەرید ئیلهامی" لە دوایین پڕۆژەی هونەری خۆیدا بە ئیزن وەرگرتن لە مامۆستا "شەهرام نازری" گۆرانیبێژی ناوداری کورد، گرووپی موزیکی "ئەفسانەی ڕۆژهەڵات"ی mystical music of East بە تێکەڵاوییەک لە مۆسیقای نەتەوە جۆراوجۆرەکان دامەزراند و هەروەها چالاکییەکانی خۆی وەکوو گۆرانیبێژی کوردی موزیکی مەقامی تەنبوور دەست پێکرد.

گرووپی موزیکی "ئەفسانەی ڕۆژهەڵات" بە سەرپەرەستی "فەرید ئیلهامی" ئاوازدانەر و ژەنیاری تەنبوور، بە هاوڕێیەتی لەگەڵ "محەمەد عەلی محەمەد حەسەنی" (دەنەواز) ژەنیاری بەنجۆ لە بەلووچستان، خاتوو "مینا دریس" گۆرانیبێژی عەڕەبی ئەهوازی، خاتوو "زینوە حەسەن راوی" گۆرانیبێژ لە هەرێمی کوردستان، خاتوو "غەزالە شیرازی" ژەنیاری چەلە و "ئەمین حەیدەری" ژەنیاری عوود لە ئێران، "نەبیل یۆسف شەریداوی" ژەنیاری عوودی عەڕەب، "دەرشەن جووت سینک ئانەند" ژەنیاری تەبلا لە هیندستان و "هەژار زەهاوی" ژەنیاری دەف لە هەرێمی کوردستان، لە یوبیلی زیوینی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی "گەلاوێژ" چەندین پارچە موسیقای مەقامی تەنبوور، مۆسیقای سیکەکانی هیندستان، مۆسیقای تەریقەتی چشتییەی بەلووچستان، مۆسیقای سۆفی عەڕەب و هەروەها شیعرەکانی حەزرەتی مەولانا جەلالەدینیان پێشکەش کرد.

دوایین کۆنسێڕتی “فەرید ئیلهامی” وەکوو ژەنیاری ئامێری تەنبوور بە هاوڕێیەتی لەگەڵ مامۆستا نازری و “سابیر نەزەرگاهی” ژەنیاری دیوان بە بیست و پێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی “گەلاوێژ” دەگەڕێتەوە کە تیایدا مەقامی کوردی “ساروخانی” لە مەقامەکانی کۆن و باستانی تەنبوور بە شیعری سەید “یەعقووب ماهیدشتی”یان پێشکەش کرد.

وێنەکان: مەنسوور جیهانی

بۆ زانیاریی زیاتر:
https://instagram.com/farid_elhami_official?igshid=YmMyMTA2M2Y=

لینکی دانلۆدی کۆنسێڕتەکانی “فەرید ئیلهامی”:
https://we.tl/t-XNYJn6hVxL

بەختەوەری و ڕوانینەکانی چێژ وخۆشی… شرۆڤەی: دڵشاد کاوانی

لێکدانەوەی فەلسەفی لە ڕەهەندە جیاکانی دا

سەرەتا:.
بەختەوەری و چێژ و خۆشی، سێ چەمکی جودان، لە ڕەهەندەکانی فەلسەفە و فەلسەفەکاری دا، مژارێکی گەرمی دەمی فەیلەسووفان بووە و گەلێ فەیلەسووف و ڕێباز و قۆناغی جیایی بڕیوە، تێگەیشتن و بۆچوونی زۆری لە بارەیەوە خراونەتە ڕوو، چێژ و خۆشی وەک دوو لقی دارێکی بەختەوەری سەیرکراوە، لە زۆربار دا وەک بەری جیای دەروون و سایکۆلۆژیای مرۆڤ دەردەکەون و لە یەک هەڵاوەرد دەبن، هەندێک جاریش وەک ئاوی سێ ڕووبار لە یەک جیا دەبنەوە هەم دیسان دەڕژێنە نێو دەریایەک ئەویش بەختەوەرییە.

بەختەوەری چییە؟

جیهانی ئێمە پڕە لە چەندین فۆرم و ماددە و جۆری چەمکی ڕۆحی،

یەکێک لەوانە بەختەوەرییە، دەخەکی ناوەکییە، کە ئاستی چەی جیاوازی هەیە: خۆشی و بەختەوەری. ئەو ڕەزامەندییەی مرۆڤ ئەزموونی دەکات بەدەنگ و ئارامە. خۆشی، دەشێت هەندێک جار وەک زریانێکی بەهێز دەرکەوێت، یان لە هەناوی ناخۆشییەکان لە دایک ببێت. گەلێ جاران چەرمەسەری ڕووپێشکردنی بەختەوەرییە.

جەوهەری بەختەوەری:.

هەموو کەسێک – چێژی خودی هەیە، خەون و ئارەزوو و ئەخلاقی مرۆڤەکان ئەوەندە جیاوازن کە جەوهەری بەختەوەری بۆ هەر تاکێک جیاوازە، هەندێک جار تەواو پێچەوانەی خۆشبەختی ئەوانی ترە. کەواتە، بازدانی کەسێک لە پردێکەوە یان یاری سەڕەج و شتە محاڵەکان دەتوانێت ببێتە هەی جێنجاڵەی هەستەکان، خۆشحاڵەی بەردەوامی ئەوانی دیکە – ترسان لە ترس و تێپەڕاندنی ترس، بە بوەرییەوە سەرلەشێواوی لە ئەرکێکی مەترسیداردا دەبیننەوە کە ڕێگەت پێدەدات هەزی کارەکتەری خۆت پیشانی کەسانی تر بدەیت، لە دەخەکی جددی وادا ناتوانیت شتێکی خراپتر لە خۆیاڵتدا بێت.

جەوهەری بەختەوەری لە تێڕوانینێکی بەرپرسیارانەدا بۆ ژیانی ئەوانی تر، گرنگترین شت بۆ ئەوان کارایيه.
هەروەتر چالاکی کۆمەڵایەتیی، تێڕوانینێکی ئەرێنی بۆ کۆمەڵگایە.
بەڵام زۆر کەس هەن بەدوای ساتێکی چێژدا دەگەڕێن لە گۆشەگیرکردنی خۆیان، بۆ تەنیا، بۆ نموونە
زۆربەی ژنان هەستێکی هاوبەشی بەختەوەرییان هەیە، “ژن”، کە بە دروستکردنی ماڵ و خێزانێکی تەواو و منداڵەی تەندروست و ئاسوودەیی کۆتایی دێت. بەڵام لە سەردەمی ئێمەدا دەتوانین تێبینی ئەوە بکرێت کە ژن- هونەر و فێمینیست و خانم- کۆرپە منداڵیان نییە و لە غیابی ئەواندا چێژی خۆیان بەدەست ناهێنن. چێژێکی گەورە دەتوانێت بە بە خواردن یان خواردنەوە، شتە گرانبەهاکان یان فەڕەکان، دەست لێدانی خۆش یان ئازار ڕووبدات. هاندەرێکی دیکە هەیە کە بەدەر لە ئەزموونی جووڵەی چێژ جێستەییەکان بکات، خۆشی نەخۆشی – هەستەکان لە جێستەدا بۆ تەواوی ئامادە نین. وەک ئامانج درووست دەبێت.

ڕوانگەی فەلسەفی بۆ بەختەوەری:ر

بیرکردنەوە لە خۆشبەختی شتێکی نوێ نییە. گەڕان بەدوای مانا و بەختەوەری هەمیشەیی لە ژیاندا دەمێکە ئازاری مرۆڤایەتی داوە، پەیوەندییە نا وجوودییەکانی واتای بەختەوەری لەدەست نادات،

بەڵکوو گۆڕانکاری فۆرمی لە نێو بەختەوەری دا دەکات. فەیلەسوفە دێرینەکان، مانای ئەم هەستەیان بەسەر دوو ئاڕاستەدا دابەش کرد: هێدۆنیستی و ئیدیەمی.
سەرەتا وەک چێژی چێژە ساتەوەختەکان، چێژە ناسکەکان بیری لێدەکرایەوە و وەک ئامانجی ژیان و ئامانجی هەڵسوکەوتی مرۆڤ دەیانبینی.
دووەمیان جەوهەری بەختەوەری ئەوەیە کە زۆر گرنگە لە هەر دەستکەوتێکی خوازراودا و لە دەرەوە دەستکەوتێکی ئەرێنی هەبێت.

مرۆڤ تەنیا دەتوانێت خەیاڵ بکات کە چۆن لە ئاراستەیەکی کەندا هەندێک لە شوێنکەوتووانی ئەم چینە خۆیان بە چێژە جەستەییەکانەوە سەرقاڵ دەکرد، هەندێکی تر چێژ لە بەردەوامبوون دەبینن، هەندێکی تر بەردەوامی و گەڕان، لە کاردا و بەختەوەرییەکانیان دەبینن لەگەڵ سەرکەوتنیان لە کار و زانستدا، و چۆن خەڵک هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەن . ئەم ئاراستە پێچەوانەیانە لە ماوەی سەدەکانی ڕابردوودا، تا ئێستا تازەیی خۆیان لەدەست نەداوە. ئەمڕۆ تێبینی ئەوە دەکەین کە چۆن ناکۆکی نێوان لایەنگرانی دوو بۆچوونی سەرتا سەبارەت بە بەختەوەری. هەندێک جار تەنانەت لەم دابەشکارییە، زات، خودییەتی کەسیش دەگرێتەوە.

دەبینین سەرەتای هاتنی سەردەمێکی نوێ، لەقۆناغی ئایینی مەسیحی، بە سەرهەڵدانی تێگەیشتنێکی نوێ و ئینجیلی لە سەرچاوەی بەختەوەریدا دیار بوو. پێشمەرجی بنەڕەتی ئەوەیە کە "عەشق بەختەوەرییە". تەنها خۆبەزلزانین، بەخراپی لەسەر مرۆڤ کەوتووە، خۆشییەکی ڕاستەقینەی مەسیحییە لە قبوڵکردنی خۆشەویستی قوربانیدانە بە ئازیزان. بە جۆرێکی دیکە لە ئایینی ئیسلام بە ناوی مرابت یان مجاهد، گەیشتنە بەپلەی باڵا و شەهادەت، ئەمەش دەکەوێتە سەر ئەو کەسەی کە بە دڵسۆزیەوە قوربانی دەدات، بە خۆشەویستییەوە ئەو خۆشەویستییەی دەبات کە بە خۆی و هەموو هەوڵێک دەدات. لە حاڵەتەکانی تردا بەپێی ئەم فەلسەفەیە بەختەوەری مەحاڵە یان هەڵەیە.

خۆشەویستی بەختەوەرییە:.

دەرمانی بەختەوەری فەلسەفەی پزیشکی و زانستێکی دیاریکراوی بەرگەنەگرتنە. جەوهەری بەختەوەری، بە بڕوای پسپۆڕانی پزیشکی، بوونی و کاریگەریی هەندێک هۆرمۆنی تایبەتە لە جەستەی مرۆڤدا وەک سیرۆتۆنین و ئەندۆرفین و دۆپامین. ئەم هۆرمۆنانە بە شێوازی

جیاواز کاریگەرییان لەسەر هەر کەسێک هەیە و هەستی جیاواز دروست دەکات.

کەواتە بە نموونە ئەندەرفینەکان واز لە هاوار ناهێنن، ترس و ماندوێتی بڕاو نابنەوە. هەروەها سیرۆتۆنین مەزاجێکی باش دەبەخشێت، بەڵام چالاکی جەستەیی زیاد دەکات، بە ئەوەی چێژی لە وەربگرێت و ئارەزووی زیاد بکات. کارکردنی دۆپامین هان دەدات. ئەوەی پێی دەوترێت هەڵمەنی چێژ دەبێتە هۆی ئەوەی مرۆڤ تووشی ناڕەحەتی و کەمخەوی و لەدەستدانی وزە و باری دەروونی خراپ بێت.

بۆ ئامانجی دەروونناسی زانستی:.

دەروونناسی زانستی هۆکاری تر لە سەرچاوەی بەختەوەریدا دەبینێت. ئەوە بە خۆشحاڵی بە هاوئاهەنگی نێوان چوار کایەی ژیانی مرۆڤ، تەندروستی، خێزان، کار و ئارامی دەروونی ناودەبات، کە ئەمەش ڕەزامەندی تەواوەتی کەسیە. ئەگەر مرۆڤ هاوسەنگی لە نێوان ئەم چوار لایەنەی ژیاندا هەبێت، ئەوا بە بڕوای پسپۆڕانی دەروونناس، بەختەوەری ئەزموون دەکات.

تەنها چێژێک:.

با ئەنجامەکان لەوە کورت بکەینەوە کەواتە بەڕاستی چی ڕوودەدات؟ جەوهەری بەختەوەری چییە؟ پێدەچێت لە سەرووی هەموو شتێکەوە بێت. تۆ بە سەلامەتی لەگەڵ هەموو مرۆڤەکانی تر، کەسانی پیشەیی و فەیلەسوف، کارمەندانی پزیشکی و دەروونناس، فەیلەسوفەکانی جیهانی کۆن و پسپۆڕانی جیهانی مۆدێرن کە هەموو خۆشیەکیان لە فرەچەشنی و دژایەتی و فرەچەشنی و دەرکەوتندا بەختەوەری لەوە دایە کە خۆت خۆشدەوێت، هاوڕایت. گرنگترین شت ئەوەیە کە خۆشبەختی لە هەموو شوێنێک هەیە، ئەمەش لە لەدایکبوونەوە تا مردن لەگەڵ خۆی دەمانباتە ناو بیرکردنەوە لە بەختەوەریی.

شرۆڤەی: دڵشاد کاوانی

دەســـەڵا تێکی شەقــوەشێن… گۆران هەڵ□ بجەیی

لە سیستەمی بەڕێوەبردنی وڵاتدا دامودەزگا و دامەزراوەکانی دەوڵەت لەزۆرترین حا□□□تدا نوێنەرایەتی جۆری ئەو دەسەڵاتە دەکەن کە وڵات بەڕێوەدەبات،دەتوانین بڵێین ئاوێنەی جۆری ئەقڵیەت و بیرکردنەوەو ڕەفتاری حیزبە حکوم□□انەکانن.
گەر دەســەڵاتێک خـــاوەن بەرنـــامە و پلان و خەمخۆری خەڵــک بێــت و ئەولەویەتی کارەکانی خۆشگوزەرانی و پاراستنی کەرامەتی هاوڵاتیان بێــت،کەواتە گەرەکە و ســروشتیە کە ســەرجەم پێکهاتەکــان ، ئەوانەی نوێنەرایەتی دەوڵەت دەکەن لەسەر هەمان ڕیتم بڕۆن و بەهەمان نەفەس کاربکەن.
لەدەمــی دەســەڵاتی نازیەکانــدا لە ئەڵمانیــا سوپــا ،پۆلیس، ئاسایش{گســتاپۆ} ، مەلیشیــای حیزبی،ڕێکخراوەکــانی لاوانــی نــازی و ســەرجەم هێزەچەکــدارەکانی وڵـــات ، تەنـــانەت فەرمـــانگە میریەکانیش،ڕەفتاروکرداریان ڕەنگدانەوەی سیاسەتی باوی نازیەکان بوو.ئەندامانی ئەو هێزانە بەدڕندەیی و سادیەت ناسرابوون ،کووشتنی مــر□ق ل□ کنیـــان لە کـــووشتنی چۆلەکە ئاســانتر بوو،ئیهـــانە و ئەشکەنجەدان و شکاندنی کەرامەتی مرۆڤەکان لەلایان کارێکی ڕۆتین بوو، بەجۆرێک لەگەڵ ئەو جۆرەکارە نامرۆڤانە ڕاهاتبوون، لەزەتیان لێ دەبینی و خەنی دەبوون پێی. ئەم جۆرە پەروەردەیە بەبەرنامە کرابوو ،ویست و
لەماوەی دەسەڵاتی جووت حیزبدا لەلایەن پیاوانی ئەو دەزگایانەوە بەردەوام سوکایەتی، تێهەڵدان، ئازاردان ،گرتن و زۆر کاری نا بەجێ و نایاسایی بەرامبەر بە هاوڵاتیان کراوەو دەکرێت ،دەمێکیش لەسەر ئەم تێهەڵــدان و کەرامەت شکانــدنانە دەبێتە هەرا ،بەرپرســێکی ئەو دەزگایە یا کەسێکی سەرووتر زۆر بێباکان□ د□□□□ت ،ئەو کارە فەردی بـــووەو ئێمە ڕێــز لەیاســادەگرین و بکەران ســزادەدەین،وەک ئەوەی یەکەمجاربێت کاری واڕوویدا بێت. هەر زۆری پێناچێت هەمان شت لە شـــوێنێکی دیکەو بەرامبەر بە کۆمەڵە کەســـانێکی دیکە دووبـــارە دەبێتەوە .کێشەکە لەوەدا ئەم ئەفسەرو پۆلیسانە بەو ئەرک□ ه□□□ناسن کە دەبێ پێی هەڵسن ،بەڵکو ئەوان پاراستنی حیزب و دەسەڵات بەئەرکی سەرەکی خۆیان دەزانن ،بەوەی دووشەق زیاتر بوەشێنن ئافەرینێک و پل□ بەرزکردنەوەیەک وەردەگرن.
ئاخر گەر کارمەندانی دەزگایەکی گرنگی وەک پۆلیس کە بەرکەوتنی

ڕۆژانەیان لەگەڵ هاوڵاتیاندا هەیە، گەر ئەمانە لە ژیانی کارکردنیاندا خولەکیان بۆ نەکرابێتەوە، ئامۆژگاری و ڕێنمایی نەکرابن دەربارەی چۆنیەتی مامەڵەی جوان و مەدەنیانە لەگەڵ هاوڵاتیاندا، یاخود باسی ئەزموونی مامەڵەی شارستانیانەی پۆلیسی وڵاتە پێشکەوتووەکانیان بۆ نەکرابێت، کەواتە هەر چاوەڕێی شکۆشاندن و شکاندنی کەرامەتی خەڵکیان لەدەکرێت. ڕاستیەکیش هەیە کە دەبێ بیزانین، ئەویش ئەوەیە کە جووت حیزب پێویستیان بەم جۆرە بەڵتەجی و شەق وەشێنانە هەیە، هەر ئەمانەن بە شەق و بۆکس و تووندووتیژی کەڵەکەکانی دەسەڵاتیان ڕاگرتوە. ئەمانە بەوەفاترین خزمەتکاری دەسەڵاتن، ئاوێنەی سرووشتی دەسەڵاتن، دەسەڵات خۆی مرۆڤ کوژە، نادادپەروەرە، نادیموکراتە، گەندەڵە، سەرکووتکەرە، ئە خۆ ناکرێت ڕێبازی دەسەڵاتێک بەوجۆرە بێت و چەکدارەکانی بەجۆرێکی تربێت.

وەک پێشتر ئاماژەم پێدا ئەوانە لە دوای وەشاندنی هەر شەقێکدا مووچەو پلەیان بەرزدەکرێتەوە، جا گەر هەندێک لە بەرپرسە پەیوەندیدارەکان باسی ڕاگرتن یا لەکاردەرکردن یا دادگایی و زیندانی کردنی ئەوکەسانەیان کرد، هەرگیز بەوایان پێ مەکەن، ئەوە تەنها بۆ گێلکردنی خەڵکە و هیچی تر. قوباد تالەبانی چەند لە بەڵێنەکەی بردەسەر بە سزادان و زیندانی کردنی ڕائید دلێری {نەخوێنەوار}، ئەو ڕائیدەی لە سلیمانی شەقی لەدەمی خوێندکارێک دا، یاخود شەقوەشێنەکەی هەولێر و بکوژانی خۆپیشاندانەکان چەندوچۆن سزادران، هەر هەندێش بەڵێنی سزادانی ئەو شەقوەشێنانەی دادگای سلیمانیش جێبەجێ دەکرێت.

نە بەوا بە بەڵێنەکانی بەرپرسانی ئیداری بکەن، نە بە سەردانی بەرپرسانی حیزبی بەلای شەقتێهەڵدراوان. دڵنیابن ئەوان شەقوەشێنێکی بەڵتەجی کە پەروەردەی خۆیانە و تاسەر ئێسقان دەسەزو گوێڕایەڵیانە، هەرگیز سزانادەن لە بەرخاتری هاوڵاتیەک.

نیوەی تەمەنم لە ئەوروپا بەسەربردوە زۆر جار لە نزیکەوە ئاگاداری مامەڵەی پۆلیسم لەگەڵ خەڵکدا، هەندە بەئەدەب و شارستانیەوە ڕەفتاردەکەن مرۆڤ شەرمەزاردەکەن. تەنها لە حاڵەتی {داکۆکی لەخود}دا بۆیان هەیە هێز بەکار بهێنن دەنا بە پێچەوانەوە گەر سەلمێندرا پۆلیسێک بە هەڵە زەبری بەکار هێناوە ئەوە سزادەدرێت و ڕاگەیاندنەکانیش دەیکەنە هەرا.

بەڕای من تا ئەم دوو حیزبە بەمجۆرەی ئێستا بەردەوامبن، بەوەی تەنها لە خەمی خۆیاندابن و هاوڵاتیش لەکنیان بێ بەهاو کەیلە بێت، ئیدی بەهیچ جۆرێک چاوەڕێی ڕەفتاری جوان و شارستانی لە کەسانی سەربە دامەزراوە میریەکانیش مەکەن، دڵنیابن ئەوانە هەر وەک خۆیان

دەمێننەوە و بەردەوام دەست و شەقیان کراوەدە بێت.
دڵنیام لە ناو ئەو دامەزراوانەدا کەسانی پاک و دڵسۆز هەن کە دەسەڵات نەیتوانیوە مەعدەنیان بگۆڕێت، بەڵام بەداخەوە کەمینەن و هێزێکی ئەوتۆیان نیە و ڕێگەشیان پێ نادرێت ڕۆڵیان هەبێت،دەلیلیشم ئەوەیە ئایا لە ناو ئەو پۆلیسانەی ناو بینای دادگادا بەویژدانێکیان تێدا نەبوو ڕێگری لەو شەقوشەنە بکات؟

چیرۆک شەقامە بازنەییەکان -11-
… ڕەسوڵ بەختیار

بیرکردنەوە لەشەقامە بازنەییەکان، وەک ئەوە وایە بیر لەگەورەترین شاری دونیا بکەیتەوە، هەموو بازنەکانی دونیایەک خۆشی و ناخۆشی و خەم و پەژارەوە و جوانی و ئەوین و دڵداری و سەرکەوتن و شکست و بەرەو لووتکە دەنوێنن، بەشێوەیەک ئەو شەقامانە هەموو شتێک لەخۆ دەگرن، بۆ ئەوەی ڕۆژێک لەڕۆژان دڵی غەریبێکیان شکاند بێ، ئەو غەریبانەی روو لەشەقامە بازنەییەکان دەکەن، بەشێکیان دوای ئەوەی دەوڵەمەند دەبن، نکۆڵی لەچاکەکارییەکان دەکەن، بەکورتی سپڵە دەردەچن، لەئێش و کارەکانیان هیچ کاتێک خەڵکی شەقامە بازنەییەکان بەشدار پێ نەکرد، نەوەک ڕۆژێک بۆ یەکێک لەو لەو لاوە باسی رابردووی بکات، لەوە دەترسن ڕۆژێک لەڕۆژان ئەو کاتانەی بیر بێتەوە، کە پەنای دەبردە بەر خەڵکی ئەو شەقامانە، کەچی ئێستا دەوڵەمەند بووە خۆی بەمیری زەمانە دەزانێ، بەشێکی دیکەی بەپێچەوانە بوون هەردەم هیچ شتێکی شەقامە بازنەییەکان لەیاد ناکات، بەردەوام بەشانازییەوە دوێنێ و ئەمڕۆ بەیەکەوە گرێ دەدا.
هیچ کاتێک شەقامە بازنەییەکان هیچ شتێکی بەچاوی هیچ غەریبێک نەداوەتەوە، نەوەک خۆی بەبچووک بزانێ ، کەچی بەکەسێکی خویان دەزانی، چونکە ئەو بازنانە هەردەم جێگەی هەمووان دەبێتەوە، بۆیە پێدەگوترێ شار دەبێ هەمووان لەخۆ بگرێ، کاسبکارێکی هیندی و بەنگالی و عەرەب و بیانییەکانی دیکە لەخۆی دەگرل، شەقامە بازنەییەکان هەردەم خۆی بەمەڵبەندی گەورەیی هەرێم و دەڤەرەکان زانیووە، بۆیە جێگەی هەمووان دەبێتەوە.
هەندێک کارەسات هەیە قەد لەیادی تاکەکانی شەقامە بازنەییەکان

ناچێتەوە،
لەساڵانی هەشتاکانی سەدەی بیستەم وڵاتەکەمان تووشی گەورەترین کارەسات بۆوە، رژێمی ئەو کات بۆ قەڵاچۆکردنی تاکەکانی ئەم کۆمەڵگەیە هەڵمەت و هێرشێکی ناڕەوای خستە سەر هەموو بار□ن□کانی ئەو وڵاتە و ناوی نا ئەنفال، لەتەلەفزێۆن بەشێکی نیشان دەدا گوایە ئەوانە دەستیان لەگەڵ دوژمندا گرێداوە، جگە لەوەی سەدان کەسی بێ سەر و شوێن کرد، دەیان هەزاڕ خانەوادەشی ئاوارەی دوا بازنەی شەقامە بازنەییەکان کرد،
بەهەمان شێوە زۆرێک لەپیاوانی رژێم زوربی□یان خەڵکی بازنەکان نەبوون، بۆیە زۆر بەڵ رەقی دژ بەخەڵکی بازنەکان بوون، چونکە تاکەکانی شەقامە بازنەییەکان هاوکاری ئاواره و بێدەرەتان و گوند سووتاوەکان دەکرد، بەهەموو ئامرازێکی گەیاندن هاوکاریان پێشکەش دەکرد، ئەوکات خەڵکی شەقامە بازنەییەکان هەموو خەمیان ئەوەبوو چۆن بتوانن خۆیان لەسەگەکانی رژێم بپارێزن، رژێمێک بەهۆی جاش و مەفرزە خاسە و ئەمنە خۆفرۆشەکانی راوی خەڵکیان دەنا، گەنجەکان ئەوانەی کەمێک هەست و خر□شیان و ج□ش و ه□بوو، بۆ جوانی وڵات، بەهەند وەرگرتنی ئەو جوانی و خاکە پیرۆزە، هەبوو لەتەک لایەنەکان دەستی هەبوو، گەلێکجار لەگەڕەکە دوورەکانی بازنەکان لەسەر دیوارەکان دورشمیان دژ بەرژێم دەنووسی، هەرچۆنێک بێ با کەمێک دوور بکەوینەوە لەو کەشە باس لەم دواییە بکەین، ئێستا سەگ لەنێو هەموو بازنەکان زۆر بووە، لەبەر برسییەتی زۆرجار دەیانەوێ پەلاماری خەڵک بدەن.
لێتان ناشارمەوە، لەسەگ و حەپە حەپەکەی زۆر دەترسم، کاتێک سەگ لەسەر رێگەم بێ بەهەر شێوەیەک خۆم لاددەم، زۆرجاریش هەیە تووش دەبم سەگەکان چەند مەترێک لێم دوورن ئازایەتێ من نەبووە خۆیان لێ لاداوم، بەڵکو رێبوارێکی دیکە زۆر شارەزایانە لەخۆی دووڕخستۆتەوە، رێبوارەکە وەک ئەوەی بزانێ دەترسم، پێیدەگوتم: نابێ بترسیت ، هەرچەند رابکەیت ئەو هەر بەدواتەوەیە، بۆیە نابێ بترسیت.
بیرمە سەردمێک لەرۆژنامەیەک کارم دەکرد بارەگای رۆژنامەکەمان نزیک بازاڕ بوو، شەو نیوە شەو دیزاینی لاپەڕەکانی رۆژنامە تەواو بوو، دوایی حواحافیزی هاوکارانم ملی رێگەم گرت هاتمە ناو بازاڕ، بەڵکو تەکسییەکم دەستکەوێ بۆ ماڵەوە، هەتا نزیک بانکی رافدێن هاتم…گوێم لە حەپەی سەگ بوو ترسێک کەوتە دڵم، بەڵام هەر بەردەوام بووم لەرۆیشتن، دووسەد مەترێک هەنگاوم نا لەناکاو سێ سەگ دەوریان دام، لەترسا رامکرد دووجار بەر بوومەوە هەردوو چۆکم بریندار بوو، هەستم بەوەکرد خوێنی لێدێتە خوارێ…شەکەت بووم و راوەستام سەگەکان هەندێک پێم حەپین دواتر وازیان هێنا…لەم کاتەدا لەدوورەوە

تەکسییەک هات دەیزانی هەترەشم چووە و زۆر لەو سەگانە دەترسم ...گەیشتە لام ،گوتی: سواربە با رزگارت بکەم، دوایی سواربوونی تەکسییەکە...شوفێرەکە قسەی وای نەکرد...تەنیا داوای ناونیشانی ماڵەوەی لێکردم...چەند رۆژێک دواتر برینی چەکەکانم هەر ساڕێژ نەبوون...بەڵام بڕیارمدا چیتر لەسەگ نەترسم.....ماوەیەکی دوور و درێژ تووشی سەگ و حەپە حەپی نەبوومەوە، کەچی لە چیرۆک و رۆمان، بابەتەکان و لەزۆر شوێن باس و بابەتی سەگ بەرچاوم دەکەوت وەک سەگی هار و سەگی پیس و سەگی بەوەفا و سەگی برسی، هەموو ئەمانەش بەپێی کلتووری گەلان باس دەکرا، هەردەم دەمویست شتێک بدۆزمەوە تا سەگەکان تاوانبار نەکەم، بەڵکو تەنیا ترسەکەم هۆیەکە، چەند ساڵێکە پێچوو ماڵمان بۆ گەڕەکێکە دوور لەسەنتەری شار باریکرد، گەڕەکە نوێیەکەمان لەگەڵ ئەوەی لە خانووی گەورە و فراوان پێکهاتبوو، بەڵام دەوروبەری چۆلەوانی بوو...یەکەم شەو گوێم لەحەپەی سەدان سەگ بوو، بەڵام ئەمجارە نەترسام و لەدڵی خۆمدا گوتم: دەبێ ئەو سەگانەی دێنە سەر رێم، بکەمە هاوڕێ ...تا پێم بکرێ خواردنیان بۆ پەیدا بکەم.... بەیانی کاتێک بۆ سەر کار رۆیشتم دووبارە حەپەحەپی سەگ دەستی پێکردەوە تا گەیشتمە نزیک جادەی سەرەکی و سواری پاس بووم نزیکەی دە سەگ بەدوامەوە بوون ....نەترسام و نەشلەژام بەیە ژمارەی سەگەکان تا دەهات کەمتر دەبوون، کاتێک ئاوڕم دایەوە تەنیا دوو سەگ مابوون، تەماشم کردن لەچاوانیان دیار بوو برسیانە....دوای گەڕانەوەم لەکار نزیک گەڕەکەمان بوومەوە..بینیم سەگەکان لەو چۆڵوانییە پاڵ کەوتبوون...چەند جارێک حەپەحەپیان کرد، وەک ئەوەی بەسەگەکانیتر بڵێن: گەڕایەوە ....ئەم دیمەنە رۆژانە دووبارە دەبۆوە... زۆرێک لەشەوەکانیش کاتێک بەتەنیا دەگەڕامەوە هەر لەدوام بوون، وەک ئەوەی بیانەوەی بەسەلامەتی بمگەیێننە ماڵەوە، هەتا نزیک دەرگا دەهاتن و دواتر پەرتەیان لێدەکرد.لەم ماوەیە کێشەیەکم تووشبوو و چارەسەرکردنی کەمێک ئەستەم بوو، کێشەکەشم لەلای کەس باس نەدەکرد، زۆرجار بەخەمباری رێگەم دەگرت، هەستیشم بەوە دەکرد، سەگەکان دەزانن کێشەیەکم هەیە، دواجار بڕیارمدا کێشەکە بەو جۆرەی خۆم دەمەوێ چارەسەری بکەم، ئەمجارەیان هەستم بەوەکرد، سەگەکان لەدەورم دەسۆڕانەوە تا هەر نەبێ ئاماژەیەک بدەن، کە بڕیارەکەم دروستە، دوای ئەوەی بڕیارمدا کاتێک شەو، کە هاتمەوە ئەمجارەیان سەگەکانی ئەو چۆلەوانییە هەموویان دەستییان بەحەپ حەپکرد، لەلای خۆم وام لێکدایەوە سەگەکان خۆشحاڵن بەو بڕیارە.

شەوانی ساڵانی هەشتای سەدەی بیستەم زۆر جیاوازە، لەگەڵ شەوانی ساڵانە دوو هەزار و هەژدە و نۆزدە و بیست و بیست و یەک و بیست و دووی سەدەی بیست و یەک، شەوانی پێشتر هەر زوو، کە ئێوارە دادەهات

هەموو خەڵکی بازنەکان بەرەو ماڵەوە دەڕۆیشتن، ئەو کات تەنیا ل□ بازنەی دووەم چەند چایخانەیەک هەبوو، بەڵام تەنیا ئەو کەسانەی لێبوو شەڕانی بوون، زۆربەی تاکەکان لەو سەردەمە خۆیان لەشەڕ و لاشەڕ لادەدا، گەنجەکانی ئەو سەردەمە لەوە دەترسان، لەلایەن کەسێکەوە تۆمەتێکیان بۆ داڕێژن، بۆ ئەو شەقامەی لەئێستادا بیست و چوار کاتژمێر جمەی دێ، ئەو کات لەشەواندا تەنیا تا دەوری کاتژمێر دەی شەو گەنجەکان دەچوونە ئەو چایخانانە، زۆر جار شەوان گەنجەکان لەنێوان یەکتردا بەشەڕ دەهاتن بەتایبەتی ئەو گەنجانەی شەوان لەباڕەکان دەگەڕانەوە، زۆربەیان چەقۆیان پێ بوو، ئەو کات جۆرە چەقۆیەک باو پێیان دەگوت چەقۆی بەحەلقە، زۆر بەکارامەیی دەیان توانی بیکەنەوە و رایبووەشێنن، گەلێکجار خەڵکی بێتاوانیش لەو بەینەدا بریندار د□بوون.

هەروەها لەو ساڵانەدا کەسانێک هەبوون پێیان دەگوتن “شەقاوە”، بەپێچەوانەی هەموو شەقاوەکانی شارەکانی دیکە، شەقاوەکانی ئەم بازنەیە هیچ ئازایەتییەکیان پێوە دیار نەبوو، شەقاوەی بازنەکانی یەکەم و دووەم تەنیا زۆڵمیان لەکەسانی هەژار و بێدەرەتان دەکرد، ناوی کەس ناڵێم، بەڵام ئەوانەی دەیخوێننەوە ناوەکان دەزانن، زۆرجار ئەو شەقاوانە رێگەیان لەقوتابییان دەگرت تا شتێکیان لێ بسێنن وەک چەند دینارێک، ئەگەر رووبەڕوویان ببوایەوە، خۆیان وا نیشان دەدا پارەیان پێ نەماوە، ئەگەر بتویستبوایە دەستیان لێ بووەشێنیت خۆیان ل□□ت لادەدا و تۆیان بەئازا دەناساند و دەیانویست ببنە هاوڕێت.

دوای راپەڕین، هەموو ئەو شەقاوانەی لەژیاندا مابوون تێکەڵ بەلایەنەکان بوون، هەر ئەو پیاوە ترسنۆکانە ئەمجارەیان چەندین کەسیان بەچەکەوە لەگەڵدا بوو، ئەمجارەیان بەشێکیان دەستیان بەدزی کرد، یاخود وەک پێشتر بەسەر خاوەن و دوکان و کۆگا و کارگە و کۆمپانیاکانیان دادا تا خاوەیان لێوەربگرن، کاتێک شەڕی ناوخۆیی روویدا زۆربەی ئەوانە بوونە پاڵەوانی ئەو شەڕە و بەشێکیان لێ کوژرا.

بەشێکی دیکەیان تێکەڵ بەو کۆمپانیانە بوون، کە کەرەستەیان بۆ شارەکانی ناوەڕاست و باشووری عێراق دەبرد، ئەوانیش لەلایەن گرووپە تیرۆرستەکان کوژران.

هەموو ئەوانەی شەقامە بازنەییەکانیان خوێندۆتەوە، زۆر جار کاتێک دەمبینن جەخت لەوە دەکەنەوە، ئەو نووسینە لەنێوەندی کتێبێکدا بەناوی رۆمان یان چیرۆک لەچاپ بدەم، بەشێک لەوانە هاوڕێمن خۆیان لەنێو ئەو بارنانە دۆزیوەتەوە، هەندێکیان بەخۆشحاڵییەوە باسی دەکەن، بەشێکی دیکەش زیاتر باس لەو رۆژگارانە دەکەن، کە لایان

تاریک بووە، هەمان شێوەش دوای راپەڕین دووبارە بۆتەوە.
رۆژانی رووناک و تاریک لەشەقامە بازنەییەکان زەربەی رێژەییە لەیەکێکەوە بە یەکێکی دیکە دەگۆڕێ، ئەو رۆژانەی لەلای خەڵکەکە رووناکن، لەوانەیە دەخی ماددی و دارایی باش بوو بێ، گرنگ ئەوەیە زۆرێک لەوانە رابردووی خۆیان لەبیر نەچووە.
زۆرێک لەوانەی لەشەقامە بازنەییەکان نیشەجێن، عەرەب و گەلانی دیکەن، لەمێژە لێرەن رۆژە رووناک و تاریکەکان وەک تاکەکانی ئێرە باس دەکەن، بەبێ وشەیەک زیاد بکەن، ئاه و حەسرەتی چەندین ساڵیان لەنێوەندی چیرۆک و گێڕانەوەکانیان بەدی دەکرێ.

ڕەسوڵ بەختیار

چاوپۆشی، جەوهەری کێشەکان؟… زانا ڕەزاق

یەکەم هۆکار کاتێک کەسێکی بالادەست و بەرپرس ئەوە دەکات لێپرسینەوەی لێناکرێت کەسانی تریش کە نزیکن لەو بەرپرسە یان هاوبیری ئەون هەمان کار دەکەن. ئەگەر بلێین بۆچی ؟چونکە لە نەستی مرۆڤەکە دەسەپێت بەلام ئەگەر ئەوە لەسەرەوە بەرەو خوارە لێپرسینەوەی لەگەل کراوە و یاسا سەروەر بوو ئەوا ووردە ووردە بەرەو چاکی دەڕوات بەهەمان شێوەش بە یاسا سەروەرنەبوونیش بە ئەو کەسانە ئەوە ڕوودەدات و کاریگەری خراپ خراپترینەکەی لە دوورمەودا دەردەکەوێت.
دووەم هۆکار کاتێک کەسێک ڕووبەڕووی توندوتیژی یان هەر شتێکی لەو شێوەیە دەبێتەوە ئەو کەسە یان بلێین ئەو مرۆڤە هەمان شت بەسەر کەسی تر دا دەکاتەوە زۆر جاریش کەسە نزیکەکانیەتی.
سێیەم هۆکار لە چاوپۆشی کردن و خۆشویست ئەمە ڕوو دەدات نموونەش کاتێک دایک دەمرێت پیاوەکە ژنی تر دەهێنێت ئەو ژنە ئەگەر خراپبوو لەگەل زڕە منداڵەکانی ئاوا هۆکارێک ئەو چاوپۆشی و خۆشویستنەی پیاوەکە جا بەهەر هۆکارێک چاوپۆشی لێبکات.
چوارەمیش کەسانی تر یان بلێین زۆر ئەو شتانە بە ئاشکرا باس ناکرێن یانی چونکە ئەمەش هۆکارێکی گرنگە ئەگەر زۆر باس بکرێن و

زۆر ئاشکرا بکرێن کەسانی تریش لە ترسی شتی وا کاری وا ناکەن.
پێنجەم هۆکار هەم پەیوەندی بەیاسای لێبوردنی گشتییەوە هەیە هەمیش کاتێک کەسێک خاوەن نفوز لەنێو کۆمەلگا بەهۆی خزم خزمێنە و شتی تر چارەسەر دەکات ئەمەش وا دەکات کەسانی تر پێشوەختە دەزانن بەهۆی ئەمەوە ترسی نەبێت بۆیە کاری خراپییەکان دەکات.
شەشەم هۆکار کۆمەلگاکانی ڕۆژهەلاتی و هی ئێمەش خاوەن دنیابینیەکی دیموکراسی و هۆشیاری نین بۆیە ئەمە لە هەموو شوێنێک ڕوودەدات کاتێک لێدانێک ئاشکرا دەبێ یان دەبینین دەبێ بزانین هەزاران لێدانی تریش هەیە شاراوەیە لەبەر هەندێک هۆکار ئاشکرا نەکراوە.
حەوتەمیش هۆکار بەهۆی هەلە تێگەیشتن لەنێوان کەسەکان ڕوودەدات.
هەشتەم هۆکاریش وا دەزانین بەمە شتەکە چارەسەر دەکرێت و کۆنترۆل دەکرێت بەلام لەڕووی دەروونی و مرۆڤناسییەوە کێشەکە ئالۆزتر دەکات نەک کۆتایی بە کێشەکە بهێنێت.
نۆیەم کاتێک تۆ لەنێو خێزانەکەت وایت و لێت قبول دەکەن وامەزانە کەسانی تریش هەمان ڕەفتار و کرداری خراپت لێ قبول بکە ئەمەش هۆکارێکی ترە.
دەیەم هۆکار کاتێک مرۆڤی ڕۆژهەلاتی و هی ئێمە دەزانن کەسێک لاوازە یان دوورە لە کێشە ئەوا کەسانی بەهێزتر و خاوەن پشت و پەنا پشت و پەناکە دەچێتە نەستی لەجیاتی کاری چاکی پێبکات کاری خراپی پێدەکات.

زانا ڕەزاق

سیکۆلاریزم و چەند سەرنجێک-11… شەماڵ بارەوانی

بەشی یانزەهەم/

پێشووتر و لە میانی دە بەشدا، باسی سیکۆلاریزممان کرد و لەوە دواین کە، ژیان و ئازادی و مافەکانی مرۆق و، ئایین و مەزهەب و دیدە جیاوازەکان لە ناو دەوڵەتێکی سیکۆلاریزم دا، حاڵیان چۆنە و چۆن ئازادانە و بێ هیچ ڕێگریەک، هەموو بیر و باوەڕێک و ئایینێک دەتوانێت لە سایەی سیستەمێکی سیکۆلاردا دەتوانن هەبن، لەم سەری

چەپ، بە ئەو پێیەی ڕاست، لەم سەری سەلەفیەتی ئایینی، بە ئەوپەڕی لائیک و بێ باوەڕی.

هەر لە میانی ئەو زنجیرە وتارە و چەند بەشەی"سیکۆلاریزم و چەند سەرنجێك"دا، با تۆزێک لە سەر سیستەمی سیوکراتی بپەیقین و بۆ خوێنەرانی ئازیزی ڕۆشن بکەینەوە لەوە بدوێین، کە ژیان لە سایەی حکومەتێکی دینی و سیستەمێکی سیوکراتیدا چۆنە و مرۆڤ و ئازادی و مافی ژن و یەکتری قبوڵ کردن و تولەرانس و پێکەوەژیان و پلورالیەتی ئایینی، سیاسی، کۆمەڵایەتی چی لێ بەسەردێت؟
سەرەتا دەبێت ئەو حەقیقەتە بزانین، کە دەوڵەتی سیوکراتی، دەوڵەتێکی نادیموکراسی تۆتالیتارە.

لە دەوڵەتی سیوکراتیدا، هیچ ئازادییەک بوونی نییە و خەلیفە، یان، سەرۆک، لە ڕێگەیەکی نادیموکراسی و لەلایەن گرووپێک، یان دەستەیەک، یان چەند کەسێکەوە، هەڵدەبژێردرێت و خۆی دەسەپێنێت و، بۆ هیچ کەسێکیش نییە لەو کەسانەی جەنابی سەرۆک، یان خەلیفە، حوکمیان دەکات، ئەو بەیعەت و بەڵێنە ناچاری و بەزۆرییەی بە سەرۆک و خەلیفەی داوە، لێی پاشگەز ببێتەوە و بیر لە هەڵبژاردنی کەسێکی تر بکاتەوە.
گەرنا ئەوە بە ناپاکی و شکاندنی پەیمانی ناچاری و بە زۆری دێتە ژمارتن.

ئەسڵەن، هەڵبژاردن هەر بوونی نییە و ئیتر بەو شێوەیە کە بوو بە خەلیفە، تامردن دەبێت هەر ئەو خەلیفەبێت و لە سەر کورسی دەسەڵات جێگیر بێت.

بیرکردنەوە و هەوڵدان بۆ لادانی خەلیفە، کفر و تاوان و پێچەوانەی بڕیار و ویستی خوداوەندە. چونکو خەلافەت کراسێکی پیرۆزە و خوداوەند تایبەت کردویەتی بەر باڵای موقەدەسی خەلیفە و کەس بۆی نییە لە بەری داکەنێت،
مەگەر بە کودەتا و شۆڕش و یاخی بوون نەبێت!

بەو چەشنە یەکجار بەیعەتدان و دەنگدان، دەنگدانێکی ناشارستانی و نادیموکراسی، دەنگدانێکی ناچاری و دیکتاتۆریانە، بەسیەتی بۆ ئەوەی خەلیفە، یان وەلی عەهدو جێ نشین، تامردن، هەر خەلیفە بێت.

ئەوە سەبارەت بە هەڵبژاردن و دانانی سەرۆک و خەلیفە و والی و کە و کە..

ئینجا، دەوڵەتی سیوکراتی حیجر لە سەر داهێنان دادەنێت و ڕێگری لە کرانەوەی کۆمەڵ دەکات، فیکری ئازاد و ئیجتیهادی ئەقڵ لەبار دەبات، شەمەندەفەری پێشکەوتن بۆ دواوە دەگەڕێنێتەوە و دەبێتە کەسپ لە بەردەم خواست و ئازادییەکانی تاک و جیاوازییەکان و فرە ڕەنگی و پلورالیەتی ئایینی، سیاسی و کۆمەڵایەتی دەسڕێتەوە و داری پێکەوەژیان دەبڕێتەوە و دەنگە جیاوازەکان دەخنکێنێت و پانتاییەک بۆ ئەویتر و کونجێک بۆ هەناسەی ئازادی ناهێڵێتەوە.
لە تێڕوانینی دەوڵەتی سیوکراتیدا: موزیک تابۆ و گۆرانی حەرامە، پەیکەر شیرک و وەرزش ئەنجامدانی خانمان و کچان هۆکاری فیتنەوەو ئاژاوە نانەوەیە. تێکەڵ بوونی هەردووک ڕەگەز، فیسق و فجور و لادانە. وێنە ناجائیز و تابۆ بەڕەڵاییە، دیموکراسیەت کفرە، یەکسانی جێندەری و ئازادی تاک و سەربەستی ژن، پیلانی غەرب و دەستی جولەکەیە. دەنگ و ڕەنگ و هەموو شتێکی ژن عەورەتە، پیاو خاوەنی دەسەڵات و هەموو شتێک و قەوام و ژن سەبەر و ژێردەستە و پاشکۆیە.

لە ناو دەوڵەتی سیوکراتیدا ئازادی عەقیدە و بیروباوەڕ و لائیک بوون و سیکۆلاریزم بوون، جێگایان نابێتەوە و هەموو پێکهاتە و ئایینەکانی تر بە پلەدوو هەژمار دەکرێن و هەمیشە ماف خورا و چەوساوەن.

ئەوە ئەگەر ڕێگەی مانەوەیەکی سەرشۆڕانەیان پێ بدرێت و جینۆساید و قڕ نەکرێن، وەکو ئەوەی دەوڵەتی خەلافەت و داعشی تیرۆرست لەگەڵ کوردانی ئێزدی و، مەسیحییەکان کردی.

چاوخشاندنێک بە بەرهەمەکانی چوارەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک”

مەنسوور جیهانی:

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” بە نمایشی 15 بەرهەم لە وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لە شاری کەرکووک

بەڕێوەچوو.

چوارەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” Kirkuk بە بەرپرسیاریی “سەردار زەنگەنە”، بە هەوڵی ئەنجوومەنی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” و هەروەها بە نمایشی 15 بەرهەم لە وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لەوانە: دانیماڕک، میسر، ئەلجەزایر، ئێران، تورکیا، هەرێمی کوردستان و عێراق لە سینەما “مۆڵ تایم سەنتەر” لە شاری کەرکووک بەڕێوەچوو.

ئەنجوومەنی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” لە بڵاوکراوەی خۆیدا ڕاگەیاندبوو کە ئەو بەرهەمانە دەتوانن لەم ڕووداوە سینەماییە بەشداریی بکەن کە لە ماوەی ساڵانی 2020، 2021 و 2022 بەرهەم هاتبێتن.

ئەم خولەی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” بە شێوەی پێشبڕکێی بەڕێوەنەچوو، بەڵام بە دەرهێنەری هەمووی فیلمەکانی بەشداربوو لە فێستیڤاڵە، بڕوانامەی ڕێزلێنان پێشکەش کرا.

ناوی ئەو 15 بەرهەمەی کە لە ڕێزانی بەڕێوەچوونی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک” لە سینەما “مۆڵ تایم سەنتەر”ی شاری کەرکووک پیشاندران بریتی بوون لە: کورتە فیلمی “دەستپێکی دووبارە” Starting Over لە دەرهێنانی “ئەڤین بەرازی” Evin Berazi لە وڵاتی دانیماڕک، کورتە فیلمی “باخی پاشا” King’s Garden لە دەرهێنانی “ئیرەج محەمەدی ڕەزینی” لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، کورتە فیلمی “ئەو بەم شێوەیە گەڕایەوە” لە دەرهێنانی “مەڕوە عەبدوالنەعم” لە وڵاتی میسر، کورتە فیلمی “جودی مرادان” Cudi of the Wishes لە دەرهێنانی “سەمیعە ییڵدیز” لە باکووری کوردستان، کورتە فیلمی “پرد” Bridge لە دەرهێنانی “بوکف محەمەد تاهیر چاوکی” لە وڵاتی ئەلجەزایر، کورتە فیلمی “سەمای بەفر” لە دەرهێنانی “پشتیوان عەبدوڵا” لە هەرێمی کوردستان، کورتە فیلمی “خەونەکان لە قووڵاییدا” لە دەرهێنانی “ڕەزا محەمەدی” لە شاری بانە، کورتە فیلمی “سووتانی 13.13” Ignition 13.13 لە دەرهێنانی “ئاندرێ سوبحی شەفیق ئەمین” لە وڵاتی میسر، کورتە فیلمی “بەلاش” Free لە دەرهێنانی “سامی کاکە” لە هەرێمی کوردستان، کورتە فیلمی “خولانەوە” لە دەرهێنانی “هەژیر ئەسعەدی” لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، کورتە فیلمی “15 خولەک” 15 Minute لە دەرهێنانی “محەمەد سەلیم” لە وڵاتی عێراق، کورتە فیلمی “ئەنفالی دارستان” لە دەرهێنانی

“محەمەد تۆفیق محەمەدی” لە شاری مەریوان، کورتە فیلمی “لاقی چەپ” (القدم الیسری) لە دەرھێنانی “فەلاح البغدادی” لە وڵاتی عێراق، کورتە فیلمی “دەرھێنەر” DIRECTOR لە دەرھێنانی هاوبەشی “ئازاد جەعفەرپوور” و “موردا حەق پەرەست” لە ڕۆژھەڵاتی کوردستان و کورتە فیلمی “تەقاندن” shoot لە دەرھێنانی “زید شکر” لە وڵاتی عێراق.

بۆ زانیاری زیاتر:
https://www.facebook.com/ملتقى-كركوك-السينمائي-الدولي-لافلام-الانيميشن-103912795625363/

ڕاگەیاندنی گشتی چوارەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی ئەنیمەیشنی “کەرکووک”.

چەکەرەکردنی ڕەخنە بە تۆوی ئیشراق، تیۆری ڕەخنەیی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە… گۆران سەباح

تا سیستمی پەروەردە لەسەر بنچینەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی بنیات نەنرێت، ڕەخنەگر دروست نا بێت. بیرکردنەوەی ڕەخنەیی هەوێنی ڕەخنەیە لە هەموو کایەکاندا.
هەموومان کۆکین، ڕەخنە لە ئەدەبی کوردیدا کڵۆلە. ڕەخنە لە ژێر کاریگەریی پێگەی سیاسی، ئایینی و کۆمەڵایەتیدا دێتە شێواندن. لەبەر هەندێ، بێو لێرە و لەوێ بیەوێت چەکەرە بکات، نووسەر، خوێنەر، ڕەخنەگر، چاپخانە و هەرسێ پێگەی سەرەوە سەرکوتی دەکەن،

دەیشارنەوە، هیچ نەبێ بایەخی پێ نادەن. نووسەرەکە قەبولی نییە (تێنووی ستایشە)؛ خوێنەرەکە پێی وایە دەتەوێت بتەکەی بشکێنی، چونکە نووسەرەکەی لا پیرۆز کراوە و بووەتە موریدی. ڕەخنەگرەکە وەهمێکی لا دروست بووە، پێی وایە هەر ڕێچکەی ئەو ڕاستە، نووسەر و خوێنەرەکە کردوویانەتە ناوەندی بڕیار، نازانێت ئەوەی ئەو دەیکات هەموو شتێکە، ڕەخنە نییە. چاپخانە و هەر سێ پێگەی ناوبراویش کاکی ڕەخنەگریان کردووەتە بت و دەیپەرستن. ئێ باشە، حاڵ ئاوا بێت، چۆن ڕەخنە چەکەرە دەکات. نایکات. قەت.

نائومێدیش نیم. وێڕای هەوڵی بەندە، گەشبینم بە هەوڵەیلی ڕژدی هۆشەنگ شێخ محمد. پڕۆژەکەی هۆشەنگ دارێکە چەندان لکی پێوە. لکێکیان هەوڵێکە بۆ دانانی بناخەی ڕەخنەیەکی خۆماڵی، پشت ئەستوور ب□ فەلسەفەی ئیشراقی سوورەوەردی. ئەگەر دەتەوێ بە وردی تێی بگەی، تکایە (حیکمەتی ئیشراق و خوێندنەوەکەی) بخوێننەوە. بەکورتی، فەلسەفەی ئیشراق لەمانە دەنۆڕێت و ورد دەبێتەوە: ڕووناکی (نوور) سەرچاوەی مەعریفەیە؛ ئەقڵی نەمر، ئەقڵی سوور، جەستە، دەروونی مر□ق، ت□کەڵکردنی فەلسەفە و عیرفان، مر□قی ئ□ق□انی، مر□قی ن□فسانی، مر□قی جستەیی، هتد.

بۆ پێشخستن و زەقکردنەوەی هەوڵەکەی هۆشەنگ، قسە لەسەر دوو کتێبی دەکەم، لە نیوەی یەکەمی ٢٠٢٢دا چاپی کردوون: ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی، دنیای تارمایی کارەکتەرە پەنهانەکان. یەکەمیان هەوڵێکە بۆ دروستکردنی ڕەخنەیەکی کوردانە لەسەر بنچینەی ئیشراق، دووەمیان نموونەیەکی پراکتیکیی هەوڵەکەیە، تێیدا، هۆشەنگ پڕۆژە ڕەخنەییەکەی لەسەر چەند دەقێکی یوسف عزەدین تاقی کردووەتەوە.

ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی

لەم کتێبەدا، هۆشەنگ دەڵێ بۆ دروستبوونی ڕەخنەیەکی کوردانە، دەبێ بچینەوە سەر (ڕەگ)مان. دەکرێ سوود لە گەنجینەی ڕەخنەی بیانی وەرگرین، بەس هەتا نەچینەوە سەر ڕەگ و ڕیشەی خۆمان، نابینە خاوەن ڕەخنە. خۆی وا باسی هەوڵەکەی دەکات، ” . . . ئەم هەوڵە ڕەخنەییە، بە گەڕانەوە بۆ فەلسەفەی ئیشراق، لە پێناو دامەزراندنی ڕەخنەیەکی کوردیی ڕەسەن و زیندووە، کە بتوانێت (کوردانە) لە بارەی وتارەکانی و ئەدەب و فەرھەنگ و زمان و دەقگەلی (خۆ)یەوە بدوێت.” (هۆشەنگ، ٢٠٢٢، لا ١٠٧).

دینی، فەلسەفی و ئیشراقییە، ڕەگی ئەدەبی کوردی. لەم کتێبەیدا، هۆشەنگ پێشانی دەدات هەر لە بابا تاهیری هەمەدانەوە بگرە (٩١٠-١٠١٠) تا دەگاتە حەریق (١٨٥٦-١٩٠٦)، ئەدەبی کوردی لە هەناوی ئایین و فەلسەفەی ئیشراقەوە هاتووە، بەڵام دوای دابەشکردنی

کوردستان، ئەم بەشەی باشوور لە ڕەگە ئیشراقییەکە دادەبڕێت، لەباتیان، ڕەگی "کوردایەتی" و شۆڕشگێڕی" گەشە دەکەن (پیرەمێرد تا ڕاپەڕین).
دوای ڕاپەڕین، چەند نووسەرێک (ناویان دەنێم نووسینسەقەت)، هەوڵیان دا بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دروست بکەن، بەس هەوڵەکەیان لەبار چوو چونکە لاسای نەریتی دەسەڵاتی کوردیان کردەوە، خۆیان لێ بووە کائینێکی پیرۆز. ئەم نووسەرانە، بە پشتبەستن بە نەقلێکی سەقەتی تیۆری ڕەخنەیی خۆرئاوایی، وەهمێکیان لا دروست بوو کە نا بێ کەس ڕەخنەیان لێ بگرێت، تەنیا ئەوان دەتوانن باسی ڕەخنە بکەن. ڕەخنەکەیشیان لیخن بوو بە تۆوی دەسەڵاتی سیاسی. تا وای لێهات بوونە تووتییەکی ڕەخنەی خۆرئاوایی. بە نەقلی پچڕپچڕ و قسەی باقوبریق، خوێنەری گەنجیان لە خشتە برد، چاویان داخستن و کردنیان بە دەروێشی خۆیان. لەوەش وێرانتر، چاوەڕێی ئەو دەروێشانە بوون تەنیا پێیاندا هەڵبڵێن، بە ئێستەیشەوە، تەنیا ستایشیان قەبولە. خەمە قووڵەکە ئەوەیە، ئەو موریدانە لاسای ئەو نووسینسەقەتانەیان کردەوە لە شێوازی نووسین، ئەمەیش وای کرد ئاستی نووسینیان نزم، پڕ لە گرێ و بێ سەروبەر بێت، جا هەندێکیان، لەپاڵ نووسینی سەقەت، وەرگێڕانی سەقەتیش دەکەن (پێم سەیرە ئەو نووسینسەقەتانە شین بۆ عەزیز گەردی دەگێڕن. لەباتی شین، وەرە لاسای عەزیز گەردی بکەنەوە، هەرنا شتێک لە زمانی وەرگێڕان/نووسینی وی فێر بن).
"لەم سەد ساڵەدا، ڕەگەکانی ئیشراقی کولتوری کوردی، هەم لە تێگەیشتن و هەم لە زماندا، بڕانەوە. دۆخێک دروست بوو کولتوری کوردی دوور لە ڕەگەکانی خۆی، لەسەر هەندێ بنەما و پێکهاتەی تر، پێڕەوکەی کرد." (هۆشەنگ، ٢٠٢٢، لا ١٠٤).
ئەوەی تا ئێستە پشتمان پێ بەستاوە بۆ ڕەخنە، ئی خۆرئاوایە. بۆیە هەردەم پاشکۆینە، هەندێ جار پاشکۆی تەواویش نین. پرسیارەکە ئەوەیە: تا کەی خۆمان بە خۆرئاوا هەڵواسین؟ تکایە بە هەڵە وەریمەگرن، مەبەستم سڕینەوەی ئەوان نییە، هەوڵەکەی من و تەنانەت ئەوەی هۆشەنگیش سوود وەردەگرن لە مێژوو و پراکتیکی ڕەخنەی خۆرئاوا، سوورەوەردیش سوودی لە پلێیتۆ و ئەرستۆ وەردەگرت. کەسەرەکە ئەوەیە ئێمە خۆمان ون کردووە، ئەوەی هۆشەنگ ناوی دەنێ "عەدەم"، لە هیچگەراییەکی قۆڕ، بێ بنەما و بێ ئاڕاستە.
خوێنەر، نووسەر و ڕەخنەگری کورد، بۆ پشتڕاستکردنەوەی دیدێکی، بۆچوونێکی، هەوڵێکی، پەنا دەباتە بەر خۆرئاواییەکان. بۆ نموونە، کاتێ دەڵێ "نیچە، سۆسێر، هتد وا دەڵێ"، پێی وایە گەیشتووەتە لووتکە و لەوسەری هاتیتەوە. ئەم خۆبەکەمزانینە، ئەم خۆگچکەکردنەوەیە، ئەم خۆپێهەڵواسینە، نەک ڕەخنە، مەخنەشی لێ شین

نابێت! نابینن، ئاستی زمان و ڕەخنەی کوردی چۆنە؟ ئەو هەموو وەرگێڕان، قەوچەقەوچ و نووسینەی لەمەڕ بیرمەندانی خۆرئاوا چی پێشکەش بە زمان، ڕەخنە و هزری کوردی کرد؟ بەرەواژ و سەقەتە کارەکە.

“. . . ئەوەندەی بکرێت، نووسین و پەرەگرافی هیچ نووسەر و فەیلەسووف و کتێبێک وەرناگرێت، مەگەر بە دەگمەن و لە کاتێکدا ئەو وەرگرتنە ببێتە بەشێکی جودانەبووەوە لە تەئویلەکەدا.” (هۆشەنگ، ٢٠٢٢، لا ١٩).

ئەمە یەکێکە لە پنتە سەرەکییەکانی (بازنەی سێیەمی گەڕانەوە)ی هۆشەنگ. ئەم پنتە، ڕەخنەگر دەرباز دەکات لە خۆهەڵواسین، خۆدانەپاڵ، خۆشاردنەوە، خۆکەمکردنەوەی لە ژێر کاریگەریی خۆرئاواییەکان. ئەمە هەنگاوێکی بوێرانە و پێویستە هۆشەنگ ناویەتی. دەبێ یەکێک بێتە دەنگ و بڵێ، “بەسە، هەندێ خۆتان بەم و بەو هەڵمەواسن. کاتیەتی بچنەوە سەر ڕێگی خۆتان، ڕێگی خۆرئاوا لە ملتان کەنەوە.”

پار، کتێبێکم لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕا بۆ کوردی (ناوەکەی ناهێڵم چونکە تا ئێستە بڵاو نەکراوەتەوە)، توێژەرێ ڕووسییەکە دەڵێ، زمان، کولتور و فەلسەفە لەم کوردستانەی خۆماندا تەشەنەی کردووە و پەڕیوەتەوە ئەنەدۆڵ و لەوێشەوە بۆ یۆنان. ڕێگی فەلسەفەی یۆنانی لەرێیە، بەس ئەمە ئەوەی هەشمانە دەیدەینە پاڵ خۆرئاواییەکان. خۆ سوورەوەردی ئەڵمانی با، ئێستە موریدانی هایدگەر، شۆپنهاوەر و کانت، هتد دەیانپەرست.

“رۆشنبیری کورد، بەتایبەتی ئەوانەی لە خۆرئاوابوون فێری زمانێک یان چەند زمانێکی بیانی ببوون، لە ڕێی بەرهەمگەلی ئەدەبی و هزرییەوە، توانیان کاریگەری لەسەر خوێنەر و رۆشنبیرانی کوردستان بکەن. جۆرە خوێندنەوەیەک و تەئویلێک بسەپێنن، کە لە کوردبوون و خۆرهەڵاتیبوونی ئێمە دوور بکەوێتەوە. لەم سی ساڵەدا، ئیشراق وەک ڕامانێکی ڕەخنەیی و بیرکردنەوەیەکی ڕەخنەیی، نەکەوتە بەر باس و لێکۆڵینەوە و تۆژینەوە و قسە لەسەرکردن و سوودوەرگرتن لەم پۆتەنشیالە ڕەخنەییەی لە فەلسەفەی ئیشراق و میراتی ئیشراقی بە گشتیدا هەیە. جا چ لە بەرهەم و نووسراوەکانی نووسەرانی کورد بێت، یان بەرهەمگەلی بێ خاوەن و بێ نووسەر، کە موڵکی میللەتن. لەم ماوەیەدا، کۆمەڵە بیر و ڕێباز و میتۆد و تیۆری ڕەخنەیی خۆرئاوایی لە ڕۆشنبیری کوردیدا چالاک کران و زۆر بە گەرمی ئیشیان لەسەر کرا. بە شێوەیەک وەک ئەوەی ئەم ڕێباز و تیۆر و میتۆدە ڕەخنەیانە

هەڵقولاوی ئەرێ بن و دەقی کوردی بەم تەزانە نەبێت نەخوێندرێتەوە." (هۆشەنگ، ٢٠٢٢، لا ٧٨).

هەر بازنە ڕۆشنبیرییەکەی کوردە ڕێی چۆڵ کردووە بۆ بازنەی دەسەڵات بەکەیفی خۆی یاری بە خاک، ئینتیما، سامان و زمان بکات. نووسینەقەتەکان، لەوەگەڕێ زمان و ڕەخنەی کوردیان وێران کرد، گەنجیان سەرڕێژە کرد، بێ بەرنامە کرد، هەرچی ئاکار و ڕەفتاری کوردانە بوو لەیان سەندنەوە. گوایە کاکم عەلمانییە و لە فەلسەفەی خۆرئاوا بووەتەوە، دژ بە فیتی دەسەڵات وتار دەنووسێت لەبارەی کۆمەڵگەی مەدەنی و دیموکراسی. بەری گوتاری ڕۆشنبیری و هزریی نووسەرانی چوار دەیەی پێشووی کورد دەخەکە هەموومان بێزی لێ دەکەینەوە. وەرە بنەڕەت سیستمی پەروەردە، کەرتی تەندروستی. گوتاری ڕۆشنبیریمان دروستبا، بازنەی دەسەڵات نەیدەتوانی یاری بە کەرتی پەروەردە و تەندروستی بکات. پێم ناڵێی چ لە نووسینەقەت و ڕۆشنبیری سەرخۆش شین دەبێت؟

"دابەڕانی کورد، لە سەد ساڵی ڕابردوودا، لەم ڕەنگە ڕەسەن و گرنگ و بنچینەییەدا، بووە هۆکاری ئەوەی سیاسەت لە شوێنی فەلسەفە و شیعر و ئەدەبدا، بەسەر کۆمەڵگەدا زاڵ بێت." (لا١٠٥، هۆشەنگ، ٢٠٢٢).

بەکورتی، هۆشەنگ بەم هەوڵەی دەیەوێت گەمەکە بشڵەقێنێت؛ گەمەک، تاکی کورد تێیدا بە پوولەکی و ڕواڵەتی کراوە، تێیدا سەرلێشێواو و فریودراوە. دەیەوێت هۆشیاریی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دروست بکات، "ڕەخنەگر" دروست بکات لەسەر بنچینەی مرۆڤبوون و گەڕانەوە بۆ خود، نەک لەسەر بنچینەی مەرگی نووسەر و چەند تیۆرێکی سواوی خۆرئاوایی کە ئەو نووسینەقەتانە بە سەقەتی گواستییانەوە.

کتێبی دووەم

دنیای تارمایی کارەکتەرە پەنهانەکان، گەڕانەوەکانی یوسف عزەدین لە خوێندنەوەیەکی ئیشراقییانەدا

ئەو تیۆرەی، هۆشەنگ دەقی کوردی پێ دەخوێنێتەوە پێی دەڵێن "بازنەی سێیەمی گەڕانەوە". تیۆرەکەی لە تەز، هزر و فەلسەفەی ئیشراق هەڵهێنجاوە. بەپێی بازنەی سێیەمی گەڕانەوە، هۆشەنگ چەند پێوەرێکی داناوە بۆ خوێندنەوەی دەق. پێوەرەکان: قووڵیی مرۆڤبوون، تەئویلی هێزی دەق، دیوی ناوەکی دەق و کارەکتەر، زمان و خەیاڵی نووسەر، دەرهاویشتە و ئیمکانی خوێندنەوەی دەق.

ئەم پێوەرانە تیۆرەکە پێناسە دەکەن. بازنەی سێیەمی گەڕانەوە،

هەردوو بازنەی ئایینی و زانستی دەبڕێت. لە پراکتیکی ئەم تیۆرەدا، ڕەخنەگر خوێندنەوەکەی پێ ناکات لە چەند وتەیەکی زلی بیرمەندانی خۆرئاوا، فڵان وای گوت، فیسار وا دەڵێت. نەخێر، بازنەی سێیەمی گەڕانەوە ئەم ڕیتم و شێوازە سەقەتەی خوێندنەوەی دەق تێک دەشکێنێت. لەباتی ئەوە، دەچێتە نێو هەناوی دەق، هەناوی کارەکتەر و نووسەر، ئەودیو پەردەیلی هونەری گەڕانەوە.
لەم کتێبەدا، هەشەنگ ڕەخنە لە بیست دەقی یوسف عزەدین دەگرێت، بە ئەوەی پێمان بڵێت دەقەکە باشە یان خراپ، بە ئەوەی باسی ڕێنووس و هەڵەچنی بکات (زۆرن ئەوانەی بەوەیان وەگرتییە)، بە ئەوەی چیرۆکەکانمان بۆ کورت بکاتەوە (ئی واش زۆرن، وا دەکەن)، بە ئەوەی بگەڕێتەوە سەر هیچ وتەیەکی زل و مردووی بیرمەندانی بیانی. هاتووە بە هاوێنەیەکی ئیشراقی، قسە لەسەر دەقەکانی یوسف دەکات.

کۆتاییی ئەم کتێبە (ئەنجامەکانی) بەس وەڵامت ناداتێ، پرسیاریش دروست دەکات، بەس کەلێن پڕ ناکاتەوە، دروستیشی دەکات. ئەمەش یەکێکە لە ئەرکەیلی تیۆری بازنەی سێیەمی گەڕانەوە. کە دەقێک دەخوێنییەوە، چ پرسیارێکت لا دروست دەبێت، وەڵامی چ پرسیارێک وەردەگری، چ کەلێنێک پڕ دەکەییەوە و چ کەلێنێک دروست دەبێت. هەشەنگ لە دوای خوێندنەوەی یوسف عزەدین، ئەم پرسیارانە دەکات: “ئەوەی لە جیهانی ئێمەدا ڕوو دەدات، ڕاستییە یان وەهم؟”؛ گەڕانەکان ڕاستین یان وەهم؟”؛ هەروەها ئەمانەش بەیان دەکات: “ژیان و ئیمان لە مرۆڤ دزران”؛ “لەم جیهانەدا، پێوەندیی نێوان ماهییەتی مرۆڤ و زمانی مرۆڤ پچڕا”؛ “لەم پڕۆژە شارستانی و کولتورییەدا، مرۆڤ حزووری لە دەست دا”؛ “ئەم ژیانە ماددیە وای لە مرۆڤ کردووە، قووڵترین ئەزموونی غووربەتی هەبێت”؛ “مرۆڤ لە ڕووی ماددییەوە پێشکەوتووە، بەڵام لە ڕووی ئەخلاقی و مرۆڤایەتییەوە کەوتووە.” ئەمانە و چەندان ئەنجامی تریش.
بازنەی سێیەمی گەڕانەوە یارمەتی خوێنەر دەدات دیوە شاراوەکانی دەق و نووسەر و کارەکتەر کەشف بکات. تیۆرەکە ئەزموونی خوێندنەوەی خوێنەر دەوڵەمەند دەکات، بۆ نووسەریش دەڵێ، “بەم شێوازە باسی شتەکانت کردووە، ئاوا شتەکانت گەیاندووە.” بازنەی سێیەمی گەڕانەوە دەق لە دەق دروست دەکات، واتە لە واتای دەق، واقیع لە خەیاڵی نووسەر، تێگەیین لە جیهان و خود و خودا لە هونەری گەڕانەوە.

تیۆری بازنەی سێیەمی گەڕانەوە خۆی دەپارێزێت لە هەڵسەنگاندنی دەق. پێم وایە هەڵسەنگاندن لکێکە لە ڕەخنە، بۆ ئەو، ڕەخنە تەواو

نییە. هەڵسەنگاندن لە نێو کارێکی ڕەخنەیی دەبێتە هۆی پێشکەوتنی زمان و هونەری گێڕانەوە. ساڵانە لە ئەمریکا باشترین و خراپترین ڕۆمان دیاری دەکرێن. هەڵسەنگاندن بە مانای باش و خراپ نا، بە مانای تێربوون لە هونەری گێڕانەوە، لە جوانینووسی. دەقێک چێژ بە خوێنەر نەگەیێنێت لە ڕووی گێڕانەوە و زمانەوە، قابیلی چاپبوون و بڵاوبوونەوە نییە، با باسی پرسێکی گرنگیش بکات. ئەگەر بە شێوازێکی هونەری، نووسەر نەیتوانی ئەو پرسە گرنگە بگەیەنێتەوە، با بە خۆی بچێت وتارێک بنووسێت، تا سکی دەشێت قسە بکات.

هۆشەنگ ڕوونی کردووەتەوە، تەنیا ئەو دەقانە دەنێ ژێر هاوەنەی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە، دەربچن لەو پێوەرانەی لە سەرەوە باس کران. واتە دەقێک ئەم پێوەرانەی سەرەوەی تێدا نەبێت قابیلی ڕەخنە نییە چونکە هیچی لە هەڵناهێنجرێت. ئەمەش کێماسیی تیۆرەکەیە، واتە هەموو دەقێکی پێ ناخوێندرێتەوە.
ڕەخنە هەر بۆ ئەوە نییە بزانین دەق چی دەڵێت، بۆ ئەوەیشە بزانین چی نالێت. لەم سەنگەیەوە، بازنەی سێیەمی گێڕانەوە دەتوانێت دەق هەڵسەنگێنێت و بڵێ، بۆ نموونە، "ئەم دەقە هیچمان پێ نالێت، یان شتێکی ئەوتۆی پێ نییە بۆ مرۆڤ و خود." ئەگەر وا نەبێ، هەرچی زەوقی هەستێت، ڕۆمانێک فڕێ دەداتە بازاڕ. بنواڕە بازاڕ، پڕە لە ڕۆمانی بێ تام، بێ سەروبەر، بێ سەلیقە. نووسەر بە کەیفی خۆی داوی داوەتە، زێتر لە پێنجسەت لاپەڕەی بە وتاری درێژ و قسەی پێ دەکاتەوە، گۆیا کاکم ڕۆمانی نووسیوە. لە شیعر هەر مەپرسە، ئەوەیان جێ دەهێڵم بۆ پسپۆڕانی بواری شیعر.

کورتەچیرۆکیش لەولا. نابێ بیشارمەوە، هەوڵی جوان و ڕزد هەن لە ڕۆمان و چیرۆک، دەبێ باسیان لەوە بکرێت. هۆشەنگ، بە لەو ئیشەی لەسەر یوسف عزەدین، چەندان ڕۆمانی تری خستووەتە ژێر هاوەنەی بازنەی سێیەمی گێڕانەوە. بەو ئەم هەوڵە و هاوشێوەکانی ئاو بدرێن، بیرکردنەوەی ڕەخنەیی دێتە مەیدان، ئەویش ڕەخنەگری لێ دەبێتەوە. ڕەخنەگرێک دوور لە سیاسەت و مەشەوب. ڕەخنەگرێک خۆی بە کەم نەزانێت لە ئاست خۆرئاوا، ڕەخنەگرێک موریدی هیچ نووسەرێکی پیرۆزکراو نەبێت، ڕەخنەگرێک ئاگای لە هونەری گێڕانەوە بێت.

سەردەمی پڕوپوچی.. مەحمود عەبدوڵڵا

سەردەمی پڕو پوچی "میدۆکراسی"
ناونیشانی کتێبێکی ئالان دۆنۆیە،ئەم کتێبە وێنەیەکی پوختی ئەو دنیایە پێشکەش دەکات کە لەسایەی نیولیبڕالیزم پێکهاتوە. دنیایەک کە لەڕێکخستنی سیاسی و ڕۆشنبیی و هونەردا دا ،گەیشتۆتە ئاستی داڕوخان،سیاسەت مردووە ،لەجیاتی سیاسەت حکومداری جێگەی گرتۆتەوە،کە تەکنیکێکی ودی کارگێڕیە.
مەبەست لە حکومداری نیولیب□ال□ ، ن□هێشتنی پێوەرەکان،بەهاکان ، هزری فەلسەفییە ، بۆ پەیوەنیمان بە جیهانەوە.داماڵران لەمۆڕاڵ،و بێ بایەخکردنی به هاکان لەلایەن چینێک لەکەسانی پڕوپوچ کە دەستیان بەسەر دەسەڵات داگرتووە،ئەم چینە کە ڕۆڵی ناوەندێک دەبینن لەنێوان تاکەکان و بەرژەوەندی سەرمایەدارەکان،هەوڵدەدەن یەک جۆربیرکردنەوە بەسەر ک□م□گ□ دا بسەپێنن. نکۆڵی لەهەرچەشنە بیرکردنەوەو و ئایدیایەکی باڵا دەکەن،بەڵام ئەمە لەڕاستیدا بۆ ڕێگریکردنە لە هەرچەشنە مەزنییەک کەمر□ق□کان بتوانن لەخۆیانی نیشان بدەن. هەوڵدەدرێت لەڕێگەی ئاکادیمیە کۆیلەکان ،زمانێکی نەرم و هێمن بسەپێنن بەسەر بیرکردنەوەی گشتیدا،بەجۆێک هەرزبریەکی زمان، لەبارەی بەهاکان وەک گێلێتی دەبیندرێت.بۆخۆت بژی، حەقی هیچت نەبێت، هەموشتێک گۆڕاوە،ئێمە نا بێت وەک ڕابردوو ،جدیبین،کتێبە ئاڵۆزەکانت بخەلاوە، پراگماتیبە، چونکە لەوانەیە هەڵەبین،ئەم دونیا بینییە هەوڵێکە بۆ داستبەرداربونی ئینسانەکان لە بیرکردنەوەو خۆدانە دەست چێژپەرستی و دورکەوتنەوە لەدانایی.
لەکاتێکدا ڕۆژ بەڕۆژ میللەتان دەچەوسێندرێنەوە ،بازرگانی چەک و شەڕو شۆڕ پەرەی پێدەدرێت ،لەلایەن ئەم چینە د□س□□□اتدارە کە بوکەڵەی کۆمپانیا فرەڕەگەزەکانن.حکومەتداری نیولیب□ا□□ ه□وڵێکە بۆگونجاندنی سیاسەتی دەوڵەت لەگەڵ بەرژەوەندی کۆمپانیاکان و ملیاردێرەکان. ئەم چینە ناوەندێکن بۆ ڕێکخستنی پەیوەندی تاک لەگەڵ پیشەسازیەکان،بازرگانی و کۆمپانیاکان.
حکومەتەکان داوای سک هەڵگوشین دەکەن،ڕەخنەی خەرجکردنی زۆری ک□م□گ□ دەکەن،لەکاتێکدا سەرمایەداران لەڕێگەی شارەزایانی میکانیکی کە هەوڵدەدەن بەهەشتێک بۆ د□و□م□ندان دروستبکەن، بەجۆرێک بۆنمونە دروستکردنی فڕۆکەی تایبەت بۆ ملیاردێرەکان ،بەکارهێنانی هەموشارەزایی ئەکادیمیەکان و پسپۆڕانی میکانیکی

بەخزمەتی ئەوانە بەکاردێت، ئەم کەیلەکردنە لەڕێگەی زانکۆکان دەکرێت، بەجۆرێک زانکۆکان پەیمانگاکانی توێژینەوە گەندەترین دامودەزگان، کە بەرژەوەندییان لەگەڵ بازاڕ گرێدراوە، پڕۆفیسۆرەکان وەک مافیاکانی دەرمان وان، کە براندەکانی زانکۆ دەفرۆشن، توێژینەوەکانیان ڕۆڵی فەتوا دەبینن، لە شەرعی بونی هەموو ئەو چاوچنۆکی و تێکدانەی کۆمپانیاکان دەیکەن لە ژینگەدا، لەلایەکیتر پارە لەو سیستەمەدا، بۆتە بەهایەکی ڕەهاو ، ناوەندی بەهاکان، ئەوەش بە بڕوای دۆنۆ لە بەرئەوەیە پڕوپوچەکان جگە لە ئابوری لەهیچ مەجالێکیردا ناتوانن ڕۆڵی سەرکردایەیەتی ببینن. پڕوپوچەکان لەڕێگەی حوکمدارییەوە هەوڵدەدەن ئەو بە بەهایی و پڕوپوچییە لە هەموئاستەکان، بکەنە بەهایەکی گشتی کۆمەڵگە، سرجەمی لایەنەکانی ژیان توشی داڕوخان هاتون، هونەرو وەرزش و سیاسەت و ڕۆشنبیری، هەمویان گۆڕاون بە پیشەسازی و قازانج.
زانکۆ وەک ناوەندێک بەکاردێت بۆ نەرمکردنی مرۆڤ و ڕامکردنی وکوشتنی کەسێتی شۆڕشگێڕ، ئەڵبەت زمانی توێژەرە گەورەکان ئەکدیمیست و پڕۆفیسۆرەکان، زمانێکە کە وەک دۆنۆ دەڵێت: زمانێکە لەسر بنمانا وەستاوە، نوسینی ئاڵۆز و توێژینەوە زۆرەکان کە کەڵکێکی وایان نییە تایبەتمەندی ناوەندە ئەکادیمیایەکانە، بە بڕوای ئالان دۆنۆ، توێژەرەکان، خەبیرەکان لەبیرکردنەوە دابڕاون، ئەوان بە خۆیان بیرناکەنەوە، بەڵکو بیرکردنەوەکانیان، مەعریفەکانیان دەفرۆشن، لەژێرکاریگەری قازانج و سەرمایە و باربەکردنی کۆپانیاکاندان. ئەمەش واتا ونبونی ئەقڵ و تراژیدیای ڕۆشنبیری.
ئالان دۆنۆ، بە پشت بەستن بە بۆچونەکانی جۆرج سیمیل، باس لە دۆخی تراجیدی ڕۆشنبیری و پڕوپوچی بیرکردنەوە دەکات و دەڵێت: بیرکردنەوە پڕوپوچ دەبێت کاتێک توێژەر بایەخ نادات بەگونجاندنی گیانی بە توێژینەوە پێشنیارکراوەکان. توێژەر بەخزمەتی ئابوری دادەمەزرێت، ئەوکاتەش بیرکردنەوە خەوشداردەبێت، دەچێتە ژێرباری ویستی دامەزراوەکەوە، نەک ویستی تاکەکەسی . ئەقڵانیەتی ئامێری ئەقڵانیەتێکە هەوڵی ڕازیکردنی توانای بەرهەم هێنانی دامەزراوەکە و سیستەم دەکات، نەک ڕازیکرنی خودی. ئەمە یە کە سیمیل ناوی دەنێت تراژیدیای ڕۆشنبیری.
هۆکاری ئەمەش بەڕای دۆنۆ: بریتیە لە زۆری توخمە بابەتییەکان وەک ڕاپۆڕتەکان، کتێبەکان، زانیاری ڕۆژو چەمکەکان و زانیاری و کارە پشتیوان بەتیۆریەکان، کە ڕۆڵیان هەیە وەک نێوەندی گوێزانەوە بەهزر. لێرەدا ئەقڵ وندەبێت، تەنانەت ئەقڵ هەست دەکات لەنێو دەریایەک زانیاری دا نقومبوە، لەترسێکدایە کە ئەوەی بەرهەمی دەنێت کارەساتی سەربارە بۆ دیاردەکە. ویستێکی مەعریفی ڕاستەقینە

و کەسی ل□ پشت بەرھەم ھێنانی ڕۆشنبیرییەوە نییە، ئەوەی ھەیە ویستی دامەزراوەکان و ھۆکارە ئابورەکانە. ئەمەش دورک□و□تنەوەیە لە پرۆسەی مەعریفە، کە پشت بە پێداویستی وئاوەزو توانا دەبەستێت، کە کەسی داھێنەر ئاسودە دەبێت بەکارەکەی، لێرەدا کاری ئەقڵیش ،وەک کاری دەستی کارێکی بێگیانە، کارێکە لەپێناو دەستکەوتی ئابوری و ھیچیتر. بەرھەم ھێنانی مه عریفە لەژێر کاریگەری پاڵنەرە ئاوریەکانەو ھیچیتر.

پڕوپوچی زاڵبوە، بەجۆرێک زۆرترین داخوازی لەسەر پروپوچییە، پڕوپوچیش ھەلێکە بۆسەرکەوتنی تاکەکەسی، بەجۆرێک کە ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین ناتوانین بیر لەئابوری بکەینەوە بەشێوەی دەستە جەمعی، بیرکردنەوە لەقازانج حیکمەت و ئاوەز وندەکات. پارە بێدەنگی دەکڕێت، ھەموشتێک لەژێر دەسەڵاتی پارەدا دەجو□ت□وە، ئەمەش واتا ئیفلاسی ئابوری گیانی لەبەرامبەر ئابوری مادیدا. وەک دۆنۆ دەڵێت: پارە لە ئاستە سایکۆلۆجیک□یدا کاریگەری شێوێنەری ھەیە، پار□ تیشکۆی چالاکی لەسەر ئامرازێک کۆدەکاتەوە، کەھەموو ئاوەزی ئەقڵانی وندەکات، لەڕەنگاو ڕەنگکردنی جیھاندا. ئەم بۆچونەی دۆنۆ ڕاستیەکی حاشا ھەڵنەگرە، ئەمڕۆ جیھان لەسایەی سیستەمێک دادەژیت کە نکۆڵی لە ھەمەڕەنگی دەکات، ھەوڵدەدرێت تەواوی مر□ق□کان بکەونە ناو پڕوپوچی، من ناوی دەنێم فاشیزمی پارە، چونکە لەم لایەنەوە پارە بکوژی دیالۆگ و حیکمەتە ، کە گەمژەیی و نائەقڵانی و دەمارگیری توخمی ناو ئایدیۆلۆژیا فاشیستیەکانن بەرھەم دێنێت . بەباوەڕی من ھیچ شتێک ھێندی پارە بکوژی دیالۆگ نییە، چونکە پارە وەک بەھایەکی ڕەھا سەپێندراوە و دانایش لەبیرکردنەوە جیادەکاتەوە.
دۆنۆ پێی وایە لە سەردەمی پڕوپوچیدا، پیشەکان گۆڕاون بۆ ئیش، ئیشی ڕوت، بەو واتایەی لەم سستەمەدا ھیچ ئیشێک تایبەتمەندی زاتی نییە، دەرھێنەرەکان سورن لەسەر بینینی ڕۆڵ بەکەسێک پەیوەندی بەھونەرەوە نیە، ئەمە لەبواری ھونردا، ، ئەمەش واتا ئیشی وەھمی ئەوەیدەکرێت ھیچ نییە، ھونەرمەندی بەناوبانگ خاوەن خەڵات، بەڵام ھیچی نەکردووە، تەنھا لاسایکردنەوەی ئیشە. بۆیە ھونەری خراپ، ئاڕاستەکراو بەرھەم دێت، مر□ق دابڕاوە لەئیشی درێژخایەن، بەبڕوای دۆنۆ سیستەمی پڕوپوچی گونجاوە لەگەڵ گەشەی سەرمایەدا گواستنەوە لەئیشێک بۆ ئیشێکیتر و ئیشکردن تەنھا لەپێناو قازانج وایکردوە ئیش بێگیان بێت، و ئیشکریش وەک ڕۆبۆت بۆقازانجی سەرمەیدارو کۆمپانیاکان ئیشبکات. واتا ھیج پاڵنەرێکی زاتی نییە بۆ ئیش. تەنانەت کاری ھزری و مەعریفیش، تینوێتی نییە بۆ مەعریفە، بەڵکو بۆ دەستکەوتنی قازانجە و گوێنادرێت بە کاریگەری

ئەو مەعریفەیەی بەرهەم دێت لەسەر کۆمەڵگا. ئابوری ب□ پلان، بێ بەهایی ، ب□ بازاڕکردنی هونه ر ڕۆشنبیری، دەرکەوتنی ڕۆشنبیرە بچوکەکان، بوکەڵەی میکانیکی تایبەتمەندی سیستەمی پڕوپوچین.

ئەمە یارییەکە ،کە پڕوپوچەکان دەیکەن، یاریەکە بکە دەستەواژەیەکی ڕانەگەیەنراو ە، یاساکانی فەرمی و نوسراونین، بەڵام چی دەگەیەنێت. یاریەکە بکە

ئەم دەستەواژەیە،گوزارشتە لەو یاریەی دەکرێت لەجیهاندا، یاریەکە بەکورتی ئەوەیە کە پڕوپوچەکان ،سەرەڕای بەتاڵیان لەبوارێکدا بەڵام وەک پاڵەوان دەردەکەون. لەبوارەکانی هونەر ،سیاسەت ڕۆشنبیریدا، یاریەکە قێزەونە، توندوتیژە بێ بەز□یانەیە. ئەو یاریە بەرلەهەرشت جەخت لە پارە دەکاتەوە وەک ناوەندێ بەهاکان،چونکە پڕو پوچەکان جگە لەبواری ئابور لەهیچ بوارێکیتردا مەجالی سەرکردایەتیان نیە. لەبەر ئەوەی جگە لەپارە هیچ شتێکیتریان نییە. یاریەکە جیهانیە،چینکی پڕوپوچ بەڕێوەی د□ بەن، لەهەرکوێش مەبەستیان بیت پڕو پوچێک قوت دەکەنەوە، بەمەرجێ یاریەکە بکات، یاریەکە لەبنەڕەتدا لەسەر ئەوە وەستاوە تۆ یاری بکەیت بۆ دەستە نادیارەکان پڕوپوچ بیت، بەڵام خۆت لێ ببێ بەشت. لەهەموشی گرنگتر وەهمی دەوڵەمەندکردنی هەموانە،.خەیاڵی سوپەرمانبون لە چیڕۆکەکەی مارشاڵ ماکلۆهاندا دەڵێت مر□قی نیاز پیس و بچوک لەهەموکەس زیاتر خەیاڵی سوپەرمان بون دەکات. لەم یاریەدا کەهەموبوارەکاندەگرێتەوە پیشە واتای لەدەستداوە، ئەوەی دەکرێت ئیشی وەهمییە. تەنها لەئاستی زماندا شت دەکرێت، پڕوپوچەکان هەوڵدەدەن یان دەتوانن لەهەربوارێکدا ببنە یاریکەر، بەمەرجێک ملکەچی یاساکانی یاریەک□ بن. چینێکی پڕوپوچ کە خۆیان لێ دەبێ بەشت ڕوکەش و بێ پێوەری تایبەتمەندیانە. کەسانێک دەبن□ یاریکەر وەک دەوترێت:کە هیچ شەونخونی و ماندوزونیان پێوە دیارنیی□، هیچ نازانن، وەلێ وەک زانا و بلیمەت دەردەکەون، لەکاتێکدا تەنها کۆمەڵێک قسە دەجونەوە، خاوەنی مەعریفەیەکی پوختن، زانین لەبارەی هەموشتێک ، بەڵام ڕوکەشانە. خەبیر، یان پڕۆفیشناڵ تایبەتمەندی کەسێکە کەڕ□ بۆتیانە ئیش دەکات بۆ ئە□ با بەکانی سیستەمی هیچوپوچی.

ئەودونیایەی تێیدا دەژین ، دنیایەکە بەگوێرەی بەرژەوەندی دەوڵەمەندەکان،سیاسیە پڕوپوچەکان ڕێکخراوە، بۆیە لەبواری سیاسی هیچ داهێنانێک نابینین ،هەموشتێک لەسەرمێزی گفتوگۆ دەکڕدرێت و دەفرۆشرێت،هیچ شتێکیش جێگیر نییە، بەربەریزمێکی ئابوری داهاتوی مر□قی نا□ۆشنکردووە. پڕوپوچەکان تەواوی کۆمەڵگاکان بۆ بەرژەوەندی کەمینەیەک دەکەنە قوربانی. بێ بەز□یانە شتڕ هەڵدەگیرسێنن،خەڵک ئاوارەدەکرێت، کۆمەڵکوژ دەکرێت، بەڵام یاریەکە بکە کۆدێکە بۆ ئەوەی

پڕوپوچەکان هەموشتێک پەردەپۆش بکەن. نیولیبڕالیزم بۆتە دەستی نادیار، ئەمڕۆ مرۆڤایەتی بەهۆی دەستە نادیارەکان ڕادەوەشێندرێت. بە هۆی هێزی پارەو کاریگەری وروژێنەرەکانی نیولیبڕاڵی مرۆڤەکان شوێن ئارەزوە کەسییەکان کەوتون، لە هیچ شوێنێک بەرژەوەندی گشتی نەماوە. سەرکەوتای تاکەکەسی، خەیاڵی سوپەرمانبون، مرۆڤەکانی دابڕاندووە بۆ ڕوبەڕوبونەوەی سیستەمی پڕوپوچی.
بەکورتی پڕوپوچی سیستەمێکە کە پڕوپوچەکان بەڕێوەی دەبەن. مەبەست لە پڕوپوچەکان کەسانێکن کە لە دەرەوەی پێوەر و بەهاکان ڕەفتاردەکەن ، بێ گوێدانە بنەما ئایدیلۆجیەکان. دەکرێت وەک کەسانێک دەستنیشانبکرێن کە دابڕاون لە مەعنەویات. پڕوپوچی هەبونی توانایەکە بۆ لاسایکردنەوەی کار، نەک توانای ڕاستەقینە ، زمان لوسی و زۆربڵێیی دەکرێت وەک توانایەک بۆ پڕوپوچەکان دەرفەتی سەرکەوتنیان بداتێ، لەسیستەمێکی پڕوپوچدا. کاری سیاسی ،هونەر و تا بوار ی ئەکادیمی و ڕۆشنبیریش کەوتونەتە ناو سیستەمی پڕوپوچی. بەبڕوای ئالان دۆنۆ جاران پڕوپوچەکان کەمینەیەک بون بەهەندە مەسەلە سودیان لێوردەگیرا، بەڵام ئەمڕۆ خواستێکی تەواو هەیە بۆ پڕوپوچی، پڕوپوچەکان زۆرینەن و داستیان بە سەردەسەڵاتدا گرتوە.زیرەکی ئەوان بریتییە لە توانای ناسینی پڕوپوچێکیتر و یەکتر هەڵدەنێن.وەنەبێ کەسانی بەتوانا بن، بەپێچەوانەوە ئەوانە دەبێت کەسانێک بن، کە نەبێتە ئاستێک لەتوانا پیشانبدەن، کە نەبێتە هۆی گومانکردن لەسیستەمەکە. بەبڕوای ئالان دۆنۆ پڕوپوچی لەجیاتی دورکەوتنەوە لە گەمژەیی، گەمژەیی لەفۆڕمی دەسەڵاتدا نمایش دەکەن، ئەوانە کەسانێکن دەتوانن مەیلی چاکسازی بەردەوام ، پێشکەوتن وەک ڕوکاری دەرەوەی گەمژەیی نمایش بکەن، بەبێ ئەوەی کارێک بکەن. سیستەمی پڕوپوچی گوزارشتە لە مردنی سیاسەت و بەها باڵاکان، کە حوکمداری شوێنی گرتۆتەوە ، بەجۆرێک هەوڵدەدرێت تەواوی کۆمەڵگاکان بەرەو جۆرێک بیرکردنەوە ئاڕاستە بکرێن کە خواستی پڕوپوچەکانە ،لەڕێگەی حوکمدارییەوە، لەڕێگەی سەپاندنی کۆمەڵێک مەرج و دانانی نەریتێک بۆ گواستنەوە لە پەیڕەی کۆمەڵایەتیدا، ئەڵبەت پڕوپوچی واتای ئەوەنییە کەسێکە سەرکەوتونەبێت لەکارێکی دیاریکراو بەڵکو مەبەست لە وەیە کە بێتە ڕەفتارێکی گشتی و باو کە پڕوپوچەکان دەتوانن لە داگیرکردنی پێگەی کۆمەڵایەتیشدا سەرکەوتوبن. دەکرێت پڕوپوچی وەک مەیلێک ببیندرێ بۆ سەرکەوتنی کۆمەڵایەتی ، بەشێوەیەکی سیستاماتیکی لەلایەن ناوەندەکانی دەسەڵات و سەرمایە ڕێگە خۆشدەکرێت.

مەحمود عەبدوڵڵا

بروسکەیەکی بە پەلە لە: س. جافەوە بۆ: ئاوی شینی زرێبار

دەزانی کات دووی بەرە بەیانە، نازانم لە کونجی کام دیدە نیگاوە لێت بڕوانم و بە وشە سیحرئامێزەکانم فرمێسکە هەڵقوڵاوەکانی برینی ئەوینت بسڕم، بە تیشکی کام کزەچرای شەوەزەنگ لە کەناری زرێبار شەوان و ساتە مەست و خومارییەکانی قاوەتاڵەکانی زەمەنی تاریکیت ڕۆشن بکەمەوە، لە کوێوە دەستم پێت بگات و لە دۆزەخی ئەنگوستەچاو و دڕاندەرە پڕ پاسەوانیت قورتارت بکەم، ئای لەو دەمە ئێوارە سەختەی ئەوکی برینمت هیشک هیشك کرد و هەستت بە قوڕپی گریان و ژانی سەختی دابڕانم نەکرد، چ فریستەیەک بووی لە تەختی بوڵاتی شاهانشاهیما تاجی سەروەری و سەلاریت لە سەر نابوو، نها قوڕپە بە حەسرەتەکانمان شەوی لە درێژ کردوین و نابڕێتەوە، خەو نەک لە چاوانمان زڕاوە بگرە پێی بە بەردەرگای خاو بوونەوەیشمان نابا هەتا سەر خەوە بشکێنین و کەمێ لە خەمی دابڕانمان دوور بکەوینەوە، کاتەکانی ئەمشەو دەزانم بۆ تۆیش بۆتە مەتەکەیەک و بەر بۆتە وەزەت و دەتخوا........ ئیدی چاریش ناچار دەبێ هەر لەرێوە کەفوکوڵی ئەژانە هەڵئەهەژم کە ئومێد و هیوا دەست لە ملی دادەی تەمەنمان بکا، ئەو دەم دەزانین دابڕاندنی خودان هێز لە یەکمان ناکا، با فرمێسکەکانیشمان شەڵاڵەی ئەغری نەو ئەو دەریا مەنگەی کەسەرباریمان بکا، لێ هەرگیز لێم ون نابی ئەمجارەیان بە قسەی دایکت دەکەم و لای مەلاکەی پشتی ماڵی خۆمانەوە چاوەزارە دەکەم، تاوەکو هیچ کەسێ جەسارەتی ئەوەی نەبێ توخنی بەردەگا بکەوێ و تارای سپیت بە هەڵبدا، دەتبینمەوە ئەی ڕووبارە سەرشێتەکەم زرێبار .

سەردار جاف

باد کامبەرگ . ئاڵمان
١٥ / ٠٦ / ٢٠٢٢

بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گوومڕا..13… شەمامە بارەوانی

بەشی سیانزەهەم/

چەتەکانی خودا..!

لە بەشی دوانزەهەمی بیرەوەرییەکانی فەقێیەکی گوومڕا..دا لە ڕێگای کتێبی(کۆماری پێغەمبەر)ەوە، باسم لە ڕوانگەی جوبران کرد، لەو بەشەیش لە ڕێگای کتێبێکی تری(چەتەکانی خودا..!) بەردەوام دەبین لە قسەکردن لە سەر ڕوانگەی ئەم پیاوە ڕووناکبیرە.

هەربەڕاستی ڕوانگەی(عەبدولڕەزاق جوبران)
تێڕوانینێکی وجودیانە و ئینسانیانەی نوێیە، سەبارەت بە خوداوەند و ئایین، دیدێکیتر و گۆشەنیگایەکیتری جیاوازە بە مێژوو، فیقه و کەلەپۆری ئایینی،
خوێندنەوەیەکی تری ئایین و عەقیدە و مێژووی ئایینە، ڕانانێکی تری جیاوازە، جیاواز لە هەموو ئەو خوێندنەوە کۆن و کلاسیکیانەی تائێستا بە ئایین کراوە.

ڕوانگەی عەبدولڕەزاق جوبران:
تێکشکاندنی هەموو ئەو بتانەیە کە فەقێ و کاهین و پیاوانی ئایینی لە بەردەم گەیشتن بە خوداوەند ڕێیان ناوە.

عەبدولڕەزاق جوبران
ڕەخنەی زۆرێک لە مەهافیمە کلاسیک و چەمکە کۆنەکانی ئایین دەگرێت و بە پشت بەستن بە تێگەیشتنێکی وجودیانە و سۆفیزمانەوە ڕوئیای نوێمان بۆ دەخاتەڕوو و
پێمان دەڵێت دین بە دڵ وەربگرە و پرسیار لە دڵ بکەو “استفت قلبك” بکە بە سەنتەری تێگەیشتن و هەنگاوەکانت، بکە کابەی تێڕوانین و ژیانت، بکە بە خاڵی ڕەفتارکردن و بڕیاردانت بکە بە بنەمای تێگەیشتنت لە وجود و قسەکانت.

عەبدولڕەزاق جوبران
پێمان دەڵێت بە سەلماندنی تێکستەکانی ئایین و گوومان نەکردن لە ڕاستێتی و دڵنیابوونەوە لە ئیلاهی بوونی هەرتێکستێک، پێویستمان بە هیچ عنعنە و بە سەنەد و گێڕەرەوە(راوی)یەک نییە، بەڵکو ئینسانی

بوونی ئەو تێکستەو تێکنەگیرانیەتی لە گەڵ مر□ق بوون و ویژدان و ئەخلاق و مۆڕاڵی مر□قایەتی و، پێوانەکردنیەتی بە پێوەرەکانی مر□ق، ب□سە تابزانین ئەو تێکستە ڕاستە، یاخود هەڵبەستراو، وەری بگرین، یان ڕەتیکەینەوە.

یانی هەرتێکستێکی ئایینی، بۆ وەرگرتن، یان ڕەتکردنەوەی، ئینسانی بوونی ئەو تێکستە و نائینسانی بوونی دەکەین بە پێوەر، نەک سەنەدەکەی، چونکو مر□ق س□نتەر و لوتکە و کابەی هەموو تێگەیشتنێکە.

جوبران

پێمان دەڵێت گرنک نییە عەقیدە و بیروباوەڕی ئایینیت سێیانەبێت، یاخود یەکتاپەرستی، یاخود بتێک بێت، گرنگ ئەوەیە ئەوەی تۆ دەیپەرستیت چەندە لە گەڵ مر□قدایە و ئایینەکەت چەندە مر□قانەیه، تاچەند ڕێزی لە ئازادی و کەرامەت و خواست و مافەکانی مر□ق گرتووەو تاچ ئەندازی□ی□ک مر□ق بوونی ڕەچاوکردووە و مر□ق بوونی لە تێکستەکانیدا بەرجەستەکردووە.

تاچەند ئەو خودایەی تۆ دەیپەرستیت بۆ مر□ق□ و ل□ خ□می مر□قای□تی و ل□ گ□□ مر□ق بوون و مر□قدایە.
هەر ئایینێک بە مر□قبوون دەپێورێت و هەڵدەسەنگێندرێت، نەک خوداوەندبوون.

بۆیە جوبران

پێمان دەڵێت ئایینی ڕاست ئەو ئایینە نییە ک□ بانگەشەی مۆنۆپۆڵکردنی ڕاستی دەکات، بەڵکو ئەو ئایینە ڕاستە کە، مر□ق بوونی تێدا قۆرخکراوە، مر□قایەتی تێدا ڕەچاوکراوە، مر□ق ت□دا □ووگ□ی□، مر□ق ت□یدا سەنتەرە، مر□ق ت□یدا گەوهەری ئایین و حەقیقەت و پیوەرە.

“چەتەکانی خودا”

پێمان دەڵێت یەکتاپەرستی خوداوەند، یەکتایی مر□قایەتی و خۆشویستنی مر□ق□کان و برایەتی مر□قایەتییە، بەرلەوەی مشتومڕی ئەوە بکەین کە خوداوەند دەست و پێی هەیە یاخود نا!

جوبرانیزم

یاخیبونێکە له توراسێکی کۆنەخوزانە و هەموو تێگەیشتنێکی مێژوویانە و سیاسیانە و فقهیانە و مەزهەبیانە و دۆگمایانەی ئایینی.

جوبران پێمان دەڵێت
سەیری لای چەپت بکە، ئەوە لای ڕاستە، ئەی ئەو کەسەی دەت ڕووتە، تەی تەنها درۆناکەیت.

ئاگاداربە، بڕوادارەکان بە بڕوان، ئاگادار بە، هاوسەرەکان، هاوسەرگیریان پێک نەهێناوە، ئاگاداری نوێژبە و نوێژ مەکە، ئاگاداری ناوەکان بە ئەوە ناوەکان نین، ئاگاداری فەقێیەکان بە، ئەوان خوداوەند دەنووسنەوەو ناشزانن بیخوێننەوە، ئاگاداری مێژوو بە، مێژووێک یان مێژووی پەیامبەرانی خوداوەندە، یانیش مێژووی دزەکان.

Seen by Shamal Ismael Kareem at Mon 11:44 PM

Shamal Ismael Kareem

جوبران پێمان دەڵێت
بۆ ئەوەی باوەڕت بە خوداوەند بێت، یەکەم ڕوکنی باوەڕ و مەرجی ئیمان، یەکەم شت کە پەیوەستە لەسەرت بیکەیت:
بە باوەڕ بوون و کافربوونتە بە پەرستگاکان،

نکۆڵیکردنتە لە فیقه و ئەحکامەکان، لە ڕفتارو مێژووی ئایین و کەهنوتەکان، بۆ ئەوەی لەگەڵ ڕاستیدا بیت، پەیوەستە لەسەرت کفر بە هەموو ئەو شتانە بکەیت کە مرۆڤەکان لەسەری ڕێککەوتوون، لەو شتانەی تائێستایش پێی دەڵێن ڕاستی و حەقیقەت، جا شتانی مێژوویی، یان ئایینی، یاخود شتگەلی بەهایی بن. باشترە بێ ئایین و وەک بێ دین و لائیکێک لەگەڵ خوداوەندا بمریت، نەوەک لە گەڵ ئایینێکی بێ خوداوەند.

جوبران
پێمان دەڵێت بێ بڕوایی بوون و کافربوون لەو کاتە دەبێتە ئەرک و ئەخلاق، کاتێک کتێبی خوداوەند و فەقێیەکان لەتای یەک تەرازودادەنرێت و بەیەک چاو سەیردەکرێت، کاتێک فەقێ دەبێت بەوەرگێڕی خوداوەند، نەک دە.

کافربون لەوکاتە دەست پێدەکات و دەبێت بە زەروری کاتێک دەگوترێت:
بە ئایینێک بکوژە هەرچەندە باشیش بێت،
دیندارێک سەرخە هەرچەند خراپیش بێت.

بۆیە دەبێ هەموومان کافربین لەوکاتەی عەلی لەناو میحرابەکەی دەکوژن و موعاویەش سەردەخەنە سەر مینبەر.

کافربوون و بێ بڕوایی ئەوکاتە لوتکەی بڕوا بوونە.

کاتێک دەیانەوێت ژنێک بەردباران کەن لەسەر(داوەن پیسی)، وەکو مەسیح دەبێ جارێ بۆ بەوایی خۆمان لە بەرامبەر ئەو کۆمەڵە بدەین و لە ڕوویان بوەستینەوە و پەنجە بکێشینە ناو چاوەکانیان و پێیان بڵێین بوەستن، کە لە ئێوە هەندە هەوری بە پەلە و فریشتەی بە هەڵەیەو گوناحبارنییە و تاوانێکی ئەنجام نەداوە، تابەت و لەسەر ئەوەی ئەوە لاتان تاوان و لادانە و ژنێکی لە سەر بەردباران بکەن!؟

جوبران
پەیمان دەدەمەت کافر ئەو کەسە نییە کە پێنج نوێژەکە ئەنجام نادات،
بەڵکو کافری حەقیقی ئەوکەسەیە کە بەهاکان جێ بەجێ ناکات،
کافر و مولحید و ئەتەست ئەو کەسە نییە کە باوەڕی بە مرۆڤ بوون و مرۆڤایەتی و خۆشبەختی و مافەکانی مرۆڤ هەیە، ئەو کەسە بڕواداری ڕاستەقینەیە، با نکوڵی لە بوونی ئەزدانیش بکات.

کافر ئەو کەسەیە خەڵک فریودەدات و بەختەوەری خەڵک دەدزێت، با بڕواتە حەج و ماڵی خواوەند و بەڕۆژووش بێت و نوێژیش بکات و بڕواتە پەرستگایش.

کافر ئەو کەسەنییە ناچێتە پەرستگا، کافر ئەو مرۆڤەیە کە ڕۆژی پێنج جار دەڕواتە پەرستگاو درەو زۆغەلی دەکات، قەڵەی خەڵک دەبڕێت و فرت و فێڵ لە کڕین و فرۆشتن دەکات.
لەسەر دەفتەری دۆلاردەخەوێت، بەڵام ئامادەنییە، بە دینارێک یارمەتی هەژارو لەقوماوێک بدات. کافر ئەو کەسەیە ئایینی هەیە بەڵام ویژدانی نییە، مەزهەبی هەیە مرۆڤ بوونی نییە، بەرماڵی هەیە، ئەخلاقی نییە.

جوبران
پەیمان دەدەمەت کافر ئەوانەن تەجاوزی مرۆڤایەتی دەکەن و مافەکانی مرۆڤ پێشێل دەکەن و خەڵکی ئازاردەدەن. مرۆڤەکان دەکەن بە کۆیلە و کەنیزەو ماڵی خەڵکی دەدزن و ئازادی خەڵکی دەستبەسەرداددەگرن و ژیانی مرۆڤەکان بە دۆزەخ دەکەن.

کافر ئەوانەن کاری توندوتیژی ئەنجام دەدەن و خودا لە بەرگی جەلادێکی دڵ ڕەق و کائینێکی بکووژ و، تیرۆردا پیشان دەدەن.

کافر ئەوانەن کە، تێزی ڕێژەیی ڕەتدەکەنەوە و خۆیان وەکو کۆتا ڕاستی و دوایین تەفسیرو یەقینێکی سەرو گوومان پیشاندەدەن و حەقیقەتەکان لەسەر ناوی خۆیان تاپۆ دەکەن!

جوبران
پێمان دەڵێت کفر باوەڕ نەبوون بە بوونی خوداوەندو داننەنان نییە بەو زاتە، بەڵکو کفری ڕاستەقینە باوەڕنەبوون و داننەنانە بە مرۆڤ بوونی مرۆڤەکان.

کفر سڕینەوەی خودایەتی خوداوەند نییە، هێندەی سڕینەوەی مرۆڤ بوونی مرۆڤەکانە، کفر بابەتێک نییە پەیوەندی نێوان خوداوەند و مرۆڤ بێت، بەڵکو کفر پەیوەندی نێوان مرۆڤێک و مرۆڤێکیترە.

کافر ئەو کەسە نییە باوەڕی بە دۆگم و عەقیدەی ئایینەکان نییە، کافر ئەو کەسەیە باوەڕی بە دادپەروەردی، ئازادی، لێبوردەیی، ئاشتی کۆمەڵایەتی، فرەیی ئایینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و پێکەوەژیان و جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ و یەکسانی نێوان مرۆڤەکان نییە، باوەڕی بە سەربەستی ژن و ژیان دۆستی و ژینگە دۆستی و ئاژەڵدۆستی و نیشتمان دۆستی نییە.

کافر ئەو کەسەیە باوەڕی بە ئازادی و مافەکانی تاک نییە و ڕێز لە حەز و هەڵبژاردن و خواست و تایبەتمەندی مرۆڤەکان ناگرێت و دەست لەژیانی تایبەتیان وەردەدات و دەم لە هەموو شتێک دەکوتێت و قسە لە سەر هەموو شتێکی مرۆڤەکان و دارو بەرد دەکات.

کافری ڕاستەقینە ئەو کەسەیە خۆی لە خەڵک دەکات بە گوتەبێژی خوداوەند و بەناوی خوداوە فەتوا دەردەکات و بڕیار لە سەر ژیانی خەڵک دەدات و دونیایەک بکەو نەکەو نەرمیان بە دادەڕێژێت و دەیەها بوت لە بەردەم بوونیان ڕێدەنێت و بە تابۆ و حەرام و توندوتیژی ژیانیان لێدەکات بە ژەهر و قوزەلقورت و دۆزەخ.

کافر ئەو مرۆڤەیە خۆی دەکات بە سێبەری ئاسمان و بەتەمی تاریکی ئایدیۆلۆژیاکەی ژیانی مرۆڤەکان دادەپۆشێت.

بە بڕواو فەرمەسۆن، ئەو ئینسانەیە کە ئایین تێکەڵ بە سیاسەت دەکات و خۆی دەکات بە پەرلەمەنتار و نوێنەری ئێزدان و مەکتەب سیاسی و ئەنجومەنی باڵاو کەناڵی تەلەفزیونی بەناوی خوداوەندە دادەنێت.

کافر هەموو ئەوانەن خۆیان دەکەن بە شمشێری خوداوەندو گەرووی ئازادیەکانی خەڵک دەبڕن، تیرۆر و ترس بڵاو دەکەنەوە، کۆتری ئاشتی لە سێدارەدەدەن و پەپولەی ئازادی تیرۆر دەکەن، مرۆڤایەتی خەڵتانی خوێن و ژیان و بوون وێران دەکەن.

Shamal Ismael Kareem

جوبران

پێمان دەڵێت مرۆق پێویستی بە واعیز و قەشە و کاهین و پیاوانی ئایینی و لاهوتیەکان نییە، تافەری پەرستشی بکەن، بەڵکو مرۆڤەکان پێویستیان بە مرۆڤە شۆڕشگێڕەکانە تاکو لە کۆیلایەتی ڕزگاریان بکەن.

عەبدولڕەزاق لە"چەتەکانی خودا"

پێمان دەڵێت قەیران و کێشەی ژیانی مرۆڤەکان قەیرانێکی لاهوتیانە نییە لە بەندایەتیکردنیدا، بەڵکو قەیرانی بوونیەتی لە بە کۆیلەکردنیدا، بۆیە کێشەی مرۆڤەکان هەندێ کێشەی عەقیدە نییە، بەقەد ئەوەی کێشەی ناعەدالەتی و ستەمە.

جوبران

پێمان دەڵێت خوداوەند پەیامبەرانی نارد، کەچی خەڵکی شوێن فەقێ و واعیز و پیاوە ئایینیەکان، شوێن کاهین و قەشەو حاخام و مەڵاکان کەوتن، لە کاتێکدا نازانن ئەوەی فەقێ و پیاوە ئایینیەکان نووسیویانە پێچەوانەو نەقیزی ئەوەیە کە خوداوەند ناردویەتی.

بۆیە ناکرێت مرۆڤێک بڕواداربێت، بەرلەوەی کفر بە مەعبەدو حوکمی کاهینەکان بکات و بە بڕوایی خۆی لە بەرامبەریاندا جاڕبدات.

جوبران

پێمان دەڵێت پێویستە لەسەرم چەند کفربکەم، تاکو ببم بڕوادار؟
لە تێڕوانینی "چەتەکانی خودا" کافربوون ئەرک و پێویستە بەو جۆرە بڕوایەی کە زۆری لا ئاساییە، لەو شوێنە نوێژو پەرستش بکات کە زگی هەژارونەدار و بێ نەوایەکی تێدا دەشەدرێت، لەو شوێنەی ژنی تێدا ئەتک و بە کەنیزە دەکرێت، لەو جێگایەی مرۆڤی تێدا بەردباران دەکرێت و سەردەبڕێت.

جوبران

پێمان دەڵێت گرنگ ئەوە نییە بڕوامان پێیەتی، بەڵکو ئەوەی گرنگە چۆنیەتی ئەو باوەڕهێنانەیە.

جوبران

پێمان دەڵێت ئەوەی بە ئایینێکی ساختە فریوتدەدات، ئەوە خوداکەتت لێ دەدزێت و، وەکو ئەو کەسەیش وایە کە بە ناوی عیشقێکی درۆینەوە دڵت دەدزێت.

جوبران
پێمان دەڵێت ئایە کەسێک، یاخود کۆمەڵێک و گرووپێک بە ناوی خوداوەندەوە، هەموو ئازادیەک لە خەڵک قەدەغە و بە تابۆ بکات، خۆی مین ڕێژبکات و بە خەڵکدا بتەقێنێتەوە، مرۆڤایەتی بتۆقێنێت و سەری مرۆڤ ببڕێت، ژن بەردباران بکات، کچ و دایک و خوشکی خەڵک دەست بەسەردابگرێت و بیانکات بە کەنیزەی چێژی ناوگەڵ و سێکس و لە بازاڕی بێ مروەتی و بێ بەهاییدا، لە شێوەی کاڵایەکی مادی بێ گیان و بێ ڕۆح، مامەڵە و کڕین و فرۆشتنیان پێو□ بکات، شاڵاوی داگیرکاری بۆ سەرخاکی وڵاتان ببات و خاک و وڵاتیان داگیربکات و کلتورو زمان و فەرهەنگ و هەموو شتێکیان تەعریب و ئەنفال بکات، مێژوویان بشێوێنێت،
هەر بەڕاستی ئەمانە سەرباز، یان چەتەکانی خودان!؟

من و ڕۆمانی (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ)… کاروان محەمەد فەتاح

(لەدەستدانی سامان زۆر لە پەیداکردنی قورسترە.) لە ڕۆمانەکەوە.

وەکوو خوێنەرێکی ناو دنیای ئەدەبی گێڕانەوە هەمیشە چێژ لەو تێکستانە وەردەگرم، کە بێژمار ئاسۆی نەزانراو لە بەردەم خوێنەردا دەکەنەوە. بە مانایەکی تر، بە هۆی پرۆسەیەکی فکرییەوە لە زانراوەوە بۆ نەزانراو پەڕیونەتەوە، نەک هەر ئەوە، بەڵکوو لەگەڵ خوێنەردا دەکەونە دایەڵۆگەوە و گومان دەخەنە سەر هەموو ئەو زانراوانەی، کە وەکوو حەقیقەتی ڕەها و نەگۆڕ تەماشای کردوون و دەستی پێیانەوە گرتووە. دەتوانم بڵێم بەرهه□مەکانی (کاروان عومەر کاکەسوور) لەم چەشنەن، بەو مانایەی، بەرهه□مێکی ئەم نووسەرە نادۆزیتەوە زانراوەکانی خۆتت پێ بداتەوە، بەڵکوو وەکوو گوترا گومان دەخاتە سەر زانراوەکانت و لەگەڵ خۆیدا بەرەو نەزانراوەکانت دەبات، ئەم پر□س□ی ل□ □□گەی ڕەهەندە فکری، فەلسەفی و

سایکۆلۆجییەکانی ناو بەرهەمەکانیەوە ئەنجام دەدات، بەبێ ئەوەی کاریگەریی ئەم سێ ڕەهەندە لە بەهای ئەدەبیی تێکستەکانی کەم کردبنەوە.

(کاروان) لە بەرهەمەکانیدا بە گشتی کار لەسەر تێکشکاندنی حەقیقەت و ڕەخساندنی دەرفەتی یەکسان بە هەموو دەنگەکان بەبێ جیاوازی دەکات، لە بەرهەمی (کاروان)دا هەر کارەکتەرێک خاوەنی دەنگی خۆیەتی و لە هیچ کارەکتەرێکی تر ناچێت. لێرەوەیە جیاوازی لە دایک دەبێت. بەهای جیاوازییش لەو شوێنەوە دەست پێ دەکات، کە دەنگێک نەبێتە هۆی سڕینەوەی یەکێکی تر.

سەرەڕای ئەوەی ڕۆمانی (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ) لەسەر چەندین بابەتی گرنگ ڕاوەستاوە، بەڵام نووسەر بە تایبەت چەمکی نامۆیی و یاخیبوونی قووڵ کردووەتەوە و ئاڕاستە جیاواز و ئاسۆ نەزانراوەکانی ئەو دوو چەمکەی پێشان داون. کوڕەقژدرێژ نامۆیی و یاخیبوونەکەی خۆی خۆش دەوێت. واتە ڕووبەڕووی چارەنووسی دەبێتەوە و بە هیچ خۆیی دەزانێت. بە مانایەکی تر، ئەم نامۆیی و یاخیبوونە کەس بە سەریدا نەسەپاندووە، بەڵکوو خۆی بەوپەڕی ئازادییەوە هەڵی بژاردووە و چێژی پێ دەبەخشێت، پێچەوانەی نامۆبوونی کۆمەڵایەتی، کە دەوروبەر بۆی دروست دەکەن. هەرچەندە گرتنی لەلایەن پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت و ئەمنەوە لە خەونەکەی دوور دەخەنەوە، کە پێی وایە ئەگەر وا بڕوات و هەموو تەمەنی لە زینداندا بە سەر ببات، ئەوا فریای بەدیهێنانی خەونەکەی ناکەوێت (لەدەستدانی سامانەکەی باوکی) واتە ڕابردوو بڕووخێنێت و ئێستا دابمەزرێنێت. ڕاستییەکەیشی ئەوەی دەیەوێت بیڕووخێنێت، ئەو بەها ساختانەن، کە دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکان بەو ڕابردووەیان لکاندووە و ئەو بە هیچ خۆیانیان دانانێت. لەمەوە ڕووبەڕووی دەسەڵاتەکان دەبێتەوە، لە پێش هەموویانەوە دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی، کە پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت نوێنەریەتی و دەسەڵاتی سیاسی، کە لە ئەمندا بەرجەستەیە. لەناو ئەو ژمارە زۆرەی گرتنیدا دەتوانین ئاماژەیەکی فەلسەفی بدۆزینەوە، ئەویش ترسی یاسا و کۆمەڵگە لە تاکە دەنگێک، کە جیاوازە و لەوان ناچێت. لێرەدا هێزی جیاوازبوون دەردەکەوێت، کە بە ژمارە ناپێورێت، بەڵکوو جیاوازییەکە بە خۆی گەورەترین هێزی بە کوڕەقژدرێژ بەخشیوە، بە ڕادەیەک، هەر کاتێک لە زیندان ئازاد دەکرێت، ڕاستەوخۆ دەست بەو کارە دەکاتەوە، کە هۆکاری گرتنەکەی بووە.

هەر لە سەرەتای ڕۆمانەکەوە بەر ئەم دەربڕینە دەکەوین؛ من چیرۆکی کوڕەکەچەڵەتان بۆ ناگێڕمەوە، کە لای هەمووان زانراو و ئاشکرایە، بەڵکوو هیی کوڕەقژدرێژتان بۆ دەگێڕمەوە، کە پێی نامۆن و نەتانبیستووە. واتە بازدان لە چیرۆکێکی فۆلکلۆری و زانراوەوە بەرەو چیرۆکێکی نەزانراو. وەکوو لە پێشتر گوترا (کاروان) زانراوەکانی خۆتت پێ ناداتەوە. (ئەوەی ئێستا من بۆتی دەگێڕمەوە چیرۆکی کوڕەقژدرێژە، کە ڕێک پێچەوانەی چیرۆکی کوڕەکەچەڵە. ل6)

ئەگەر لە تێکستدا ناو ناسنامە بێت بۆ ناسینەوەی کارەکتەر، ئەوا لێرەدا ناوی خودی کەس و شتەکان ئاستی ئاسایی تێدەپەڕێنن و بە شێوەیەکی نامۆ بەکار هاتوون، تەنانەت کۆی ڕۆمانەکە ناوی تایبەتیی یەک کارەکتەری تێدا نییە. هەموویان، یان بە هۆی خەسڵەت، یاخود لە ڕێی پیشەیانەوە ناویان هاتووە، بۆ نموونە (کوڕەکەچەڵە، کوڕەقژدرێژ، ژنی ساڵەن، ژنی ژێرزەمین، ژنە قەڵەوەکە، کچی گیتارژەن، کچی چیرۆک و چەندین ناوی تر) هەروەها ئەو ئامێرانەی، کە کوڕەقژدرێژ ناوی نامەی بۆ هەڵبژاردوون و داوا لە بازرگانان دەکات بۆی بهێنن، بەڵکوو لەڕێ بیانفرۆشێتەوە، وەکوو (بەفرماڵ، پاپزیقزیقا، کەژاوەی فیل، تەڵەی پڵنگ). پرۆسەسی ناونان لەم ڕۆمانەدا زیاتر لە ئاماژەیەکی هەیە، کە سەرجەمیان نامۆییەکە خەستتر دەکەنەوە. مرۆڤێک تەمەنی شەشتی تێپەڕاندووە و هێشتا بە (کوڕەقژدرێژ) بانگ دەکرێت. پۆلیس لەناو بازاڕدا سەریان بە گوێزان پاک تاشیوە، گوایە سزایان داوە و هەر بە (کوڕەقژدرێژ) بانگ دەکرێت، کە دەگاتە ئەوەی خۆی لە قاقای پێکەنین بدات. (ئەمڕۆ لە کاتێکدا تەمەنی لە شەست تێپەڕیوە، کەچی هەر وەک سەردەمی منداڵی و لاوێنیی چڕە و زوو درێژ دەبێتەوە. ل80)… یان (ئەمجارە لە زیندان بە دەرمانێکی کیمیاوی قژیان سووتاندووە و سەری یەک تاڵی پێوە نەماوە. هەمیشە کەلـلەی لە بەرهەتاودا دەبریسکێتەوە. ئەوە بۆ ساڵێک دەچێت موویەک سەری دەرنەهێناوە و چاوەڕێیش نییەتی ئیدی تاڵێکی دیکەی لێ بڕوێتەوە، بەڵام هێشتا هەر ناوی کوڕەقژدرێژە. کاتێ نێوی خۆی بە خەڵک دەڵێت، لە قاقای پێکەنین دەدەن. ل151)

چەندین جار ژنی ژێرزەمین و کوڕەقژدرێژ هەوڵ دەدەن ناوی یەک بزانن، ئەنجام هەوڵەکان بێسوود دەبن:

(_ دەتوانم لێت بپرسم ناوت چییە؟

_ کوڕەقژدرێژ.

ژنە قاقایەک لێ دەدات.

_ منیش ناوی خۆمت پێ نالێم، بەڵام دەتوانیت هەر بە ژنی ژێرزەمین

بانگم بکەیت! ل 131-132)

کارەکتەری کوڕەقژدرێژ هەڵگری دوو بیری فەلسەفییە، نامۆیی و یاخیبوون، کە نامۆیە بە دەوروبەرەکەی و ئەم نامۆبوونە وای لێ دەکات لە هەموو دامودەستگە یاسایی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە یاخی ببێت. هۆکاری نامۆبوونەکەی دەرەوەی خۆی نییە، یان دەستەڵاتی خۆی تێدا نەبێت، بەڵکوو هیی ناوەوەی خۆیەتی و لەو ڕێگەیەوە هەوڵی دامەزراندن و دۆزینەوەی خۆی دەدات. لێرەوە کوڕەقژدرێژ نامۆیی و یاخیبوونەکەی بە هۆشیارییەوە گرێ داوە. ئەمە وا دەکات یاخیبوون لە ڕابردوو ڕوو بدات. یەکەم ڕەتکردنەوەی مێژوویی، یاخیبوونە لەو ژیانەی خێزان بۆ تاک دروستی دەکات. کوڕەقژدرێژ لە سەرەتادا بە هۆی کەمیی تەمەنییەوە نامۆییەکی ناهۆشیارانەی بەرانبەر خێزانی خۆی هەیە. دوای ماوەیەکی زۆر بە هۆشیارییەکی فەلسەفییەوە بیر لەو بێباکییەی دایک و باوکی دەکاتەوە، کە لە منداڵی و هەرزەکاریدا کاتیان بۆی نەبووە. (بۆی دەرکەوتووە دایک و باوک هەمیشە ئەرکی ڕۆڵەکانیان قورس دەکەن، ئەوەتا دوای شەست ساڵ ئینجا توانیی ئەوە چاک بکات، کە ئەوان تێکیان دابوو. ل87)
ئەو سامانە زۆرەی باوکی بۆی جێ هێشت، بەو مەبەستەی بە هۆی ئەو سەروەتە زۆرەوە کوڕەکەی ژیانێکی ئاسوودە و دوور لە ترس و دڵەڕاوکێ بە ڕێ بکات، کەچی لەبری ئەوە، بازرگانیکردن دەکاتە بیانوویەک بۆ لەناوبردنی سامانەکەی باوکی، چونکە پێی وایە ئەو ڕابردووەی بۆی دروست کراوە، پێی نامۆیە و هیی ئەم نییە، دەبێت لێی یاخی ببێت و بەو هۆیەوە داهاتووی خۆی دروست بکات. سامانەکەی لە ناو دەبات و دەست بە کرێکاری و پاشان لە بازاڕدا دەستفرۆشی دەکات. ڕەتکردنەوەی ئەو ڕابردووە لە دایەڵۆگێکی درێژی نێوان کوڕەقژدرێژ و ژنی ژێرزەمیندا دەردەکەوێت:
(_ ژیانمم بە کرێکاری دەست پێ کردووە و دواتر بوومەتە دەستفرۆش.
تۆ بۆت هەیە هەموو کاتێ لەبارەی ئەوانەوە پرسیارم لێ بکەیت.
ژنە دەپرسێت:
_ ئینجا کەی دەستت دایە کرێکاری و کەی ڕووت کردە دەستفرۆشی؟
_ دەکرێت بڵێم ساڵێکە.
ژنە ڕووی گرژ دەکات و دەڵێت:
_ گاڵتە هەموو دەمێ خۆش نییە. حەزم لێیە پێوەندییەکەمان ڕژدییشی تێدا بێت.
_ گاڵتە ناکەم.

_ ئەی پێشتر چیت دەکرد؟ خەریکی چی بوویت؟
_ لەرەوە ڕابردوو دەست پێ دەکات و پێتی ناڵێم.
_ ئەها! کەواتە بۆم هەیە تەنیا لەبارەی یەک ساڵی تەوە بپرسم و شت بزانم. وایە؟
_ بەڵێ. ل 132-133)

تەنانەت لەوە دوورتریش دەڕوات، لە دایەلۆگەکی تری خۆی و ژنی ژێرزەمیندا، کاتێک پرسیاری ناوی لێ دەکات، بە کاتەوە دەیبەستێتەوە:
(_ ئەرێ ڕستەی (ناوت چییە؟) ڕابردووە، یان داهاتوو؟
_ لە ڕووی فۆرمەوە داهاتووە، بەڵام لە ڕووی ناوەڕۆکەوە ڕابردووە.
_ دەتوانم لێت بپرسم ناوت چییە؟
_ کوڕەقژدرێژ. ل130)

تاکە شتێک، کە کوڕەقژدرێژ داخی بۆ هەڵبکێشێت، ئەوەیە، پێنج ئامۆژگارییەکەی دی لە دەمی باوکیەوە نەبیست، تاکوو کارەکەی ئاسانتر بووایە و ڕێک پێچەوانەی ئەوانەی بکردایە، بەڵام ئەو یەکەیان سەرەکییە: (هەرگیز بۆ مەبەستی بازرگانی دەست بۆ شتێک مەبە، کە دانیشتووان پێویستیان پێی نییە. ئەو کەلوپەلانە بهێنە، کە خەڵک بۆی پەرۆشن و بەکاریان دەهێنن! ل25) هەموو ئەم دەربڕینانەی کوڕەقژدرێژ هەمان بۆ ڕەتکردنەوەی ڕابردووی خۆی و دامەزراندنی ئێستا و داهاتوو. ئەم یاخیبوونە لە ڕاسپاردەی باوکی، یاخیبوونەکی فەلسەفییە و نایەوێت ڕێگەی باوکی بگرێت، چونکە ڕێگەیەکی دیار و زانراوە و ئامانجی کوڕەقژدرێژیش مانەوە نییە لەناو زانراوەکاندا، بەڵکوو هەنگاونانە بەرەو نەزانراوەکان. تەنانەت ئامادە نییە گوێیشی لێ بگرێت. ئەمە بە ڕوونی لە دایەلۆگی نێوان خۆی و باوکیدا دەردەکەوێت:
(_ ڕاستە هەرگیز ڕێک نەکەوتووە ئێمە ئاوا پێکەوە دابنیشین و قسە بکەین، بەڵام ئەمڕۆ زۆر پێویستە گوێم لێ بگریت، کە شەش شتت پێ بڵێم، یان چاکترە بڵێم شەش ئامۆژگاریت بکەم، تاکوو لە دوای مردنم سوودیان لێ ببینیت.
ئەگەرچی کوڕەقژدرێژ هەندەی دی هەست دەکات باوکی بە دەست گرفتێکی گەورەوە دەتلێتەوە، بگرە لەوە دەچێت وادەی مەرگی نزیک بووبێتەوە، بەڵام پێی دەڵێت:
_ گوێت لێ ناگرم.
باوکی وەک باوەڕی نەکردبێت کوڕەکەی ئاوا وەڵامی دەداتەوە، بۆیە بە سەرسووڕمانەوە لێی دەپرسێت:
_ چی؟ گوتت گوێ ناگریت؟
_ وام گوت… دیارە گوێت لێ بووە!

_ بۆ به خۆشیی خۆته، گوێ ده‌گرێت، یان نایگریت، ملهووڕ؟ دوایی تۆ ده‌زانیت چیت پێ دهڵێم؟

_ نامه‌وێت بیزانم.

_ کاتی ئه‌وه‌م نییه… واز له‌م ده‌به‌نگییه‌ت بێنه و جوان گوێم بۆ شل بکه!

_ هیچ شتێکم پێ مهڵێ!

_ تۆ له‌م جاره زیاتر من نابینیته‌وه، بۆیه هه‌ر ده‌بێت گوێم لێ بگریت.

ئه‌وده‌م کوڕه‌قژدرێژ دهڵێت:

_ که‌واته گوێت لێ ده‌گرم، بۆ ئه‌وه‌ی بزانم ئه‌و شه‌ش شته چین، تاکو ڕێک پێچه‌وانه‌ی ئه‌وانه بکه‌م. ل 16-17)

دەکرێت گونجاو بێت بگوترێت ڕەتکردنەوەی ئەو ڕابردووە، جیا لەوەی بە هیی خۆی نازانێت، بەڵکوو دەیەوێت تێکیشی بشکێنێت. ئەو کڕیارەی، کە هەمیشە ئەو کەلوپەلە نامۆیانەی بازرگانان بۆی دەهێنن، بە زۆر و بە نیوەی نرخ لێی دەکرێت، کوڕەکەچەڵە، کە لە سەرەتای ڕۆمانەکەدا بە کورتی باسی دەکرێت و لە ناوەڕاستدا دەردەکەوێتەوە. ئاشکرایە کوڕەکەچەڵ پاڵەوانێکی ناو چیرۆکە فۆلکلۆری و ئەفسانەیییەکانە، کوڕەقژدرێژ وەکوو سیمبۆڵی بیرکردنەوەیەکی ئەفسانەیی د□بینێت و دەیەوێ ڕووبەڕووی ببێتەوە. (دوایی ئەو دەستی هەڵدەبڕێت و پاروکەکەی لا دەبات. سەری لە ژێر ڕووناکاییدا دەبرسکێتەوە. لێی دەپرسێت:

_ ئێستا زانیت من کێم، کوڕەقژدرێژ؟

ئەگەرچی دەیناسێتەوە، ڕاستتر بۆی ڕوون دەبێتەوە کێیە، بەڵام بە شێوەیەک سەری سووڕ ماوە، ناتوانێت بە (بەڵێ) وەڵام بداتەوە، بۆیە کابرا هەر خۆی لێی دەپرسێت:

_ کوڕەکەچەڵ ناناسیتەوە؟

ئینجا پێی دەڵێت:

_ تۆ بەختەوەریت، کە دوای چەند ساڵێک زانیوتە ئەو پیاوە سەیرە کێیە هەر جارێ دەتەوێ شتومەکەکانت بە دڵی خۆت بفرۆشیت، پەیدا دەبێت و لێت تێک دەدات، بەڵام ئێستایش من نازانم کوڕی گام، یان هیی مر□ق. ل83-84)

کوڕەقژدرێژ بە تەواوی مانا کارەکتەرێکی نامۆیە لەنێو دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە. سەرەتای ئەم نامۆبوونەی لای خێزان بۆ دروست دەبێت، کە تاقانەی دایک و باوکێکی بێباکە. (پێویستە ئەوەیش

بزانین چ دایکی و چ باوکی کاتیان زۆر کەمە. ئەمیان (دایکی) بەیانییان لە ئامادەییەکی کچان و ئێوارانیش لە ناوەندییەکی کوڕاندا وانەی ئینگلیزی دەڵێتەوە، لە کاتێکدا ئەویان (باوکی) وازی لە کاری میری هێناوە، کە بەڕێوەبەری فەرمانگەیەکی گەورە بووە؛ ئێستا بە کاری بازرگانییەوە خەریکە. زووزوو بە دەرەوەی وڵات سەفەر دەکات. هەندەی لەرێیشە خەریکی ساغکردنەوەی شتومەکەکان و پەیوەندیکردنە بەم بازرگان، بەو دەڵاڵ و بەو دووکاندارەوە. ل12) ئەمە جگە لەوەی، کە زۆربەی کات خۆی لە ماڵێکی چۆڵ و بێدەنگدا دەبینێتەوە، کە جگە لە چکەچکی کاتژمێر هیچی دیکە نابیستێت. دواتر لە دەرەوە نەک هەر هیچ هاوڕێیەکی نییە، بەڵکوو لە کۆڵان و گەڕەک تانەی لێ دەدرێت، لە قوتابخانەیش وەکوو دامودەستگەیەکی کۆمەڵایەتیی گرنگ، گاڵتەی پێ دەکەن و لەبەر قژی درێژی لە قوتابخانە دەردەکرێت. دواتر لە دەرەوە و لە شەقامەکاندا چەندین جار و هەر جارەی بۆ چەندین ڕۆژ و مانگ پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت و ئەمن دەکەونە وەزەی و دەستگیری دەکەن.

کوڕەقژدرێژ خاوەنی زمانەکی تایبەت بە خۆیەتی، بە جۆرێک، ناوی نامەی وا بۆ ئامێرەکان هەڵدەبژێرێت، کە تەنانەت بازرگانیش لێی تێناگەن، لەو ڕێگەیەوە تووشی چەندین گرفتی دەکەن، داوای هێنانی دوو میلیۆن بەفرمانە دەکات و (بازرگان بە سەرسووڕمانەوە دەپرسێت:
_ ژنە؟ ئەوە تۆ باسی چی دەکەیت؟ کوا بازرگانیی مرۆڤ ماوە، ڕۆڵە؟ ئەی قەدەغە نەکراوە؟ ل26) دواتر بازرگانەکە دەڵێت تەمەنم لە پێنجا هەڵدەکشێت و تەنیا چەند جارێک لەرێ دیومە بەفر ببارێت. داوای هێنانی کەلوپەلی وەکوو بەفرمانە، پاپزیڤزیڤا، کەژاوەی فیل و (تەڵەی پڵنگ tiger trap) دەکات. زۆر جار بە هۆی ئەو نامۆبوونەی زمانەوە ڕووبەڕووی جوێن و سووکایەتیش دەبێتەوە:
_ کام داون (calm down)، کام داون، مامە!
_ دایکی خۆت بە کەم داونە. باوەڕ ناکەم تۆ باوکی خۆت بناسیت، چونکە لام ڕوونە زۆڵیت، ئەی بەرەڵا. ل63)
(قژدرێژ دەنگی بەرز دەکاتەوە و پێی دەڵێت:
_ کورە، تۆ بڕۆکەریت. من هەر…
بازرگان ناهێڵێت قسەکەی تەواو بکات:
_ بە کێ دەڵێیت بڕۆکەر، سەگبابی خوێڕی؟ لەگەڵ منتە بڕۆ هەی کەر؟
_ بەڵێ، بە تۆ دەڵێم بڕۆکەر. ئاخر برۆکەر (Broker) واتە کەسێک کاروباری بازرگانی لەنێوان کڕیار و فرۆشیاردا ڕێک بخات. بەڵێ، تۆ

ب□کەریت. من هەر ئەوەم لێت دە‌وێت، یارمەتیم بدەیت. ل65-66)

کارەکتەری کوڕەقژدرێژ هەر لە یەکەم ساتی لەدایکبوونیەوە بە هۆی درێژیی قژیەوە نامۆ دەردەکەوێت. (کاتێ لە دایک بووە، قژی خاوی گەیشتووەتە سەر شانی، بە ڕادەیەک دۆکتۆر و سیستەرەکان سەریان لێی سووڕ ماوە. تاکوو ئەو کاتە نەک کوڕ، بەڵکوو کچیشیان نەدیوە بە قژی وا درێژەوە هاتبێتەوە دنیاوە. هیچ کاتێکیش ئەو قژە درێژە بۆ کوڕەقژدرێژ مایەی ئاسوودەیی نەبوو، بەڵکوو هەمیشە نەهامەتیی بۆ هێناوە. هەر لە سەرەتاوە گاڵتەیان پێ کردووە، کە لە کچ دەچێت. ل11) ئەم نامۆبوونەی ڕووخساری کاریگەریی لەسەر پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی داناوە و لە کۆڵان، گەڕەک، قوتابخانە و دەرەوەیش ڕووخساری، یاخود دروستتر بڵێم قژی درێژی کردوویەتییە کەسێک، کە هەم نامۆ، هەم مایەی گاڵتەجاڕی بێت. یەکێک لە هۆکارەکانی دەرکردنی لە قوتابخانە، قژە درێژە نائاسایییەکەیەتی، پاشان لە گەڕەک گاڵتەیان پێ کردووە و لە بازاڕیش پۆلیسی پاراستنی ڕەوشت چەندین جار بە مەقەستی کول قژیان هەڵپاچیوە.

بەگشتی شوێنەکان نامۆ و نائاسیین، ژێرزەمین وەکوو شوێنێکی نامۆ. ئەو نووسینگە و ئۆفیسەی، کە کوڕەقژدرێژ کەلوپەلەکانی خۆی تێدا هەڵدەگرتن، ک□وتووەتە گەڕەکێکی هەژارنشین. بە هەموو پێوەرێک بوونی ئۆفیسێک لە گەڕەکێکی هەژارنشین زیاتر لە هەر شوێنێکی تر دەکەوێتە بەر هێرش، دزی و تاڵانکردن. (بۆی دەرکەوتووە کارگە و شتی دیکەی لەم بابەتە لە گەڕەکە هەژارنشینەکاندا زیاتر دەکەونە بەر شاڵاوی تاڵانی و تێکشکاندن، بەوەی ئەوان وا ڕاهاتوون لە شتی گەورە تووڕە دەبن و داخی دڵیانی پێ دەڕێژن، بەڵام هەر ئێرەی لا چاکترە، بۆ ئەوەی نەناسرێت و بە نهێنی ئیشی خۆی بکات. ل69-70). هەروەها شوێنی ساڵۆنەکەیش لە ناوجەرگەی بازاڕدایە و ژنی ساڵۆن لەوێ دەژی، کە دواتر دەزانرێت خۆی هەم لە کەسوکاری و هەم لە دەستەڵاتی سیاسی شاردووەتەوە.

ڕۆمانووس ویستوویەتی ئێمەی خوێنەر هێندەی بەر بیرکردنەوە و ڕوانینەکانی کوڕەقژدرێژ و ئەوانی تر بکەوین، هێندە بە لای خەسڵەتە جەستەیییەکانیاندا نەچووە. (تەنیا پرچی درێژی نەبێت.) ئەمە بووەتە شێوازێکی تایبەت لە ناسینەوەی (کاروان) لەناو ئەدەبی گێڕانەوەدا. ئەوەی دەردەخرێت، بەشێکی وێنەکەیە، نەوەک هەمووی،

بەو مانایەی تەواوکردنی وێنەکە بە خوێنەر جێ دەهێڵێت، تا خۆی بە شێوازی خۆی خەریکی ببێت، کە ئەوە تەواو لەگەڵ دنیای ناوەوەدا ڕێک دەکەوێت، بەوەی لە ئاماژە پێک هاتووە، نەوەک لە شت. بۆ کاتی دەروونی ئاڕاستەی جۆراوجۆری گرتووە، نەوەک بۆ کاتی دەرەکی و یەک ئاڕاستەی ڕێکی هەبێت. تەنانەت لە لای (کاروان) کارەکتەر بە هۆی زۆریی ژمارەی دەرکەوتنیەوە نابێتە کارەکتەری سەرەکی، بگرە هەر لای ئەم نووسەرە شتێک نییە ناوی لە بنرێت کارەکتەری سەرەکی و هیی لاوەکی. ئەوەتا لە گفتوگۆیەکدا، کە (محەمەد کەریم) لە بەشی (ئەدەب و هونەر)ــی (کوردستانی نوێ)ــدا لەگەڵیــدا کــردووە، لەبــارەی کارەکتەرەوە دەڵێت: (هێزی کارەکتەر لە ژمارەی دەرکەوتنەکانیدا نییە، بەڵکوو هێزە سەرەکییەکەی لەوەدایە چ کاریگەرییەک لە ئاڕاستەی گێڕانەوەدا دەکات و تا چ ڕادەیەک گوتە و هەڵسوکەوتەکانی دەبنە جێگەی پرسیار. بە مانایەکی دی بوونی ئەو کارەکتەرە لەو تێکستەدا چ جیاوازییەک دەهێنێتە کایەوە.)

لە پرۆسەی گێڕانەوەی ڕۆمانەکەدا چەندین کارەکتەری دیکە دێنە ناوەوە، ئەگەرچی دەرکەوتنەکانیان بەراورد بە کارەکتەری کوڕەقژدرێژ کەمترن، بەڵام بەها و هێزی دەرکەوتنیان لە خۆیان و لە ناوەوە وەردەگرن، نەوەک لە دەرەوە، هەر یەکێک لەو کارەکتەرانە نوێنەری خۆیانن، زمانی تایبەت بە خۆیان هەیە و لە هیی کارەکتەرێکی تر ناچن. بە دەربڕینێکی تر، دەرکەوتنی ئەوان بۆ مەبەستی تەواوکردنی چیرۆکەکانی کوڕەقژدرێژ نین، بەڵکوو خاوەنی چیرۆکی تایبەت بە خۆیانن، وەکوو کوڕەکەچەڵ، ژنی ژێرزەمین، ژنی ساڵەن، کچی چیرۆک و کچی گیتارژەن.

ڕۆمانی (مێزەخانەی کوڕەقژدرێژ) بە تەکنیکی شەپۆلی هۆش نووسراوە، واتە ڕۆمانەکە خۆی لە دەستی سێیانەی مۆپاسانی (سەرەتا، گرێ، کۆتایی) و گێڕانەوەی کرۆنۆلۆجی ڕزگار کردووە، کات لەتوکوت کراوە و زیاتر لە ڕێگەی کاتی ناوەوە درێژە بە پرۆسەی گێڕانەوەی ڕۆمانەکە دەدرێت. (کاروان)، نەک هەر لەم بەرهەمەیدا، بەڵکوو لە سەرتاپێیاندا ئەم تەکنیکە بە کار دەهێنێت. واتە کاتی ناوەوە، نەوەک کاتی دەرەوە بایەخ پێ دەدات، کە ئەمە وای کردووە بە ئاماژەی کەم دیمەنی زۆر بهێنێتە بەر چاوی خوێنەر. وەک سەرەتایش گوتم بەرهەمی (کاروان) بریتییە لە ئاماژە، چونکە شتەکانی دەرەوە لە ناوەوە بە ئاماژە دەگەڕێت. ئەوە تەنیا گۆڕینی یاساکانی کاتی دەرەکی نییە، بەڵکوو گۆڕینی ئاستەکانی زمانیشە لە ڕاستەوخۆییەوە

بە ناڕاستەوخۆیی. خوێنەر لەوەدا بوونەوەرێکی دەستەپاچە نییە، کە تەنیا گوێ بگرێت، بەڵکوو ئەرکی هەیە. ئەوە خوێنەرە هەر لە ڕێی ئاماژەوە ئەو دیمەنانە بە شێوازی خۆی پێک دەبەستێتەوە و مانایان لێ پێک دەهێنێت.
ئەگەرچی ڕۆمانەکە لە ڕووخساردا وا دەردەکەوێت یەک پارچەیە و یەک نارەتەری هەیە، بەڵام لە ناوەوەدا لە چەند بەش پێک هاتووە و زیاتر لە نارەتەرێکیش هەن، کە چیرۆکی ئەوانەی تر دەگێڕنەوە. ئەوەی چیرۆکی ژنی ساڵۆن دەگێڕێتەوە، هەمان نارەتەر نییە، کە چیرۆکی ژنی ژێرزەمین دەگێڕێتەوە. هەروەها نووسەر ئازادیی تەواوی بە کارەکتەرەکان داوە، تا لە ڕێگەی دایەلۆگەوە خۆیان دەربخەن، بۆیە دایەلۆگ لەم ڕۆمانەدا ڕۆڵێکی کاریگەر دەبینێت و ناهێڵێت نارەتەری هەمووشتزان دەستەڵاتی خۆی بەسەر کارەکتەرەکاندا بسەپێنێت. بە مانایەکی تر، نارەتەر و خوێنەر هاوکاتی یەکتر زانیاری لە دەمی کارەکتەرەکانەوە بە دەست دەهێنن، کە ئەوە مانای ئەوەیە نووسەر پێشتر بڕیاری نەداوە تێکستەکە چ ئاڕاستەیەک بگرێت، بەڵکوو بەرەو نەزانراوی بردووە، تا خۆی خۆی بنووسێتەوە. ئەمە یەکێکە لە خەسڵەتەکانی ڕۆمانی نوێ، یان ڕۆمانی پۆستمۆدێرن، کە تێکست دەدوێت، نەوەک نووسەر. ڕۆمان خۆی خۆی دەنووسێتەوە، نەوەک نووسەر بینووسێتەوە.

کوڕەقژدرێژ، نەک هەر لە مێژووی فەرمی یاخی دەبێت، بەڵکوو یاخیبوونەکەی دەگاتە ئەوەی ئەو کەلوپەلە سەیرانەی خۆیشی، کە ڕۆژگارێک لە ڕێی بازرگانەکانەوە هێناونی، تا ساغیان بکاتەوە، بشکێنێت. ئەو کەلوپەلانەی ڕۆژگارێک لەسەریان گیراوە، بگرە بە هۆیانەوە بووەتە گاڵتەجاڕ، وا وەک ئەنتیک لە مۆزەخانەی نیشتمانی دانراون، گوایە ئەوانە ڕۆژگارێک لەم وڵاتەدا دروست کراون و بە کار هاتوون. کوڕەقژدرێژ کاتێک لە ڕێگەی ژنی ژێرزەمین و کچی چیرۆکدا سەردانی مۆزەخانە دەکات، هەموویان دەبینێت و دەیانناسێتەوە، بۆیە دەچێتە لای جامخانەی پاپزیقزیقاکان و بە لەقە دەیانشکێنێت. لەمەوە تێکڕای خەڵک پەلاماری دەدەن و دەیانەوێت بیکوژن. ئینجا پۆلیس دەگات و دواتر ئەمن لە پۆلیسی وەردەگرن، تەنانەت ژنی ژێرزەمین، کە ئێستا هاوسەری کوڕەقژدرێژە، وای زانیوە ئەو کەلوپەلانە هەر بە ڕاستی ڕۆژگارێک لێرە دروست کراون و بە کار هاتوون، بۆیە کاتێ کوڕەقژدرێژ پێی دەڵێت با بڕۆنەوە ماڵەوە، تا چیرۆکی ئەوانەی بۆ بگێڕێتەوە، ئەو لێی تێناگات، لە کاتێکدا پێشتر زۆر هەوڵی لەگەڵ

داوە بەشێک لە ڕابردووی ژیانی بۆ بگێڕێتەوە و ڕازی نەبووە.
ئەم دەربڕینە لە بەردەم دوو خوێندنەوەدا ڕاماندەگرێت؛ یەکەم، کوڕەقژدرێژ نەک هەر بیرۆکەی پیرۆزکردن ڕەت دەکاتەوە، بەڵکوو دژی پیرۆزکردنی ڕابردووی خۆیەتی لەلایەن ئەوانی تریشەوە. دووەم، یاخیبوونی بەردەوامی لە یاساکان، کە نابێت ئەو کەلوپەلانە دەربهێنرێن و ببرێنە دەرەوە، ئەم بۆ ئامانجی وەستان لە دژی ئەو یاسایە، دەریان دەهێنێت و دەیانشکێنێت.
وەکوو پێشتر گوترا، ژنی ژێرزەمین و کوڕەقژدرێژ وا ڕێک کەوتن، کە کوڕەقژدرێژ لەبارەی ڕابردووەوە هیچ شتێک بە ژنی ژێرزەمین نەڵێت، کەچی لە کۆتایی ڕۆمانەکەدا پێی دەڵێت با بچینەوە بۆ مالە، (هەموو شتێک لەبارەی ڕابردووی خۆمەوە بۆ تۆ و کچی چیرۆک دەگێڕمەوە. ل157) بەڵام بە هۆی شکاندنی پاپزیقزیقاکانەوە بۆ هەمیشە لە زیندان توند دەکرێت. ئەمە مانای تەواوبوونی ڕۆمانەکە و بیرۆکەی یاخیبوونەکەی نییە، ڕەنگە لە زیندانیشدا دەستبەرداری ئەو جیاوازی و یاخیبوونە نەبێت.
لە مۆزەخانەدا هەموو میکانیزمەکانی دەستەڵات بە ڕوونی دەردەکەون، کە لە ئەمن، پۆلیس، مێژوونووس، ئەکتەر، جەماوەر و هیی تردا بەرجەستەن. ئەمن وەک ڕەهەندی سیاسی. پۆلیس وەک ڕەهەندی یاسای کۆمەڵایەتییانەی دەستەڵات. مێژوونووس وەک ڕەهەندی گوتار (دیسکۆرس)ی دەستەڵات، کە لە گێڕانەوەی مێژووییەکەی دەستەڵاتدارانەدا خۆی دەنوێنێت. ئەکتەر وەک نمایشی ئەو گوتارە مێژووییەی دەستەڵات. جەماوەری فریودراو وەک ڕەهەندی ڕەوایەتی، کە بەرگری لە گوتاری دەستەڵات دەکات و بە پیرۆزی دەزانێت.
دەکرێت ڕۆمانی (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ) بە ڕۆمانی ئیکزۆتیک، یان فانتازی دابنێین، کە شێوەیەکە لە شێوەکانی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن. واتە ئەتمۆسفێرێکی سەمەرە هەیە و هەرچی ڕەگەزی وەک کارەکتەر، ڕووداو، کات، شوێن، شتومەک و هیی تری تێدان، نائاسایی و سەیرن، بۆیە خودی زمانیش هەر سەیرە و شتی باو دەرنابڕێت.
ڕەگەزی پارۆدی لەم ڕۆمانەدا کاری پێ کراوە، کە بریتییە لە گاڵتەکردن بە دەستەڵات و نوێنەرانی دەستەڵات. بۆ نموونە ئەمن، پۆلیس، بازرگان و هیی تر دەبنە مایەی پێکەنین و ڕیسوا دەکرێن. لە هەندێک شوێندا خوێنەر لە قاقای پێکەنین دەدات، لە کاتێکدا خودی ڕووداوەکە تراجیدییە. (لەو کاتەدا سێ چوار پۆلیس بەرەو ڕووی دێن. هەر یەکەی جگە لە تفەنگ، کەژاوەیەکی فیلیشی خستووەتە سەر پشتی. دیمەنیان بە هەموو مانایەک سەیرە، بەڵام جگە لەم، کەسی دیکە پێکەنینی پێیان نایەت. دەگەنە سەری و بە شەق و بۆکس تێی دەکەون. ل90) ڕۆمانی (کاروان) لە دیمەن پێک هاتووە، نەوەک لە وشە، بۆیە

دەبێت بەردەوام دیمەنەکان بهێنرێنە بەر چاو. با بیهێنینە بەر چاو سێ چوار پۆلیس لەسەر شەقامێکدا تفەنگیان پێیە و کەژاوەی فیلیان خستووەتە سەر پشت. ئایا ئەو دیمەنە بۆ هەموو مانایەک سەیر و پێکەنیناوی نییە؟ کاتێ ئەو پۆلیسەی لە بازاڕ لەسەر تەنەکێ قژی هەڵدەپاچێت، لەوەی دەپرسێت ئەو کاسکێتانەی بۆ چین، (کوڕەقژدرێژ نازانێت چ وەڵامێکی بداتەوە، چونکە هەر ناتوانێت وەڵامی خۆیشی بداتەوە. دوای ئەوەی قژی هەڵپاچراوە و دیمەنەکەی گەورە و بچووکی بازاڕ دەنێتە پێکەنین، چی لە کاسکێت بکات؟ پیاوێک لەسەر تەنەکە و لە ناوجەرگەی بازاڕدا سەری هەڵپاچراوە و سەد کاسکێتی ژنانەیشی پێیە! کاسکێتی ژنانە؟ بەڵێ، کاسکێتی ژنانە. هاهاهاها. واتە ئەگەر تۆ نەشیبینیت، بەڵکوو تەنیا لە دەمی کەسێکەوە بیبیستیت، قاقا لێ دەدەیت. ئەدی کاتێ پێت بڵێن نیازی وایە سەد کاسکێتەکە بۆ لای ژنێک ببات، کە لە ساڵۆنی خانماندا کار دەکات؟ ناترسیت بەرگەی شاڵاوی پێکەنین نەگریت و دڵت بوەستێت؟ ل118)

ئەو دوو ڕەگەزە، (ئیکزۆتیک) و (پارۆدی) لە ڕۆمانی پۆستمۆدێرندا بایەخیان هەیە و (کاروان) لەم ڕۆمانە و ئەوانەی تریدا بە هۆشیارییەوە بۆ کاری هێناون. تێکەڵکردنی جیهانی مێتۆلۆجیا و واقیع لەم ڕۆمانەدا تەکنیکێکی ترە و زیاتر خەسڵەتی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن بە گێڕانەوەکە دەدات، کە بە مێتاگێڕانەوە (Metafiction) ناسراوە. کوڕەکەچەڵ وەک ئاماژە بۆ مێتۆلۆجیا و کوڕەقژدرێژ وەک ئاماژە بۆ واقیع تێکستەکە دەکەنە فرەڕەنگ. واتە وەک ڕۆمانی باو تەنیا یەک ڕەنگی نییە، بەڵکوو فرەڕەنگ، فرەدەنگ و فرەئاڕاستەیە. بوونی کارەکتەری بەماڵ و ئاوارە دیسان بە یەکێک لە سیماکانی ڕۆمانی پۆستمۆدێرن دادەنرێت، کە لەم ڕۆمانەدا ژمارەیان زۆرە. کوڕەقژدرێژ خۆی دوای لەدەستدانی سامانەکەی، لەو دنیایەی ئەواندا خۆی دەبینێتەوە. (بڕیاری داوە ئەمشەو لە بەردەرگەی هیچ دووکانێکدا نەخەوێت، بەڵکوو بچێتە ناو ئەو باڵەخانەیەی ئەمڕۆ کرێکارەکان شیشەکەیان دەبەست و بە شەو دەهاتن. شوێنێکی ئاوا هەمیشە بۆ بیرکردنەوە چاکترە. ئەگەرچی پاسەوانێکی تووڕەی هەیە و گەلێجار دیویەتی جوێنی بەوانە داوە، کە ویستوویانە شەوان بۆ خەو و حەسانەوە ڕووی تێ بکەن، بەڵام ئەم دەزانێت چۆن شوێنی خۆی دەکاتەوە. ل 138)

دەکرێت بڵێم لە سەرجەم کارەکانی (کاروان)دا نەتەوە، زمان، کەلتووری جۆراوجۆر هەن، کە ڕۆمانی پۆستمۆدێرن بایەخی تایبەت بەوانە دەدات. لەم ڕۆمانەیشدا جگە لە کورد، نەتەوە و زمانی دیکەی وەک هیی عەرەب، ژاپۆن، چین، ئینگلیز دەردەکەون، تەنانەت دواجار ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە، کە ژنی ژێرزەمین عەرەبە. (دۆکتۆری

زانکۆیه و له کۆلیژی هونەردا لێکچەی ئێستاتیکای گوتووەتەوە. مێردەکەی گیراوە و ئەم ڕزگاری بووە. کچێکی هەیە، ئێستا تەمەنی چوار ساڵە و لای پووری داناوە. مێردەکەی بەرگەی ئەشکەنجەی نەگرتووە و دوای سێ مانگ گیانی دەرچووە. ژنی ژێرزەمین شارەکەی جێ هێشتووە و لێرە، ڕێک لەم ژێرزەمینەدا گیرساوەتەوە. بەوەدا زمانی کوردیی زانیوە، بە ئاسانی شوێنی خۆی کردووەتەوە. ل149)

دوای هەموو ئەوانە دەگەینە ئەوەی بڵێین (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ) نموونەیەکی دیاری ئەدەبی پۆستمۆدێرنە، کە گێڕانەوەکە بە ئاڕاستەی جیاوازجیاوازدا دەجووڵێت و لە هەر جووڵەیەکدا کۆمەڵێک خەسڵەتی نوێ لە خۆی دەگرێت. ئەو داینەمێکییە وای کردووە کارەکتەرەکان لە دۆخێکدا نەمێننەوە، بەڵکوو هەر یەکەیان بەردەوام بچێتە دۆخی ترەوە. کوڕەقژدرێژ لە ڕووی بایۆلۆجیا و سایکۆلۆجیادا هەمیشە لە گۆڕاندایە و ئەو گۆڕانەیش لە بەرچاوی خوێنەردا ڕوو دەدات. هەم ڕووی ناوەوە و هەم ڕووی دەرەوەی دەگۆڕێن. لەو جووڵەیەدا نەک هەر سەردەمی جۆراوجۆری مێژوویی، بەڵکوو شوێنی ڕەنگاوڕەنگی جیۆگرافیاییش دەردەکەون، کە (باختین) ناو لەوە دەنێت کرۆنۆتۆپ، بەو مانایەی ڕەگەزەکانی کات و شوێن لەو ئەتمۆسفێرەدا پێکەوە دەبەسترێنەوە. جەستە هەر لەم ڕۆمانەدا بایەخی گەورەی هەیە. هێرشەکان لە هەموو لایەکەوە بۆ سەر جەستەن و ئەوەی بە پلەی یەکەم کوڕەقژدرێژ بەرگری لێ دەکات، جەستەیەتی، کە بە تایبەتی بە هۆی قژە درێژەکەیەوە دەکەوێتە بەر شاڵاو. ئەو شاڵاوە لە ئاستی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کەلتووری، زمان و سیمبۆڵیدا دەردەکەوێت. ئەوەیش دیسان سیمای پۆستمۆدێرنیتی بە تێکستەکە دەبەخشێت، کە جەستە لە سەردەمی پۆستمۆدێرندا بووەتە جێگەی بایەخ، کە ڕۆمانی فرەدەنگیش مامەڵەی تایبەتی ل□گ□□□دا دەکات، ئەگەر نەگوترێت ڕۆمانی پۆستمۆدێرن ڕۆمانی جەستەیە. تەکنیکەکانی گێڕانەوە لەوەدا یارمەتیدەرن، کە هەموو ئەو ڕەگەزانە لە ئەتمۆسفێری ڕۆماندا کۆ بکەنەوە.

سروشتی ڕۆمانەکە وایە، کە بە ڕووی هەموو ئەگەرەکاندا کراوەیە و لە ئاستەکانی تێکست و خوێندنەوەی (ئۆمبێرتۆ ئیکۆ)دا بریتییە لە تێکستێکی کراوە، کە هەڵگری چەندین خوێندنەوەی کراوەیە.

▪ ڕۆمانی (مۆزەخانەی کوڕەقژدرێژ) لە مانگی حەوتی ئەمساڵدا لە

کتێبخانەی (ئاشتی) چاپ و بڵاو کرایەوە.

- ئەم گوتارە لە ژمارە (١٢٠٠) و (١٢٠١)ی پاشکۆی (ئەدەب و هونەر)ی (کوردستانی نوێ)دا بە دوو بەش بڵاو بووەتەوە.

لەبارەی وشە و ڕەنگی ڕەشەوە… ئەردەڵان عەبدوڵڵا

گەر لەسەر ئەوە ڕێکبکەوین کە وشە گوزارشت لە ناخ و هزری مرۆڤ دەکات، ئەوا بەهەمان شێوە، ڕەنگەکانیش گوزارشت لە ناخ و هزری مرۆڤ دەکەن. دیارە هەروەک چۆن وشە بە دەقێکی ئەدەبی یان سیاسیی یان فکری گرنگە، بەهەمانشێوە ڕەنگەکانیش بە تابلۆکێشەکیش گرنگن و کلیلی چوونە ژوورەوەی جیهانی تابلۆ دەگەیەنن. لە هیچ وەختێک وشە و ڕەنگ لەسەر یەک شت ڕێکنەکەوتوون، هەردووکیان بە یەک شێوە گوزارشت لە شتێک بکەن، زۆرجار هونەر دژ بە ئەدەب دەوەستێتەوە، بەڵام کە کار دەگاتە سەر وشە و ڕەنگی " ڕەش" هەردووکیان یەک مانایان هەیە.

لە ڕەنگەکاندا هەمیشە " ڕەش" ئاماژەیە بۆ (خەفەت، ناخۆشی، کوشتن، نائومێدی، ناشیرینی، شەڕ، بەدبەختی)، لە زمانیشدا هەمیشە " ڕەش" هەمان مانای هونەری هەبووە، ئێمە هەموومان دەڵێین " ڕەشبینی، ڕووڕەشی، دەستێکی ڕەش، چارەڕەشی" زۆرجاریش هەندێک قۆناغی ناخۆش یان ڕۆژێک کە ڕووداوێکی ناخۆش تێیدا ڕووی دابێت بە " ڕۆژی ڕەش، مانگی ڕەش، ساڵی ڕەش" دادەنێین. لەکاتێکدا سپی لە هونەر و زماندا گوزارشتی لە " گەشبینی، ئاشتی، پێشکەوتن، پاکیزەیی، جوانی " دەکات.

دیارە گەر لەناو زمانی کوردیدا بە دوای وشە و دەستەواژەی ڕەشدا بگەڕێیت، بە هوودە نابیت و زۆر زۆرن، ئێمە ڕۆژانە ئەمانە بەکاردەهێنین، بەبێ ئەوەی بزانین بۆچی ئەم حاڵەتە وادروستبووە؟ یان بۆچی " ڕەش" هەموو ئەم دەلالەتە خراپ و ناشیرینانەی هەیە. هەمیشە ڕەنگی سپی لەلامان "جوانە، پاکە، باشە،" بەڵام ڕەش "، ناشیرین، پیس، بێ تامە." تەنانەت لە ڕووی سیاسیشەوە کاتێک سەیری سیمبۆڵی پارتە سیاسییەکانیش دەکەین، دەبینین ڕەنگەکان لە سیاسەتیشدا زاڵن، هەمیشە چەپ و کۆمۆنیستەکان " سوور" سیمبۆڵیان

بووە. ” سەوز” گوزارشتی لە پارتە ژینگە پارێزییەکان دەکات. بەڵام لە هەمووی سەیرتر پارتی فاشیستی ئیتالی رەنگی ” رەش” ی کردە سیمبۆڵی پارتەکەیان بەم شێوەیەش ” رەش” کرایە رەنگی فاشیزم، ئەمە لەکاتێکدا ئەوان هەمیشە دژی رەشپێستەکانن و سپیپێست□کانیش بە رەگەزێکی باڵا دادەنێن.

دیارە هۆکاری سەرەکی لەم دابەشکردنە و لەم دەلالت□ زمانی و هونەریانە، هەمووی دەگەڕێتەوە بۆسەر هزرێکی خراپ و فاشیستیانە کە ماوەی چەندین ساڵە بەسەر مێشک و دەروونی هەموو جیهاندا زاڵە، ئەویش بە حوکمی ئەوەی ئەفریقییەکان رەنگیان رەش بووە، هەمیشە ئەم رەنگی پێستە خراوەتە قاڵبی شتێکی ” خراپ، ناشیرین، نا بەجێ، شەڕ”ەوە. دیارە راسیزم تەنها لە هونەر و ئەدەب و سیاسەتدا بەرامبەر بە ئەفریقییەکان رەنگی نەداوەتەوە، بەڵکە بە حوکمی مێژووی هەزاران ساڵەی چەوساندنەوەی ئەفریقییەکان، هەمیشە رەنگ و کەلتوور و پێست و هەمووشتێکی ئەم گەلە داماوە، خراوەتە چوارچێوەی راسیزمەوە.

راسیزم خۆی لەناو مێشکی هەموو جیهاندا بەرامبەر بە ئەفریقییەکان سەپاندووە. دیارە هەرچەندە ئێمە گەلێک بووین هەمیشە لەژێر چەپۆکی فاشیستیدا ناڵاندوومانە، کەچی ئێمە لە نەتەوەکانی تر، لەڕووی زمانەوانی و هونەرییەوە، زیاتر ئەم دەستەواژە راسیزمانەمان بەکارهێناوە.

من نازانم بۆچی رەنگی رەش ناشیرینە؟ بۆچی دەبێت رەش بکرێتە سیمبۆڵی شەڕ و نەهامەتی، لەکاتێکدا ” سپی” دەکرێتە نیشانەی ئاشتی، جوانی، باشی، چاکی؟”.

دیارە هەموو ئەمانەش لە قووڵایی ئەو مێژووە دێرینە راسیزمەوە سەرچاوەی گرتووە، کە دژ بە ئەفریقییەکان کراوە. ئاخر ئەوان هەمیشە کۆیلەی پیاوی سپی پێست بوون، لەبەرئەوە هەمیشە پیاوی سپی پێست هەوڵیداوە، کۆیلەکەی ژێردەستی بەهەموو شێوەیەک ناشیرین بکات و هەرچی سیفاتی جوانیش هەیە، بۆ خۆی داب□ن□ت. تەنانەت منداڵیش، هەمیشە منداڵە سپیپێستەکان لامان جوانن، بەپێچەوانەوە، منداڵە رەشپێستەکان ناشیرینن و ڕقمان لێیانە، لەکاتێکدا هەموو منداڵێک سیمایەکی جوانیان هەیە. کەسیش نازانێت بۆچی ئەم هەڵوێستە خراپەمان بەرامبەر بە رەنگ و وشەی رەش هەیە ؟.

دیارە کارێکی هەروا ئاسان نییە ئەم دەرەنجامە زمانی و هونەرییە بە رۆژ و دووڕۆژێک لەناو مێشکی مر□قایەتیدا دەربهێنرێت، لێ گرنگە قسەی لەسەر بکرێت، رەخنە لەو کەسانەش بگیرێت کە زۆرجار بە ناڕەوا و خراپ مامەڵە لەگەڵ وشە و رەنگی ” رەش” دا دەکەن .

ناوی نزار خەزرەجی و زۆری دی لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نین؟… عەلی مەحمود محەمەد

تۆمەتبارانی ئەنفال هەر ئەو 423 کەسە نین کە دادگای باڵای تاوانەکان بە ناو (قائمە باسماو الاشخاص المگلوب اتخاذ الاجراوات القانونیە بحقهم) لیستی ناویانی بڵاوی کردۆتەوە.
لە پرۆسەی دادگایی تۆمەتبارانی ئەنفال لە دەستپێکدا حەوت تۆمەتبار دادگاییکران, ئەو حەوت کەسەی دادگایی کران, ئەوانە بوون پێشتر دەستگیرکرابوون و زیندانیبوون, بریتی بوون لە: سەدام حسێن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی سەرۆك کۆماری عێراق کە رۆژی شەممە رێکەوتی 30-12-2006 لەسەر تاوانی دوجەیل لە سێدارە درا بۆیە تۆمەتی ئەنفالی لەسەر هەڵگیرا, ئەمەش تاوانێکی گەورە بوو بەرامبەر بە کەیسە گەورەکانی دواتر کرا لە ناویاندا هەموو کەیسەکانی خەڵکی کوردستان. عەلی حەسەن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی بەرپرسی بیرۆی باکووری پارتی بەعس. لیوا روکن سابیر عەبدالعەزیز حوسێن عەلی دوری بەڕێوەبەری هەواڵگری گشتی سەربازی. فەریق روکن حوسێن رەشید محەمەد عەرەب ئەلتکریتی یاریدەدەری ئەرکانی سوپا بۆ کاروبارەکانی ئۆپەراسیۆنەکان. لیوا روکن سوڵتان هاشم ئەحمەد محەمەد حەمەد ئەلحەمەد ئەلتانی فەرماندەی فەیلەقی یەکەم. تاهیر تەفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی سکرتێری لیژنەی کاروباری باکوور و پارێزگاری موسڵ, عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ ساڵەح خەڵەف ئەلجبوری بەڕێوەبەری رێکخراوی هەواڵگری رۆژهەڵات.
تۆمەتباران پاش ساغبونەوەی تاوان لەسەریان حوکمی قەتعی خۆیان بە سزای جۆراو جۆر وەرگرت و تاوانبار کران بە ئەنجامدانی تاوانەکانی جینۆساید, تاوانی جەنگ و تاوانی دژە مرۆڤایەتی جگە لە سەدام حسێن و تۆمەتبار تاهیر تەفیق ئەلعانی بەیاری بێتاوانی لە تۆمەتی بەشداری لە تاوانی ئەنفالی بە دەرچوو, ئەم بە تاوانیەی ناوبراو پرسیارێکی گەورەی دروست کرد بۆ هەموو ئەوانەی شارەزان لەو بوارە.

هاوكات لە پاڵ ئەو تاوانبارە سەرەكیانە, كۆمەڵێك تۆمەتباری دیكەش لە هەنگاوی یەكەمدا دیاریكرابوون بۆ دادگاییكردن, لە ئامادە نەبوون لە دادگا و كەیسەكەیان بۆ هەڵپسراوی مایەوە, ئەوان لە ناو دەستگیركراوەكان نەبوون, بۆیە بەرەو رووی دادگا نەكرانەوە, بەشێكشیان لە ژیان نەمابوون. هیچ كەسێك تایبەت بە دۆسیەی ئەنفال دەستگیر نەكراو تەسلیم بە دادگا نەكرا.

وەك لە دوو داوانامەی دادگای باڵای تاوانەكاندا كە لە خوارەوە ئاماژە بە ناوەڕۆكەكانیان دەدەین, ناوی 24 تاوانبار هاتووە" بە پێی نووسراوی ف2 1445 رێكەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای تاوانەكان, ژمارەی فایل 9101 و 9102 لە كۆی 9302 فایلی ئامادەكراو بۆ دادگا لە كەیسی تاوانی ئەنفال, بڕیاری گرتن بۆ 24 تاوانبار دەرچووە لەسەر داوای دادوەری لێكۆڵینەوە, كە بریتین لە"1- نزار عەبدولكەریم خەزرەجی (ناوی لە لیستی 423 تۆمەتبار نەهاتووە) , 2- یونس ئەلدرب (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 3-ئەیاد خەلیل زەكی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) – 89 -اللوائ الركن (ایاد خلیل زكی) قائد ق ق جح /د و 4- رەمزی مەحمود (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 92-اللوائ الركن (رمزی محمود عبداللە) قائد فق مش /33 , 5-سەعید مەحمود باریكە (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 6-قاسم دەلەیی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 216-قاسم رشید درەیی , 7-معتەسەم بەرزنجی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 8- یاسین رەئوف (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 9- تەحسین شاوەیس(ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 409-تحسین شاویس سعید = , 10-قاسم ئاغای كۆیە (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 115-المستشار (قاسم فارس تاهر مصتفى اغا) ف د و ,11- بایز عەبدالڕەحمان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 12-عەلی ئەحمەد رەشید (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 13-نیعمەت فارس (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 86-الفریق الركن (نعمە فارس حسین) معاون رئیس اركان الجیش للتدریب , 14-حەمید شەعبان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 15-نەجم عەبدوڵا دوری (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 16-عیسمەت سابیر (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 94-اللوائ الركن (عصمت صابر عمر) قائد فق /4 , 17-عەدنان جەباری (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی

داوە) 179-سعید عدنان جباری, 18-جیهان موسا (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 19-ڕەفعەت گلی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 275-شمال رفعت کلی امر سریە , 20-عوسمان شێخ سەعید (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 21-شەرزاد ساڵەح, 22-تەفیق جەبار قارەمان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 159-توفیق جبار قارمان, 23-حوسێن شێخ سەعید(ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 24-حەسیب حەمە ئینجە,(ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە) “.

لە 24 ناوی داواکراو 14یان لە لیستی 423 تۆمەتباری ئەنفالدادوای پرسەی دادگایی ئەنفال لەسەری ساغ بوونەوە ناویان نەهاتووە؟؟, لە پێشیانەوە نەزار خەزرەجییە, کە یەکێکە لە تاوانبارە سەرەکییەکان, دەتوانم بڵێم لە دوای سەدام و عەلی حەسەن مەجید تاوانبارە لە دەسیەکە, ئەگەر هیچ پۆست و بەرپرسیارەتی سەربازیشی نەبووایە, تەنها وێنەکەی لە گوندی عەسکەری قەڵاسەوکە, قەبارەی تاوانەکانی ئەنفالی چوار کە سەرپەرشتی کردووە, بەس بوون بە ئەوەی ناوی لە لیستەکەدا هەبوایە, بە ئەنجامدانی تاوانی گەورە سزا بدرابایا.

هەروەها “لە ڕێکەوتی 21-12-2005, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەکان ژمارە 2ف 1474, فایلی ژمارە 9099 دەسیەی ئەنفال, بە واژەی رائید جوجی سەرۆکی دادوەرانی لێکۆڵینەوە, داوای ناوی سیانی و ناونیشانی 18 تاوانبار دەکات لەوانەی لە نامەی پێشوو زەریان ناویان هاتبوو, کە بریتین لە تاوانباران: ” 1- سەعید مەحمود باریکە, 2- عەدنان عەبدوڵا جەباری, 3-شێخ ڕەئوف (نوێ), 4-شێخ جەعفەر (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 164-جعفر عبدالکریم البرزنجی محافز السلیمانیە (نوێ), 5-شێخ ڕەمەزان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) (نوێ), 6-قاسم دەڵەیی, 7-جیهان موسی, 8-معتەسەم محەمەد بەرزنجی, 9-ڕەفعەت گلی, 10-یاسین ڕەئوف, 11-غەسان شێخ سەعید (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) (نوێ), 12-تەحسین شاوەیس, 13-شەرزاد ساڵەح, 14-قاسم ئاغای کۆیە, 15-تەفیق جەبار قارەمان, 16-بایز عەبدالڕەحمان, 17-حوسێن شێخ سەعید, 18-عەلی ئەحمەد ڕەشید, 19-حوسێن حەمە ئینجە (نوێ) “.

لە لیستی دووەمدا 5 ناوی دیکەی هاتەتە سەر 24 ناوی پێشوو, بەمەش ژماری ئەم داواکراوانە دەگاتە 29 تاوانباری داواکراو, پێی دەچێت دوبارەی ناو بە هەڵە هەبێن, لەو ژمارەیە تەنها 11یان وەك تۆمەتبار ناویان هاتەتەوە, 18یان ناویان لە لیستی تۆمەتباران

نەهاتەتەوە, کە پلەی جۆراو جۆریان هەیە و هەندێکیشیان هاووڵاتیان سکاڵایان راستەوخۆ لە دژیان تۆمار کردووەو دۆسیەکانیان چۆتە چوارچێوەی کاری دادگاوە, سەرباری ئەوەی ژمارەیەکی دیکەش لە تاوانباران لە لایەن قوربانیانەوە سکاڵایان لەسەر تۆمار کراوە ناویان لەناو لیستی 423 تۆمەتباری ئەنفال نەهاتەتەوە تەنانەت لە لیستی 24 کەسەکەو لیستی 19 کەسەکەش.

تەنها بەهۆینەبوونی ناوی خەزرەجی وامان لێدەکات گومانمان بە دروست ببێتو بۆیە پێویستە لێکۆڵینەوەی ورد لەم ناوانە بکرێت, هۆکاری نەبوونی ناویان لە ریزبەندی لیستی تۆمەتباران وەڵام بدرێتەوە, ئەم دوو بەڵگەنامەیە پێویستیان بە ساغکردنەوەی زیاترە لە لایەن نووسەران و لێکۆڵەرەوانی تایبەتمەند لە بوارەکە, لە گەڵ دەرخستنی ناسنامەی ئەو کەسانەی ناویان هاتووە .

پێش بڵاو کردنەوەی لیستی ناوی 423 تۆمەتبارەکەی ئەنفال, لە پشکنینی دۆسیەی ئەنفال, وێرای لیستی ناوی ئەوانەی نیشانەی ئازایەتیان وەرگرتبوو بە تایبەت 77 کەسەکەی ئەنفالی 1 و 2, یان لە بەڵگەنامەکان راستەوخۆ ناویان هاتبوو, یاخود لە ریزی 163 بەشدار بووەکەی ئەنفالی 8 دا بوون و وەك بەڵگە کەوتبووە دەست دادگا, لیستێکی داواکراوانم بە چاودێری کوردەساید دروست کرد لە پشکنینی ئەو سکالایانەی پێشکەش دادگا کرابوون, لە رۆژنامەی هەواڵ و پەرتووکی (کوردەساید -عەلی مەحمود محەمەد- 2008 چاپخانەی رەمان- بڵاوکراوەی وەزارەتی رۆشنبیری زنجیرە 630- ل176 بۆ 183) بڵاوکرایەوە, زۆر ناوی تێدایە لە دۆسیەکە سکالای لەسەر تۆمار کراوە , بەڵام لە ریزبەندی 423 ناوەکەدا ناویان نییە؟؟؟.

بسم الله الرحمن الرحيم

المحكمة الجنائية العراقية العليا
قضاة التحقيق

9099

العـــدد: قَ ٢/ ١٤٧٤
التاريخ: ٢١/ ١٢/ ٢٠٠٥

الى/ مكتب المحكمة / السليمانية
م/ معلومات

تنفيذا لمل جاء بقرار هذه المحكمة بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨
يرجى تزويدنا بالاسم الثلاثي واللقب والعنوان للمتهمين المدرجة اسمائهم ادناه وذلك لامور تحقيقية مع التقدير.

القاضي
رائد جوحي
رئيس قضاة التحقيق

الاسمـــاء

١.سعيد محمود باربك	٢.عدنان عبدالله جباري
٣.شيخ رؤوف	٤.شيخ جعفر
٥. شيخ رمضان	٦.قاسم دره ى
٧.جهان موسى	٨.معتصم محمد البرزنجي
٩.رافت كلي	١٠.ياسين روؤف
١١.غسان شيخ سعيد	١٢.تحسين شاوس
١٣.شيرزاد صالح	١٤.قاسم اغا كوي
١٥.توفيق جبار قارمان	١٦.بايز عبد الرحمن
١٧.حسين شيخ سعيد	١٨.علي احمد رشيد
١٩.حيسن حمة انجة	

Iraqi high Tribunal
Investigation Judges
Baghdad , Iraq

المحكمة الجنائية العراقية العـــليـــا
قضاة التحقيق
بغداد – العراق

No
Date

العدد ق ع/ ٥/ ١٤٤٥
التاريخ ٢٨/ ١٢/ ٢٠٠٥

الى / وزارة الداخلية / الجنائية والحركات

م / تعميم امر قبض

تنفيذاً لقرار قاضي التحقيق المحترم بتاريخ ٨/ ١٢/ ٢٠٠٥.

تعميم امر القبض الصادر بحق المتهمين المدرجه أسمائهم ادناه لصدور امر قبض بحقهم وفق المادة (١٢) من قانون المحكمة الجنائية العراقية العليا وترفق طياً مذكرات القبض الصادرة بحقهم للتفضل بالاطلاع وتعميم اوامر القبض الصادرة بحقهم واعلامنا مع الاحترام والتقدير .

المحـــقق الاقدم
٠٠٣٣١٧

اسمــــــــاء المتهمـــين

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
١	نزار عبد الكريم الخزرجي	١٣	نعمة فارس
٢	يونس الذرب	١٤	حميد شعبان
٣	اياد خليل زكي	١٥	نجم عبد الله الدوري
٤	رمزي محمود	١٦	عصمت صابر
٥	سعيد محمود باريك	١٧	عدنان عبد الله جباري
٦	قاسم دره ي	١٨	جهان موسى
٧	معتصم محمد البرزنجي	١٩	رأفت كلي
٨	ياسين رؤوف	٢٠	عثمان شيخ سعيد

[redacted]

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
٩	تحسين شاوس	٢١	شيرزاد صالح
١٠	قاسم اغاكوي	٢٢	توفيق جبار قارمان
١١	بايز عبد الرحمن	٢٣	حسين شيخ سعيد
١٢	علي احمد رشيد	٢٤	حسيب حمه الحمة

المـــرفـــقـــات
اوامـــر قبـــض عدد (٢٤) .

“نەمرەڕێ”و شاعیرێک لە دووی ئاسمانێکی سامان□تر بۆ شیعر… هۆمەر نۆریاوی

وشەی دەستپێک:

“نەمرەڕێ”، یەک لە ب□رh□م□ شیعرییی□ نوی□کانی شاعیری جوایەزنووس”پێشەوا کاکەیی”یە کە وەک خودی خۆی، ئەمجارەیش بە گەشتێکی تری شیعری دەمانگ□□ن□تەوە بۆ نێو جیهانە پاکژە شیعرییەکەی خۆی کە دەیەوێت جیهانێک بێت بەدوور لە ژەنگ و ژار و هەردەمیش میهرەبانی لێ بچۆڕێت. جیاوازی ئەم گەشتنامە شیعرییەی پێشەوا کاکەیی دەگەڵ چەند ب□رh□م□ شیعری پێشووی لەوەدا چڕ دەبێتەوە کە شاعیر ئەمجارە دەگەڕێتەوە بۆ هەرێمێکی دوور و کەونی ژیاری مرۆیی کە بەشێکی گەورەی خودی نیشتمانەکەی شاعیر هەر لە نێو ئەم جەغزە جوگرافیاییەدا هەڵکەوتووە.

ڕۆچوونێک بە قووڵایی “نەمرەڕێ”دا:

نەمرەڕێ، بڕینی ڕێگایەکی پڕ لە میهری شیعرییە کە دەمانباتەوە تا بەردەم خودی ئەو زەمەنەی کە ژین، گوڵخەندەی دەگرت، سرووشتیش میهرەبانی لێ دەڕژا و بلاوێنی ڕۆح و گیانی ئادەمزاد بوو.

شاعیر، سەرەتای ئافرانی گێتی بە پاکژ دادەنێت کەچی دواتر مرۆ، لیخنی دەکات و لە بن نسێی مرۆی بەدکاردا ئەم کەونە، وا خەریکە چاوی کوێر ببێت.

جیهان لەو□ تەی دەمی کردوو□ تەوە، شەکراوێکە،

کەچی ڕۆژ بە ڕۆژ دەبێتە زەلکاوێکی گەنیو،

دڵت داگیرسێنەوە، کەون وەختە چاوی کوێر بێ…

(نەمرەڕێ، ل14)

نەمرەڕێ، هەمان ڕێیە کە دەچێتەوە تا چاخی پڕ لە میهری باڵووڵی دانا، لەوێشەوە شۆڕ دەبێتەوە تا بێساران و دەیەوێت تەپوتۆزی سەر دڵ، بە نەغمەی بلاوێنی بولبول و قومریی هەورامان لا بچێت. چونکە لە

خودی هەوراماندا نەمریی دەبینێتەوە.

وەک بابا سرنج

بەدەم تینی ئاورەوە

وشەی سەرمابردەڵەم گەرم بوونەوە،

وەک دار قرچەقرچیان هات و دەبوونە بڵێسە،

نەمریم لە هەوراماندا دۆزییەوە.

(نەمرەڕێ،ل82)

هەموو پەرۆشیی شاعیر، گەڕانەوە بۆ سەردەمی سادەییە، ئەو زەمەنە پاکژەی کە:

“ئاونگ هایکووی خۆی بنووسێت

لەسەر گژ و گیا، پەلکی گوڵان؟!

ئاوێزان بێتەوە بوونمان بە هاتنی سپێدان؟

ئایندە بە بنیات بێت لە ئێستامان؟

(نەمرەڕێ،ل18)

پێشەوا کاکەیی لەم بەرهەمە شیعرییەدا دەچێتەوە تا سەر ئەو ڕاستەڕییەی کە مرۆڤایەتی نوغرۆی نێو میهری ئەدەب و ئاکارچاکی بوو و ڕەوشتبەرزییش، میوانی دڵان.

نەمرەڕێ، لەڕاستیدا ڕۆچوونێکی قووڵیشە بە ناخدا و دەیەوێت لە ڕێی ئەم شۆ□ بوونەوەیەوە، مرۆ پتر پەی بە خۆی ببات و ئینسانییانەتر مامەڵە دەگەڵ گەردووندا بکات. لەم گۆشە نیگایەوە کارتێکەریی زمانە ڕۆحییە قووڵەکەی شاعیرانی وەک مەحوی، مەولەویی بەڵخی و حافزی شیرازی بەسەر پێشەوای شاعیرەوە دەبینرێت.

گەشتێک بکە هاوڕێ!

بچۆرەوە نێو خۆت و لە لووتکەی بێدەنگیدا

ڕازی خۆت بۆ خۆت بەیان بکە!

خۆت دەتوانیت خۆت بپشکنیت لە چ ڕەگێکدایت،

ڕیشەت لە چ گەشتێکدایە و چۆن بۆ ئاسۆ هەڵدەکشێیت.

(نەمرەڕێ،ل42)

شاعیر، ڕامان و وردبوونەوە لە خودی خۆ بە نیشانە و بگرە هۆکارێک بۆ شادبوونەوە دادەنێت. بیرکردنەوە و ڕامان،هێوریی و ئۆقرە بۆ دڵی ئینسان دەگوێزێتەوە و لە دەست ئەم جەنجاڵستانەی نها،قوتاری دەکات. لەم ڕێگە دوور و درێژەی شاعیر دەیبڕێت،بێ سێ و دوو ،زانین و ئاگایی دەوری سەرەکی دەبینێت و بەرچاوڕوونییش بە ژیان دەبەخشێت. هەر بۆیە بە زانین،مرۆ خۆی لە تاریکستان دەرباز دەکات.

بڕۆ!

جوان بنواڕە،بجووڵێ و بدوێ!

پ□یقت □□ی خۆی وەدۆزێ،

با بشزانی،بێئاگایی دەتکاتە ونڕێ،

دنیات لێ دەبێتە قەفەس.

(نەمرەڕێ،ل51)

پێشەوا کاکەیی لە نەمرەڕێ دا بە زمانێکی شیعری هاواری لە دەست جیهانی سەرمایەداریی و بۆرژوازیی ئێستا بەرزە کە تێیدا سەرمایەدار،لە بەری ڕەنجی خەڵک دەخواتەوە کەچی خەڵکی هەژار تا دێت بەلەنگازتر و فەقیرتر دەبێت. هەر بۆیە پەنا دەباتەوە لای باڵووڵی ماهی و گەرەکیەتی بەیانان لەگەڵ گزنگی خۆر، ژیان دەست پێ بکات.

وەک باڵووڵی ماهی لەگەڵ خۆر هەڵدێم،

دەرگا دەکەمەوە، بە ڕووی خەڵکدا،

سەرمایەداران دێن لەبری پەمۆ بە ئەستێرە بچوێنن،

نەوت و پارە بە ئاسمان دەچوێنن…

(نەمرەڕێ،ل62)

مرۆی بۆرژوا لە دیدی شاعیرەوە کە وەک دڵە پاکژە شیعرییەکەی خودی ڕاستییەکان دەنوێنێت،وا خەریکە خۆڵ لە چاوی گزنگیش دەکات و لە پێناو بەرژەوەندییە بەرتەسکەکەی خۆیدا گەرەگیەتی بەردیش بهاڕێت کەچی شاعیر پێشبینی هەرەسهێنانی دەکات و مژدەی دواڕۆژێکی ڕوونمان پێ د□ بەخشێت.

لە گزنگەوە بۆ گزنگ

دەنگی قڵیشانی شاخ دێ،

خەڵکی نێو کۆساران نازانن شتێکە دەدزرێ،

ئەم دەنگە

هەر گلۆربوونەوەی گاش□ بەرد و

داڕمانی شاخ و

ڕۆچوونی زەوی نییە،

داڕمانی مرۆڤی سەرمایەدارە

دەستی ناوەتە بینی سرووشت و بەرد دەهاڕێ!

(نەمرەڕێ،ل84)

شاعیر بە مەبەست و ژیرانە دەگەڕێتەوە بۆ چاخ و سەردەمی باڵوولی ماهی، بابا ل□و□ی ل□و□ستانی،حەللاج، بابا سەرهەنگ، بابا سرنج،دایە تەورێز،ڕێحان خانمی ل□و□ستانی، باوە تاهیری ل□و□، فاتم□ ل□و□□ و،ل□و□ش□و□ □□ د□ب□ت□و□ درژ□ی تا نەیشابوور، تەورێز، تاشکەند، سەمەرقەند و بوخارا و دواتریش تا لای خودی تاگوور. ئەمانە هەموو کۆدن بۆ خوێنەر و شاعیر دەیەوێت خوێنەر بۆ خۆی کۆدەکان بکاتەوە. پێشەوا دەیەوێت بگەڕێتەوە بۆ ئەو چاخەی کە هەست و نەستی مرۆ تا دوورەدەستتان بڕی دەکرد و جوانتریش لە هەموو شتێک تێدەگەییشت. پێشەوا لەم گەشتە شیعرییەدا لە دووی ئاسمانی سام□تر بۆ شیعر دەگەڕێت. بۆیە بەردەوام ڕێ دەبڕێت و دەڕوا و دەڕوا تا بەوێندەرێ بگات کە ئاسمان شینتر و سام□تر دەربکەوێت.

دەگەڕێمەوە بە برینی ڕۆژگار

باشتر لە ئاو تێبگەم،

لەمێژە دەفڕم،لەو چیا بۆ ئەو چیا،

تا ئاسمان ڕوونتر دەربکەوێ.

(نەمرەڕێ،ل88)

پێشەوای شاعیر،لەم گەشتە شیعرییەدا دەڤەرە کەونەکانی نیشتمانیش بەسەر دەکاتەوە و دەچێتەوە بەردەم مەنز□□ک□ی پیرانی یارسان و لە دەست ئەم هەموو زەبر و زەنگەی نها مرۆ بەدەستیەوە ناڵانە،سکاڵا و شکات بەرز دەکاتەوە و داوای ڕێکار دەکات. دەگەڕێتەوە لای باوەخۆشین،باوە سەرھەنگ،باوە تاهیری لوڕ،فاتمە لوڕە و پیرانی ماریفەت.

شاعیر لە نەمرەڕ□دا دیرۆک دەخوێنێتەوە و لە دەست هەرچی دەستەڵاتە دەم بە هاوارە و شکاتی خۆی تا لای خودا بەرز دەکاتەوە و زۆر بە ڕوونی پەیامەکەی بۆ خوێنەر دەگوێزێتەوە.

ئەوسا بەغدا

گڕ لە دڵی دەهاتە دەرێ و

ئێستاش دووکەڵ لە چاوی،

کەچی وا ئێستاکە

خۆکوژیی کۆکوژی نمایش دەکەن، بە بەر چاوی خواوە!

هەموو ڕۆژ□ ش□ش□ک تەشەنە دەسەنێ

لە بەغداوە بۆ مەککە،لەوێوە بۆ ئەهواز

خوێن دەچۆڕێ،

هەرچی میر و شالیارە

هەرچی خەلیفە،شێخ،سەیید،ئاخوون و مەلاشە

خەڵکی دەنێرن

تا لە دۆڵ و گرد و دەشت و لووتکەی شاخەکاندا

خۆ بۆ خودا بە کوشت بدەن،

کەچی خۆیان هەر یەکە لە دیوەخانی خۆیدا

لەبری بۆنی خوێن،

دەم لە دۆڵ و گرد و دەشتی کەنیشکێکەوە دەنێ…

(نەمرەڕێ،ل74 و 75)

پێشەوا کاکەیی لە دەست ئەم ڕۆژگارە دەم بە گلە و سکاڵایە کە تەنانەت ئەم چاخە لێڵە،زمانی ئەڤینیش کەوڵ دەکات.

بە زمانی ئەوین دەپ□یقم

کەچی ئەم ڕۆژگارە کەوڵم دەکا…

(نەمرەڕێ،ل80)

ئاوڕێکیش لە فڕکەفڕک و پەلەی مرۆی ئەم سەردەمە دەداتەوە کە دەیەوێت خێرا بە هەموو شتێک بگات تەنانەت گەر کانیاوە زوڵاڵەکانیش لێڵ و کوێر بکاتەوە.

زەوی وەک توورەیەکی زێڕ دراوە بە کۆڵدا،

فڕکان فڕکانێکە،هەر یەکە بەشی خۆی دەبا،

هەر یەکە چنگی تێ ناوە و دایدەدڕێ،

زەوی ناتوانێ باڵەفڕێ بگرێ،

دەیەوێ لە دەستی ڕێبواراندا

وەک ئاوی کانیی کوێستانان بنۆشرێ.

(نەمرەڕێ،ل92)

پێشەوا بۆیە ملی ئەم ڕێگە دوور و درێژە دەگرێتە بەر تا بچێتەوە بەردەم یەکەم قۆناخی بوون کە ئیتر ڕۆح و جەستە تێیدا ئاسوودە بن و مرۆ لە بن سێبەری ئاوەز و ژیرێتیدا خۆ لەدەست ئەم هەموو زیندانە قوتار بکات.

ئەم ڕێیەم بۆ ئاسوودەیی□

تا جەستە هەمیشە نەرم بێ،ڕۆح تێیدا ئارام بێ.

لە قوڕ کە هاتوویتە دەرێ،

بۆ ئەوە نییە وڕ ببیت،

دانا ئەو کەسەیە لە کۆتاییدا بەند نەکرێ.

(نەمرەڕێ،ل103)

ئەنجام:

پێشەوا کاکەیی، یەک لەو شاعیرە پاکژنووسانەی ئێستای شیعری کوردییە کە لە ڕێی زمانێکی جوایەزەوە بەردەوام ڕۆشنایی بە سووچە تاریکەکانی شیعر دەبەخشێت و لە هەوڵی کەشف و دیتنەوە و دەرخستنی جوانییەکانی شیعردایە و هەر جارە و ڕێگەیەکی جوایەزی شیعریی دەبڕێت و بە پلان و بەرنامەیەکی وردەوە کار لەسەر ئەم پاژەی ئەدەب دەکات. شاعیرێکە بە دیدێکی ڕوون و ڕۆحێکی بێ گرێ و گۆڵی مرۆییەوە بیر لە هەڵچنینی دیواری بڵندی شیعر دەکاتەوە و شیعرەکەیشی تا بە دوورەدەستترین د□ق□ر□کانی گەردوون ڕێ دەبڕێت؛ بۆیە هەر جارە لە دووی هەسارەیەک وێڵە و دەیەوێت بە ڕێی کاکێشانی شیعرەوە شۆقی ئەم هەموو ئەستێرە پرشنگدارانەمان تێبگرێت. هەر ئەوەندە ماوەتەوە کە بێژم، پێشەوا کاکەیی وەک بەرهەمە شیعرییەکانی پێشووی،لەم بەرهەمە نوێیەیشدا بە زمانێکی پاراو، خامەکەی دەخاتە گەڕ و کۆمەڵە وشە و دەستەواژەیەکی نوێیش دەکاتە بەر ئەم بەرهەمەیش واتــە “ن□م□ر□□□”. پێشەوا کاکەیی ،هەر جارە و بە پرۆژەیەکی نوێی شیعری ،دەروویەکی نوێمان لە ڕوو دەکاتەوە. پێشەوا شاعیرێکە جوگرافیا و مێژوو پێکەوە گرێ دەدات و لە ڕێی داگەڕان بە جوگرافیای و□تاندا دەرکە لە ڕووی دیرۆکی گەلانیش دەکاتەوە و خوێنەر هەم بە جوگرافیا و هەمیش مێژووی نەتەوە و گەلانی سەرزەوی ئاشنا دەکات.

پێویستە ئاماژە بەم خاڵەیش بدرێت کە نەمرەڕێ،بەرهەمی شاعیری جواننووس پێشەوا کاکەییە کە ساڵی 2021 لە لایەن وەشانی “نووسیار”ەوە چاپ و بڵاو کراوەتەوە. پێشەوا کاکەیی پێشتر چەندان بەرهەمی شیعری بڵاو کردووەتەوە.

شیاوی ئاماژەپێدانە پێشەوا عەبدوڵڵا عەبدولڕەحمان، ناسراو بە «پێشەوا کاکەیی،» ساڵی 1984(1363ی هەتاوی) لە گەڕەکی

«جووتکانیان»ـی شاری "قەڵادزێ" لەدایک بووە. تا هەنووکە خاوەنی نزیک بە 14 بەرهەمی شیعری و توێژینەوەی ئەدەبیی چاپکراوە کە "زەریا و بەستەڵەکی باشوور بە تامی شیعر" نوێترین بەرهەمی ئەم شاعیرەیە. شیعری ئەم شاعیرە نوێخوازە بۆ سەر چەندان زمان وەرگێڕدراون.

ژێدەر:

نەمرەڕێ، پێشەوا کاکەیی،چاپخانەی جەنگەڵ، تاران،وەشانی نووسیار،چاپی یەکەم،2021،دانیمارک

هۆمەر نۆریاوی و پێشەوا کاکەیی

ب□زوتنەوەی گۆڕان ل□ بەردەم پڕۆژەیەکی شکست خواردودا!… عوسمان حاجی مارف

دوای چەندین ساڵ لە هەڵسورانی سیاسی جەلال تاڵەبانی کە خۆی ل□ بەرامبەر دژایەتی کردنی بارزانی و پارتیدا پێناسە دەکرد، هەوڵێکی زۆری دا تا هاوسەنگی هێزەکەی بەرێتە پێش هێزو نفوزی

بارزانییەوە، تا ببێتە هێزێک کە وەک خاوەنی یەکەمی بزوتنەوەی کوردایەتی بناسرێتەوە، بەڵام ئاشکرایە لەوبارەیەوە کە مەوقعیەتی هێزەکەی تاڵەبانی بە هەر پلەو ئاستێک پێناسە بکرێت، بە هودەو ناکام و دەستبەتاڵ لەبەردەم بارزانیدا مایەوەو نەیتوانی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت، تا ئەو ئاستەی دواتر ناچاربوو بە پێشوازیکردن لە سازش و ڕێکەوتن و ملکەچی بە قەبوڵکردنی مەوقعیەتی پارتی.

ئەوەی جێگای سەرنجە ئەم هەنگاوی ناچارییەی ملکەچی تاڵەبانی بە بارزانی درزێکی گەورەی خستە ناو ڕیزەکانی یەکێتییەوە، دیارترینیان ناڕەزایەتی نەوشیروان بوو کە ئەم پاشەکشەیەی تاڵەبانی بە قازانجی ئایندەی زۆنی سەوز نەدەبینیەوە، ناچار لەسەرەتادا جۆرێک لە گۆشەگیری پیادە کردو دواتر هەنگاوی بەرەو پێکهێنانی بزوتنەوەی گۆڕان کردە پڕۆژەیەک، کە بە شێوازێکی تر لە هەڵسورانی سیاسی بەردەوامی بە ڕێبازی پێشوتری تاڵەبانی بدات بە وەستانەوە لە بەرامبەر بارزانی و پارتیدا.

ئەوەی پێویستە لەم نوسینەدا بەکورتی ئاماژەی پێ بدەم، بەجیا لەوەی هەر تێگەیشتن و ڕوانینێکمان لەسەر دەورونەخشی بزوتنەوەی گۆڕان و کاریگەرییەکانی و چەواشەکارییەکانی هەبێت، تا تەوەگلانی ئیسلامییەکانیش لەو پرۆژەیە، بە بۆچونی من هەر لەسەرەتاوە ڕۆشن بوو پرۆژەیەکی لەم چەشنەی نەوشیروان هەر مەبەست و نیازێکی لە پشتەوە بوبێت بەشکستخواردویی لەدایک بووە، چونکە شەخسی یەکەمی یەکێتی و یەکێک لە شەخسیەتە ئەوەڵەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی، واتە تاڵەبانی دوای چل ساڵ زیاتر لە هەڵسورانی سیاسی لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا، بنبەستی خۆی ڕاگەیاندو دەستبەرداری ئەو ستراتیژیە بوو کە هەوڵیداو دەیویست بارزانی کەنار خات و خۆی ببێتە کەسی یەکەمی بزوتنەوەی کوردایەتی لە کوردستانی عێراقدا، بەڵام دواجار دیمان تاڵەبانی هەر بە خۆشی ئەوەی ڕاگەیاند کە لەو دژایەتی کردنەی بارزانیدا هەڵەی کردووە.

بۆیە پڕۆژەیەکی لەو چەشنە پاش چل ساڵ لە هەوڵی بەهودەو شکست و پەشیمانی تاڵەبانیدا، بە نەوشیروان نەک ئاسان نەبوو کارێکی لەو چەشنە درێژە پێبدات و بە سەرکەوتنی بگەیەنێت، بەڵکو هەر لەسەرەتاوە حەتمیەتی شکستی خۆی مسۆگەر کردبوو، بە تایبەتی لە هەلومەرجی ناجێگیری سیاسی کوردستان و بالا دەستی بارزانی و پارتی وەک پایەو پێگەیەکی بەهێز لە دەسەڵاتی سیاسی و زۆنی زەرد لە کوردستاندا، جێگای بەجێگەیاندنی ئامانجی پرۆژەکەی نەوشیراونی تیادا نەدەبووەوە. هەر بۆیە سەرەتای نیشانەو هەنگاوەکانی بزوتنەوەی گۆڕان و ئاراستەی کۆتاییەکەشی بە شکستێکی ئابڕوبەرانەو زوو خۆڕادەستکردن بە پارتی پێشبینی دەکرا، هەر ئەو کاری

خۆڕادەستکردنەشیان بە پارتی بەهەرزان و زوویی ئەنجامدا.
واتە مێژووی پاشخانەکە بە دوای باڵا دەستی و گوندەیی بارزانییەکان بەسەر بزوتنەوەی کوردایەتیدا سەپاندویانە و خۆیان تیا جێگیر کردووە بوونەتە خاوەنی هێزی یەکەم، هیچ فرسەتێکیان نەهێشتەوە تا بەشێکی تر لە ڕابەرانی بزوتنەوەی کوردایەتی لە هەر گروپ و ڕێکخراوو کەسایەتیەک توانای ئەوەیان هەبێت بە ناوی کوردایەتیەوە دەوری بارزانی لابخەن و جێگەی بارزانی بگرنەوە. ئەمە بەجیا لەوەی مێژویەکی تاڵە بە ململانێی نێوان هێزو لایەنەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی بەڵام لە هەمانکاتدا واقعیەتێکیشە بۆیان ئاسان نەبووە قەبوڵی بکەن و هەمیشە سەرکێشیان کردووە، بۆیە هەوڵدان بۆ بەرزکردنەوەی مەوقعیەت و ئاستی هاوسەنگی هێزەکانیان لە بری بەدواداچوون بۆ ئامانج و خواستی دەسەڵاتی خەڵک، هەموو کات بەشکست و بەخۆڕادەستکردن بە بارزانی پەردەی شانۆیی پرۆژەکانیان دادەرێتەوە.
گەر ئەو پاشخانە بنەماو واقعیەتی بەڵگە نەویستی شکستی پرۆژەی بزوتنەوەی گۆڕان بێت، لە هەمانکاتدا دەستپێکی چۆنیەتی کارەکەشیان ناواقع بینانەو مامەڵەیەکی نەگونجاویان خستەڕوو، بە گۆڕانێک کە مەبەستیان بوو لەدەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا ئەنجامی بدەن. گەر تاڵەبانی لەڕێی هێزی چەکداری و شەڕی ناوخۆو دەسەڵات لە زۆنی سەوزدا ئەو هەوڵەی دابێت و سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا، بزوتنەوەی گۆڕان لە ڕێگەی پەرلەمانێکی فەرمانەی و کارتۆنیەوە ڕێگای ئەو ململانێیانەی گرتەبەرو بانگەوازی "ئەیگۆڕین"یان دەکرد، بەوشێوەیە ئومێدیان بە جەماوەرێکی ناڕازی بەخشی، کەچی لە ماوەی دوو دەورەی پەرلەماندا "ئەیگۆڕین" بەسەر خۆیاندا شکایەوەو بوونە خاوەنی ڕابەری شەقامی ئارام بە دەسەڵاتی بارزانی، ئەم ئاراستەیە مایەی لەدەستدانی جەماوەرەکەیان بوو.
خاڵێکی تر لەم شکستەی گۆڕان کە جێگای ووردبونەوەیە، جگە لە سەوداوامەڵە بێهودەکەی ناو پەرلەمان، چەند دروشمێکیان ڕاگەیاند کە کاریگەری لەسەر زهنیەتی خەڵک داناو جێگای پێشوازی خەڵک بوو، دەربارەی بودجەو شەفافیەت و یەکگرتنی هێزی چەکداری و چاکسازی و نەهێشتنی گەندەڵی..هتد، بەم دروشمانەوە چەپڵەی بەرەو دەسەڵاتیان لێ ئەدا، دواتر گەورەترین پاشەکشەو ڕیسواییەک کە بزوتنەوەی گۆڕانی لە ئێستادا پێ دەناسرێتەوە، بێدەنگی و فەرامۆشکردنی تەواوی ئەو بانگەوازو خواستانە بوو کەوەک مەزەی دروشمی ئەیگۆڕینەکەیان دەرخواردی خەڵکیان ئەدا. بودجە لە شوێنی خۆیەتی و بارزانی بەئارەزوی پێداویستیە سیاسیەکان و بنەماڵەکەی زیاتر یاری و مامەڵە بە بودجەوە دەکات، ناشەفافیەت حەتمیەتی وەرگرتووە و

قسەکردن لەسەری بق□ی□، یەکنەگرتنی هێزی چەکداری و نا□ی□کڕیزی “کورد” بە فەرمی دەناسرێت و گەندەڵیش تابێت بەرفراوانتر دەبێت، چاکسازیش بۆتە دەسەڵاتی ڕەهای بارزانی. واتە دروشمەکانی گۆڕان بە هێڵێکی تەواو پێچەوانەدا داکشاو بێشەرمانەو ب□ بێدەنگی قەبوڵیان کرد، وەگۆڕان بووە ئەو بەشە لەدەسەڵات، کە لە ناڕەزایەتیە جەماوەریەکاندا ئاڵا شینەکەی چووە ڕیزی بەرمیلە ڕەنگکراوەکان کە پاڵیان پێوە دەنرا، وەک هێمای خواستی خەڵک بۆ کۆتایی هینان بەم دەسەڵاتەو پێکهاتەکانی.
بزوتنەوەی گۆڕان زوو هەڵوەری و زۆر بچووک بۆتەوە، تەنها دوکانێکی لاکۆڵانیان ماوە کە بەشێک لەسەرکردەکانیان خۆیانی پێدەژێنن، ئەمەش ئایندەی هەموو ئەو هێزانەیە کە بۆ ڕکابەری لەبەرامبەر بارزانیدا بە هەوای کوردایەتی و نیشتمان پەروەری و دڵسۆزترو ڕاستگۆترو بوێرتر خۆیان پێناسە دەکەن.
ڕێگای ڕزگاری کرێکاران و خەڵکی زەحمەتکێش و ستەمدیدەی کوردستان کوردایەتی نیە، سەربەخۆییە لە تەواوی ئەو هێزو لایەنانەی بانگەوازی کوردایەتی و ئیسلامی سیاسی دەکەن، ئەوە تەنها دابینکردنی دەسەڵاتی ڕاستو□خ□ی خەڵکە بۆ بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە کە ئەتوانێ کۆتایی بەدەسەڵاتی بارزانی و هەردەسەڵاتێکی سەرو ئیرادەی جەماوەری ناڕازی بهێنێت و ئازادی و یەکسانی جێگیر بکات.

تیرۆری سیاسی لەئیسلامدا-2- ..شەماڵ بارەوانی

بەشی دووەم/

لە بەشی پێشوو ئاماژەم بەوەدا، کە بەر لەوەی ڕانانێکی کورت بۆ کتێبەکەی هادی عەلەوی«تیرۆری سیاسی لە ئیسلامدا». بکەین و قسەو باس لە تیرۆری سیاسی بکەین، لە ئیسلامدا و لاپەڕەکانی کتێبەکە هەڵبدەینەوە و بابەتەکە شەن و کەو بکەین و بەڵگەکان و نموونەکان لە بارەی ئەم تیرۆرە سیاسیەی ناو هەناوی مێژووی ئیسلام بخەینەڕوو، سەرەتا لە دیاردەی تیرۆری سیاسی، یاخود تیرۆر بە شیوەیەکی گشتی، لە مێژووی مر□قایەتیدا، دەدوێین.

هەبێت، تیرۆری سیاسی، منداڵی ئەمڕۆ، یان کۆرپەی دوێنێ، یاخود لە دایکبووی پێرێ نییە. بەلکو ئەو ڕەگێکی درێژ و مێژوویەکی کۆن و کۆناری هەیە و بە تەنها تایبەت نییە بە سەردەمێک و بەگەیەکی تاریخی دیارکراو، یاخود شارستانیەتێک و مێژووی گەلێک و ئایین و نەتەوەیەک. بە پێی ئایینەکان و میتەلۆژیاکان بێت، تیرۆر لە گەڵ یەکەم هەنگاوی دابەزینی مرۆق، لە بەهەشتەوە بۆ ئەرزەو لە گەڵ یەکەم پێ خستنە سەر زەوی ئادەمەوە، دەست پێدەکات و یەکێک لە دوو کوڕەکەی ئادەم، ئەوەکەیتر تیرۆردەکات(قابیل، هابیل دەکوژێت).

کەواتە بە پێی ئەو تێگەیشتن و میتەلۆژیایەبێت، کە ئادەم بە یەکەم قۆناغی ژیانی بەشەریەت دادەنێن، دەتوانین بڵێین تیرۆر لە گەڵ دەستپێکی کاروانی ژیان و مرۆڤایەتی و، سەرەتای گەشەسەندنی شارستانییەتدا، هاوڕێتی و هاودەمی مرۆقی کردووە.

هەموو شارستانیەتەکان و سەردەمە مێژووییەکان، کەم و زۆر، بەشیخەی تیرۆر، یاخود تیرۆری سیاسی تێدا هەبووە. لە گەڵ پەرەسەندنی شارستانیەت و بەرەو پێشڤەچوونی ژیان و پێشکەوتنی زیاتری کۆمەڵ و ژیار و درووستبوونی دەسەڵاتی سیاسی و ئیمپڕاتۆڕیەت و دەوڵەت و هەرێم و مەمالیک و مێرنشینەکان، دیاردەی تیرۆری سیاسیش سەری هەڵداوە. بە هۆکار و پاڵنەری جۆر بە جۆر، تیرۆر لە پێناوگەیشتن بە دەسەڵات، یاخود لە پێناو مانەوە لە دەسەڵات، تیرۆرکردن لە پێناو بەرژەوەندییەک، تیرۆر لە پێناو ئایین و ئایدیۆلوجیا و ئایدیایەکی دیاریکراو، تیرۆرکردنی بۆچونی جیاواز، تیرۆرکردنی ئازادییەکان، تیرۆرکردنی ڕۆژنامەنووس و نووسەر و قەڵەمە ئازادەکان..تاد.

مێژووی ئیسلامیش وەک بەشێک لەو مێژووە دوور و درێژەی مرۆق، که ژیان پێیدا تێپەڕیوە و لە سایەیدا ئەزموون کراوە و مرۆڤایەتی بە ناوتۆنێڵەکەیدا ڕۆیشتووە، یەکێک لە مێژووە هەرە ناشیرینەکانی بوونی بەشەریەتە.
مێژووێک، تیرۆر ڕەگ و ڕیشەی خۆی تێدا داکوتیوە و پێیەتی له تاوان و لادان و ئەشکەنجە و داگیرکرکاری و تاڵان و فەرهود و بە کەنیزەکردن و بە کۆیلەکردنی مرۆق و جەنگ و کوشتن و تیرۆر.

ئەو مێژووەی پێکهاتووە لە زنجیرەیەکی بەردەوام، لە تیرۆری سیاسی و توندو تیژی و خوێن ڕشتن و کوشتن و کودەتاو پیلان و یەکتری لە ناوبردن و پاکتاوکردن و سەرکوتکردن و دیکتاتۆرییەت و وێرانکردن.

ئەو مێژووەی بە تڕێڵە مێکابی بۆ بکەیت و بە ساڵان بە دیاریەوە دابنیشیت مۆنتاژی بۆ بکەیت و هەوڵی پەرد□ پۆشکردنی قێزەونیەکانی و جوانکردنی ناشیرینیەکانی بدەیت، ئەوە هەرگیز، بۆت ناکرێت.

چونکو مێژووەیەکی هێندە قێزەون و بێ ئەندازە ناشرین و لێوان لێوە لە توندوتیژی. مێژووەک، بۆنی باروت و خوێن و خویزاو جەنگ و داگیرکاری و کاوڵکاری و تیرۆری لێ دێت.

ئەو مێژووەی زۆر چەواشەکارانە، وەکو پەپولەیەک و مانگی چواردەشەو، یاخود بوکێکی ئارایشتکراو، پیشانی ئێمە مانان دراوە و دیوە ڕاستی□قینەکەی و لایەنە دزێوەکەی، زۆر فێڵبازانە، هەمووی شاردراوەتەوە و پەرد□ پۆشکراوە.

ئەو مێژووەی کردەی تیرۆری سیاسی یەجگار زۆر و لە ئەژمار نەهاتووی بەخۆیەوە بینیوە.
لە لایەن سەرکردە و خەلیفەو والی و ئەمیر و حاکم و قازیەکان و هاو□□کان و ئالو بەیت و ڕاشدی و ئەمەوی و عەباسی و هەموو ئەوانەیتری دوای ئەمان و بە درێژایی حوکمی خەلافەتی ئیسلامی و بوونی حوکمی ئیسلامی و دەولەتی سیوکراتی ئیسلامی و لە نێوان هەموو چین و توێژەکانەوە.

تەنانەت هەوڵدراوە خودی پەیامبەری ئیسلامیش(د.خ)، ب□زار تیرۆربکرێت. جا وەک ئاماژەمان بۆی کرد، لە پێناو دەسەڵات بووبێت، یان لە سەر ڕەخنەگرتن و بۆچوونی جیاواز و ئایینی جیاواز، یاخود بۆ تەۆڵەسەندنەوە و بۆ سەروەت و سامان و هەر هۆکارێکیتر بووبیت.

رەهەندی گەڕانەوە بۆ ئامێزی سرووشت لە شیعری (شار)ی سوارەی ئێلخانیزادەدا…

نووسینی/ عەتا قەرەداخی

(شار) کە زیاتر بە (ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت) ناسراوە، شیعرێکی دیاری سوارەی ئێلخانیزادەیە. سوارە تەمەنێکی کورت ژیاوە(1937-1975)و بەهۆی نەخۆشیەوە کۆچی دوایی کردووە. ئەم دەقە شیعریەی لە ساڵی 1970 دا نووسیووە. سوارەی ئێلخانیزادە یەکێکە لە شاعیرە دیارەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان و هاوسەردەمی شاعیران جەمال شارباژێڕی و جەلالی میرزاکەریم و شێرکۆ بێکەسە. هەروەك راستەخۆ نەوەی دوای هەژارو هێمن و هاوچەرخەکانیانە لە رۆژهەڵات. بەڵام ئەوەندەی کاریگەری شێوازی شیعری گۆران-ی پێوە دیارە رەنگە ئەوەندە نەکەوتبێتە ژێرکاریگەری شیعری موکریانەوە. سوارە هەرچەندە لە سەرەتاوە بە کێشی عەرەبی و مەسنەوی فارسی شیعری نووسیووە، بەڵام لە کۆتایی شەستەکانەوە کە تەمەنی نزیکی سی ساڵ بووەتەوە بە شێوازی شیعری سەربەست یان پەخشانە شیعر نووسیوێتی و دەقەکانی (خەوە بەردینە و ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت و من ئەڵێم و کوا شەنگەسوار و تاپۆو بوومەلێڵ…تاد) نموونەی بەرزو دیاری پێگەیشتنی ئەزموونی شیعری ئەم شاعیرە کورت تەمەنەن.

ئاشکرایە شیعر وەکو بەرزترین و یەکێك لە رەگەزە ئەدەبیە دیارەکان مێژوویەکی کۆنی هەیە و لە قۆناغی ژیانی ناو سرووشتەوە ئەم چەشنە ئەدەبیە بە ئاستی جۆراو جۆر بەرهەمهاتووە. لە پێش قۆناغی نووسیندا شیعر لەبەرکراوەو وەکو رەگەزێکی زارەکی دەماودەمی کردووەو بە گۆرانی گوتراوەتەوە. کۆنترین شێوەی شیعر کە بە زمانی شیعریی هۆنراوەتەوە (ڤێنداس)ە لە نێوان سەدەی هەژدەو سیانزەی پێش زانین و دوای ئەویش ئۆدێسە دێت لە سەدەی هەشت و حەوتدا هۆنراوەتەوە. ئەمە سەرباری ئەوەی کە دیاردەیەکی ئاشکرا هەیە و وەکو رێسای لێهاتووە، کە شیعر لە کۆی کەلتوورەکاندا لە پێش رەگەزە ئەدەبیەکانی تردا دەرکەوتووە. ئاشکرایە شیعر بەرهەمی خەیاڵ و ئەندێشەو نەستە. کە ئەمانەش لە هەموو مرۆڤێکی ئاسایدا بوونیان هەیەو لە کاتی وروژان یان سەرکوتکردندا بە هەردوو بارەکەدا هەوڵدەدەن گوزارشت لە خۆیان بکەن، ئەوەش یەکێکە لە هۆکارەکانی بەرهەمهێنانی شیعر هەر لەسەرەتاوە تاوەکو ئێستا. دیارە ئاشکرایە کە پەرەسەندنی ژیانی کۆمەڵایەتی بە چەند قۆناغێکدا تێپەڕیووەو هەر لە کۆمەڵگەی سەرەتاییەوە یان کۆمەڵگەی پێش نووسینەوە کە بە کۆمەڵگەی دەرەوەی مێژوو ناودەبرێت پەرەسەندنی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی و مرۆڤ خۆی بەردەوامبووە تا

گەیشتووەتە قۆناغی ئێستا. قۆناغی سەرەتایی ژیان، قۆناغی ژیانی نێو سرووشتە، واتە ئەو رووبەرە خاوێنەی کە هاوتایە لەگەڵ ئەو هەست و خەیاڵ و ئەندێشە خاوێن و ناسك و بێگەردەدا کە سەرچاوەی بەرهەمهێنانی شیعرە.

لێرەوە دەشێ بگوترێت شیعر دەربڕین بووە لەو خاوێنی و ناسکی و بێگەردیەو وێناکردنی ئەو سرووشتە جوانە بووە کە هێشتا دەستی مرۆڤ و شوێنپێی مرۆڤ تەڵخی نەکردووەو پەڵەی لەسەر دانەناوە. ئەم جوانیە جوانیەکی نموونەییەو هاوکات فەزایەکی هێمن و خامۆشەو جێگای ئارامگرتن و حەوانەوەی ڕۆحە. واتە سەرئەنجام زەمینەی بەردەوامی پاکژبوونەوەی ڕۆحەو دەشێ مرۆڤ لەهەر ساتێکدا بۆی بگەڕێتەوە بە مەبەستی حەوانەوەو ئارامگرتن و پاکژبوونەوەی ڕۆح پەنای بۆ ببات.

هەر لێرەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات: ئایا ئەم دەقە شیعریەی سوارە گەڕانەوەیە لە زەمینەی ئاڵۆزو پڕ لە هەراو زەنای شارەوە بۆ زەمینەی ئارامی نێو سرووشت، کە یەکەمیان واتە زەمینەی ئالۆزو بکوژی هەست و ڕۆح کە شارە، وا لە شاعیر یان قسەکەری شیعرەکە دەکات پشت لەو زەمینەیە بکات و بگەڕێتەوە بۆ گوند یان بۆ لادێ کە زەمینەی ئارامی و هێمنیەو رووبەری رەهابوونی ڕۆح و هەستەکان و خەیاڵە و هاوتای سرووشتە؟ واتە ئایا ئەم دەقە گەڕانەوەیە لە زەمینەی ئالۆزی شارەوە بۆ نێو سرووشتی هێورو ئارام؟ یان جێهێشتنی شارە لە لایەن کوڕێکی پەروەردەی زەمینەی لادێوەو دووبارە گەڕانەوەیە بۆ یەکەمین زێد کە چاوی تێدا هەڵهێناوە؟ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارانە بەجێدەهێڵین بۆ ئەوەی لە ڕێگای شیکردنەوەی دەقەکەوە ئەو وەڵامانە ئاشکرا ببن. هەروەک لێرەدا ئەم پرسیارەش دەکەین: ئایا ئەم دەقە شیعریەی سوارە راکردنە لە واقیعی شارو گەڕانەوەیە بۆ نێو سرووشت؟

هەروەك ئاشکرایە چەمکی گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت دەرئەنجام و بەرهەمی ژیانی ئاڵۆزی شارو فشاری ژیانی سەختی نێو زەمینەی شارە. گومانی تێدا نیە مرۆڤ بە ئازادی لە دایکبووەو لە ناو سرووشتیشدا بە ئازادی ژیاوەو یەکەم کۆت و پێوەندی لەگەڵ یەکەم دەرکەوتنی خاسێتی ژیانی نیشتەجێبووندا دەرکەوتووە، کە ئەوەش واتە نیشتەجێبوون سەرەتای ژیانی جێگیربوون و سەرەتای ژیانی شارستانێتیە. لە نێو زەمینەی شارەوە، لە ژینگەیەکدا کە هەستەکانی مرۆڤ دەکوژرێن، خەیاڵەکانی مرۆڤ دەشێویندرێن و خەونەکانی لەبار دەبرێن، ڕۆسۆ دروشمی گەڕانەوەی بۆ ناو سرووشت بەرزکردەوە، واتە

گەڕانەوە بۆ ژیانی ئازادو بۆ دەرەوەی کۆت و پێوەند، بۆ زەمینەی رەهابوونی هەستەکان و خەیاڵ و ئەندێشەو نەست، بۆ زەمینەی پڕ لە ئارامی و هێمنی. لە راستیدا درووشمەکەی رۆسۆ واتە گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت، دروشمێکە دەلالەتی سیاسی و کۆمەڵایەتی هەیەو ئامانجی زیندووکردنەوەی چەمکی کێویبوونی نەرموونیان و شکۆدارکردنی سەرەتاییبوونە لە ژیان و رەفتارکردندا. واتە لێرەوە گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت دەلالەتی گەڕانەوە بۆ ئازادی سرووشتی هەڵدەگرێت.

پێش ئەوەی بێینە سەرباسی گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت لە دەقەکەی سوارەی ئێلخانیزادەدا، ئاماژە بۆ چەمکی گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت لای هەندێ لە شاعیرانی رۆمانسی دەکەین، چونکە ئاشکرایە گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت بنەمایەکی قۆناغی ئەدەبی رۆمانسیە. ۆردزۆرس کە زۆر بڕوای بە دروشمەکانی شۆڕشی فەرەنسا هەبوو، بەو شۆڕشەیدا هەڵدەداو وەکو هەنگاوێك بە ئاراستەی گەڕانەوە بۆ رەسەنایەتی باسی دەکرد و ئەو رەسەنایەتیەشی لە سروشتدا دەبینی. بەڵام دواتر زانی کە ئەو شۆڕشە دەستکردی مرۆڤە، نەك دەستکردی سرووشت، لەبەرئەوە دژی وەستاو بەدوای حەوانەوەدا دەگەڕا لە ئامێزی سرووشتی راستەقینەدا. لە ئەنجامی بێ ئومێدبوون لە شۆڕشی فەڕەنسا، ۆردزۆرس بە دوای وزەی چارەسەکەری سرووشتدا گەڕا. بایەخی زیاتری ئەم شاعیرە بە سرووشت تا ئەندازەیەکی دیار بەهۆی بێئومێدی سیاسیەوە بوو. بەلای شیللیەوە سرووشت وەکو رۆح ئاوسە بە بنەماکانی خۆشەویستی، هەروەك جۆن کیتس پێیوایە سرووشت چێژی حیسی پێشکەش دەکات. لەسەرووی هەموو ئەمانەشەوە شیعری رۆمانسی بە چەند خاسێتێك دەناسرێتەوە وەکو یاخیبوون لە عەقڵ و کۆت و بەندی کۆمەڵایەتی و گەڕانەوە بە ئاراستەی دڵ. هەروەك بە تەوەربوونی تاکەکەس لە ئەدەبی رۆمانسیدا و یاخیبوون لە هەموو یاساو رێساو رێکخستن و داب و نەریت و عورفێك و پشتبەستن بە سرووشت و جوانیەکانی و وێناکردن و بەرجەستەکردنی پاڵەوانی رۆمانسی لە خاسێتە سەرەکیەکانی شیعری رۆمانسین. کەواتە ئەوەی ئاشکرایە لە شیعری رۆمانسیدا تاکەکەس و سرووشت تەوەرو پنتی سەرەکین و هەموو شتێك بە دەوری زاتی شاعیردا دەسوڕێتەوە. ئەمەش وادەکات کە زاتی شاعیر یان پاڵەوانی رۆمانسی یان قارەمانی دەقی رۆمانسی بەردەوام بە دوای هێمنی و هێوری و حەوانەوەو چێژدا بگەڕێت و ئەوەش لە ئامێزی هێمن و خاوێن و جوانی سرووشتدا دەستەبەر دەبێت. لێرەوە ئێستا دەرگایەك هەیە تا بێینە سەر لێکۆڵینەوەی ئەم دەقە شیعریەی سوارەی ئێلخانیزادە بە ناونیشانی ” شار”.

ئەم دەقە شیعریەی سوارە بە ناونیشانی (شار) یان وەکو ئەوەی کە لەلای خوێنەر ناسراوە (ئەڵێم بێم لە شارەکەت)، بریتیە لە گفتوگۆی نێوان دووکەس، کە کەسی یەکەم واتە قسەکەر کە دەشێ شاعیر بێت و کەسی دووەم گوێگر کە تەنیا وەکو گوێگرێکی مەعنەوی لە پێکهاتەی زمانی دەقەکەدا ئامادەبوونی هەیە. هەر زوویش شووناسی گوێگر تا ئەندازەیەك ئاشکرا دەبێت، ئەویش لە میانەی دەربڕینەکانی قسەکەری شیعرەکەوە، کە وەکو رەگەزی دووەم و تەنانەت وەکو خۆشەویستیش دەیدوێنێت. بەڵام ئەوی کەسی دووەم لە رووی دەربڕین و وەڵامدانەوەوە هیچ ئامادەبوونێکی نییە. ئەمەش وادەکات کە دەقەکە بریتی بێت لە قسەکردنی قسەکەر یان شاعیر بۆ دەرەوەی خۆی، یان بۆ هەمووان، بەڵام بە مەبەستی بەرجەستەکردنی زەمینەیەك تا لێیەوە ئامانجی دەقەکە بۆ شێوەیێکی ئاشکرا ئاراستە بکرێت. ئەو کەسی دووەم واتە ئەوی رەگەزی دووەم دەدوێنێت و راستەخۆش لە نێوان خۆی و ئەودا جیاکارییەك دەکات، کە دەبێتە جیاکاریی لە نێوان خۆیی لادێی و ئەوی شارییدا، کە لە پشتی ئەمەشەوە دووانەیەکی بەرامبەر ئامادەیە، ئەویش دووانەی (لادێ \ شارە).

ئاشکرایە لە زەمینەی کۆمەڵایەتی درووست و لە پەرەسەندنی ئاسایی کۆمەڵایەتیدا ئاراستەی کۆچ لە لادێوە بەرەو شارە، لە کۆمەڵگەی سەرەتاییەوە بەرەو شارستانێتیە، لە سرووشتەوە بەرەو تەکنۆلۆجیایە، لە رۆمانسیەتەوە بەرەو ریالیزم و مۆدێرنیزمە. بەڵام لێرەدا جوڵەیەکی پێچەوانە هەیە کە گەڕانەوەیە لە شارەوە بۆ لادێ، لە شارستانێت و تەکنۆلۆجیاوە بۆ سرووست و بۆ ژیانی سادە. کە ئەمەش دەلالەتێکی فەلسەفی لە پشتیەوەیە ئەویش خەونبینینی بەردەوامی مرۆڤە بە سادەیی و هێمنی و بێگەردی و حەوانەوەی نێو ئامێزی سرووشتی جوان و هێورەوە، کە هاوشێوەی هێمنی نێو هەناو یان منداڵدانی دایکە. واتە گەڕانەوە لە شارەوە بۆ لادێ، بۆ نێو سرووشت هاوشێوەی خەونبینینە بە گەڕانەوەوە لە هەر قۆناغێکی ژیاندا بۆ ئامێزی دایك و ئەوەش وەکو جۆرێك لە خۆشاردنەوە، یان خۆحەشاردانە لە ئاڵۆزی و کێشەکانی ژیان بە مەبەستی خۆپاراستن و بەدەستهێنانەوەی حەوانەوەو ئاسوودەیی.

ناونیشانی ئەم دەقە کە (شار) ە، ئەگەر هەر خۆی وەکو وشەیەك یان دالێك لێی بڕوانرێت، ئەوا پێویستە وەکو دەروازەیەکی سەرەکی بۆ چوونە ناو جیهانی قوڵ و تاریك و نائاشکرای دەقەکە سەیر بکرێت و پێویستی بەوەیە کە هەڵسەنگاندن بکرێت و بدوێنرێت هەتا لەوێوە رێگای چوونە ناو دەقەکە ئاسانتر بێت. هەروەك ئاشکرایە کە

ناونیشان یەکەمین شوێنی بەیەکتر گەیشتنی خوێنەرو دەقە و ڕێگەی هەڵهێنانی یەکەم هەنگاوە بەرەو داڵانە تاریکەکانی دەق کە دەشێت ناونیشان تروسکایی و تەنانەت ڕووناکیەکی زۆر پێشکەش بکات بۆ دۆزینەوەی ڕێگای چوونە ناوەوەی جیهانی نائاشکرای دەقەکە. تەنانەت ناونیشان دەبێ بگونجێت لەگەڵ ناوەڕۆکی دەق و پێکهاتەی دەق و ئاستی جوانناسی دەق و پرسیاری دەقدا. کەواتە با بزانین لێرەوە ناونیشانی ئەم دەقە "شار" یان " ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت " چی دەگەیەنێت و چیمان پێشکەش دەکات بۆ چوونە ناو جیهانی قوڵی دەقەکە.

وەکو پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، شار وەکو شوێن زەمینەی قۆناغێکی دیاریکراوە لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا، کە لە دوای قۆناغی ژیانی فیودیالی دێت. ژیانی شار قۆناغی دەرکەوتنی پیشەسازی و پێکهاتنی چینی بۆرژوای فەرمانڕەوایەو لەبەرامبەریدا دەرکەوتنی چینی کرێکارە. لەم ڕووەوە شار زەمینەی ململانێ و پێکدادانی ئەم دوو چینەیە، کە چینی بۆرژوا هەوڵدەدات زیاتر دەسەڵات و هەژموونی خۆی بسەپێنێت و لە بەرامبەریشدا چینی کرێکار هەوڵدەدات و کۆشش دەکات دەسەڵاتی بۆرژوا تێکبشکێنێت و خۆی دەسەڵات بەدەست بگرێت و سیستەمێکی سیاسی ئیداری باشتر کە لە خزمەتی زۆرینەو چینی خوارەوەی کۆمەڵگەدا بێت پێکبهێنێت. بەڵام ئەوەی ئاشکرایە لە شۆڕشی بۆرژوازیەوە کە لە ئەوروپای ڕۆژئاوا بۆ یەکەمجار دەستی پێکردووەو، لە بەریتانیاش ئەم شۆڕشە لە پێش وڵاتانی تری ئەوروپاوە روویداوە کە لە ناوەڕاستی سەدەی حەڤدەهەمدا بوو، دواتریش لە چارەکی دواینی سەدەی هەژدەدا شۆڕشی فەرەنسی روویداو درووشمەکانی شۆڕشی بۆرژوازی بە گشتی و شۆڕشی بۆرژوازی فەرەنسی بە تایبەتی جێگای ئومێدی جەماوەر بوون، بەڵام دواتر و لەئەنجامی جێبەجێنەکردنی درووشمەکانی شۆڕشدا بۆ ئومێدیەکی گەورە کەوتەوە. لەو کاتانەوە تاکو ئێستا چینی بۆرژوای سەرمایەدار لەسەر کورسی فەرمانە و سیستەمی ئابووری سەرمایەدای کە سیستەمی ئابووری شارە دنیا بەڕێوەدەبات و چینی کرێکاریش بۆ خۆی وەکو هێزی کار بەکاردەهێنرێت و لە دەرەوەی دەسەڵاتە و یاساکانی کار و فشاری کار و بە زەحمەت بەدەستهێنانی پێداویستیەکانی ژیان ئەو دیاردانەن کە ڕۆژانە چینی کرێکار ڕووبەڕوویان دەبێتەوە. سیستیمی کۆمەڵگای شار ئەو کەش و بارودۆخەیە کە کۆمەڵگە یان ڕووبەرێکی فراوانی کۆمەڵگە بەدەستیەوە دەناڵێنێت و ئێستا لە شاردا مرۆڤی کارکەر هاوشێوەی ئامێرەو تەنانەت ئامێر خەریکە جێگا بە مرۆڤەکان لەق دەکات و لە ئێستادا ڕۆبۆتەکان بە باشی زۆرێك لە کارەکانی مرۆڤ ئەنجام دەدەن.

ئەوەش دەبێتە فشارێکی زیاتر بۆ سەر ژیانی هێزی کار لە شاردا و سەرئەنجام بەرەو بێکارکردن و برسیکردنیان دەبات. ئەمە قۆناغی ژیانی شارە تاکو ئێستاو سەرباری رووکەشی جوانکراوی ژیانی شار بە بەرهەمەکانی تەکنۆلۆجیای نوێ، بەڵام ئەگەر بە روانینی رۆمانسیانە سەیری ژیانی شار بکەین، ئەوا بریتیە لە دۆزەخ. بێگومان لە روانگەی ریالیزمیشەوە شار شوێنی راستەقینەی ململانێی چین و توێژە کۆمەڵایەتیە ناکۆکەکانە لە پێناوی باشتر کردنی ژیان و گەڕانەوەی بەهاو شکۆ بۆ مرۆڤ وەکو باڵاترین ئافرێندراو و باڵاترین بوونی نێو ئەم گەردوونە.

کاتێ (شار) ناونیشانی ئەم دەقە شیعریەیە و شاریش وەکو باسمان کرد زەمینەی ئەو ململانێ و فشارە جۆراوجۆرانەیە بۆ سەر ژیانی مرۆڤ بە گشتی و بۆ سەر ژیانی بەشی خوارەوەی کۆمەڵگە، لە بەرامبەریدا لادێ یان سرووشت هەیە کە ئەویش قۆناغی ژیانی پێش شارە و بە قۆناغی ژیانی سادە و سەرەتایی نێو سرووشتیش ناودەبرێت. کەواتە ناونیشانی ئەم دەقە شیعریە راستەوخۆ سەرنجمان بۆ بەراوردکردن لە نێوان ئەو دوو زەمینەو ئەو دوو قۆناغەی ژیان و ئەو دوو کەلتوورەدا رادەکێشێت کە ئەوەی پێشتریان واتە لادێ – سرووشت بە قۆناغی ئازادی و بێ کۆتوبەندی ژیان دادەنرێت و ئەوەی دووەمیشیان واتە شار بە دۆزەخی سایەی قۆناغی تەکنۆلۆجیا و ژیانی ئاڵۆز و سەختی زەمینەی شار دەزانرێت. ئەم ناونیشانەش پەیوەست بە کەسێتی قسەکەری شیعرەکە بەراوردکردنی ژیانی ئەوە لە نێوان ئەو دوو زەمینەیەدا. کە ئەمی قسەکەری دەقەکە لە ئاڵۆزەکەیاندا دەژی بەڵام بێزار دەبێت و وەکو هەر مرۆڤێکی رۆمانسی یان وەکو شاعیرێکی رۆمانسی دەیەوێت پشت لەم زەمینەی شار بکات و بگەڕێتەوە بۆ زەمینەی یەکەم کە لادێ یان سرووشت یان ژیانی سادەو ساکاری ئامێزی سرووشتی هێمن و هێورە. ئاشکرایە لێرەوە گەڕانەوە بۆ سرووشت دەلالەتی گەڕانەوە بۆ ئازادی سرووشتی هەڵدەگرێت. شار مانای رێکخستن و یاسا و رێساو سنووردارکردنی جوڵەو ئازادییەکانی تاکەکەس و مل کەچبوون و وابەستەبوون بە رێساو نەریت و ئەتەکێتەوە، لە کاتێکدا لادێ یان سرووشت مانای ئازادی و رەهایی لە جوڵەو لە هەڵس و کەوتدا. ناونیشانی ئەم دەقە شیعریە لە ئاستی دەلالیدا بریتە لە بەراوردکردن لە نێوان ئەم دوو زەمینەدا.

ئێستا لە رێگای ناونیشانەوە کە رۆڵی کلیلی کردنەوەی دەقەکە دەبینێت بەرەو چوونە ناو دەقەکەو شیکردنەوەی بنیادی پێکهێنەرانەی و لەوێشەوە بۆرێو ئاشکراکردنی دەلالات و ماناو لەسەر ئەو بنەمایەش

دۆزینەوەی پرسیارەکانی دەقەکەو شێوەی ئاراستەکردنیان و دیاریکردنی جیهانبینی دەقەکە دەچین. سەرەتا ئەو پرسیارەش بەرز دەکەینەوە ئایا ئەم دەقە لە چ قۆناغێکی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و کەلتووریدا نووسراوە؟ ئایا ئەو زەمینەی دەقەکەی تێدا بەرهەم هاتوو چ جۆرە زەمینەیەکە لە رووی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و کەلتووری و عەقڵیەوە؟ ئایا ئاستی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی چۆنەو بەو پێیەش لە رووی مێژووی ئەدەبیەوە ئەم شیعرە لە چ قۆناغێکی مێژوویی شیعری کوردیدا نووسراوە؟ ئایا شیعری قۆناغی کلاسیکە یان رۆمانسی یان ریالیزم؟ ئەگەرچی سنووری جیاکردنەوەی ئەم پۆلێنکردنانەش هەندێجار ئاڵۆزەو لەژێر تەمومژدایە.

سوارەی ئێلخانیزادە سەرەتای شیعرنووسینی بە شێوەی کلاسیك بووەو لەسەر کێشی عەروز شیعری نووسیووەو دواتر دەستی داوەتە شیعر نووسین بە شێوازی نوێ. بەڵام لە راستیدا ناوبەناو تا کۆتایی ژیانیشی هەر گەڕاوەتەوە بۆ نووسین بە کێشی عەروز. مێژووی ژیانی شیعری سوارە دەکەوێتە دوای ئەزموونی شیعری شاعیرانی موکریان و ئەزموونی شیعری گۆرانەوە. بێگومان بە پێی ئەوەی کە سوارە لە رۆژهەڵاتی کوردستان لە دایکبووەو ژیاوەو خوێندوویەتی، ئاساییە کە کاریگەری کەلتووری دەوڵەمەندی فارسی و بە تایبەتی کاریگەری شیعری نوێی فارسیشی لەسەر بووبێت بە تایبەتی ئەزموونی نوێی شیعری فارسی لەسەر دەستی نیما یوشیج و ئەوانی تریش. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئاشکرایە کە کاریگەری شیعری گۆران یان شیعری نوێی کوردی لەسەر دەستی گۆران و هاوەڵەکانی لەسەر ئەزموونی شیعری کوردی لە رۆژهەڵات هەبووە، بە تایبەتی لەسەر سوارە. لە رووی کۆمەڵایەتی و سیاسیشەوە سوارە کوڕی قۆناغێکی ژیانە کە سیستەمێکی نادادپەروەر فەرمانڕەوای وڵاتەکەیەتی و سەرباری ئەوەش میللەتەکەی ئەم داگیرکراو و دابەشکراوە، کە ئەمانەش هەریەکە بە ئاستێك کاریگەریان لەسەر کۆی ئەزموونی رۆشنبیری و ئەدەبی و هونەریی کوردی هەبووە. سوارە باری تەندرووستی خۆیشی زۆر باش نەبووە کە ئەوەش دیسان رۆڵ و کاریگەری دەبێت لەسەر ئەزموونی ژیانی ئەدەبی و هونەری.

سوارەی ئێلخانیزادە دەڵێت:

گوڵم! \ دڵم پڕە لە دەردو کوڵ \ ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت. \ ئەڵێم بە جامی ئاوی کانیاوی دێیەکەم، \ عیلاجی کەم کوڵی دڵی پڕم، لە دەردی ئینتیزارەکەت.\ وەڕەز بوو گیانی من، لە شارو هاڕەهاڕی ئەو، \ لە رۆژی چڵکنی نەخۆش و تاو و یاوی شەو،\ ئەڵێم بڵێم لە

شارەکەت، \ لە شاری چاو لەبەر چرای نێئۆن شەوارەکەت،\ بۆمە دێ، کە مانگەشەو بزێتە ناو بزەم،\ چلۆن بژیم لە شارەکەت، \ کە پێ بە دێ دژی گزەم؟ \ لە شارەکەت، کە رەمزی ئاسن و منارەیە \ مەلی ئەوین غەوارەیە.\ ئەڵێی لە دەوری دەست و پێم، \ ئەوەی کە تێل و تان و رایەڵە، \ کەلەپچەیە، \ لە شارەکەت کە مەندی دووکەڵە \ کە دێتە دەر لە ماڵی دەوڵەمەند، \ وە تیشکی بێ گوناهی خۆرەتاو ئەخاتە بەند. \ لە هەر شەقام و کووچەیەك شەپۆلی شینە دێ بەرەو دێم، \ دەستی گەرمی ئاشنا نیە کە ئەیگوشم، \ دەستی چێوەی یە. / لە شارەکەت زەلیلە شێر، گوڵم \ باوی ڕێویە،\ بە هەر نیگایەك و پەتایەکا \ ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت، گوڵم \ ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت، \ گوڵم، هەرێمی زێنگ و زەڵ \ چلۆن ئەبێتە جاڕە گوێ \ لە شاری تۆ، لە بانی عەرشە قڵندەری دڕاو \ شارەکەت- \ ئاسکە جوانەکەم! \ تەسکە بۆ ئەوین و بێ خەفەت هەراو. \ کێ لە شاری قاتڵی هەژار، گوێ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ؟ \ منێ کە گێشی تاوی گەرمی بەر دەوارەکەی عەشیرەتم،\ بە دارە تەرمی کووچە تەنگەکانی شارەکەت، \ رانەهاتووە لەشم. \ بناری پێ بەهاری دێ \ رەنگی سوورو شین ئەدا \ لە شیعرو عاتیفەی گەشم \ ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت گوڵم، \ ئەڵێم بڵێم لە شارەکەت \.

ئەگەر سەرەتا سەیری ئاستی ئاشکراو بینراوی دەقەکە بکەین وەکو پێکهاتەیەکی زمانی لە ناونیشانەوە بۆ جەستەی دەقەکە، ئەوا دەقێك لەبەردەمماندا ئامادەیە. ئێستا نازانین ئایا ئەو دەقە دەقێکی زیندووە یان نا؟ هەڵگری دەلالات و ماناو پرسیارو جیهانبینیە یان نا؟ بەڵام ئەوەی ئاشکرایە پێکهاتەیەکی زمانیە. ئایا ئەم پێکهاتە زمانیە لە رووی رەگەزەکانی بەرهەمهێنانی شیعرەوە دەقێکی شیعریە؟ ئایا شێوازی دەقەکە چ شێوازێکە؟ ئایا ئەم دەقە لیریکە؟ پەخشانە شیعرە یان شیعری نوێیە؟ ئایا وێنەو لێکچوون و خوازەو بنەماکانی تری بەرهەمهێنانی شیعریەت تیایدا چۆنە؟ ئایا شێوەی دەربڕینی زمانی دەقەکە چۆنە؟ گێڕانەوەیە، گفتوگۆیە، مۆنۆلۆگە، داخوازیە، فەرمانە، یان داواکاری و پاڕانەوەیە؟

ئەوەی بە ئاشکرا دەبینرێت ئەوەیە کە دەقەکە شێوەی گفتوگۆی هەیە لە نێوان قسەکەرێکی ئامادە کە دەشێ شاعیر خۆی بێت لەگەڵ گوێگرێکی نائامادە کە رەگەزی دووەمەو ئەوی قسەکەر لە چرکەساتێکی پڕ لە بێزارییەوە لەگەڵی دەدوێت، کە بێزاریەکەی لەوی کەسی بەرامبەر نییێ، بەڵکو لەو زەمینەیە کە واپێدەچێت زەمینەی راستەقینەی ئەوی گوێگر بێت و ئەمی قسەکەریش لە بنەڕەتدا سەربەو زەمینە نییێ،

بەڵام لەژێر کاریگەری هەر هۆکارێکدا بێت گواستراوەتەوە بۆ ئەو زەمینە کە زەمینەی شارە. لێرەوە دەشێ ئەوی قسەکەر لە ئەنجامی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی و پێویستبوونی شارو تەکنۆلۆجیا و پیشەسازی بە هێزی کار، ئێم لادێ و ژیانی قۆناغی فیزدیالی و کشتوکاڵی بەجێهێشتبێت و گواسترابێتەوە بۆ زەمینەی شار و بۆ نێو پەیوەندی کۆمەڵایەتی و بەرهەمهێنانی شار، کە پەیوەندی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و کەلتوور و عەقڵ و دەسەڵاتی چینی بۆرژوای خاوەن ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و رێکخەری پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانە.

یان ئەوەیە کە ئەوی قسەکەر وەکو دەستەبژێری لادێ بەهۆی خوێندنەوە لە زەمینەی لادێوە گواستراوەتەوە بۆ زەمینەی شار. لە هەردوو بارەکەدا ئەمی قسەکەر دووچاری نامۆیی دەبێت لە زەمینەی شاردا و ئەم دەقەش دەبێتە دەربڕی هەست و هەڵوێستی ئەم کەسێتیەی کە هەست بە نامۆیی دەکات و رابردووی خۆی دەلاوێنێتەوە و دەیەوێت بۆی بگەڕێتەوە کە رابردووی ئەو لە زەمینەی لادێدایە، واتە ژیانی ناو سرووشت. لەم رووەوە ئەم دەقە دەبێتە گێڕانەوەی بەسەرهاتی گەڕانەوەی لاوێکی لادێی لە زەمینەی شارەوە بۆ زەمینەی لادێ، کە ئەوەش گەڕانەوەیە لە ژیانی شارستانێتی و تەکنۆلجیاوە بۆ ژیانی سادەی لادێ و بۆ ئامێزی سرووشت. لێرەوە ئاشکرا دەبێت کە بیرۆکەی سەرەکی ئەم دەقە بێزاربوونە لە ژیانی پڕ لە فشار و سەختی شار و گەڕانەوەیە بۆ ژیانی سەرەتایی لادێ و بۆ نێو ئامێزی خاوێن و هێور و دوور لە فشاری نێو سرووشت. واتە گەڕانەوە لە پەیوەندی ئامێر ئاسایی ژیانی شارەوە کە هیچ هەست و سۆزێکی مرۆیی تێدا نییە بۆ پەیوەندی پتەو و بەهێزی لادێ و خێڵ و عەشیرەت کە بە تێری بارگاویکراوە بە هەست و سۆز و رایەڵەکانی پەیوەندی خوێن و دەمار.

لە دەستپێکدا قسەکەر یان شاعیر کەسی بەرامبەر دەدوێنێت کە دیارە دڵدارەکەیەتی. ئەو باسی باری بێزاری و ئازارو نیگەرانیەکانی ناخی خۆی بۆ ئەوی دڵدار دەکات. دەشێ لەسەرەتادا ئاشکرا نەبێت کە هۆی بیزارییەکەی ئەمی قسەکەر چیە. کاتێ باسی ئەوە دەکات کە بۆوات و شارەکەی ئەو بەجێبهێڵێت. لە رووکەش و ئاستی بینراوی زمانی یەکەمی دەقەکەدا وادەردەکەوێت کە لە ئەوی دڵدار بێزار بێت و بەجۆرێك دەشێ بگوترێت ئەوی دڵدار وەڵامدانەوەی بۆ ئەمی قسەکەر لە ئاستی پێویستدا نەبێت و ئەو رێشتنەی کە باسی دەکات وەکو جۆرێك لە جیابوونەوە و بەجێهێشتنی ئەم و کۆتاییهێنان بێت بەو پەیوەندیەی پێکیانەوە دەبەستێت. بەڵام هەر زوو ئاشکرا دەبێت کە ئەمی قسەکەر کێشەی لەگەڵ زەمینەی شاردا هەیە و ئەم لە شار بێزارە و دەیەوێت

شار بەجێبهێڵێت و بگەڕێتەوە بۆ گوند، واتە بۆ ئامێزی سرووشت. کەواتە لێرەدا دووانەیەکی بەرامبەر بەرهەم دێت کە ئەویش دووانەی (شار\ لادێ)یە. ئەمی قسەکەر لە سەر بنەمای دواندنەکانی خۆی، پاشخانە کۆمەڵایەتیەکەی دەردەکەوێت کە لە ئەسڵدا لادێ نشینە و ئێستا گەیشتووەتە شار. ئەوی دێداریش شارنشینە. واتە هەریەکەیان هەڵگری کەلتوور و عەقڵێکە کە بێگومان جیازای هەیە لە نێوانیاندا. یەکەم واتە قسەکەر لە دایکبوو و پەروەردەی زەمینە و عەقل و کەلتووری لادێیە، ئەوی دێداریش کچێکی لە دایکبوو و پەروەردە و گەورەبووی ناو زەمینەی شار و عەقڵ و کەلتووری شارە. لە پاڵ ئەم دووانەیەدا دووانەی (شاری \ لادێی)، (شارستانێتی \ سەرەتاییبوون)، (تەکنۆلۆجیا \ سرووشت) پێکدێت.

هەڵبەت ئاشکرایە وەکو پێشتریش ئاماژەمان بۆ کرد پەیوەندییەکانی قۆناغی ژیانی شار فشارێکی زۆر دەخەنە سەر مرۆڤ و سەرباری ئەوەی کە شار یان کۆمەڵگەی شار زەمینەی پێگەیشتنی تاکی خاوەن شووناس و زەمینەی لە دایکبوونی بیر و بۆچوون و دیدی جۆراوجۆر و جیاوازیە، بەڵام دژەخۆکیشە بۆ تاکەکەسی هەستیار و خاوەن دید و خەیاڵ و ئەندێشەی ڕۆمانسیانە، چونکە ئەو پەیوەندیە ئاڵۆز و ئامێرئاسایەی پەیوەندی شار رووبەڕێك بۆ مانەوەی هەست و سۆز و خەیاڵە ڕۆمانسیەکان ناهێڵێتەوە. بەڵکو بە زوویی تێکیان دەشکێنێت و لە ناویان دەبات و لە بارێکی وەهاشدا تاکەکەسی ڕۆمانسی دەکەوێتە باری ونبوون و هەست بە نامۆییکردنەوە. یان ئەوەتا دەبێ خۆی بداتە دەستی ئەو واقیعە ناجۆرەوە یان پشت لە پەیوەندی و یاساو ڕێسا تووندەکانی زەمینەی شار و تەکنۆلۆجیا و عەقڵ دەکات و دەگەڕێتەوە بۆ لادێ و سادەیی و ئامێزی سرووشت و بۆ خەیاڵ و ئەندێشەی مەودا فراوانی ڕۆمانسیەت. واتە لە قۆناغی عەقڵ و فیکرەوە دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغی خەیاڵی ڕۆمانسی و دەرەوەی عەقڵ، لە قۆناغی فشارو ململانێوە دەگەڕێتەوە بۆ قۆناغی ئازادی ئامێزی سرووشت و بۆ حەوانەوەی دوور لە ناکۆکی و ململانێ.

ئەمی قسەکەر کە لە ئامێزی شاردا وەکو نەخۆش و دەردەدار و نێگەران وەسفی خۆی دەکات، چارەسەری ئەم بارەی خۆیشی ئاشکرا دەکات، کە ئەویش جامی ئاوی کانیاوی گوندەکەیەتی. کەواتە ناڕاستەوخۆ هۆکاری ئەو نەخۆشی و دەردەداری و نێگەرانیەشی نیشان دەدات کە ژیانی شارە. بەڵام لەپاڵ دیاریکردنی هۆکاری نەخۆشی و بێزاری و دەردەداریەکەیدا، دیسان بەجۆرێك ئەوی دێداریش تاوانبار دەکات و وەکو هۆکارێکی تری بێزارییەکەی نیشانی دەدات، کاتێ دەڵێت (عیلاجی

کەم کوڕی دڵی پێم، لە دەردی ئینتیزارەکەت). کەواتە دیارە کە ئەمی قسەکەر بەشێکی بێزارییەکەی دەگەڕێتەوە بۆ چاوەڕوانیکردنی ئەوی دڵدار. بەڵام دیسان ئەگەری ئەوەش هەیە ئەمی قسەکەر لە ئەنجامی بێزاری لە ژیانی شار، لێکچوون لە نێوان شار و دڵدارەکەیدا دروست بکات و دەربڕینی بێزاربوون لە دڵدارەکەی لە راستیدا هەر بێزاربوون بێت لە ژیانی شار. بە تایبەتیش کە دوای ئەم دەربڕینە دەکەوێتە دەربڕین و ئاشکراکردنی هۆکارەکانی بێزاربوونی خۆی لە شار و ئەو خاسێتانەی شاریش ئاشکرا دەکات کە مایەی بێزاربوون و هەراسانکردنی ئەمن.

ئەمی قسەکەر لە هەموو شتێکی شار بێزارە، چونکە بۆ ئەم شار زەمینەیەکی ئاڵۆز و پڕ لە ژاوەژاو و جەنجاڵە. گیانی ئەم کە پەروەردەی لادێ و ئامێزی سرووشتی هێور و خاوێنە، ئێستا بێزار و هەراسانە لە هاڕە و گرمە و هەرا و زەنای شار. رۆژی شار بۆ ئەم پیس و ناتەندرووستە و، شەویشی پڕ لە ناڵە و نرکە و نائارامیە. رۆحی ئەم کە تینووی حەوانەوە و هێمنیە، ناشێت لەم زەمینە ناجۆرەدا ئارام بگرێت. تەنانەت خۆشەویستی ئەوی دڵداریش ناتوانێت بیگەیەنێتە ئاستێك کە ئەو ناکێشەیە بکاتە هاوکێشەیەکی هاوسەنگ و بەهۆی هێزی خۆشەویستی ئەوەوە دانبەخۆیدا بگرێت یان بە دەربڕینێکی تر خۆشەویستی ئەو هێزی خۆڕاگرتنی لەبەرامبەر ناجۆری پەیوەندی و فشارەکانی شاردا پێببەخشێت. هەر بۆیە سەرباری خۆشەویستی ئەو، ئەمی قسەکەر سووربوونی خۆی لەسەر بەجێهێشتنی زەمینەی شار رادەگەیەنێت. راکردنی شاعیر یان قسەکەر لە شار تەنیا قسە و رووکەشێکی بێ ناوەرۆك نییە، بەڵکو چەمکی گەڕانەوە لە شارەوە بۆ نێو سرووشت مانای گەڕانەوەیە لە نێو دروستکراوەکانی دەستی مرۆڤەوە کە بە روانینی ئەفلاتون لاساییکردنەوەی سێیەمن و فریودەرو هەڵخەڵەتێنەرن، بۆ سرووشتی خاوێن و جوان، بۆ پانتییەکانی وێنەی یەکەم، ئەوەی کە ئەنجلس دەڵێت هەموو جوانیەکانی ئەو هونەرەی مرۆڤ بەرهەمیهێناوە لە بەرشۆراوەی جوانی و هارمۆنیای سرووشتن. کەواتە لەم روانگەیەوە ئەگەر باسکردنی فشاری ژیانی شار و تەکنۆلۆجیا و دەسەڵاتی سیستەماتیکیش پشت گوێ بخەین، ئەوا شاعیر ئەو دوێناسەیە کە بە دوای گەوهەری جوانی و بە دوای هارمۆنیای رەسەن و هێمنی و ئارامی نێو سروشتدا دەگەڕێت و ئەوەش بەشێکە لە هۆکاری گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت کە ئەو بە گەڕانەوە بۆ لادێ ناوی دەبات.

ئەو دەڵێت:

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت،

لە شاری چاو لەبەر چرای نیئۆن شەوارەکەت،

بۆمە دێ، کە مانگەشەو بزێتە ناو بزەم،

چلۆن بژیم لە شارەکەت،

کە پێ بە دڵ دژی کزەم ؟.

شاعیر تاکو ئێستا بڕیاری تەواوەتی نەداوە کە شار بەجێبهێڵێت، بەڵکو ئەوە وەکو پرۆژەیەك دەخاتە ڕوو. هەروەك پێدەچێت بەجۆرێك چاوەڕوانی وەڵامی دڵدارەکەشی بکات. ئەمە سارباری ئەوەی کە شار وەکو شاری دڵدارەکەی دەناسێنێت. ئەمەش ئەوە نیشان دەدات کە ئەمی لادێیی لەگەڵ کیژێکی شارنشین کەوتوونەتە داوی خۆشەویستیەوە. هەرچەندە دەشێ لە بنەڕەتدا بوونی دڵدارێکی لەم جۆرە بە گوێرەی قسەکەری دەقەکە تەنیا درووستکراوی خەیاڵ بێت و لەسەر زەمینەی واقیع بوونی نەبێت. ئەو درووستکردنەش لە سنووری خەیاڵدا ئامادەکردنی زەمینە بێت، بۆ ئەوەی لەوێوە بەراوردی دوو شوێن یان دوو جوگرافیا بکات و خاسێتەکانی هەریەکەیان دەربخات و لایەنی ئەرێنی و نەرێنیان وەکو دوو بنەما یان دووانەی دژ نیشان بدات و سەرئەنجامیش لایەنگیری خۆی بۆ یەکێکیان نیشان بدات. هەروەك پاساو و بەڵگەی درووست و بڕواپێکراویش بۆ پەسەندکردنی یەکێکیان و بۆ ڕەتکردنەوەی ئەویتریان بخاتە ڕوو، کە کۆی پاساو و بەڵگەکانیش لەوەدا کۆدەبنەوە کە کامیان زەمینەی کوشتنی ڕۆحی مرۆڤ و بەهای ژیان و گەوهەری جوانی و بریسکەی راستگۆییە، کامیشیان هەواری زیندەگانی و بڵندبوونی ڕۆح و ژیانەوەی بەهای راستەقینەی ژیان و مرۆڤایەتی و بریسەکەدانەوەی پرتەوی ڕۆح و گەوهەری جوانیە. لە هەموو ئەمانەدا شاعیر لایەنگری لادێ و سروشت و کۆی ڕەگەزەکانی سروشتە بە هەموو جوانی و خاوێنیەکانیانەوە.

ئەم دەیەوێت شارەکەی دڵدارەکەی بەجێبهێڵێت. شارێك کە بە گڵۆپی نیۆن روونـاك کراوەتـەوە، بەڵـام ئـەو رونـاکیە فریـودەرە، یـان روناکیەکی سرووشتی نییە، بۆیە ئەم وەکو نوێنەری کۆی مرۆڤایەتی، یان بەلایەنی کەمەوە مرۆڤە هەستیارەکان چێژ لەو روناکیە فریودەرە وەرناگرێت، چونکە روناکیەکی ڕێنیشاندەر نییە، بەڵکو چەواشەکەر و ڕێگا ونکەرە. لەبەرامبەر ئەم روناکیە فریودەرەدا تیشکی مانگەشە و هەیە کە سروشتی جوان و هێمنی لادێ روناك دەکاتەوە و هەموو شتێك وەکو خۆی و وەکو ئەوەی کە هەیە نیشان دەدات. ئەمی شاعیر شەیدای بینینی شتەکانە لەبەر تیشکی راستی دەرخەری مانگەشەودا. دەشێ لە

پشتی ئەم بۆچوونەوە لێکدانەوەیەکی تریش هەبێت بۆ تیشکی گڵۆپی نیۆنی شار و تیشکی مانگەشەو. تیشکی گڵۆپی نیۆن ئەو بیرێکە فریودەر و هەڵخەڵەتێنەرەیە کە ناتوانێت مرۆڤایەتی بە گشتی، یان کۆمەڵگەکەی شاعیر بە تایبەتی و لەوەش تایبەتتر زەحمەتکێشان و هێزی بەرهەمهێن بەرەو ئاسۆیەکی روون و گەش رابەرایەتی بکات. ئەو بیرو بۆچوونەی کە بە گڵۆپی نیۆن هێما دەکرێت بەرهەمی سەرمایەداری و قۆناغی ئاسن و تەکنۆلۆجیایە و پرۆژەی زیاتر بە کۆیلەکردنی مرۆڤ و روخاندنی گەوهەری مرۆڤایەتی لە خۆیدا هەڵگرتووە و بکوژی ئازادی و تەنانەت بکوژی مرۆڤایەتی و مرۆڤیشە. لەبەرامبەردا تیشکی مانگەشە و هێمایە بۆ ئەو بیروباوەڕە راست و دروست و خاوێن و بێگەرد و دوور لە فێڵ و فریودانەی کە بە راستی دەیەوێت رابەرایەتی مرۆڤ بکات بەرەو ئازادی و بەرەو ژیانی پڕ لە سەروەری و شکۆمەندانە بە هەموو بەها و جوانیەکانیەوە. ئەم کە نموونەی مرۆڤی هەستیار و هوشیارە، چۆن دەتوانێت لە شارێك یان لە زەمینە و بارودۆخێکدا بژی کە هەموو شتێك تیایدا فریودەرە. بۆ ئەمێك کە پەروەردەی نێو سرووشت و سادەیی لادێیە و خاوێن و بێخەوشە، بە هەموو شێوەیەك دژی فێڵ و تەڵەکە و خەڵەتاندن و فریودانەکانی شار و تەکنۆلۆجیا و سەرمایەداریە.

ئەمی شاعیر وەسفی زەمینەی شار دەکات و بە هێمای ئاسن و منارە ناوی دەبات. ئاسن هێمای رەقی و بێ سۆزی و دەسەڵاتی تووندوتیژە. منارە یان بورج هێمای قۆناغی پیشەسای و دەسەڵاتی چینی بۆرژوای لوتبەرزو دەسەڵاتدارە. هەردووکیشیان پێکەوە هێمان بۆ قۆناغێکی ژیان کە تیایدا بە قۆناغی بە ئامێربوون یان دەسەڵاتی ئامێرو تەکنۆلۆجیا ناودەبرێت، کە ئەویش بریتیە لە بە کۆیلەکردنی مرۆڤ بە تایبەتی چینەکانی خوارەوە. لە زەمینەیەکدا کە پانتاییەك بۆ هەست و سۆزو پەیوەندیە درووست و بێ رتووشەکانی مرۆڤ نەمابێت، ئەوا باسکردن لە ئەوینی راستەقینە بە تایبەتی لە روانگەو دیدی رۆمانسیانەوە ئەستەمە. هەر بۆیە ئەمی قسەکەر پێیوایە لە شاردا کە زەمینەی تووندو تیژی و کوشتنی هەست و سۆزە، جێگایەك نیە بۆ عیشق و ئەوینداری. بەڵکو ئەم واهەست دەکات سەرجەمی ئەو رایەڵەو پەیوەندی و تەنانەت کەلتورەی کە بەرهەمی شارە، یان بە شێوەیەکی تر بڵێین کە بەرهەمی قۆناغی سەرمایەداری و تەکنۆلۆجیایە دەست و پێی مرۆڤ کۆت دەکەن و رۆحی کەلەپچە دەبین. بە مانایەکی تر لە روانگەی ئەمی شاعیرەوە، شار جۆرێکە لە زیندان، زیندانێك کە ئازادیەکانی مرۆڤ دەکوژێت و مرۆڤەکان دەکاتە جۆرێك لە کۆیلە. لەم زەمینەیەدا رووبەرێك بۆ ئەوین و خۆشەویستی نیە، یان بە شێوەیەکی

تر دەشێ بگوترێت ئەگەر لە زەمینەیەکی لەم جۆرەدا شتێکیش هەبێت بە ناوی خۆشەویستی و ئەوین ئەوا دەشێ هەمان خاسێتە فریودەرەکانی بەرهەمەکانی پیشەسازی و تەکنۆلۆجیای هەبێت. لێرەدا شاعیر دووانەیەك درووست دەکات کە بریتیە لە دووانەی (سرووشت \ شار) لەبەرامبەر دووانەی (ئەوین \ توونودتیژی- دیسپلین)دا. ئەمی شاعیر شارو دیسپلین و توونودتیژی بەجێدەهێڵێت و ڕێگای بەرەو سرووشت و ئەوینی راستەقینە دەگرێتەبەر.

قسەکەر وەسفی شارێك دەکات دووکەڵ ئاسمانی گرتووە. ئەم وێناکردنە فەزای شارێکی هاوچەرخی پیشەسازیمان دەداتێ کە دووکەڵی کارگەو کارخانەکان لە هەموو لایەکەوە بەرز دەبنەوە. بەڵام ئەم لەبری ئەوەی باسی ئەو فەزای پەیوەندیانە بکات کە لە شارێکی پیشەسازیدا دەبینرێت و دووکەڵی کارگەو کارخانە بەرزدەبێتەوەو لەلایەکی تریشەوە ماشێنی ئەو پەیوەندیەی بەرهەمهێنان هێزی مرۆیی چینی چەوساوەی کارگەر بەگەڵی دەخات، ئەو باسی دووکەڵی ئەو دوکەڵکێشانە دەکات کە لەماڵە دەوڵەمەندەکانەوە بەرز دەبنەوەو دەبنێ بەربەست لەبەردەم تیشکی پرشنگداری رۆژدا. لێرەدا شاعیر دەیەوێت بە جۆرێك جیاوازی چینایەتی لە زەمینەی شاردا نیشان بدات. بەڵام ئەوەی ئەو نیشانی دەدات لەبری ئەوەی لە ڕێگای وێناکردنی سیستەمێکی پیشەسازی و تەکنۆلۆجیاوە بێت، لە ڕێگای وێناکردنی دەوڵەمەندەکانەوەیە بەوەی کە لە بارێکی باشتردا دەژین لەچاو هەژاران و زەحمەتکێشاندا. ئەم جۆرە گوزارشتکردنە لە جیاوازی چینایەتی و نایەکسانی، لە راستیدا لەبری ئەوەی زەمینەی پەیوەندییەکانی کۆمەڵگەی بۆرژوازیمان نیشان بدات، زەمینەی شارێکی تەقلیدی قۆناغی فیودیالیمان نیشان دەدات، کە لەبری ئەوەی عەقڵ و کەلتوری چینی بۆرژوای پیشەسازی هەژموونی بەسەردا کردبێت و بەڕێوەی ببات، عەقڵی خانەدان و بنەماڵەی دەوڵەمەند تیادا هەژموونداربێ، کە ئەمەش خاسێتی کۆمەڵگەی فیودیالیە، دەسەڵاتی بەسەردا کردووە. واتە ئەوشارەی کە سوارەی ئیلخانیزادە هەست دەکات تەسك و خنکێنەرەو جێگای ئەوینداری تێدا نابێتەوە، پێدەچێت شارێکی فیودیالی بێت، نەك شارێکی پیشەسازی و شار بە چەمکی شار و بە خاسێتەکانی شارو بە کەلتورو عەقڵی شارەوە. ئەمەش روناکیەك دەخاتە سەر زەمینەی کۆمەڵایەتی و ئەو قۆناغە مێژوویەی کە دەقەکەی تێدا بەرهەم هاتووە، کە بۆ ئەو کاتە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە هەموو کوردستان بە گشتی و تەنانەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشدا کەلتوری شارو پەیوەندییەکانی سەرمایەداری لەو قۆناغەدا کە نزیکەی پەنجا ساڵ پێش ئێستا دەکات بەوجۆرە پێنەگەیشتووە کە فشارەکانی ئەوەندە

تووند بووبێت مرۆڤ بە جۆرێك گەیشتبێتە ئاستی نامۆ بوون، کە بڕیاری بەجێهێشتنی ئەو زەمینەیە بدات و ڕێگای بەرەو لادێ، واتە ڕێگای گەڕانەوە بۆ ئامێزی سرووشت لەبەر بگرێت.

قسەکەری دەقەکە زیاتر باسی خاسڵەتەکانی شار دەکات و هەوڵدەدات وێنەیەکی دزێوی ئەم زەمینەیە نیشان بدات کە دیارە ئەوەش یەکێکە لە پرینسیپەکانی ڕۆمانسیزم. ئاسایی ڕۆمانسیزم وای دەبینێت کە زەمینەی شار، زەمینەیەکی تەنگە بۆ ئازادی، بۆ ئەوین، بۆ ژیانێکی پڕ لەسەروەری. لە شاردا هەموو شتێك بێ تامە، هەموو شتێك ساردو سڕو بێ گیانە. لەم رووەوە شاعیر دەڵێت:

لە هەر شەقام و کووچەیەك شەپۆڵی شینە دێ بەرەو دڵم،

دەستی گەرمی ئاشنا نیە کە ئەیگوشم،

دەستی چێوی یە،

لە شارەکەت زەلیلە شێر، گوڵم

باوی ڕێویە.

ئەمی قسەکەر، شار وەکو زەمینەی پرسە پێشکەش دەکات و هەموو ئەوانەی پەیوەندیان لەگەڵ دەکات یان پەیوەندیان لەگەڵ دەبەستێت، هەموویان ساردو سڕن و هیچ رایەڵە و پەیوەستبوونێکی ڕۆحی و مەعنەوی لە نێوان ئەم و ئەواندا درووست نابێت. بە واتایەکی تر ئەم واینیشان دەدات کە لە شاردا تاکەکەس بۆ خۆی و بە تەنیا لەگەڵ خۆیدا دەژی. لە راستیدا ئەمە رەنگدانەوەی کەلتوری شارە، کە کەس خۆی لە تایبەتمەندییەکانی کەسی تر هەڵناقورتێنێت و تاکەکەس لە هەموو شتێکدا پشت بە خۆی دەبەستێت و خۆی کار و ئەرك و پێداویستیەکانی خۆی جێبەجێ دەکات و لە رووی دەرونیشەوە تاکەکەسی نێو زەمینەی شار کەسێکی بەسەرخۆدا شکاوەیە و ئەوەی هی خۆیەتی و تایبەتە بە خۆی بە باش و خراپیەوە خۆی بەرپرسە لێی و هەر خۆیشی مافی هەڵس و کەوت لەگەڵ کردن و کارپێکردنی هەیە. تەنانەت لە زەمینەی شاردا تاکەکەس پشت بە خۆی دەبەستێت لە چارەسەرکردنی کێشە و رووبەڕووبوونەوەی کێشە و گیروگرفتەکانیدا و لە دابینکردنی کۆی پێداویستیە کەسیەکاندا. ئەم شێوە کارکردنەش کە دەرئەنجامی کەلتور و عەقڵی شارە سەرئەنجام تاکەکەسێك پەروەردە دەکات کە لەسەر پێی خۆی رابووەستێت و لە هەموو شتێکدا پشت بە خۆی ببەستێت.

قسەکەر، ئەوی دڵدار دەدوێنێت و ناڕاستەوخۆ و رەنگە لە بێئاگایشەوە بێت باسی لایەنی باشی و ئەرێنی شاری بۆ دەکات و واینیشان دەدات کە لە شاردا بەهێزەکان ناتوانن گوزارشت لە ئازایەتی و توانای خۆیان بکەن کە ئەو بەهێزەکان بە شێر ناو دەبات. بەڵام باسی ئەوە ناکات ئەم بەهێزانە لە بەرامبەر کێدا ناتوانن گوزراشت لە هێزی خۆیان بکەن. ئایا لە بەرامبەر چینە دەسەڵاتدار و بەهێزەکاندا یان لە بەرامبەر چینی هەژار و بێ دەسەڵاتدا بەوجۆرە ناکاران. ئاشکرایە ئەوەی لە شاردا هێمای هێزە دەسەڵات خۆیەتی، بۆیە ئەگەر لەشاردا دەسەڵات نەتوانێت پیادەی دەسەڵات و هێز بکات ئەوە شتێکی باشە. بەڵام لە راستیدا وانیە و دەشێ شاعیر مەبەستی ئەوە بێت کە پاڵەوانی ڕۆمانسی لادێ لە شاردا توانای پیادەکردنی هێزی خۆیی نیە. ئەمەش دیسان پەیوەندی بە دووانەی (شار \ سرووشت)ەوە هەیە. لە کاتێکدا زەمینەی پاڵەوانی ڕۆمانسی و تاکەکەسی سێپەرمان و قارەمانی بێ وێنەیە، شار لە بری زەمینەی هێز، زەمینەی عەقڵە، زەمینەی فیکرو تێڕامان و لێکدانەوەو کارکردنە بە عەقڵ.

لێرەدا لە پشتی زمانی دەقەکەوە جۆرێك لە دژایەتی بۆ زەمینەی شار و لایەنگری و پاڵپشتکردنی زەمینەی لادێ و سرووشت هەیە، کە زەمینەی پاڵەوان و تاکەکەسی بەهێزە. بەڵام لێرەدا ئەگەر سنووری تێڕوانینی ڕۆمانسیانە بەجێبهێڵین، ئەوا دەبێ بڵێن لەم رووەوە زەمینەی شار، کە زەمینەی کارکردنی عەقڵ و فیکر و لێکدانەوەیە زەمینەیەکی پەسەندترە، بەڵام دیارە ئەمە لەگەڵ فەزای گشتی دەقەکە و پرسیاری دەقەکە و جیهانبینی دەقەکەشدا یەکناگرێتەوە، کە بە گشتی لایەنگریی دەقەکە بۆ سرووشت و لادێ و سادەیی و سەرەتاییبوون و ڕۆڵی قارەمانی ڕۆمانسیە نەك عەقل و فیکر و لێکدانەوە. هەروەك دەشێ لێرەدا پەیوەست بە قسەکەری دەقەکە جۆرێك لە گەڕانەوە بۆ رابردووی نێو سرووشت و لاواندنەوەی ئەو رابردووە و هیواخواستن بۆ دووبارەبوونەوەی هەبێت. کە ئەم واینیشان دەدات ئەمی ئازا و قارەمانی سەر زەمینەی لادێ و ئامێزی سرووشت، ئێستا دەستی بەستراوە و ناتوانێت، یان ڕێگای پێنادرێت پیادەی ئەو هێز و لێهاتوویەی خۆی بکات. واتە زەمینەی شار هەڵوێستی پاڵەوانانە دەکوژێت، یان بەشێوەیەکی تر بڵێین شار زەمینەی کوشتنی پاڵەوانە، زەمینەی بێوانەبوونە بە هێزی تاکەکەس و پاڵەوانی نموونەیی، کە ئەمە لە سرووشت و لادێدا بایەخێکی گرنگی هەیە. واتە ئێمە لێرەدا لە نێوان دوو عەقڵ و دوو کەلتوردا راوەستاوین. کەلتوری لادێ و عەقڵی لادێ لە بەرامبەر کەلتوری شار و عەقڵی شاردا. کە لە روانگەی کۆمەڵناسیەوە

یەکەمیان بە کۆمەڵگەی نێو سرووشت و دووەمیان بە کۆمەڵگەی شار ناودەبرێت، یان کۆمەڵگەی سەرەتایی و کۆمەڵگەی پیشەسازی.

قسەکەر لە رێگای بەراوردکردنی زیاترەوە لە نێوان شاری ئەوی دڵدارەکەی و لادێی خۆیدا، رووە دزێوەکانی شار و رووە گەشەکانی لادێ نیشان دەدات و بەمەش دەیەوێت پاساوی زیاتر بهێنێتەوە بۆ بەجێهێشتنی شار و گەڕانەوە بۆ گوند بۆ نێو ئامێزی سرووشت. ئەو دەڵێت:

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت،

گوڵم، هەرێمی زۆنگ و زەل

چلۆن ئەبێتە جاڕە گوڵ

لە شاری تۆ لە بانی عەرشە قۆندەرەی دڕاو

شارەکەت- ئاسکە جوانەکەم!

تەسکە بۆ ئەوین و بۆ خەفەت هەراو.

کێ لە شاری قاتڵی هەژار،

گوێ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ ؟

ئەو شار بە هەرێمی زۆنگ و زەل ناو دەبات و پێیوایە شوێنی لەم جۆرە نابێتە زەمینە بۆ سەوزبوونی گوڵ. لە راستیدا بەشی یەکەمی ئەم وێنەیە بۆ وەسفی شار تا ئەندازەیەکی ئاشکرا نەگونجاوە، چونکە زۆنگ و زەل خاسێتی سرووشتن. بەڵام دیارە لە روانگەی رۆمانسیەتەوە دەشێ لایەنی جوانی سرووشت نیشان نەدەن، ئەگەرچی زەل لە سرووشتدا جۆرێك لە جوانی هەیە. بە گوێرەی زۆنگ یان زۆنگاو هێمایە بۆ بۆگەنی و پیسی و ناشیرینی، بەڵام ئەمیش دیسان لە ئەنجامی دەستپێنەگەیشتنی مرۆڤ و لە مانەوەی ئاو لە شوێنێکداو لە ڕزینی گەڵای درەخت و کۆبوونەوەی زیندەوەرە ئاویە پیس و ناشیرینەکان تێیدا ئەو خاسێتە وەردەگرێت. بۆیە دەشێ لەم رووەوە شاعیر بیەوێت لێکچوون لە نێوان شار و زۆنگدا درووست بکات، کە هەر زیندەوەری پیس و ناشیرین و زیانبەخش لە زۆنگدا کۆدەبنەوە بە هەمان شێوە مرۆڤی خراپ و پیس و مشەخۆر لە شاردا کۆدەبنەوە. هەرچۆن زۆنگ جوانیەکان دەکوژێت و بۆنی پیس و ناخۆش بڵاو دەکاتەوەو دەبێتە شوێنی گەشەکردنی میکرۆب و لەوێشەوە نەخۆشی تەشەنە دەکات، دەشێ

شاریش ببێتە جێگای مرۆقی شێوە میکرۆب و لەوێوە رەفتارو بۆچوونی نامرۆیی و دژە ژیان بڵاوبێتەوە.

ئەگەر لە بری زێنگ و زەل، شاعیر لە وێنەیەکدا سیمای شاری نیشان بدایە کە دەربڕین بێت لە ژیانی راستەقینەی شار کە بریتیە لە دووکەڵی کارگە و کارخانە و هاڵە و فڕەی ئامێر و ئۆتۆمۆبیل و زەنگ یان ئاژێری ئاگادارکردنی کارگەو کارخانەکان و زەنگی کەنیسەو تەنانەت دەنگی بڵندگۆی مزگەوت و هاڵە و نرکەی شەمەندەفەر و میترۆ و قەرەباڵغی شەقامەکان و دیمەنی پرد و شەقامی پڕ لە ئۆتۆمۆبیل و دەرخستنی جیاوازی ئاستی چینایەتی لە رێگای دابەشبوونی دانیشتوانی شارەوە لە نێوان گەڕەکی سەرمایەداران و خاوەن هۆیەکانی بەرهەمهێنان لە بەرامبەر گەڕەکی هەژاران لە کرێکاران و زەحمەتکێشان کە شوێنی ژیانی ئەمانەش زیاتر پەراوێزەکانی شار و شوقە خراپەکانە، ئەوە روویەکی واقیعیانەتری دەبەخشی بەو شارەی کە باسی دەکات. هەڵبەت لە وێنەیەکی لەمجۆرەدا زیاتر دیمەنی شارێك بەرجەستە دەکرا کە رەوایەتی دەدا بە گەڕانەوە بۆ لادێ بۆ نێو هێمنی و ئارامی و جوانی ئامێزی سرووشت. بەڵام ئەو شارەی کە لە دەقەکەدا باس دەکرێت شارێك نیە کە بنەماکانی شارێکی قۆناغی پیشەسازی هەبێت تا مرۆقی رۆمانسی ناچار بێت پشت لەو کەش و بارودۆخە بکات کە تەنگ بە هەست و ئەندێشە رۆمانسیەکانی ئەو هەڵدەچنن. لێرەوە پەیوەست بە قۆناغی بەرهەمهێنانی دەقەکە، سەرباری بوونی جۆرێك لە پیشەسازی سادە لە ئێراندا و سەرباری پەل کوتانی بەرهەمەکانی سەرمایەداری رۆژئاوا بە ئاراستەی دەرەوەی رۆژئاوا و لەو رووەشەوە گەیشتنی بەشێکی ئەو بەرهەمانە بە ئێران و پاشکۆیەتی رژێمی شاهەنشاییش بۆ رۆژئاوا و لە بەرامبەردا بڵاوبوونەوەی بیری مارکسیزم لە نێو ئێران و بە تایبەتیش لە رۆژهەڵاتی کوردستاندا کاریگەری هەبووە لە سەر دەستەبژێری خوێندەواری رۆژهەڵات، کە سوارەی ئێلخانیزادە لە دوو رووەوە ئەو کاریگەرییەی زیاتر لەسەر دیار بووە.

یەکەمیان لە روانگەی پاشخانی کۆمەڵایەتی ئەوەوە کە کوڕی بنەماڵەیەکی دیاری رۆژهەڵاتی کوردستانەو خوێندن و رۆشنبیری ئەگەر بە شێوەیەکی سونەتیش بووبێت لەو ژینەگەیەدا بڵاوبووە واتە لە ژینگەی بنەماڵە دیار و خاوەن پێگە کۆمەڵایەتیەکانی وەکو بنەماڵەی ئێلخانیزادەدا خوێندن و خوێندەواری لە مێژوویەکی پێشترەوە جێگای بایەخ پێدان بووە. دووەمیش سوارە لیسانسی لە یاسادا وەرگرتووەو لە شارێکی گەورەی وەکو تاراندا ژیاوە کە بۆ ئەو قۆناغەش تاران و

ورمێ بۆ خوێنکاری کورد زەمینەی پەروەردەبوونێکی جیاواز بوون لە واقیعی کوردستان خۆی. بە واتایەکی تر ئەم شارانە کە زانکۆیان تێدابووەو خوێندکاری کورد رووی تێکردوون تا ئەندازەیەکی جیاواز لە شارە سرووشت فیودیالیەکانی کوردستان، ئەوان خاسێتی شاریان هەبووەو لە رووی پەرەسەندن و پیشەسازی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانەوە لەچاو شارەکانی کوردستاندا بێگومان لە ئاستێکی پێشکەوتووتردا بوون. هەموو ئەمانەش کاریگەریان هەبووە لەسەر ئەوەی کە وەکو دەستەبژێری کوردی لەو قۆناغەدا، سوارە ئەگەر لە خەیاڵیشدا بووبێت، لە کوردستانیش شارێکی پەرەسەندووی پیشەسازی درووست بکات و بیکاتە زەمینە بۆ دەربڕینی بۆچوونە رۆمانسیەکەی خۆی و پشت لەو شارە بکات و رێگای بەرەو سرووشت و گەڕانەوە بۆ ئامێزی هێمن و ئارامی سرووشت لەبەر بگرێت. لە راستیشدا جێگای خۆیەتی ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە ئەو گەڕانەوەیەی سوارە لە شارەوە بۆ سرووشت باسی دەکات زیاتر بەرهەمی رۆشنبیری و بە ئاگایی ئەم شاعیرەیە لە مێژووی ئەدەبی جیهانی و لە خاسێتەکانی ئەدەبی هەر قۆناغێك و بەوپێیەش شارەزابوون لە پرینسیپەکانی شیعری رۆمانسی کە گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت لە چوارچیوەی ئەو پرینسیپانەدایە و دەتوانین بڵێین لە رووی هوشیاریەوە سوارە شاری کوردستانی گەیاندووەتە ئەو ئاستەی پەرەسەندن کە مرۆڤ لێیەوە بگەڕێتەوە بۆ سرووشت، ئەگینا لە رووی واقیعی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتیەوە شاری کوردی لەو ئاستەدا نەبووە کە مرۆڤی رۆمانسی لێی رابکات.

جارێکی تر قسەکەری شیعرەکە لە رێگای باسکردنی ناجۆریی زەمینەی شارەوە، هەوڵدەدات پاساوی زیاتر بۆ دڵدارەکەی بهێنێتەوە بەوەی کە ئەو شارەی کە ئێم بە شاری ئەو ناوی دەبات، جێگای ئەوین و خۆشەویستی و جوانی تێدا نابێتەوە. لێرەدا ئەو پرسیارێ سەرهەڵدەدات: ئایا لە روانگەی قسەکەری شیعرەکەوە هەموو شارێك هەمان خاسێتی هەیە، یان ئەو بە تایبەتی مەبەستی شاری دڵدارەکەیەتی؟ لە پشتی ئەم پرسیارەوە بە تایبەتی لە شێوازی دەربڕینی قسەکەردا کە ئەوەش لە زمانی بینراوی دەقەکەدا دەبینرێت، دەردەکەوێت مەبەست شاری دڵدارەکەیەتی. ئەگەر ئەم لێکدانەوەیە جۆرێك لە راستی تێدا بێت، ئەوە مانای وایە قسەکەر تەنیا لە شارەکە بێزار نییە، بەڵکو درزێکیش لە نێوان ئەم و دڵدارەکەیدا هەیە، چونکە ئەگەر ئەم تەنیا وەکو عاشقێك بدوایە، ئەوا لە پێناوی عەشقەکەیدا هەموو شتێکی دەکردو دانی بەخۆدا دەگرت و لەگەڵ مەعشوقەکەیدا دۆزەخیشی دەکردە بەهەشت. بەڵام لە راستیدا لێرەوە ئەو بۆچوونە سەرهەڵدەدات کە دواندنی ئەوی دڵدار تەنیا وەکو

ئامرازێکە بۆ ئەوەی لەو رێگایەوە ناجۆریی ژیانی شار نیشان بدات. بە واتا لێرەدا مەبەست قسەکردن نییە لەسەر عیشق و خۆشەویستی بەو ئەندازەی کە قسەکردنە لەسەر دیدێکی رۆمانسیانە کە دەیەوێت لە شارەوە، لە زەمینەی ژاوەژاو و قەرەباڵغی و لە قاڵبدانی هەستە رۆمانسیەکان و داپۆشینی جوانی و کوشتنی هەستە مرۆییە راستەقینەکانەوە بگەڕێتەوە بۆ ئامێزی سرووشتی هێمن و ئارام، کە جێگای پاراستن و پیادەکردنی هەموو رووە جوان و ناسکەکانی ژیانە لە روانگەی رۆمانسیەتەوە. هەروەك قسەکەر مەبەستی ئەوەشی دەشێ هەبێت کە زەمینەی شار ناتوانێت ببێتە جێگای عیشقی گەورەو خۆشەویستی خاوێن و بێگەرد لە کاتێکدا زەمینەی بە ئامێرکردنی مرۆڤ و نامۆبوونی مرۆڤە تەنانەت لە خودی خۆی و لە بوونی خۆیشی.

لەم رووەوە شاعیر دەڵێت:

لە شاری تۆ، لە بانی عەرشە قۆندەرەی دراو

شارەکەت- ئاسکە جوانەکەم!

تەسکە بۆ ئەوین و بۆ خەفەت هەراو.

کێ لە شاری قاتڵی هەژار،

گوێ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ؟

منێ کە گۆشی تاوی گەرمی بەر دەوارەکەی عەشیرەتم،

بە دارەتەرمی کووچە تەنگەکانی شارەکەت،

رانەهاتووە لەشم.

بناری پڕ بەهاری دڵ

رەنگی سوور و شین ئەدا

لە شیعرو عاتیفەی گەشم

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت گوڵم،

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت.

قسەکەری شیعرەکە باسی شاری ئەوی دڵداری دەکات و پێیوایە تەختی شار لەسەربنەمای دراو واتە سەرمایە بیناکراوە. هەربۆیە بەلای

ئەوەوە ئەو تەختە هیچ بەهایەکی نیە و ئەو بێ بەهایەش لە قۆندەدرەدا وەسف دەکات، کە دەلالەتی بێ بەهایی و رووتبووەوە لە بەها مرۆییەکان هەڵدەگرێت. مەبەستی شاعیر لەو تەختە، شار و سیستێمی ژیان و بەڕێوەبردن و دەسەڵات و کەلتور و عەقڵی شارە، کە ئەو پێیوایە پارە و سەرمایە پێکهێنەرێتی و تەنیاش لە روانگەی پارە و سەرمایەوە سەیری دەکرێت و هەڵدەسەنگێنرێت و تەنانەت بەهای ژیان و مرۆڤەکانیش لەم زەمینەیەدا لەسەر بنەمای سەرمایە دیاری دەکرێن. بەمانایەکی تر شار وەکو بەرهەمی سەرمایە و سەرمایەداری سەیر دەکات و ئەوەش لە رووی بنەما مرۆییەکانەوە سووك و بێنرخە. ئەم شارەی کە لە رووی بنەما مرۆییەکانەوە بەوجۆرە سووك و بێبەهایە، جێگای خاسێتە راستەقینە و جوان و راستگۆییەکانی مرۆڤی تێدا نابێتەوە. شار بە گشتی کە لە رێگای شاری دێدارەکەی ئەمەوە وەسف دەکرێن، زەمینەیەك نییە بۆ عیشق و خۆشەویستی و لە واقیعی وەها تفت و تاڵدا زەمینەی ئەوین و عیشق لاوازە، چونکە شار بەو جۆرەی کە لە دەقەکەدا باس دەکرێت دەبێتە گۆڕستانی هەست و خەیاڵ و ئەندێشە راستەقینەکانی مرۆڤ. هەر لێرەوەیە کە شار وەها ناو دەبات تەسکە بۆ ئەویندارى، بەڵام جێگایەکی فراوان و بێ سنوورە بۆ خەم و خەفەت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە لە تێڕوانینی قسەکەری دەقەکەوە شار زەمینەیەکی رووتکراوەیە لە هەست و سۆز و خۆشەویستی و جێگایەکە لەبەرئەوەی تیایدا ئازادییەکانی مرۆڤ دەکوژرێن، کەواتە بوارێکی فراوانە بۆ خەفەت و ئازارچەشتن. لێرەدا قسەکەری شیعرەکە دوانەیەك لەبەرامبەر یەکتر دادەنێت کە بریتیە لە دوانەی (ئەوین \ خەفەت). کە زەمینەی شار بەرهەمهێنی خەفەت و بکوژی ئەوین و جوانیە، لە کاتێکدا زەمینەی لادێ یان سرووشت زەمینەی بەرهەمهێنان و پاراستنی ئەوینە.

بە پێی قسەی قسەکەری دەقەکە ئەم شارە بکوژی هەژارە. ئایا مەبەست لەم دەربڕینە چیە؟ شار بۆ بکوژی هەژارە؟ ئایا شاعیر مەبەستی بەشی خوارەوەی کۆمەڵگەیە کە بە دڵنیاییەوە لە کۆمەڵگەیەکی وەکو کۆمەڵگەی کوردی رۆژهەڵاتی کوردستاندا، یان لە کۆمەڵگەی ئێرانی کاتی بەرهەمهێنانی دەقەکەدا، رووبەرێکی فراوان لە کۆمەڵگە بە پێوەری ئابوری لەباری هەژاریدا بوون. هەروەك دەشێ مەبەست ئەوە بێت کە شار و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی شار کە بە پێی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی دەبێ پەیوەندی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بێت، لەسەر هێزی کار راوەستاوە، کە ئەویش هێزی بازووی چینی کرێکارە. کە ئاشکرایە چینی کرێکار لەو روانگەیەوە وەکو چینی هەژاران سەیر دەکرێت. بۆیە لێرەوە دەشێ بگوترێت شاعیر مەبەستی

ئەوەیە پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی شار کە پەیوەندی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە، بکوژی کەسێتی و ڕۆحی مەعنەوی مرۆڤایەتی چینی کرێکارە. دیارە دەبێ لێرەدا ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین کە لە قۆناغی بەرهەمهێنانی ئەم دەقە شیعرییەدا، ئەو شارەی کە لە دەقەکەدا باس دەکرێت زیاتر لەوەی کە شارێکی پیشەسازی مۆدێرنی قۆناغی سەرمایەداری بێت، شارێکی نەریتی فیودیالییە. بۆیە ئەگەری ئەوەی کە مەبەستی شاعیر لە هەژار چینی خوارەوە، یان هێزی بەرهەمهێنەری ژێر سایەی سیستەمی سەرمایەداری بێت، ئەگەرێکی لاوازە. هەروەك دەشێ قسەکەری شیعرەکە مەبەستی لە هەژار لە دەقەکەدا عاشق بێت و بە تایبەتتریش مەبەستی خۆی بێت وەکو عاشقێك کە لە پەیوەندی و فشارەکانی شار بێزارەو ناتوانێت لە بەردەمیدا دان بەخۆیدا بگرێت و لەوێوە بڕیار دەدات پشت لەشار بکات و ڕێگای بەرەو گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت لەبەر بگرێت، چونکە لە زەمینەی تووندو فشاری سەختی شاردا کە بوارێك بۆ ڕەهاکردنی هەست و سۆزو خۆشەویستی نامێنێت، کەس گوێ لە خواستەکانی دڵ ناگرێت. واتە رووبەرێك نامێنێت بۆ گوێگرتن لە حەزو ئارەزووە ڕۆحی و جەستەییەکانی مرۆڤی عاشق. بە مانایەکی تر شاعیر دەیەوێت بە دێدارەکەی بڵێت شارەکەی ئەو یان شار بە گشتی جوگرافیایەك نییە جێگای ئەوین و خۆشەویستی و عیشق و ویستەکانی دڵ و ڕۆحی تێدا ببێتەوە.

قسەکەر شوناسی راستەقینەی خۆی ئاشکرا دەکات ئەویش بەمجۆرە، راستە ئێستا ئەم لە شاردا دەژی، بەڵام لە بنەڕەتدا پەرەوەردەی لادێیە و، تەنانەت باسی ئەوە دەکات کە ئەم کوڕی خێڵ یان عەشیرەتە و، ناتوانێت لە زەمینەی تەسکی شاردا هەناسە بدات و خۆی وەکو زیندانی دێتە پێش چاو. لێرەدا دیسان شاعیر دوانەیەکی تر درووست دەکات کە بریتییە لە دوانەی (ئازادی \ زیندان). شار جۆرێکە لە زیندان کە تیایدا هەموو جوڵەیەکی مرۆڤ سنووردار دەکرێت و قسەکەر شار وەکو بەرگێکی تەنگ بە لەشی مرۆڤ وێنا دەکات، کە ئەو بەرگە تەنگە ڕێگا بە جوڵەی مرۆڤ نادات. لە کاتێکدا لادێ یان سرووشت یان زەمینەی ژیانی خێڵ کە زیاتر پەیوەستە بە ژیانی لادێنشینەوە وەکو ئازادی وێنا دەکات. هەروەك لێرەدا لە ئاستی قوڵتردا دووانەی (کۆمەڵگەی خێڵ \ کۆمەڵگەی شار-مەدەنی-) پێکدێت. کە کۆمەڵگەی خێڵ سەرباری پەیوەستبوون بە نەریت و ڕێساکانی خێڵایەتییەوە، بەڵام جۆرێك لە ئازادی و رەهایی تێدایە بە تایبەتی بۆ لوتکەی هەرەمی دامەزراوەی خێل، یان بۆ کوڕانی بنەماڵەی سەرۆکایەتی خێڵ، کە رەنگە لەم رووەوە پێگەی کۆمەڵایەتی بنەماڵەی سوارە وەکو بنەماڵەیەکی دیار و

پایەدار ناڕاستەخۆ کاریگەری هەبووبێت لەسەر ئەوەی کە شاعیر لەو زەمینە کۆمەڵایەتیەدا هەست بە جۆرێك لە ئازادی بکات. لە کاتێکدا ژیانی کۆمەڵگەی شار ژیانێکی ڕێکخراو و دیسپلینکراوە و رووبەری جوڵەی تاکەکەس تیایدا سنووردارە و ئەوەش لە روانگەی دیدی رۆمانسیانێوێ بەجۆرێك کوشتنی ئازادییەکانی تاکەکەسە.

لە زەمینەی شاردا، ئەوی شاعیر خەون بە رابردووی خۆیەوە دەبینێت کە لە لادێ و سرووشتدا ژیاوە. ئەو لە نێو زەمینەی شارەوە چاوی لە ئاسۆیەکی ترە، ئاسۆیەك کە رەنگاو رەنگی بە شیعرەکانی و بە هەست و سۆزی دەبەخشێت. بە واتایەکی تر، لە روانگەی شاعیرەوە مۆتیڤ و پاڵنەری بەرهەمهێنانی شیعرە. لای ئەمی شاعیر، گەوهەری جوانی و شیعریەتی دەقەکانی و تەنانەت زیندوویی و گەشی هەست و سۆزی.. هەموویان سەرچاوەکەیان سرووشت و جوانی و هێوری ئارامی سرووشتە. واتە ئەمی شاعیر سرۆش لە جوانی سرووشتەوە وەردەگرێت، کە لێرەدا لە دیمەنی هەمیشە بەهاریی بناری گوندەوە ئەوە وێنا دەکات. واتە ئەوە سرووشتە کە پاڵنەر و بەرهەمهێنی شیعرەکانی ئەمە. ئەمی شاعیر هەست دەکات، ئەو پاڵنەرانەی کە دەبنە جوڵێنەری ئەم و دەیگەیەننە ئاستی بەرهەمهێنانی شیعر و داهێنان، سرووشت و جوانیەکانی سرووشتن و ئەوانەش لە شاردا بوونیان نیە. بۆیە ئەم هەست دەکات هەر ئەوە نییە لە شاردا ئازادییەکانی دەکوژرێت، بەڵکو لەلایەك کوشتنی ئازادییەکان دەبێتە هۆی ئەوەی کە چیتر ئەو نەتوانێت شیعر بەرهەم بهێنێت، لەلایەکی تریشەوە شار بەو هەموو تووندی و دیسپلینەیەوە جێگای عیشق و دڵداری تێدا نابێتەوە. ئەمەش لە ئاستێکی تردا ئەوە دەگەیەنێت کە عیشق و ئەوین لە ئازادیدا بوونی راستەقینەیان هەیە و مرۆڤی ئازاد دەتوانێت عاشق بێت و عاشقانە رەفتار بکات و چێژ لە عیشق وەربگرێت. ئەمەش لە زەمینەی پڕ لە توندوتیژی شار و لە سایەی هەژموونی دەسەڵاتی شاردا وەکو ئەوەی پێویستە بەدینایەت. هەموو ئەمانەش وای لێدەکەن کە بە دڵدارەکەی رابگەیەنێت ئەو دەیەوێت پشت لەشار بکات و بەرەو لادێ و بەرەو ئامێزی سرووشتی جوان و ئارام بگەڕێتەوە. ئەمەش دیدێکی رۆمانسیانەیە بۆ پەیوەندی نێوان سرووشت و شار و لەو روانگەیەشەوە شار زیندان و جێگای مردنی هەست و سۆز و جوانیە، لە کاتێکدا لادێ یان سرووشت زەمینەی ئازادی رەها و زەمینەی رەهابوونی هەست و سۆز و جوانیە.

ئەگەر لە روانگەی بنیادی زمانی دەقەکەوە سەیری ئەم شیعرە بکەین ئەوا سەرباری وێنە و دەربڕینی ئەوتۆ کە بۆ وەسفی شار و ژیانی شار گونجاو نین وەکو لە شیکردنەوەکەدا باسمان کرد، بەڵام بە جۆرێك،

بابەت و شێوەی ئاراستەکردنی پرسیارەکانی دەقەکە و سەرئەنجامیش جیهانبینی ئاشکرای دەقەکە، یان بیرۆکەی سەرەکی دەقەکە، کە بریتیە لە گەڕانەوە لە زەمینەی شارەوە بۆ نێو سرووشت، یەکێتی بابەت لە دەقەکەدا نیشان دەدەن. هەروەك دیدی شاعیریش کە سەرچاوەکەی لە پرینسیپەکانی ڕۆمانسیزمەوە بۆ شیعر و هونەر وەرگیراوە، دیدێکی ئاشکرایە و سەرباری پێنەگەیشتنی پەیوەندی بەرهەمهێنان و پەیوەندی کۆمەڵایەتی قۆناغی سەرمایەداری، ئەم لە شارێکی فیودیالیدا پرۆژەی یاخیبوون و رەتکردنەوەی ژیانی شار و گەڕانەوە بۆ نێو سرووشت و درێژەدان بە ژیانی نێو سرووشت دەخاتە ڕوو، هەروەها بە جیدیش پشتگیری دەکات. هەر لێرەشەوە ئەم دەقە شیعریە، سەرباری بوونی خاسێتی ریالیزم تیایدا، بەڵام دەقێکی ڕۆمانسیە یان بارگاویکراوە بە خاسیـَتەکانی شیعری ڕۆمانسی، ئەویش هەم لە رووی زمان و وێنە و رەگەزەکانی بەرهەمهێنانی دەقەوە، هەم لە رووی فیکر و جیهانبینیەوە. لەم رووەشەوە شاعیر بە تەواوی پەیوەستە بە پرینسیپەکانی شیعری ڕۆمانسیەوە لە هەردوو ئاستی زمانی شیعری و جیهانبینی شیعریدا. لە رووی زمانەوە دەقەکە بە زمانی پاراوی کوردی نووسراوە، کە ئەویش زمانی قۆناغی ژیانی لادێ و قۆناغی کشتوکاڵ و ژیانی ناو سرووشتەو وێنەکان لە رەگەزەکانی سرووشت بەرجەستەکراون و سەرچاوەی جوانیش تێیدا هەر سرووشتە و ئاستی باڵای چێژ وەرگرتنیش هەر پەیوەستە بەو چێژەوە کە لە رەگەزەکانی سرووشت بەرهەم دێت. هەروەك جیهانبینی دەقەکەش جیهانبینی قۆناغی ئەدەبی ڕۆمانسیە.

پێکهاتەی زمانی دەقەکە لەسەر بنەمای دووانەی بەرامبەر و هاوشێوە و هاورێك بنیادنراوە. لەم رووەوە دووانەی بەرامبەر و لێکچوون و هاوتا یان هاورێك لە بنیادی زملنی دەقەکەدا دەبینین. دوانەی بەرامبەر وەکو (ڕۆژ \ شەو ، دووکەڵ \ تیشکی خۆر ، گەرم \ چێوی ، شێر \ ڕێوی ، زێنگ و زەل \ جاڵەگوڵ ، تەسك \ هەراو). هەروەها چەندین هاوڕێك یان هاوشێوە لە مۆسیقادا لە بنیادی زمانی دەقەکەدا دەبینرێن وەکو (دێ ، گوڵ \ ئاو ، کانیاو \ دێ ، کوێ \ بزە، کزە \ ئاسن و منارە ، مەلی غەوارە). هەروەها بەکەسکردنیش پانتاییەکی لە بنیادی زمانی دەقەکەدا داگیرکردووە، کە مەبەست لەمەش بەخشینی خاسێتی مرۆڤە بە شت، وەکو (ڕۆژی چڵکنی نەخۆش ، شاری بە شەوارە کەوتوو ، تیشکی بێ گوناه ، شاری قاتڵی هەژار) کە لێرەدا خاسێتی مرۆڤ دراوەتە پاڵ هەندێ شت کە ئەمەش لە شیعری ڕۆمانسیدا خاسێتێکی دیارە. بێجگە لەمانەی سەرەوە دەقەکە دەوڵەمەندە بە لێکچوون و میتافۆر و هونەرەکانی تری شیعر. ئەمانە هەموویان پێکەوە بەشداری

دەکەن لەبەرهەمهێنانی شیعریەتی دەقەکەدا، کە چەمکی شیعریەت لە ناو بنیادی زماندایە بە تەکنیك و هونەرەکانی شیعرەوە، لە کاتێکدا ئاستی جوانناسی دەق دەکەوێتە ئەودیوی زمانەوە، یان ئەوەی کە پێی دەگوترێت میتا زمان. هەر لەسەر ئەم بنەمایە بوو کە یاکۆبسن زاراوەی جوانناسی گۆڕی بە شیعریەت. شیعریەتیش وەکو یاساکانی داهێنانی هونەری سەیردەکرێت. کە سەرجەم رەگەزەکانی زمان لە وشە و دەستەواژە و رستە و سەرجەم تەکنیکەکانی هونەری شیعر بە تایبەتی وێنە و لێکچوون و میتافۆر و دژ و هاوڕێك و ئیقاع بە گشتی چ ئیقاعی دەرەوە بێت یان ئیقاعی ناوە، هەموویان بەشداری دەکەن لە بەرهەمهێنانی ئەم دەقەدا و شوناسی زیندووێتیش بە دەقەکە دەبەخشن و دیسان بەشداری دەکەن لە بەرهەمهێنانی پرسیارەکانی دەقەکە و جیهانبینی دەقەکەدا.

سەرئەنجام:

دەتوانین بڵێین ئەم دەقە شیعریە کە خاسێتی دەقێکی زیندووی هەیە و لە رووی زمانەوە بە کوردیەکی پاراو نووسراوەو زمانەکەی زیاتر لەوەی زمانی کۆمەڵگەی شار و قۆناغی پیشەسازی و سەرمایەداری بێت، زمانی کۆمەڵگەی لادێ و قۆناغی کشتوکاڵ و سەردەمی پەیوەندی کۆمەڵایەتی و بەرهەمهێنانی فیودیالیە. لەپاڵ ئەوەدا جیهانبینی دەقەکە جیهانبینی قۆناغی رۆمانسیە و لەسەر یەکێك لە پرینسیپە سەرەکیەکانی ئەم قۆناغە بنیادنراوە و بەرهەمهێنراوە کە بریتیە لە گەڕانەوەی مرۆڤی هەستیار لە زەمینەی سەخت و تووند و تیژ و دیسپلینکراوی شار و سایەی سیستەمی سەرمایەداری و دەسەڵاتی چینی بۆرژواوە بۆ نێو سرووشت و بۆ ئارامی و هێوری سایەی سرووشت. ئەوەش بە مەبەستی حەوانەوە و دوورکەوتنەوە لە فشارە خنکێنەرەکانی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی کۆمەڵگەی شار. لەبەرئەوەی ئامانجی سەرەکی دەقەکە بەرجەستەکردنی ئەو دیدە رۆمانسیەیە کە بەجێهێشتنی شار و گەڕانەوەیە بۆ نێو سرووشت، شاعیر ئەوی بەرامبەر یان گوێگر کە وەکو دڵدارەکەی دەیدوێنێ ، تەنیا وەکو ئامرازێك بۆ درووستکردنی ئەو ئاخاوتنە بەکاردەهێنێت. هەر بۆیە بەئاشکرا دەبینرێت ئەوی دڵدار تەنیا ئامادەبوونێکی سادەی مەعنەوی هەیەو تەنیا رۆڵی گوێگرێکی هەیە کە لە رووی جوڵەوە هیچ ئامادەبوونێکی نییە، نە لە چوارچێوەی جوگرافیای دەقەکەدا و نە لە واقیعی دەرەوەی دەقەکەدا. ئەمەش تا ئەندازەیەك پەیوەست بەو قۆناغەی کە دەقەکەی تێدا بەرهەمهاتووە و لە واقیعی کۆمەڵگەی کوردەواریدا، ئەو دەلالەتە هەڵدەگرێت کە ژن یان ئافرەت وەکو رەگەزی دووەم سەیر دەکرێت و تەنیا رۆڵی گوێگر یان پاشکۆی

پێدەدرێت یان دەبینێت. کە ئەمەش دەرخستنی رووی راستەقینەی کۆمەڵگەی کوردیە لەو قۆناغەدا.

ئەدیبی دابڕاو و ئەدەبی چەقبەستوو!… حەیدەر عەبدوڵڵا

ناکرێ هەروا بە تیلەچاوێك، یان وەك بەشێکی سەربەخۆ و دابڕاو تەماشای ئەدەب بکەین، ئەگەر ڕاستت دەوێ، دەبێ بە هەوێنی هەموو کایە و بەشەکانی ژیانی مرۆڤ لە ئەدەب بڕوانین. دەلوێ ئەوانەی هەرگیز ئەدەب ناخوێننەوە و نازانن کتێبگەلی ئەدەبی چین و چۆنن لە ناخیاندا ئەدەبدۆستێکی نایاب بن، ڕەنگە ئەو وێنایەی ئەوان بۆ ژیان دروستی دەکەن، ئەدیبێکی لێزان و شارەزا نەتوانێ پێی پێ ببات.

زۆرجار، بێسەواد و نەخوێندەوارێك وێنەیەکی هێندە جوانی ئەدەبی دەخولقێنێت لە هیچ کتێبێکی ئەدەبی نەبینراوە. ئەمەیش مانای وایە ئەدەب زۆر لەوە فراوانترە تەنیا لە قەڵەمی ئەدیبێك بچۆڕێتەوە، یان پێمان وابێت تەنیا ئەدیب دەتوانێ ئەدەب بنووسێت. دابڕینی ئەدەب لە کۆمەڵگە و قەتیسکردنی لە تەنیا بوارێکدا، یان هەڵبڕینی بەسەر یەك چینی دیاریکراودا غەدرێکی گەورەیە لە ئەدەب دەکرێت. ئاخر کەم نین ئەوانەی ڕۆمان و دیوانەشیعر و چیرۆکەکانیان لە دونیا دەنگی داوەتەوە، کەچی لە ژیانی واقیعیی خۆیداندا سیاسەتوان، پزیشك، یان لە بوارێکی دیکەی زۆر جیاوازدا کاریان کردووە.

لای من ئەدیبی نەزۆك کەسێکە هەر تەنیا بواری ئەدەب دەخوێنێتەوە و هیچ گرنگییەك بە بوارەکانی دیکەی مێژوو، کۆمەڵایەتی، سیاسی ..تاد، نادات، هیچ ئاگاداری ئاخ و داخ و خەم و خەندەکانی خەڵك نییە و هەر لە دوورەوە وێنەیەك دەخولقێنێت، لەخۆی زیاتر کەس لێی ڕازی نییە، بەر لەوەی بگات دەپووکێتەوە.

لە ساڵی 2008 دیمانەیەکی “عەبدوڵڵا پەشێو”م خوێندەوە، لە وەڵامی پرسیاری “ئایا تۆ شیعری کام شاعیر دەخوێنیتەوە؟” دەڵێت:”ڕاستییەکەی زۆر بە کەمی شیعر دەخوێنمەوە و زیاتر بۆ بوارەکانی دیکەوە مژووڵم!” لای من ئەمە جێگەی هەڵوەستە لەسەرکردن

بوو، ئاخر ناکرێ و نابێ شاعیر بە بیانوی ئەوەی شاعیرە هەر شیعر بخوێنێتەوە و بوارەکانی دیکە فەرامۆش بکا، بە ئەوەی شاعیرێکی باش بێت، دەبێ بوارەکانی دیکەیش بخوێنیتەوە و لەیان قووڵ بیتەوە. هەروەها بە نێو کەلتوور و فۆلکلۆر و مێژوو و ژیانی جواداوازیی خەڵکدا بڕۆیت و لێکدانەوەیان بۆ بکەیت.

“جبرا ئیبراهیم جبرا” باسی شاعیری هاوچەرخی ئینگلیز “دیلن تۆماس” دەکات و دەڵێت لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا کۆڕێکی ئەدەبییان بۆ بەست، دوای ئەوەی کۆتایی بە قسەکانی هێنا، کچێکی شۆخوشەنگ و جوانکیلە لەنێو خەڵکەکە هەستایەوە و وتی: ”زۆر حەز دەکەم ببمە شاعیر، پێم بڵێ چی بکەم؟” تۆماس سەری بەرزکردەوە و وتی: ”بڕۆ لەشفرۆشی بکە!”

هۆڵەکە کشومات بوو، کچەی بەستەزمانیش بە هەناسەیەکی سارد و ئاخێکەوە لە جێگەی خۆی دانیشتەوە.

خۆ لێرەدا تۆماس مەبەستی ئەوە نەبووە کچەکە بە ئەوەی ببێتە شاعیر بچێت لەشفرۆشی بکات، نا، بەڵکوو ویستوویەتی پێی بڵێت بڕۆ تێکەڵی خەڵك بە، لەو دوورەوە بە شانوشەپۆلیکان هەڵمەدە. ئاخر مرۆڤ زۆر ڕووپۆش و مەتەڵاوی و داخراوە، پڕە نهێنی و سامناکە، هەتا بە تەواوی تێکەڵی وردەکارییەکانی نەبیت نازانی چییە و چۆنە! لێرەدا بە ڕوونی دەردەکەوێت ئەدەب یانی ئەزموون و خوردکرنەوەی خەڵك و شۆڕبوونەوە بە نێو واقیعی ژیانیاندا.

ئەمە چۆن بتوانین لەنێو قاوغی خۆمان بێینە دەرەوە و لەگەڵ دەوروبەرمان تێکەڵ بین، من لە خوێندنەوەی ڕۆمانەکانی دۆستۆیڤسکی زۆر بە جوانی ئەمەم بۆ دەرکەوت، ئەو هاتووە واقیعی هێناوە و لەنێو خەیاڵدا کوڵاندوویەتی، ئینجا دووبارە واقیعێکی ئەدەبی لێ دروست کردووەتەوە، نەك بە پێچەوانەوە، ئەو لە ڕۆمانەکانیدا زۆر لە نزیکەوە تێکەڵی ورد و درشتی کاروبارەکانی خەڵك بووە!

شتێکی دیکەم بیرکەوتەوە، وابزانم جێگەی خۆیەتی لێرە بیخەمە ڕوو، دەڵێن ئەدیبێکی فەرەنسی بە ماوەی هەفتەیەك هەموو ڕۆژێك کورتەچیرۆکێکی نووسیوە و بە ڕۆژنامەیەکی ناردووە، هەموو بەیانییەك چاوەنۆڕی بڵاوبوونەوەی بووە، بەڵام ڕۆژنامەکە هیچ لەم چیرۆکانەی بڵاو نەکردووەتەوە… دواتر واز لەم ستایلە دەهێنێت و بە جۆرێکی دیکە دەنووسیت، بڕیار دەدات لەبارەی دۆخی نێو ماڵی خۆی بنووسێت، ئیدی چیرۆکێکی بەناوی “کوڕیژگە هەتیوەکە” دەنووسێ، بە بەیانی چیرۆکەکە بڵاو دەبێتەوە و سەدایەکی زۆر دەداتەوە… ڕۆژنامەکە سوپاس و پێزانین و پاداشتی تایبەتی بۆ دەنێرێن، ئیدی کاکەی ئەدیب تێدەگات ئەو چیرۆکانەی ڕۆژانی پێشوو نووسیبوونی، هەڵقوڵاوی خەیاڵی ناواقیعی خۆی بوون، بەڵام چیرۆکێکی ئەمڕۆی،

هەڵقووڵاوی جەرگەی ژیانی واقیعیی بووە.
بە بۆچوونی من ئەدیب دەبێ هەم خوێنەرێکی باش بێت، هەمیش واقیعی بێت. خوێنەری تەنیا بەشەکەی نەبێت، بەڵکە هەموو لایەنەکانی دیکەیش بەسەر بکاتەوە، هەر هیچ نەبێت ئەو بوارانەی دەرەقەتیان دێت و دەتوانێ مەدلوولی باشیان لێ هەڵبکڕێنێت. واقیعیبوون بە واتای ئاگاداربوونی خەمە ئاڵۆزەکانی خەڵك و ڕوودا▯ ک▯▯کەبووەکانیان. ئەگەرنا بەرھەمەکەی بێتام و کرچ دەبێت و هەر زوو لەبار دەچێت. ئەم وت▯ی▯ش بەڕاست دەگەڕێت، کە دەگوترێت:" ئەگەر بتەوێت لە تەنها بوارێکدا بنووسیت، دەبێ هەموو بوارەکانی دی بخوێنیتەوە."
وابزانم زۆربەمان چیرۆکی ژیانی جاحزی گەورە زمانزان و ئەدیبی عەرەبی سەردەمی عەبباسییەکان دەزانین، ئەو پیاوە عاشقێکی سەرسەختی دونیای کتێبی جۆربەجۆر و خوێندنەوە بووە و لە کۆتاییشدا هەر بە هۆی داڕمانی ڕەفەی کتێبان بەسەریدا شەهید بووە، کەچی بەنێو خەڵکی دارتاش و قوماشفرۆش و ئاسنگەر و کوورەچی و مێشەوان و شوان و گاوان و بەرخەواندا گەڕاوە و لایان دانیشتووە و پرسیاری لێ کردوون و وەڵامەکانیانی نووسیوەتەوە، یانی ئەگەر جاحز شەوان لە نێو پەڕەی کتێبان نوقمی خوێندەوە بووبێت، بە ڕۆژان لەنێو قووڵایی خەڵکدا سووڕاوەتەوە. خۆ نا بێ ئەدیبانی وەك مەحەوی و نالی و مەولەوی مەلای جەزیری و دواتر شێخ مەحەمەدی خاڵ و عەلائەدین سجادی و ئەوانی دیکە لەبیر بکەین، کە بەهۆی خوێندنەوەی هەمەچەشن و تێکەڵاوبوونی خەڵکی جۆربەجۆر، بەرھەمەکانیان بۆ هەتاهاتا بە نەمری دەمێننەوە.

حەیدەر عەبدوڵڵا

چیرۆک/ شەقامە بازنەییەکان -10-… رەسوڵ بەختیار

ل▯ هەموو بازنەکانی جیهان کێشە و گرفتەکان بوونی هەیە و بەردەوامە، بەردەوامبوونی کێشەکان، بەپێی دۆخ و ئاکار و نەریت و کەشەکان گۆڕانکاریان بەسەردا دێ، لە شەقامە بازنەییەکانی ئەم کیشوەرە

کێشەیەکی گەورە لەنێوان بازنەی یەکەم و بازنەکانی دیکە هەیە، کاتێک چەندین بازنەی دیکە دروست بوو کێشەکە زیاتر پەرەی سەند.

- کێشەی چییە، هەر لەخۆتەوە دەتەوێ کێشە بخەیتە ئەوە نەوەندەوە، لەوەتەی هەیین، هەر وابووین، هەر وا دەبین، سروشتی ئێرە وایە.
- ناکرێ، دەبێ هەموو شتەکان وەکخۆی باس بکرێ، ئێمە کەس ناکەین بە قارەمان و پاڵەوان.
- پاڵەوانی شەقامە بازنەییەکان، ئێستا بەشێکیان خاوەن هەموو شتێکن، ڤیلا و مەزرەعە و چوونە دەرەوەی وڵات و کۆمپانیای زەبەلاح و هەموو شتێک.
- ئەی بەشەکەی دیکە؟
- کەوتوون و پیربوونە، کەس لەیان ناپرسێتەوە، وەک ئەوەی هیچ کات، بەم بازنانە گوزەریان نەکردووە.

پێم سەیرە، زۆربەک لەوانەی لەشەقامە بازنەییەکان لەدایکبوون، هەندە چیرۆکی سەیر دەگێڕنەوە سەبارەت بە شەڕە بەرد لەنێوان گەڕەکەکان، لەم شەڕە بەردی نێوان گەڕەکەکان ڕۆژانە سەری چەندین کەس دەشکا،

- ئەم کارە زۆر بەی نەکرد، ئەوانەی سەریان دەشکا لەڕۆژێکی ئاساییدا کەسی سەر شکاو چەندین کەسی لەگەڵ خۆیدا دەبرد و بە بەرد هێرشیان دەکردە سەر کووچانی گەڕەکەکانی دیکە، زۆر جار پەنجەرەی ماڵان دەشکا و زیانێکی زۆر بەر خەڵک دەکەوت.

کاتێک ئەم ڕووداوانە لەچایخانە و دانیشتنەکان باس دەکران دەبووە هۆی پێکەنین و گاڵتەکردن بەیەک.

مێژووی ئەم ڕووداوە زیاتر لەپەنجا ساڵە، بەڵام هاوسەردەمەکان، کاتێک باس لەدووبەرەکی و خۆ جیاکردنەوە، چەندین باسی لەمجۆرە دەخەنە ڕوو، کە ڕۆژانەک خەڵکی شەقامە بازنەییەکان پەیوەی تلاونەتەوە و کێشەیەکی گەورەی ئەو کات بووە،

ئەم شەقامە بازنەییانە لەوەتەی هەیە خەڵکی غەریبی بەخۆیەوە گرتووە، بەڵام چۆن ئەمجۆرە کارانە ڕوویداوە، دیارە بە خۆ رزگارکردن لەم بابەتە یەکسەر دەڵێین: سیاسەتێکی لەپشت بووە، کە تا ئێستا ئەو سیاسەتە پەیڕەو دەکرێ، بەڵام بەشێوەیەکی دیکە.

لەساڵانی شەستی سەدەی ڕابردوو، شەقامە بازنەییەکان، کێشەی گەورەی تیایدا ڕوویداوە، چایخانەکان بەشێکی زۆری شوێنی دانیشتنی شوعیەکان بووە، ئەو چایخانانە سەرەڕای ئەوەی

هەندێکجار بۆتە شوێنی ڕۆشنبیری، تیایدا بەیاننامەی تیادا بڵاوکراوەتەوە چ بە نهێنی یان بە ئاشکرا، زۆرجاریش کەبوونەوەی نهێنی تیایدا ئەنجامدراوە، کاتێک حزبە نەتەوەییەکان گەشەی کردووە، زۆر کێشە کەوتە نێوان حزبە نەتەوەییەکان و چەپەکان
ئەم لایەنێکی شەقامە بازنەییەکانە، کەچی لایەنی ڕۆشنبیری، هەر زوو بەهاتنی چاپخانە سەریهەڵدا، کاتێک لەچاپخانەیەکدا کارم دەکرد، سەیرم پێهات ئەم چاپخانە بچووکە چ ئەرشیفێکی مەزنی هەیە.

- دەزانی تا ئەم چاپخانەیە هاتەتە سەر پێ خاوەنەکەی چ ئێش و ئازارێکی بینیووە؟
- چۆن لەچ ڕوویەکەوە؟
- خاوەنی ئەم چاپخانەیە زیاتر لەشەست جار گیراوە و براوەتە بەندیخانە.
- بە چاپکردنیش لەو سەردەمە تاوان بووە؟
- نەخێر تاوان نەبووە، بەڵکو خاوەن چاپخانەکە بەوە تاوانبارکراوە، کە جەندینجار گۆڤاری نەتەوەیی لەو چاپخانەیە چاپکردووە، هەندێکجاریش چەندین تۆمەتی هەمەجۆریان ئاراستەی خاوەن چاپخانە و ئەوانەی لەوە شاگرد بوونە کردووە.

لەنێو بازنەی یەکەمدا ئەوانەی نووسەر و ڕۆشنبیری سەردەمی خۆیان بوونە، بەپەنجەی دەست دەژمێردرێن، هۆیەکیشی ئەوە بووە، زیاتر ئەوان خەریکی کاسبی خۆیان بوونە و زۆر بەکەمی بواریان هەبووە کتێب و ڕۆژنامە بخوێننەوە، بەڵام خوێندەوارەکانیان بەتایبەتی مامۆستاکان خوێنەری باشبوون، هەردەم ڕۆژنامە و کتێبی ئەو سەردەمەیان پێ بووە، ئەگەریش برادەرێکی نزیکی نەبوایە، زۆر حەزی نەدەکرد گفتوگۆ بکات.
لە بازنەی دووەم و سێیەم نووسەری گەورەی تیادا هاتەتەکایەوە و توانیوویانە بازنەکان تێپەڕێنن و ببنە هێمایەک لەناوچەکەدا، دیارە کێشەی هزری و بیرکردنەوە لەهەموو ڕووەکانەوە لەنێوان نووسەر و بیرمەندانی بازنەکان دروستبووە، لەهەشتاکانی سەدەی بیستەم بەشێکیان بە بەرژەوەندی خۆیان لەهەموو ڕوویەکەوە چەپڵەیان بە دەسەڵات و ڕژێمی ئەو کاتە لێدەدا، ئەوان لەزۆربەی شتەکان سوودمەند بوون، بەشەکەی دیکەی نووسەران و ڕۆشنبیران چوونە شاخ، بەقسەی خۆیان ئەوان پیاوی ئەو نەبوونە چەک هەڵگرن، بەڵام لەو شاخانە لە چەندین بڵاوکراوەی شاخ دەیانووسی.

لەلایەکی دیکەوە ئەو بەشەی چووبوونە شاخ نەیانتوانی بەردەوام بن، بۆیە روویان لە هەندەران کرد، دەبێ ئەوەش بڵێین، لەو سەردەمە شەڕی نێوان عێراق و ئێران لەوپەڕی دابوو، بۆیە لەترسی سەربازی روویان لەشاخ و هەندەران کردبوو.
لەدوای راپەڕین، کاتێک لایەنەکان هاتنەوە ناو شار دووبارە هەموو ئەو رۆشبیر و نووسەرانە بە جارێکی دیکە بوونە دوو بەرە، کاتێکیش شەڕی ناوخۆیی روویدا رق و قینەی چەند ساڵەیان دژ بەیەکتر هەڵدەڕژاند، ئەمانە چیرۆکی نەبڕاوە و بەردەوامە.
با لەوە گەڕێن، هەندێک دیمەن لەم دوایەدا بینیم، بووە جێگەی سەر سوڕمان لەلام.
ماوەیەک بوو، بەکۆڵانەکەمان رەتدەبوو، لەدوورەوە سەیرم دەکرد، ئەو وەک هەر کەسێکی ئاسایی وابوو، رێکپۆش بوو، بەڵام هیچ کات سەیری ئەولا و ئەولای خۆی نەدەکرد، ماوەیەکی دوور و درێژ بەو شێوەیە دەمبینی، گوێم لەدەنگی نەبوو، رۆژێک رێککەوت بەرامبەرم دەهات، سڵاوێکم لێکرد، کەچی وەڵامی نەبوو، تەنیا لە بەرامبەرم وەستا دەستێکی لەسەر شانم دانا، وەک ئەوەی بەدوای شتێکدا بگەڕێ، دەستی لەقژمدا و بەدەستەکانی رووخسارمی پشکنی، پێمگوت: تۆ لەم کۆڵانەی حەز دەکەم یەکتر بناسین، پێدەچێ تۆ کوڕێکی بەتوانا بی و هەردەم دەتبینم بەهێمنی بەرێدا تێدەپەڕی، تۆ قوتابی کۆلیژی یان پەیمانگە...ئەو دەیویست قسەیەک بکات، بەڵام هەرچەندی دەکرد، نەیدەتوانی ورتەیەک لەدەمیدا بێتە دەرەوە، بۆیە بەبێ خواحافیزی ملی رێی نا.
لام سەیر بوو، بۆیە هەردەم حەزم دەکرد لەدوور و نزیکەوە ببینم، ئەوەی لام سەیر بوو رۆژێک بینم وەک گەنجەکانی ئەم رۆژگارە ئامێرێکی میوزیکی بەپێچراوی لەناو چەرمەکدا بوو، دەخۆشبووم، گوتم دیارە ئەم کوڕە گەنجە کاری هونەری دەکات و میوزیک دەژەنێ، هەرچەنێک بۆ چەندین رۆژی دیکە بەو شێوەیە بینیم، هەندێک رۆژ دایک و باوکی یان خوشک برایەکانی لەگەڵیدا بوون، ئەوەی گرنگ بوو، یەکێک لەبرایەکانیم ناسی، ئەو زانی چەندین پرسیارم هەیە، بۆیە یەکسەر گوتی : لەهاتی برام نەخۆشی ئۆتیزمی هەیە، ئەو قوتابی میوزیکە، ئاگاداربە کاتێک بەکۆڵان بەتەنیا بوو رایمەگرە، نەوەک کاردانەوەیەکی خراپت بەرامبەر بکات، ئەمە چەندین دەفتەر دۆلارمان خەرجکردووە تا هەرچەنێک بە سەدا چل وەک مرۆڤێکی ئاسایی بێ،

مامۆستا و قوتابییەکان هەموو ئاگاداری ئەون، هەردەم بۆ گەشت و سەیرانەکان لەگەڵ خۆیان دەیبەن، تەنیا دڵی ئەو رازی دەکەن. لێهات بەردەوام بەخۆی ئامێرە میوزیکەکەی دەبیندرا.
رۆژێک بەرامبەرم وەستا بەئاماژەی رووخسارییەوە دیار بوو، دەوێ شتێکم بداتێ، کاتێک بەرامبەری وەستام، یەکسەر کاغەزێکی رەنگاوڕەنگی دایە دەستم، کاتێک سەیرم کرد چەند وێنەیەکی خۆی بوو، لەلایەک کەمانجێکی دەژەنی و لەلایەکی دیکەوە ئۆڕگی دەژەنی، لێهات کاتێک ئەو پەڕەکاغەزەی دامێ، بەبێ ورتە رۆیشت. کاتێک سەیری تەواوی ئەو کاغەزە رەنگاو□ەنگەم کرد، تیایدا نووسرابوو، خۆشحاڵین بەئامادەبوونتان لە کۆنسێرتی میوزیکەکانی لێهات، کاتە دەی بەیانی رۆژی پێنجشەممە دانرابوو، زۆر حەزم دەکرد، هەر زوو رۆژی پێنجشەممە بێ، تا بەدەم داوەتەکەیەوە بچم، رۆژی پێنجشەممە لەپێش هەمووان لەبەردەم هۆڵەکەدابووم، هێدی هێدی خەڵک دەهاتن، وایلێهات بەردەم هۆڵەکە جێگە نەمابوو بووەستیت.
لەدوورەوە بینیم لێهات بەپۆشتەیی لەئۆتۆمبیلەکە دابەزی، کاتێک سەری بڵند کرد، یەکسەر لەدوورە روانییە من، بەئاماژەی چاوەکانی دیار بوو، بەهاتنم زۆر حۆشحاڵە، کاتێک لەدەسپێکی کۆنسێرتەکە، یەکێک هاتە سەر تەختەی شانۆ و داوای لەلێهات کرد بێتە سەر تەختەی شانۆ تا دەست کۆنس□رت□کەی بکات، لێهات لەپشتەوە دانیشتبوو، کاتێک هەڵسا، بەهەنگاوی ورد، دەستی لەسەر شانی هەموو ئامادەبووان دانا، ئەمکارە نزیکەی نیو کاتژمێری خایاند، خەڵکەکەش ئەمەیان لەلا ئاسایی بوو، لەپاشاندا یەکسەر چووە سەر تەختەی شانۆ، بێ یەک و دوو، بەرامبەر بەئۆڕگەکە بۆوە و دەستی بەژەنین کرد، هەر لەسەرەتاوە هەموواني سەرسام کرد، کاتێک ئاوڕم دایەوە دایک و باوک و خوشک و برایەکانی فرمێسک لەچاوەکانیان دەهاتەخوار، هۆڵەکە بێدەنگ، کەس ورتەی لێوەنەدەهات، منیش بەدەست خۆم نەبوو، لەدڵەوە دەگریام، هەر من وانەبووم بەڵکو هەموو ئامادەبووانی هۆڵەکە دەستیان لەسەر چاوانیان دانابوو، فرمێسک لەچاوانیان دەهاتەخوار.
ئەم دیمەنە و سەدان دیمەنی دیکە لەنێوەندی ئەم بازنانە بوونی هەیە.
هەرچۆنێک بێ دیمەنەکان بەردەوام دووبارە دەبنەوە، ژیان خۆی وایە، منداڵێکی ئۆتیزم ئەگەر گرنگی پێبدرێ لەوانە داهێنان بهێنێتە ئاراوە، لەم سەردەمە جەنجاڵەدا سەدان و هەزران کێشەی بێ چارەسەر ماونەتەوە، هەندێ کێشە هەن، کێشەی باب و

باپیرانمان، ک␣جی تا ئ␣ستا چار␣س␣ر ن␣کراو␣، چونک␣ ک␣س␣ک نیی␣ ب␣دوای چار␣س␣ری ک␣ش␣کان␣و␣ بچ␣

ب␣ه␣مان ش␣و␣ی ل␣هات ک␣سان␣ک ه␣ن ژیانیان ئ␣ستا ل␣و␣پ␣␣ی ناخ␣شیی␣ و ک␣س ل␣یان ناپرس␣ت␣و␣، ئ␣وان␣ ر␣ژان␣ک ژیانیان ل␣پ␣ناو ئ␣و بازنان␣ ب␣ختکردبوو، ک␣چی ئ␣ستا و␣ک ب␣ ن␣وای␣ک وان، ن␣خ␣ش و پ␣ککو␣ت␣ن، چیر␣کی ئ␣وان␣ د␣کر␣ ی␣ک ل␣دوای ی␣کتردا بگ␣␣ین␣و␣، چونک␣ ک␣سان␣ک بوون ب␣ س␣رفرازی ش␣قام␣ بازن␣یی␣کان ت␣ک␣شاون، ب␣␣ام ئ␣ستا ئ␣وان␣ ل␣سووچ␣کی مال␣␣کان␣ان ک␣وتوون، ب␣ ئ␣و␣ی ک␣س ل␣یان بپ␣ج␣ت␣و␣، هیوایان␣ ر␣ژ␣ک پ␣شتر ک␣چی دوایی بک␣ن و ن␣بن␣ بارگرانی ب␣س␣ر ک␣س␣و␣.

ر␣ژان␣ک ئ␣وان␣ بارگرانی ز␣ر ک␣سیان ب␣شان␣و␣ بوو، ب␣␣ام ئ␣ستا قبوو␣ ناک␣ن ببن␣ بارگرانی ب␣س␣ر ک␣س␣و␣.

ت␣نیا داخ ل␣و ر␣ژان␣ د␣خ␣ن، ک␣ خزم␣تی ک␣سان␣کیان کردوو␣، ئ␣ستا ب␣ت␣ل␣ف␣ن␣ک، ک␣ هیچی ت␣ناچ␣، هاو␣␣ی␣ د␣رین␣ک␣یان ب␣س␣ر ناک␣ن␣و␣.

باو␣␣ ناک␣م ر␣ژگا␣ وا گ␣␣اب␣، ب␣␣ام ت␣نیا ئ␣و چ␣ند وش␣ی␣م ل␣د␣ست د␣، ک␣ ل␣ر␣دا ب␣ ئ␣و␣ی باس د␣ک␣م.

ه␣موو کات باسی ل␣نووسین و پر␣ژ␣کانی د␣کرد، ه␣رد␣م پ␣یوابوو ب␣نووسین␣کانی د␣توانی جوانترین و␣ات و سیست␣م به␣ن␣ت␣کای␣و␣، ب␣␣ام ئ␣ستا ل␣ج␣گ␣ ک␣وتوو␣، هیچ شت␣کی ل␣خ␣یا␣ ن␣ماو␣.

ئ␣و پ␣شتر ل␣شاخ و ک␣وان ش␣␣ی ب␣ بست␣ خاک␣ک کردوو␣، چ␣ندین سا␣ ئاوار␣ی و␣اتان بوو، کات␣ک گ␣␣ای␣و␣ س␣ر و ریشی سپی سپی، ب␣ تاق␣ت و وز␣ ت␣نیا س␣یری د␣وروب␣ری د␣کرد، پ␣ی س␣یر بوو، ئ␣وان␣ی ل␣س␣رد␣م␣ک زو␣م و ز␣ریان د␣کرد، ئ␣ستاش و␣ک ئ␣و کات خانوو␣کانیان ب␣رزتر␣ ل␣خ␣␣کی ماندوون␣ناس، ئ␣م␣ د␣ب␣ چ حکم␣ت␣کی تیادا ب␣، یان د␣ب␣ت بگ␣␣␣ن␣و␣ چوارگ␣ش␣ی ی␣ک␣م، ک␣ ه␣ژار و د␣و␣␣م␣ند ه␣رد␣م بوونیان ه␣ی␣، ئ␣ی چ جای ئ␣وان␣ی ل␣س␣رد␣مان␣ک ل␣گ␣␣ رژ␣م د␣ستیان ت␣ک␣␣ کردبوو، ئ␣ستاش ب␣ه␣مان ش␣و␣ ل␣گ␣␣ د␣س␣␣ات و رژ␣م د␣ستیان ت␣ک␣␣کردوو␣.

-ئیتر ژیان وای␣، ه␣ر ئ␣وان جوانترین و ب␣رزترین ک␣شک و ت␣لاریان ه␣ی␣، ک␣چی خ␣␣کی ر␣س␣نی ش␣قام␣ بازن␣یی␣کان ک␣وتوون␣ت␣ د␣ر␣و␣ی شار، د␣یان␣و␣ ه␣ر ج␣ن␣ک ب␣ ئ␣و ت␣م␣ن␣ی ماویان␣ ب␣ئاسوود␣یی ب␣␣␣ بک␣ن.

-ناکر␣ ل␣ه␣موو س␣رد␣م␣ک ه␣ر ئ␣وان␣ با␣ا د␣ست بن، ک␣چی

کـــوڕ و کچـــانی هەژار و نەداری شەقـــامە بازنەییەکـــان هەوڵیانداوە، تا بەم رۆژە بگەین.

-ئەوە تۆ چی دەڵێیت، لەوەتەی دونیا دونیایە هەر وابووە.

کێشە و گرفتی ئەو شەقامە بازنەییانە هەرگیز تەواو نابێ، چۆن بڕۆین و بێن هەر دەگەڕێنەوە چوار گۆشەی یەکەم، وشەکان، وتارەکان، بانگەواز و داخوازییەکان دووبارەیە، ئەو دووبارە بـــوونەوەنەوەیە دڵ و دەروونمـــانی پڕ لەگومـــان و لێکـــدانەوە کردووە، لێکدانەوەیەک هەر چی بکەین هەر دەگەڕێنەوە چوار گۆشەی یەکەم.

شاخ و چیاکانیش دەڕواننە گومان و گریمانەکان، ئەو کاتەی هەمووان یەک ئاست بووین، کەس بەخیلی بەکەس نەبرد.

ئەو نەتەوانەی لەنێوەندی شەقامە بازنەییەکان بوون، هیچ کات نە ئێمە نە ئەوان جیاوازی نەدەکرا، هەتا هەڵگری باوەڕ و ئاینە جیاکانیش لە بۆنە و ئاهەنگ و ناخۆشییەکان بەشداری یەکترمان دەکرد.

رەسوڵ بەختیار

کافتریاخـــانە بێ ناموســـەکان دابخەن..!… شەماڵ بارەوانی

: دیارە هەرکەس بیەوێ کۆمەڵگا پاک و بەڕەوشت و شەرەفمەندبێت ئێوە ڕقتان لێیەتی! ئەگینا ئەم دکتۆرە چی وتووە وا ئێوە تەنگاوبون؟ هەرئەوەنەبێ ئەڵێ قەحبەخانەکـــان و کافتریـــا پڕبێناموســـییەکان و نێرگەلەخانەکان داخەن)،

ئەوە کۆمێنتی مەلایەکە، مەلا(A…A. Afandi)،

لە ژێر وتارێکی من و بۆ من نووسیبووی، وتاری(تۆ پزیشکیت، یان واعیز..!؟)،
کە لە هەریەک لە ماڵپەڕەکانی(چـــــاودێر)و، (ڕوانگە و ڕەخنە)و، (دابڕان)و، (دەنگەکـان)، بڵـاو بـووەوە و لە سـۆشیال میـدیا و بە تـایبەتی لە هەردووک پەیجەکانی(چـاودێر) و (ڕوانگە و ڕەخنە)، بە هۆیەوە زیاد لە شەش سەت کۆمێنتی جوێن و بێ ڕێزی و تەشیرات و سوکایەتی بەخۆم و ئەژداو ئابائم هات.

یەکێک لەو کۆمێنتانەیش کۆمێنتی ئەو مەلا بەڕێزە بوو، هەڵبەت ئەو قسـەی بەمـن نەگوتبـوو، بەڵکـو بە هەمـوو ئەوانەی کە دەچنە کافتریاکان، گوتبوو(بێ ناموس).
هیوادارم دواتر بێت و بڵێت کاکە:وام زانی ڕادیۆبوو!

کارەسـاتە مەلابیـت و خەت بە میراتگـر و شـوێنگرەوەی پەیـامبەر و وتەبێژی ئاسمان و دەمڕاستی ئایین و سێبەری خوداوەند بزانیت و جوێن بدەیت و بە خەڵکی بڵێیت: بێ ناموس!
هەڵبەت بە لۆژیکـی ئەو مەلا بەڕێـزە بێـت، کافتریـا شـوێنی بێ ناموسەکانە و هەرچی بڕواتە ئەوێ بێ ناموسە!

دیارە کە پێناسەی ئەو بەڕێزە بۆ ناموس و بێ ناموسی چییە.
مـن کۆمێنتـی مەلاکەم سـکرین کـردووە و لای خۆم وەکـو بەڵگە هەڵـم گرتووە.

بەر لە هاتنی ئەو ئیدیۆلۆژیا توندڕەو و بیرە نامۆیەی ئەو دوو هەزە کۆنەخـواز و فەندەمەنتالیسـتەی ئیخوانولمسـلیمون و وەهـابیزم، مینبەری مزگەوتەکان و گوتاری مەلا و پیاوانی ئایینی پڕ بوو لە تەسـاموح و لێبـوردەیی و جـوانی و هانـدان بۆ کـاری چـاکەخوازی و ڕەوشتی بەرز و میهرەبانی و مرۆڤ دۆستی، پیاوانی ئایینی و مەلای لە نموونەی نالی و مەحوی و قانع و پیرەمێرد و شێخ محەمەدی خال و خانی و مەلاجزیری و مەلای گەورە و مامۆستا عەلائەدین سەجادی و..تاد.
لەپاڵ مەلایەتی، شاعیر و ئەدیب و نووسەر و کوردپەروەر و مرۆڤ دۆست

بوون و شیعر و ه□ب□ستیان بۆ دڵداری و نەتەوە و نیشتمان و سرۆشت و جوانی دەهۆنیەوە و مەلا عەبدولکەریم مودەڕیس کچ و کوڕەکانی هەمووی چەپ و شیوعی بوون و بۆ جارێکیش پێی نەگووتن ئێوە لە ڕێگای ئیسلام لاتان داوە و کافر بوون و شیوعیەکان بێ ئەخلاقن.

مامۆستا مەلا عەلائەدین سەجادی کچەکانی بێ لەچک و سفوربوون و ئێستاش هەروان و قەت پێی نەگووتن بۆ لەچ ناکەن و ئافرەتی بێ لەچک بێ ئەخلاقە!

مەلای گەورەی کۆیه، یەکەم کەس بوو کچەکەی خۆی بنێرێتە قوتابخانەی تێکەڵاو کوڕەکەی(مامۆستا مەسعود) بیرمەندێکی سیکۆلارست و کچەکانی هەمووی بێ لەچک و سفور بوون و ئێستاش نەوەکەی خاتو(ڕەوا جەلی زادە)، هونەرمەند و تابلۆ کێشە.
ئەو مەلا ڕوناکبیر و شاعیر و نووسەر و کورد پەروەر و مر□ق د□ست و جوانی دۆستانە، شیعر و پەخشانیان بۆ نەورۆز و دڵداری دەنووسی و کەسیان نەیگووت: نەورۆز جەژنی مەجوس(مەگوس) و ئاگرپەرستی و، دڵداری بێ ڕەوشتی و بەڕەڵایییە.
مامۆستا مەلا سەجادی لە زانکۆی بەغدا وانەی دەگووتەوە، کە کچە خوێندەکارەکان و قوتابیەکانی هەمووی تەنورە سەرو ئەژنۆ و لاق ڕووت و سینگ ڕووت بوون.

هەر بە ڕاستی ئەوان مەلای بیرکراوە و بیرمەند و مر□ق د□ست و نەتەوەپەروەر و زانست پەروەربوون.
نەک وەکو بەعزێک واعیز و بانگخواز و مەلای ئێستا جوێندەربوون(ڕێزم بۆ باشەکان).

بە تایبەت مەڵا و واعیزی ئیدەلۆژیا ئیسلام سیاسی و سەلەفیگەرا.
ئاخر واعیز و مەلا جوێن بدات ئەی خەڵکیتر!

ئێ خەڵکێک و سەتان گەنجی ناهۆشیار و هەرزەکاری بێ ئەزموون و بێ پاکگراوەند و ناڕۆشنبیر کاتێک دەبینێت مەلا و واعیز و بانگخوازەکان جوێن دەدەن و سوکایەتی بە کەسانێک دەکەن ک□ تایانەوێ وابن وەکو مەلاکان و بانگخوازەکان دەیانەوێت، ئەوانیش دێن و هەمان شێوە لاسایی ئەوان دەکەنەوە و جوێنی پیرۆز دەدەن و بێ ڕێزی و سوکایەتی بە منی سیکۆلاریست و لائیک و ئەویتری مۆدێلست و مەیک ئارتێست و شاجوان و هونەرمەند و شاعیر و ئەکتەر و کێ و کێ و چی و چیتر دەکەن و بە بەرگری لە دینی خودا و وەکو جوێنێکی پیرۆزیش حیسابی بۆ دەکەن.

من، وتاری دەیان مەلا و واعیز و بانگخوازی تری ئاڕاستەی ئیسلامی سیاسی و سەلەفیگەرام لایە، کە لە وتار و وەعز و ئامۆژگاریەکانیان هانی تیرۆر و توندو تیژی دەدەن و جوێن بە جودا بیران دەدەن و بێ ڕێزی و سوکایەتی بە هەموو ئەوانە دەکەن کە کەوەکوو ئەوان بیرناکەنەوە، دژی پێکەوە ژیان و پلورالیەتی ئایینی و فرەیی کۆمەڵایەتی و مەدەنیەت و کومەڵەی کراوە و ئایینەکانی تر و هەموو جیاوازیەک و ئازادی خەڵک قسە دەکەن.

بە نموونە:
مەلایەک، بە کەلەڕژی هونەرە جوانەکان دەڵێت:کەلەڕژی هونەرە قەبیحەکان،

پیاوێکی تری ئایینی، زانکۆ بە مەنبەع و شوێنی فسق و فجور و بەڕەڵایی و فەسادی دادەنێت.

بانگخوازێکیتر دەڵێت:ئێزدیەکان شەیتان پەرست و گڵاو پیسن و خۆیان ناشۆرن و تا ئەواره کاریان پێ بکە و کرێکەشیان پێ مەدە و ئەواره کە گووتی کوا کرێکەم؟ بڵێ ئەه بە نەعلەت بیت شەیتان، بیرم چووا!.. ئەوە وەکو سوکایەتیەک وایان پێ بڵێن.
مەلایەکی تری سەلەفیزم دەڵێت: لە ئایینی زەردەشتیدا هاوسەرگیری کەسەنزیکەکان ڕێگەپێدراوە و زەردەشتیەکان لە گەڵ دایک و کچ و خوشکی خۆیان سەکس دەکەن و ئاگر دەپەرستن.

مەڵایەکی تری ئیسلامی سیاسی : هێرش دەکاتە سەر خانمانی سفور و بە ڕووت و قوت و وەسفیان دەکات و دژی شایی ڕەشبەڵەک دەدوێت و ئاهەنگی نەورۆز بە بێ ئەخلاقیی و جەژنی نەورۆزیش بە ئاگری پەرستی پێناسە دەکات.

واعیزێکی تری سەلەفیزم دەڵێت:ئەوەی نوێژی نەکرد، سێ ڕۆژ مۆڵەتی پێ دەدرێت و پێی دەگوترێت کوڕە نوێژ بکە، کوڕە نوێژ بکە، کوڕە لەگەڵ تەمە نوێژ بکە،گەر هەر نەیکرد، دەبێت بدرێت لە مڵی و سەری لە لاشەی جیابکرێتەوە.

یەکێکیتریان دەڵێت: سەلام و چاکو چۆنی کردن و چاکەکردن و جەژنە پیرۆزکردنی ئێزدی و مەسیحیەکان جائیز نییە.

دانەیەکیتریان دەڵێت ئەو پیاوەی ڕیشی بتاشێت وەکو کچ وایە،
(هەڵبەت من مرۆق بوونم لاپەوەره، لەرێ مەبەستم مەغزای قسەی ئەو پیاوە ئایینیه سەلەفیگەرایەیە کە چەندە سوک و نزم سەرنجی ژن

دەدات)،

هیوادارم وەزارەتی ئەوقاف و ڕۆشنبیری فلتەرێک و سنوورێک دابنێن و چیتر ڕێگە نەدەن لە سەر مینبەرەکان و لە کەناڵەکان، جوێن بە خەڵک بدرێت و بێ ڕێزی و سوکایەتی بە هیچ کەسێک بکرێت، تەنها لە بەرئەوەی ئەو کەسە دەیەوێت ئازاد بێت و وەکو ئەوەی خۆی ئارەزووی دەکات بژیت، نەک ئەوەی مەلا و واعیز و ئەویتر.

چونکو کۆمەڵ تەنها مولکی ئایینێک و تاپۆی ئاڕاستەیەک و مۆنۆپۆڵی ئیدیۆلۆژیایەکی دیاری کراو نییە و ئەرزە کوردستانە و شوێنی هەموو ڕەنگێک و ماڵی پێکەوە ژیانە.

چۆن مزگەوت و ئاتەشگا و کلێسا و مەعبەد هەیە، دەبێت ئاواش کافتریا و باڕ و مەلهاش هەبێت.
تۆ بڕۆ مزگەوت و ئەویتری دەچێتە کافتریا، یان مەلها و باڕ و منیش ناڕۆم بۆ هیچیان و نابێت هیچیان ڕێگری لە هیچیان بکات و دەست لە ئازادی و هەڵبژاردنی ئەویتر وەربدات.
ئیتر سونەت و سروشتی ژیان ئاوایە و ناکرێت بە زۆر خەڵک بکەین بە دوو ڕوو و دەبە مەڕاڵ و ناچاری ئەنجامدانی کارێکیان بکەین و ئەقید و ئایین و تێڕوانین و دۆگم گەلێک و شتگەلێکیان بەسەردا بسەپێنین، کە بڕوایان پێی نییە.

ماوەتەوە بڵێم:
گەر بەجارێکیش بێت بیربکەرەوە و لە خۆت بپرسە:
باشە بۆ دەبێت تۆ بە مێشکی من بیربکەیتەوە و من بە پێیەکانی تۆ هەنگاو بنێم و تۆ بە چاوەکانی من ببینیت!؟

پێشێلکردنی مافەکانی منداڵانی کورد.. رەزا شوان

منداڵ کێیە؟ وەکوو لە (ماددەی یەکەم) ی جاڕنامەی مافەکانی منداڵان دا هاتووە، وەکوو پێوەر و ستاندەرێکی جیهانی بەم جۆرە پێناسەی منداڵ کراوە (منداڵ ئەو مرۆڤەیە

کە تەمەنی لە هەژدە ساڵ تێنەپەڕیبێت، مەگەر یاسا و وڵاتەکەی تەمەنێکی کەی بۆ دیاری کردووبێت ..).
جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی منداڵان، کە لە (٢٠/ نۆڤەمبەری/ ١٩٨٩) دا، لەلایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەرچوو. بریتییە لە (٥٤) مادە، هەندێ لە مادەکان لە چەند بڕگەیەک پێک هاتوون، لەو کاتەدا (١٩١) وڵاتی ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان واژۆیان لەسەر ئەم جاڕنامەیەیان کرد. تەنها (ئەمەریکا) و (سۆمال) ڕەتیان کردەوە و، واژۆیان نەکرد. لەوەدوا ئەمریکاش واژۆی لەسەر کرد.
ئەم جاڕنامەیە لە (٢/ سێپتەمبەری/ ١٩٩٠) دا، چووە بواری جێبەجێ کردنەوە.. ئەو وڵاتانەی واژۆیان کردبوو، بەڵێنیان دا کە پابەندی ئەم ڕێککەوتننامەیە دەبن و ڕێز لە هەموو منداڵانی گەلەکانیان و جیهان دەگرن و دەیان پارێزن و هەموو مافەکانیان جێبەجێ دەکەن، بەبێ جیاوازی کردن، لە نێوانی منداڵان دا.

منداڵان لە هەر شوێنێکی جیهاندابن هەر منداڵن، لە هەر شوێنێکی جیهاندا بژین، کچ بن یا کوڕ بن، ڕەش پێست یا سپی پێستبن، دەوڵەمەند یا هەژاربن، گوندنشین یا شارنشینبن، لە هەر نەتەوە و گەلێکبن، هەر ئاینێکیان هەبێت، دایکان و باوکانیان و بەخێوکەریان خاوەنی هیچ بیروباوەڕێکی سیاسی و ئایدیۆلۆجیایەکبن، هەموو منداڵن و هەمووشیان وەکوو یەک و بە یەکسانی مافیان هەیە. مافی ژیان و ئازادی و چاودێری و پارستنیان هەیە، مافی خوێندن و چارەسەرکردن و یاری کردن و پێکەنین و دابین کردنی پێداویستییەکانی گەشەکردن و نەشونماکردن و پێشکەوتنیان هەیە. مافی… هتد.
بەڵام بەداخەوە هەندێ لەو وڵاتە ئەندامانەی کە واژۆی جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی منداڵانیان کرد، نەک هەر پێ بەند نەبوونە بە بەڵێنەکانیان و بە جێبەجێکردنی مافەکانی منداڵان، بەڵکو هەر لە یەکەم ڕۆژەوە و تا ئەمڕۆش، زۆر بە زەقی و بە ڕەقی و بە ئاشکرا و بەبێ شەرمانە، مافەکانی منداڵانی کوردیان پێشێل کردوون و پێشێلی دەکەن، ستەم و تاوانە قێزەونەکانیان دەرهەق بە منداڵانی کورد، بە تەواوی بە پێچەوانەی بەڵێنەکانیان و بە پێچەوانەی مافەکانی منداڵانەوەن.
ڕەفتاری نامرۆڤانە و ڕەگەزپەرستییانەی، ڕژێمە دڕندە و سەرکوتکەرەکانی هەریەکە لە تورکیا و ئێران،

لە پێشێلکردکردنی مافەکانی منداڵانی کوردمان بە وێنەیە لە جیهاندا، کە نەک هەر منداڵانی کوردیان لە سادەترین ماف بێبەشیان کردوون، بەڵکو بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە و نامەردانەش دەیان چەوسێننەوە. دوور لە ڕەوشت و لە بەزەیی و لە ویژدان، دوور لە پرەنسیپەکانی مرۆڤایەتی، دوور لە هەموو یاسا و ڕێسایەکی نێودەوڵەتی، دوور لە مافەکانی منداڵان، دوور لە هەموو داب و نەریت و ڕەوشتێک. بە ڕۆژی ڕووناک و بەبەر چاوی کۆمەڵگای نێودەوڵەتییەوە، بە ئاشکرا منداڵان و مێردمنداڵانی کوردمان دەگرن و بە شێوەیەکی دڕندانە ئازار و ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونییان دەدەن. هەر لەبەر ئەوەی کە کوردن. کوردبوونیش بە لای داگیرکەرانی ڕەگەزپەرستی کوردستانەوە، تاوانە.
تا ئەمڕۆش، بە هۆی سیاسەتی چەوساندنەوە و سەرکوتکردن و دەمکوتکردن و قەدەغەکردنی خوێندن بە زمانی شیرینی کوردیمان لە لایەن داگیرکەرانی ڕەگەزپەرستی تورکیا و ئێران. بە هۆی ستەم لێکردن و چەوساندنەوە و ژیانی پڕ لە کوێرەوەری و کڵۆڵییەوە. بەشێکی زۆری منداڵانی کوردمان، نازانن کە مافەکانیان چین، بەڵکو بەشێکی زۆری دایکان و باوکانیشیان، نازانن مافەکانی منداڵەکانیان چین. بۆیە بە پێویستمان زانی کە جارێکی کەش ئەم بابەتە گرنگە بەسەربکەینەوە. بە کورتی و بە باسی بەشێک لە مافە گرنگەکانی منداڵان دەکەین، وەکوو لە جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی منداڵان دا هاتوون. بەو هیوایەی کە سوودیان لێ وەربگرن. حەزیشم کرد، بە زمانی منداڵ خۆیەوە بەڵێم (مافی ئەوەم هەیە) کە:
مافی ئەوەم هەیە:
١- مافی وەرگرتنی ناسنامە: لەو ڕۆژەوە کە لە دایک بووم، دەبێ ناو و نازناوێکم هەبێت و لە تۆماری لە دایک بوون تۆمار کرابێتم.. دەبێ (شوناسنامە) ی کەسی و ڕەگەزنامەم هەبێت.. ئەمانە بە من زۆر پێویستن و گرنگن، تا لە دواییدا بتوانم بچم بە قوتابخانە و بایەخم پێ بدەن، لە دژی نەخۆشییەکان بمکوتن و دەرزیم لێ بدەن.. تا گەورەش بووم بتوانم لە هەڵبژاردنەکاندا مافی دەنگدان و خۆکاندیدکردنم هەبێت.. بە ڕێگای ئەم بەڵگانەوە، وڵاتێک هەیە کە لە سەرییەتی پێشوازی و پارێزگاریم لێ بکات.

لە ڕۆژئاوای کوردستانی خۆشەویستدا، لە سایەی سوریای داگیرکەرەوە، تا ئەمڕۆش بەشێکی زۆری منداڵان و گەورەکانی

گەلەکەمان، رەگەزنامە و شوناسنامەیان نییە، لە مافی خوێندن و لە زۆربەی مافەکانی منداڵان و لە مافەکانی مرۆڤدا، بێبەش کراون. هەر لەبەر ئەوەی کە بە رەگەز کوردن.

٢ـ مافی خۆشەویستی و رێزگرتن: وەک هەر منداڵێک مافی ژیانم هەیە.. کۆمەڵێک کەس (دایکم، باوکم، خێزانەکەم، کەسوکارم، یا ئەو کەسانەی کە هەندە جار شوێنی ئەمانەم بۆ دەگرنەوە) منیان خۆش بوێ و بایەخم پێ بدەن و رێزم لێ بگرن.

٣ـ مافی یەکسانی: (کوڕ یا کچ) بم.. خاوەنی پێداویستیی تایبەتی بم، یا تەندروست باش بم. لەسەر هەر ئاینێک بم.. یا رەنگی پێستم هەرچییەک بێت.. یا بە رەگەز لە چ نەتەوەیەک بم و بە چ زمانێک بدوێم.. هەژاربم یا دەوڵەمەندبم.. دایک و باوکم یا بەخێوکەری یاساییم هیچ بیر و باوەڕ و ئایدۆلۆژیا یەکی سیاسییان هەبێت.. نابێت جیاوازیم لەگەڵدا بکەن.. منیش وەکوو منداڵانی تر دەبێت هەمان مافم هەبێت.

٤ـ مافی ژیان و تەندروستی: مافی ئەوەم هەیە، کە خواردنی باش و ئاوی پاکم بۆ دابین بکەن.. جێی حەوانەوە و حەسانەوەم هەبێت.. گەر نەخۆش کەوتم ببەن بۆ لای پزیشک، یا بۆ نەخۆشخانەم بەرن و چارەسەرم بکەن.. مافی ئەوەشم هەیە، کە لە دژی نەخۆشییەکان بمکوتن و دەرمانی پێویستی بەرگریم بدەنێ.

٥ـ مافی چوونە قوتابخانە: مافی ئەوەم هەیە، کە بچم بۆ قوتابخانە و بە زمانی دایکم فێری خوێندنەوە و نووسین و بیرکاری و زانیاری ببم.

٦ـ مافی خۆراک: وەکو هەموو منداڵانی تر، مافی ئەوەم هەیە بخۆم و برسی نەبم. ئاوی خاوێن بخۆمەوە.. بۆ ئەوەی نەخۆش نەکەوم، پێویستە خواردنەکەم هەمەجۆرە و باش بێت، تا جەستە و هەشم گەشە بکەن و گەورە بم.

٧ـ مافی ئازادی و رادەربڕین: گەر هەشتا منداڵیش بم، دەبێت مافی ئەوەم هەبێت، کە لە ناو خێزانەکەم و لە پۆل و لە قوتابخانەکەم دا، بتوانم بە ئەوپەڕی ئازادییەوە گوزارشت لە رای خۆم بکەم و لەو پرسە گرنگانەش کە پەیوەندیان بە ژیان و بە چارەنووسی منەوە هەیە، پەراوێزم نەکەن و گوێ بە

خواستەکانم بگرن و دەنگ و را و بەچوونی منیش بە هەند وەربگرن، بەڵکو پێویستە لە بڕیارەکانیشدا بەشداربم.
(ئەوە ڕۆژە نەبینم) ئەگەر دایک و باوکم لەیەک جیاببوونەوە، پێش ئەوەی دادوەر بڕیاری خۆی بدات، پێویستە پرسم پێ بکات کە حەزدەکەم لە لای کامیان بمێنمەوە. ئەگەرچی ئەو بۆی هەیە داواکەی من ڕەت بکاتەوە، بەڵام لەسەریەتی کە گوێم لێ بگرێت، چونکە ئەو بڕیارە پەیوەندیی ڕاستەوخۆی بە ژیانی منەوە هەیە.
٨ـ مافی پاراستن لە توند و تیژی: کەس مافی ئەوەی نییە کە لێم بدات، یا بە خراپی ڕەفتارم لەگەڵدا بکەن، یا لەمەم بکەن و گاڵتەم پێ بکەن. لە کوێدا بژیم مافی ئەوەم هەیە کە بە ئارامی و ئاشتی بژیم. دووربم لە توندوتیژی و لە شەڕ و لە ئاژاوە. کەسیش ئەو مافەی نییە بمنێرێت بۆ بەرەی شەڕ. مافی ئەوەم هەیە، کە دایکم و باوکم و کەسوکارم لە شەڕ و ئاژاوە و لە زەبر و زەنگ و ئەشکەنجە بمپارێزن.

٩ـ مافی ناچاری نەکردن: شوێنی من پۆل و قوتابخانەیە.. نەک کێڵگە و کارخانەیە. شوێنی من یاریگا و شاری یارییە.. نەک قووڵی تونێلی کانی کانزاییە.. تەنانەت گەر باوکم و دایکم و خێزانەکەم زۆر هەژاریش بن، نە ئەوان و نە کەسانی تر، ناتوانن ناچارم بکەن دەبێت کاربکەم. بە تایبەتیش گەر ئەو کارە قورس و مەترسیداربێت. کە لە توانامدا نەبێت وزیانم پێ بگەیەنێت، کەی بوشم بە شانزە ساڵان، لەوانەیە لەو تەمەنەدا باشتر رابێم و زیاتر تێ بگەم و قاڵ ببمەوە. ئەوسا مامۆستاکانم دەتوانن مامەڵەی یاساییم لەگەڵدا بکەن.

١٠ـ مافی یاری و پێکەنین و خەون: هەندێ لە گەورەکانمان، ئەوەیان لە یاد نییە، کە من هێشتا منداڵم و گەورە نیم، وەکو هەموو منداڵانی تر مافی یاری و پێکەنین و خەونی خۆشم هەیە. منداڵیم لە تەک مەدەن، چونکە من هێشتا زۆرم ماوە گەورە ببم.
پشوو بە ئەوەیە کە گەشەی تیا بکەم لەزەتی لێ ببینم. ئایا لەوە خۆشتر و باشتر هەیە، کە لە کاتی پشووداندا، هەوای پاک هەڵبمژم و هاوڕێی تازە بگرم و لە جەنجاڵی شار کەمێ دووربکەومەوە.
١١ـ مافی پێکهێنانی کۆمەڵەی منداڵان: مافی ئەوەم هەیە، کە لەگەڵ کۆمەڵێک لە هاوڕێکانم دا، ڕێ بکەوین و کۆمەڵەی تایبەت بە خۆمان دابمەزرێنین، داوا و پێداویستییەکانمان

بخەینە روو. گۆڤاری منداڵانمان هەبێت، بۆشم هەیە لە چالاکییە
رۆشنبیری و هونەرییەکاندا بەشداری بکەم و توانای خۆم بسەلمێنم
و رۆڵم هەبێت.
١٢ـ لە سێدارەنەدان و بەند نەکردنی تا هەتایی: ئەگەر بە هەر
بیانوویەک تاوانبار کرام، نابێت ئەشکەنجە و ئازارم بدەن و
رەفتاری نابەجێ دەره□ق□م بکەن، نابێت سزای قورسم و
نام□ر□یانەم بدەن و، نابێت لە سێدارەم بدەن و، ناشبێت
بەندکرنی بە درێژایی ژیانم بە سەردا بسەپێنن. ئەوەش بزانن
کە من هەرگیز حەز بە تاوان و بە خراپی و بە کاری ناڕەوا
ناکەم.
لە ئەمڕۆدا، لە ئێراندا مانگ نییە، بە توومەتی هەڵبەستراوی بێ
بنەما، بە شێوەیەکی زۆر دڕندانەی بێ وێنە لە جیهاندا.. چەند
مێردمندا□□یک لە سێدارە نەدەن.. پشکی شێری ئەم تاوانە
دڕندانەیەش، بەر مێردمنداڵانی کوردمان کەوتووە.
١٣ـ پاراستن لە دەستدرێژی: پێویستە لە دەستدرێژی سێکسی
بمان پارێزن و زۆر بە توندی سزای ئەو بێ رەوشتانە بدەن،
کە دەستدرێژی دەکەنە سەر منداڵان.

١٤ـ خاوەنی پێداویستییە تایبەتییەکان: گەر منداڵێکی خاوەن
پێداویستییە تایبەتییەکان بم، دەبێ ئەوە بزانن کە منیش وەکوو
منداڵێکی تەندروستی ئاسایی، مافی ژیانم هەیە. پێویستە
پێداویستییە تایبەتییەکانی نەشونما و گەشەکردنم بۆ دابین بکەن،
زامنی رێز و شکۆداری و سەروەریم بکەن و پشتم لێ مەکەن و
پشتیوانیم لێ بکەن، تابتوانم بە ئاسانی تێکەڵ بە کۆمەڵگاکەمان
ببم و، وەکوو تاکێکی ئاسایی رۆڵی بەرچاوم هەبێت.
١٥ـ بیمەی کۆمەڵایەتی: مافی ئەوەم هەیە سوود لە زەمانی
کۆمەڵاتی وەربگرم، ئەگەر خێزانەکەم هەژار و دەست کورتبێت،
پێویستە مووچەیەکی مانگانەمان بدەنێ.
١٦ـ پاراستن لە مادە هۆشبەرەکان: پێویستە لەسەرتان لە مادە
هۆشبەرەکان و هەر مادەیەکی سڕکەر و بێ هۆشکەری تر، کە
کەسانێکی دەروون نزم و لە رێ دەرچوو، دەیانەوێت دڵپاکی و
ساویلکەییمان بقۆزنەوە و هەڵمان بخ□□ت□نن، بۆ مەبەستی
گڵاوی خۆیان و بۆ بازرگانی کردن بەم مادانەوە، ئێمەی منداڵان
تووش بکەن، یا بە کارمان بهێنن. پێویستە ئەو کەسانەی کە
منداڵان تووش دەکەن، سزای قورس بدرێن.
١٧ـ مافی پەروەردەکردنی دروست: گرنگترین و سەرەکیترین ئەرکی
ئەستۆی دایکم و باوکم و بە خێوکەرم، ئەوەیە کە پێکەوە

هاوکاری بکەن و بە دروستی پەروەردەم بکەن.. بایەخم پێ بدەن، ئەو راستییە لە بەرچاوبگرن کە لە داهاتوودا من دەبمە تاکێکی کۆمەڵگاکەم.. هیوادارم تاکێکی تەندروست و سوودبەخش بم.

١٨ـ گەشکردنم بە کوردایەتی و بە کوردستان پەروەری: ئەرکی دایکم و باوکم و خێزانەکەم و مامۆستاکانم و هەر دەسەزێکی دواڕۆژێکی گەشترە، بە گەلەکەمان و بە کوردستانەکەمان، بە بیری کوردایەتی دوور لە دەمارگیری، بە سۆز و خۆشەویسی بە کوردستانی شیرینمان گەشم بکەن و رام بهێنن.. ئەمەش ئەرکێکی پێویست و پیرۆزی نیشتمانی هەموو لایەکتانە، گەر ئەو ڕێبازەم گرت، دەبمە مایەی شانازی بۆ هەمووتان.

١٩ـ ئەرکەکانم و مافەکانم: پێویستە دایک و باوکم و مامۆستاکانم، یان لە ڕێی میدیاکان و راگەیاندنەکانەوە، بزانم کە ئەرکەکانی ئێستەم چین. ئینجا مافەکانیشم چین بە جوانی بۆمی روون بکەنەوە. چونکە ئەو دوو شتە بۆ من و بۆ هەموو منداڵان و بۆ هەموو چین و توێژێکی کۆمەڵگای کوردیمان، زۆر گرنگن کە بیزانین چین.

٢٠ـ فرۆشتن و رفاندن: دەزانم هەژاری و نەبوونی، وای کردووە کە هەندێ خێزانی بە دەرتان منداڵەکانیان پێ بە خێونەکرێت، وەکوو کەلوپەلێکی بازرگانی دەیانفرۆشن. یا هەندێ گرووپی مافیا و دز منداڵان دەرفێنن و بە کاری ناهەموار گەورەیان دەکەن؛ یا ئەندامەکانی لەشیان دەفرۆشن، یا بە ئازاد کردنیان داوای پارەیەکی زۆر لە خێزانانی منداڵە رفێنراوەکان دەکەن بەرانبەر بە ئازاد کردنیان، زۆر جاریش درەدەکەن و دەیان کوژن. گرووپە تیرۆریستییەکانیش منداڵان و هەرزەکارانی شەت و ناتەوا دەڕفێنن و، بە کار و مەرامی تیرۆریستی و تاوان و خۆتەقاندنەوە بە کاریان دەهێنن.. هەموو ئەم کارە نامرۆییانە، تاوانن و هەڕەشەیەکی گەورەن بە سەر ژیانی ئەمەی منداڵان. پێویستە لەم دز و مافیا و گرووپە دڕندانە بمانپارێزن، بە بەزەیش قورسترین سزای یاسایان بدەن.

٢١ـ پاراستن لە دەمارگیری: لە هەموو شێوازێکی دەمارگیری ئاینی و نەتەوەیی بمپارێزن، بە هەستێکی پاک رام بهێنن، بە ڕۆحێکی برایانە و خوشکانە پەروەردەم بکەن. تۆوی هاوڕێتی و ئاشتی و لێبووردەیی و زمانی گفتوگۆ و ڕێزگرتن و هاوکاری و هاوسۆزی و دەسەزی و چاکە و خێرخوازی و ئاشتیخوازی و … لە دڵم دا بڕوێنن. شین بوونی ئەم خەسڵەتە باشانە.. جیهانێکی ئاشتی و مرۆڤایەتی دەستی دێننە ئاراوە.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٢

وێنەکان… نەوزاد بەندی

وێنەی یەکەم : کۆپەر لەند
وێنەی دووەم : ئەحمەد س .
وێنەی یەکەم : شەش ساڵان
وێنەی دووەم : هەشت ساڵان
وێنەی یەکەم : دایکی کۆری و باوکی کەنەدی .
وێنەی دووەم : باوک و باوەژنەکەی کەرکوکین .
وێنەی یەکەم : سێ ژەم پێکەنین
وێنەی دووەم : سێ ژەم گریان
وێنەی یەکەم : ئەچێتە مەلەوانگە و گەلەری و خوێندنگا
وێنەی دووەم : ئەچێتە ژێر زەمینە تاریک وشێدارەکە بە گریان و خۆشاردنەوە .
وێنەی یەکەم : ژووری تایبەت بە خۆی هەیە .
وێنەی دووەم : دارحەیزەرانی تایبەت بە لێدانی خۆی هەیە .
وێنەی یەکەم : باوک و دایکی زۆریان خۆش ئەوێ و باشترین داهاتوویان بۆ دابین کردووە ،
وێنەی دووەم : باوک و باوەژنەکەی زۆری لێ ئەدەن و لە دەرەوەی شار فڕێی ئەدەن ، خێرخوا ئەیدۆزنەوە ، ئەستا ئەحمەد ئەڵێ : هیوادارم باوکم و باوەژنەکەم لە سێدارە بدرێن ..

دەستی خوێناوی ڕژێمە

ســـــەرکوتکەرەکەی ئێـــــران!...
عەبدولڕەحمان گەورکی

چاوخشانێک بەسەر نەخشەڕێگای ڕاپەڕینە جەماوەرییەکان لە ئێراندا

زۆر جار بینیومانە یان بیستومانە کە ڕژێمی دەسەڵاتداری ئێران هەمیشە نرخی بەرەوپێشبردنی پڕۆژەکانی، لەسەر حیساب و گیرفانی خەڵکی ئێران داوە. ئەوانەی تەمەنیان لە 50 ساڵ تێپەڕیوە بە باشی دەزانن کە چۆن سوپای پاسدارانی ڕژێم بە هاتنەسەرکاری خومەینی، خەڵکی گوندەکانی کوردستانی دەدایە پێش خۆی لە پێشڕەوییەکانیاندا بۆ داگیرکردنی ناوچە بە ناوچەی کوردستان و ئەو خەڵکەیان وەک قەڵغان بەکار دەهێنا بۆ ئەوەی هێزی پێشمەرگە و هێزە جەماوەرییەکان نەتوانن تەقە لە سوپای پاسداران بکەن. ئەمەیش وەک کلتور و تاکتیکێکی دژەمرۆیی لە ئێران بە شێوازی جۆراوجۆر بەکارهێنراوە و تا ئەمڕۆیش بەردەوام بووە!
بۆ نموونە لە چەند ساڵی ڕابردوودا، شاهیدی ئەوە بووین کە چۆن "کۆرۆناڤایروس" لە لایەن پاسداران لە وڵاتی (چین)ەوە بۆ ئێران گوازرایەوە و لە لایەن دەزگاکانی حکومەتەوە بڵاو کرایەوە و چۆن (وەلی فەقیهی ئاخوندان) خۆی ڕێگریی کرد کە چوونی ڤاکسێنی دژەکۆرۆنا بۆ ئێران و ئەوەیش بووە هۆی گیان لە دەستدانی زیاتر لە (500)هەزار ئێرانی!
ئێستایش لە ئاڵقەیەکیتری ئەم پلانە دژەمرۆییانەدا، دەبینین کە چۆن (عەلی خامنەیی) دەوەزمەی ""گرانی" و "هەژاری"ی بەرداوەتە گیانی خەڵک بۆ ئەوەی ڕژێمەکەی بتوانێت ئامانجە دژە مرۆییەکانی خۆی بەرەو پێشەوە ببات بە مەبەستی سەرخستنی پرۆژەی ناوکی و بە بارمتەگرتنی چارەنووسی کۆمەڵگای مرۆڤایەیی هاوچەرخ!

نەهێشتنی (نان) لە سەر سفرەی خەڵک!
لە ئێرانی ئەمڕۆدا کۆڵبەرانی کورد یان ئەو بەلووچانەی هەڵگری سوتەمەنین (سوختبەر) بە بەدەستهێنانی پارووە نانێک لەلایەن پاسدارانەوە دەکوژرێن. ڕاپەڕینە جەماوەرییەکان (لەوانەیش ڕاپەڕینی مانگی خەزەڵوەری 2019) لەلایەن پاسدارانەوە خەڵتانی خوێن کران و ئێستایش هێزەکانی حکومەت، خەڵکانی برسی لەسەر شەقامەکانی شاران دەکەنە ئامانج و دەیاندەنە بەر دەستڕێژی گوللە. کەوایە بێ هۆ نیە کە دەوترێت (لە ئێران گیان هەرزانترە لە نان). بە باسکردنی بارودۆخی ئێستای ئێران ئەمە کورتترین وەسفە. واتە

وڵاتێک کە ئێستا 43 ساڵە لەژێر دەسەڵاتی ترسناکترین دیکتاتۆرییەت، واتا دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی، کە کەمینەیەکی زۆر بچووکە، لەژێر ناوی (ئیسلام) دا دەسەڵاتی خۆی بەسەر 85 ملیۆن ئێرانیدا سەپاندووە.
واتا ئێرانێک کە تیایدا ئازادییەکانی سەرکوت و ئازادیخوازان بە ڕۆژەی چەند سەد هەزار کەسی (!) بەندکراون و ئەشکەنجە یاخود لە سێدارە دەدرێن لە لایەن ئەم ڕژیمەوە و زیاتر لە 500,000 کەس لە ئاپۆرەی (85) ملیۆن کەسیی ئەو وڵاتە، خراونەتە ناو تەنووری (ڤایرۆسی کۆرۆنا)وە و ئێستایش لە هەنگاوێکیتری تاواندا، دڕندەیەکی کوشندە بە ناوی "هەژاری و گرانی"ی بەرداوەتە گیانی خەڵک و تەنانەت نان و برنج و هێلکە و پەنیر و .. هتد ی لەسەر سفرەی خەڵکی ئێران نەهیشتووە!
هەموومان لەبیرمانە کە ئیبراهیم ڕەئیسی لە ڕۆژی 12ی گەلاوێژی 1400 (3ی ئابی 2021) و لە شانەی دەستبەکاربوونیدا، پەیامەکەی ئەوە بوو کە "دۆخەکە دەگۆڕێن". ئێستا دوای تەنها نۆ مانگ، بژێوی خەڵک بە ڕادەیەک بە ئازارە کە تەنانەت (نان)یش لە سفرەدا نەبێت!

خەڵک لە (ئیبراهیم ڕەئیسی) خۆش نابێت!

بەپێی هەواڵە فەرمییەکان، نرخی نانی ساندویچ 13 هێندە و نرخی برنج بە ڕێژەی 130% و نرخی دەرمانیش 10 هێندە بەرزبووەتەوە. نرخی هەر کیلۆ مریشکێکیش گەیشتووەتە 80 هەزار تمەن. کاتێک خەڵک بە هۆی گرانی نرخی برنج ڕوویان کردە کڕینی ماکارۆنی، لەناکاو ڕژێم نرخی ماکارۆنیی چەند هێندە بەرزکردەوە!
دەبێ بە دڵنیاییەوە بگوترێ کە ڕێبەرانی ڕژێمی ئێران بەردەوامن لە ئەنجامدانی تاوان و تاوانکاری بە ڕۆستان و لە هەمان کاتدا بە درۆ و هەڕەشە و تیرۆر لە کۆمەڵگادا خەتی خۆیان بەرەو پێشەوە دەبەن. بە کۆنتڕۆڵکردنی باری ڕوو لە تەقینەوەی کۆمەڵگا، ئیدیعای ئەوەیان کردووە کە ماکارۆنی شێرپەنجەی بە دوادا دێت(!). هەروەها بە سانسۆر لە میدیای دەوڵەتی و سنووردارکردنی سۆشیال میدیا، ڕێگرییان کردووە لە هۆشیاربوونەوەی خەڵک و دەربڕینی ناڕەزایەتییە گشتییەکان.

لە دەسەڵاتەوە زەنگی مەترسی لێدەدرێت!

دۆخی کۆمەڵگای ئێران هێندە بە ئازار و ڕوو لە تەقینەوەیە کە تەنانەت لە ناوەوەی ڕژێمەوە زەنگی خەتەر لێدراوە کە "کاکی ڕەئیسی! چەند هێندەکردنی نرخی ئارد دەتوانێت ببێتە هۆی نائارامی کۆمەڵایەتی، بە تایبەت کە میدیای دژە شۆڕش (واتا ئۆپۆزیسیۆنی

ژم) ل بس دای ب ناسقامگیرکردنی وات “(نامی بسیجی
خوندکاران ۱۵ی بانم) یان” ئگر هاوسان کنت نکرت،
دبت چاووانی ششی خکانی برسی بین. سرهدان و راپین ل
شش مترسیدارتر!”(ئاخوند میبودی، یکک ل ماماستایانی شارد
قوم، 15ی بانم).
بکارهنانی درو و فریودان!
سرانی ژمی ئران هو ددن ب در، گمار نودوتییکان،
شی ئکراینا یان تنانت داو و قرخکاران! ب هکاری ئم
دخ بناسنن! بام خک باش ئاگاداری ئون ک ژیم چن
پداویستی بکرگیراوان و چکاوخرانی خیان ل ناوخ یان
درووی ئران دابین دکات. ئوان زر باش دزانن ک هکاری
سرکی “گرانبوونی نرخکان” رژم خیتی و پلانی “ن نغدکردنی
یارانکان” و … ” ب لخشت بردنی خکک.
دخی هچووی ناو شارکانی ئران!
هوکان باس ل هچوونی دخی زرك له شار و پارزگاکانی
ئران دکن و لاوانی ئرانی ب درووشمی “مرگ ب خامنئی” و
“مرگ ب رئیسی” و “تپ و تانک و فشفش، خامنئی دب ل ناو
چ” داو و دزگاکانی حکومتیان سووتاندوو.

تویی خکی ئران ل دسات!
ل ماوی چند حوتووی ابردوودا، خکی برسی و وزاهاتووی
زرک ل شارکانی ئران دژ ب تاوان و تانکارییکانی ژیم
رژان سرشقامکان ئاقیکی دیکی اپینی جماورییکانیان
تمار کرد. لم اپین بربودا هر خواستکی بژوی ژیان،
بخرایی گ و یش و هندکی سیاسیی گرت خی و خکی ئران
داوای نمانی ئم ژیمیان کرد. تنانت ل هندک شون چرپی
ئو هی ک خک بدوای چکدا دگن ب بدیهنانی
مافکانیان. ئاسیکی چاووانکراو ک موژدی “گانکاریی
گور”ی ل هناودای.
ئوی ئستا زرتر دیار ئوی ک خکی ئان چیتر شتکیان
نماو ل دستی بدن و ئوش ب واتای کتایی هاتنی قناغک و
دستپکردنی وزکی نوی. قناغک ک “همنی و ئارامی”
بزاندوو و، زیاتر ل جاران، “مانوی ئم دساتی”ی خستت
مترسییکی جددی و زر جیاواز ل اپینکانی پشووی خک. وها
دخک بتواوی لگ ئامانجکانی موقاومتی ئراندا گونجاو، ک
ل ماوی چوار دیی ابردوودا ب تچووی زرو کاری ب کردوو
و، ب پچوانی ئو هزانی ب در خیان ب ئپزیسینی رژم

دەناسێنن، هەرگیز لە "ڕووخاندنی تەواوەتی ئەم ڕژێمە" دوور نەکەوتەتەوە و بەردەوام هەڵگری درووشمی ڕووخاندنی ئەم رژێمە بووە!

ڕێوشوێنی ئەمنیی ڕژێم دژ بە ڕاپەڕینە جەماوەرییەکان!

هاوکات لەگەڵ خاوبوونەوە یان پچڕانی هێڵی ئینتەرنێت لە هەندێ ناوچەی ئێران کە لە ماوەی چەند هەفتەی ڕابردوودا شاهیدی بووین، بەرپرسی ڕادیۆی فەرهەنگی ڕژێم دەڵێت "بارودۆخی حکومەت بە تەواوی شڵەژاوە" و وریایی داوە بە بەڕێوەبەرانی ئەم دەزگایە کە: "بۆ سەرنجدان بە بەرزبوونەوەی نرخەکان، بارودۆخی ئێستای کۆمەڵگا" بە جۆرێکە کە "نابێ ناڕەزایەتییەکان بوروژێنین و بە تەواوی وریا بین" و بزانین "کە بچووکترین هەڵە لەخۆشبوون هەڵناگریت و بچووکترین هەڵە دوا هەڵەیە!"(حەبیبی ٦ی ئایار).

هەروەها ڕۆژنامەیەکی حکومەت نووسیویەتی "ئەمڕۆ ڕووبەڕووی هەڵاوسانی ساتەوەختی دەبینەوە"، زیاتر لە "٦٠%ی دانیشتوانی وڵات لە خوار هێڵی هەژارییەوەن" (١٩ی ئایار). زاکانی، سەرۆکی شارەوانی رژیم لە تاران، هەروەها وتی: دوژمن لە هەوڵی ئەوەدایە کە خەڵک بە گژ حکومەتدا بەرێت". ئاخوند میسباحی موقەدەم، ئەندامی ئەنجومەنی دەستنیشانکردنی بەرژەوەندییەکانی نیزام وتی: "ئەوان دەیانەوێت بیرۆکەی گشتی دژی بە ئیبراهیم رەئیسی هان بدەن".

لە خۆڕا نییە کە بەپێی ڕاپۆرتی میدیایی هێزی قودسی سپای پاسداران بە ناوی (تەسنیم) لە ١٥ی گوڵانی 2022 (25ی بانەمەڕی 1401) بە فەرمانی خامنەیی و بۆ بەرەنگاربوونەوەی تووڕەیی و بێزاری گشتی و ڕێگریکردن لە ڕاپەڕینی جەماوەری، هێزی ئینتیزامیی سەرکوتکەر (ناجا) بەرز کرایەوە بۆ فەرماندەیی پۆلیس (فراجا) و پلەی فەرماندەکەیشی بەرزکرایەوە بۆ ئاستی فەرماندەی سوپای پاسداران و ئەرتەش(سوپا)ی حکومەت.

هەر لەسەر ئەو هێڵەیش و لەم دواییاندا، (74) ئەندامی مەجلیسی رژێم پڕۆژە گەڵاڵەیەکیان ڕادەستی مەجلیس کرد وەک پلانی دامەزراندنی "دەزگای پاراستن و زانیاریی هێزی دادوەری" کە بەو پێیە ئەرکدارە بە "پێشگرتن و کەشف و شناسایی و بەرەنگاربوونەوەی پیلان و چالاکییە سیخوڕییەکان و کاری تێکدەرانە و لە ناوبردنی هۆکارانی نارەزایەتییەکانی ناو خەڵک و هەنگاوی دژ بە ئاسایشی گشتی لە ئاستی هێزی دادوەری و دەستەیەکانی ئەو هێزەی رژێمدا(ئاژانسی هەواڵی فارس، 27ی بانەمەڕ).

ئەوەی هەر گومانێک لە مێشک لا دەبات ئەوەیە کە دامەزرانی ئەرگانی نوێ لە ڕژێمی ئێراندا، بەر لە هەموو شتێک، چەقبەستوویی سەرانی

ڕژیم و ترسی ڕژێمەکەیان نیشان دەدات لە ڕاپەڕینی جەماوەری و ڕووخاندنی.

ئەوەی جێی ترس و دڵەڕاوکێی ڕژێمە!

حزووری موجاهیدین لە ناو خەڵکدا، وەک کابوسێکی بەربڵاو و بەردەوام، بە تەواوی عەلی خامنەیی تۆقاندووە و ئەوەیش وایکردووە کە هەریەک لە نوێنەرانی خامنەئی، لە نمایشی نوێژی هەینی شارەکاندا بە جۆرێک لە جۆرەکان باسی دەکەن (23ی بانەمەڕ):

ئاخوند لائینی لە شاری (ساری) وتی: "لە سوشیال میدیا هەموو جۆرە کلیپ و کورتەنامەیەک لەلایەن موجاهیدینەوە بڵاو دەکرێتەوە".

ئاخوند شاهرۆخی لە شاری (خوڕەمئاوا) وتی: موجاهیدین بەدوای وروژاندنی خەڵکەوەن!

ئاخوند تەباتەبایی نەژاد لە شاری (ئیسفەهان) وتی: موجاهیدین دەیانەوێت دەست بە ئاژاوەنانەوە بکەن!

ئاخوند نکونام لە شاری شەهریکورد، بە ئاماژەدان بە موجاهیدین، وتی "بەردەوام بەدوای ئەوەدا دەگەڕێن کە لە هەر پرسێکدا کێشە بۆ نیزام درووست بکەن!"

بە کورتی و بە کوردی یەکێکیان ترسی ڕژێم بیر دەخاتەوە کە: "لەوانەیە ئەو شتە ڕوو بدات کە لە ساڵی 1398 (2019) ڕووی دا"(ڕۆژنامەی جیهان سەنعەت، 28ی بانەمەڕ) و ئەوی دیکەشیان دەڵێت، دۆخەکە بە جۆرێکە کە "ئەگەری ڕووداوی مەترسیدارتر لە ڕاپەڕینەکانی 1396 ، 1398 لە ئارادایە".

ئەم کابوسانە بە جۆرێکن کاتێک هێزەکانیان بۆ سەرکوتکردنی ڕاپەڕین دەنێرن بۆ خوزستان، ڕۆژی دواتر خوراسان دەشڵەقێت. کاتێک دەیاننێرن بۆ خوراسان، بڵێسەی ڕاپەڕین لە ئەردەبیل و سیستان و بەلوچستانەوە سەر هەڵدەدات. دەیانەوێت کۆنترۆڵی بکەن، لوڕستان و چوهرمەحاڵی بەختیاری هەڵدەستن و … هتد(جیهان سەنعەت 28ی بانەمەڕ).

پەرەسەندنی پەیوەندی خەڵک بە دەزگای سەرکردایەتی ڕاپەڕینەوە!

ئەوەی سەرانی ڕژیم تووڕە دەکات، پەرەسەندنی پەیوەندی نێوان ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان و دەزگای سەرکردایەتیی ڕاپەڕینە کە ڕژێم ناوی لێناوە "ئالبانی نشینەکان". ئەلبانیا وڵاتێکی ئەوروپییە کە لەلایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییەوە وەک میوانداری هێزی سەرەکی موقاوەمەتی ئێران، واتا "ئەشرەف 3" دادەنرێت و لەم دوایيانەشدا، مایک پۆمپیۆ، وەزیری پێشووی دەرەوەی ئەمریکا سەردانی کرد و لەگەڵ خاتوو مریەم ڕەجەوی، سەرۆکی هەڵبژێردراوی موقاوەمەتی ئێران دیدار و کۆبوونەوەی کرد.

عەلی خامنەیی لە وتارەکەیدا لە ڕۆژی 5ی ڕێبەندانی 1394 هەتاویدا

باسی لەو "دوژمن"ە کرد کە "ئەگەر ڕێگری لێ نەکرێت" "دێتە ناوخۆی ئێران" و ئەمە "دەبێ لێرە، واتا لە کرماشان و هەمەدان و پارێزگاکانی دیکە، دەبێ شەڕیان لەگەڵ بکەین و لە بەرانبەریاندا بوەستین!". بەڵام "حیسابکردنی هەڵە" گەورەکەی عەلی خامنەیی لەوەدایە کە ناتوانرێت خەڵک و موقاوەمەتی ئێران لە یەک جیا بکرێنەوە. به پێچەوانەی لێکدانەوەکەی عەلی خامنەئی، ئێستا زیاتر له هەموو کاتێکیتر، موقاوەمەتی ئێران له ناو کۆمەڵگادای ئیران ریشەی داکوتاوە و لە ناو خەڵکدا بوونی هەیە. شانە و بنکەکانی شۆڕش (کانونهای شورشی) لە ریزی پێشەوەی شوڕشدا و پێشەنگن و توانیویانە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان بەرەو راپەڕین و کۆتایی هێنان بە رژیم بەرن. شانەکانی شۆڕش ڕۆژ نیە هەڵنەستن بە چالاکی. هەر لەو ڕووەوەدایە کە جیا لە چالاکیی راگەیاندن بە بەربڵاوی، و سوتاندنی ناوەندەکانی سەرکوتکەری رژێم، لەم دوایيانەدا دەبیستین کە لاوانی شۆڕشگێڕ، "ستادی ناوەندیی دەزگای زیندانەکانی رژێمی ئێران لە ڕۆژئاوای زیندانی ئەڤینی تارانیان دایە بەر هێرشی خۆیان"، یان لێرە و لەوێ پاسداران و پلەدارەکانی رژێم لە پارێزگا جیاجیاکانی ئێران دەکەنە ئامانج.

دوا وشە،

هەرچەند ڕژێمی ئێران هەوڵی داوە بە تێچووی ملیارەها دۆلار و بە پڕۆژەی گەلێکی جۆراوجۆری دەواندنی دژ بە موجاهیدینی خەڵق، موقاوەمەتی ئێران لەناو بەرێت، یان لانیکەم "لە کاری بخات" و پەکی بخات، بەڵام موجاهیدین توانیویانە خۆیان و موقاوەمەتی ئێران بپارێزن وەک "تاکە رکابەر و هێزی سەرەکیی گۆڕەپانەکە" و زۆرێک سەرکەوتنی گەورەیش تۆمار بکەن بۆ خەڵکی ئێران لە هەردوو دیوی سنوورەکانی ئێراندا.

ئەم رژێمە بێنیاز بوو هەموو پەڕێ و نەنگێک وەک "جەنگی پیرۆز" نیشان بدات و هەموو تاوان و تاوانکارییەک بە "جل و بەرگی ئایینی ئیسلام و موسڵمانان"ەوە داپۆشێت و جلی "ئێران و ئێراندۆست"ی بە بەردا بکات. لە لایەکی دیکەوە موجاهیدین تاکە هێز بوون کە لە ڕۆژی یەکەمەوە گوتویانە ئامانجمان "ڕووخاندنی رژێمە" و پیداگر بوون لەسەر. واتا ئەو ستراتیژ و دروشمانەی کە ئێستا و بە تایبەت لەم چەند هەفتەیەی رابردوودا، زۆر جار لە شوێنە گشتییەکان لە ناوخۆی ئێران دەنگی داوەتەوە و بەرەو زیادبوون دەچێت.

ئێستا لاوانی شۆڕشگێڕ هاتوونەتە سەر ئەو ڕێگایەی موجاهیدینی خەڵق. چوار دەیە پێش ئێستا پێشەنگی بوون! خەڵکی ئێران و بە تایبەتی لاوانی شۆڕشگێڕی ئێرانی بە ئەزموون فێربوون کە، کاتێک ڕژیم تەقە لە خەڵک دەکات، تاکە ڕێگە بۆ ڕزگارکردنی گەل و نیشتمان و لە

پەیوەندی لەگەڵ موقاوەمەتی ئێراندا، چەک هەڵگرتن و ڕووخاندنی دیکتاتۆرییەتە لە خاکەکەیاندا.
ڕاپەڕینە جەماوەرییەکانی ئەم دواییەی ئابادان، ئەهواز، ئەندیمەشک، شاهینشار، ئیزە، دوورگەی مینو، بەندەر عەباس و شارەکانی دیکەی باشوور، (دوای داڕمانی بینای مەترۆپۆلی ئابادان)، باشترین بەڵگەن لەسەر ئامادەیی خەڵک بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی ئێران.
لەبەرئەوەی خۆپیشاندەران و راپەڕینکاران بە دروشمی مەرگ بۆ دیکتاتۆر و مەرگ بۆ خامنەیی و مەرگ بۆ ئیبراهیم رەئیسی، تەواوەتی رژێمیان کردەتە ئامانج.

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

حەقیقەت لە نێوان ڕێژەیی و ڕەهادا... دڵشاد کاوانی

حەقیقەت و تایبەتمەندییەکانی لە ڕوانینی ماددەگەرایی و ماتریالستیی دا.

حەقیقەت و ڕاستی بە گشتی، واتا حەقیقەتی ڕەها و حەقیقەتی ڕێژەیی لە تێگەیشتن و بانگەشەکردنی مرۆڤەکان دا گەورەترین ئاریشەیە کە بە درێژایی مێژووی مرۆڤایەتی لە پێش ئاگایی مرۆڤ دا بە نەزانراوی ماوەتەوە. بۆیە حەقیقەت سەختترین چەمکی فەلسەفییە، کە تا ئێستا لەسەر ڕێژەیی بوون و ڕەهایی، مرۆڤایەتی هاوسازنین، هەر ئەمەش وای کردووە، فەیلەسووفان و بیریاران بەچوونی جودایان هەبێت، زۆرترین مشتومڕی لەبارەیەوە کراوە. لەم شیکارییەدا لە ڕوانگەی ماتریالستییەوە شیکردنەوەی لە نێوان ڕەهایی و ڕێژەیی بوونی دەکەین.

1- حەقیقەت چییە؟

حەقیقەت ئەو زانستەیە کە لەگەڵ ئەو شتەدا یەکدەگرێتەوە کە ڕەنگ دەداتەوە و بە پراکتیک تاقی دەکرێتەوە.

حەقیقەت بەرهەمی پرۆسەی هەستکردن بە جیهانە مرۆییە. بۆیە حەقیقەتیش بە پێی ئەم هۆکارانەی خوارەوە هەنگاو بە هەنگاو دروست دەبێت و پەرەی پێدەدرێت:

- گەشەکردنی شتە بابەتییەکان؛
- مێژوویی – مەرجە تایبەتەکانی تێگەیشتن؛
- چالاکی پراکتیکی و چالاکیی مەعریفی مرۆڤ.

بەمجۆرە بەهۆی گۆڕانی چەندین فاکتەرەوە، ڕەنگە "زانیارییەک" ئەمڕۆ بە ڕاستی ناوببرێت، بەڵام لە داهاتوودا ڕەنگە ڕاستی نەبێت. بێدەنگی مردوو، وێنەیەکی سادە و کاڵ بێ مەیل، بێ جووڵە. له داهاتوو دەکەوێتە جووڵەکردن.

2- تایبەتمەندییەکانی حەقیقەت

هەموو ڕاستییەکان بابەتییەت و ڕێژەیی و ڕەهای و کۆنکرێتییان هەیە.

- بابەتییەتی حەقیقەت ئەوەیە بڵێین: گونجانی مەعریفە و واقیعی بابەتیی؛ سەربەخۆ لە ئیرادەی بابەتیی.

بۆ نموونە ڕێککەوتنی نێوان چەمکی "زەوی گۆییە نەک چوارگۆشە" لەگەڵ واقیعی بابەتیی یەکدەگرێتەوە؛ پشت بەو چەمکە نەریتییە نابەستێت کە هەزاران ساڵ پێش رێنێسانس بوونی هەبووە.

- تایبەتمەندی حەقیقەت ئەوەیە بڵێین: مەرجداری هەر مەعریفەیەک، ڕەنگدانەوەی شتەکان لە ڕووی فەزا، کات، گۆشەی ڕەنگدانەوەی،...).

حەقیقەت کۆنکرێتە چونکە ئەو ئۆبژەیەی کە حەقیقەت ڕەنگ دەداتەوە هەمیشە بە شێوەیەکی کۆنکرێتی بوونی هەیە، لە ژێر هەلومەرج و هەلومەرجێکی دیاریکراودا لەگەڵ پەیوەندییە تایبەتەکاندا.

بۆ نموونە هەموو قسەیەکی تیۆرمی لە زانستەکاندا هەندێک مەرجی لەگەڵدایە بۆ دڵنیابوون لە وردییەکەی: "لە سنووری تەختەکەدا، کۆی گۆشەکانی ناوەوەی سێگۆشەیەک ٢ ڕاستە؛ ئاو لە پلەی گەرمی 100 پلەی سەدی بە ئاوی پاک و پەستانی دەکوڵێت.

- ڕێژەیی و ڕەهای حەقیقەت ئەوەیە کە بڵێین: هەر حەقیقەتێک لە سنوورێکی دیاریکراودا بەتەواوی ڕاستە، و لە دەرەوەی ئەو

سنوورەش، ڕەنگە ڕاست نەبێت؛ لە لایەکی دیکەوە هەر ڕاستییەک، لە هەندێک بارودۆخدا، تەنیا بەشێک لە واقیعی بابەتیی ڕەنگ دەداتەوە.

بۆ نموونە لە سنووری تەختەدا (بە کێشانی سفر)، کۆی گۆشەکانی ناوەوەی سێگۆشەیەکی ڕەها یەکسانە بە ٢ چوارگۆشە (ڕەها)، بەڵام ئەگەر ئەو مەرجە بگۆڕدرێت (بە کێشکردن جگە لە سفر)، ئەوا ئەو تیۆرمە چیتر نییە ڕاستە (ڕێژەیی)، پێویستە بە تیۆرمەکی نوێ تەواو بکرێت (پەرەپێدانی پرۆسەیەکی مەعریفی وردە وردە بە ڕاستییەکی تەواوتر – ڕاستییەکی ڕەها).

- ڕاستی ڕێژەیی و ڕاستی ڕەها

ڕاستی ڕێژەیی بریتییە لە زانینێک کە بە وردی ڕەنگدانەوەی واقیعی بابەتیانە بەڵام ناتەواو و پێویستی بە تەواوکردن و ڕێکخستن هەیە لە گەشەکردنی زیاتری تێگەیشتندا.

لە ڕاستییەکی ڕێژەییدا ڕەنگدانەوەی واقیعی بابەتیی تەنیا لە هەندێک لایەن و بەشێکدا سنووردارە و بەهۆی بارودۆخی مێژووییەوە سنووردارە.

بۆ نموونە ئەم دوو قسەیەی خوارەوە هەردووکیان ڕاستن، بەڵام تەنیا ڕاستییە ڕێژەییەکان: (١) سروشتی ڕووناکی تایبەتمەندی شەپۆلی هەیە؛ (٢) سروشتی ڕووناکی سیمایەکی تەنۆلکەیی هەیە. لەسەر بنەمای ئەم دوو ڕاستییە دەتوانرێت بچینە سەر قسەیەکی تەواوتر: ڕووناکی سروشتێکی دووانەی هەیە وەک شەپۆل و تەنۆلکە.

حەقیقەتی ڕەها زانینی تەواو و تەواوەتی جیهانی بابەتییە.

لە ڕوانگەی ماتریالیزمی دیالێکتیکەوە، بە سروشتی خۆی، بیری مرۆڤ دەتوانێت ڕاستی ڕەهامان بۆ دابین بکات و دابین دەکات کە تەنیا کۆی گشتی ڕاستییە ڕێژەییەکانە.

هەر قۆناغێکی پەرەسەندنی زانست تەنۆلکەی نوێ بۆ ئەو کۆی گشتی حەقیقەتی ڕەها زیاد دەکات، بەڵام سنووری ڕاستی هەموو تیۆرمە زانستییەکان ڕێژەیین، هەندێک جار فراوان دەبن، هەندێک جار بچووک دەبنەوە، بە پێی گەشەی مەعریفە.

پەیوەندی دیالێکتیکی نێوان حەقیقەتی ڕەها و ڕاستی ڕێژەیی:

ڕاستی ڕەها و ڕاستی ڕێژەیی هەردووکیان ڕاستی بابەتین. کاتێک دان بە حەقیقەتدا دەنێین وەک بابەتی، وەک یەکێتییەک لە نێوان دوو ئاستی ڕەها و ڕێژەیی، ئەوەش مانای ئەوەیە کە حەقیقەت کۆنکرێتە.

- حەقیقەتی ڕێژەیی هەمیشە توخمگەلێکی تێدایە کە حەقیقەتی ڕەهایە. حەقیقەتی ڕەها لە ڕاستییە ڕێژەییەکان دروست دەبێت، کە بە ڕاستییە ڕێژەییەکان تەواو دەکرێت.

– جیاوازی نێوان حەقیقەتی ڕەها و ڕاستی ڕێژەیی لە سروشتی ئەواندا نییە بەڵکو لە ڕادەی گونجانیاندایە لەگەڵ ئۆبژەی ڕەنگدانەوەیدا. ئاست یان سنووری نێوانیان هەمیشە بوونی هەیە بەڵام بەردەوام دەسڕدرێتەوە و دادەمەزرێت.

3- پێوەری حەقیقەت لە پراکتیکییە.

پراکتیک تاکە پێوەرە بۆ حەقیقەت. تەنها لە ڕێگەی پراکتیکەوە و لەسەر بنەمای پراکتیک دەتوانین جیاوازی بکەین لە نێوان ڕاستی و هەڵەدا.

– پراکتیک ڕۆڵێکی وەهای هەیە، چونکە سوودی "گشتگیری"ی هەیە و واقیعی ڕاستەوخۆیە. لە ئەنجامدا پراکتیک دەتوانێت زانین "ماددی" بکات، زانین بگۆڕێت بۆ ئۆبژەی دیاریکراو و سەزداری لە جیهانی بابەتیدا.

ستانداردە پراکتیکییەکان هەم ڕەها و هەم ڕێژەیین. بە ڕەهایی لەبەر ئەوەی پراکتیک تاکە پێوەرە. بەڕێژەیی لەبەر ئەوەی پراکتیک هەمیشە لە گۆڕان و گەشەکردندایە، بۆیە پێویستە تەواوکەر و پەرەپێدانی زانستی پێشووتر بکرێت.

ئەو مەشخەڵە وشەیەی گێڕایەوە ئامێزی خاك… بەرزان فەرەج

(لە یەکەمین ساڵڕۆژی کۆچی: جەلالی میرزا کەریم لە 13/1/1993)دا

ئەو نووسینە، نه لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەیی ئەزموونی شیعری، نە خوێندنەوەیەکی بونیادگەرانە، نە بە قسەهێنانێکی دەقی شیعری شاعیری کۆچ کردوومان: (جەلالی میرزا کەریم)—ە، بەڵکو چەند ڕستەیەکی ڕەها و خەمئامێز و سەرنجدانی تراژیدیایی ئینسانێکە، کە لە زەمەنی تێکشکان و هەرەس دا کاروانی وشەی ڕاچەنیوی بەرەو مەنفا کردە کەشکۆڵ و لە زەمەنێکی ههڵسانەوەدا ئەو باڵندە ئاوارە باڵ شکاوە بە جەستەیەکی ماندوو، کە شێوه‌ی هەموو مێژووەکانمانی هەڵگرتبوو، بەڵام بە رۆحێکی هێشتا گەرم و بە کاروانی وشەی ڕاچەنیوی نوێوە گەڕایەوە. جەلالی میرزا کەریم دەکرێت بڵێین: ئەو دەنگە خەمناکە بوو, بەبێ دەنگی هاتەوە و سۆناتاکانی نوچدان و گلەیی زەمەنێکی بە گوێماندا چڕییه‌وه، دوایش بەبێ دەنگی لە ژاوە ژاوی کارەساتەکانمان و خەون و هیوای هێشتا سەوز نەبووی دا بەبێ دەنگی خامۆش و خەفەبوو. ئەو کە ڕەگ و دەمارەکانی خۆی بە ناو خاکی ئ□□ر□دا شۆڕکردبۆوە نەیتوانی لێی دەرباز بێت تا هاتەوە و وشەگڕاوی□ تووڕەکانی خۆی، دوورە وڵاتی، مەنفای بێ کۆتایی.

تووڕەیی لە مێژوو، واتە: دڵ ڕەقەکان فڕێ دایەوە باوەشی خاك وەك ئەوەی بیەوێت جارێکی تر ڕۆحێکی یاخی و شهڕانگێز و شۆڕشگێڕانە بکاتەوە بە بەری وشەکاندا و زەنگێکی نوێی ڕوانگە لە گوێماندا بزرینگێنێتەوە.

ده‌روێشێکم
ئەمەوێ لە ڕیسوایی ئەم
شارە خەونی سەرشێتەدا.
کەشکۆڵ و عه‌سای لێ تووڕدەم..
ئەمجارەیان – پرچ و ڕیشی
مه‌سیحێکی هەڵسانەوە
بهێڵمەوە
هه‌تا بە ژان: بزەی باران
به مەرگ، ژیان
بە ژیله و کڕ
نەء، بە شیعر
شناسنامەی گەڕانەوە
لە بنار چۆڕاوەکەی تەما
وەرگرمەوە
باوەش بە شێرکۆ بێکەسا
بکەمەوە و
تێر – تێر بگرین
حوسێن عارف بدۆزمەوە و

تەر هەڵپەڕین.
(شیعری: نەخشەی خەونەكان)

ئەم دێڕانە تەنیا تاجە گوڵەكی ڕێزلێنانە بە سەر گۆڕی شاعیرێك، كە وەكو دوا قوتابی و دوا موریدی بێوەفای ڕوانگە دەیویست وشەی یاخییەكان پێكەوە كۆكاتەوە و بیكاتەوە مەشخەڵێك و زەمەنی وەستاوی پێ بسووتێنێ، چونكە لای شاعیر زەمەنی خودی شیعری ئەو و زەمەنی سیاسی لەو ڕوانگەوە دەستیان پێ كرد و لەوەدا تووشی شكست بوون، هەر لەوەشدا هەڵدەسانەوە، ئەگەرچی ناتوانرێ وەك یەك وەچە و یەك جەستەی یەكگرتوو قسە لەبارەی نەوەی ڕوانگە بكرێت، چونكە ئەو دەنگانە پێكەوە سروودێكی یاخییان چڕی، بەڵام دواتر هەریەكەیان گۆرانییەكی تەنیای وتەوە. نەوەی ڕوانگە لەگەڵ قۆناغێكی هەڵچوون و ساتەوەختێكی گەش و شۆڕشگێڕی كوردیدا، كڵپەی سەند و یەكەمین خیتابی شیعری و سیاسی و شۆڕشگێڕی چێی و لەگەڵ هەرەسی ئەو زەمەنەشدا لەگەڵ تێكشكانی دنیای سیاسی و خیتابی سیاسی كوردیدا ئەو خیتابە شیعرییەش تووشی هەرەس و تێكشكان بوو. ئیتر ڕوانگە ئەزموونە یاخی و شۆڕشگێڕییەكەی خۆی لە ڕوانەی شكست و گلەیی و ریسوا كردنی زەمەنەكەی دا بینییەوە. لێرەوە ئەو دەنگە (كۆ)یانە ڕێگا تەنیاكانیان گرت و ئەم ئەزموونە دەوڵەمەندە چەندین تەل[illegible] و جۆگەی سەرهەڵگرتوو بەناو جەستەی شیعری كوردیدا بڵاوكردەوە.
ئەزموونی شیعری جەلالی میرزا كەریم ئەزموونێكی بەردەوامی ڕوانگەیە. چ لێرە و چ لە مەنفا، چ لە زەمەنی هەڵچوون و ڕێنیسانسی سیاسی كوردیدا، چ لە تێكشكانیدا. ئەگەر لەناو ئەو موغامەرەیەدا خەسڵەتێكی جیاواز بە دەنگ و یاخی بوونی ئەو بدەین، دەكرێت بڵێین دەنگێكی چەپی ناو گرووپی ڕوانگە بوو، لە دوای تاقیكردنەوە سیاسی و كارلێكەرییەكانیشی لە دەرەوە بە ناو شیعری ئەو هەروا مایەوە. ڕوانگە وەڵامی فەزایەكی سیاسی بوو، شوێنەواری دیاری لەسەر شیعری جەلالی میرزا كەریم جێهێشت.
لە ساڵێكدا، كە ((شێركۆ بێكەس)) دەنگێكی تەبا و ئاهەنگسازی ناو ئەزموونی ڕوانگە بوو، جیهانبینی شیعری خۆی هەم ئاهەنگی ئەو فەزا سیاسییەی دەرەوە كردووە و زیاتر توخمەكانی مێژوو و كەلتوور و سروشت و جوگرافیای خاك بونیادی دەلالی شیعرەكانیان هەڵچنیوە.
بەڵام جەلالی میرزا كەریم كەمتر دەلالەتی شیعری لە كەلتوور و مێژووەوە هەڵهێنجاوە. جگە لە مێژووی تێكشكان. ئەو وەكو دەنگێكی ئایدیۆلۆژی ماركسیانەی پێشكەوتووخواز جۆرێك لە خیتابی شیعری خوڵقاند، كە تیایدا وشەی شیعری هەڵگری تاكە دەلالەتێكی سیاسییە، سیاسەتی دەكردە شیعر و بە شیعریش پرسیاری سیاسی دەكرد، بۆیە هیچ

دەقێكی شیعری ئەو بەدەر نییە لە سیاسەت و لە هەموویاندا هەست بە كێشەیەك، مێژوویەك، پرسیارێكی سیاسی دەكەیەت، وەكو خۆی ناوی ناون وشەكان ((وشەی ڕاچەنیو))ن، ماناكانی شۆڕش، شكست و شكان، خۆڕاگرتن و هەڵسانەوە دەگەیەنێ، كەواتە: لە ساتێكدا كە شكست لای شاعیر شكستی فیكرە، خۆڕاگرتنیش، خۆڕاگرتنی ئایدیۆلۆژیایە، ل□ بەردەم مێژووی تێكشكاندا. هەرچەندە موفرەداتەكان تراژیدی ئامێزن و (مەرگ) ئام□د□بوونێكی بەردەوامی هەیە تیایاندا، بەڵام لە پشتیانەوە جیهانبینییەكی شۆڕشگێڕانەی دنیا و ئاسۆیەكی ژیانەوە هەیە. لە شیعرەكانیدا كۆمەڵێك وشە دووبارە دەبنەوە وەكو (وڵات، مەرگ، تەنیایی، سنوور، هەرەس، تێكشكان) كە لە خوێندنەوەی یەكەمیاندا تەنیا پەیوەندییەكی ڕەوتی (سیاقی) ئامادەی سادە هەست پێ دەكەیت، بەڵام دووبارەبوونەوەیان وادەكات، كە پەیوەندییەكی نائامادە، واتە: ڕەمزی و دەلالی بدۆزێتەوە، تیایاندا تێكشكانی مێژوو، جەستە، خاك، دەبنە تێكشكانی وشەكان لە شیعردا و بە تراژیدی بوونی و هەمیشە هەست بە ئیقاعێكی خەماوی و جۆرێك لە لیریكییەت لە زمانی شیعرەكاندا بكەیت. لای ئەو نیشتمان بزربووە و ڕێگاكانی دەربازبوون كلۆم كراون. زەمەن چرۆی ئاواتەكانی وەراندووە.

تەنیا خۆمم
نازانم كام ڕێگا ئەمبا
كام ڕەشەبای ئاگراوی ه□□□مئەگرێ؟
كام شمشێری ژەنگهەڵگرتوو هەڵمئەدڕێ؟
(شیعری: لە كوێم)

***

ئەگریم بۆ ئەو فرمێسكانەی
بۆ تەنیایی خۆمم ڕشتن
ئەگریم بۆ ئەو دایكەی خۆزگەی
بینینەوەی منی لەگەڵ
مەرگی ناكاوی خۆیا برد.
نەخێر بۆ ئەو نیشتیمانەی
منی ئاوا دەربەدەركرد
(شیعری: ئاوێنەی هیوایەكی سەرهەڵگرتوو)

دیوانی ((ڕێگا دوورەكانی چاومان)) تاكە دیوانی چاپكراوی شاعیرە لە پاش مەرگی بۆمان جێ مابێت. ئەم دیوانە كۆمەڵیك دەقی لەخۆ گرتووە، ئەزموونی تاراوگەی شاعیرن دەكرێت ئاماژە بۆ چەند

سیمایەکی دیاری بکرێت:

یەکەم: شاعیر وەك ئەوەی پەیمانێکی فاوستیانەی لەگەڵ ڕوانگەدا بەستبێت، وەکو فیکر و شێواز لەو ئەزموونە و خیتابی شیعری سیاسیانەی ڕوانگە لای نەداوە و خیانەتی لێ نەکردووە، وەکو دوا پاڵەوانی لە مەیدانەکەدا مایەوە، دەکرێت بڵێین بوونی لە هەندەرانیش، دنیای شیعری ئەوروپی و ئەمەریکیش لەو گەشەگیرییەی ناو کەلتووری ڕوانگەیان دەرنەهێنا و هیچ کارلێکەرییەکی ئەوەی پێوە دیار نییە. دەشێت ئەمە بگەڕێنینەوە بۆ تەنیایی و کەستی جەستەیی شاعیر و دابڕانی لە کۆمەڵگەیەکی دڵڕەقی و تووندوتیژی ئەمەریکا، یاخود بۆ ئەوەی شاعیر وەکو دەنگێکی مارکسیانە لەناو شارستانییەتی ڕۆژئاوا و کەلەپووری لیبرالیشدا هەروا مایەوە و دیوارێکی لێك نەگەیشتنی لە نێوان خۆیی و فیکری خۆیی و شیعری خۆیی و ئەو فەرهەنگەدا هەڵچنی.

دووەم: شیعرەکان هەموو لە دایك بووی دوای ئەزموونی شکستن، یاخود گوزارشتن لە ئەزموونی تاکە کەسێکی یاخی و تێکشکاوی ژێر هەرەسی سیاسی کورد شاعیر لە مەنفاوە هۆرەیەکی خەماوی و لاوکێکی گریاناوی بە گوڵ و خاکەکەی دەچڕێت و ڕووبەڕووی مێژوویەکمان دەکاتەوە، هەموومان تیایدا گوناهبارین. لێرەوە لە شیعرەکاندا (زەمەن، ساڵ) بوونێکی ئامادەیی هەیە. شکستی زەمەنی کوردی زەمەنی شاعیر و مەنفابوونیەتی. بۆیە شیعرەکانیش زیاتر لە خیتابێکی گلەیی ئامێزانە دەچێت بۆ خۆمان، یان ڕووبەڕووی سیاسییەکانمان دەبێتەوە زۆربەشیان بونیادی شیعرییان لەسەر پرسیار (کێ، کەی، ئاخۆ، چۆن) هەڵچنراون، کە گومان و پرسیاری شاعیرە، لە خۆمان و مێژوومان.

مێژووی ئەمە تەرمێکی بێ گۆڕستانە
ئایەتێکی بێقورئانە
بەڵێنێکی بێنیشانە
مێژووی ئەمە
چەندین سەدەی فریودانە
مێژووی ئەمە
هەر دۆڕانە
مێژووی ئەمە
خەونێکی بێ کوردستانە
(شیعری: سەرەتای حەیرانی تەمەنمان)

***

بەڵکو ئەوەش گەورەکانم

ئەتانزانی
ئەتانزانی – پەری ئاوات
لە کەژاوەی دڵدارانی ئاوارەوە
نەبێ .. نایەت
ئەتانزانی – کەشتی شادی
لەڕۆخی زامی دەریاوە
نەبێ .. نەیات
ئەتانزانی – خۆر لە چرکەی
پەلەپیتکەی تفەنگەوە
نەبێ .. نایەت
ئەتانزانی – شنەی ئاڵا لەناو ڕێژنەی
ڕاستبوونەوەی سێدارەوە
نەبێ .. نایەت
(شیعری: ڕێگا)

ئەم دێڕان□ ت□نیا یادکرنەوەیەکی ئەو شاعیرە، ئەو باڵندە ئاوارە بریندارەیە، کە دەکرا بەخششی شیعری بە برەوتر بێت، بەڵام زەمەن زو□م□ی لێ کرد، ئێمەش زوڵمم‌ان لێ کرد، بۆ ئەوەی لە یادمان نەچێتەوە و ئەو تاکە کۆرپە جێماوەی بە نامۆیی لە ((ڕێگا دوورەکانی چاومان)) دا بزرنەبێت، ئەم وشانە لە دایك بوون.

سەرچاوە:
ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە (586)ی 13/1/1994.

قێزەونترین ڕژێم… سەنگەر محـەمەد ئیسماعیل

دەسەڵاتی سیاسی کورد لە کوردستان هەم لە عێڕاق لەهەموو ئاستەکاندا شکستی هێناوە و دوچاری قەیرانی فیکری و ئەخلاقی قووڵ بووە، تاکو ئەو چرکەساتەش نەیتوانیوە کولتووری ڕژ□م دیکتاتۆرەکانی جیهان تێپەڕێنێت، سیستەم و موئەسەسات دروست بکات، ئازادی فەراهەم بکات و مافەکانی هاوڵاتیان بپارێزێت، گەندەڵی

نەهێڵێت و یاسا سەروەربێت. یەکێتی و پارتی و نوخبەی سیاسیەکانی ناو ئەم دوو حیزبە نەك هەر ئەم بەهایانەی لەکۆمەڵگەدا جێگیر نەکرد، بەڵکو لە نائاگایی و ناهۆشیاریەکی تەواودان بەرامبەر بەوزیفەکانی زانست و فیکری سیاسی مۆدێرن، کۆمەڵگەی ئێمەیان ئیفلیج کردو ئەم مۆدێلە ناشیرینەی ڕژێمی ستەمکاری و دیکتاتۆریان بەرهەمهێنا. لەجیاتی چەسپاندنی بنەما مەدەنی و دیموکراسیەکان هاتن و بنەما خێڵکیەکانیان چەسپاند و حوکمی چەتەیی و بنەماڵەیان دامەزراند.

گەندەڵی و نادادپەروەری و کوشتن و تیرۆری سیاسی، یەکێکە لە سیما دیارەکانی هەر سیستەمێکی سیاسی دیکتاتۆر، هەموو دەسەڵاتێکی وەحشیگەر بە مانەوە و درێژەدان بە تەمەنی خۆی بەم فۆڕمە لە زەبروزەنگ و توندوتیژی ئیش دەکات. دەسەڵاتی کوردی زۆربەی سرروشت و تایبەتمەندیەکانی کولتووری تەتالیتاریزمی تێدایە.

هەموو دەسەڵاتێکی ستەمکارو دیکتاتۆر لە حەقیقەت دەترسێت، بۆیە هەمیشە بەسەدان ماسکی ساختە بەچەندەها ڕێگای نائەخلاقی، حەقیقەت سەرکوت دەکات و ناشیرینیەکانی خۆی پێ دادەپۆشێ. لەڕێگەی کوشتن و تۆقاندن و هەڕەشەکردن هەموو دەنگە ناڕازی و ڕەخنەکان بێدەنگ دەکات. هەموو ڕێگەیەکی نائەخلاقی دەگرێتەبەر، دژ بە هەموو ئەو هەوڵانە دەوەستێتەوە کە ئیش لەسەر کەشفکردنی حەقیقەتەکان دەکەن. بەئەو مەبەستەش ڕۆژنامەنوسانی سەربەخۆ و چالاکانی مەدەنی و ڕەخنەگرانی بواری سیاسەت گەورەترین قوربانین، چونکە ڕۆژنامەنووسە سەربەخۆ و ڕەخنەگرە ئازاکانی کۆمەڵگەی ئێمە بونەتە ئەو سەربازە خۆبەخشەی لەسەنگەری میللەتەوە بەنوسینەکانیان تەقە لەدەسەڵاتدارە زاڵم، چەتە، بکوژو گەندەڵەکان دەکەن و بونەتە سەبەبی کەشفکردنی دیوە بەدو ناشیرینەکەی دەسەڵات، بونەتە هەوێنی حەقیقەت و لابردنی ماسك و ماکیاژی دەسەڵاتی سیاسی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و پارتی دیموکڕاتی کوردستان، یاخود ڕونتر بڵێم بنەماڵەی حوکمڕانی تاڵەبانییەکان و بنەماڵەی حوکمڕانی بارزانییەکان.

هەموو دەسەڵاتێکی تەتالیتارو شمولی و پۆلیسی لەسەر کوشتنی ڕەخنەو ڕەخنەگران و کپکردنی دەنگی ئازاد ئیش دەکات، لەسەر دروستکردنی مۆدێلی کۆمەڵگەی بێدەنگ و وە (کردنی کۆمەڵگە بە بێدەنگخانە) ئیش دەکەن. بەڵام ئەمە ناوەستین و پێمان وایە سەردەمی ئەمە سەردەمی ڕەخنەگرتنە، هەموو بێدەنگیەك نەشتەرگەری جوانکاریە بۆ ناعەدالەتی و نائینسانیەت و کولتووری مەرگدۆستی زیاتر دەکات. لەهەمانکاتدا کاتێك ڕەخنە دەمرێت دەنگی قامچی دەستی دیکتاتۆر بەهێزتر دەبێت.

هەڕەشەکردن، ڕفاندناندن و تیرۆری نهێنی، لێدان و سوکایەتی پێکردن، تەقەکردن…. هتد بەرامبەر بەرگریکارانی مافەکانی مرۆڤ و

ڕەخنەگران، سوتاندن و داخستی دەزگای میدیایی. هەموو ئەمانەو زیاتریش مستی دیکتاتۆر قایمتر لەڕومەتی ه□زاران دەوەشێنێت و کەشوهەوایەکی پۆلیسی لە کۆمەڵگەی ئێمە دروستکردووە.
هەموو تاکێکی کۆمەڵگەی کوردی وەکو ئەرکێکی ئەخلاقی و بەرپرسیارانە پێویستە ببێتە بەرگریکارێکی ڕاستەقینەی دادپەروەری و دژە گەندەڵی، دژی ئەو مۆدێلە سیاسیەی (یەکێتی و پارتی) خەبات و بەرەنگاری بکات لەپێناو: چاکەی گشتی، هێنانەدی گۆڕانکاری سیاسی، نەهێشتنی گەندەڵی و پێشێلکاری بەرامبەر مافەکانی مر□ق. پ□ویستە ئینسانی کورد دژی ئەو سیستەمە نامۆڕاڵی و ناشارستانیە بوەستنەوە کە ئەم دوو هێزە بەرهەمیانهێناوە. دژ بە سیستەمێك کە بەردەوام کاردەکات بۆ وێرانبوونی سایکۆلۆژیاو باری دەرونی مرۆڤی کورد و بێبەهاکردنی ئینسان.
دەسەڵاتی سیاسی یەکێتی و پارتی لەجیاتی بونیادنانی کولتووری ژیاندۆستی، بەهەزارەها ڕێگا دەمانبەنەوە سەر مەرگدۆستی. تیرۆری فیکری و کەسایەتی ئینسانی کورد دەکەن، دەمانکوژن، جا کوشتنی جەستەیی بێت یان مەعنەوی. ئەم دوو هێزە هەمیشە دەیانەوێ بەسەر لاشەی هەزارەها دەنگی ئازادو ڕۆژنامەنوس و نوسەرو ڕەخنەگردا بپەڕێتەوە بۆ ئامانجە چەپەڵەکانی خۆیان. بۆیە ڕۆژنامەنوسانی سەربەخۆ و ڕەخنەگرانی بواری سیاسی و بەرگریکارانی مافەکانی مر□ق قوربانی یەکەمن لە کۆمەڵگەی ئێمەدا. چونکە ڕۆژنامەنوس ڕەخنەگرانی سەربەخۆ کەشفکەری تونێلە تاریکەکانی سیستەمێکی گەندەڵ و شکست و داڕزانی ئەخلاقی سیاسی یەکێتی و پارتین. ئەم فۆڕمە لە ڕۆژنامەنوس و ڕەخنەگران بێ هیچ بەرژەوەندیەکی سیاسی و ئابووری و ئایدۆلۆژی دەنوسن، تەنها لەپێناو هەستکردن ب□ بەرپرسیارێتی ئەخلاقی بەرامبەر بە هاونیشتیمانیانی کۆمەڵگەو گێڕانەوەی شکۆو بەهاو ڕێز بۆ مرۆڤ و هێنانەدی ئازادی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و یاسایی لە کۆمەڵگەدا.
یەکێتی و پارتی لەڕێگەی کۆنتڕۆڵکردنی «ئابووری، دەزگاکانی ڕاگەیاندن، هێزە چەکدارەکان و هەموو کایەکانی تری کۆمەڵگە، درێژە بەمانەوەی دەسەڵاتی خۆی دەدات. ئەم مۆدێلە دیکتاتۆریە هەتادێت پایەکانی دەسەڵاتی خۆی بەهێزتر دەکات، لەڕێگەی: گەندەڵی ئابووری و سەربازی و کۆنتڕۆڵ کردنی هەموو جومگەکانیتر، ه□ر□□ها بەترساندن و تۆقاندن و تیرۆرکردن، هەروەها لەڕێگەی وەگەرخستنی دەزگا کولتووری و پەروەردەیی و میدیایی و…هتد بۆ بەرژەوەندیە حیزبیەکانی خۆیان.
مرۆڤی کورد دەبێ لەو حەقیقەتە تێبگات کە ئازادی لەهەموو شتێك گرنگترە، تەنها ئازادی دەتوانێ مر□ق و کۆمەڵگەی ئێمە ڕزگاربکات. دەبێ هەموومان بۆ ئازادی خۆمان و ئەوانی تریش خەبات بکەین و

بەرەنگاریەکی عەقڵانی دژ بە کولتووری سیاسی یەکێتی و پارتی بەرپابکەین. هیچ گروپ و ڕێکخراوێکی سیاسی بۆی نییە بەناوی هیچ موقەدەسێکی سیاسیەوە خودی ئازادی بخاتە ژێر پرسیارەوە. بەئەوەی لەم سیستەم و کولتورە سیاسیە نا عەقڵانی و نا مۆڕاڵیە نەجاتیمان بێت کە یەکێتی و پارتی بەرهەمیانهێناوە، پێویستیمان بە گوتاری عەقڵانی و سەرڕێگاخستنی جوڵانەوەی کۆمەڵایەتی و خوڵقاندنی کردەیەکی شۆڕشگێڕانەی مەدەنیە.

چونکە ناکرێت لەوە زیاتر قبوڵی ئەوە بکەین شەش ملیۆن کورد ژیانێکی خراپ بگوزەرێنێت، مافە سەرەتایەکانی وەکو ئاوی پاک، کارەبا، جادە، ئاوەڕۆ، تەندروستیەکی خراپ و تەنانەت نەبوونی ئەمنیەت و عەدالەتی و قانون. کەچی بەرپرسێکی خاوەن دەسەڵاتی وەکو مەحمود سەنگاوی خاوەنی هەزاران چەکداری خۆی بێت و موچەی هەموو چەکدارەکانیش لەخەزێنەی حکومەت سەرف بکرێت و مەحمود سەنگاوی خۆیشی چەند بیرە نەوتێکی داگیرکردووەو نەوتی خەڵکی کوردستان بەچەتەیی و زۆرداری بەقاچاخ دەبات. لەولاوە کۆمپانیای نۆکان کە هی بنەماڵەی تاڵەبانیەکانە هەموو جۆرەکانی بازرگانی قۆرخ کردووەو ڕۆژانەش سەدان تەن کەرەستەو خۆراکی بەسەرچوو لەسنورەکانەوە داخیلی کوردستان دەکەن. لەلایەکیترەوە بنەماڵەی دەسەڵاتداری کۆسرەت ڕەسول بازرگانی دەرمانیان داگیرکردووەو هیچ بازرگانێکی ئازاد بوونی نییەو کەس ناوێرێت بازرگانی داودەرمان بکات لەترسی ماڵەی کۆسرەت. لەلای میرنشینی زەرد و پارتیش بەهەمان شێوەو خەراپتریش فازل میرانی کە دەسەڵاتدارێکی گەورەی پارتییە بەئاشکرا سەرانە لەخەڵک دەستێنێت و هەموو بازرگانیەک کە لەسنوری ئیبراهیم خەلیل لەنێوان کوردستان و تورکیا ئاڵوگۆڕی پێدەکرێت دەبێت بەزۆر پشکێک یاخود پەڕسەنتێکی بدات بە فازل میرانی. هەر لەسنوری حوکمڕانی پارتی چەندین بەرپرسی باڵای پارتی بازرگانی ڕاستوخۆیان هەبووە لەگەڵ داعش یەکێک لەوانە سیروان بارزانی بوو، کە خۆی سەرکردەیەکی سەربازییەو برای سەرۆکی هەرێمی کوردستانە. هەروەکچۆن لەناو یەکێتیش وەستا ڕەسو کە سەرکردەیەکی سەربازی یەکێتییەو بەهاوبەشی لەگەڵ چەند سەرکردەیەکیتری یەکێتی چەکی زۆر دەگمەن و گرانبەهاو کاریگەری لەجۆری "میلان" بەداعشیان فرۆشت، کە چەکێکی تانک شکێنەرەو بەئاسانی دەست ناکەوێت.

ئەمەی لەسەرەوە باسمکرد، دڵۆپێکە لە کارە قێزەونەکانی دەسەڵاتدارانی کوردستان. بەڵام بەهەمان شێوە لەناوچەکانیتری ژێر دەسەڵاتی حکومەتی عێڕاقیش دەوڵەتداری لەوە خراپترو بۆگەنترەو تەواوی عێڕاق نغرۆبووە لە فەسادی بەدەستی کۆمەڵێک مافیای کوردی و شیعەی تیرۆریست. بەنمونە کە سەیری ئەو ناوچانە بکەین کە لەژێر

حوکمی چەکدارە میلیشیاکانی شیعەدان، دەبینین حوکمڕانییەک دەکرێت هیچی باشترنییە لەوەی داعش دەیکرد. شیعەکان وەکو داعش دەستدرێژی سێکسی دەکەنە سەر ژنانی کوردو سوننە. وەکو داعش ئەوەی شیعە نەبێت و بچوکترین ئاماژەی یاخیبون و ناڕەزایی لێببینن ڕێک بە دڕندانەترین شێوە دەیکوژن. شیعەکان، ڕێک وەکو داعش ڕۆژانە کردەوەی دژی مرۆڤایەتی ئەنجامدەدەن. وە باکیان بەهیچ نییە چونکە دەیان گروپی چەکداری میلیشیان لەدەرەوەی یاساو نیزام و سوپای نیشتیمانی، بەڵکو ئەوان تەنها گوێڕایەڵی مەرجەعە مەزهەبییەکانی شیعەن. بۆیە ئەگەر داعش گروپێکی تیرۆریستی بێت ئەوا بەڕای من گروپە چەکدارە شیعییەکانیش یاساغ و تیرۆریستن.

شاعیری فەڕەنسی لویس ئاراگۆن… و: نەژاد عزیز سورمێ

- پێکەوە دەنووین

یەکشەممە بێ ، یا سێشەممە
بەیانی بێ یا ئێوارە
نیوەڕۆ بێ ، یا نیوەشەو
لە بەهەشتێ یا لە دۆزەخ
خۆشەویستی لە بەرز ڕاگرتن و ملکەچی دەچێ
ئەوە دوێنێ بوو کە پێم وتی :
پێکەوە دەنووین .

ئەوە دوێنێ بوو ، سبەیش هەر وا دەبێ
لە تۆ بەدەر
ڕێگەیەکی دیم نییە
دڵی خۆم و دڵی تۆم پێکەوە
لە دەستی تۆ ناوە
ئینجا چوون بە چوارپەلان دەڕوا
بە هەمووی ئەوەی
لە سەردەمی ئادەمییەوە هەیەتی

پێکەوە دەنووین .

خۆشەویستم
ئەوەی بوو دەبێ
ئاسمان وەك سەرپۆش بە سەرمانەوەیە
منیش باسکم لە تۆدا گرێ داوە
لە تاو خۆشەویستیم بۆ تۆ دەلەرزم ..
زۆر
چەندی بتەوێ
پێکەوە دەنووین .

• ئێلزا خۆشم ئە‌وێی !

بەقەد ماچان
زۆر بە خێرایی
ساڵ تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یادگارییە تێکشکاوەکان .

ئەی ئەو کژەی
هەمووی ژیانی تێدا خۆش بوو
ئەم هاوینە
وەك هاوینی کتێبان
زێدە جوان بوو
نا
بە لۆژیك ،
وام دەزانی دەتوانم دڵخۆشت بکەم
کە دارستانی گەورەی (شارترۆز)
یا شەوێکی دڵڕفێن لە بەندەری (تۆلۆن)
وێك هاتوو ، وێنەی بەختەوەری
کە نەتوانی لە سێبەردا بژی .

بەقەد ماچان
ساڵ تەواو بە خێرایی تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یادگارییە تێکشکاوەکان .

پار کە گەڵاکان زەرد هەڵگەڕان
گۆرانیم دەگوت
ئەوەی دەڵێ خواحافیز ،
وا دەزانێ دەتوانێ بگەڕێتەوە
ئەوانەی دەمرن
خەیاڵ دەکەن دونیایەکی نوێ دەست پێ دەکا
شتێك لە هۆزانی
گۆرانییە ڕۆمانسییەکان نەماوە ..
سەیری چاوم کە زۆر جوان دەتبینن
لەمڕۆوە بەدوا
گوێ لە دڵم ، لە دووری و شێتییەتیم مەگرە .

بەقەد ماچان
ساڵ زۆر بە خێرایی تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یادگارییە تێکشکاوەکان .

خۆر
دەڵێی ژەنیارێکی ڕەنگ زەردی پیانۆیە
کە تەنێ
چەند وشەیەك – هەمیشە هەمان وشە –
دەچڕێ
خۆشەویستم
ئەوە ئەوان ڕۆژانەت بیر دەخەنەوە
گەف و گوڕی تێدا نەبوون
کە پێکەوە لە (مۆنبارناس)دا دەژیاین
ژیان ڕۆیی
بۆ ئەوەی پێی بزانین
ئێستا سەرما
شەوان دەگەڕێتەوە و
دێ دوا دەکەوێ
بەقەد ماچان
ساڵ زۆر بە خێرایی تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یادگارییە تێکشکاوەکان .

ئەو چوارینەی بەهۆی مۆسیقای غەمگینیەوە
بە دڵت بوو
کە وەك یاسەمەنێکی گوڵگرتوو پێم بەخشی
لە ناخی یاداوەریەکانمدا بە قووڵی دەنووست
ئەمڕۆ لە دۆڵابە لەبیرکراوەکەدا دەیهێنمە‌ دەرەوە
لانی کەم خۆشت دەوێ
وەك ئەوەی بە گۆرانی دەیڵێین :
ئێلزا .. خۆشم دەوێی ، کارتێکەرم
ئەی سەربەگێچەڵەکەم

بەقەد ماچان
زۆر بە خێرایی ساڵ تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یاداوەرییە‌ تێکشکاوەکان .

ئەی لایلایەی کریستاڵ
چرپەی بەدوایەکدا هاتوو
ئەو ئاوازەی لەبەر خۆمان دەیڵێینەوە ..
وشەی وەك ئامێر
وێنەی جادوویەکی بێ ئاکام ناڵێتەوە
ڕۆژێ دێ
وشە لە فرمێسك پێکدەهێنین
ئای ..
با ئەو لاپەنجەرەیە دابخەین
کە بێ ئەوەی ببیسین دادەخورپێ
ئەو ئاوەی لە شێوەی تنۆك دەکەوێتە نێوانمان .

بەقەد ماچان
ساڵ زۆر بە خێرایی تێدەپەڕن
دوور کەونەوە ، دوور کەونەوە ،
دوور کەونەوە
یادگارییە تێکشکاوەکان .

لە ماڵپەڕی(القصيدة كوم)ـەوە کراوە بە کوردی .
بڕوانە :
https://www.alqasidah.com/epoem.php?ie=1180

کاکە ڕادیۆ بوو..!… شەماڵ بارەوانی

هەڵبەت وتارێکم نووسی لە سەر پزیشکێکی بەڕێز، کە داوای لە خەڵک کردبوو پشتگیری بکەن بە هەڵمەتی داخستنی ماڵپەڕە شین و پەمەییەکان، منیش پێچەوانەی ئەوم درکاندبوو و لە هەردسێک ماڵپەڕەکانی "ڕوانگە و ڕەخنە" و "دەنگەکان" و "دابڕان" بڕاو بووەوە، بە هۆیەوە لە سۆشیال میدیا، دیسان سەتان کومێنتی جوێن و تەشیرات و بە ڕێزی بەخێم و کەس و کارم هات، هەڵبەت من بە جوێن و سوکایەتی و تەشیراتەکانیان هیچ نیگەران نەبووم، ئەوان ئەوە ئەقیدە و پیشەو ئەخلاقیانە و هەمیشە وەڵامی لۆژیک به جوێن و تف دەدەنەوە.

هەرهەندە دەڵێم:
ئەوانەی جوێن دەدەن، بێگوومان مرۆڤی دۆڕا و داماون و لە لۆژیک و ئارگویمێنت هێندە لاواز و کەڵەوار و بێ دەسەڵات و شکست خواردوون، حەقیقەت لە یەکاتەدا، مایەی پێکەنین و هەم شایەنی فرمێسک بۆ ڕشتن و بەزەییشن.

بە تایبەتی ئیسلامی و سەلەفیزمەکان و بەشێک لە موسڵمانی کورد کە چوونەتە هەمان سەنگەری ئەو دوو هێزەیلە کۆنزەرڤاتیف و فەندەمەنتالیستە(ئیسلامی سیاسی سەلەفیگەراکان)و کەوتوونەتە ژێر کاریگەری گوتاری پیاوە ئاینی و بانگخوازەکانیان و لەخشتەبردراون.

جا با لەو نووسینەش دووبارە پێتان بڵێمەوە:
ئەوە بەچوونی منە و تا ئەبەد و دوا هەناسەشم لێی پەشیمان نابمەوە و هەرگیز، بە خەیاڵیش چاوەڕێی ئەوە لەمن مەکەن وەکو خەڵکەکی تر قسەیەک بکەم، دواتر لەبەر لۆبی و فشاری ئەم و جوێن و دەمشەی ئەو، بێم و بڵێم(کاکە ڕادیۆ بوو!).

من لەو نووسەرە بێناو سیکۆلاریست و ترسنۆک و موجامەلەچیانە نیم، بێم نازی هەستە ناسکەکەی بابای ئیسلامی سیاسی هەڵگرم و موجامەلەی مەزهەب و مەندیلی مەلاکان بکەم.

ئەو نووسەرە ب□ن□او سیکۆلاریستانەی بەشەو لە باڕ کاتژمێرەکان بەڕێدەکەن و بە ڕۆژیش بۆ فریودان و خۆڵکردنە چاوی خەڵکێکی سادە، وێنە لە پاڵ منارەی مزگەوت دەچرکێنن. ئەو دەبڵ مۆڕاڵانەی لە پشت عەلی نوێژ دەکەن و لەسەر خوانی موعاویەش نان دەخۆن.

ئینجا من ڕاستە دەرچووی حوجرەی ئایینی و قوتابخانەی ئیسلامی و کۆلێژی زانستە ئیسلامیەکان(شەریعە) و ماستەری ئیسلامیم، وەلێ لە مێژە و زۆر بوێرانە و بێ منەتانە، ئەوەم لە ڕۆژنامە و گۆڤار و مال□پ□□□کان بەیان کردووە، کە من کەسێکی سیکۆلاریست و لائیک و تاڕادەیەک دایزم(ڕبوبی) بیر و باوەڕم و
کۆمەڵەک پڕنسیپم هەیه، تامردن لە پێناویان دەژیم و بۆیان دەکۆشم و دەنووسم و بەرگریان لێدەکەم و هیچ هێزێکیش ناتوانێت سلم پێ بکاتەوە و لێیان پەشیمانم بکاتەوە.

دواتر بۆ ئەوانەی لێم دەپرسن ئایینت چییە؟
لەمێژە بۆ ئەوەش گووتوومە: نەتەوەپەروەری و مرۆڤ دۆستی و ئاژەڵ دۆستی و ژینگە دۆستی و سرۆشت دۆستی ئایین و ڕێبازی منە.

بۆیە ئێستاش و تامردنیش هەر سورم لەسەر بۆچوونەکەی خۆم و دەڵێم:
بانگەوازیکردن بۆ داخستنی مال□پ□□□ شین و پەمەییەکان(پۆڕن)، بەو □□ه□اییە، ئەقڵیەتێکی پۆپۆلیستانە و تۆتالیتاریستانە و داعشگەرایانەی لەپشتە و دژی ئازادیەکانی تاکە، لە جیاتی قەدەغەکردنی تەواوی ئەو جۆرە مال□پ□□انە، دەکرێت فلتەر و سنووردار بکرێت.

ئینجا جوێنفرۆشی ئازیز، بەر لەوەی مال□پ□□□ سێکسیەکان لە فلتەربدرێت و سنوردار و قەدەغە بکرێت، دەبێت جوێندان و دەمشڕی و ئەو هەموو سوکایەتی و تەشیرات و بیرە داعشیەی ئێوە قەد□ بکرێت.

دەبێت وتاری هەموو ئەو مەلا و پیاوە ئایینی و واعیزانە(ڕێزم بۆ باش و بەڕێزەکانیان)لە فلتەر بدڕێت و هەموو ئەو سوکایەتی و بێ ڕێزی و تەشیراتەی کە بە هەمووجیاوازیەکی دەکەن قەدەغ□ بکرێت.

ئەو پیاوە ئایینیه فێندەمێنتالیست و بانگخوازە سەلەفیزم و مەلا ئیسلامیە سیاسیانەی بە کۆلێژی هونەره جوانەکان دەڵێن:(هونەرە قەبیحەکان).
بە مەیک ئارتێست و کچە مۆدێڵ و شاجوانەکان دەڵێن داوێن پیس و قەحپە.

ئەوانەی بە خانمە بە لەچک و نا باڵاپۆشەکان دەڵێن بەڕەڵا.
بە مەیخۆرەکان دەڵێن خوێڕی.
بە سوک سەرنجی ئێزدی و کاکەیی و مەسیحی و جولەکە و بوودی و ئەتایست و مولحید و جودا بیران دەدەن و پێیان دەڵێن ئاژەڵ.

بە شوێنکەوتوانی ئایینەکانی تر دەڵێن کافر و پیس و گڵاو جەحنەمی.
بە جەژنی نەورۆز دەڵێن جەژنی ئاگر پەرستی.
بە مۆسیقا دەڵێن میزی ئەهریمەنی.
ئەوانەی سرودی ئەی ڕەقیب تەکفیردەکەن.
ئەوانەی خزمەتی ئەجێندا و پڕۆژەی تەعریب و کلتور و زمان و هەموو شتێکی عەرەب دەکەن، لە ژێر پەردەی ئایین و لە بەرگی پیرۆزیدا.(کەس بە هەڵە لێکدانەوە بە قسەکانم نەکات، من لێرە مەبەستم ئایین نییە، بەڵکوو کەلەپوور و مەزهەب و فیقه و مێژووەکەیەتی)،

ئەوانەی
عەشق و خۆشەویستی تابۆ و ڕشتنی خوێنی مرۆق حەڵاڵ دەکەن.

ئەوانەی دەڵێن نوێژنەکەر دەبێت لەسەری بدرێت و فەتوای کوشتنی مرۆڤ دەدەن.
ئەوانەی بە ڕەخنە سەر و دەیان دەگیرێت و دزی پێکەوەژیان و لێبووردەیی و فرەیی(پلورالیەت)و ئاشتی کۆمەڵایەتی قسە دەکەن.

ئەوانەی بیری فاسیزم و تۆی دەمارگیری ئایینی و نەخۆشی مەزهەبی و ڕق لە کومەڵ بڵاو دەکەنەوە و تەشەنوجات لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵ دروست دەکەن و بە ناوی ئایینەوە، مرۆڤەکان دەکەن بە دووژمنی یەکتری و مرۆڤایەتی پارچە پارچە دەکەن و کلتور و فەرهەنگ و مێژوو و ناو هەموو شتێکمان ئەنفال دەکەن.
دەبێت سەرەتا ئەوانە قەدەغە بکرێن و داوای قەدەغەکردنیان بکرێت،
ئینجا لە ڕووتان بێت، باسی قەغەکردنی سایتە سێکسییەکان بکەن.

لە دیدەنی عەزیز گەردیدا…

حەیدەر عەبدوڵڵا

“دەمەوێت وشە بە تەرازوو دابنێم!”

عەزیز گەردی بۆ کتێب ژیا و لەگەڵ کتێبیش سەری نایەوە. بۆ کۆکردنەوەی وشەی کوردی و بەکارهێنانیان لە وەرگێڕان و نووسیندا تەنیا بە فەرهەنگ و کوردیزانانی پێش خۆی دڵی دانەکەوتووە، بەڵکە گوند بە گوند گەڕاوە و گوێی بۆ پیرەژن و پیرەمێردان گرتووە و هەرچی لە دەمیان بەربووەتەوە، لە کەشکۆڵەکەی بەردەستی تۆماری کردوون.
بەڵێ ئەکادیمی بوو، بەڵام خۆی لەناو چوارچێوەیەکی بەرتەسکی سەرچاوەڕێژکراو قەتیس نەکرد، ڕقی لەوە بوو پیتی (دال) لەپێش ناوی خۆی بنووسرێت، هەر بۆیە لە هەموو کتێبەکانی هەر (عەزیز گەردی) یە.
ئەو، بەر لەوەی نووسەر بێت، خوێنەر بوو. بەر لەوەی زمانە بیانییەکان بزانێت، لە زمانی کوردی و شێوەزارەکانی قاڵبووەوە.
لە ساڵی 2015 سەردانم کرد، هەر ئەو دەم شتێکم لەسەر نووسی، بە کەمێك دەستکارییەوە لێردا دای دەنێمەوە:
لەوەتەی سەروکارم لەگەڵ خوێندنەوەدا پەیدا کردووە، عەزیز گەردی لە ڕێگەی بەرهەمەکانیەوە دەناسم. تاکە وەرگێڕێك کە ئێستە هەمووومان شانازیی پێوە دەکەین، بە وەرگێڕێکی مەزن و هەڵکشاوی زمانی کوردی نێوزەدی دەکەین، ڕۆژانە بە شانوشەپێلکیدا هەڵدەدەین، عەزیز گەردییە.
دەمێکە حەز دەکەم بچمە دیدەنی، لە دەریای ئەزموونەکانی سوود وەربگرم و بە قسە خۆشکەڵەکانی خۆشباربم.
لەم ڕۆژانەدا ئارەزووی دیداری ئەم زانا زمانزان و وەرگێڕە مەزنە، کەللەی گەرم کردمەوە، پێوەندیم بە چەند کەسێکەوە کرد، کە ئەم دیدارەم بۆ ڕێك بخەن، هەموو وتیان باشتر وایە نەچیت، چونکە ئەو نەخۆشە و لەوانەیە دەرگەشتان لێ نەکاتەوە! تەنانەت بەشێك لە هاوڕێیان دەترسان ژمارەشم بدەنێ، چونکە ئەو لە زۆربەی دەستانی خۆی زیز بووە!
بەم بەوبیانوانە دڵم ئاوی نەخواردەوە، هەر سووربووم لەسەر ئەوەی دەبێ هەر بیبینم. نیوەڕۆیەك پێوەندیم بە هێمن خوێشیدەوە کرد و گوتم: با بڕۆین.
- بۆ کوێ؟
+ماڵی عەزیز گەردی.

- بە بێئیزن و هیچ پێشەکییەك، شتی وا چۆن دەبێت؟

+برا ئەگەر دێیت، دەنا من بە تەنیا دەڕۆم…عەزیز گەردی
پێشەکی و مێشەکی ناوێ…
-دەی منیش دێم…
رۆیشتین، لە ڕێگە هەر باسی کتێبەکانی (داغستانی من، لاوەچ ، قۆڵبڕ ، سەروا، درەختی چل داستان، زارا عەشقی شوان، ژیان و جەنگ و هیچی تر)مان دەکرد.
دوای سۆراخ و پرسێکی زۆر، گەنجێگ ماڵەکەی نیشاندایین و هەر خۆیشی لە دەرگەیدا… پیاوێکی پیر هاتە دەر، بۆی چووم و هەر خێرا ئەولا و ئەملام ماچ کرد، ئاخر ناهەقم نەبوو، وامزانی عەزیز گەردییە. گوتی: ببوورە! من برای ئەوم … تەزوویەکی سارد بە جەستەمدا هات. هێمن خوڕشیدیش لەم لاوە دەستی بە دەمەوە گرتبوو و ب□ پێکەنین لاربووبووەوە.
بە هەمەحاڵ، گوتم: هاتووین بۆ لای مامۆستا عەزیز گەردی.
گوتی: بەداخەوە! تازە دەرچوو … قەیرێك قسەمان لەگەڵ برایەکەی کرد و
بە دڵساردی گەڕاینەوە.
ڕۆژی 19/ 1/ 2015، دیسان بە هومێدی دیدەنی، کەوتینەوە ڕێ، خوا هەڵناگرێت برایەکەی کارئاسانیی زۆری بۆ کردین، ڕێك لەبەردەم دەرگا وەستیان و مامۆستا عەزیز گەردی دەرگای لێ کردینەوە، زۆر بە خەمباری پێشوازیی لێ کردین، گوتم: ببوورە مامۆستا کاتت دەگرین.
گوتی: “کات هیچ بەهای نییە!”
گوتم: ئاخر لای تۆ جوانترین بەهای وەرگرتووە.
گوتی: ” لەکنە من لە هەمووشتێك پیسترە!” یەکسەر هاتەسەر ئەوەی کە غەدری لێکراوە، ئەزیەتدراوە، خولاسە بەشێك لە دەردەدڵی خۆی بۆ هەڵڕشتین.
کتێبێکی بە دەستەوە بوو، تەماشام کرد کتێبی (ڕێبەری کتێبسازە کوژراوەکان) بوو.
دۆشەکێکی لە دەرەوە ڕاخستبوو، گوتی: “فەرموون دانیشن!” بینیم کتێبێکی دیکەشی لەبەر دەست بوو، لاپرەیەکی سپی لەنێو دانابوو، ئەویش ڕۆمانی (ماڵی نانی) بوو.
گوتم: چما تۆ کتێبی نوێباتیش دەخوێنیتەوە؟
گوتی: “حەز دەکەم هەرچییەك کە دەردەچێت، بیخوێنمەوە، بەس کوا پێ ڕادەگەم؟”
بۆیە ئەو پرسیارەم لێی کرد، چونکە بەشێك لە نووسەرە کۆنەکان، کە باسی بەرهەمی ئێستەی نووسەرانیان بۆ دەکەیت، گرژ دەبن، دیارە ئەوانیش ناهەق نین، لە جیهانی نووسینی

ئ□م□دا پاشاگەردانییەکی زۆر هەیە، کەس بەکەس نییە.
مەجلیس گەرم بوو، بەرەبەرە ڕەنگ و ڕوخساری دەگەشایەوە، دەستی بە نوکتە و قسەی خۆش کرد. زۆر بەڕێزەوە دەدوا.
گوتم: مامۆستا تۆ لەنووسینەکانت وشەی هاوواتا (مرادف) زۆر بە دوای یەکەوە دەکاردێنی…
گوتی: "ڕاستییەکەی من دەمەوێت وشە بە تەرازوو دابنێم، بەڵام دەشکرێ وام کرد بێت، بەڵام شێوازی دەقە ئەس□ییەکە زۆرجار شێوازی وەرگێڕانت پێ دەگۆڕێت."
هێمن خوڕشید گوتی: مامۆستا من ئەو تامەی لە کتێبی (داغستانی من) کردم، نەمتوانی ئەو چێژە لە کتێبەکانی دیکەیت بکەم.
گوتی: "یەك خاڵی زۆر گرنگ هەیە، ڕاستە من لەو کتێبەدا زۆر خۆم ماندوو کردوو و وشەی جوانم تێدا بەکارھێنا، بەڵام من پێم وایە بابەت دەور دەبینێ. تۆ دەبێ بۆ هەر بابەتێك، زمانێك بەکار بێنێ. لەوانەیە زمانی داغستان وای لێ کردبم بەم شێوە ناسکەی تۆ دەیڵێیت وەریبگێڕم."
لەبارەی نووسینەوە گوتی: "من پێش نەخۆشییەکەم، لە بەیانییەوە تاکوو دەمژمێر یەکی شەو دەمنووسی، بەڵام ئێستە بڕستم لێ بڕاوە."
گوتم: ڕاستییەکەی تۆ شایانی خەڵاتێکی زۆر گەورەی، ئەو خزمەتەی تۆ کردووتە کەم نییە…
بەمە نەختێك دەموچاوی تێکناو و فەرمووی: " بۆچی کاك حەیدەر! تۆ خەڵاتت پێ هێندە شتێکی گەورەیە؟ ئەوەی هیچ نەبێ لە کوردستان خەڵاتە!
کێن ئەوانەی خەڵات دەدەن؟ بۆچی دەیدەن؟ ڕاستییەکەی خەڵات ڕەتکردنەوە، زۆر لە خەڵات وەرگرتن باشترە."
وێجا لایەکی لێ کردمەوە و گوتی: "نابرا! تۆ بە هەڵە لە خەڵات گەیشتوویت، بە دەیان جار ناوم بۆ خەڵات زل هاتوو□ تەوە، ڕەتم کردووەتەوە…"
بزەیەکی کرد و گوتی: " تەنها یەکجار خەڵاتێکی زۆر گەورەم وەرگت… با بۆت بگ□□رمەوە چۆن بوو، لە چایەخانەی مەچکۆ کابرایەك گوتی:" ئیللا وبیللا دەبێ بچینەوە ماڵەوە، دۆڵمەمان هەیە دەبێت لەگەڵمان بخۆیت. منیش دڵم نەشکاند و لەگەڵی چووم… وەختێك لە ماڵیان دانیشتم، کابرا بانگی کوڕەکەی کرد و گوتی: کۆڕم وەرە ئەوە عەزیز گەردییە!
کوڕەکە سەرێکی بە ژووردا گرت و گوتی: تخوا بابە ئەوە عەزیز گەردییە! دواتر منداڵەکە هات لەگەڵمان دانیشت، ناوەناوە

سەری خۆی خواردەکردەوە و دەیگوت: تخوا بابە ئەوە عەزیز گەردییە؟ تومەز چیرۆکەکانی منی خوێندبوونەوە، یان بۆی خوێندرابوونەوە… ئەوە باشترین خەڵاتە کە من لە دونیا وەرمگرتبێت.

لەسەر زۆر بابەتی ئەدەبی قسەمان کرد… ئەو پێی وابوو کەسێك گەر بیەوێت بنووسێت، دەبێ بازنەی خوێندنەوەی فراوان بکات، خۆی بە زلتر نەزانێت، دەنا باشتر وایە واز لە نووسین بهێنێت. دەیگوت ئاخر چۆن دەکرێ بنووسی و ئاگات لە نووسینەکانی هەژار و هێمن و عەلائەدین و مەسعوود محەمەد و، مەلاشوکر …نەبێت.

گەردی کەسێکی خاکی بوو، بە شەڕواڵە تۆزاوییەکەی هێندەی تر خۆی لە دڵی ئێمەدا شیرین کرد. ژیانی ئەو جگە لە کتێب هیچی تر نییە… ڕەنگی ڕووخساری زۆر لە ڕووپەلی کتێب دەچوو.

گوتم کاتێك دیوانی حاجی قادری کۆیم بۆ شێرحی مسعوود محەمەد خوێندەوە، هەستم کرد لێکدانەوەی مەسعوود محەمەد لە شیعرەکانی حاجی بەنرخترن.

گوتی: “منیش هەمان بۆچوونم هەیە و پێم وایە مەسعوود محەمەد زۆر بە ئاستێکی بەرز نووسیویەتی.”

گەردی زمانی عارەبی ، ئینگلیزی، فارسی ، فەڕەنسی و ئیتاڵی دەزانی و پێیان وەردەگێڕێت… وێڕای ئەمانەش، زمانی کوردی بە زۆربەی شێوەزارەکانیەوە دەزانێت.

کاتی خۆی بۆ فێربوونی وشە و زاراوەی زیاتر، سەردانی چەندان گوندی کوردستانی کردووە، لەنێویاندا گوندی (شێخوەسانان) بووە، چونکە کە گوتم خەڵکی گوندی (شێخوەسانان)م، پێکەنی و گوتی: “کاتی خۆی چوومەتە شێخوەسانان و لە وێ لای (حاجی لاس) زۆر دانیشتووم، زۆر شتی کۆنم لێ پرسیوە…” دواتر هەمین عومەر خۆشناویش ئەمەی پشتڕاست کردەوە و گوتی بۆ یەکەوە لە گوندان زۆر گەڕاوین.

لە کۆتاییەکەی ویستمان هەستین، گوتی هێشتا دانیشن، دیاربوو مەجلیسەکەی ئێمەی زۆر پێ خۆش بوو… گوتی: بە دڵ خۆشم ویستن.

ڕاستییەکەی لەزەتێکی خۆشم لە دیداری وەرگرت، ئەوەی ویستم لێم پرسی. دەبێ کورد شانازیی بەخۆیەوە بکات، کە کەسێکی هێندە بە توانا و زانای وەك عەزیز گەردی هەیە.

ڕۆژی 3/ 6/ 2022 لەگەڵ زیرەك کەمال لە نەخۆشخانە سەردانمان کرد و بۆ دووەم جار بە دیداری گەیشتمەوە، پەیتاپەیتا نووسەر و خوێنەران سەردانیان دەکرد، بەڵام وا دیاربوو دوا

دیدار بوو، لە ڕۆژی 6/ 6/ 2022 بە یەکجاری بەجێی هێشتین.
حەیدەر عەبدوڵڵا

باڵندەیەک لە نووتەکدا بەردەبێتەوە… سروشت نەوزاد

یەکەمین دێڕ دەستپێدەکات.
بەرە بەیانی ڕۆژێکی بەدبین، ئەگەر چی ڕۆژێکی تەواویش نا، تەنیا چەند کاتژمێرێک پاش کاتژمێر سێ و سی و دوو خولەکی پاش نیوەڕۆ، پازدەی ژوئیەی ساڵی هەزار و نۆسەد و حەفتا و دوو، کاتێک ئەپارتمانەکانی پرۆئیت ئیگۆی سانت لویس بەهۆی دینامێتەوە تەقێنرانەوە.

پاشان لە ناکاو باڵندەیەک لە نووتەکدا بەردەبێتەوە.
پاشان خۆرەکە چەشنی دەفرێکی سووری مس
پاش ئەوەی کە سپێدە دەخواتەوە،
بەرز بەرز هەڵدەکشێ و
کێوە زەبەلاحەکان بەجێ دەهێڵێت..

سەرەتای ڕۆژە،
ئەمە کاتەکە سەرتاپا جلەکانی خۆی گۆڕیوە و میلەکانی دادەکەنێت.
سەرەتای سەرەتا
ساڵانێک پاش گاگۆڵکێی نێو ئەشکەوتان*
سێبەری تیژڕەو
یاخود
شەقامێکی درێژ کە شەوانە ڕووناکییەکەی پێ دەکات و
هەردەم کەسێک بە خەیاڵی پێتییەوە
دەستی لە دەستی منداڵێکدا، پیاسە دەکات.

سەر لە دووی من ئەمەستا
تەنانەت کە دەشزانم شارەکانت دەئافرێنیت
بەجووتێک دەستی کارەبایی،
لە ڕازاوەترین ڕۆژەکانم ڕادەوەستیت.

سەر لە دووی تۆ، لەگەڵ بادا پۆرترێتەکانم دەکێشم
دەگمەن نەبێت پەنا بەر و
شلە بەردی ئاگراوی نێو بورکانم.
سەر لە دووی تۆ وەختێ گەڕام
بنەچەی سەربڵاوی خۆم دۆزیەوە،
هاوارم کرد:
سەر لە دووی تۆ کاتێک
باڵندەیەکی زلی خەمبار لە حەوشەکەدا بەدیل دەگری و
بە پلیکانەکەدا دێیتە خوار.

سەبارەت بە خەونم، ئەگەر چی نەمدەویست بتبینم
کاتێک بوتڵە بەتاڵەکان لە ژەنگی دەریاکە پڕ دەکەیت و
بەڕێدەکەویت لە ژێر تۆپەڵە هەورە چڕەکاندا،
دەربارەی ئەو زەوییەی کە دەیکێڵم
کاتێک لە کێڵگە دوورەکاندا شەو دادێت و
لەبیری دەکات بگەڕێتەوە،
من پاسەوانم،
ئەو ڕێگایە دەپارێزم کە لەژێر پێیەکانمدان.
من ڕێبەرم،
بەڵام پێڵاوەکانم هەرگیز هی من نین…

دەربارەی ڕۆژەکانی
بەرامبەر تیقی تەنانەت کە دادەنیشێت و ئوتوو دەکات
کەسێک کە ڕۆژی ژیانی درێژ دەکشێ و دادەگیرسێ
کاتێک لەسەر کورسییەکە دەخوێنێتەوە،
وەک هەمیشە قاوە گەرمەکەی هەڵدەلووشێت.
کەسێک بەیانیان قاوەڵتی ئامادە دەکات و سەموون دەکڕێت
جار نا جار ئەلبوومەکە دەکاتەوە،
پرسەی نییە، ئەگەر چی وێنەی باوان، نەوە و مردووان…
مردووان مردووانن.
کەسێک دەستەکانی دەلەرزن
وەختێک سمتی ژنەکە دەگوشێت و زار دەکاتەوە.
مردووان مردووانن…
کەسێک کە دەیویست کاتژمێرەکە
لە مەچەک بکات و جلەکانی بگۆڕێ
کاتێک تەنانەت لەسەر مێز کە دادەنیشێت و ئوتوو دەکات.

کەسێک کە بە خێراییەکی زۆرتر نزیکتر دەبێتەوە

بە ئاڕاستەی دۆستێک لەو کاتەی لێزمە باران دەکوژێتەوە و
تەمەکە خەستتر دەبێتەوە
وەک ئەوەی بیەوێت ئەمیان لەودا پشووبدات،
بە خۆی و ڕوخسار گەلێک چین لەسەر چین کەڵەکە دەبن
کاتێک لە ژوورەکراوەکەدا دووگمەی تیقی دادەگرێت و
زەنگ بۆ دۆستەکەی دەکات.
بە خۆی و زارێک کە شیعرێک دەخوێنێتەوە دەربارەی ئەوەی؛
باڵندەیەک لە نووتەکدا بەرد□ بێتەوە.
یا شیعرێک ناخوێنێتەوە دەربارەی ئەوەی؛
باڵندەیەک لە نووتەکدا بەرد□ بێتەوە.

پاشان بە ئاڕاستەی باڵندەیەک لە ناکاو کە بەر دەبێتەوە،
لەو شەقامەی کە شەوانە ڕوونا کییەکەی پێ دەکات و
هەردەم کەسێکیش بەخەیاڵی پ□ تییەوە
دەستی لە دەستی منداڵێکدا،
ڕەنگبوو بیەوێت پیاسە بکات…

لە گفتوگۆی پەیوەست بە ڕزگاریی هەسارەکەوە، نەخشەکانیان هەڵدەواسن. پاش گەشتێک
بە نێو دارستان لە دامێنی درەختە ڕەق و وشک هەڵاتووەکاندا.
پیاوە گەنجەکەش لە بەردەمیان، سەر و سیمای هەڵبڕوسکاو، جێیەک کە تێیدا
لە پشتیەوە تەوژم دەدا و بە مێژوودا خۆی درێژ دەکات.
عەساکە زێڕینەکەی درێژ، لێ دەست نووقاو بە ئێسک و پروسکی ئەوانەوە کە خوازیاربوون بەر لە تۆفان شارەکەیان جێبهێڵن و لە چیاکەدا بنیشنەوە.

پاپۆڕ گەلە سپی پۆشەکان بە بێ هیچ نیشانەیەکی لاڕێیان، لە جووڵەیان بەسەر چرکە زۆرەملێکاندا دەکەون. وەک ئەوەی دەردەکەوێ دەتوانرێ نزیکتر ببینرێت، ئەوێ دەریایە، ئیمپراتۆریەتێک لەو نەوانەی با لە زماندا دەکێڵن و پێی ئاسۆکە تاریک دەکەن. لەوێ زەنگەکە هەردەم دەزرنگێتەوە و دەنگەکان پێکدا دەدەن ، بە خۆیان و نامەی نووسراویان بە پۆستاڵ.

ئێوارەیەکی بەفرانبار** دواین زرمەی سامناکی بە هەواکەدا ڕۆکرد.
کەشتی□کە بەو کتێبەی گڵۆپەکەی دادەگیرساند لە ئەفسانەکەی

نەپەڕییەوە.
بوونەوەرە کەم ناسراوەکەش وەک ئەوەی دەسەڵاتی لە گەردوون دزیبێت، بە جووڵەی قورس و برسێتییەکی دڕندانەوە لە نێوان زێیە باریکەکاندا بە پشوودان دەیگرماند و غاری دەدا.

بەسەر قەرەوێڵەی خەوەکەدا و لە دامێنی، هزرە ترساوەکان کەڵەکەدەبن، بە پەتاو لە ژێر پرچیدا ڕۆدەچن و گوێیەکانی دەسمن.
قاوشەکانیش سارد و بێ ڕەنگ لە کێشی ئەو ژوورانەی چەشنی خاچ هەڵواسراو بە پلازما.
بوتڵی تەقەنەری هەناسە پەدەر و گەڵای وشک و ڕژاوی وەسیەت جار نا جارێک کە دەگەیشتن
با دەیبردن بە ڕووی ژێرەوەی زەوییەکە بە لای مەردمندانە نووستووەکەی.

لە دەرەوەش بە ئاڕاستەی پۆلیسەکان بە خۆیان و دەمانچەکانی کەمەریانەوە، لەژێر گڵۆپی سوور و زەردی ترافیکەکان، شەقامەکە پڕاوەکانی هەڵدەکێشێ و خۆی لێ دەخوڕێت.

جیهانێکی ڕاوەستاوە، بە هەر بەرێکی شارەکەوە دەروازەکە خۆی ڕادەخات، لە نێوان تابلۆ تەز لە نیشتووەکان و ئەو درەختانەی لە دامێنی قیرەکاندا دەشنێوە لەو هەوایەی دەستەمۆیە.
دەشنێوە: لە بە فریوی وەهمێک کە خوازیارن پێیان وابێت وا لە کاتژمێرەکە دەکەن
میلەکانی هەڵبسووڕێت،
بە لە تاقیگەکان و
ئەو پەککەوتووانەی لە نێو هەوری حەبدا دەلەرزن.

- (بیلی کۆلینس) لە شیعری ئەرستەدا دەڵێ شیعرێکی هەیە بەم شێوەیە: ئەمە زۆر زووە، ساڵانێک بەر لە کەشتی نووح.
** ئێوارەیەکی بەفرانبار/ ئاماژەی ئەو کات و ساتەیە کە قایرۆسی کۆرۆنا لەو پەڕی تەشەنەسەندن و بڵاوبوونەوەیدا بوو بە جیهاندا. لەو نێوەندەیشدا، باوکم و کەسانێکی دیکە لە هاوڕێ و دەستانم، هەڵگری قایرۆسەکە بوون ومەترسی مردن و لەناوچوون لەسەر ژیانیان بوو.

منداڵبازیی… لەخولیای کەسییەوە بۆ پرسی کۆمەڵایەتی لەچیرۆکی "نوورەشێشە"ی فەرهاد شاکەلیدا… عەبدوڵا سەلمان (مەشخەڵ)

لەکۆڵینەوە

پرسی منداڵبازیی چیرۆکێکی کۆنی مرۆڤایەتییە

منداڵبازیی (Pederasty) بەو کردارە سێکسییە دەوترێت کە مرۆڤی سەرووی هەژدە ساڵ لەگەڵ منداڵ و هەرزەکار چ کوڕ بن یان کچ ئەنجامی دەدەن. بۆ ئەنجامگەیاندنی ئەم کردارە لە ڕووی تەندروستییەوە زیان بە منداڵەکە دەگەیەنێت ؛ لەلایەکەوە جەستەی منداڵەکە دەشێوێنێت و لەلایەکی ترەوە باری دەروونی ئەو منداڵە بۆ ئاڵۆزی دەمێنێتەوە و ڕەنگە تا مردن کاریگەرییەکەی بمێنێت. ئەم ڕەفتارە دژی مرۆییە لە گۆشە و کەنارەکانی کۆمەڵگە بەڵام بە نهێنی و دوور لە چاوی خەڵک ئەنجام دەدرێ. سیستەمە جیاوازەکانی کۆمەڵگە چ مەدەنی بن یان تەتالیتاری؛ سزای تایبەتیان داناوە بۆ ئەو جۆرە کارە قێزەوەنانە. سەرباری بوونی ڕێگری لە بەردەم منداڵبازیی، کەچی تا ئێستا نەتوانراوە ڕێشەکێش بکرێت. زۆربەی جارەکانیش ئەو کردارە دەستدرێژییە یان لە لایەن دایک و باوک و دایەن و کەسوکار یان مامۆستا یان وەستا یان مەلا یان قەشە ئەنجام دەدرێت. هەر دوێنێ بوو " گەورەترین سکانداڵی ئابڕووبەری هەوەسبازی و منداڵبازی لەمێژووی میدیای بەریتانیا و کەناڵی BBC ئاشکرا بوو دەربارەی جیمی ساڤیڵ گەورەترین کارەکتەری میدیایی و بەناوبانگترین دیجەی و بێژەری کەناڵەی ناوبراو کە زیاتر لە چوارسەد ڕاپۆرت و سکاڵا لە دژی دەستدرێژی کردنە سەر منداڵان درا بە پۆلیسی بەریتانیا"(١). لە ڕووی مێژووییەوە ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە بە مێژووی بەراییەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی

دەگەڕێتەوە. واتە لەڕووی مێژووییەوە منداڵبازیی لە بەرەبەیانی مێژووەوە یەخەی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیی گرتووە و لە تەواوی سەردەم و شارستانێتییە جیاوازەکان بوونی هەبووە و بە شێوەی جیاجیا دەرکەوتووە. ئایینیش سەرباری ڕەتکردنەوەی منداڵبازیی بەشێوەیەکی ئاشکرا، بەڵام هەندێک لە پیاوانی ئایینی بە بارە نهێنییەکەی ڕەواجیان بەم کارە داوە. ئەم کردارە قێزەونە ڕەنگە هەندێجار خولیای کەسیی بێت و هەندێجاریش بووبێتە حاڵەت. بەڵام لەهەموو حاڵەتەکاندا پەیوەندییەکی توندوتۆڵی بە مۆڕاڵ و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ناو کۆمەڵگەوە هەبووە و هەیە. کاتێکیش مۆڕاڵ ڕوو لە خوار هەنگاو دەنێ، منداڵبازیی ڕوو لەسەر دەڕوات و بەرز دەبێتەوە. بەپێی سایتی (Info on Islam) لە ٩٥ % سایەق ترێلە و لۆرییەکانی وڵاتێکی موسوڵمانی وەک پاکستان منداڵبازی دەکەن و سێکس لەگەڵ منداڵی نێرینە دەکەن.(٢).

منداڵبازیی (بەچەبازیی و هەتیوبازیی) زۆر پێش پەیدابوونی ئایینەکانی ئیسلام و مەسیحی بە شێوەیەکی بەرچاو پراکتیک کراوە. لە یۆنانی کۆندا منداڵبازی بەربڵاو بووە و شارستانە جیاوازەکانیش بەبەری نەبوونە لە پیادەکردنی ئەم تاوانە دژی ئینسانییە. واتە وەک لەکۆیەک بە درێژایی مێژووی کۆمەڵگەی ئینسانی بە نەوچەوانی مرۆڤایەتییەوە بووە. مرۆڤ بە ئازاد لە دایکبووەکانی ئەسینای کۆن مافی ئەوەیان هەبووە سوود لە کۆیلەکان وەربگرن و سێکسیان لەگەڵدا بکەن. هەروەها "کۆمەڵگەی ڕۆمانی کۆمەڵگەیەکی پەتریارکی یان پیاوسالاری بووە و پیاوە ڕۆمانییەکان ئازاد بوون لەوەی چێژ لە سێکسکردن وەربگرن لەگەڵ نێرینەدا بێ ئەوەی پیاوەتی یان دەخی کۆمەڵایەتییان لەدەست بدەن ئەگەر ڕۆڵی نێرایەتی ببینن. بە ئەم مەبەستەش سوودیان لە کۆیلەی نێر وەردەگرت(٣). ئایینەکان گەرچی لە ڕووخساردا دژایەتی منداڵبازیی دەکەن، بەڵام نەیانتوانیوە بکەونە دەرەوەی ئەو چوارچێوەیەی کە دەیەها چیرۆکی دەتەزێن و سەدەها سکانداڵ لەخۆ دەگرێت کە هەزاران منداڵ بوونەتە قوربانی. هەر بۆنموونە پاپای کەنیسەی کاسۆلیک پیتەر هەلەرمان یەکێکە لەو پاپا دەستدرێژیکەرانەی دەیەی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو کە لاقەی منداڵانی کردووە"(٤). لە جیهانی ئیسلامیشدا و لە کات و شوێنی تایبەتدا ئەو دیمەنە ناشیرین و هەواڵە تاڵانە دەبینرێن و بەرگوێ دەکەون. لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی، مێژوونووس مارساڵ هۆدگسن لە وتاری "شارستانی ئیسلامی لەسەدەکانی ناوەڕاست"دا دەنووسێت " سەرباری ڕەتکردنەوەی بەهێزی ئەم دیاردەیە لە لایەن شەریعەتەوە، کەچی پەیوەندی سێکسی نێوان پیاوی پێگەیشتوو(بالغ)و هەرزەکار زۆر بە ئاسانی لەنێو بازنەی چینی باڵا قەبووڵ دەکرا(٥).

هەرچی سەردەمەکانی دواترە منداڵبازیی وەکو خۆی ماوەتەوە و چارەسەر نەکراوە. تەنانەت چینی ئەرستۆکراتی کۆمەڵگە، نەخشی بەرچاوی هەبووە لە فریودان و هەڵخەڵەتاندنی کوڕانی چینی هەژار و لاقەکردنیان. لە ئاستی نێونەتەوەییش گەلێ هەوڵ دراوە بۆ وەستانەوە دژ بەو پرسە و دیارترینیان "بۆ یەکەمجار وەزیرانی دادی چل و شەش دەوڵەتی ئەوروپی لەگەڵ ئەمەریکا لە ساڵی ٢٠١٢ لە بروکسلی پایتەختی بەلجیکا کۆ دەبنەوە تا ناڕەزایەتیی خۆیان سەبارەت بە منداڵبازیی دەربڕن"(٦).ڕەنگدانەوەی منداڵبازیی و نێربازیی (هاوڕەگەزبازیی) لە هونەر و ئەدەبیشدا بە ئاشکرا هەست پێدەکرێت. منداڵبازیی هەر تەنها مرۆڤە سادە و نەخوێندەوارەکانی کۆمەڵگەی نەگرتەتەوە، بەڵکو هەندێجار گەلێ هونەرمەند و ئەدیب دووچاری ئەو دەردە بوونە و ئەگەر لاپەڕەکانی مێژووی ئەدەب و هونەر هەڵبدەینەوە گەلێ ناومان بەرچاو دەکەوێ کە ڕەنگە ببنە مایەی شەک و سەرسامی، لەوانە " شاعیر و شانۆنامەنووسی ئێرلەندی ئۆسکار وایڵد(٧) یان کەڵە مەقامزانی بەغدا ڕەحمەتوڵڵا شەڵتاغ-ی کورد.(٨). ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە کە تا ئێستا و کاتی نووسینی ئەم دێڕانە بەردەوامی هەیە و بەداخەوە هیچ ڕێ و شوێنێکی گونجاو نەگیراوەتە بەر بۆ چارەسەرکردنی بنەڕەتی، بەڵام وردبوونەوە لە زەمینەی سەرهەڵدانی ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە دژە مرۆییە و سەرنجدان لە هۆکارەکان ڕەنگە خراپ نەبێت. بۆ بۆچوونی من کۆمەڵگە پاشکەوتووەکان زۆرتر زەمینەی لەبارن بۆ سەرهەڵدان و گەشەی ئەو تراژدییایە، بەتایبەتی کە ڕێژەی نەخوێندەواری لە ئاستێکی بەرزدابێ. جگە لەمەش بوونی بەشایی سێکس و چەپاندن لە ژیانی مرۆڤەکاندا؛ کاریگەری خۆیان هەبووە و هەیە بەسەر دەستبردن بۆ وەها کارێکی ناپەسند. کلتوور و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و بە تایبەتی کاتێک داب و نەریت ڕێگر بێت لە ئاشکراکردنی ڕەگەزی ڕاستەقینەی مرۆڤەکان جا چ ئەوانەی لە ڕووی سروشتییەوە نێرن و بە ڕواڵەت وەک مێ دەردەکەون یان بە پێچەوانەوە، کاریگەری هەبووە و هەیە بەسەر ئایدەندتی مرۆڤەکان.

ستراکتەری کورتەچیرۆکی نوورەشەش

نوورەشەش ناوی شەشەمین کورتەچیرۆکی کتێبی "بۆنی تاریکی" ی شاعیر و چیرۆکنووس فەرهاد شاکەلیە کە چاپی سێیەمی ساڵی ٢٠١١ لەلایەن دەزگای ئاراس"ەوە چاپ و بڵاو کراوەتەوە. ماجەرای دەقەکە بەم جۆرەیە : نوورەشەش و خانەوادەکەی لە نێو کەسوکاریاندا لە گوندەکەیان دەژیان. شەش بە هەر کولەمەرگییەک بووە نەیهێشت نوورە و دایکی موحتاج بن. وەختە شەشەی باوکی نوورە مەئاوایی لە ژیان

دەکات، دایکی نوورە کەچ دەچێتە کەوێییەوە و هەوای شار لە کەللەی دەدات و چەندە خزم و کەسوکار هەوڵی لەگەڵ دەدەن، بێسوود دەبێ و دەستی نوورە دەگرێت و دەچێتە شار. لەوێ لای وەستا شەریف کە هاوڕێیەکی باوکی نوورەشەشە بووە، جێگایەک پەیدا دەکەن. نوورە سەرسام دەبێت بە بارودۆخی شار وەختە لە سەر دیواری ناو ئاودەستخانەی مزگەوتەکان دەیەها دروشم و قسەی سەیر دەخوێنێتەوە. دواتر هەر بە هەوڵی وەستا شەریف کاری بەردەستی لای حەمەسەنی تەنەکەچی بە نوورەشەشە ددۆزێنەوە. نوورە بەئاگا لە دونیای شار و پەیوەندییە ناتەندروستییەکانی شار خەریکی کارکردن دەبێت. تا ڕۆژێک وەستاکەی هەوڵ دەدات دەستدرێژی بکاتە سەر نوورەشەشە و نوورەش دەیکاتە دەنگەدەنگ و هەڵدێ. ماوەیەک بێکار دەمێنێتەوە. لێرەشەوە بەڕێ و گلەیی دایک دەست پێدەکات. تا ڕۆژێک نوورەشەشە بە هەوڵی خۆی کاری سەکنیی لای بلە زەراب، مام برایم بە خۆی دەدۆزێتەوە. نوورەشەشە دڵی بە کارە تازەکەی خۆش بوو. ڕۆژێک وەستا برایم لە کاتی گەڕانەوەیان لە ڕێگا زەفەری پێدەبات و نوورە هەرچەند دەپاڕێتەوە کەڵکی نابێت و لە تاوان تەسلیم دەبێت و دەڕێت توخوا وەستا یان مام برایم ئازارم مەدە با زۆر نەیەشێت.

مام برایم توخوا وازم لێبێنە
وس بە قویندەر
مامە برایم ئەوەمە قوربانت بەس ئەمجارە وازم لێ بێنە(٩).

ئیتر نوورە شەشە لێرەوە هەست دەکات سنووری منداڵی دەبڕێ و دەبێتە پیاو و پێ دەنێتە دنیای خەڵکە گەورەکان.

مام برایم توخوا ئازارم مەدە…
ئازارت نادەم، نا…دایکەنە دەی…
ئاخر توخوا زۆر دەترسم توخوا با ئێشی نەیەت.(١٠).

ئیتر لێرە ڕووداوەکانی نەو چیرۆکەکە دەگەنە چڕەپڕە و (Rising Action) ڕوو دەدات. تەسلیمبوونی نوورەشەشە بە بلە زەراب چڕەپڕە (Climax) و خاڵی وەرچەرخانی ململانێی نێوان دوو دنیای تاوان و بێتاوان، جەللاد و قوربانی، ڕاوکەر و ونەچیرە. ئەو هێڵە ڕوو لەسەرەی ڕووداوەکان لەو خاڵەوە ڕوو لەخوار دەکشێت. ئیتر وەک دەرئەنجامی ئەم کردارە درامییە لە ئەدەبی گێڕانەوە، ڕووداوەکان خاو دەبنەوە و ململانێکان هێورتر دەبنەوە. دواجار نووسەر(حیکایەتخوان) لەمیانی بەڕێکردنی فوئادی ئامۆزایەوە لە گەراجی نەهزە لە شاری بەغداد نوورەشەشە دەبینێت و سەکنی هەیە و

ئیتر بەو جۆرە ڕەوڕەوەی ڕووداوەکان دەچێتە پێش. ستراکتووری چیرۆکی نوورەشەشە نیشاندانی کاڵبوونەوەی پەیوەندییە کلتووری و کۆمەڵایەتییەکانە لە شار، ئەو پەیوەندیيانەی کە لە گونددا هێشتا بەهاکانیان لە ئاستێکی بەرزتردان. نیشاندانی دوو وێنەی لێکجیاوازی شار و لادێ و دوو جۆر پەیوەندی و دوو جۆر ژیانە، ئاماژەیەکی گرنگە بە گەشەی پیشەوەریی کە شاریش وەک دەرئەنجامی ئەو گەشەکردنە هاتۆتە بوون و شکڵ و شێوەی پێدراوە. شاریش وەک وتمان بۆ پاڵەوانی چیرۆکەکە "نوورەشەشە" جێی ڕامان و سەرسووڕمان بوو." نوورەشەشە زۆر دڵی بەشار خۆش بوو. حەزی دەکرد شەو و ڕۆژ بەناو کۆڵان و بازاڕ و قەیسەریدا بسووڕێتەوە تەماشای دوکان و کۆگا و شتی جوان بکات"(١١). نووسەر لەهەڵبژاردنی کارەکتەرەکانی چیرۆکی "نوورەشەشە"دا زۆر بە وردی لە کۆی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمی کۆمەڵگەی کوردستانی ڕوانیوە. بۆیە کارەکتەری گونجاوی بۆ کار و شوێنی گونجاو هەڵبژاردووە. سیفەتەکانی پاڵەوانە سەرەکییەکان(Protagonist) لەچیرۆکی نوورەشەشە بریتین لە :

یەک: نەخوێندەوارن یان کۆلکە خوێندەوارن و دووریی ئەو کارەکتەرانە لە قوتابخانە و کتێب و زانست و مەعریفە.

دوو: سادەن و بە کۆمەڵێ گرفتی دەروونیی دەورە دراون، هەرچەندە کێشەی ئابووری یەکێکە لە کێشە گشتی و باوەکانی کارەکتەرەکان.

سێ: دڵپاکی و نییەت پاکی کۆمەڵایەتی کارەکتەرەکان و وابەستەبوونیان بە کلتوور و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی پاشماوەی سیستەمی دەرەبەگایەتی .

چوار: بێکەسی و غیابی پەروەردەی دروست و نەبوونی سەرپەرشتیار و لێپرسینەوە بە تایبەتی نوورە کە باوکی نەماوە و دایکیشی فریای ژیانی سەختی شار ناکەوێت.

بەمجۆرە فەرهاد شاکەلی بە وشە و لە ڕێگەی کورتەچیرۆکێکەوە وێنەی دیمەنێکمان بۆ دەکێشێت کە بە شێوەیەکی نهێنی و نادیار لەسەر دیواری نێو ساختمانی کۆمەڵگە هەڵواسراوە و مرۆڤەکانیش نایبینن.

داتەپینی هێڵێ درامیی مۆراڵ لە بونیادی دەقی نوورەشەشەدا

لە بونیادی دەقی چیرۆکی نوورەشەشەدا هێڵی درامیی مۆراڵ لە بەرزبوونەوە و دابەزیندايە. لە کۆمەڵگەی کوردستان و لە لادێیەکی ناوچەی گەرمیان کە لە لایەکەوە ئایین زۆربەی ژیانی خەڵکی زەحمەتکێشی خستۆتە ژێر چاودێری و لە لایەکی ترەوە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە چەشنی خزمایەتی و هۆز و عەشیرەت زۆر بە زەقی

سێبەری هەیە بەسەر ژیانی تاکەکانەوە. مۆراڵێش لەژێر کارتێکردن و کاریگەری ئەو دوو فاکتەرە ئاکتیڤەوە پێناسەی کراوە. بۆیە لادان لەهێڵێ مۆڕاڵ گەورەترین پرسیار لەسەر کەسێتیی تاک دروست دەکات و هەندێ جار خزم و کەسوکاریش دەک□و□ن□ ژێر فشاری کۆمەڵایەتییەوە و پەرچەکردار و هەڵوێست وەردەگرن. لە کورتەچیرۆکی نوورەشەشە ئەو سەروەرییەی کە مۆڕاڵ لە کۆمەڵگەی کوردستان هەیەتی لەئەنجامی دەسدرێژی کردنە سەر نوورەشەشە تووشی داتەپین دەبێت و نیشاندانی وێنەیەکی قێزەوەنە لە حاڵەتێک کەئیش لەسەر کوشتنی بەها مرۆییەکان دەکات. مۆڕاڵ لە دەقی نوورەشەشە بە دوو جۆر خۆی نمایش دەکات. جۆرێکیان مۆڕاڵی دیار و بێگەردە کە بە فلتەری ژیانی کۆمەڵایەتی تاکەکاندا تێدەپەڕێت و بە ڕێزیشەوە ناوی دەهێنرێت. بەڵام ئەوی تریان مۆڕاڵی نادیار و خەوشدارە کە بە هیچ جۆرێک بە فلتەری کلتوور و ژیانی کۆمەڵایەتیدا تێناپەڕێت. بەڵام سەرباری ئەو پێداگرییەی مرۆڤەکان لەسەر مۆڕاڵ، کەچی بە هەزاران مرۆڤ دەبینین □□زانە دەبنە قوربانی حەز و خولیا و شەهوەتی ناوگەڵی مرۆڤگەلێک کە بچووکترین ئینتمایان نییە بۆ مەسەلە مۆڕاڵییەکان. پیشەگەلی لە چەشنی تەنەکەچی و سەکنی و فیتەر و کوشنچی و وایەرمەن و..تاد، بە گشتی ناچنە چوارچێوەی ئەو دیمەنە ناقۆڵا و ناشرینەوە، چونکە ئەو پیشەگەلە سەرباری ئەوەی سەرچاوەی بژێوی سەدان و هەزارەها خێزانن و بە هەزاران وەستای بەڕێز دوور لەو کارە دڕندانەیە بە ئارەقی نێوچەوانیان بژیوی خۆیان و خێزانەکانیان دابین کردووە و دەیکەن. بەڵام لە پەنای ئەمانەشدا و لەلایەن گەلێ وەستای نائینسانەوە و لە چوارچێوەی هەر ئەو پیشەگەلەوە گەلێ منداڵ□ی جوانکیلەی پاک و بێگەردیان کردۆتە نێچیری شەهوەت و دەروونە نەخۆشەکانیان و دووچاری کارەساتیان کردوون، ئەمانیش بە دەوری خۆیان هەم وەک تۆڵەکردنەوەی خۆیان و هەمیش وەک خوو و نەریتێک کە ژیانیانی نەخشاندووە، درێژە بەو کارە ترسناکە دەدەن. واتە منداڵ□بازی هەر تەنها لە چوارچێوەی خولیا و ئارەزوو نەماوەتەوە، بەڵکو لە چیرۆکی نوورەشەشە بۆتە حاڵەت، بەڵام حاڵەتێکی ترسناک و نادیار.

فەرهاد شاکەلی وەک نووسەرێکی بوێر لە پاییزی ساڵی ۱۹۸۳ دا دەست دەخاتە سەر دەردێکی ترسناک کە بەرۆکی کۆمەڵگەی کوردستانی گرتووە و چاونەترسانە وێنای دەکات. بێدەنگی لە ئاست ئەو دەردە کۆمەڵایەتییە و لا لێنەکردنەوەی بۆ کۆمەڵێ هۆکار دەگەڕێتەوە کە گرنگترینیان ئەمانەن:

یەک : ترس لە شکانی شکۆی کۆمەڵایەتیی مرۆڤ و کەمڕەنگبوونەوەی شانازییە کلتوورییەکان.

دوو : سەرقاڵیی تەواوی ناوەندەکانی نووسین و ڕۆشنبیری بە کێشە

سیاسییکان و مسلی خباتی کورد و شش و زگاری مرقی کوردو و بینینی ئم پتا کمایتیی وک کشیکی لاوکی.
س : نبوونی خنیکی کمایتی و ل ئارادانبوونی سیستمکی پروردیی دروست سبارت ب سرجم دیارد و کشکان و ئااستکردنی کمگ برو هندکانی کرانو و مدرنکردنی ژیان.
چوار : ئامادنبوونی نووسرانی کورد ب سازشکردن لسر ناعقانیت و دستگرتن ب کم بها؛ ک کار لسر خدزینو و دروستکردنی ناسنامی نووسر دکن ل بوارکانی کمایتیی و شنبیریی.
پنجم : فرامشکردنی ئم پرس کمایتیی للاین ای گشتی و میدیا و دساتی کنپارزکانی کمگو.
پشتگو خستنی ئم پرس کمایتیی ک مترسی هی ب سر بهاکانی ژیان، هکارک برو بگن بردنی کمگ و کنارخستنی ژیان ل لواری کارسات و ووداو نخوازراوکان.

کمگی کوردستان و پرسی مندابازی..خولیا یان حات؟

لکمگی کوردستاندا (بتایبتی ل باشووری کوردستان) پرسی مندابازی لدروی سنوور ناسراوکانی ما و ژیانی خزانو هناسکانی خی داو. نیوی دوومی سدی بیستم و بگر زوتریش ئوی نخشی ژیانی کمایتی و پیوندیی کمایتییکانی دیاری دکرد، بریتی بوو ل سیستمکی تتالیتاری و حکوماانی دو تک کهموو شتکی للوولی چک و سرکوتی سیاسیدا دبینییو. پروردو و فربوون، میدیا، هشیاری کمایتی جگ ل برجستکردنوی برژوندییکانی حکومتی سرکوتگر هیچی تر نبوون. لدخکی وهادا بدنیاییو خزمتگوزاری و ئاودان کردنو و خشگوزرانی کمایتیی و سقامگیری ئاسایش ب گلی کورد خونگلکی دوور بوون. ئم جگ لوی ک دخی سیاسیی کورد وک بوونی بزووتنویکی نازایی و خباتکی چکداران دژ ب حکومت یک لدوای یککانی عراق زمین خشکر بوون ب هیشتنوی ئو پارچی لدواکوتوویکی نخوازراو. بی ل وها کمگیکدا دبینین ک سرباری پرسی مندابازی، پرسگلی وک نربازی و ئاژبازیش بوونی هبوو. ئم پرسان ل بنچیندا نگدانوی ئو هلومرجن ک مرقکان توانای هبژاردنیان نیی و ناتوانن ئازادییکانیان دستبر بکن. واتا فزای کمایتی و ئابووریی کوردستان ب جرک بوو ک مرقکان ل

بەرامبەر غەریزە و ئارەزووەکانیان جگە لە پەنا بردن بە درۆ و فێڵکردن لە خەڵک هیچی تریان لەدەست نەهاتووە. ئەمە ئەگەر چی هیچ ئامار و داتایەکی دادگا و دەزگای پۆلیسی کوردستانمان سەبارەت بە دەستدرێژی کردنە سەر منداڵ لە بەردەستدا نییە، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە ئەو دیاردەیە بنبڕ بووە. چونکە زۆرجار ترس و شەرم ڕێگرن لە پەردە لادان لەسەر ئەو دیاردەیە. دۆخی کۆمەڵایەتی کوردستان کە بارگاوییە بە شەرم و ترس، فەراهەمهێنەری زەمینەیەکە کە تیایدا قوربانییەکانی ئەم پرسە نەک هەر ئامادە نین داوای گەڕانەوەی شکۆ و مافی پێشێلکراویان بکەن، بەڵکو قایلبەخشن بەو ستەمە. بێدەنگبوون لەم شکانی شکۆیە، بێدەنگبوونە یان دەستبەرداربوونە لە بەهای مرۆیی. هەر لەم دۆخە شەرمئاوەرە بە نموونە تا کۆتایی سەدەی بیستەمیش ئاژەڵبازی (بەتایبەتی کەرگایین) دیاردەیەکی باو بوو و نەک هەر لە گوندەکانی کوردستان بەڵکە لە شارەکانیش گەنج و هەرزەکاران بەشانازییەوە چیرۆکەکانی خۆیان لە چۆنیەتی گاینی ماکەر دەگێڕایەوە. دیاردەی ئاژەڵبازی سەر بە کلتووری دەرەبەگایەتییە و کاتە کۆمەڵگە لە سەرەتاکانی قۆناغی سەرمایەداری دایە و هێشتا عەقڵییەتی کۆمەڵگە عەقڵییەتێکی لادێیە و مرۆڤەکان سوێند بە سەری یەکتر دەخۆن، ئاژەڵبازیش کەڵەی کوڕ و کاڵ گەرم دەکات. ئەگەر ترس و شەرم ڕێگر بن لە بەئاشکرا باسکردنی منداڵبازیی، ئەوا ئاژەڵبازیی ئەو ترسەی تێدا نییە. ئاژەڵبازیی هەندێجار بۆتە ناو و ناتۆرە و بەخشینی سیفەتی ناشیرین بە ئینسانەکان و هەندێجاری تریش بۆتە مایەی دەیان نووکتەی کۆمەڵایەتیی لەسەر مرۆڤەکان.

منداڵبازیی ئەگەر لە سەرەتاوە وەک بەشایی سێکسی و خولیای تاک خۆی نمایش بکات، بەڵام دواتر وەک پرسیکی کۆمەڵایەتی گەشە دەکات و لە نێو توێژێک لە پیشەوەران دەبێتە حاڵەتی باو و نەوە دوای نەوە پەیڕەوی دەکەن. لەگەڵ گەشەی شارو پیشەسازی و بڵاوبوونەوەی قوتابخانە و خوێندەواری لە کۆمەڵگە، ئەم پرسە بنەبڕ نابێت بەڵام کەم بوونەوەی بەرچاو بەخۆیەوە دەبینێت.

فەرهاد شاکەلی لە دەقی چیرۆکی نوورەشەشەدا زیرەکانە جووڵە بە کارەکتەرەکانی ناو دەقەکە دەکات چ لە ڕایەڵەی پەیوەندییەکانیان و چ لە گفتوگۆ و مەنەڵەگی کارەکتەرەکان کە لە بەردەم گەشە و بەرەو ئاڵۆزبوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ژیانی شار تووشی بارودۆخێکی نەخوازراو دەبن. نووسەر بە هەڵبژاردنی کارەکتەرەکان و شوێنکات و چنینی گرێچنە و دیالۆگەکان جوان ئیشی لەسەر پرسێک کردووە کە کەم نووسەر لە پانتایی ئەدەبی کوردی وێراویەتی خۆی لێبدات و زۆر کەمیش ئاوڕ لەم حاڵەتە دراوەتەوە، کە بە هەزاران

مرۆڤی کردۆتە قوربانی بێئەوەی کۆمەڵگە لەئاست ئەو کارەساتە جەرگبڕە هەستی بجووڵێت و ڕابچڵەکێت.

سەرەتای ت□مووزی ٢٠١٣
کەنەدا

سەرچاوەکان :

١-سکانداڵی ئابڕوبەر لە بی بی سی ئاشکرا بوو، سایتی بەهاری کورد ئاژانسی هەواڵی نێودەوڵەتی http://baharikurd.com/ku/far-ku/82-culture/219-bbc-jimmy-savile-sexual-abuse-scandal.html

٢-بڕوانە سایتی Info on Islam کە زانیاری بەکەڵکی سەبارەت بەو دەردە کۆمەڵایەتی□ خستۆتە بەرچاو http://crombouke.blogspot.ca/2010/01/1.html

٣-هاوڕەگەزبازی لە ڕۆمای کۆن. بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە سایتی http://en.wikipedia.org/wiki/Homosexuality_in_ancient_Rome

٤-پاپا لەسەرووی یاساوە نییە، تاوانەکانی ناو کەنیسەی کاسۆلیک داوای دادپەروەری دەکەن. نووسینی کریستۆفەر هیچنیس. بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە سایتی http://www.slate.com/articles/news_and_politics/fighting_words/2010/03/the_pope_is_not_above_the_law.html

٥-شارستانی ئیسلامی لەسەدەکانی ناوەڕاست نووسینی مارشاڵ هودگسن. وەرگیراو لەم سایتەی خوارەوە. http://en.metapedia.org/wiki/Pederasty_in_Mohammedanism

٦-هاوپەیمانییەکی نوێ دژ بە پۆرنۆگرافی منداڵان دەبەسترێت، سایتی ڕادیۆی کوردی لە سوید بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2200&artikel=5368292

٧-ژیاننامەی ئۆسکارد وایڵد بڕوانە کتێبی Oscar Wilde By Richard Ellmann 1987

٨-کەڵە مەقامزانی بەغدا ڕەحمەتوڵڵا شەڵتاغ-ی کورد جەلال خدر گ□قاری ڕامان ژمارە ٥٢ ی ساڵی ٢٠٠٠ لاپەڕە .٨٧

٩-بۆنی تاریکی کۆچیرۆک نووسینی فەرهاد شاکەلی ل□ بڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس هەولێر چاپی سێیەم .٢٠١١

١٠-هەمان سەرچاوەی پێشوو.

١١- هەمان سەرچاوەی پێشوو.

عەزیز گەردی ڕەزێکی بەبەرھەم لە دامێنی قەڵادا… یوسف محەمەد بەرزنجی

تێوەردان(مداخله):

نەتەوە چۆن خاوەنی زمان وکەلتوورو خاک وسەروەرییەکانی دیکەیە، نێوەندی ڕۆشنبیری وڕوناکبیریش بەھەمان شێوە خاوەنی سامان وبەھاو و گەنجینەی مەزنی عەقڵی و داھێنانی تایبەت بەخۆیەتی، ئەدیب و شاعیران ونوسەران هونەرمەندەکان بەھەموو بوارو نێوەندو ڕێچکەکانیەوە، سامانی نیشتمانیی وسەروەری و گەنجینەیی ل▯ بننەھاتووی گەلەکانیان، پارێزگاریکردن لەدەستکەوت و سامان و گەنجینەی وڵات ونەتەوە، بەستراوەتە بەپلەیەکی بەرز بەکەسایەتییە دەست ڕەنگین و داھێنەرو بەبەرھەم و ماندووەکانی ئەم نێوەندەوە، پێشکەوتن تەنیا لە بواری تەکنەلۆژیاو باڵەخانەو پرودو تونێل و ڕێگاوبان وئابووری و پیشەسازیدا نیە، بەڵکو بەشێکی گەورەو گرنگی بەر نێوەندی ڕوناکبیری و داھێنانی عەقڵی وھزری مرۆڤ و کەسایەتییەکانی دەکەوێت، ئەوەی لەم دونیا جەنجاڵ وپڕکێشمەکێش و خۆخواردنەوەو داڕوخانەی مرۆڤ و وێران بوونی نیشتمان و کاوول بوونی شارستانییەکاندا دێتەدی و مرۆڤایەتی بۆنی پێوەناوەو مرۆڤایەتی لەدامێنی شەڕێکی خۆکوژیدا چاوڕێیەتی و چەکە کۆکوژو ناوکییەکان لە ئامادەباشیدان لەبەرانبەر یەکترداو لە ڕۆژو ساڵ و چرکەوکاتی نزیک بونەوەیدایە بۆ وێران بوون و کاولبوونی گۆی زەویی و مرۆڤایەتی، ڕەنگە لەئان و ساتدابێت، بۆتێکوپێکدانی مرۆڤایەتی و شارستانیەتی ھەزاران ساڵەو بۆ بەخۆڵەمێش بوونی گەردون بەھەموو زیندەورانی زیندوو مردووییەوە، بەخاکیشەوە، بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ بۆپێشکەوتن و بەرەو پێشەوە چونی کۆمەڵگەو مرۆڤایەتی تێدەکۆشێ، ھزرمەندو نوسەرو ڕوناکبیرو هونەرمەندەکانن، کە لەسەردەستی بەرھەمی ھزری ئەواندا گەلان و میللەتان ھەنگاوی گەورەی پێشکەوتنیان بەسەخاوەتەوە بڕیوەو لەمەنزڵگەی سەروەری و وچانی بەرزدا بۆدونیای پێشکەوتن دەڕوانن و لەخەونی گەوردا دەژین.

عەزیز گەردی وەک نمونە:

عەزیز گەردی، پیاوێکی دەگمەن، ماندو بەدەنگ و سادەو ساکار هێمن دورەپەرێزو خۆدەرنەخەر، عەقڵێکی ناوازەو بەخزمەت بەگەلەکەی، بەرهەمەکانی بەقەد باڵای مرۆڤێکی کوردە، زاناو زمانزانە، لەئینگلیزی و فەرەنسی، فارسیی، عەرەبی، ئازەری، کوردی... ڕەنگە کەمم گوتبێت دەزانێت، تائێستا لەشاشەیەکی تیڤیەکەوە نەبێنراوە، لەکۆڕێکدا دەرنەکەوتوو، بەڵام دەیان کتێبیی بەکتێبخانەی کوردی نوسیوەو وەرگێڕاوە، هەموو چاپکراوەکانی خۆیی بەهەوڵوماندوبوون وشەونخونی و پڕئازاروخەونی مەزنەوە چاپکردووە، ئەو دکتواری هەیە، بەڵام قەت لەهیچ کتێبەکیدا، لەسەر ڕوو بەرگی چاپکراوەکیدا دالێک بەپێشخانی ناوەکەی دانەنراوە، عەزیز گەردی کوڕی لادێ و شارە، بەڵام خەمی ئەو کتێب و خوێندەواری و پێشکەوتنە بەگەلەکەی، ئەو بەمامۆستایەتی دەیان نەوەی شارو گوندی تا زانکۆ پێگەیاندووە، ئەوەندەی بەخەمی خوێندەوارییەوە بووە، نیوئەوەندە بەخەمی خۆیەوە نەبووە، ئەو پیاوێکی مەزنە سامانی گەورەو گەنجینەی نەبڕاوەی ئەم گەلەیە، چۆن ئاسایش وئارامی بەپێشکەوتن بەنرخ و بەکەڵکە، نوسەران وڕوناکبیرانیش بەگەل بەکەڵک وبەسودن، نابێت ئەم گەنجینەو سامانە نەتەویانە فەرامۆش وپەراوێز بخرێن، تکایە عەزیز گەردی کەوەک ڕەزێکی بەردارو گوڵێکی بەنخەشە فەرامۆش مەکەن و بەهانایەوە بچن، چونکە ئەم سامانەگەورەو مەزنانە تا سەدەیەکی تر ڕەنگە دروست نەبنەوە، تا لەژیاندان ڕێزیان بگرن و بەسامانی گەل وخاکی خۆتانی بزانن و بابیرنەچنەوە.

عەزیزگەردی و یادەوری:

لەسەرەتایی ساڵی هەشتاوە مامۆستا عەزیز گەردی دەناسم، چەندجارێک لەناحیەی بەحرکەمەنزگەو زێدی خۆیی سەردانم کردووەو بەخزمەتی گەیشتووم، لەگەڵ مامۆستای پارێزەرو خەمخۆری مێژوو کەلەپوورو دەسەز مامۆستا (عەبدولڕەقیب یوسف)سەردانم کردووەو بەسەرمان کردۆتەوە، کاتێک مامۆستا لەزانکۆی موسڵ قوتابیی بوو لەبەشی فەرەنسی، لەیەکەم ساڵدا کتێبێکی لەفەرەنسییەوە کردە عەرەبیی و لەزانکۆ بەهۆی لێهاتووی و توانای ئەم کەسایەتیە لەقۆناغی یەکەم بەرزکرایەوە بەقۆناغی سێیەم وڕێزی لەزانکۆ لەگیراوەو بەبەهای بەرزەوە سەیری کرا، ئەوکاتانەش دەهاتە سلێمانی چەندجار لەگازینۆی گەل و میوانخانەکەی میرزاحسەن، ئوتێلی گەل یەکترمان بینیوە، ئەو کاتەی سەرەتای ساڵانی هەشتاکان، (ئەدەبی بێگانان)ی چاپکرد بەچەندبەرگێک و (داغستانی من)ی ڕەسوڵ هەمزەتۆڤی لەئینگلیزییەوە

وەرگێڕاوچاپ و بڵاو کردۆتەوە، زیاتر ناسراو ناوی لەنێوەندی ئەدەبیدا لەدرەوشانەوەدا بوو، مامۆستا عەزیزم کاتێک ناسی گەنجێکی ١٤ ساڵان بووم، زۆر سەرسام بووم بەزمان پاراوی و سادەیی و لەسەرخۆیی و دەوڵەمەندو کامڵ لە مەعریفەدا، ئەوکاتەی (کتێبخانەی خاکی)مان لەگازێنەی گەل هەبوو لەگەڵ شەهید مەحمودخاکی، لەشەقامی مەولەوی تەنیشت پۆستەی سلێمانی، سەردانی دەکردین و دەمانبینی وبەخزمەتی دەگەیشتین، هەرکاتێک هاتبێتە سلێمانی سەردانی مامۆستای شوێنەوارو ناس ومێژووپەروەر مامۆستا عەبدولڕەقیب یوسفی کردووە، ئەوەندەی بزانم ئەم دوکەسایەتیە زۆر ڕێزو خۆشەویستی لەنێوانەدا هەیە.

عەزیز گەردی کێیە:

عەزیزگەردی، پیاوێکی بێگەردە پاکە دڵسۆزە ناوی(عەزیز ئەحمەد عەبدوڵڵا)یە ساڵی ١٩٤٧لە بەحرکە لەدایک بووە، ساڵی ١٩٦٨ هاتونەتە شاری هەولێر، بەڵام زۆری بنەماڵەکەیان هەر لە ناحیەی بەحرکە ماونەتەوەو بەکاری ئاژەڵداری وجوتیاریەوە سەرقاڵبوون،ساڵی ١٩٩٤ ماستەری بەدەستهناوە، ١٩٩٩ دکتۆرای بەدەست هێناوە لەسەر(سەروا) لەزۆرێک لەقوتابخانەکان مامۆستایەتی کردووەو وانەی وتۆتەوە، دوای ئەوەی زانکۆی تەواوکردووە بۆتە مامۆستای کۆلیژی ئەدەبیاتی زانکۆی سەڵاحەددین، وەیەکێکە لەنوسەرە پڕبەرهەمەکان لەنوسین و وەرگێڕاندا، بەداخەوە بەهۆیی نەخۆشیوڕۆژی دووشممە ٢٠٢٢-٦-٦. ماڵ ئاویی کردو بەجێیهێشتین، زۆرێک لەکەس و لایەن و دەزگاکان ویستویانە ڕێزلێنان و بۆنەی بۆ سازکەن، بەڵام ئەو ڕەتی کردۆتەوەو رازی نەبووە، ئەو هەمیشە دەڵێت: بەرهەمەکانم ماندوبوونم حەزی خۆمەو منەت بەسەرکەسدا ناکەم.

داغستانی من و نامەیەک:

کاتێک (داغستانی من)ی ڕەسوڵ هەمزەتۆق، لەلایەن مامۆستا عەزیز گەردییەوەچاپ وبڵاوکرایەوە، لەمانگی (٩)ی ساڵی ١٩٨٥، بەهێنانی کتێبەکەی سەردانی شاری سلێمانی کردوو، بەخزمەتی گەیشتم وداوام لێکرد ژمارەیەکی زۆر لەکتێبەکەیم بۆ بنێرێت بۆئەوەی بۆی بفرۆشم وبۆی ساخ بکەمەوە،ئەو پەیمانیدا بۆم بنێرێت ئەوەبوو کەڕۆیشتەوە بۆشاری هەولێر، گەرایەوەو،بەژمارە(١٧٠)دانەی بۆهێنام منیش هەموویم بەفرۆشت و بۆ بەڕێز هیمداد حسەن کەئەو کاتە قوتابی زانکۆی سەڵاح ددین بوو، لەکۆلێژی ئاداب بەشی زمانی فارسی و هاوڕێی قوتابیان خوالێخۆشبوو سابیرشێخ حسەنی حاجی مامەندی و

دکتۆر عەتا ڕەشید حسێن بوو، لەهەمان کۆلیژو جارجار دەهاتە سلێمانی، پارەی کتێبەکانم بەشێکی فرۆشراوی بەناردو پاشتر ئەویشم بۆنارد، ئەویش پاشتر داغستانی من، بەرگی دووەمی بەکاغەزی بەر چاپکردبوو، بەڵام بەپەڕەی سپی وجیاواز لەچاپەکەی دانەیەکی بۆناردم، ئەم نامەیەی کەدەیخوێننەوە باسی دکتۆر هیمداد حسێن و(١٧٠)ژمارەی داغستانی من و کتێبە فرۆشراوەکان دەکات مێژووی نامەکە وەک بەڵگەو دیکۆمێنت بە بەرواری ١٤|٩|١٩٨٥ دەگەڕێتەوە، کتێبی (داغستانی من)ی ٢٥|٩|١٩٨٥ بەدیاری و پێشکەش بە ناردم تائێستا لەلام پارێزراون.

هەولێر
١٤|٩|٩٨٥
بەکاک یوسف محەمەد، کتێبخانەی خاکی
سڵاو…
ـــ کاک یوسف کەداغستانەکەم
هێنا سلێمانی(١٧٠)دانەم لات
بەجێ هێشت. نازانم چیت لێکردون؟
ئایا بەکتێبخانەکانت فرۆشتوە یان
لای خۆت ماوەتەوە؟
ئەگەر فرۆشراوە پارەکەم بۆ بنێرە
ئەگەر نەفرۆشراوە حەزدەکەم
بزانم چی بەسەرهاتوە.
ـــ وەعدم دابوو کەدانەیەکی سپی
داغستانت بۆ بنێرم، ببورە
کەنەمنارد، چونکە پێ ڕا نەگەیشتم…
ئێوارە بوو، کاک هیمداد گوتی:
بەیانی دەچمە سلێمانی پێ ڕا نەگەیشتم
بچمەوە ماڵێ …

برات عزیزگەردی

کۆپی دەستخەتی نامەکەی دکتۆر عەزیز گەردی
نامەیەک لەسلێمانییەوە:
٢٠٢٢|٦|٦

بۆ دکتۆر عەزیز گەردی ئازیزم
پاش سڵاوڕێز…
دکتۆرگیان من گەنجێک بوو تۆم ناسی، سەرەتا بەرھەمەکانتم بینی و خوێندمەوەو پاشان خۆتم بینی و تۆم خۆشویست، کاتێکیش بویت بەھاوڕێم و بەرھەمەکانتم ل□ ئامێزی خۆشەویستی و خوێندنەوەدا لە ئامێزگرت، زیاتر بەتۆ و بەرھەمە بێوێنەو نایابەکانت و بەزمانە بێگرێو گۆڵەکانت سەرسام بووم، زیاتر تۆ وەک گەنجینەو سامانێکی ئەم گەلە لام گەورەترو گەورتربویت و بوێتە یەکێک ل□ مەزنەکانی نێو کتێبخانەی کوردی ک□ مەڵ□ یەکی گەورەت بەوێنەی ڕەشکەیەک گەنمی قەندەھاری بەگوڵەوەت خستە نێو خەرمانی پ□ بەرەکەتی کتێبخانەی کوردییەوەو ئەو خەرمانە مەعریفیی و ڕۆشنبیرییەت دەوڵەومەند ودەوڵەمەند ترکرد، ک□ ئێمە شانازی بە بوونتەوە دەکەین، ئێستا ک□ تۆ ل□ نێوجێدا بەدەم ئازارەوە دەتلێیتەوەو ل□ بەرگریدای، ئێمە خەمێکی قوڵمان لەناخدا ھەڵگرتووەو چاوەڕێی سەرفرازی و چاکبوونەوەی تۆ دەکەین، تا دەست بدەیتەوە ژێرباڵی خەرمانی پ□ بەرەکەتی مەعریفەو زانستت، دوبارە وەک ڕەزە بە بەرھەمەکەی دامێنی قەڵای سەربەرزی ھەولێرەکەمان بت بینین.
دکتۆرگیان، ئێمەی خوێنەرو قوتابیەکانت، تۆمان خۆشدەوێت و تۆمان لەیادەو قەت بیرمان ناچیتەوەو فەرامۆشت ناکەین، خوازیاربووین بەزوترین کات بەتەندروستییەکی باشەوە، بتبینین و بەدیدارت شادبین ب□□□ام بەداخەوە زوو بەج□ د□ھ□شتین و ئێمەت ل□ بێنازی کتێب و وەرگێڕاندا بەجێھێشت. یادت بەخێر وڕۆحت ئارام.

دڵسۆزت: یوسف محەمەد بەرزنجی
سلێمانی ٦|٦|٢٠٢٢

بەشێک لە بەرھەم و خەرمانە پ□ بەرەکەتەکەی دکتۆر عەزیز گەرد

*بەشێک لە بەرھەمەکانی مامۆستا عەزیز گەردی :
نوسین ولێکۆڵینەوە

- ئەدەب وڕخنە ساڵی ١٩٧٤
- چەشەی ئەدەبی
  - پ□خشانی کوردی سا□ی ١٩٨٧
  - □□وانب□ژی ٣ ب□رگ ١٩٧٢ـ ١٩٧٩

- ئەدەبی بەراوردکاری، ساڵی ١٩٧٨
- ئەدەبی بێگانان ٥ بەرگ ١٩٨٥
- سەروا ساڵی ١٩٩٨
- کێشی شیعری کلاسیکی کوردی بەراوردکردنی لەگەڵ عەروزی عەرەبی ساڵی ١٩٩٩
- رابەری کێشی شیعری کلاسیکیی کوردی ٢٠٠٣
- کێشناسی کوردی
- فەرهەنگی کێشناسی
- فەرهەنگی مەم وزینی خانی
- شیخ ڕەزای تاڵەبانی، لێکۆڵینەوە.

وەرگێڕان:

-سێ نیگار، چیرۆکی بەلەکاییف، ساڵی ١٩٧٦

- ئافرەتی کورد لە تورکیا ١٩٨٣

داغستانی من، ڕەسووڵ حەمزەتۆڤ، دوو بەرگ ١٩٧٩- ١٩٨٥
- چیرۆکەکانی ئیزۆپ، برایانی ئیزۆپ ساڵی ١٩٨٤
- ژیانی ئافرەتی کورد، هێنی هارەڵد هانسن، ساڵی ١٩٨٤
- کۆمەڵەی لادێیی کوردستانی هاوچەرخی عێراق بەرامبەر نوێبوونەوە،لیژێک ژیکیل ساڵی١٩٩٩
- ئەفسانەی کوردی، م.ب ڕۆدینکۆ، ساڵی ٢٠٠٠

-ئەفسانەو ڕازی کوردی، عەلی ئەشرەف دەروێشیان,٢٠٠٠

-کوردوزمانی کوردی،توفیق وەهبی، ساڵی ٢٠٠٢

-کاریگەری گۆرانی لەسەر کوردیی ناوەڕاست، میشیل لیزنبەرگ ساڵی ٢٠٠٤

-ڕەوشی ئابووری و کۆمەڵایەتی کوردی ڕەواندز، ساڵی ٢٠٠٥

-ئەفسانەی کوردی، ئەدیخانی جەلیل، ساڵی ٢٠١٠

-ئەفسانەی هەنگاری، فال بیرۆ، ساڵی ٢٠٠٨

-ئەفسانەی ژاپۆنی

-ئەفسانەی سلاقی، پاڤێڵ دۆبشسکی

-ئەفسانەی فیرعەون

-ئەفسانەی هیندی

-ئەفسانەی چینی، ساڵی ٢٠٠١١

-ئەفسانەی پێست سورەکانی ئەمریکا،ویلیام ترێیچ لارند، ساڵی ٢٠٠١١

-ئەفسانەی ئێرانی

▪ ئەفسانەی تورکی، ساڵی ٢٠١٢
- ئەفریقی،ساڵی ٢٠١٢
▪ ئەفسانەی ئەڵمانی، ساڵی ٢٠١٢
- ئەفسانەی ئەرمەنی (چارلز دونیتگ)ساڵی ٢٠٠٦
▪ دەنکە هەنار،کۆمەڵێک ئەفسانەی ئازەربایجانییە،ساڵی ٢٠٠٨
-داستانی حسەن کورد وچەند هەقایەتێکی تر، ئەحمەد ئازەر ئەفشار
▪ درەختی چل داستان، ساڵی ٢٠٠٧
- ئەگەر خۆر بمرێ (ئۆریانا فالاچی) (ڕۆمان(ساڵی ٢٠١٣
▪ پیاوێک (ئۆریانا فالاچی) (ڕۆمان(، ساڵی ٢٠١٣
- پێنێلۆپێ لە جەنگدا (ئۆیانا فالاجی)،ساڵی ٢٠١٢
-ژیان و جەنگ و هیچی تر (ئۆریانا فالاجی)ساڵی ٢٠٠٨
-گفتوگۆ لەگەڵ مێژوودا (ئۆیانا فالاجی)
- ئافرەت ڕەگەزی بێ کەڵک (ئۆیانا فالاجی)
- ئەو پیاوەی بە تەنیا سەفەری کرد (کۆنستانتین گریگۆ) (ڕۆمان)
- ئاشورا،عەلی ئەشرف دەروێشیان، ساڵی ٢٠١١
▪ وەرزی نان، عەلی ئەشرەف دەروێشیان، ساڵی ٢٠١١
- بیرەوەرییەکانی مامۆستایەک
- بەرنامەی خوێندن
- پەنگ لە ڕۆژی دەیەمدا (کۆمەڵە چیرۆک(
▪ پیاوانی بەیانی
▪ بەرکوتەکی ژیانم، یەلجینی بەلەشینکە،ساڵی ٢٠١٣
▪ چەند لاپەڕەیەک لەسەربردەی خۆم، سدرەددین عینی،ساڵی ٢٠٠٥
-زارا عەشقی شوان، (محەمەد قازی) ساڵی ٢٠٠٧
-کۆوەتی دەمەنتاری، ساڵی ٢٠٠٤
▪ ڕۆمیۆ جولێت، ولیم شکسپیر، ساڵی ٢٠٠٩
-ج□□ای ئازا
-چیرۆکین ناو بەندیخانە
-حاجی موراد، تۆلستۆی (ڕۆمان) ساڵی ٢٠١٤
-حەفت گفتوگۆ
-خوا و شەیتان (تۆلستۆی)
-خەڵک بەچی دەژی
ڕۆمیۆو جولێت و مەم و زین
-ساڵانی هەورین دوودوو (عەلی ئەشرەف دەروێشیان)
-سولی ١٨ (عەلی ئەشرەف دەروێشیان)
-شا عەباسی گەورە

- قوتیل (ئەلفەس دەدە)
- قەڵبە (عەزیز نەسین)ساڵی ٢٠١٤
- قەننە
- کچەی فەرماندە (پۆشکین) ساڵی ٢٠١٥
- کۆمیدیا دووە بەرگ (دانتی ئەلیگیری) ساڵی ٢٠١٥
- گەڵەکانی چەلم و مێژویان
- گەشتەکانی گەلیڤەر
- لاوەچ ، مەنسوری یاقووتی، ساڵی ٢٠١٤
- کرمانج، مەنسوری یاقووتی، ساڵی ٢٠١٤
- چرایەک لەسەر هادیان کە، مەنسوری یاقووتی،ساڵی ٢٠١٢
- تەلخون، سەمەدی بهرەنگی، ساڵی ٢٠١١
- لەشکری روسی لە جەنگی عێراقدا
- لەگەڵ منداڵانی گوندەکەماندا
- ماینی چل جوانوو
- مەسەلەکە
- نامەیەک بۆ ئەو کۆرپە نەرینەیەی کە هەرگیز لەدایک نەبوو
- نامەیەک لە پەکینەوە پیرل س بک (ڕۆمان)ساڵی ٢٠١٣
- هەقایەتی کوردەواری سێ دەتمام
- هەقایەتەکانی مەشدی گەلین خانم، ل.ب، ستن
- هەقایەتی بەغدایی، نبنستاس ماری کەرمە
- هەندێ باوەڕی ئاینی مەندائی
- هەندێ بەستەی کوردی
- یەزداندەخت
- بەرسیلە، زەکریا تامر، ساڵی ٢٠١٩

سەرنج: ئەم وتارە بەرلەمەرگی ناوادەی مامەستای بەگەرد دکتەر عەزیز گەردی نوسراوە، بەداخەوە ئەمەڕۆ ٢٠٢٢-٦-٦ کەچی کردوو بەجێیهێشتین… بۆیە کاتی وەفات و لەدونیا دەرچونم بۆ زیادکرد.

٢٠٢٢-٥-٥

زمانی سیاسیەت زمانی ڕۆشنبیر…

زانا ڕەزاق

سەرەتا خۆی سیاسەت هونەرە هونەری بەڕێوەبەبردنی بوارەکانی کۆمەڵگایە سیاسییەکانیش ئەو هونەرە بە بەڕێوەبەبردنی کۆمەڵگا دەگرنە ئەستۆ ،خۆی دەبێ سیاسییەکان کەسانێکی لێهاتوو خاوەن ئەزموون بن هەروەها بەپێی کۆمەڵگا و دەوڵەتەکانی دەوروبەر مامەڵە بکات یانی دەکرێ بە نەو خەڵکی خۆیی و کۆمەڵگا بە زمانێکی ڕاشکاو باسی زۆر شت بکات بەلام هەموو شت نا چونکە ئەمە بۆ ئەمەی کوردستانی باش نیە لەبەر ئەوەی داگیرکەران چاویان لەسەر ئێمەیە و هەموو کات ئەوان لە ئێمە دەترسن دەشبێ بەپێی قۆناغ ئاستی بەهێزی بێهێزیی خۆی و بوارەکانی کۆمەڵگا مامەڵە بکات یانی بۆ نموونە، سیاسییەکان و سەرکردەکان بەپێی ئاستی بەهێزی خۆیان هەم لەنێو هێزەکانیان هەمیش بەهێزی پەیوەندییان لەگەڵ هێزەکانی تری کۆمەڵگا هەمیش بەهێزی بوارەکانی کۆمەڵگا هەنگاو بهاوێژن یان بە شێوەی تر سالانێک باسی مافەکان دەکەی دوای سالانێک کە بەهێزتر بووی داوای زیاتر دەکەی پاشانیش هەرئاوا بەلام بە مەرجێوە دەبێ پەیوەندی باش بێت لەنێو خۆیی و خەڵکی کۆمەڵگا هەمان شێوەش بە هێزەکانی تری کۆمەڵگا.

کاتێک وتمان دەبێ بە خەڵکی کۆمەڵگای خۆی لە زۆر شت ڕاشکاو بێ بەلام بە دەوڵەتە دراوسێیەکان جۆرێکی تر بێ بە مامەڵە کردن لەگەڵیان بەس دەبێ هەستیاربن هەروەها کاتێک لەگەڵیان دادەنیشن دەبێ خوێندنەوەیەکی دروست بۆ کەسەکانیان و پشت قسەکانیان بکەین …

دووەم زمانی ڕۆشنبیرەکان یانی بلەین ڕۆشنبیر کەسێکە جیاوازترە لەسیاسیەکان ئەو کەسێکە یان کەسانێکن ڕەخنە لەکەمو کورتییەکان دەگرن و بەدیلی باشتر ئامادە دەکەن هەروەها ئەرکێکی ئەوان ئەوەیە کە خەڵکی کۆمەڵگا هۆشیار بکەنەوە تاک دروست بکەن بەهەمان شێوە دەکرێ ڕۆشنبیرانێک ئەرکێکی گرنگتر بگرنە ئەستۆ ئەویش ئەوەیە خەڵکی وولاتە داگیرکەرەکانیش هۆشیار بکەنەوە لەستەمی دەسەلاتدارەکانی ئەو وولاتانە یانی لە هەموو دونیا وولاتان و سیاسیەکان پەیوەندییان لەگەڵ یەکتری هەیە بەتایبەت لەگەڵ دەوڵەتە دراوسێیەکان ئەمەش بەشێکین لەو دونیایە و سیاسیەکانمانیش بەشێکن لەو سیاسیانەی وولاتەکان بەلام زۆر گرنگە ڕۆشنبیری ئێمە هەم خەڵکی کۆمەڵگای خۆمان هۆشیار بکاتەوە هەمیش بچێتە نێو مێشکی مرۆڤەکانی

کۆمەلگاکانی وولاتە داگیرکەرەکان خەلک□ی لەسەر ئەو شتانە هۆشیار بکاتەوە کە حکومەتەکانیان دژی ئێمە کردوویانە.

جا ئەوە خۆی زۆر گرنگە چونکە لێرەدا خالێک هەیە زۆر گرنگە ئەویش ئەوەیە کاتێک سیاس□ت□کانمان مامەلە لەگەل وولاتە داگیرکەرەکان دەکەن خەلکی ئێمە هەیە ئەوانیش جۆرێک لە جۆرەکان خۆشدەوێ یانی سیاس□ت□کانی ولاتە داگیرکەرەکان ئەوانی خۆشدەوێ ووردە ووردەش کاریگەری لەسەر دروستدەکات پێویستە خەلک لەوە هۆشیار بێت و بزانن کاتێک مامەلە لەگەل ئێمە دەکەن مانای ئەوەنیە دۆستی ئێمەن یان لێدوانی ئەوان لەکەنالەکان و میدیاکان بە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بگوازینەوە کاتێک دۆستی ئێمەن خەلکی ئێمە ژێردەستەی ئەوان نەبێ.

تێبینی هۆشیار کردنەوەی خەلک و مرۆڤەکانی ئەوان بەڕێگایەکی باش دەزانم چونکە ئەگەر ئەوان ووردە ووردە هۆشیار ببنەوە هەروەها مێشکیان لە پەروەردە ناتەندروستیە ڕزگار ببێت بێگومان ئەمە سەرەتایەکی باش دەبێ.

یاسای ئێستای هەڵبژاردنی کوردستان ی□ک□ لە باشترینی جیهان… عەلی مەحمود محەمەد

لە سەروبەندی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم ئەوەی بیوتایە سەرۆکی هەرێم راستەوخۆ هەڵبژێردرێت بۆیان کفرێکی گەورە بوو, لە کاتێکدا سستەمە چاکەکانی جیهان ئەوانەن کە پەرلەمانین و سەرۆك راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێت تێیدا, دواتر هەر ئەوانەی سوکایەتیان بە رای جیاواز دەکرد دەنگی دەنگدەرانیان بردە پەرلەمان□و لەسەر سینییەك زێڕینین پێشکەش پارتیان کرد, وەك بینیمان بەڕێز نێچیرڤان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان بووە سەرۆکی هەرێم, لە رێگەیەکی دیکەوە دەنگەکانیان بە پارتی فرۆشت, وا نەبوایە بۆ کاندیدی پارتی هێنانەوەی پەنجاو یەك لە سەد لە دوو خولیشدا ئەستەم بوو نەك 82%.
سەرۆکی هەرێمی کوردستان کە دەسەڵاتی زۆر زیاترە لە سەرۆکەکانی فینلەندا, نەمسا, پورتوگال, زۆرینەی وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات

کە بە هەڵبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پۆستەکە لە چوارچێوەی سیستەمی پەرلەمانیدا, تەنانەت لە سەرۆکی باشوری ئەفریقا کە ب□ سیستەمی سەرۆکایەتی ناسراوە, تیایدا سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت, لێ پەرلەمان مافی گۆڕینی هەیە کەی خواستی بێت, وەك چۆن یاکوب زۆمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسیەکەی لادا, کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بۆ سەرکەوتن کرد, تیایدا توانی” 69,69% و 65,90% ” دەنگەکان بهێنێتەوە.
ئەو ترسەی هەمان بوو ل□ سیستەمە پەرلەمانیەکەی برادەران, کە بە نەڕەو دروشمەوە نەك بە عەقڵەوە بانگەشەیان بۆی دەکرد, تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد, خۆشیان جاهیل بوون بینینیان تەنها بەرپێی خۆیان بوو, گفتوگۆ لە گەڵ جاهیلدا خۆکوژییە, هەڵبژاردنی سەرۆك بوو لەناو پەرلەمان, پەیوەندی بە ئازادی و دیموکراسی و چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە نەبوو کە ئیدعایان دەکرد, بەڵکە پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هۆڵی پەرلەماندا مەزاد بکەن و لە بەرامبەریدا شتێك وەربگرن, ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر راستەوخۆ هەڕاج بکەن, ساناترین رێگا دەنگی پەرلەمانتارانە بۆ فرۆشتن وەك کردیان, ئەم قسەیەم پێنج سەڵ لەمەوپێش وتووە, لەسەریشی جوێن باران کرام.
لە جیهان 45 وڵاتی کۆماری پەرلەمانی هەیە (زۆرێك لە وڵاتانی ئەوروپا لەم تەرزەن) , لێرەدا سەرۆکی وڵات بە دوو جۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن و باشترین و دیموکراسیترینیانن تەنانەت لە چاو سیستەمەکانی دیکەی هەڵبژاردنیشەوە, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, بە هەردوولایانەوە کەمتر لە 25%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن.
ئەوەی ئەمانە بیری لێد□ک□ین□وە بەرژەوەندی هەنووکەییە نەك پرۆژە بۆ جێکەوتنی دیموکراسی و نوێنەرایەتی زۆرینە و دیموکراسیەت و قازانجی داهاتووی پرۆسەی سیاسی, ئەم هەڵپەی گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنەش بەو ئاقارەیا ئەنجامەکەی دەڕوات, دواتر وەك وتەنی زۆریان دەبێت کاڵەك بە ئەژنۆ بشکێنن, چونکە ئەنجام زیانی بۆ پەزەکانیان دەبێت.
دوو خاڵ جێگای سەرنجە ئاماژەی پێ بدەین, لە لایەك ئەوان خەڵکی کوردستان بە دواکەوتوو دەزانن, پێیان وایە کوردستان لە ئاست ئەو یاسایە نییە کە هەیە, لە کاتێکدا خەڵکی کوردستان هوشیاری زۆر لە پێش پارتە سیاسیەکانەوەیە, وە پێیان وایە گۆڕینی یاساکە ئەگەری زیادکردنی کورسی لێدەکرێت, لە کاتێکدا پێشەنگی سیاسی بیر لە دوارۆژ و کۆی پرۆسەکە دەکاتەوە نەك بەرژەوەندی هەنووکەیی کە لەوەشدا ئەگەری هەیە پێشبینییەکەیان پێچەوانە دەکەوێتەوە, بە

تایبەت بە پارتە مام ناوەندییەکان" یەکگرتوو, نەوەی نوێ, کۆمەڵ, گۆڕان, لیستە نوێکان وا دەبن", چونکە لە ئەساسدا پارتی لەگەڵ سستەمی بازنەیی خۆ هەڵبژاردنی تاك بووە " دیداری تەمەن- ل240″.

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان ڕێژەیی یەك بازنەیی کراوەی زێدەی بەهێزە,لە جیهاندا 80 وڵات پێیەوە لە سستەمی هەڵبژاردنی ڕێژەیی دەکەن, یەك بازنەیی کراوەی بێسنوور, یان چەند هەرێمی"کوردستان هەرێمەکە بە خۆی", یاخود ڕێژەیی بێ سنوور بۆ چوونە پەرلەمان"نموونە سستەمی هەڵبژاردنی ئیسرائیل هەموو وڵات وەك هەرێمێندا یەك بازنەیە لیچ ڕێژەی 3,25% دیاریکراوە بۆ چوونە پەرلەمان", کاتی خۆی کە ئەم یاسایە دوای هەموارەکان چەسپیووە, لەگەڵ بەشداری پێکردنی کەتاکان زیاتر مۆرکی تاڵەبانی پێوە دیار بووەو خواستی بووەو خۆزگەی بە هەمواری یەکەم یاسای هەڵبژاردن خواستووە "مام جەلال دیداری تەمەن -بەشی دووەم ل232-233 ", کەچی ئێستا کوڕەکانی دەیانەوێت بیگۆڕن.
یاسای هەڵبژاردنی کوردستان هەرێمی کوردستان وەك ئاماژەمان پێی دا یەك بازنەییەو ڕێژەییەك بۆ چوونە ناو پەرلەمان دیاری نەکراوە, ماوەی بەهێز کە تا کورسییەکان دەبەن, نموونەی ئەم یاسایەو یاسای هەڵبژاردنی وڵاتی هەرێمێنداو کرواتیا و ئەنگۆلا(داخراوە), ئەوروپا(باقی ئەقوا نییە), زۆر وڵاتی دیکەیە بۆ دیاریکردنی هەڵنانی ڕێژەی لانی کەم بۆ چوونە ناو پەرلەمان, نەك وەك ئەوەی پەرلەمانتار ع م وتی ئەم سستەمە باوی نەماوە, بەڵکە پێچەوانەکەی تەواو ڕاستە جیهان بەرەو ئەو دەڕوات, چونکە ئەو سستەمە دیموکراسیترینیانە, نوێنەری زۆرینەی زۆری بەشداربووانی دەنگدان دەچێتە پەرلەمانەوە, ئەو خۆی ئاگای لە جیهان نییە...... لەم یاسایە نوێنەری زۆرترین بۆچوونە سیاسییەکان دەچێتە پەرلەمانەوە, کەمترین دەنگ دەفەوتێت و بە نوێنەر دەبن لە چوارچێوەی دەنگدەراندا (هەرچەندە لە پرۆسەی سیاسیدا ڕۆژ بە ڕۆژ متمانە بە سستەمی پەرلەمانی لاواز دەبێت و ڕێژەکانی دەنگدان دادەکشێن ڕوو لە خوار, من لایەنگری سستەمی دیموکراسی ڕاستەوخۆم), لەو وڵاتانەی بازنەکانی هەڵبژاردنیش لەسەر بنچینەی هەرێمەکان دابەش کراوە لە سستەمی بازنەیی نەك شارو قەزاو ناحیە.

بەراوردێك لە نێوان دوو نموونە لە باوترین سستەمەکانی هەڵبژاردنی جیهان

دەمەوێت بە بەرچاو رونی زیاتر دوو نموونە لەسەر سستەمی رێژەیی یەك بازنەو بازنەیی زۆر بازنە بهێنمەوە, ئەوجا بەراوردەكیان بكەین, لە دوا هەڵبژاردنی پەرلەمانی هۆڵەندا كە بە باشترین سستەمی هەڵبژاردنی جیهان دێتە ژماردن, تەنها نوێنەری 1,99%ی دەنگدەران بیچ بەش بوونە لە نوێنەرایەتی و نمایندەیان نەچێتە پەرلەمانەوە, لە كەی 37 پارتی بەشداربوو وە هیچ هاوپەیمانیەتییەك دروست نەكراوە, لە پرسەكە 17یان بوونەتە خاوەند كورسی پەرلەمان, لە بەرامبەردا نوێنەری 98,1%ی دەنگدەران لە ناو پەرلەمانن, لە كاتێك رێژەی لانی كەمی دەنگ هێنان 0,67% داندراوە بۆ چوونە پەرلەمان, لە كوردستان ئەو رێژەیەش دیاری نەكراوە.
نموونەكەی دی هەڵبژاردن لە سستەمی بازنەیی هەر لەو وڵاتانەی بە پیتی ه ن وەردەگرین كە ئەویش هیندستانە, لە هیندستان لە هەڵبژاردنی 19-5-2019 نرخی كورسییەك لە كەدا 888هەزار دەنگ بوو, وەلێ بۆ پارتی دەسەڵاتدار بهاراتا جاناتا 756029 دەنگ بوو, پارتی ناوبراو 2229076879 دەنگی هێناوەتەوە دەكاتە 37,30%ی دەنگەكان و 303 كورسی بردووە, بە 10 پارتی هاوپەیمانیشی لە هاوپەیمانی نیشتمانی دیموكراتی كە 30 كورسیان بردووە نرخی كورسییەك هەر وا بووە, كەچی پارتی كۆنگرەی نیشتمانی ئۆپۆزسیۆن 119,495,214 دەنگی هێناوەتەوە كە دەاتە 19,46% ی دەنگەكان تەنها 52 كورسی بردووە , هەر كورسییەك بە ئەو 2297984 دەنگ وەستاوە, ئەویش هاوپەیمانی یەكگرتووی پیشكەوتنخوازی پێك هێناوەو بە هەموویانەوە 110 كورسیان بردۆتەوە, 9 پارتی ناو هاوپەیمانیەتییەكە چوونەتە پەرلەمانەوە بە ئەوانیش نرخی كورسییەك هەر وایە, نرخی كورسییەك بۆ پارتی كۆنگرەو هاوپەیمانەكانی 3,4 جاری نرخی كورسی پارتی بهاراتا جاناتا بووە.
لە هەڵبژاردنەكەی گشتی 5 هاوپەیمانی بە هەڵبژاردنەكە پێك هێنراوە, زیاتر لە 75%ی پارتەكان ئەگەر هاوپەیمانیان پێك نەهێنایە ناچوونە پەرلەمانەوە. لە هەمان هەڵبژاردن حیزبی شیوعی ماركسی 10744908 دەنگی هێناوەتەوە 3 كورسی بردووە, بیوجە جاناتا دیل 10174021 دەنگی هێناوەتەوە 12 كورسی بردووە بەهۆی هاوپەیمانیەتی لەگەڵ بهاراتا جاناتاوە , كۆنگرەی نەتەوەیی جامۆ كشمیر 280356 دەنگی هێناوەتەوە 3 كورسی بردووە, چونكە هاوپەیمانی پێك هێناوەو نرخی كورسی لە هەرێمەكەیان و زۆری كاندید هۆكار بوونە بۆ دەرچوونی, لە بەرامبەردا پارتی راشتریا جاناتا دال 6632247 دەنگی هێناوەتەوە نەچۆتە پەرلەمانەوە, دەبینین نا دادی زۆر لە سستەمەكە هەیە .
بە گشتی زیاتر لە 50 ملیۆن دەنگی لیستە بچوكەكان كە لە بان 609 پارتی سیاسی بوونە هیچ نوێنەرەكیان نەچۆتە پەرلەمانەوە .

بەم خوێندنەوە سەرەتاییە بۆ هەروو ئەزموونی هۆڵەنداو هیندستان دەتوانین جیاوازی دادپەروەری یاسای هەڵبژاردن لە هەردوو وڵات بەراورد بکەین.

سستەمی هەڵبژاردنی کوردستان پێویستی بە گۆڕین هەیە؟؟

یاسای هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان یاسایەکە بە ئیمتیاز دیموکراسییە لە چوارچێوەی سستەمی سیاسی باودا, ژمارەیەکی کەم بۆچوونی سیاسی و پارت و لیست بە نوێنەر دەمێننەوە, ژمارەیەکی کەمی دەنگی دەنگدەر بە نوێنەر دەبن لە پرۆسەکە, بۆیە بە بڕوای من وەك یاسا لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا باشترینە لە جیهان, وەلێ وەك جێبەجێکردن خراپترینیانە, کە خراپ جێبەجێ دەکرێت, چارەسەر گۆڕینی یاساکە نییە بەڵکە چاککردنی خراپییەکانە و تەشخیسکردنی دروستی نەخۆشییەکەیە.
وەك وتم یاساکە لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا چاکترینە, بە هەموارکردنی یاساکە خراپتر دەبێت, تا بازنەکان بچووکتر بکرێنەوە, شانسی هێزە کۆنەکان لە ئاغاو دەرەبەگ و کۆنە موستەشارو دەوڵەمەند و پارتی دەسەڵاتدار خاوەند دەزگای راگەیاندنی زەبلاح و ….زیاتر دەبێت, وە ململانێ توندتر دەبێتەوە, فشارو دەنگ کڕین و گرژی و گزی زیاترو توندتر دەبێت, هەنگاوەکیشە بە سەرکەوتنی نەوەی موستەشارەکان, بۆیە باشترە خراپییەکان پرۆسەکە پێ کرێتەوە نەك باشەکەش بگۆڕدرێت دەرگا لە بەردەم خەڵکی عەوام دابخرێت لە بەشداری سیاسی.
گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنی کوردستان لە بەرژەوەندی زۆرینەی حیزبەکان بە مام ناوەندییەکانیشەوە نییە,کە ئەحمەقانە دوای هەلاکە کەوتوونە, سیاسەتی کەری دەزە چارەنووسی هەر مەرگە. گۆڕینی ئەم یاسا گورزەکیشە لە پرۆسەی سیاسی بە نەوەکانی داهاتوو, ئەستەم دەبێت بە لیست و پارتی نوێ بتوانن بچنە پەرلەمانەوە, دەرگای گۆڕانی سیاسی لە ڕێگای هەڵبژاردنەوە دادەخات.
ئەگەر ئاراستەکان روو لە پارتی بێت, ئەوا ئەو 31 ساڵە لەمەوپێش شەڕەی لەسەر سەپاندنی سستەمی بازنەیی ئەنگلۆ ئەمەریکی کردووەو سانایە بگەڕێتەوە سەری.
لە کۆتادا ینك و پدك سستەمی بازنەییان دەوێت, بە تایبەت پارتی لە 1991ەوە ئەوە خواستی بووە, ئەوکات ئەنجام وەك ئەمەریکاو بەریتانیا و زۆرینەی ولاتانی کۆمەنوێلس ” 58 وڵات بازنەیین, نموونەی هیندستانمان هێنایەوە”پایەی دوو حیزبی دەچەسپێت لە کوردستان, پرۆسەی سیاسی ستەپ دەکات و دەرگا لە بەردەم هێزەکانی

دیکە دادەخرێت.
جیا لەوانەش هەزی خاوەند پرنسیبی باوەڕ تەنها بیر لە بەرژەوەندی خۆی ناکاتەوە, بەڵکە پێشکەوتنی پرۆسەیەکی بە گرنگە, ئاراستەی روو لە داهاتووە.

ئەدی چی بکرێت؟

بۆ چارەسەرکردنی کێشەی هەڵبژاردنی کوردستان کێشەی دیکەی زۆری هەیە وایکردووە هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان ببێتە خراپترین هەڵبژاردن لە جیهان, تەواو پێچەوانەی یاسای هەڵبژاردنەکەی, کۆمەڵێك هەنگاو هەیە پێویستە بنرێت بۆ چارەسەرکردنیان, وەك ئاماری نوێی دەنگدەران و پاککردنەوەی لیستی دەنگدەران لە ناوی مردووان, دروستکردنی لیستی دەنگدەرانی پێکهاتەکان بە کۆتاکان, دیاریکردنی لانی زۆری خەرجیەکانی هەڵبژاردن و دیاریکردنی سەرچاوەی پارەکان و ئاستی بەخششەکان ناوخۆو راگەیاندنی ناوەکانیان, قەدەغەی بەخششی بێگانە, قەدەغەی تەمویلی ولاتانی دەوروبەر, سزادانی توندی لیستەکان بە ئەنجامدانی جموجۆڵ لە رۆژی دەنگدان لە ناو شوێنەکانی دەنگدان و دەرەوەی, سزادانی قورسی پارتەکان لە بەرامبەر دەنگ کڕین بە بێبەشکردنیان لە کورسی ئەو ناوچانە, چاودێری وردی پرۆسەی دەنگدان و ژماردن و راگەیاندنی......هتد, دەشێت دەیان خاڵ دیاریبکرێن بۆ رێگا گرتن لە ساختەکاری و دەنگ کڕین و لاوازکردنی رۆڵی ولاتانی بیانی لە کاریگەرییان لەسەر ئاراستەی دەنگدنەکان و لاواز کردنی رۆڵی پارە لە هەڵبژاردنەکاندا .
لە کۆتاییدا دەڵێم پارتی و یەکێتی دژی هەمواری یاسای هەڵبژاردن نین, هەمووارکردنەوە تەڵەیەکە ناویانەتەوە تا کەموکوڕیەکان دیکەی پێ بشارنەوە, ئەوان لە کۆتادا ئارەزوویانە کوردستان بکەنە 100 بازنەی هەڵبژاردن.
ئەم زانیاریانە ببینن:
https://en.wikipedia.org/wiki/2021_Dutch_general_election
https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Indian_general_election
http://drawmedia.net/page_detail?smart-id=10406

کورتە چیرۆک/ ئەو هەستانەی نابنە شیعر بەس دەگەیین... گۆران سەباح

پووشە لە سەتاقان، ماڵیان لە پشت گەرماوی کوردستانە. دیار نەبێ، خەڵک سوێند بە سەری دەخۆن. دیاریش بێ، ڕایدەگرن و پێی ڕادەبێرن.
لە نێو ماست، مەرەگەی بامیە، لە هەر شوێنێکدا، موو ببینێت، سەری پەنجەی شەهادەی بە زمانی کەمێک تەڕ دەکات، مووەکەی پێ دەنێتە دەرێ و تاوێک لێی ورد دەبێتەوە. ئەم قسەیەی بەناوبانگە، "ژیان لەم تاڵە مووە باریکترە، بپسێ، دەپسێ."
مێروو، مێش، مێشوولە بکەوێتە نێو چای، بە سەری پەنجەی شەهادەی بە ئاستەم پاڵێکی پێوە دەنێت و نوقمی دەکات، پاشان دەریدەهێنێت و بەشێنەیی دەیخاتە نێو کلێنکسێک. ئەمەشی هەیە، "مێشوولەیەکی مردار لە یەک ملیۆن مرەقی بە هەست بەنرخترە."
لە گوانی مەڕ، پێی کەشکە، گوێی ئەسپ، قونی مەیموون، چاوی کوندەبەبە ورد دەبێتەوە. بەردەوام پرسیار دەکات. کە دەڵێن بۆچی بانگدان هەیە لە ئیسلام، خەڵک پێیان وایە کفری دەکات. کە دەڵێن بە دەستیبایە سێ ساڵ قوتابخانەکانی دادەخست و مامۆستاکانی دەکردە شوان، وەزیرەکانیشی دەکردە گاوان، خەڵک پێیان وایە شێت بووە.
"قاپت شووشتییە ئەوڕۆ؟" مام عەوڵای دوکاندار پیاوەکانی چواردەوری خۆی دەخاتە پێکەنین. "ئەدی گەسک؟"
پووشەی خاوەن ژن و منداڵ سڵ ناکاتەوە لە پلاری پیاوانی گەڕەک. لای پیاوەکانی بەردەم دوکانی مام عەوڵا ڕادەوەستێت و سڵاو ناکات. یەک یەک سەیریان دەکات و لە دڵی خۆیدا دەڵێت، "ئەو مام عەوڵایە، چار مانگیش دەبێ گانی نەکردییە، پێوەی دیارە؛ ئەو کەریمە کەرە هەموو ڕۆژە لە ژنەکەی دەدات؛ ئەو ساڵحە چاوچنۆکە ڕۆژێ یەک هەزار دەداتە ژنەکەی بۆ مەسرەفی مارێ؛ ئەو حاجی تەهایە دوو ژنی هەیە و دوو حەجیشی کردییە، لەسەر پشیلەش پاز نادات."
"ئەو قاقەزانە چییە؟" مام عەوڵا دەیپچڕێنێت. "ناکا شیعر و میعران بنووسی لە مارێ؟"
پێکەنین. هەر یەکە لە ڕاستە خۆی پلارێک داوێت:
"هەستی ناسکە."
"ژنی خۆی خۆش دەوێ بابە."
"لە ئیشی ناو مارێ گەڕێ. چما شیعریشی پێ دەنووسن؟"

“عەجایب، پیاوی وا پەیدا بوونە ئەو عەیامەی.”

پووشە تەماشای کاغەزەکانی دەستی دەکات. خەیاڵی بۆ ئەوە دەڕوات دوایین شیعری خۆی بۆ ئەوان بخوێنێتەوە:

وەرە با دەمان یەقین کەین
بەوەی هەمانە
وەرە با دوور بین لە چەڵەسی
وەک دەوانە
ژیانی سادە زۆر خۆشترە
وەک عاریفانە

هەرچەندی دەکات، ناتوانێت خەیاڵەکەی بکاتە ڕاستی. پێیاندا دەخوێنێتەوە و دەڕوات. مام عەوڵاش زوو یاوەرەکانی دەمکوت دەکات، “نا، لێی گەڕێن، بێتامی مەکەن.”
یەک لە پیاوەکان ددانی پێدادەنێت، هیچیان وەک پووشەیان پێ ناکرێت.
“قسەیەکیش بە هەق بکەین،” مام عەوڵا کیلەیەک تەماتە بە منداڵێکی پارچەڕە دەکێشێت و بەڕێی دەکات. “بە سەری ئەو پووشەیە، ئەوەی ئەو دەیکات لەگەڵ ژنەکەی، سیفەتی پێغەمبەرمانە.”
“صلی اللە علیە وسلم.” هەموو پێکرا وا دەڵێن.
هەندەی نەماوە بگاتەوە ماڵ. خەیاڵ دەیبات، دێتە پێش چاوی، کە پەلەی دووەمی شیعرە تازەکەی بە خێزانەکەی دەخوێنێتەوە:

وەرە با هیچمان نەوێ
سروشت نەبێ
وەرە با بۆنی خاک کەین
هەر لە باخ بین
موڵک و ماڵ هیچ نییە
بەس سەرئێشەیە

پێڵاوەکەی دەخاتە نێو دۆڵاب. سڵاو لە خێزانەکەی دەکات لە مەتبەخ، پشتملی بۆن و ماچ دەکات. دوای خۆگۆڕینی، گەریە و دەرپێکوتەکەی دەشوات و هەڵیاندەخات. دە سفرە ڕادەخات و قاپ و مەلاک و پەرداخ و سەوزە و ماستاو دادەنێت. لە کاتی نانخواردندا، منداڵەکەیان دەگریت، پووشە ناهێڵێت خێزانەکەی هەستێت، خۆی دەچێت ژیری دەکاتەوە. دوای نانخواردنیش، قاپەکان دەشوات.
کارەبا فیز دەکات، پووشە دەچێ لێی بداتەوە. دێتەوە و دەڵێی فیزی نەکردووە. گەرما تین بە منداڵەکەیان دەبات. خێزانەکەی دەتەقێتەوە بەسەر خاوەن مەلیدە و حکوومەتدا. ئەمە برینی دەکولێنێتەوە و دەست

دەکات بە گلەیی لە پووشە، "نەدەبا ئیشەکەت بەجێ بێڵی، دەبێ خۆت
لە گەلی بدەی، هەمووی هەر گەندەڵن."
پووشە منداڵەکە ژیر دەکاتەوە و لە بەرانبەر خەزانەکەی خەیاڵ
دەکات شیعرێکی بۆ بخوێنێتەوە:
پێمدا بڕژێ، دەت خاڵی کە
هەرچی دەبێ، خەتای منە
هەرچیت نییە، لێی بەرپرسم

بە پرتەپرتی ژنەکەی دێتەوە هۆش خۆی. هەرچەندی دەکات ناتوانێت شیعرەکەی بۆ بخوێنێتەوە. گوێیەکانی لای پرتەپرتە، مێشکی لای هەستەکانی. دێتە بەرچاوی هەستەکانی دەگەیین و دەبنە درەختێک لە ناوەڕاستی ژووری دانیشتن. لک و پۆپی درێژ دەبنەوە بە نێو مەتبەخ، ژووری نووستن، هۆڵ و تەنانەت سەربانیش. هێندەی نابات، درەختەکە خانووەکەیان دادەپۆشێت. وردە وردە تەواوی گەڕەکەکەش.

ئەکادیمیستی ناوداری کورد، عەزیز گەردی، ماڵئاوا!… دکتۆر نووری تاڵەبانی

ئەدیب و نووسەر و وەرگێڕی ناوداری کورد، مامۆستا عەزیز گەردی بە یەکجاریی ماڵئاوایی لێکردین. بەم بۆنەوە بابەتی زۆر بڵاوکرانەوە لەلایەن زۆر لایەنی ئەدەبی و ڕۆشنبیری و سیاسیی، بە پێویستی دەزانم ئاماژە بۆ ڕۆڵی ئەو کوردە دڵسۆزە بکەم بۆ هاوکاریکردنی (دەستەی قانوونی باڵای کورد)، کە لە ساڵی هەزار نۆسەد و نەوەت و دوو، بە بڕیاری خولی یەکەمی پەرلەمانی هەرێم دامەزرابوو بۆ هاوکاریکردنی پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان. ئەندامانی دەستەکە سێ قانووونناسی ئەو دەمە بووین، بەندەو خوالێخۆشبوو حاکم ڕەشید عەبدولقادر و دکتۆر عەبدوڕەحمان ڕەحیم. حکومەتی هەرێم جێگای بۆ دەستەکە دابین نەکردبوو، بۆیە ماڵەکەی خۆم کردبووە بارەگای ئەو دەستە قانوونیە. ڕۆژانە ئەو دوو ئەندامانەی دی دەهاتنە ماڵەکەمان تا کاتژمێری دووی پاش نیمەڕۆ دەمانەوە.

کەسێك داوای لە خواڵێخۆشبوو مامۆستا عەزیز گەردی نەکردبوو هاوکاریمان بکات، ئەو لەوەدەمە مامۆستا بوو لە یەکی لە قوتابخانەکانی هەولێر، بە پایسکل دەهات بۆ وەرگرتنی ئەو پرۆژە قانوونانەی دەستەکەمان ئامادەی دەکردن، تا بیانکاتە کوردی. ئێمە لە دەستەکە هیچ توانایەکمان نەبوو تا بیخەینە بەردەستی، بە دەستی خۆم پرۆژەکانم دەنووسییەوە، چونکە کۆمپیوتەرمان نەبوو و کەسێکیان دەستنیشان نەکردبوو هاوکاریمان بکات بۆ نووسین، یان لانی کەم فۆتۆکۆپیکردنیان پێش ناردنیان بۆ سەرۆکایەتی حکومەت و پەرلەمانی هەرێم. کاك عەزیز بۆ ئەوەی کەسێك هاوکاریی بکات، بە پایسکلەکەی دەهاتە ماڵەکەمان بۆ وەرگرتنی ئەو پرۆژە قانوونانەی ئامادەمەمان دەکرد، پاش چەند ڕۆژێك خۆی بۆی دەهێنایەوە. ئەویش کۆمپیوتەری نەبوو، بەدەستی خۆی، پاش وەرگێڕانی بۆ سەر زمانی کوردی، دەینووسییەوە بۆی دەهێنایەوە، لەگەڵ نوسخە عەرەبییەکە، کە بە دەسخەتی من یان خواڵێخۆشبوو کاك د. عەبدوڕەحمان رەحیم دەنووسرا.
پێشتر کاك عەزیز گەردیمان نەدەناسی، بەڵام ئەو دەیزانی دەستەکەمان خەریکی ئەو ئەرکەیە و کەس هاوکاریمان ناکات، ڕۆژێك سەردانی کردین و ئامادەیی دەربڕِی بۆ هاوکاری کردنمان. هەتا دەستەکە بەردەوام بوو لە کارەکانی، ئەویش بەردەوام بوو لەگەڵمان.
هەزار سڵاو لەگیانی پاکی ئەو کوردە دڵسۆزە.

تۆ پزیشکیت، یان واعیز..!؟

شەماڵ بارەوانی

هەبێت ئایین باشترین ڕێگایە بۆ فریودان و قۆستنەوە و بەکارهێنانی لە پێناو جوڵاندنی هەست و سۆزی خەڵکێکی سادە لەوح و خوش باوەڕ و لە خشتە بردن و خۆڵکردنە چاویان.
کەمنین ئەوانەی لە ڕێگای بەکارهێنانی ئایینەوە، دەوڵەمەند بوون، بوون بە پەرلەمانتار، دوکانی سیاسیان دانا و خۆشترین ژیانیان بەخۆیان لە سەر حیسابی خەڵکێکی ئایەنداری بەستە زمان دابین کرد.

جامن هەندەی عەیب نەبیت، دەیهینم و دەیبەم و هەر کەدەکەیم بۆ ناکرێتەوەو لێی تێناگەم، ئەوەیە، کە ئەو پزیشکە بەڕێزەیش من کە

چەند بەرنامەیەکی موتابەعە بکەم، ڕێک هەمان شتی لێ بەدیدەکەم،
نازانم لە خولی داهاتوو بە تەمای خۆ کاندیدکردنە، یان مەبەستێک و ئامانجێکی تری هەیە،
کە هێندە فۆکەس دەخاتە سەر هەندێک تەوەر و بەلای ئاقار و ئ□استەیەکیان دا خواردەکاتەوە، کە هەمووی ئامانج و ڕێگا و پەیامی ئیسلامی سیاسی و فێندەمێنالیستەکانە!؟

هەر بەڕاستی
مرۆڤی تاک ڕەهەند و تێڕوانین تۆتالیتار هەمیشە هەوڵدەدات و دەیەوێت هەموو ڕوانگەکانی تری دەرەوەی بازنەی ئیدەلۆژیا و بیر و باوەڕەکەی خۆی، تیرۆر بکات و بسڕێتەوە.

مەعلومە
کۆمەڵی کراو و شارستانی و پێشکەوتوو و مۆدێڕن، بە تەنها شۆێنی ئایینێک و مولکی فیکرێک و تاپۆی ئ□استەیەک نییە،
بەڵکو چۆن مەعبەد و ئاتەشگا و کلێسا و مزگەوتی تیایە، ئاواش سۆزانیخانە و باڕ و مەلها.
چۆن مرۆڤی ئاییندارى تیایه، ئاواش بێ ئایین و ئەتایست و مولحید و گومانگەرا.
چۆن مەلا و واعیزی تیایه، ئاواش کچە مۆدێل و گۆڕانی بێژ و شاجوان و سەکسفرۆش.

لەوەها کۆمەڵێکدا:
ئینجا ئازادیت د□□یتە باڕ، یان مزگەوت، نوێژ دەکەیت یان نایکەیت، کەس بۆی نییە بێت و تەداخولی ژیانی تایبەتیت بکات و فرمانت بە سەردا بکات و زۆریت لێ بکات و پێت بڵێت: یا دەبێت نوێژ بکەیت و مۆڵەتت تەنها سێ ڕۆژە، گەر نوێژ نەکەیت سەرت لەلاشەکەت جیا دەکەینەوە، یان جگە لەو ڕێگا دیکتاتۆریانە و داعشگەرایانە هیچ ڕێگا و چارە و هەڵبژاردنێکی ترت لە بەردەمدا نییە!

لە کۆمەڵی کراوە و پلورال و شارستانیدا،
هیچ کەسێک و بە هیچ پاساوێک و لە ژێر هیچ ناوێکدا،
بۆی نییە بێت و پێت بڵێت بۆ تەنورەکەت کورتە و تەسریحەی قژت بەو ستایلە ڕێکخستووە، بۆچی ناچیتە مەعبەد و ڕیشت دڕێژناکەیت؟
یان با فلان فیلم چونکە ماچی تیایە و فیسار سایتی پۆڕن ئەخلاقی خەڵک تێکدەدات دایخەین.
لە کۆمەڵی مۆدێڕن و سیکۆلار و پلورالدا،

هەڵبەت لوتکەی ئەخلاق ئەوەیە: تۆ وەکو خۆت و بە پێی دەگم و بیر و باوەڕی خۆت بژیت و لێش گەڕێن بامنیش بە پێی بیر و باوەڕ و قەناعەت و بە ئازادی بەخۆم بژیم.

ئاخر ئەوە لوتکەی داعش بوونە:
تۆ باوەڕت بە فرەیی(پلورالیەتی) ئایینی، سیاسی و کۆمەڵایەتی نەبێت و خۆت و ئایین و ڕوانینەکانت لە خەڵک بکەیت بە حەقیقەتی ڕەهاو یەقینی سەرو گومان و کابەی هەموان و ، خەڵکی ناچاربکەیت، کە دەبێت هەموان بە پێیەکانی تۆ هەنگاو بنێن و بە ئەقڵیەتی تۆ بیربکەنەوە و بە گوێچکەکانی تۆ ببیستن و بە چاوەکانی تۆ ببینن!

کاکە خۆ بە زۆر نییە من نوێژ ناکەم و نایەمە مزگەوت و باوەڕم بەو بیر و باوەڕەی تۆ نییە.

من هەرگیز گلەییم لە بابایەکی ئیسلامی سیاسی، یان سەلەفیزمەک نییە، ئەوان دیارە لەکوێوە ئاو دەکرێتە ئاشی ئیدۆلۆژیاکەیان و سەر بە چ بەستەڕەک و دەگمەکن و ئەقیدە و بیر و باوەڕیان سەبارەت بە سیکۆلاریزم و مەدەنیەت و مافەکانی ژن و ئازادیەکانی تاک و ئاژەڵ دەستی و هەموو شت دەستیەک چییە و ئاشکرا مەعدەن و هەموو شتێکیان دیارە کە چەندە داعشگەرا و تۆتالیتار و ڕاسیزم و دەمارگیرن.

بەڵکو کارەسات ئەوەیە تۆ نە مەلابیت و نە واعیز و نە کاهین، نە بستەک ڕیشت هەیە و نەیش شەڕواڵت کورتە و نە ئیسلامی و نە سەلەفیزم و نەیش لە کەناڵیکی ئاراستە سەلەفیزم و ئیسلامی و ئایینی بیت، بەڵکو گەنجکەی شێوە مەدەنی و سەکسوکە پان بیت و لە کەناڵەک بیت لە ڕۆژی چوارشەممە یەکەم ڕۆژی پەخشی خۆت دەستپێبکەیت وەکو هەمایەک بە پیرۆزی ئەو ڕۆژە لای ئێزدیەکان و گەڕانەوە بۆ مێژووی باو باپیرانی بەر لە ئیسلام، کەناڵەکی بە ناو عەلمانی بیت، کەچی پزیشک بیت و وەکو واعیزەکی ئیسلامی و پیاوەکی ئایینی و بە دەی ئیسلامیەکان قسە بکەیت و جارەک هاوسەرگیری کچەکان لە گەڵ کوڕی نەرگەلە کەشەکان پڕۆتستۆبکەیت و جارەکیش داوای ڕاگرتنی ماڵپەڕە سەکسیەکان بکەیت!
ئەرێ بەڕاست تۆ پزیشکیت، یان واعیزا!؟

ماوە تەوە بڵێم:
هەڵبەت زۆربەی ئەوانەی لە سۆشیاڵ میدیا پشتگری ئەو داوا داعشیانەی ئەو پزیشکە واعیزەیان کردبوو درەی دەکەن و خۆشیان شەوەکانیان بە دیار سایتە شین و پەمەییەکان بەڕێدەکەن.

ئاخ
مردن لە کوێی دوو ڕوویی کوشتمی.

وەک هەر بەیانییەک… شیعری نەوزاد بەندی

هەموو بەیانییەک ،
لە خەو هەڵئەسی ،
دڵت گیراوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
هەنگاوێک ئەبوو هەڵبهێنرایە و
هەڵنەهێنراوە ..
هەموو بەیانییەک ،
تاوێرە بەردێک
ڕێک لەسەر سنگی تۆ دانراوە ..
ئەتەوێ هەڵسی ،
نازانی بۆچی ..
نازانی بۆ کوێ ..
هەرچی جێ هەیە ،
هەرچی ڕێ هەیە ، بە قوڕ گیراوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
بۆ تابلۆی ژیانێک ،
ئەبوو بیکێشین ،
نەک نەمانکێشا ،
فڵچە وسکێچ و کاغەزەکەیشی
نازانین لە کوێ فڕێمانداوە ..!
هەموو بەیانییەک ،
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
زۆرت پێباشە چاو نەکەیتەوە ..
ئەو گشت پێڵاوە بزماراویانە ،
لەسەر تەوێڵ و چاوت وەستاون ،
نەبینیتەوە ..

ئاخر ناخۆشە هەر بەیانییەک
وەک سەدان هەزار بەیانی تر بی ،
هیچ ڕووی نەدا بێ..
هیچ نەگۆڕا بێ ..
بچووکترین خەم نەسڕا بێتەوە ..
هەر ئەشکەنجەکەی دەیەها ساڵ بێ،
…ن□ بڕا بێتەوە ..
هەرچی ڕێگا یە،دڕک دا یپۆشیوە ..
دەرگا داخراوە ..
هەرچی پەنجەرە و دەلاقە هەیە ،
دژە هەتاوە ..
هەور دژە باران ..
ئاغا دژە نان ..
هەرچی ئەبینی ،
مات و ڕوخاوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
هەرچی دەرد هەیە ..
هەرچی بەرد هەیە ،
وەکو خۆی ماوە ..

ئەوە جەنگی ئابوورییە کە کارایی زیاتری هەیە نەك جەنگی سەربازیی… زاهیر باهیر

مێژوو و ئەزموونەکان پێمان دەڵێن جەنگ، هەر جۆرە جەنگێك بێت دۆڕاوی سەرەکی زۆرینەی دانیشتوان و هاووڵاتیانن لە خەڵک□ ه□زار و ئاساییەکە. کۆتایی هەموو جەنگێکیش بە سەرکەوتنی لایەنێك لە هەڵگیرسێنەرانی جەنگ کۆتایی دێت و دۆڕانی ئێمە. جەنگی نێوانی د□س□□□ادارن، دەوڵەتەکان هەر جۆرێك بن جەنگێکی ڕەوا نییە و پشتگیرکردنی هەر لایەکیان هەڵە و نادروستە.
لە جەنگی ئۆکرانیا و ڕوسیادا، لە لابەلاکردنەوە و بەدەستهێنانی

ئامانجەکانی جەنگەکە پێشبینییەکانی هەردوو لا بۆ هەڵە دەرچوون. پوتین وا پێشبینی دەکرد کە لە دوو هەفتەدا یاخود لە مانگێکدا دەتوانێت ئۆکرانیا داگیربکات و دەسەڵاتدارانی ئۆکرانیا بۆ مەرامەکانی خۆی ملکەچ بکات. ئەمریکا و ڕۆژئاوا و ناتۆش وایان پێشبینی دەکرد کە ڕوسیا لە ماوەیەکی کەمدا تێدەشکێی و قۆناخی سەردەمیش لە قۆناخی مەترسی ڕوسیا و شەڕی سارد و گەرم تێدەپەڕێنن و پشتی وڵاتانی وەکو چین و بێلەڕوس و ئێران و سوریا و وڵاتە دەستەکانی دیکەی ڕوسیا دەشکێنن. بەڵام واقیع پێچەوانەی بیرکردنەوە و تاکتیکەکانی هەردوولایان ڕۆیشت.

ڕۆژ بە ڕۆژ ئەو ڕاستییە دەردەکەوێت کە چەکی گەمارۆدانی ئابووریی و فشار خستنە سەر ڕوسیا و تەریککردنی زیاتری، بە زەرەری ئەمەریکا و ئەوروپا و سەراپای جیهان گەڕایەوە زیاتر لەوەی کە ببێتە چەکێك بۆ چۆکدادانی ڕوسیا و کشانەوەی لە ئۆکراینا و ڕازیبوونی بە مەرجەکانی ئەمەریکا و هاوپەیمانەکانی* .

شەڕەکە سەد ڕۆژی تێپەڕاند و ئامارەکان و بەڵگەکان ئەوە دەردەخەن ئەوە وڵاتانی ڕۆژئاوا و تا ڕادەیەکیش ئەمەریکایە کە لە پێگەیەکی لاوازی ئابووریدان، کە بە دوایدا لاوازی پێگەی سیاسی و کەمەڕایەتی و دەسەڵاتیان دێت. هەر ئەمەشە کە ئێستا هەر هەموویان ڕازین بە وتووێژ و دانوستاندن بەڵام لە هەڵوێستی بەهێزیی ئۆکرانیاوە نەك لەم پێگە لاوازەی ئێستایدا تاکو هەژموون و کرێدتی خۆیان و ئۆکرانیاش بپارێزن . بەڵام وڵاتێک چەند شار و شارۆچکەیەکی داگیرکرابێت زۆریکش لە ئۆفیس و کۆمپانیا و گەڕۆکەکانی نیشتەجێبوونی وێرانکرابێت و لە سنوری دەریای ڕەشەوە ئابلوقە درابێت، چۆن دەکرێت کە بەهێز بکرێت بۆ کاتی وتووێژ؟

هەر هەموویان بە نهێنی ئەوە دەدرکێنن کە چارەیەکیان نییە جگە لە سازشکردن و وتووێژ لەگەڵ پوتین –دا ، بەڵام تەنها ئەمریکایە و هەندێك لە ئابووریناسەکان و ڕۆژنامەنوسەکانن کە بە ئاشکرا ئەوە دەلێن.

چەند ڕۆژێک پێش ئێستا هێنری کیسنجەری کۆنە وەزیری دەرەوەی ئەمەریکی و سیاسەتمەدار وتی " ڕەنگە کۆتایی شەرەکە بەوە بێت کە ئۆکرانیا بەشێك لە خاکەکەی لەدەست بدات" بایدن و ئەوانی دیکەش نایشارنەوە کە تاکە ڕێگایەك وتووێژ و دانوستاندنە. ڕۆژی سێ شەمە، 31/05 ، جۆ بایدن بە ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمزی وت " داگیرکردنی ڕووسیا بۆ سەر ئۆکرانیا لە ڕێگەی دیپلۆماسییەوە کۆتایی دێت بەڵام ئەمریکا دەبێت چەک و تەقەمەنی بەرچاو دابین بکات بۆ ئەوەی بەرزترین کاریگەری لەسەر مێزی دانوستانەکان بدات بە ئۆکرانیا".

ئەم وەرچەرخانە لە بۆچوون وهەڵوێستدا چۆن ڕووی دا؟

لە کاتێکدا زیاتر لە 40 دەوڵەت هاوکاری و هاوپشتی ئۆکرانیایە، بە سەدەها ملیار دۆلار هەم وەکو کۆمەکی مرۆیی بە ئۆکرانییەکان و هەم وەکو دانی چەك و تەقەمەنی قورس بە سوپای ئۆکرانیا دراوە. ئەمە جگە لە سەرفکردنی وەخت و پارەی دیکە لە ڕاهێنانی بڕێک لە سەربازانی ئۆکرانیا لەسەر بەکارهێنانی چەکە نوێیەکانی کە لە ئۆکرانیا و پۆڵەنیا و لە بریتانیا بەڕێدەکرێت بە چونی پسپۆڕ و شارەزایانی وڵاتانی ناتۆ بۆ ئەو وڵاتانە.

لە سیاسەتی بۆیکۆتی نەوت و غازی ڕوسی، ڕوسیا نەك هەر زەرەری نەکردووە بەڵکو بە هۆی فرۆشتنیانەوە بڕی قازانجی نەوت و غازی، بەرزتر بۆتەوە. بە گوێرەی ئامارێکی نوێ لە چوار مانگی یەکەمی ئەمساڵداساڵی 2022 دا، پوتین شانازی بە زیادە حیسابی ئەستاوە دەکات کە بە بڕی ٩٦ ملیار دۆلار (٧٦ ملیار پاوەند) – بەهای غاز و نەوت زیادی کردووە کە سێ ئەوەندەی ژمارەی هەمان ماوەی ساڵی 2021 دەکات.

کاتێک یەکێتی ئەوروپا لە سەرەتای ئەم هەفتەیەدا قەدەغەکردنی بەشێکی خۆی لە هەناردەکردنی نەوتی ڕووسیا ڕاگەیاند، ڕووسیا بەمەش زەرەری نەکرد بەڵکو قازانجی کرد، چونکە تێچووی نەوتی خاو لە بازاڕەکانی جیهاندا بەرزبووەوە و ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کە ڕووسیا سوودێکی دیکەی دارایی بەدەستبهێنێت.

ڕووسیا هیچ کێشەیەکی نییە لە دۆزینەوەی بازاڕی جێگرەوە [بەدیل] بە وزەکەی، هەناردەی نەوت و گاز بۆ چین لە مانگی نیساندا زیاتر لە سەدا 50 لە بەرانبەر ساڵانی پێشترا زیادی کردووە. هەروەها هیندستان هەر لە سەرەتاوە دوو ئەوەندەی ساڵانی پێشو نەوتی لە ڕووسیا کڕیوە و دایناوە لەبەر ئەوەی پێشبینی ئەم بارودۆخەی دەکرد. کڕینی نەوتی ڕووسیا لە لایەن هیندستانەوە و دەوامدان بە سیاسەتی ئاشتی لەگەڵ ڕووسیادا ئەمریکا و تەواوی وڵاتانی ڕۆژئاوای لە هیندستان نیگەران کرد . هەر زوو وەزیری دەرەوەی بریتانیا خۆی گەیاندە هیندستان و ویستی دەسەڵاتدارانی ئەوێ بە هەڵوەشاندەنەوەی ئەو سیاسەتە ڕازی بکات . بەڵام نەك هەر ئەوان ڕازی نەبوون کورد وتەنی کچی خۆیان نەکردە قوربانی کوڕی خەڵکی، بەڵکو جوابێکی ئاواشیان پێدان سەیان کردن و جارێکی دیکە نەتوانن ئەو داوایە لە حوکمڕانانی هیندستان بکەن.

سەرباری ئەمانەش سندوقی دراوی نێودەوڵەتی مەزەندە دەکات ئەمساڵ ئابووری بە ڕێژەی لە سەدا 8.5 دابەزێت بەهۆی داڕمانی هاوردەکردن لە ڕۆژئاوا. بەرزبوونەوەی هەڵئاوسانی پارە لە وڵاتانی گروپی 7 دا [G7] کێشەیەکی ترە. لە بەرواری 18/05/22 ڕێژەی هەڵئاوسانی پارە

لەو وڵاتانی گروپی 7 دا ئاوا بووە: بریتانیا بە ڕێژەی لەسەدا 9، [بەرزترین ئاستی لە ماوەی 40 ساڵدا] ئەمریکا لە سەدا 8.3 ، ئەڵمانیا لەسەدا 7.14 ، کەنەدا لە سەدا 6.8 و ئیتالیا لەسەدا 6 ، فەڕەنسا لە سەدا 4.8 ، یابان لە سەدا 1.2 .

هەڵئاوسانی پارەش یانی بەرزبوونەوەی تێچووی ژیانی خەڵك كە هەر هەموو شتێك گران بووە و گرانتریش دەبێت . هەر بۆ نموونە لە بریتانیادا کە نرخی غاز لە مانگی نیساندا بە ڕێژەی لە سەدا 54 سەرکەوت، لە مانگی ئۆکتۆبەردا ئەم ڕێژەیە زیاتر سەر دەکەوێت دوای ئەوەی کە گرێبەستی نێوانی حکومەت و کۆمپانیاکانی غاز لەسەر وەستانی بەرزبوونەوەی نرخ لە ڕادەیەکدا ، کۆتایی دێت ، ئەو کاتە وا پێشبینی دەکرێت کە ماڵێکی ئاسایی نرخی غازیان لە نێوان 700 بۆ 800 پاوەند لە ساڵێکدا زیاتر بدەن.

لە ئەنجامی جەنگەکەدا، ئابووریی ڕۆژئاوا ڕووبەڕووی قۆناغێکی گەشەسەندنی خاو یان نەرێنی و بەرزبوونەوەی هەڵاوسانی زیاتری پارە دەبێتەوە. ئابووریناسەکان پێشبینی ئەوە دەکەن کە بارودۆخەکە دەگەڕێنێتەوە بۆ ساڵانی حەفتاکانی چەرخی پێشوو کە هەڵئاوسانی پارە زۆر سەرکەوت. لە لایەکی دیکەوە بەڕێوبەری بەرنامەی جیهانی خۆراک دەڵێت: “لە ئێستادا، سایلۆکانی دانەوێڵەی ئۆکرانیا پڕن. ئەمە لە کاتێکدا44 ملیۆن کەس لە جیهاندا بەرەو برسێتی دەچن “ یەکێتی ئەوروپا نەك هەر پێشنیاری ڕاگرتنی دانی پارەی بە ڕوسیا لەلایەن وڵاتانی نزیک لە ڕووسیاوە کردووە، بەڵکو یەکێتی ئەوروپا دژایەتیشیان دەکات. بەڵام ئەمە کارێکی لۆژیکانە نییە چونکە هەندێك لەو وڵاتانە زۆر پشت بە سووتەمەنی بەردینی دەبەستن؛ ئەڵمانیا 12%ی نەوتەکەی و 35%ی غازەکەی لە روسیا دەکڕێت، هەندێ لە سەدا 15 ، ئەو ئامارانەش لە هەنگاریا زۆر زیاترن. ڕەنگە سزاکان زیانیان بە توانای قەرزکردنی ڕووسیا گەیاندبێت، بەڵام تەنها بەرزبوونەوەی لە سەدا 70ی نرخی غازی جیهان، هاوسەنگیی [باڵانسی] پارەی ڕووسیای زیاد کردووە. زیادەی مامەڵەی بازرگانی ڕوسیا بە گوێرەی حیسابی ئێستای، بە پێی بانکی ناوەندییەکەی، لە ئێستا لە سێ هێندەی ئاستی پێش شەڕەکە، زیاترە.

ئەمانە هەموی تا ڕادەیەك دەمان گەیەنێتە ئەو ڕاستییە کە سزادانی ڕوسیا بە ئاشکرا زیان بەو وڵاتانە دەگەیەنێت لە ڕۆژئاوا و ناوەڕاستی ئەوروپا کە ئەو سزایانە دەسەپێنن. ئەم گەمارۆیە نرخی دانەوێڵەکانی بە ڕێژەی لە سەدا 48 بەرزکردۆتەوە بە بەراورد بە ساڵی 2019، ئەمەش بازاڕەکانی وێران کردووە، بەتایبەتی لە سەرانسەری ئەفریقادا. هاوکاتیش بەهای ڕۆبڵ گەر چی لە سەرەتادا شکا بەڵام ئێستا هەڵساوەتەوە و بەرزیش بووەتەوە. ڕوسیا لەو

گەمارۆیەکە لە سنوری ئۆکرانیا لەسەر بەندەرەکانی دەریای ڕەشی داناوە کە ناهێڵێت دانەوێڵە و بەرهەمەکانی دیکەی ئۆکرانیا هەناردەی وڵاتانی دیکە بکرێت ، روسیا گەنمەکەی خۆی بەو نرخەی کە دەیەوێت دەیفرۆشێت . کەواتە هەندێك لە زەرەر و زیانەکانی شەڕەکە هەر خودی شەڕەکە و سزادانەکانی ڕوسیا، خۆیان قەرەبووی ڕوسیا دەکەنەوە. بە واتایەکی دیکە ڕوسیا جەنگەکە بە پارەی وڵاتانی ڕۆژئاوا دەکات.
لەم ماوەیەدا ئەمەریکا و ناتۆ و وڵاتانی ڕۆژئاوا بۆیان سەلمێنرا کە چیدی ئەم شەڕە لە ڕێگای جەنگی سەربازییەوە نابرێتەوە و ئەمەریکا و وڵاتانی هاوپەیمانی ئۆکرانیا چی تر ناتوانن هاوکاری ئۆکرانیا بکەن. دەبێت بیر لە کردنی سازش و وتووێژ لەگەڵ پوتین-دا بکەنەوە و بایدن لە ڕۆژی دووشەممە، 23/05 گەیشتە ئەو قەناعەتە و ڕایگەیاند کە ئەمریکا “سیستەمی موشەکی کە توانای گەیشتنە ناو ڕوسیای هەیە ” بە ئۆکرانیا نانێرێت. . لەوەدەکات پاش قسەکردنی نێوانی پوتین و سەرکردەکانی فەرەنسا وئەڵمانیا کە ڕۆژی شەمە، 28/05 بۆ 80 خولەك ئەنجام درا کە لەو تەلەفونەدا پوتین هۆشداری لە بەردەوامی گواستنەوەی چەکی ڕۆژئاوایی ئەمەریکی بۆ ئۆکرانیا داوە. لەوە دەکات ئەو هەڕەشەیەی پوتین هەڵوێستی بایدن-ی گۆڕیبێت کە وڵاوەی ئەوەی دەکرد کە سیستەمی موشەکی دوور هاوێژی مەدای 165 کیلۆمەتری بۆ ئۆکرانیا بنێرێت. تا ئێستا تەنها ئەو موشەکانە دراون بە ئۆکرانیا کە مەدای هاویشتنیان لە 70 کیلۆمەتر تێپەڕ ناکات ئەویش بەو مەرجەی کە نەنرێت بۆ ناو ڕوسیاوە.

ئەنجامگیریی

ئەوەی کە ئێستا ڕوونە بە گوێرەی ئەو زانیاریانەی کە لە بەردەستدایە ئەوەیە کە جەنگی جیهانی سێیەم ڕوونادات گەرچی ڕەنگە ئەم شەڕە ماوەیەکی دیکەش هەر بەردەوام بێت. ئۆکرانیا بە تەواوی وێران بووەو ئاوەدانکردنەوەی لە ئێستادا بە بڕی زیاتر لە تریلیۆنێك دۆلار خەمڵێنراوە ، نزیکەی 11 ملیۆن کەسی ئاوارە بووە کە بەشێکیان لە وڵاتانی دیکە بوونەتە پەنابەر. هاوکاتیش لەوە ناکات کە پوتین بە بێ مەرج لە ئۆکرانیا بکشێتەوە و ئەوروپاش بۆیان دەرکەوت کە گەمارۆ و سزا ئابورییەکانی کە لەسەر ڕوسیان دانا زیاتر لەسەری خۆیاندا شکاوەتەوە، ئەنجامی ئەمەش لە لایەن هاوڵاتیانەوە بە هیچ شێوەیەك قەبوڵناکرێت و ئەمە جەنگێکی ئابوورییە دژ بە خەڵکی و تەحەمول ناکرێت و سەرەنجام دەبێتە هۆی پرۆتێستی گەورە و ڕاپەڕینیش، بۆیە دەکرێت کە ئەوروپا

ئەم شەڕە کۆتایی پێ بهێنێت و سازش لەگەڵ پوتین-دا بکەن لەسەر حسابی زەوی و خاك و گیانی هاووڵاتیانی ئۆکرانیا.
گەر ئەمەش ڕووبدات کە گریمانی زۆری هەیە ، بێ گومان پوتین لەم جەنگەدا براوە دەبێت و چی تر ئەمەریکاو سەرکردەکانی ئەوروپا ناتوانن بە هیچ تەماشای بکەن، هاوکاتیش بەها و ئەرزشی ناتۆ و پێشبڕکەی چەک لە لایەن ئەمەریکاوە وەکو پێشتر نامێنێت.

*تکایە بۆ زانیاری لەسەر گەمارۆ و سزای ئابووریی تەماشای ئەم لینکەی خوارەوە بکە کە من لەو وتارەی ناوەڕاستی مانگی مارت-دا پێشبینی سەرەنجامی گەمارۆ و سزا ئابوورییەکانم لەسەر ڕوسیا کردووە.

□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□…□□□□□□ □□□□□

زاهیر باهیر
04/06/2022
Zaherbaher.com

خودا لەنێوان ئەزموون و باوەڕ-2-… دڵشاد کاوانی

بەشی دووەم

گەلێ جاران لەسەر پرسە فەلسەفی بوونییەکان دا نووسەر و بیرمەندانی ڕۆژهەڵات تەنیا دەرچەیەکی تێگەیشتنی بوونی لە ڕێگای فەیلەسووفان و ئەزموونگەراکان و بوونگەرایی ڕۆژئاوا دا بەڕووی فکر و هزر دا دەکەنەوە، کەچی لە پاڵ ئەوە، ڕۆڵ و بایەخی ئەوە کەم دەکەنەوە کە ڕۆژهەڵات و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لانکەی ئایین و پرسە بوونییەکان بوون، لە ڕێگەی ئایین و باوەڕی جودا و ئیشراق و مەعریفەی عیرفان و پرسە بوونییەکان بووە، ، ڕۆژئاوا و فەیلەسووفەکانیان لە پێش گریکەوە تاهاتنی ڕێنسانس و ڕۆشنگەرایی هەر بەم تێز و پرسانەیان شەن و کەوی هزری خۆیان دەکردەوە. بۆیە

لە بارەی تێگەیشتن لە بوونی خودا لە نێوان ئەزموونی و باوەڕ دا تێگەشتنم ڕۆژهەڵاتییانە بە باسەکە.

سەرەتا:.

چارەسەرکردنی کێشە بنەڕەتییەکانی ئایین و جیهانبینی
ناتوانرێت بنەماکانی جیهانبینی و پرسەکانی لە ژێر ڕۆشنایی ئەو مەعریفەی کە تەنیا لە ڕێگەی هەست و ئەزموونەوە بەدەست هاتوون، دەستنیشان بکرێت. چونکە ئەم جۆرە بابەتانە لە دەرەوەی بازنەی مەعریفە ئەزموونییەکانن و هیچ مەعریفەیەکی ئەزموونی ناتوانێت لێدوانی ئەرێنی یان نەرێنی لەسەر ئەم بابەتە بدات. بۆ نموونە بوونی خودا بە تاقیکردنەوەی تاقیگەیی ناتوانرێت بسەلمێنرێت یان پووچەڵ بکرێتەوە.

پێشەکی:.

مرۆڤ هەرکاتێک هەوڵی ئاشنابوون بە بیروباوەڕە بنەڕەتییەکانی ئایینی ڕاستقینە دەدات، سەرەتا دەبێت ڕووبەڕووی ئەو پرسیارە ببێتەوە، چۆن و بە چ شێوەیەک دەتوانرێت ناسنامەی بنەڕەتی ڕاستقینە بناسرێت؟ لە بنەڕەتدا ڕێگاکان بۆ ئاشنابوون بە جیهانی بوون چین؟ کام لەمانە هەڵبژێردرێت بۆ ئەوەی ئاگاداری ناسنامە بین؟

بەشی ئەپیستمۆلۆژی بەرپرسیارە لە گفتوگۆ و پێداچوونەوەی ستراتیژی و قووڵ بەم بابەتە. ئەم بەشەی فەلسەفە باس لە شوناسە جیاوازەکانی مرۆڤەکان دەکات و بەهاکانیان دیاری دەکات. کاتێک باس لە باسکردنی هەموو ئەوانە دەکرێت، زۆر لە ئامانجەکەمان تێدەپەڕین. کەواتە باسەکەمان بە ئاماژەدان بە پرسە پێویستەکان جێگەی ڕەزامەندی دەبێت. بەڵام ئەم پرسانە لە شوێنی گونجاودا بە وردی تاوتوێ دەکرێن و پێداچوونەوەیان بۆ دەکرێت

جۆرەکانی پەیوەندی:.

لە ڕوانگەیەکەوە دەتوانرێت شوناس دابەش بکرێت بەسەر چوار بەشدا.

1- زانینی ئەزموونی و زانستی (بە مانا زاراوەی تایبەت): ئەم جۆرە مەعریفەیە لە ڕێگەی تێگەیشتنی هەستەوە بەدەست دێت. بەڵام زیرەکیش ڕۆڵی هەیە لە ئەبستراکت و گشتاندنی تێگەیشتنە هەستیارەکاندا. هەروەک مەعریفەی ئەزموونی و زانستی لە دیسیپلینە زانستییەکانی وەک فیزیا و کیمیا و بایۆلۆجیدا بەکاردێت.

2- شوناسی هزری:

ئەم جۆرە شوناسە لە ڕێگەی تێگەیشتنی ئەبستراکت شێوە دەگرێت و زیرەکی ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لەم شوناسەدا. بەڵام هەندێک شت کە زیرەکن و دەتوانرێت تاقی بکرێتەوە، دەتوانرێت وەک سەرچاوەی بیرۆکە یان بەڵێنی عەقڵ بەکاربهێنرێت. لۆژیک و فەلسەفە و بیرکاری،سەر بە پێشەکین.

3- شوناسی ئایینی:
ئەم جۆرە شوناسە دوو قاتە. ئەم جۆرە زانیاریانە لەسەر بنەمای زانیاری پێشوەختە لەسەر سەرچاوەی متمانەپێکراو و لە وەسفەکانی گێڕەرەوەی متمانەپێکراوەوە بەدەست دەهێنرێت. شوناس هەموو ئەو شتانە دەگرێتەوە کە پەیڕەوانی هەموو ئایینەکان بە پشت بەستن بە لێدوانی رابەرانی ئاینییەکان وەریدەگرن. هەندێک جار متمانەپێکراوی ئەم جۆرە کەسانە زیاترە لە کەسانی هەستیاری و تاقیکراوی.

4. ناسینەوەی ڕاستەوخۆی هەستکردن:

ئەم جۆرە ناسینەوەیە وەک هەموو ناسینەوەکانی پێشوو نییە و پەیوەندی بە بوونێکی هەستپێکراوی دروستەوە هەیە بەبێ ئەوەی هیچ ئامرازێکی هەستکردن و شێوە لە مێشکەوە سەرهەڵبدات. لەم جۆرە شوناسەدا بوار بە هەڵە نییە. بەڵام ئەوەی کە بە شێوەیەکی باو بە مەعریفەی هەستیاری و ڕۆحی ڕاستەوخۆ وەسف دەکرێت، لە ڕاستیدا لێکدانەوەیەکی دەروونی کێشراوە بە مەعریفە کە بێ کەموکوڕی نییە.

جۆرەکانی جیهانبینی:.

دەتوانرێت جیهانبینییەکان بە پشتبەستن بەو پۆلانەی پەیوەندییەکان کە پێشتر دابەشکراون هاوبەش بکرێت:

1- جیهانبینی زانستی: واتە مرۆق لەسەر بنەمای مەعریفەی هەستکردن و ئەزموونی ئاگایە لە بوون بە گشتی.

2- جیهانبینی فەلسەفی: کە بە لۆژیک و هەوڵی فیکری بەدەست دێت.

3- جیهانبینی ئایینی: کە بە متمانە کردن بە سەرکردە ئاینییەکان و قبوڵکردنی لێدوانەکانیان بەدەست دێت.

4- جیهانبینی ئەرفانی یان مەعنەوی: کە لە ڕێگەی داهێنان و تێگەیشتن و ڕێبازی رازییەوە بەدەست دێت.

ئێستا با بزانین ئایا ب□استی دەتوانرێت ئەم چوار کێشە بنەڕەتییەی جیهانبینی چارەسەر بکرێت؟ دەمێنێتەوە بزانین ئایا پرسی وردبینی و پێشینەی هیچ کامیان دێتە بەرچاو یان نا.

ڕەخنە و ئاماژەدان بە هەڵە:.

پەیوەندی هەستیاری و ئەزموونی لە سنووری ناو□□کی ماددی و سروشتیدا کاریگەرە. لە ئەنجامدا ڕوونە کە ناتوانرێت بنەماکانی جیهانبینی و پرسە پەیوەندیدارەکان لە ژێر ڕۆشنایی ئەو مادەیەی کە تەنیا لە ڕێگەی ئەزموونەوە بەدەست هاتوون، دەستنیشان بکرێت. ئەمەش لەبەرئەوەی ئەم جۆرە بابەتانە لە دەرەوەی بازنەی مەعریفە ئەزموونییەکانن و هیچ زانینێکی ئەزموونی ناتوانێت لێدوانی ئەرێنی یان نەرێنی لەسەر ئەم جۆرە بابەتانە بدات. بۆ نموونە مەحاڵە بوونی خودا بسەلمێنرێت یان پووچەڵ بکرێتەوە لە ڕێگەی تاقیکردنەوە تاقیگەییەکانەوە (خوای گەورە لەم جۆرە بیرۆکانە بمانپارێزێت). چونکە دەستی ئەزموونی هەستکردن ئەوەندە بچووکە کە توانای دەست لێدانی کایەی سەروو سروشتی نییە، و ناتوانێت هیچ شتێک لە دەرەوەی سنووری سوژە ماددییەکەی بسەلمێنێت یان پووچەڵ بکاتەوە.

بۆیە جیهانبینی ئەزموونی و زانستی (جیهانبینی بە مانا تەکنیکییەکە، کە پێشتر باسمان کرد) جگە لە سەرابێک هیچی تر نییە. کەواتە بە مانای ڕاستەقینە ناتوانرێت پێی بڵێین جیهانبینی بەڵام لە سەرووی هەموو شتێکەوە دەتوانرێت پێی بڵێین ‘ناسنامەی ماددی. هەروەها ئەم جۆرە ناسیاوانە توانای وەڵامدانەوەی پرسیارە بنەڕەتییەکانی جیهانبینیان نییە.

بەڵام ئەو ناسینانەی کە لە ڕێگەی ئایینەوە بەدەست دەهێنرێن (وەک پێشتر باسمان کرد) دوو قاتن و دەبێت پێشتر پشت بە سەرچاوە یان سەرچاوەکانیان ببەستن. واتا مرۆڤ دەبێت سەرەتا دڵنیا بێت لە وەرگرتنی پێغەمبەرایەتی؛ ئەوکات قسەکانی بە ڕەوا دادەنرێت. بەڵام پێش هەموو شتێک دەبێت بوونی نێرەری پەیامەکە بسەلمێنین، واتا خودای گەورە. ڕوونە کە بوونی ڕەسەنی نێرەری پەیامەکە و پێغەمبەرایەتی هەڵگری پەیامەکە بەو پێیە بە بەڵگەنامەی وشەیی ناسەلمێنرێت. بۆ نموونە ناتوانرێت بڵێین کە قورئان دەڵێت “خودا بوونی هەیە”، بوونی ئەو سەلمێنراوە. بەڵام کاتێک بوونی خودا سەلمێندرا و ناسنامەی پێغەمبەری ئیسلام و ڕەسەنایەتی قورئان سەلمێندرا، دەتوانرێت بیروباوەڕی بچووکی تر جێگیر بکرێت. بە هەمان شێوە ڕەنگە سنووردارکردنی کاریگەر لەلایەن پەیامنێرانی متمانەپێکراو و سەرچاوەی متمانەپێکراوەوە پەسەند بکرێت. بەڵام

بیروباوەڕە بنەڕەتییەکان سەرەتا دەبێت بە جۆرێکی تر چارەسەر بکرێن. بۆیە تەنانەت ناسیاوانی ئاینیش بەتوانان لە چارەسەرکردنی پرسە بنەڕەتییەکانی جیهانبینی. بەڵام سەبارەت بە شێوازی عەرفانی و ئەشراقیی (اشراقی) لێدوان زۆرن:

یەکەم: جیهانبینی جۆرێکە لە ئاشنابوون، کە لە مانا (دەروونییەکان)ی مێشکەوە شێوە وەردەگرێت. بەڵام لە حاڵەتی ئینتەزیدا، هیچ شوێنێک بۆ ئەو دوو تێگەیشتنەی مێشک نییە. کەواتە گەڕانەوەی ئەم جۆرە مانایانە بۆ ئینتەزی جگە لە بێباکی و ناوانی هیچی تر نییە.

دووەم: لێکدانەوەی ئینتەزی و وەسفکردنیان لە جەستەی زمان و مانادا بەندە بە کارامەیی دەروونی تایبەتەوە، کە بەبێ هەوڵی فیکری درێژخایەن و شیکاری فەلسەفی مەحاڵە. ئەوانەی ئەزموونی لەو شێوەیەیان نییە لە ڕاستیدا هەمان وشە و دەربڕین بەکاردەهێنن کە یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکانی لادان و بەلاڕێدابردن.

سێیەم: ئەوەی لە ڕاستیدا لە ڕێگەی ئینتەزییەوە داهێنراوە، وێنە و وەسفە خەیاڵییەکانە کە لە مێشکدا کێشراون و لە زۆربەی حاڵەتەکاندا کەموکوڕی هەیە تەنانەت بۆ ئەو کەسەی کە خۆناسینی هەیە.

چوارەم: ئەو واقیعانەی کە مێشك لێدانیان بە جیهانبینی ناسراوە؛ بۆ ئەوەی بگەینە ئەو شتە، ساڵ لە دوای ساڵ پێویستە ئەرفانی سەدانە. وە ئەم پرسەیە بە قووەی بەدەست هێنراوە (کە ناسیاوەکانی ڕاستەقینە لەخۆدەگرێت) پەیوەستە بە پەسەندکردن و بنەما تیۆری و بنەماکانی جیهانبینی. بۆیە چارەسەری ئەم پرسانە لە سەرەتای سادانادا حەتمییە. وە لە دوا قۆناغی ئەم پرسەیەدا ناسینی ئینتەلێکتیق بەدەست دێت. لە بنەڕەتدا عەرفانی ڕاستەقینە تەنها ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە دەتوانن بە خۆبەزلزانین ڕێگای کۆیلایەتی بۆ دروستکەری گەورە بگرن. وە ئەم جۆرە هەوڵانە بەندە بە زانینی پەروەردگار و بەندایەتی و گوێڕایەڵییەکەیەوە.

بڕیار

لەم باسەی سەرەوە دەتوانین بەو ئەنجامە بگەین کە تاکە ڕێگای کراوە بۆ ئەوانەی بەدوای چارەسەردا دەگەڕێن بۆ پرسە بنەڕەتییەکانی جیهانبینی، ڕێگای عەقڵ و تێگەیشتنی هزرییە. لە ئەنجامدا لە ژێر رۆشنایی ئەمەدا، جیهانبینی فەلسەفی جیهانبینی ڕاستەقینەیە. بەڵام پێویستە ئەوە لەبەرچاو بگیرێت کە

سنووردارکردنی چارەسەری ئەو پرسانەی کە باس کراون بە شێوەیەکی فیکری و زانینی جیهانبینی فەلسەفی بۆ تاکە جیهانبینی، بەو مانایە نییە کە هەموو پرسە فەلسەفیەکان دەبێ چارەسەر بکرێن بۆ ئەوەی جیهانبینییەکی دروست بەدەست بهێنرێت. بەڵکو چارەسەر بۆ چەند پرسێکی فەلسەفی سادە کە نزیکە لە خۆ ناسینەوە بەسە بۆ سەلماندنی بوونی خودا (کە بە بنەڕەتیترین پرس لە جیهانبینیدا دادەنرێت). بەڵام بۆ ئەوەی شارەزایی لەم جۆرە پرسانەدا بەدەست بهێنین و بتوانین وەڵامی هەموو جۆرە کێشە و دووەیانێک بدەینەوە، پێویستە پێداچوونەوەی فەلسەفی زیاتر بێت. دیسان سنووردارکردنی ناسیاوی مانادار بە ئاشنایە هزریەکان بە مەبەستی چارەسەرکردنی کێشە بنەڕەتیەکان بەو مانایە نییە کە شتی ناسراوی دیکە بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشانە بەکار نەهێنرێت. بەڵکو لە حاڵەتی زۆربەی خستنەگەڕی فیکریدا دەتوانرێت زانینی ڕاستەوخۆ، مەعریفەی هەستکردن و ئەزموونی وەک بەڵێنێک بەکاربهێنرێت. بۆ نموونە دەتوانرێت شوناسی ئایینی بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی قۆناغی دووەم و پرسە ئایینییە بچووکەکان بەکاربهێنرێت و ئەمانەش لەسەر بنەمای ناوەڕۆکی کتێب و پەیڕەوکاری (سەرچاوەی باوەڕداری ئایین) بسەلمێنرێن. لە کۆتاییدا مرۆڤ دوای گەیشتن بە دنیابینی و ئایدۆلۆژیای دروست، بۆ قۆناغەکانی بەدواداچوونی قووڵی مەعنەویدا تێدەپەڕێت: مرۆڤ دەگاتە ئاستی وەحی و چاودێری (ئینتۆیشن) و زۆربەی ئەو شتانەی کە بە ڕافەی فیکری دەسەلمێندرێن، بەبێ یارمەتی چەمک و جووڵە مێشکیەکان دەتوانرێت بەدی بهێنرێت.

دڵشاد کاونی. شەقاوە.

دوو بەرەی جیاواز، لە پێشوازی یەکی ئایاری سلێمانیدا -1-…

نادر عەبدولحەمید

بەشی یەکەم

دەسپێک

لە یادکردنەوەی یەکی ئایاری (٢٠٢٢)ی شاری سلێمانیدا، ناکۆکی کەوتە نێوان هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری لە لایەک و لە لایەکی تریشەوە کەوتە نێوان لایەنە سیاسی و ڕێکخراو□ی□کانی سەر بە بزوتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی لە کوردستانی عێڕاقدا.

بۆ بەشێک لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری و ناڕەزایەتی□ی□ ج□ماو□ری□کان، و بۆ کەسانی چەپ و کۆمۆنیست، وە بەجۆرێک بۆ تەواوی بزوتنەوەکەیان هێشتا چۆنیەتی هاتنەپێشەوەی ئەم کێشەیە، ناوەڕۆکەکەی و هەڵوێستیان بەرامبەری وەک پێویست ڕوون نی□ی□، بەتایبەت مەراسیمێکیش بەو ناوەوە بەرێوەچوو، وە بەشێک لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری و کەسانی چەپ و کۆمۆنیست و لایەنی سیاسی و رێکخراوەیی بەشداریان تێدا کرد و بەشێکی تریان بەشداریان تێدا نەکرد، کە ئەمە خۆی جێگەی پرسیار و لێکدانەوە و بەدواداگەڕانی وەڵامە.

هەرچەندە دوو ڕونکردنەوە لەو بوارەدا هەیە (دواتر ئاماژەیان پێ دەکەین)، کە دیالۆگێکی کۆمێنتی لە فەیسبوک خوڵقاند، بەڵام ئەوە تێرایی بابەتەکە ناکات و بەس نی□، وە پێویست بە خستنە بەرچاوی وێنەیەکی گشتگیر و هەمەلایەنە دەکات.

باس کردن لەم ناکۆکی□ پێویستە نەک هەر بەگشتی بۆ ڕۆشنکردنەوەی کێشەیەک و ئەزمون وەرگرتن لێی، بەڵکو بەتایبەتیش بۆ هێنانەدی و بەهێزکردنی ڕیزێکی یەکگرتووی هەڵسوڕاوانی کرێکاری و ناڕەزایەتی□ ج□ماو□ری□کان و بەرچاوڕوونیان لە هەڵوێستی چینایەتی کرێکارییاندا ئەمە لە لایەک، وە لە لایەکی تریشەوە، ئەم باسە لەو ڕوانگەوە پێویستە، کە دیالێکتیکی چوونەپێش و پەرەسەندنی بزوتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی لە ڕێگەی دەستبردن بۆ یەکاڵاکردنەوەی ناکۆکی□ د□رونی□کانی□و□ یەتی.

ئەم وتارە هیوادارە ڕۆشنگەریەک لەو مەیدانەدا بهێنێتە ئاراوە، و کۆمەگی بکات بە دەستنیشان کردنی هەڵوێستی کۆمۆنیستی و کرێکاری لەم کێشە و ناکۆکی□ی کە هاتۆتەپێش لە ڕێگەی ڕەخنەی مارکسیستی□وە، ئەمەش لە پێناو بەرجەستەکردنەوەی خەتێکی فکری سیاسی و حزبی مارکسیستی ڕادیکاڵ، و بەرگرتن بە تەشەنەکردنی ناسیونالیزمی ناو ڕیزەکانی بزوتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی کوردستانی عێڕاق و ڕێگری لە باڵادستی بەسەریدا، وە بۆ پاراستنی سەربەخۆیی چینایەتی بزوتنەوەی کرێکاری و بەدوورگرتنی لە ئاسۆ و ئەجیندای ناسیونالیزم و ناسیونال-ڕیفۆڕمیزمی (حزبی شیوعی کوردستان – حشک)ی پەڕاوێزی (پارتی) و دەسەڵاتی بورژوازی و حکومەکەتە هەرێمیی□کەی.

سەرهەڵدانی ناکۆکی□ک□

ئ□م ناک□کی□ کاتێک سەریهەڵدا، کە هێشتا بڕیار و نەخشە و پلانێکی

دیاریکراو بەدەست نەهاتبوو لە کۆبوونەوەی هەڵسوڕاوانەکی شاری سلێمانی (وە بەپشتیشیانەوە حزب و ڕێکخراوەکانیان)، کە لە مانگی سێ (مارس/ئازار)ەوە دانیشتنی هەفتانەیان هەبوو لە ئۆفیسی (حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان – حککک)؛ بەگشتی بە هاوئاهەنگی و کاری هاوبەش پێکەوە، وە بەتایبەتیش، لە دوو هەفتەی سەرەتای مانگی نیساندا، بۆ یادکردنەوەی یەکی ئایار لە شارەکەدا.

ناکۆکییەکە بەوە دەستی پێکرد کاتێک کۆمیتەی محەللی (حشک) کە بەشێک نەبووە لەو کۆبوونەوانەی ئۆفیسی (حککک)، لە ناوەڕاستی مانگی چوار (نیسان/ئەپریل)ەوە دەستپێشکەرییەکی کرد، چەند حزب، ڕەوت و ڕێکخراوی سیاسی ناسیونالیستی کوردی کۆکردەوە، وێڕای بانگهێشتکردنی (حککک) بۆ کۆبوونەوەیەک لە بارەگای خۆی، بۆ چۆنییەتی یادکردنەوە و بەرپاکردنی مەراسیمێک بۆ یەکی ئایاری ئەمساڵ لە شارەکەدا. لەبەرەوە هاوڕێیانی (حککک) هەڵسوڕاوانی کۆبوونەوە هاوبەشەکانی ئۆفیسی خۆیان ئاگادارکردەوە و ئەوانیان هاندا بۆ پەیوەست بوون بەم پڕۆژەیەی (حشک)ەوە.

بەڵگەکان

لاپەڕەی فەیسبوکی (ئازادی سلێمانییە – Azadi Sulaymaniyah) کە چالاکی و هەواڵ و ڕاگەیاندنەکانی (حشک) بڵاودەکاتەوە، ڤیدیۆ-کلیپێکی لە (١٧ ئەپریلی ٢٠٢٢) بڵاوکردەوە، بەناوی (ئامادەکاری بۆ یادکردنەوەی ڕۆژی قوربانیانی کار و یەکی ئایار) کە تیایدا کەسان و هەڵسوڕاوانی سەر بە چەند حزب و ڕەوت و ڕێکخراوی کوردستانی عێراق و ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی ئێران ئامادەن، لەوانە چەند هاوڕێیەکی کۆبوونە هاوبەشەکانی ئۆفیسی (حککک).

ئەم ڤیدیۆ-کلیپە دوای هاوبەشکردنی (شەیر) لە فەیسبوک لە لایەن چەند کەسێکەوە، لە (٢١ ئەپریلی ٢٠٢٢) کۆمێنتی فەیسبوکی جۆراوجۆری؛ چ ڕەخنەگرانە و چ لایەنگرانەی بەدوای خۆیدا هێنا.

ئەم ناکۆکییە کاتێک بەڵگەدار (بە دۆکیومێنت)کرا کە (نەوزاد بابان) لە (٢١-٤-٢٠٢٢)دا ڕوونکردنەوەیەکی نوسی لەسەر هەڵوێستی خۆی و بەر لە بڵاوکردنەوەی خستیە بەردەست هاوڕێیانی (حککک) و هەڵسوڕاوانی کۆبوونەوە هاوبەشەکانی ئۆفیسی ئەو حزبە، لەوانە هاوڕێیەکی (یەکێتی کۆمۆنیستەکان – یک) کە لە ڤیدیۆ کلیپەکەدا دەرکەوتووە، وە لە پەیوەندی خۆشیدا بە هەموو ئەو هاوڕێیانەوە، هاندەریان بوو بە نەچوونە ناو ئەو پڕۆژەیە و کشانەوە لێی و هەوڵدان بۆ یادکردنەوە و بەرپاکردنی مەراسیم لە لایەن هەڵسوڕاوانی کۆبوونەوە هاوبەشەکانی ئۆفیسی (حککک)، وە پێی ڕاگەیاندن کە ئەم ڕوونکردنەوەیە کاتێک بڵاودەکاتەوە کە نەگەنە بڕیارێکی هاوبەش.

ڕۆژی دواتر لە (٢٢-٤-٢٠٢٢)دا، (سکرتاریەتی مەکتەبی سیاسی حککک)

ڕوونکردنەوەی خۆی لەسەر ڤیدیۆ-کلیپەکەی (١٧-٤-٢٠٢٢) بڵاوکردەوە و (نەوزاد)یش دوای ئەوە ڕوونکردنەوەکەی خۆی (هی ٢١-٤-٢٠٢٢) بڵاوکردەوە.

بەم شێوەیە دوو ئاڕاستەی جیاواز و پێچەوانەی یەکتری دەربارەی یەکی ئایار و یادکردنەوەکەی لە شاری سلێمانی شکڵی گرت و بەرجەستە بۆوە بە دۆکیومێنتی نوسراو و ڤیدیۆ-کلیپەوە. ئەم وتارەیە هەوڵدانە بۆ تیشک خستنەسەر بۆچوونی فکری سیاسی و هەڵوێستی چینایەتی جیاواز و دژ بەیەک لە پشت ئەم دوو ئاڕاستە سیاسییەوە بۆ یەکی ئایاری سلێمانی.

جەوهەری ناکۆکییەکە

کاتێک پەیوەندی کرا بە هاوڕێ (نەوزاد بابان)ەوە بۆ بەشداری لەو کۆبوونەوانەدا، هەڵوێستەیەک کرا بەرامبەر ئەوەی کە بۆچی لەو ڕەوت و ڕێکخراوانەی ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی ئێران، وە بەدیاریکراوی لە چوار ڕێکخراو کە لەژێر ناوی (کۆمەڵە)دا کار دەکەن، [دوانیان وەک ڕێکخراوی سەربەخۆ و دوانەکەی تریشیان، هەر یەکەیان وەک بەشی کوردستانی (حزبی کۆمۆنیستی ئێران – حکا) خۆیان دەناسێنن] تەنها سێ لەو (کۆمەڵە)یانە بەڕابەرایەتی (عەبدوڵای موهتەدی – عومەری ئێلخانیزادە – ئیبراهیمی عەلیزادە) بانگهێشت (دەعوەت) کراون، وە بۆچی ئەوی تر بانگهێشت نەکراوە؟ ئەم پرسیارە وەک ڕەخنە لە سیاسەتی هەڵاواردن و جیاکاری ناکۆمۆنیستی و ناکرێکاری، ڕووبەڕووی نەک هەر خانەخوێ، واتا بەرپرسی کۆمیتەی محەللی (حشک)، بەڵکو ڕووبەڕووی هاوڕێیانی (حککک) و (یک)یش کرایەوە.

وە بەو پێیەش کە دوو لەو ڕەوتانەی (کۆمەڵە) کە وەک ڕێکخراوی سەربەخۆ کاردەکەن بەڕابەرایەتی (موهتەدی – ئێلخانیزاد)ە، ڕابردوویەکیان هەیە لە دژایەتی کۆمۆنیزم و ئامانجەکانی ڕزگاری چینی کرێکار و هیچ کاتێکیش هاوسۆزی ناڕەزایەتییەکانی جەماوەری زەحمەتکێش نەبوون لە بەرامبەر حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتی بورژوا ناسیونالیستی کورد، نەک هەر ئەوەش بەڵکو وەک لە ڕونکردنەوەکەی (حککک)دا هاتووە [دەست و لایەنگری ئەو دەسەڵاتە ستەمکارەی ئێستای کوردستانن]، هەروەها بەدرێژایی چەندین ساڵی ڕابردووی بارەگاکانیان لە دەوروبەری شارەکە هیچ کاتێک لە بۆنە کرێکارییەکانی ئەو شارەدا بەشدار نەبوون و هیچ سەرەداوێک پەیوەستیان ناکاتەوە بە بزوتنەوەی کرێکاری و یەکی ئایارەوە، هەر بۆیە بەشداریان وەک ڕێکخەر و بەڕێوەبەر و پلانداڕێژەر و بڕیاردەر لە کۆمیتەیەکدا بەناوی (کۆمیتەی یەکی ئایار)، شێواندنی سەربەخۆیی چینایەتی و پێدانی ئیعتیبار (کریدیت)ە بە ناسیونالیزم لەناو بزوتنەوەی کرێکاریدا بەگشتی، و بەهرەبەرداری ناسیونالیزمەکی

قـێزەوەنیشە لەو بۆنە و مەراسیمە کرێکاری و چەپ و ئازادیخوازەدا.

ئەمە لە کاتێکدایە ئەو ڕێکخراوەی تری (کۆمەڵە) کە بانگهێشت نەکراوە، وەیا خەتی سور دانراوە بۆ بەشدار نەبوونی، لانی کەم لە پڕۆسەی جیابوونەوەی لەو ڕێکخراوەی تری (کۆمەڵە) بەڕابەرایەتی (ئیبراهیمی عەلیزادە) کە تا مانگی یەکی (٢٠٢٢) لە چوارچێوەی یەک ڕێکخراو و یەک حزبدا بوون، بەڵێ ئەو ڕێکخراوی (کۆمەڵە)یە کە خەتی سور دانراوە بۆ بەشدار نەبوونی، لانی کەم بانگەشەی (ئیدیعای) ئەوەی کردووە کە (کۆمەڵە)ی ژێر ڕابەرایەتی (ئیبراهیمی عەلیزادە)، بەلای ناسیونالیزمی کورد بەگشتی و بەلای ئەو دوو ڕەوتە ناسیونالیستە دژە کۆمۆنیستی و دژە کرێکاریەی ژێر ڕابەرایەتی (موهتەدی – ئێلخانیزادە)دا وەرچەرخاوە و دوورکەوتنەوەیەکی ئاگاهانەی هەڵبژادووە لە چەپ و کۆمۆنیستەکانی ئێران و ڕێکخراوەکانیان.

بەم شێوەیە هەڵوێستە (حەزەر)کردنی سەرەتایی (نەوزاد بابان) بەرامبەر دانانی خەتی سور دژ بە تەنها یەکێک لە (کۆمەڵە)کان، سەری کێشا بۆئەوەی کە ئەمە نەک هەر تەنها گرتنەبەری سیاسەتی جیاکاری و هەڵاواردن نی□، لەبەر خاتری لایەک و لەدژی لایەکی تر، بەڵکو ئەمە ئیختیارێکی سیاسی چینایەتی لەخۆ گرتووە و بەشێکە لە ئەجیندا و ستڕاتیژی سیاسی (حشک) بۆ کۆکردنەوەی ئەو ڕەوتە ناسیونالیستانە و تەریکخستنەوەی (عەزلی) ئەو ڕەوتانەی لانی کەم بانگەشەی دژە ناسیونالیست بوون دەکەن. وێڕای هەوڵدانی عەمەلی بۆ تەریکخستنەوەی هەڵسوڕاوانی کرێکاری ڕادیکاڵ و چالاکوانانی جەماوەری چەپ و کۆمۆنیستی شارەکە کە بەشێکن لە ڕوخساری یەکی ئایارەکانی سلێمانی (دواتر باس لەم خاڵە دەکەین). بەم شێوەیە کێشەکە هەر تەنها لەسەر بانگردن و بانگ نەکردنی ڕێکخراوێکی ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی ئێران نیە.

لە سێ خال□ی □□خنەی جدی ڕونکردنەوەکەی (٢١-٤-٢٠٢٢)ی (نەوزاد بابان)، خاڵێکیان دەربارەی ئیعتیباردانە بەم ڕەوتە ناسیونالیستە قێزەوەنانە و هاوڕێیانی کۆبوونەوەکانی ئۆفیسی (حککک)یشی لێ ئاگادارکردۆتەوە کە ئەمە نەک هەر لەسەر حزب و ڕێکخراوەکانی ئێوە، بەڵکو لەسەر گشت چەپ و کۆمۆنیزمی کوردستانی عێڕاقیش دەکەوێت، وە باشتر وایە لەو پڕۆژەیەی (حشک)دا بەئامادە بوونی ئەو دوو ڕەوتە ئاشکرا دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکاری□ی (موهتەدی-ئێلخانیزادە) [وە بە تایبەتیش تا ئەو جێیەی پەیوەستە بە (حککک)ەوە، ئەو دوو ڕەوتە دژە (کۆمۆنیزمی کرێکاری) و دژە شەخسی مەنسوری حیکمەتیشن) بەشداری نەکەن و هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری و ڕێکخراوەکانیان و لایەنە چەپ و کۆمۆنیستەکانی کوردستانی عێڕاق

خۆیان لە هەوڵدابن بۆ بەرزڕاگرتنی ئەو ڕۆژە، هەتا ئەگەر بە قەوارەیەکی بچوک و سمبۆلیکیشەوە بێت.

بەرپرسیارەتی لە بێ متمانەیی

زاڵکردنی بێ متمانەیی و لەبەریەکترازاندنی ئەو کۆدەنگی و یەکڕیزییەی کە هاتبۆدی بەر لە مانگی نیسانی (٢٠٢٢) بۆ کاری هاوبەش لە نێوان هەڵسوڕاوانی کرێکاری و چالاکوانانی ناڕەزایەتیی جەماوەریەکانی سلێمانی و بە پشتیشیانەوە ڕێکخراوە سیاسییەکانیان، دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە هاوڕێیانی (حککک) و (یک) هەر زوو، لە کۆبوونەوەی بەرایی (١٧ی ئەپریل)ی بارەگای (حشک)دا، خۆیان ساغکردبۆوە کە بەشداری دەکەن، ئەویش بەدانانی ئەو مەرجانەی خۆیان کە لە ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەتی مەکتەبی سیاسی حککک)دا هاتووە، بەبێ گەڕانەوە و پابەند بوون بە کۆبوونەوە هاوبەشەکانی هەڵسوڕاوان لە ئۆفیسی ئەو حزبە، بۆیە ئاگادارکردنەوەی هاوڕێیانی کۆبوونەوە هاوبەشەکەی ئۆفیسی (حککک) لە لایەن ئەو حزبەوە، تەنها مەبەست هاندان و پاڵپێوەنانیان بوو بۆ بەشداری و پەیوەست بوون بەو پڕۆژە سیاسییەی (حشک)ەوە، نەک بۆ گفتووگۆکردن دەربارەی، وە ساغبوونەوەی دەستج□معی و یەک هەڵوێستی بەرامبەر ئەم پڕۆژەیە، جا یا هەموو هاوڕا دەبوون یان بە ئاکامگیرییەکی تر دەگەیشتن، کە لە هەردوو حاڵەتەکەدا، ئەو کۆدەنگی و متمانەیەی دوای ساڵانی□ک توانرا بوو بها□نرێتەدی پارێزگاری لێ دەکرا و دەپارێزرا.

بەم شێوەیە یەکەمین ئەزموونی عەمەلی کە هاتەپێشەوە بۆ کاری هاوبەشی هەڵسوڕاوانی شارەکە هەر لەسەرەتاوە لەبار□برا، بەرپرسیارەتییەکەش لە ئەستۆی ئەوانەدایە کە چوون بە دەم بانگەوازی (حشک)ەوە بێ ل□ بەرچاوگرتنی کۆدەنگی هەڵسوڕاوان.

بەجیا لە ناوەڕۆکی چینایەتی و ئەجیندای سیاسی پڕۆژەکەی (حشک)یش، هەتا لەباری تاکتیکی و سیاسیشەوە، هاوڕێیانی (حککک) و (یک) زۆر سادەکارانە و هەرزان بە چەند مەرجێکی شکڵییەوە، وە هەر لە سەرەتاوە پێوەی پەیوەست بوون و نەخشە و پلانی چۆنیەتی بەڕێوەبردن و خەرجی مەراسیمەکەیان دیاریکردوە و لەنێوان خۆیاندا دابەشیان کردبوو، ئەمە لە حاڵێکدایە کە (حشک) ناچار دەبوو ئیعتیبارێکی تر هەم بۆ ئەوان، وەک دوو حزب و ڕێکخراو [(حککک) و (یک)] لەبەرچاو بگرێت، وە هەم بۆ ئۆڕگانێکی تازە شکڵگرتوو، وە پێکهاتوو لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری شارەکە، ئەگەر ئەو هاوڕێیانە ڕایانبگەیاندایە تەنها نین و پابەندن بە کۆڕوکۆمەڵێکەوە و (حشک)یان ناچار بکردایە دوو ڕۆژ چاوەڕوانی بکات تا وەڵامێکی دەستج□می ئەم کۆڕوکۆمەڵە هاوبەشەی ئۆفیسی (حککک) دەدرێتەوە پێیان.

ئەڵبەتە (حشک) ڕێز دادەنێت و تەقدیری ئەوە دەکات کە هاوڕێیانی [(حککک) و (یک)] چوون بەدەم پڕۆژەکەیەوە و لێرەوە ئیعتیبارێکی زۆر و گەورەیان بۆ دادەنێت، بەڵام لەناوەڕۆکدا ئیعتیبارێکی تەواو جیاوازە لەو ئیعتیبارە سیاسییەی کە لەسەرەوە باسمان لێوەکردووە، و بە دڵنیاییشەوە، ئەم ئیعتیبارەی ئێستای (حشک) بۆ ئەوان لانی کەم بەشێک لە ئەندام و هەواداران و هاوڕیانی ئەو دوو حزب و ڕێکخراوە نیگەران دەکات.

لەوانە بوو بەرپرسی کۆمیتە محەللی (حشک) بڵێ چاوەڕوان نابین و ئێمە ئێوە [واتا (حککک) و (یک)]مان بانگهێشت کردووە، ئێوە دەڵێن چی؟ لە حاڵەتی کشانەوەدا لەو پڕۆژەیە، ناوەڕۆکی چینایەتی و ئەجینداکەی بێ ڕووتوش و بێ پەردە دەردەکەوت، بەڵام ئێستا ڕاستییەکە بەو جۆرەی لێهاتووە کە هاوئاهەنگی دەستبەجێی هاوڕێیانی (حککک) و (یک) لەگەڵ ئەم پڕۆژەیەی (حشک) بەبێ گەڕانەوە بۆ کۆدەنگییەکە، ئەوانی (واتا ئەم دوو حزب و ڕێکخراوەی) کردە ئامڕازی فشاری (حشک) بەسەر گشت ئەو هەڵسوڕاوانەی ئۆفیسەکە و (ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی – بەدیل)ەوە کە هەڵوێستی بەشداری نەکردنیان هەڵبژارد بوو، تا ناچار بکرێن یا ئەوانیش پەیوەست بن بە پڕۆژە و ئەجیندای سیاسی (حشک) و پەردەپۆشکردنی، یا ڕیزی کۆدەنگی و متمانەکەی (ئۆفیس) ل□ بەریەک هەڵوەشێتەوە.

چەند شێواندنێک

یەکەم: هەوڵدراوە، لە پڕوپاگەندەی سیاسیدا، هەڵوێست بەرامبەر بەشداری نەکردنی (نەوزاد و ڕێکخراوی بەدیل) تەنها سنوردار بکرێتەوە بەوەوە کە ڕێکخراوێک، واتا یەکێک لە (کۆمەڵە)ەکان ڕێگری لێکراوە بە دانانی خەتی سور و مەرج کە نا بێت بەشدار بێت، وە ئەگەر ئەو خەتی سور و مەرجە لاببرایە بۆ بەشداری ئەو لایەنە، ئەوا ئەمانیش (واتا نەوزاد و بەدیل) بەشدار دەبوون.

ئەوە ڕاستە لە سەرەتای پەیوەندی تەلەفۆنی بەرپرسی کۆمیتە محەللی (حشک)دا، وەک یەکەمین موشاهەدە و دانانی هێمای پرسیارێکی گوماناوی لەسەر ئەو ک□ بوونەیە لەم خاڵەوە دەستی پێکرد و هەڵوێستەیەک کرا بۆ نەچوون و بەشداری نەکردن، واتا ئەمە سەرەتا و دەستپێکی هەڵوێست وەرگرتنەکە بوو، بەڵام هەر بەوەوە نەوەستایەوە، هەڵوێست وەرگرتنی جدی و جەوهەری هەر زوو ڕون و ئاشکرا لە نامەکەی (٢١-٤-٢٠٢٢)ی (نەوزاد)دا خراوەتەڕوو کە سێ ڕەخنەی جدییە، وە بەر لە بڵاوکردنەوەی دراوە بە زوربەی هاوڕێیانی ک□ بوونەوە هاوبەشەکانی ئۆفیسی (حککک) و لە کۆبوونەوەش لەگەڵ دوو لە هاوڕێیانی ئەو حزبە لەسەر داوای خۆیان، ڕاشکاوانە پێیان ڕاگەێندرا کە بەشداریتان بە ئامادبوونی ئەو دوو ڕەوتە دژە

کۆمۆنیست و دژە کرێکارییەی (موهتەدی-ئەلخانیزادە) لە ڕێکخستنی ئەو مەراسیمەدا لەسەر حزبتان و گشت بزوتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستی کوردستانی عێڕاق دەکەوێت، وە پێشنیاری ئەمە ئەوەیە کە لەو پڕۆژەیە بێنەدەرەوە.

بۆیە ئەوە چەواشەکاریە کە حەساسبوونی چینایەتی و مارکسیستانەی (نەوزاد و ڕێکخراوی بەدیل) بەو دوو ڕەوتە دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکاریە و پڕۆژەکەی (حشک) پەردەپۆش بکرێت و هەڵوێستی بەشداری نەکردنیان تەنها و تەنها بەوە لێکبدرێتەوە کە گوایە کردویانەتە مەرج کە دەبێ ڕێکخراوەکەی تری (کۆمەڵە) بەشدار بێت. ئەمە جگە لەو بایەخەی کە (نەوزاد و بەدیل) لەبەرچاویان گرتووە بە کۆدەنگی و یەکڕیزی هەڵسوڕاوانی شارەکە و وەک بەشێک لەو چەواشەکاریە بێدەنگە دەکرێت لە ئاستیدا.

دووەم: دەوترێت ئەگەر (نەوزاد و بەدیل) هەر لە سەرەتاوە لە لایەن بەرپرسی کۆمیتە محەللی (حشک)ەوە بانگهێشت کرابان، وەک چۆن (حککک) هەر لە سەرەتاوە بانگهێشت کرابوو، ئەوا ئەوان ئەو ڕەخنانەیان نەدەبوو کە ئێستا هەیانە.

سەرەتا ئەوە بڵێین خودی بانگهێشت نەکردنەکە مانای سیاسی خۆی هەیە، لانی کەم هەستونەست (حس) و غەریزەی چینایەتی (حشک) لە پشتیەوە وەستاوە، کاتێک مشتێک لە ڕەوتی ناسیونالیستی دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکاری، بە قەولی ڕوونکردنەوەکەی (حککک) [دەست و لایەنگری دەسەڵات] بانگهێشت دەکا و (نەوزاد و بەدیل) و ئەڵبەتە بەشێکی تریش لە هەڵسوڕاونی چ کرێکاری و چ ناڕەزایەتییە جەماوەریەکانی شارەکە بانگهێشت ناکا، وە ئەمە خۆی بژاردە (ئیختیار)ێکی سیاسی ئاگاهانەی لانی کەم بەرپرسی کۆمیتە محەللی (حشک)ە ئەگەر نەشڵێین هی گشت حزبەکەیەتی، وە بەشێکە لەو خەتی سور و مەرجەی کە کێ و چ لایەنێک ئەو یادە بکەنەوە و مەراسیمەکە بەڕێبخەن.

وە ئەمە پاساوێکی چەواشەکارانەیە کە دەوترێت؛ بە کۆبوونەوەی بەرایی ناکرێ هەموو هەڵسوڕاوان و لایەنە سیاسی و ڕێکخراوەکان بانگهێشت بکرێن! وە ناچار تەنها ژمارەیەکی کەم لەوانە سەرەتا و لە کۆبوونەوەی بەراییدا بانگێهشت دەکرێن و پاشان پەیوەندی دەکرێت بەهەموانەوە.

ڕوون و ئاشکرا دیارە کە بەرپرسی کۆمیتە محەللی (حشک) لە سلێمانی، ئەوەی بیرنەچووە کە دوو ڕەوتی دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکاری سەر بە بزوتنەوەی کوردایەتی لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی بانگهێشت بکات بۆ کۆبوونەوەی بەرایی، کە بەدرێژایی بیست و یەک ساڵ لە بوونی ئۆردوگاکانیان لە دەوروبەری سلێمانی، لە هیچ بۆنەیەکی کرێکاری و

چەپ و ئازادیخوازیدا بەشداریان نەکردووە، بەڵێ ئەوەی بیرنەچووە بانگێشتی ئەوانە بکات و بەشداریان پێ بکات لە کۆبوونەوەی بەرایی بە پرس و ڕاو تەگبیرکردن، بەڵام هەڵسوڕاوانی ناسراوی یەکی ئایارەکانی خودی شارەکەی بە پێویست نەزانیوە بە کۆبوونەوە بەراییەکە بانگهێشتیان بکات! وە دوای پرس و ڕا و تەگبیر و بڕانەوە لەسەر پلان و نەخشەی مەراسیمەکە لەگەڵ ئەو ڕەوتە ناسیونالیستە قەزەوەنانە، ئینجا بانگهێشتیان بکات، یان لە ڕاستیدا ئاگاداریان بکاتەوە لەو پلان و نەخشەی کە ئامادە دەکرێت لە لایەن ئەوانەوە!!!
ئەو سێ ڕێکخراوەی (کۆمەڵە) ڕاشکاوانە و ڕاستگۆیانە وتوویانە نابێ ئەو (کۆمەڵە)ی تر بەشدار بێت و ئەوە خەتی سورە، لەرێشدا (واتا لە بانگهێشت نەکردنی نەوزاد و بەدیل و هەڵسوڕاوانی تر) هەمان ئەو خەتە سورە بە عەمەلی و بەواقعی دانراوە لە لایەن بەرپرسی کۆمیتە محەللییەکەی (حشک) بۆ بەشداری پێنەکردنیان، بەڵام ڕاشکاوانە و ڕاستگۆیانە ڕانەگەیەندراوە و فێڵبازانە هەوڵدراوە بۆ بەشداری پێکردنی (حککک) و (یک) پەردەپۆش بکرێت.
ئەگەر گریمان (نەوزاد و بەدیل و هەڵسوڕاوانی تر)یش هەر لەسەرەتاوە بانگهێشت بکرابانایە و ئامادەی کۆبوونەوە بەراییەکە ببونایە، بەجیا لەوەی کە لە ئامادەبوونێکی ئاوادا هەڵوێستی ئەوانە چی دەبوو، بەڕای شەخسی من (نادر) بەشداری هەر کەس و هەڵسوڕاوێکی تری شارەکە وەیا لایەنێکی سیاسی ڕێکخراوەیی تری وەک (بەدیل)، لە ناوەڕۆکی چینایەتی ئەو پڕۆژەیەی (حشک) و ئەجیندا سیاسییەکەی نەدەگۆڕی، تەنها لەباری چەندایەتییەوە قەرەباغتری دەکرد. وە دەبووە خاڵێکی لاوازی زۆر گەورەتری چەپ و کۆمۆنیزمی کوردستانی عێراق، لەوەی کە ئێستا بە بەشداری (حککک) و (یک) و چەند هەڵسوڕاوێکی شارەکە هاتەتە ئاراوە.
بۆیە بەشدار نەبوونی (بەدیل و نەوازاد) وە لەگەڵیشیاندا بەشدار نەبوونی کۆمەڵێکی تر لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری و چالاکوانانی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان، مەسەلەیەکی سیاسی و نیشاندانی حەساسیەت و غەریزەی چینایەتییە بەرامبەر پڕۆژەیەک و ئەجیندایەکی سیاسی کە مشتێک لە ئەحزابی ناسیونالیستی قەزەوەنی [دەست و لایەنگری ئەو دەسەڵاتە ستەمکارەی ئێستای کوردستان]ی کۆکردەتەوە.
واوەتر لە هەلپەرستی
حەساس نەبوون و بێ هەڵوێستی (حککک) و (یک)، و هەڵسوڕاوانێکی کرێکاری و جەماوەری بەشداربووی کۆبوونەوەکانی بارەگای (حشک) و مەراسیمەکە، بەرامبەر پەراوێز خستنی (کۆمەڵە)کەی تر، لە باشترین حاڵەتدا چاوپۆشی کردن و بێدەنگە هەڵبژاردنە لە پێناو دەستکەوتی

بەشداری کردنەکەدا، ئەمەش بە زمانی سیاسی و بە مانایەک دەچێتە خانەی هەلپەرستییەوە، بەڵام حەساس نەبوونی چینایەتی و بێ هەڵوێستی سیاسییان بەرامبەر دوو ڕەوتی لەمپنی سیاسی دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکاری مەسەلەیەکی زۆر واوەتر و گەورەترە لە هەلپەرستیی سیاسی.

تاکتیکێکی سەرکەوتوانە

لەواقعدا پڕۆژەکەی (حشک) تاکتیکێکی زۆر سەرکەوتوو بوو (جا چ ئاگاهانە بووبێت یان لە بێ ئاگاییەوە لە مەسەلەکە ناگەڕێت) کە توانی ڕیزی هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری دەرەوەی هیژمونی فکری و سیاسی خۆی لە شاری سلێمانی دوو کەرت بکات، بە متمانەیی زاڵ بکات لە نێوانیاندا، بەشێکیان بەشدار بن لە یاد و مەراسیمەکەدا و بەشێکیشیان بەشدارنەبوون هەڵبژێرن. نەک هەر ئەوەش بەڵکو تاکتیکێکی زۆر سەرکەوتوو بوو لەو ڕووەوە کە کۆدەنگی و متمانەی ناو ڕیزەکانی بزوتنەوەی چەپ و کۆمۆنیستیشی لە بەریەک ترازاند، و خۆشی لەو نێوەدا لافی پێشەوایەتی "بزوتنەوەی چەپ" لێبدات و بیکاتە دەستمایەی پڕۆژەی خۆی بۆ بەشداریکردن لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی (پەرلەمانی کوردستان)ی عێراق کە بڕیارە لە چەند مانگی داهاتوودا بەڕێوە بچێت.

سێهەم شێواندن: دەوترێت کە نابێت خۆمان هەڵقورتێنین لە کێشە ناوخۆییەکانی ناو ئۆپۆزیسیۆنی کوردستانی ئێران لەوانە (کۆمەڵە)، و بە دەبێ (نەوزاد و بەدیل) پێداگری بکەن لەسەر بەشداری کردنی ڕێکخراوێکی دیاریکراو؟

چەواشەکارییەکە لەوەدایە کە قبوڵکردنی مەرج و خەتی سور لە سێ ڕێکخراوی (کۆمەڵە)ی (موهتەدی.ئێلخانیزادە.عەلیزادە) بۆ ڕێگری لە (کۆمەڵە)یەکی تر دانانرێت بە خۆهەڵقورتاندن و دەستێوەردان لە کێشە ناوخۆییەکانی ئەو ڕێکخراوانە، بەڵام دژایەتی ئەو مەرج و خەتی سورە، دادنرێت بە دەستێوەردان لە بەرژەوەندی ڕێکخراوێک دژ بە سێ ڕێکخراوی تر. وە لە ڕاستیدا هەڵوێستی (حشک) واوەترە لەوەی کە بڵێین ئەو مەرج و خەتی سورەی قبوڵکردووە، چونکە خۆشی هاوڕا و هاوهەڵوێست و خاوەن ئەو خەتی سورەیە و بەواقعی لایەنگرییەکی فکری و سیاسی ئاگاهانە دەکات لەو سێ لایەنە دژی لایەنەکەی تر.

چوارەم شێواندن. تێکەڵوپێکەڵ کردنی دوو حاڵەتی تەواو جیاواز لە بەشداری و ئامادەبوون لە بۆنە و مەراسیمێکی وەک یەکی ئایاردا، لە لایەن کەسانی ناسیونالیست و مەزهەبی لەگەڵ بەشداری و ئامادەبوونی حزب و ڕەوتی سیاسی ئایینی و ناسیونالیست لەو بۆنە و مەراسیمەدا وەک ڕێکخەر و پلانداڕێژەر و بڕیاردەر و بەڕێوەبەر.

نەک هەر هیچ گرفتێک لەوەدا نییە کە خەڵکی ناسیونالیست یان مەزهەبی

وەک فەرد و کەسەک بەشداری ئەو یادکردنەوە و مەراسیمە بن، بەڵکو لە واقعدا ئەمە لایەنی جەماوەری بوونی دەردەخات، بەڵام گرفتەکە لەوەدایە تۆ بچیت لەگەڵ بۆ نمونە بانگەوازخوازێکی ئاینیی لە لیژنەیەکدا هاوئاهەنگی بکەیت، پلان و نەخشە دابڕێژیت و بڕیار بدەیت و خەرجی مەراسیمەکەش لەگەڵیدا دابەش بکەیت و بانگەوازخوانەش لە مزگەوتەکەی خۆیدا بڵێت “ئەی موسلمانان خوا خێرتان بۆ دەنوسێت” ئەگەر بچن بۆ ئەو مەراسیمە.
جا دانیشتن لە لیژنەیەکدا لەگەڵ نوێنەرانی ئەو دوو ڕەوتە ناسیونالیستە دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکارییەی (کۆمەڵە)دا وەک ئەو نموونەی سەرەوە وایە. ئەمە ئیعتیبار دانانە بۆ ڕێکخراوگەلێکی لەمپەنی سیاسی و ناسیونالیستی دەستڕاستی لەسەر ئاستی کۆمەڵگە، وە دژەپەکردنی ئاسۆ و ئەجیندای ناسیونالیزمی کوردە بەگشتی بە ناو ڕیزەکانی بزوتنەوەی کرێکاری (نەک هەر بە ناو مەراسیمەکە کە لەوانەیە لەڕووی شکڵییەوە پەوەی دیار نەبێت و چەند سەعاتێکە و کۆتایی دێت)، بەڵێ دەبێین چ وەڵامێکتان هەیە بۆ کرێکارێکی سۆشیالیست لەهەر گۆشەیەکی دنیا کە بڵێ بۆچی ئیعتیبار دەدەن بە ڕەوتگەلێکی لەو چەشنە لەناو بزوتنەوەکەماندا، وە هەل دەڕەخسێنن بۆ جێکەوتنی ئاسۆ و ئەجیندای ناسیونالیستی تیایدا؟
پێنجەم شێواندن. وێنەیەک نیشاندەدرێت کە ئەوە تەنها و تەنها (نەوزاد بابان) (و بە پشتیشییەوە ڕێکخراوی بەدیل) بووە کە بەشدار نەبووە لە یادکردنەوەی یەکی ئایار و مەراسیمەکەیدا، لە حاڵێکدا ڕیزی هەڵسوڕاوانی کەدەنگی ئەفیسی (حککک) دوو کەرت بووە، وە نزیک بە نیوەی هەڵسوڕاوانەکەی بەشدار نەبوون. ئەوەی کە ناوی (نەوزاد) لە ئارادایە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەو ڕوونکردنەوەی خۆی لە (۲۱-٤-۲۰۲۲)دا نوسیووە و خستویەتییە بەردەست هەموان و وەک پێشەنگی ئاڕاستەیەکی جیاواز چالاک بووە دژ بە ئاڕاستەکەی تر کە بڕاردەی بەشداریکردنی هەڵبژاردووە.
کێشەی ڕاستگۆیی
لە ڕوونکردنەوەکەی (سکرتاریەتی مەکتەبی سیاسی حککک)دا هاتووە:
[ڕۆژی ۱۹/٤/۲۰۲۲ لەسەر بانگهێشتی حزبی شیوعی کوردستان کۆبوونەوەیەک لە بارەگای حزبی شیوعی بەرپاکرا]، لە حاڵێکدا دوو ڕۆژ زووتر واتا لە ڕۆژی (۱۷-٤-۲۰۲۲)دا لاپەڕەی فەیسبوکی (ئازادی سلێمانییە – Azadi Sulaymaniyah) کە چالاکی و هەواڵ و ڕاگەیاندنەکانی (حشک) بڵاودەکاتەوە، ئەو ڤیدیۆ-کلیپەکەی بڵاوکردەتەوە کە ڕوونکردنەوەکەی (سکرتاریەت ….) باسی دەکات، وە هەر هەمان ڕۆژی (۱۷-٤-۲۰۲۲) لە لایەن کەسانێکیشەوە لە لاپەڕەی فەیسبوکی خۆیاندا هاوبەش (شێر)کراوە کە ئامادەی ئەو کۆبوونەوەیە

بوون.

پرسیار ئەوەیە ئایە ئەمە هەڵەیەکی تەکنیکییە کە ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەت) بەسەریدا تێپەڕیوە لە جیاتی ڕۆژی (١٧)ی مانگ ڕۆژی (١٩)ی مانگی یاداشتکردوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە لە ناوەڕۆکی ڕونکردنەوەدا دەردەکەوێت کە ئاگاهانە ئەو (١٩)ی مانگە دیاریکراوە، ئەویش بۆ ئەوەی وا نیشان بدرێت کە شاندی (هەیئەتی) بەشداربووی (حککک) لەو کۆبوونەوەدا، پێشتر پرسیاریان نەکردوە لە خانەخوێ (بەرپرسی کۆمیتەی محەللی حشک) کە کێ و چ لایەنگەلێکی تریان بانگهێشت کردوە بۆ ئامادە بوون لەگەڵ (حککک)دا، کە ئەمە خۆی ڕێی تێناچێت (حککک) ئەو پرسیارەی نەکردبێت، بۆیە نوسەران و ئامادەکارانی ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەتی مەکتەبی سیاسی) خاڵێکی ساوێلکەیی سیاسیان بە حزبەکەی خۆیان (حککک) لەو ڕونکردنەوەیەدا تۆمارکردووە، کە ئەمە شوێنی مەبەستی ئەمە نیە لێرەدا، بەڵکو مەبەستمان ئەوەیە بەڵێین کە ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەت ...) دەیەوێت پێمان بڵێ پێشوەخت ئاگاداری ئامادە بوونی ئەو دوو ڕەوتە نەبوون و تەنها لە کۆبوونەوەکەدا ڕووبەڕووی ئەم واقعەتە بوونەتەوە، بۆیە وەک ئەمری واقع مامەڵەیان کردووە، وە هەر تەنها یەک کۆبوونەوە بووە و بەو پێیەش مەرجەکانیان پەسند کراوە هاوڕابوون لە کۆبوونەوەکەدا بە یادکردنەوەی ئایار و مەراسیم بەرپاکردن لە شارەکەدا، لەگەڵ ئەوانەی ئامادەی کۆبوونەوەکە بوون، کە ئەمە دورە لە ڕاستییەوە و ناڕاستگۆیی و ناشەفافیەتی سیاسی تێدایە.

ڕاستە ئەو کۆبوونەوەی ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەت) باسی دەکات ئەنجامدراوە و هەر لە سەعاتی یەکەمیشدا هەموو پلان و بەرنامەڕێژی و مەزەندەکردنی خەرجی و دیاریکردنی بڕی پارەی بەشدار بووانی هەر یەک لەو حزب و ڕەوت و ڕێکخراوانە دیاریکراوە، وەک پێشتر باسمان کرد بەبێ ئەوەی ئەو هاوڕێیانە بیرێک لە ڕیزی کۆدەنگی و متمانەی ئۆفیسی حزبەکەی خۆشیان بکەنەوە، بەڵام ئەمە گشت وێنەکە نیە، بەشێکی تری وێنەکە چەند ڕۆژێکی کەمی دوای ئەو کۆبوونەوەیە کە کێشمەکێشێکی خەست و چڕی نێوان هەڵسوڕاوان هاتەتەئاراوە، لەسەر بەشداری ئەو ڕەوتە ناسیونالیستانە و پێشنیاری ئەوە خراوەتە بەردەستی هاوڕێیانی (حککک) کە بکشێنەوە و بەیەکەوە هەتا ئەگەر بەژمارەیەکی کەمی سمبولیکیشەوە بێت یادەکە بکەینەوە باشترە لەوەی ڕیزی هەڵسوڕاوانی کرێکاری و چەپ و کۆمەنیزمی کوردستان بکەینە پاشکۆ بە ئەجیندایەکی ناسیونالیستی و ڕیفۆرمیستی دەوروبەری دەسەڵات.

کشانەوەی هاوڕێیانی (حککک) و (یک) دەبووە خاڵێکی پۆزەتیف بۆ چەپ

و کۆمۆنیزمی کوردستانی عێراق کە ڕیزەکانی خۆی لانی کەم لە بەرامبەر ناسیونالیزمەکی لەمپنیدا بە سەربەخۆیی ڕادەگرێت و ڕیزی کۆدەنگی و متمانەی نەوان هەڵسوڕاوانی کرێکاری و جەماوەری شارەکە دەپارێزرێت.

دووەم، ڕونکردنەوەکەی (سکراتاریەت) هەوڵیداوە پەردەپۆشی ئەوە بکات کە هاوڕێیانی بڕیار بەدەستی (حککک) لەسەر ئەم یادکردنەوەیە و مەراسیمە ڕووبەڕووی هیچ کێشە و ناکۆکی و ڕەخنە و پێشنیار خستنەبەردەست نەبوونەتەوە لانی کەم لە لایەن (نەوزاد بابان)ەوە، وەک ئەوەی کە لە نامەکەی (٢١)ی ئەپریلی (نەوزاد) و سەرەتای ئەم وتارەشدا ڕوونکردنەوەی لەبارە دراوە. واتا وێنەیەکی ساختە پێشانی کۆمەڵگە دراوە کە ناڕاستگۆیی و ناشەفافیەتی سیاسی تێدایە.

وێنە واقعییەکە ئەوەیە کە کێشمەکێشێک هاتبە ئاراوە لەسەر بەشداری کردن و نەکردنی ئەو هەڵسوڕاوانەی کە کۆدەنگی و یەکڕیزیان هەبوو لە ئەفیسی (حککک)، یەکێک لە ئەگەرەکانی هەر کێشمەکێشکیش ئەوەیە کە جەمسەرگیری (قوتبی بوونەوە) بەتەنە ئاراوە و ڕیزی هاوبەش و کۆدەنگی دوو کەرت ببێت و متمانە لەبەین بچێت.

لە پرۆسەی کێشمەکێشێکی فکری و سیاسی چەپ و خەستی چەند ڕۆژێکی کەمدا ئەم قوتبی بوون (پۆلەرایز) و لەبەریەکترازانی ڕیزی کۆدەنگی هەڵسوڕاوانی شارەکە بەئاکام گەیشت، بەتایبەت کاتێک ڕونکردنەوەکەی (سکرتاریەت) بڵاوکرایەوە، هەتا بەدوای بڵاوبوونەوەی هەردوو ڕونکردنەوەکەی (نەوزاد) و (سکرتاریەت)یشدا هاوڕێیانێکی هەڵسوڕاوی کرێکاری و جەماوەری کە هەشتا هەڵوێستی یەکلاکەرەوەیان نەبوو، وە دوودڵ بوون لە پەیوەست بوون بە یەکێک لە جەمسەرەکانەوە کەوتنە بەردەم ساغکردنەوەی هەڵوێستی خۆیان و تیایاندا هەبوو کە سەرەتا هەڵوێستی بەشداری نەکردنی هەڵبژاردبوو دواتر بەر لە بەڕێوەچوونی مەراسیمەکە بەشدار بوو، وە لە مەراسیمەکەدا ڕۆڵی خوێندنەوەی بەیاننامەشی پێدرا، بە پێچەوانەوە هاوڕێ هەبوو ئەرکی بە دیاریکرابوو وەک ئەندامی یەکێک لەو لیژنانەی کە پێکهاتبوو بە مەراسیمەکە، بەڵام کشایەوە و بەشدارنەبوونی هەڵبژارد. شایەنی باسە کە هاوڕێیانێکی تری هەڵسوڕاو هەر لەسەرەتاوە زۆر ڕاشکاوانە و ڕادیکاڵانە ڕایانگەیاند کە بە هیچ کلۆجێک نابێت بچین بەدەم پڕۆژەکەی (حشک)ەوە.

ماویەتی ...

لە بەشی دووەمدا:

ناوەڕۆکی کۆمیتەی یەکی ئایار و بەڕێوەچوونی مەراسیم و هەڵوێست بەرامبەری.

ئەم کێشەیە وەک خاڵێکی وەرچەرخان لە ناو بزوتنەوەی چەپ و

کۆمۆنیستیدا
سەرەتای ئایاری ٢٠٢٢

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا..12...شەماڵ بارەوانی

بەشی دوانزەهەم/

کۆماری پێغەمبەر کۆماری مولحیدەکانیشە..!

لە یەکێک لە بەشەکانی پێشوو، لەمیانی باسکردنم لە قورئانیەکان باسم له عەبدولڕەزاق جوبرانکرد،
ئاماژەم بەوەکرد، کەلە سەرسێ لە کتێبەکانی عەبدو□□زاق جوبران(کۆماری پێغەمبەر، چەتەکانی خودا، و کودەتای پەرستگا)م نووسیوە و لە هەریەک ل□ □□ژنامەکانی(کوردستانی نوێ)، ڕۆژنامەی(ڕێگای کوردستان)، هەفتەنامەی(تاراوگە)، و لە ماڵپەڕەکانی(گەلاوێژ)، (ڕوانگە و ڕەخنە)، (دابڕان)و، (دەنگەکان)، بڵاوبوونەوە.

ئەو سێ کتێبەی دوانیانم(کۆماری پێغەمبەر) و(چەتەکانی خودا) کاتی فەقێیاتی و قۆناغی چواری کۆلێژی شەریعە، خوێندەوە و دانەیەکیشیان(کودەتای پەرستگا) ئەمساڵ(٢٠٢٢)
ئەو سێ کتێب□ی پێویستە بەر لە هەر موس□□مانێک و فێندەمێنتالیستێک، هەموو فەقێی و مەلاو پیاوێکی ئایینی بیانخوێنێتەوە.

حەزدەکەم تۆزەک لە میانی سێ لەکتێبەکانی (کۆماری پێغەمبەر، چەتەکانی خودا، و کودەتای پەرستگا) کەلە سەرم نووسیون، هەندەک باس لە دیدەنیگا و ڕوانگەی ئەو پیاوە ڕوونا کبیر و بیرمەندە بکەم و سێ بەشی بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا. بۆ قسەکردن لە سەر دیدەنیگا و تێڕوانینەکانی جوبران تەرخان بکەم.

لە میانی ئەو سێ کتێبەی جوبران، دەتوانم بڵێم، ئەوەی جوبران باسی لێوەکردووە:
ڕوانگەیەکی تری جیاوازە، خوێندنەوەیەکی تری تێکستەکانی ئایینە، پێداچوونەوەیەکی تری کەلەپوری ئایین و فقهی ئایینی و تێگەیشتنی ئایینیە، ڕەخنەیە لە ئەقڵی ئایینی، لە ئەقڵیەت و فیقە و فیکری دینی، شۆڕشەکە لە دژی بتەکان، یاخی بوونەکە لە پەرستگاکان، هەڵوەشاندنەوەی ئەو تێگەیشتنە فیقهی و مێژوویی و سیاسی و مەزهەبیە دۆگماییە نائینسانی و ناوجودی و نائەخلاقیەیە، کە بە درێژایی مێژووی ئیسلام بە ئاینکراوە و دەکرێت و نەوە بە نەوە گواستراوەتەوە و بە میرات بە مرۆڤەکان جێ ماوە.

ڕوانگەی جوبران:
مەفهومەکیتری تازەیە، سەبارەت بە خوداوەند، پێغەمبەرایەتی، ئایین، بانگەوازیکردنی جۆرێکیترە لە باوەڕداری، جیاواز لەو باوەڕە کۆن و کلاسیکیەی پێشوو.

جوبران داوای بانگەوازی بە وجودیەت و چارەسەرێکی وجودیانە دەکات، هەروەها کودەتا دەکات لە دژی پەرستگا، ئەو ئەو پەرستگایەی لە سەر بیری ڕاسیزم و مەزهەبگەرێتی ڕۆنراوە. جوبران بۆچونی وایە کۆنوگەری لەوەی هەیە سودێکی نابێت، جگە شۆڕش و کودەتا نەبێت بە سەر توراس و گوتەی فەقێکان، ئەو داوای گەڕانەوە بە ئایینی پەیامبەر و دەستبەرداربوونی خورافەی فەقێکان دەکات، ئەو ئایینە مێژوویەی فەقێکان ڕۆیاناوە، ئەو فەقێیانەی جوبران پێی وایە زۆر زیاتر لە پێغەمبەرەکان بە ناوی ئایین و خوداوەندەوە قسەیان کردووە.

جوبران،
پێمان دەڵێت کێشەی نیشتمان لەگەڵ دەسەڵات و هی ئایینیش لەگەڵ پیاوانیی ئاینیدایە و لە کۆتاییدا پێغەمبەر باجی پیاوانی ئایینی و گەڵیش هی دەسەڵات دەدات.. و پێغەمبەر بە هۆی پیاوانی ئایینیەوە ئاینەکەی لە دەست دەدات و گەلیش بە هۆی دەسەڵاتەوە نیشتمانەکەی.. و .... ئیدی هیچ چێژێك نە بە ئاین و نە بە نیشتمان نامێنێتەوە.

جوبران
پێمان دەڵێت هیچ ڕێگایەك ناتگەیەنێت بە پەیامبەران، جگە لە دەرچوون نەبێت لە پەرستگاکان.

جوبران
پێمان دەڵێت قەبارەی ئەو جەهل و نەزانینەی پەرستگاکان ڕۆیان نا، زۆر مەزنتر و زیاترە لەوەی پێشوتر وێرانیانکرد. هیچ شتێك ئایینی نەکوشت، ڕۆحانیەتی ئایینی وێران نەکرد، ڕێگای ناسینی خوداوەندی لە مرۆڤکان ون نەکرد، بەو ئەندازەیەی فیقه کوشتی و کردی، وەکو چۆن هیچ كەسێك پەرستگای وێران نەکرد تەنها کاهینەکان خۆیان نەبێت.

جوبران
پێمان دەڵێت مەعبەد پێشمەرجی ئیمان و خودا ناسین نییە و مرۆڤ بە چوونە ناو پەرستگاکان نابێت بە ئایندار و بڕوادار، بەڵکو بە چوونە ناودڵی مرۆڤایەتی و مرۆڤەکان.

جوبران
پێمان دەڵێت خەمی خوداوەند بەندەکانیەتی، نەك بەندایەتی کردنی، خوداوەند پەرستگایەکی ناوێت تێیدا بپەرسترێت و خەڵكەكەی بکرێت بە كۆیلە، بەڵکوو ئەو مروڤایەتی و مرۆڤێکی دەوێت، ئازادبێت و بە ناوی خوداوەندە ئازادبکرێت.

جوبران
پێمان دەڵێت:
خوداوەند پێغەمبەران دەنێرێت و خەڵکی کاهینەکان دەخوێننەوە!

جوبران
لێمان دەپرسێت ئایە ئایین ئەوەیە نوێژ لە مەعبەددا ئەنجام بدەیت، یاخود مرۆڤایەتی لە ناوخەڵکدا جێ بەجێ بکەیت؟
ئایین ئەوەیە خەڵکی لە مەعبەددا فێری هونەری كۆیلایەتی بکەیت، یاخود لە باڕەکاندا وانەی ئازادیان پیشانبدەیت؟

(كۆماری پێغەمبەر)
پێمان دەڵێت فەقێ و مێژوو ئایین نین، وەلێ ئەفسوس عەقیدەی ئێمە، عەقیدەی مێژووە، ئایینەكەشمان ئایینی فەقێكانە...ئەوەیە تراژیدیاكە!

جوبران
پێمان دەڵێت ئەو ئایینەی ئێستاهەیە، ڕێك كۆپیە ئۆرجیناڵەكەی ئەو ئایینە نییە، كە پەیامبەر هێناویەتی و لە سەری ڕۆیشت، نەخێر، بەڵکوو ئەوە ئایینێکی ساختەو كۆپیەکیتری نائۆرجیناڵی کاهین و فەقێكانە، ئەو ئایینە ڕوانین و دۆگمی فەقێكانە، ئایینی خەلیفە و

سیاسی و سوڵتانەکانە، مێژوویش هی خەلیفە و سوڵتان و پاشاکانە.

جوبران
پەیمان دەوڵەت ئەمەوی و عەباسییەکان بە ناوی خوداوەند و بە پێی فقهی قوڕەیشی، بە فیقهی زیممە جەنگی گاورەکانیان کرد، بەفقهی کەنیزەیی بوون ژنیان کرد بەکەنیزە، بە فیقهی خەواریج موسڵمانەکانیان دەکوشت، بە فیقهی خەراج ماڵی خەڵکیان دەدزی و دەستیان بەسەردادەگرت، بەفیقهی فتوحات و لەژێرناوی فتوحاتدا دەوڵەت و خاکی وڵاتانیان داگیردەکرد!

جوبران
پەیمان دەوڵەت:
ئایینی پێغەمبەر ئایینی دڵ بوو(استفت قلبك، وإن أفتاك الناس وأفتوك).

جوبران پەیمان دەوڵەت
ئایین پرسی دڵە، نەك قامچی سوڵتان و ئەحکامە فقهییەکان.
لە کۆماری پێغەمبەردا
دڵ عەرشی خوداوەندە، دڵ پاشماوەو ڕۆحی خوداوەندە لە مرۆڤدا جێ ماوە.
کۆماری جوبران و پێغەمبەر
کومارێکە لە سەر دڵ بیناکراوەو دامەزراوە، نەك ئەقڵ و فەلسەفەو گوتەی کاهین و فەقێکان و ئەحکامە فیقهییەکان و تێکستە دینییەکان.
لە کۆمارێکەی جوبراندا
دڵ پێغەمبەرە، دڵ لۆژیك و ناسنامە و ناونیشانی ئینسانە.
دڵ حاکمە، دڵ شەریعەتە، دڵ بڕیاردەرە، دڵ ڕوگەو دڵ مەعبەدە، ئەو شتانەی دڵ ڕەتیان دەکاتەوە، ناکرێت ئایین قبوڵیان بکات، دڵ سەنتەر و ماڵی بڕیاردانە.

پەرستگای مرۆڤ دڵیەتی، مرۆڤ بە دڵ و لە پەرستگای دڵ لە خوداوەند نزیك دەبێتەوە و تەنها بە دڵ دەگات بەو زاتە.
هەموو ئەو پەرستگایانەیتری جگە لە مەعبەدی دڵ، مرۆڤ لە خوداوەند دوور دەخەنەوە. مرۆڤایەتی دوو کەرت دەکەن. لە مرۆڤ بوونی مرۆڤ دەدەن. مرۆڤەکان دەکەن بەدووژمنی یەکتری.

جوبران
پەیمان دەوڵەت ئایین یاسا و شەریعەت [illegible] نانێت، بەڵکو ویژدان، ئایین دەبێت خزمەتی مرۆڤ بکات، نەك بە پێچەوانەوە، ئایین دەبێت پێگەو

بەهای مرۆڤ بەرزبکاتەوەو مرۆڤایەتی پیرۆز بکات، ئایین دەبێ خۆشەوێستی لە نێوان مرۆڤەکاندا پەخش بکات نەك ڕق، ئایین دەبێت مرۆڤەکان بکات بە برای یەکتری نەك دووژمن، یەکڕیزی لە نێوانیاندا دروست بکات، نەك پەرتەوازەیی.

لە کۆمارەکەی جوبراندا
چیتر ڕیش بەردان ئەرك و مۆسیقا حەرام نییە، چیتر کوشتنی مرۆڤەکان ئایین و عەشق بەڕەڵایی و تابۆ و ناڕەوا نییە.
چیتر ڕەخنە لە کاهینەکان بڤە و بیرکردنەوەی ئازادانە کفر و تاوان نییە.
چیتر دەست وەردان لە ژیانی تایبەتی هیچ کەسێك و بە هیچ پاساو بیانویەك ڕێگە پێدراونییە.

کۆماری جوبران، دەوڵەتەسیوکراتە تۆتالیتارەکەی فەقێ و کاهینەکان نییە، تابڵێت(عدم قتل المسلم بالژمی)و موسڵمانێك، گاورێك بکوژێت، ناکوژرێتەوە!
نەخێر لە کۆماری(جوبران) پێغەمبەردا، پێغەمبەر لە سەر کوشتنێکی بێ هۆکاری مێرولەیەکیش، لێپێچینەوە لە بکوژ دەکات.

لە (کۆماری جوبران) دا
هەموو ئایینەکان بە یەك چاو سەیردەکرێن و جیاوازی لە نێوان مەسیحیەك و زەردەشتیەك، لە نێوان موسڵمانێك و ئێزدیەك، لە نێوان جوەك و بودیەك، لە نێوان هیندۆسێك و یارسانیەکدا نییە، خودای هەموویان یەك خودایە و بەهەشتیش بە تەنها مولکی باوکی هیچ گرووپێك و تاپۆی ئایینێکی دیاریکراو نییە.
لە ڕوانگەی کۆماری جوبراندا،
بێ ئایین و ئەتێست، ئەگنۆستیك و سیکولاریستەکانیش دێنە بەهەشت.

جوبران پێمان دەڵێت:
بەهەشت شوێنی زاناو بلیمەت و داهێنەر ومرۆڤ دۆست و ژینگەدۆست و ئاژەڵ دۆستانە، نەك فێندەمێنتالیست و سەربڕو تیرۆرست و بکوژ.
بەهەشت شایەنی داروین، ئەدیسۆن، غاندی و گیڤاراو دایکەتریزا و مەولانایە، نەك بەغدادی و بن لادن و زەرقاویەکان.

جوبران پێمان دەڵێت با چیتر خۆشەویستی بکەین بە ئایین و مرۆڤ بوون بکەین بە پەرستگاو بە دەوری کابەی مروڤایەتیدا بخوڵێینەوە.

جوبران
پێمان دەڵێت ئایین دەبێت ئاینی ئاشتی و چاکەبێت، نەك ڕیش و

مەعبەد، ئایین لە "کەماری پێغەمبەر"دا دەبێ ئایینێك بێت ژیان بە مرۆڤەکان ببەخشێت، نەك پەرستگا، پەیامبەر لە ناو ئایین لەمرۆڤ دەگەڕا، کەچی کاهینەکان لە خشتی پەرستگا!
ئەو پەرستگایانەی لە یەککاتدا، لە نێویاندا کاهین و فەقێکان خەڵکی فێری نوێژو کوشتنی مرۆڤەکان دەکەن.
ئەو فەقێیانەی ئەقڵ و دڵ و بوونی خەڵکی دەدزن!
ئەو کاهینانەی بە هەزار ڕوو خۆیان دەردەخەن و جۆریکتری لە جاهیلیەتیان هێنا، گەورەتر لەو جەهالەتەی پێشوو و یەکەمجار، چ جەهالەتێك؟ ئەوکاتەی درووستکردنی مەعبدێك، لەدروستکردنی مرۆڤێك و بابەتی حەڵاڵ وحەرام لە سەرخستنی هەژارێك گرنکتردە بێت.
خەمی کەماری پێغەمبەر ئەوەیە مرۆڤ فێربکات ئەوەیتر ببینێت، نەك بیکوژێت.

لە ڕوانگەی جوبراندا
کێشەی خوداوەند ستەمە، نەك کفر،
کەماری پێغەمبەر ڕاو دیدەنیگای وایە: هەرشارستانییەتێك خاڵی بێت لە جوانی، شارستانیەتێکی فەرمەسەن و کافرە، با سیخناخیش بێت لە پەرستگا.

جوبران
پەیمان دەڵێت ئایین و ئاییندارى ڕاستەقینە ئەوە نییە، ئایینت بە ماوەیی وەرگرتبێت، یاخود دینداریەکەت ڕێکەوتێکی جوگرافی بێت و خەڵك و دەوروبەرت دیندارن بۆیە تۆش ئاییندارىت، نەخێر، بەڵکو ئایینی ڕاست و دروست ئەوەیە لە ڕێگەی هەڵبژاردنێکی ئازادانەو لە سەر بنەمای ویژدان و مرۆڤ بوون ئەو ئایینەت هەڵبژاردبێت، نەك لەبەر دڵی خێزانەکەت و لۆمەی کومەڵ و لە ترسی هەڕەشەی شمشێرو بە زۆرسەپاندن و لەبەر ئەم و ئەو بێت!

کەماری جوبران
پەیمان دەڵێت کوماری پێغەمبەران، کوماری ئایینێك، گرووپێك، مەزهەبێك، ئایدیۆلۆژیاو حیزبێکی ئایینی، فیرقەیەکی دیاى کراو بە تەنها موڵکی عەقیدەیەك نییە، دەبێ کومارێك بێت، بۆ هەموان بێت، ژیانی هەموو مرۆڤایەتی تێدا بەرجەستە بێت، کەرامەت و سەروگیان و حەزەکانیان تێیدا پارێزراوبێت، کەمارێك بێت، جێگای ئازادیەکانی تێدا ببێتەوە، کەمارێك بێت، کەس لە سەر ئایین و عەقیدی ئایینی، مەزهەبی جیاواز، دیدەنیگای جیاوازو بیروباوەڕی جیاواز تیرۆر نەکرێت و ئەشکەنجەو ئازارو زیندانی و بە سەرو شوێن نەکرێت.

کەمارەك بەت ئایندار و لائیکەك، بەوادارو گوماگەرایەك بە یەکسانی جەگایان تەدا ببەتەوە و جیاوازی لە نەوان هیچ مرۆڤەك نەکرەت، لە سەر بنەمای جیاوازی ئایینی، مەزهەبی، نەتەوەیی و ڕەگەزی، کەمارەك بەت، خەشەوستی تەیدا ئایین و مرۆڤایەتی ڕەبازبەت، کەمارەك بەت، ر ق و دەمارگیری، ڕەگەزپەرستی و یەکترسەینەوە، تیرۆر و کوشتن و توندوتیژی، فەندەمەنتالیزمی ئایینی و بیری ڕادیکالەیەت، دەگمی بەردو حوکمی شمشەرو هەڕەشەی سەربەین و زمان قرتاندن و دەست و وپە پەڕاندن تەیدا تاوان و قەدەغەبەت.

ڕەزگرتن لە ئاشتی و برایەتی و پلەرالیەت و پەکەوە ژیان ئەرك و یاسا بەت، لەبوردەیی و یەکترقبوڵ کردن و چەمکی هاووڵاتی بوون، عەقیدەی فەرمی دەوڵەت و دەستوری کەماربەت.
کەمارەك بەت بەواتای وشە باوەڕی بە مافەکانی مرۆڤ هەبەت، ڕەز لە سەربەستی ژن، هەڵبژارنەکانی تاك، ژیانی تایبەتی مرۆڤەکان، بیروباوەڕەی هەموان و هەموو جیاوازیەکان بگریت.
کەمارەك بەت، دژایەتی یەکسانی جەندەری، دیموکراسیەت، سیکولاریزم و تازەگەری نەکات.
کەمارەك بەت، پەرستگاکانی پەرستگای ئازادی بن، نەك کەیلایەتی، کەمارەك بەت، لەوان لەو بەت لە خەشەویستی، کەمارەك خالەی بەت لە دەمارگیری ئایینی، ڕقی مەزهەبی، بیری ڕاسیزم و نەژادپەرستی.
کەمارەك بەت عەدالەت تەیدا حاکم بەت و جانامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ یاسا ، کەمارەك بەت ڕەخنە دەمکوت و قەڵەم کەلەبچەو بیری ئازاد سانسەرو جودا بیران و ئەندەشمەندان و زاناکان بە هەرتەقەنەکرەن و تەزەکانیان تەکفیرو کتەبەکانیان نەخرەنە ناولیستی ڕەشەوە و نەسوتەندرەن.

(کەماری جوبران)
کەمارەکە تەنهاهی ئایینەکی دیارکراو گرووپەکی دیاری کراو موسەڵمانان نییە، بەڵکو کوماری هەموو ئایینەکان و بیروباوەڕەکانە.
کەمارەکە جیاوازی لە نەوان هیچ ئایین و ئایینەکیتردا نابەت بکرەت.
لە ”کەماری پەغەمبەر”دا هیچ ئایینەك بەی نییە خەی بکات بە کابە و ئەوانیتر ناچاربکات بە دەوری دا بخولەنەوە، لەرە ئایین بە تاك و نیشتمان بە هەموانە، ئاین نابەت تەکەڵ بە کایەی سیاسەت و کارو باری دەوڵەت و سیستەمی حوکمڕانی و فەزای گشتی بکرەت.
لەو کەمارەدا مرۆڤ سەنتەرو پەوەرە و هاوڵاتی بوون پەنسیپە. لە کەماری پەغەمبەردا، هیچ کەسەك نوەنەری خوداوەند و سەبەری ئاسمان و شمشەری ئایین نییە، تاك پەویستی بە واسیتە و نەوەندگیری و

مەعبەدو قەشەو کاهین و پیاوانی ئایینی نییە، مرۆڤ دەتوانێت خۆی ڕاستەوخۆ پەیوەندی لە گەڵ خوداوەند ببەستێت. خوداوەند لە کۆماری پێغەمبەردا تەنها لە مزگەوت، ئاتەشگا، کلێساو مەعبەدەکاندا خۆی قەتیس و گۆشەگیرناکات و تەنها لەو شوێنانەدا نییە، بەڵکو ئەو لە هەموو جێگاو شوێنێکە.

لە کوماری پێغەمبەردا.
بەهای ئایین لەوەدایە ویژدان بکات بە حاکم و لە ناخەوە وجودی مرۆڤ درووست بکات، نەك لەدەرەوە.

لە”کۆماری جوبران“ دا
کێشەی ئێستا ڕزگارکردنی ئایینی پێغەمبەر نییە، وەکو ئەوەی فەندەمەنالیستەکان و سەلەفیگەراکان بانگەشەی بۆدەکەن، بەڵکو کێشەکە ڕزگارکردنی پێغەمبەرە لەو ئایینەی ئێستا هەیە.

لەکۆماری جوبراند:
تۆ کەسێکی باشیت بۆیە ئایینداریت، نەك ئایینداریت بۆیە باشیت.
لە کۆماری جوبراندا:
خوداوەند کێشەی لەگەڵ هیچ ئایین و بیروباوەڕێك نییە، لەڕەرە ئایندار و بێ ئایین، بێوادارو ئەتەست و ئەگنوستیك، دەبێ وەکو یەك و بەیەك چاو سەیربکرێن و لە بەردەم یاسادا یەکسان بن.
لە کۆماری پێغەمبەردا خوداوەند کێشەی لەگەڵ ئەوەدا نییە بیپەرستن یاخود نا، بەڵکو کێشەی خوداوەند لەگەڵ نەبوونی دادپەروەری، دژایەتی کردنی دیموکراسی، فاشیەت و تۆتالیتاریەتی ئایینی، زەوتکردنی ماف و دەست بە سەرداگرتنی ئازادیەکانی خەڵك و چەوسانەوەو سەرکوتکردنی مرۆڤەکانەوە هەیە بە ناوی خوداوەندەوە.

(کۆماری جوبران)
شارستانیەت و بەهاو بوونی خۆی لە سەر ئەهرامی لە بەردو لە قوڕ دروستکراو دانانێت، وەکو ئەوەی میسریە کۆنەکان کردیان، بەڵکو لە قوەی ئینسانیەت و ئەهرامی ویژدان بوون، لە سەر عەدالەت و دیموکراتیەت و یەکسانی و مافی مرۆڤ و چەمکی هاووڵاتی بوون شارستانیەت بینادەکات.

ماوە تەوە بڵێم:
ڕەنگە خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی ”کۆماری پێغەمبەر“دا. ئەو پرسیارەی لادروست بێت و بەچونی وابێت و بڵێت جوبران هوەڵنەدەکات و کۆمارەکەی جوبران ، کۆمارەکە هەرگیز لەسەر زەمینی ئەو دەڤەرو

هەرەم و دەوڵەت و شوێنانە ڕێنانرێت و لەدایك نابێت، کە ئایین تێیدا هەژمونی هەیەو ئەقڵی ئایینی تێیدا زاڵە، کەمارەك، ڕەنگە تەنها مەری سەرکاغەزبێت ،تەنها لەناو تێکستەکانی جوبران و لەبەتەی خەیاڵدانی ئەمەوێ جێگای ببێتەوەو بێتەبوون، کەماری پێغەمبەر چەشنی یەتەپیاکەی تەماس مەرو کەمارەکەی پلاتۆن و،شارە نمونەییەکەی فارابی ، کەمارەکی خەیاڵی و ئایدیاڵی و چیتر نەبێت، مەگەر ئەو کەمارە لەوڵاتانی ئەوروپا، ئەویش دوای سەتان ساڵ، لە خەبات و شەڕونخونی و قوربانیدان و ماندوبوون و هیلاکی، کوشتنی دەریایەك خوێن و کوشتنی ملیۆنان مرۆڤ و تیرۆرکردن و زیندانیکردن و سوتاندنی دەیان و سەتان ئەندێشەمەندو زاناو فەیلەسوف، شۆڕشەکی دووسەت و چەندسەت ساڵەی نەوان ڕۆشنگەران و فەندەمەنتالیستەکان و دەرەنجام سەرکەوتنی بەرەی ئەقڵ و زانست بەسەر خورافەو ڕۆشنگەری بەسەر فەندەمەنتالیستی ئایینی و، عیلمانیەت بەسەر کڵێساو ڕووناکی بەسەر تاریکیدا،

ئینجا توانراو ڕێنرا، لەبرێ چۆن دەتوانین کومارەکی لەو چەشنە میساڵیه وا بە ئاسانی ڕێبنێین، لە کاتێکدا وەکو ئەوروپا، نە پرۆسەی ڕیفۆرمی ئایینی، نە ڕێنیسانس و ڕاچڵەکین، نەشۆڕشی پیشەسازی و پرۆژەی ڕۆشنگەری و ئەقڵانیەت، هیچمان نەدیتبێت و جێ بەجێ نەکردبێت! لەبرێ هەشتا لەسەرەتای ڕێگاو لەسەدەکانی ناوەڕاست دابین، هەشتا فەندەمەنتالیستی ئایینی بەهێزو ئەقڵیەتی ئایینی لە لوتکەدابێت، هەشتا ڕەخنە بقەو مەژوو پیرۆزو هەموو شتك لەژێر هەژمونی ئایینیدا بێت؟! چۆن دەتوانین چۆن؟! ئەوە مەحاڵە و خەیاڵە!

دەست بە ژیانەوە بگرە!… شیعری: عەبدوڵا سەلمان(مەشخەڵ)

دەست بە ژیانەوە بگرە
با دەنگی(چووک)ی شان هەڵتەکاندنت
وەک ئاماژەی نازانم، فریوی گوڵچکەکانت نەدا
ڕیتواڵە ناڵەکەکانی (بە تەیی)م پە نەنەنە سەر دەڵپە ڕژاوەکانی

حەسرەت

(سبەینێ)کان لەبازاڕی ڕۆژە ئاساییەکانی ژیاندا
گیرفانی زەمەن هەڵنەتەکێنن!
بێهوودەییەکی لەڕادەبەر ترسناکە، پاڵتۆی تەنهایی بدەیتە شان و
سیگاری گەمژەیی بکێشێت.
تۆ دەبوو ئێستا بچوویتایە سەر قادرمەکانی ئومێد و
شیعرت بەسەر جوانی و ناسکی خوێن ڕشتنەکاندا بنووسیایە
قەیرەییت لێ نایە و شیعرێک بخوێنەوە
با قەڵەمەکەت وەجاغ کوێر سەر نەنێتەوە.
تۆ سوێند بە هەرچی ئەسحابەی زمان هەیە دەخۆیت و
بە قودرەتی خەیاڵی تاق و تەنیا،
دەتەوێت خۆت لەمەترسییەکانی ئاشووبی مەرگ بشاریتەوە و
دەست بە ژیانەوە بگری
دەست دەگری بە ژیانەوە تا ورد ورد دڵۆپە حەزەکانی مرۆییت
دەتکێنە سەر ئەپارتمانە دڵگرانییەکانی بوون
دەتەوێ مەرگ وشترمڕانە بڕوانێتە سەرە بێکۆتاییەکەی ئینسان
دەتەوێ لەخۆپیشاندانە مەزنەکەی ژیانا بە لافیتەی (دەست بە ژیانەوە بگرە)
لەڕیزی پێشەوە و دەم بە هوتاف وێنەت بچێتە سەر ڕووپەڕی ڕۆژنامەکان
زیانێکی گەورەیە هەڵدێڕان لە توولەڕێگاکانی مەینەت
نووشتانەوە بۆ ئەدەبی نووستوو و شاعیری تەپیو
بێڕێزییەکی زۆرە کردنەوەی دەرگا لەڕێبوارە بەڕۆبۆتکراوەکانی چوار دەور
تەزووی چ حەسرەتێک دەمهێنێ و دەمبا
ئەڵێێ کارەبای توورەیی گرتوومیەتی و ڕامئەچڵەکێنێ
ئەلێێ کەوتوومەتە نێو بۆسەی مەفرەزەیەکی ئەمن و
لەترسی بێناسنامەیی خەریەکە زیڕە بکەم.
لەولاوە لە ژیان ڕا ئەکەم و
لەملاوەش دەستی پێوە دەگرم!

پێت نەوتم دڵت بۆچییە
تۆ دەتوانیت خۆشەویستی بکەی بە ئیمۆجێکی بێ ڕووح
بە کلکێک دەتوانیت ببیە ڕۆمیۆ
دەتوانیت باز بەسەر سوێندە گەورەکاندا بدەی

ئارەزووەکانی بەرزەفت کەی
دەتوانی پرسەنامەت بە لایکێک و
دڵخۆشیت بە وێنەگوڵێک بدەیتەوە!.
چ ڕۆژگارێکە، هەستەکان ورد و بریندار دەبن و
بەنایلۆنی تەکنەلۆژیا تەغلیف دەکرێن
وێنەی لێوێکی سوور نیشانەی دڵەکوتێی عەشق بێت.
بە بازاڕ و مۆڵەکان بسوڕێوە، باسی شیعر بکەیت
ژمارە ٤١١ لێدەدەن و دەتنێرن بۆ شێتخانە
چ ئینسانگەلێکین ئێمە؟!
مانگێک نان مەخۆ کەس لێت ناپرسێتەوە
بەڵام پێڵاوەکەت تورکی نەبێت لایان سەیرە و
نامۆ نامۆ لێت دەڕوانن
ساڵێک بە پێیان هاموشۆی بازاڕ بکە مێشێک مێوانیان نییە
بەڵام مازدایەکی کۆنت پێ بێت، لێت دەکەنە هەڵڵا و قسە
ئێمە چ غەز□ بگەلێکین؟!
لەڕوودا بە قوربان دەبین و
کەپشتیشی لێت کرد پەنجەی (بتگیم)ی بۆ هەڵد□ بڕێ.
ئێمەی غەزەب لە زۆنگاوی ئیر□یدا خنکاوین و
بەقات و ڕیباتی مۆدێرنەوە ژەنگی سەر بیرکردنەوە سوواوەکانمان بۆ پاکژ ناکرێتەوە
توورە ببیت، پێت دەلێن کۆنتڕۆڵی خۆی لەدەست داوە
عەقڵی فەرامۆش کردووە و کەوتۆتە دوای سۆز!
جنێو بدەی پێتدەڵێن عەبەسە و خۆتی لێ دوور خەوە
جیددی بیت و باسی سیاسەت و شت بکەی دەڵێن هەی هوو هەی هوو
کاکە تکایە واز لە سیاسەت بێنە
ئەی ڕوو لەکوێ بکەم و سەر بۆ کوێ هەڵبگرم؟
کەی قفڵی بیرکردنەوەت دەکەیتەوە؟
تۆش کەی وەکو من میزی وشە و شیعر دەکەی بەسەر لادیواری کۆمەڵگەی چینایەتی
کەی تف دەکەی لە سیاسییە دۆڕاوەکانی برسێتیمان
لە پارە و دەسەڵاتی شەهوەتبەزێنی نیمچە سەرخۆشەکانی نێو حیزبی باوک
وەرە با لە دەرگای ڕق و خەمەوە بچینە دەرێ و ببینە ئیمۆجی ڕاستی□قینەی ژیان
بە گۆرانی
بە سەما
بۆ شیعر و وشەی جوانی و ئینسان.

دەڵێن دەست بە ژیانەوە بگرە
دەست بە کوێی ژیانەوە بگرم لە کاتێکدا ژیان
گوونی خۆی نیشان داوم و منیش دەستم لەوێی ماوەتەوە.
دەستگرتن بە ژیان، دەستگرتنە بە ئەسرینە وشکهەڵاتووەکانی باران و
دەستگرتنە بە قەوزە سەوزەکانی کەناری گۆمی بێدەنگبوون
دەستگرتنە بە پیرۆزییەکانی ڕابردوو
دەستگرتنە بەو ئاسمانە غێمەی کەناوی کۆیلەتییە.!
من دەست بە ژیانەوە ناگرم
وەکچۆن چل ساڵی ڕەبەقە بەم سەرە ئەسڵەعەمەوە کڵاوکەم داوەتە دەم ڕەش□ با
من دەست تەنها بەو خەونانەوە دەگرم کە باس لە ئایندەیەکی جوان و
باس لە سبەینییەکی گەش و
باس لە پێچانەوەی بارگە و بنەی ستەم دەکەن.

شیعری : عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)
٢٠٢١ کەنەدا

چیـــرۆکە شیعـــر/ ئەنوشـــا لە دەریا-1-… جەلال عەبدوڵا ساڵح

بەشی یەکەم

دانیشە لەلام ئەنوشا

- باپیرە گەورەم سونی بو
  سەفەویەکان کردیان بە شیعە
  شارەکەمان پڕ بون لە جولەکە
  دەربەدەریان کردن
  چون بۆ (ئەقسا)
  دەوڵەتیان پێکەوەنا
  ئەنوشا

باوکمیان لەسەر مقسەتێکی خوێڕی شەهید کرد
لەبەر ئەوەی قوماشێکی فەتاح پاشای عەمارەپوی کوشت
کەرەکەی مینا کوێری دراوسێمیان سوتاند
چونکی میزی کردبووە ناو کانیی گەڕەک و مزگەوت
مامەڕەشەی پورزام
لەبەر ئەوەی ماینەکەی زاوزێی نەدەکرد
پێش خۆرنشین بە بەرچاوی هەمو ئەسپی گەڕەکەوە
قاپێک شەرابی کرد بە قورگی دا
ماینی داماوە بە سەرخۆشی خۆی کرد بە ماڵی گەلەگورگ دا و
خواردیان
ئەنوشا
نەنکم ٤ چوار شوی کرد
٦٠ شەست ساڵ لەگەڵ چوار پیاوی
جەلادی کۆتر دا ژیا
لە هەر چواریان ٥٠ پەنجا مناڵی بو
مناڵەکانی گێڕ،
خوار،
چەوت،
کەچەڵ بون
لەسەر کەرێک
لە پێناوی قالۆنچەیەک
لەبەر خاتری شەمشەمە کوێر□ یەک و
بۆ ئەوەی بزنێک خۆشحاڵ بێت
سەنگەریان لەیەک گرت و بو بە شەڕیان
سوبحانەللە
یەک
لە
دوای یەک
یەکتریان
لەتو پەت کرد
دانیشە لە تەنیشتم ئەنوشا
با پێکەوە چایەکی دەستی بەهاری گەڕەکی نێرگز بخۆینەوە
چایی دەستی هاوێن پڕە لە مێشولەی کوژراو
نەک توشی پەتای بورانەوە ببیت
پاشان لە من داببڕێیت
ئەنوشا
تو سەری خۆرەتاوی حەوشەکەی خۆتان

بیر لە هیچ شتێک مەکەرەوە!
کەی کێشەی من و تۆیە؟
چۆلەکە ناتوانێت بپەڕێت!
ڕەنگ لە تاوس مان بگرێت
باران لە گۆم داببڕێت
مانگ تریفەی خۆشنەوێت
ئاسمان بە هەڵم یان بە لۆکە دروست بوبێت
بۆق لە ترسی قەوزە
دەنگی نوسابێت
کیسەڵ لە کاتی دەست نوێژ دا
خەسوی مردبێت
مار لە ترسی ڕەشەبا کراسی فڕێ دابێت
دانیشە لەلام ئەنوشا
کەمێک گوێ بگرە
(فەیروز) بە گۆرانی شین دەکات
(مەحمود) لە شیعرێکی دا توڕەیە لە موسا
(عەرافات) لە وێنەیەک دا
بە جامانەی قوڕەیشیو ڕیشی ماشو برنجی ئیخوانەوە
بیر لە دەوڵەتی کۆترەکان دەکاتەوە
بەڵام لەبیریان چووە:
(ئەقسا) وەک نانی هەورامی سفرەی باپیرم
لە کۆشکی سپی دا
لە مێژە
لەت
لەت
لەت
کراوە!
دانیشە لەلام ئەنوشا
با بۆتی بگێڕمەوە
دوێنێ شەو لە ماڵی ڕۆمانێکی پیر بوم
پێی گوتم:

- دستۆیفسکی قومارچی و تاوانبار و خوێڕیی بوو!

پیاوەکانی فێر کرد بە تەور ژنەکانیان بکوژن
نازم حیکمەت درۆی کرد پشت کوڕە
دڵی بۆ مناڵێکی ئەرمەنی و کورد دانەچڵەکا
بە تڕی لینین هەڵخڵەتا
وەک جەلادەکانی(ئەتا تورک) بیری دەکردەوە

سەلاحەدین ساختەچی بو
دەبوایە بە یەکەم شمشێری بەرگری
شیعری ئەنفال□ی بکوشتایە
کتێبی سەوز
لە دووای (قەزاف)ی
نامەردی کرد خۆی نەکوشت
دانیشە لەلام ئەنوشا
وشە چرپاندی بە گوێما
- فروغ هەتاکو ئێستا
هەزار شیعری لەبار چووە
دێڕیکی گەڕ وەک شیعە
بۆی نەگریا
پەرەگرافێکی قەمور فاتیحایەکی خوداحافیزی بۆ نەخوێند
شاعیرێکی خوێڕی سەبەتەیەک گوڵی دڵنەوایی پێ نەبەخشی
ئەنوشا
کاتێک خۆرنشین
ڕەنگی ئاو دەبێت بە سور
ئەوە مانای ئەوەیە سەرەتای نەزیفی ژیانە
کاتێک چۆلەکەیەک بێزو بە هاوینەوە دەکات
لەبەر ئەوەیە لەڕۆژێک دا (١٠٠١) هەزارو یەک جار پ□□یبووە
لەبەر ئەوەی تاوس حەسودی بە ڕەنگی گوڵ برد
لە داخا خۆی هەڵکێشا لە خومی قەوزە
کاتێک نوسەری کتێبێکی دەرونی توشی فێی وشە دەبێت
هۆکەی ئەوەیە چونکی میحراب بیر دەکاتەوە لە هەتاوی ئاخیرەت
دانیشە لە تەنیشتم ئەنوشا
چیمان داوە لە کێشەی باران و هەور
چیمان داوە لە فارسەکان
گابەرد دەکوتن
لە دەستکەوانی چیا دا
چیمان داوە لە عەرەبەکان
ئاسن دەسوتێنن
لە تەنوری دۆزەخا
چیمان داوە لە تورکەکان خوێ دەکێشن
لە ناو ئۆقیانووس دا
پۆتین لە هیتلەر بەسۆزترە
بایدن سەگەکەی لە من و تۆ زیاتر خۆش دەوێت
دایکی مایکڵ جاکسن مەسیحییە و و باوکی یەهودییە

دانیشە لەلام ئەنوشا
نیو کاتژمێری کە
پەردەی هەتاو دەکەوێت
باران دەبارێت
گوڵێک دەپشکوێت
دووای سی خولەکی کە
با بەردێک فڕێ ئەدات
بەر سەری مراویەک دەکەوێت و دەمرێت
کەس نازانێت
ماری سروشت بێچووەکانی دەخوات
یان تۆفانی ژیان دەی کوژێت
ئەنوشا مەگری
نە مراوی ئامۆزای منە
نە بێچووەکانی پورزای تۆیە
وەرە بەرامبەرم دابنیشە ئەنوشا
من موی برۆکانی مریەم دەپێوم
تەش تاڵ بە تاڵی سمێڵی ئادەم هەڵ کێشە لە خەنە
ئەنوشا
خۆزگە تۆ هەرمێ و منیش قۆخ دەبوم
نە چیرۆکی ئیبلیسمان دەبیست
نە جەنگی ڕوناکی و قوڕ
لەبەر خاتری من و تۆ
نە شەقام دەبەتە پرچی پەلگە زێڕینە
نە مانگ دادەبەزێت بە لای حەوزەکی نەخۆش
ئێستا بێت یان سبەینێ
مردن هەر دێ
وەرە سەر کۆڵم
بەکۆڵانە تاریکەکانی بیرەوەریم دا دەتگێڕم
...

شیعر/ مەملەکەتی ژن کوژان…
شەماڵ بارەوانی

لەم کەڵاوەی جێنتلمانیستاندا
لە پەردەیەکی تەنک کورت کراومەتەوە و
کراوم بە لەکەیەک و بە تەوێڵی هەیبەتی پیاوەوە لکاوم

ئاخر
من بەبێ روخسەتی خۆم لە دایکبووم و
لە دۆزەخێک فڕێدراوم، بە هەڵە پێی دەڵێن ژیان

لەم مەملەکەتەی ژن کوژاندا
پێناسەی
عاریان بەسەردا سەپاندووم
کردوومیان بە تەنافی ئەهریمەن و
نیوەی ئەقڵیان لێ ستاندوومەوە

لەم ئیمپڕاتۆرە مەزنەی جیهانی بوونم
نابیناکان
تەنها کەمتر لە بستێك لە جوگرافیای لەشم دەبینن

لەم هەرێمەی بەستەڵەکی ئەقڵدا
من بەرلەوەی لە دایک بم
غەرقی جەستەیەک کراوم سەراپای تابۆیه

قژم
دەنگم
ڕهنگم
بوونم هەر هەمویان تاوانن

تەنانەت نۆتەی مۆسیقای هەناسەکانیشم
جارەهای جار لە لایان ڕەوی خەنجەرەکانەوە تەکفیرکراوون و هەڕەشەی گەرو بڕینیان لێ کراوە

دوێنێ ویستم چوون عەشتار و ئەفرۆدێت و لات و مەنات و عوززا
مێژوو دووبارەبکەمەوە و

خۆم لە بەرگی پەیکەرێکی ستەمدیدەدا و
لە بەردەم مێنت□□نتی پاتریارکیدا نوومایش بکەمەوە

ئەسەف جەلادەکانی سەر بە جەبھەی ئەشکەوتی خوڕافە کردمیانن بە بت و
بە تف تەوافیان کردم

ئەمڕۆ هەوڵمدا لە تابلۆیەکی ئیرۆتیکدا
بۆ جیهانی نێرسالاران بسەلمێنم کەمن:ئافرینەر – جوانی – هێز و
ئیرادەم

کەچی یەکسەر بە فەتوای سێ نێرە نەریتخواز کرام بە پۆڕن و
مۆرکی بەد ڕفتاریان دا لە تەوێڵم و وەک سەکس فرۆشێك
ناسناویان بۆ بڕیمەوە

لە نیشتمانی شمشێردا
دەمژمێرێک بەر لە ئێستا خواستم ببم بە ئاوازی سترانی□ك و لە هەشتی
مارسدا
هەستی فێمەنستی لە زهنیەتی پیاوانی
سەر بە کولتووری بەردا بجوڵێنم
کەچی دەستی نێرایەتی نرا لە گەرووم و دەنگم خنکێندرا

لە هەرێمی نێرسالاریدا
بووم بە دوو دێڕ شیعر و هەوڵمدا
خۆم بە بەرۆکی مزگەوتەکان – کلێساکان – ئاتەشگاکان ..
هەڵبواسم و پڕ بەدەنگی ژن بوون هاوار بکەم:
منم ژیان
مخابن دوو چەقۆی تووندڕۆ لە تاریکی ئەشکەوتێکدا هاتن بە گژمدا و
بە بیانووی قەحپە بوون هەپڕون هەپڕونیان کردم

لەم فەرهەنگەی مێ ترساندا
بوێریم نواند کە رووکنێکی باوەڕ بە نێوی جێندەر بۆ ئەقیدەی
خێڵەکان زیاد بکەم
ئەفسووس سێ سەربازی سەر بە چاندی
عەیبە
بە پاساوی دەرچوون لە سنوری داب و نەریتی بێگانە و ئادابی گشتی
سڕیمیانەوە
..
چاند:کلتور

کۆن□ستران… ئومێد قەرەنی

کۆن□ستران…

پێویست ناکا لەبیرت بێ،
ئێمە دەزانین

مردن، شەوێکی کێوی و
پارچەیەک نانی ساردە
کە لە هەوادا هەڵواسراوە

ئەوەشی کە هەرگیز ناگەرێیتەوە،
بەردەوام ژیان شیرین دەکات…

خائینی بچووک

من
هەرگیز بەشداری
ئەو جەنگانە نە دەبووم
کە منداڵانی گەڕەک بەرانبەر
گەڕەکێکیتر بەرپایان دەکرد،
ئەویش بەخاتری
هۆیەکی بـــــچـــــووک،
چونکە
هاوڕێگەلێکم
لە گەڕەکی دوژمن هەبوون
لەگەڕەکی خۆمان
بەردەوام بە خائینیان دەزانیم !

کۆڵانەکانی دنیا

دنیا ئێمەی
بەرەو ئەم کۆڵانانە برد
یان ئەم کۆڵانانە
ئێمەیان گەیاندە دنیا؟

ڕۆشنبیر و خاوەن بیر لەگەل زەمینەسازی کردن… زانا ڕەزاق

سەرەتا هەموو شتێک ئەگەر بە ڕێگای ڕاست و دروست نەڕوات بێگومان تووشی خوار و خێچی دەبێ یانی وەکو شیکاری کردنی پرسیاری بیرکاری وایە لەکوێ هەڵە بکرێت تا دوایی ئاوا دەبێ بەهەمان شێوەش بۆ ڕاستی و دروستیش ئاوایە.

دەبێ پێش هەموو شتێک شتەکان زانستیانە و ڕاستیانە باس و پێناسە و شیکردنەوەیان بۆ بکەین بە هەمان شێوەش بۆ چەمکەکانیش بەلام پێش ئەوە دەبێ تاکەکان و مرۆڤەکان بە شێوەیەکی تەندروست پەروەردەیەکی بکەین بۆ ئەوەی سود بە خۆمان و کۆمەلگەو مرۆڤایەتی بگەیەنە بەس وانەکەین بە پەروەردەیەکی ناتەندروست یەکجار زیان لە خۆمان دەدات دواتر مرۆڤەکانی تر دەگەیەنە.

هەر بۆ نموونە

تۆ بڵێی ئازادی تاکەکان و هی بەرامبەر بە بەڕەلایی و لەشفرۆشی بزانین ئەمە زیانی دەبێ، لەوانەیە زۆر خراپیش بێ، یانی ئەگەرێک وەرگرین لەوانەیە ڕووشیدابێت بەهەی ئەمەوە پەلاماری بەرامبەریان دابێت تەنانەت توندوتیژی زۆریشی بەرامبەر کرابێت.

چونکە لە پەروەردە کردن بەرامبەر بە دوژمن دەچووێنیت ئەوا ڕەخنەگریش دەچێتە خانەی ئەوەوە چونکە لە نەستی مرۆڤ پەروەردە کراوە و وێنا کراوە ئەوەش لە جیاتی سود، زیانی دەبێ جگە لەوەش دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانی ڕق و کینە خۆشی دەبێ پێمان خۆش بێ ڕەخنەمان بۆ بێ چونکە پێشمان دەخات نەک دوامان بخات.

خۆی دەبێ بەرە و گروپ و ئایدۆلۆژیا و شتەکانی هاوشێوەی ئەوە مرۆڤیان بووە کۆیلە نەبێت لە بیرکردنەوە یانی بە هەموو شتیان ڕازی نەبێ نەک ڕازی بێ چونکە ئەوە لە دوورمەودا زیانی دەبێ بەلام ئازاد لە بیرکردنەوە لە دوورمەودا و نزیک مەودا سودی دەبێ.

تێبینی ئەوەم لە پۆستەکانی سالی 2021 بلاو کردۆتەوە

تێبینی دووەمیش هەموو چەمکەکان و شتەکان دەلێم هەم پێناسەی بۆ بکەین و هەمیش شیکردنەوەیەکی زانستیانە و ڕاستیانەی بۆ بکەین

“بوونی خوا لە فەلسەفەی بوونگەرایی”-1-… دڵشاد کاوانی

بەشی یەکەم

دڵشاد کاوانی. شەقڵاوە.

چەند ڕێگەیەک هەیە بۆ سەلماندنی بوونی خودایەکی گەورە. ئەم (ڕێگایانە) لە کتێبەکانی فەلسەفە، لە لاهووت، ل□ ش□ر□ق□ ج□راوجۆرەکانی ئاینییەکان و هەروەها لە کتێبە ئاسمانییەکاندا ئاماژەیان پێکراوە. ئەم بۆچوونانە لە ڕوانگەی جیاوازەوە دژ بە ی□ک□ن. بۆ نموونە لە هەندێک حاڵەتدا بabەتە هەستیار و ئەزموونییەکان وەک بەڵێن بەکارهێنراون کە لە حاڵەتەکانی تردا بابەتی تەنیا فیکری بەکارهێنراوە. دیسانەوە هەندێک ڕاستی□وخۆ هەوڵ دەدەن بوونی پەروەردگارێکی ژیر بسەلمێنن لەو شوێنانەی کە ئەوانی تر هەوڵ دەدەن تەنها یەک بوون دامەزرێنن کە بوونی وابەستەی هیچ بوونێکی تر نەبێت (واتە بوونی نەبوو) و چینێکی تری لە جەستەدا وێنا بکەن بۆ ئەوەی تایبەتمەندییەکانی دەستنیشان بکەن.

فەیلەسوف و زانایانی تیئ□لۆژی بۆ سەلماندنی بوونی خودا، چەندین ئارگیومێنتی بێشوماریان هێناوەتە ئاراوە، کە لە فەلسەفە و ئیلاهیاتدا بە وردی باسی لێوە کراوە. ئێمە ئەو بەڵگانە هەڵد□ بژێرین و ڕوونی دەکەینەوە کە پێویستیان بە ڕۆڵێکی تاڕادەیەک بچووکە و ڕاستەوخۆیە. بەڵام پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئەم بەڵگەیە بوونی خودا تەنیا لە ژێر ناونیشانی “بوونی حەتمی”دا دەسەلمێنێت واتە کەسێک کە بوونی جەوهەری بێت و پشت بە هیچ بەخشەرێکی بوون نا بەستێت، سیفاتی ئاماژە (لصفة السلبیة). دەبێت بە ئارگیومێنتێکی تر بسەلمێنرێت، نموونەی سیفەتە ئاماژە بە بەڵێ بریتین لە زانین، وزە، نموونەی سیفاتە ‘ناڕوونەکان’ بریتین لە بێ جەستەیی، نەک تەنها لە شوێنێک و کاتێکی دیاریکراودا سنووردار

بکرێت.

ناوەڕۆکی بەڵگەکان

ماددە وجودییەکان، (بەپێی عەقڵ) یان بوونێکی حەتمییە یان بوونی ئەگەرین و هیچ ماددەیەکی بوونگەرایی ناتوانرێت لەڕووی فیکرییەوە لەم دوو چەمکە بەدەر بکرێت. هەموو شتە بوونگەراییەکان ناتوانن ئەگەری بن. چونکە، بوونی ئەگەری پەیوەستە بە هۆکارەوە. کەواتە ئەگەر هەموو هۆکارەکان ئەگەری بوونیان هەبێت، ئەوا دەبێت هەر هۆکارێک وابەستەی ئەوی دیکە بێت. لە ئەنجامدا هیچ شتێکی هەبوو هەرگیز بەدی نایەت. بە واتایەکی تر بەردەوامی هۆکارەکان مەحاڵە. بۆیە هۆکارەکانی شتە هەبووەکان بەردەوام دەبنە هۆی سوژەیەکی هەبوو، کە خۆی دەرئەنجامی ماددە هەبووەکانی تر نییە، واتە کە بوونێکی حەتمی دەبێت. ئەم بەڵگەیە بەڵگەیەکی سادەیە بۆ بوونی خودا، کە بە چەند بەڵێنێکی هزری پاك لە قاڵب داوە و وابەست نییە بە هیچ جۆرە مەعریفەیەکی تێگەیشتن و ئەزموونی. بەڵام بەو پێیەی لەم بەڵگەیەدا زاراوە و چەمکی فەلسەفی بەکارهاتووە، حەتمییە ڕۆشنایی بخرێتە سەر هەموو ئەو بەڵێن و زاراوانەی کە لە ڕێگەیانەوە بەڵگەی ناوبراو شێوەی گرتووە.

ئەگەر و حەتمی

هەموو بەڵێنێک (هەرچەندە سادە بێت) لانیکەم لە دوو واتای بنەڕەتی پێکدێت، ئەوانیش مەبەست و پێشبینی. بۆ نموونە لە بەڵێنی ‘سوریا ئوجال’دا “سوریا” مەبەستە و “ئوجوال” پێشگرە و بەڵێنەکە درەوشاوەیی بۆ خۆر دەسەلمێنێت.

سەلماندنی پێشبینییەک بۆ مەبەستێک ناتوانێت بەدەربێت لەو سێ مەرجە. یان مەحاڵە، بۆ نموونە “٣لە ٤ گەورەترە” یان حەتمییە، وەک: “نیوەی ٤ ٢”، ١٢ یان نە مەحاڵە یان حەتمی، واتە ئەگەری هەیە، بۆ نموونە خۆر وایە لەسەر سەرمان.

بە زاراوەی لۆژیکی، لە حاڵەتی یەکەمدا دەوترێت پەیوەندیی بەڵێن مەحاڵە ، لە حاڵەتی دووەمدا بە پەیوەندیی بەڵێن پێی دەوترێت “حەتمی (پێویستی)” یان لە حاڵەتی سێیەمدا، پەیوەندیی بەڵێن ئەوەیە پێی دەوترێت “ئەگەر” (امکان) (بە مانایەکی تایبەت).

فەلسەفە مامەڵە لەگەڵ پرسە بوونییەکان دەکات. شتە مەحاڵەکان هەرگیز ڕاستی□ قینە نابن (بۆیە باسکردنی ئەم بابەتە لە فەلسەفەدا

جێگیر نییە). لە ئەنجامدا فەلسەفە پرسە وجودییەکانی بەسەر دوو بەشدا دابەش کردووە، بوونی حەتمی و بوونی ئەگەری لەسەر بنەمای زیرەکی.

بوونی حەتمی واتە شتە هەبووەکە بە خۆی بوونی هەیە و بە بوونی خۆی پشت بە هیچ شتێکی دیکەی هەبوو نابەستێت. لە ئەنجامدا ئەم جۆرە بوونە بە سروشتی هەمیشەیی و هەمیشەیی دەبێت. چونکە، نەبوونی شتێک لە خاڵێکدا بەو مانایەیە کە بوونەکەی بە خۆی نییە و بە ئەوەی مرۆڤ بێتە بوون دەبێت پشت بە بوونەوەرێکی دیکە ببەستێت کە بوونی ئەو مەرج و هۆکارە (بوونی) وە لە غیابیدا بوونی نییە.

بوونی ئەگەری ئەوەیە کە بە خۆی بوونی نییە و بە بوونی مرۆڤ دەبێت پشت بە هەندێک بوونی دیکە ببەستێت. ئەم پۆلێنکردنەی بوون لەسەر بنەمای عەقڵ کراوە و بە هۆکارێکی باش بوونی مەحاڵە نکۆڵی لێدەکات. بەڵام هیچ ڕێنماییەک نییە کە کام لەم دوو پۆلە (بوونی حەتمی و بوونی ئەگەری) بوونەوەری ڕاستەقینە دەگرێتەوە. بە واتایەکی تر دەکرێ بە سێ شێوە لەم بابەتە تێبگەین. بۆ نموونە.

یەکەم: هەموو بوونێک بوونێکی حەتمییە.
دووەم: هەموو بوونێک بوونێکی مومکینە.
سێیەم: هەندێکیان بوونێکی حەتمین و هەندێکیان بوونی ئەگەرین.

لە چەمکی یەکەم و سێیەمدا ‘بوونی حەتمی’ بوونی هەیە. کەواتە ئەو تێڕوانینەی کە "هەموو بوونێک مومکینە یان مەحاڵە"، دەبێ بابەتی باسکردن بێت (دووەم)، هەروەها چەمکی "بوونی حەتمی" لە کۆتاییدا بە نەهێشتنی ئەم چەمکە جێگیر دەبێت، هەرچەندە یەکێتییەکەی و سیفاتەکانی دیکەش جێگیرن بەڵگەکان دەبێ پشتیان پێ ببەسترێت.

بۆیە بە ئەوەی بیرۆکەی دووەم ڕەت بکرێتەوە، دەبێت بەڵێنەکی دیکە بە بەڵگەکانی ئاماژەپێکراوەوە ببەسترێتەوە. و واتە ‘هەموو بوونێک مەحاڵە کە بوونێکی مومکین بێت. بەڵام ئەم بەڵێنە خۆبەخۆ نییە. هەر لەبەر ئەم هۆکارەش دەبێت بەم شێوەیە بسەلمێنرێت و جێگیر بکرێت:

بوونی ئەگەری پەیوەستە بە هۆکارەوە و بەردەوامی بێکۆتایی هۆکارەکەش مەحاڵە. بۆیە هۆکارەکان دەبێت لە بەردەوامییاندا بگەنە بوونێک کە وابەستەی هۆکارێک نەبێت. وە ئەوەش ‘بوونی حەتمی’یە. کەواتە هەموو بوونێک بوونێکی مومکین نییە. وە لێرەوە بابەتێکی دیکەی فەلسەفی دەست پێدەکات، کە پەیوەستی بە ڕوونکردنەوە هەیە.

هۆکار و کاریگەری

ئەگەر سوژەیەکی بوونگەرایی وا بەستەی سوژەیەکی دیکەی هەبوو بێت و بوونی وا بەستەی بوونی سوژەیەکی دیکە بێت، ئەوا لە زاراوەی فەلسەفیدا بوونی وا بەستە پێی دەوترێت کردار (معلول) و ئەوی دیکەش پێی دەوترێت هۆکار بەڵام ڕەنگە هۆکار هەمیشە وا بەستە نەبێت، بەڵام ڕەنگە ‘هۆکار’ خۆی وا بەستە بێت و کردارێکی هەندێک بوونێکی تر بێت. ئەگەر وا بەستەیی و وا بەستەیی هیچ هۆکارێک نەبێت (بە هەر هۆکارێکی تر)، ئەوا دەتوانرێت ئەو هۆکارە ناوببرێت هۆکاری ڕەها و هۆکاری تەواو ناوا بەستە.

تا ئێستا فێری زاراوەی فەلسەفیی هۆکار و کاریگەری و پێناسەکردنیان بووین. ئێستا پێویستە ئەو بەڵێنە ڕوون بکەینەوە کە ‘هەموو بوونی ئەگەری پەیوەستە بە عەقڵەوە’.

لە ژێر ڕۆشنایی ڕستەی ‘بوونی ئەگەری ناتوانێت بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بێتە بوون’ دەتوانرێت بڵێین بوونی وا بەستەی بوونی هەر با بەتێک یان ماددەیەکی دیکەی هەبووە کە فۆڕمی ڕاستەقینەی گرتووە. چونکە ئەم قسەیە (قضية) خ□ بەخۆیە کە هەموو پێشبینییەک (محمول) کە بۆ مەبەست (سوبژێکت) ل□ بەرچاو دەگیرێت یان بە خۆی (سوبژێکتیڤ) یان لەلایەن کەسێکی ترەوە یان بە عەقڵ (بەشێوەیەکی ڕاگوزەر) بوونی هەیە. بۆ نموونە تەنێک یان خۆی ڕووناک دەبێتەوە یان بە ڕووناکی شتێکی تر ڕووناک دەبێتەوە. هەموو شتێک بە خۆی یان بە شتێکی تر (ڕۆن) ڕۆن دەکرێت. ئایا مەحاڵە شتێک بە شێوەیەکی خۆجێی ڕووناک نەکرێتەوە یان ڕۆن نەکرێت، یان بە شتێکی تر ڕۆن نەکرێت یان ڕووناک نەکرێتەوە (لە حاڵەتی ئەوەی دوو سیفات سیفاتی نەبوون یان سەپێنراو بن)؟

کەواتە بوون بۆ هەر مەبەستێک (سوبژێکت) دەس□ل□ندرێت کە بوونگەرایی یان زاڵ بێت و کاتێک بە نائاگایی بوونی نەبێت، زاڵ حەتمییە. لە ئەنجامدا هەموو بوونێکی مومکین کە بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بە سیفەتی وجودی بەخشراو نین، هەموو بوونێک بە یارمەتی هەندێک بوونێکی تر دێتە بوون و وەک ئەرکی خۆی (ملوول) سەیر دەکرێت.

بەڵام بە بڕوای زۆر کەس مانای ڕاستەقینەی هۆکارگەرایی ئەوەیە کە هەموو بوونێک بەندە بە هۆکارەوە و لەسەر ئەم بنەمایە ئەو کێشەیە سەرهەڵدەدات کە بۆ خودا هۆکارێکیش دەبێت ل□ بەرچاو بگیرێت! بەڵام

لەبیریان چووە کە ئامانج (سوبژێکت)ی یاسای هۆکار بوونی ڕەها و خۆبوون نییە بەڵکو مەبەست (سووژە)ەکەی ‘بوونی ئەگەری’ و کردارە.
واتە هەموو بوونێکی وابەستە یان زاڵ هۆکارە بەردەوامی بێکۆتایی هۆکارەکان مەحاڵە.
دوا بەڵێن کە بۆ سەلماندنی ئەمە بەکارهاتووە ئەوەیە کە بەردەوامی هۆکارەکان بە ناچاری لە بوونێکی وەهادا کۆتایی دێت کە ئەو بوونە کاری (مەعلول)ی هیچ هۆکارێکی ترن. هیچ شتێک ڕوونادات.
بۆیە خودی بوونی بوونەوەرە ڕاستەقینەکان دەیسەلمێنێت کە بوونێکی حەتمی (واجب الوجود) بوونی هەیە.

درێژەی هەیە…

چیرۆک شەقامە بازنەییەکان -9-… رەسوڵ بەختیار

ساردی و گەرمی لەشەقامە بازنەییەکان وەک گەرمی و ساردی هیچ شوێنێک نییە زۆرجار باس لەوڵاتان دەکەن و دەڵێن : ئەم ئەفریقیایە ئەوەندە گەرمە، هەتا خەڵکەشی رەنگی گەرمیان هەڵگرتووە، ئەوەتا رەنگیان دوای کوژاندنەوەی ئاگر رەنگی خۆڵەمێشیان گرترتووە

- ئەوانە رەش نین، بەڵکو رەنگیان رەش بووە، بەڵام دەروونیان ئەوەندە سپییە، هەتا یپی پێستەکان سەریان سووڕماوە، سەیری

ددانەکانیان بکە ئەوەندە سپییە، ئەوە رەنگدانەوەی دڵ و دەروونیانە.
-سەیری سپی پێستەکان بکە دڵ و دەروونیان رەش رەش، سەیری ددانەکانیان بکە، رەشهەڵگەڕاوە.
هەر لەسەرەتای زستاندا شەقامە بازنەییەکان ساردییەکەی جۆرێکە حەز بەوە دەکەی یەکسەر رووبکەیتە شارەکانی ناوەڕاست، چونکە بەڕاستی ساردە و زۆر بەزەحمەت گەرم دەبییەوە، دواتر لەگەڵ ساردییەکەی را دێی وەک هەموو خەڵک چاوەڕوانی شەپۆڵی سارد و بەفر و باران دەکەی، بەفر و ساردی هەراسانی دەکردی بەهیچ شێوەیەک بە ساتێکیش گەرم نەدەبییەوە، هەموو جل و بەرگەکانت دەپۆشی، کەچی هەر گەرم نەدەبوویەوە. دەمانویست بەفر و بارانێک کەمێ بوارمان بدا پیاسەیەک بکەین، هەناسەیەک بدەی نەوەک لەسەرمانا رەق ببینەوە.
لە سەرەتای ساڵانی هەشتاکانی سەدەی بیستەم بارانە بەخوڕەکانی زۆر جار چەند رۆژێکی دەخایەند، خۆم شایەدم چل رۆژ باران بەردەوام بووە بە ئەوەی لێی بکاتەوە، هەموو شوینە لابەلایەکانیش شێوەی لافاوی بەخۆیەوە دەگرت، ئەوەی جێگەی دڵخۆشی بوو لەناوەڕاستی زستاند بەفر بەرزاییەکانی بازنەی یەکەمی دادەپۆشی، بەڵام زستانەکە زیاتر سارد و سەتە دەبوو،.
تەنیا جوتیارەکانی دەرەوەی بازنەکان، کە لەبازنەکان نیشتەجێ بوو بوون حەزیان دەکرد زیاتر باران بێ، تا زەوییە کێڵدراوەکانیان زیاتر ئاو بخوا، ئاوی باران تا سەر زەوی بهاتبووایە، ئینجا دەیانگوت: ئەمساڵ دەغڵ و دان زۆر دەبێ، خەڵکی بازنەییەکانیش بەتەواوی لەباران بێزار بوو بوون، لەبەرامبەردا جووتیارەکان پێاندەگوتن: ئەوە دژ بەهەموو شتێک دەوەستنەوە، ئەو بارانە خێر و بەرەکەتە هەموو نەخۆشییەک لەگەڵ خۆیدا دەبا، دواتر ئەگەر گەنم و دەغڵ و دان نەبێ، ئەوە ئارد لەکوێ دەهێنن، ئەی ئاشەکان چۆن کاریان هەبێ.
هەندێک گەڕەکی بازنەی دووەم، خانووەکانی کۆن بوون و کۆڵانەکانیشی تەسک بوون، ئاوەڕۆکانی ئەو گەڕەکانەش وەک کۆڵانەکانی تەسک و باریک بوون، بۆیە زوو پڕ دەبوونەوە ئاوی پیسی زێرابەکان دەهاتە ناو کۆڵانەکان، خەڵکی ئەو گەڕەکانەی هەراسان دەکرد. تا شارەوانی دەگەیشت زۆربەی ماڵ و حاڵ نقوومی ئاو دەبوون. ئەمە هەموو ساڵێک دووبارە دەبۆوە، تا

ئەم دوایانەش چارەسەرێکی وای بۆ نەکراوە، لەم ساڵانەی دوایدا بەهۆی فراوابوونی بازنەکان چەندین گەڕەک و شاری نوێ دروست بوون، ئەوەی لەنێوەندی بازنەکان دەژیان دەوڵەمەند بوون ڕۆیشتن بەرەو دوا بازنە، لەوێدا لەناو قەڵەکاندا دەژین، بەڵام ئەم فراواابوونە چەندین زەرەری هەبوو، چونکە ئەم فراوانبوونە پلانێکی تۆکمەی لەپشت نەبوو، بۆیە لەمساڵدا واتە لە بیست و دووی سەدەی بیست و یەک بەهۆی بارانی بەخوڕ زۆر ماڵی هەژار تووشی لافاو بوونەوە، بەشێکیان هەرچی ماڵ و حاڵ هەزوو کەوتە ژێر ئاوەوە.

کەچی لەسەدەی رابڕدو میسرییەکان لەشەقامە بازنەییەکان هاتبوون بۆ کاسبی لەوەرزی زستاندا زۆر بێزار دەبوون، چونکە لەژیانی خۆیاندا سەرمای وایان نەبینی بوو، بۆیە زیاتر حەزیان بەوە دەکرد لەو وەرزەدا بچنە شارەکانی ناوەڕاست و باشوور، میسرییەکانیش وەک خەڵکی شەقامە بازنەییەکان هەگری هەموو شتێک بوو بوون، کاتێک دەچوونەوە وڵاتی خۆیان هەر زوو زوو دەگەڕانەوە، وەک ئەوەی غەریبی بکەن، زۆرجاران لەنێو شەقامدا خەیاڵ دەیانیبردووە بۆ ڕۆژانی منداڵی.

مستەفا خەڵکی شاری ئەسیووت بوو، بۆ کاسبی هاتبووە شەقامە بازنەییەکان، زۆر جار بەزەردەخەنەیەکەوە دەیگوت: دەبوایە خەڵکی ئێرە بوومایە، سەیرە من لەکیشوەرێکی دیکەوە هاتووم، کاتێک دەچمەوە ئەسیووت، دەمەوێ هەر زوو زوو بگەڕێمەوە ئێرە، بەڵام زستانەکەی گەلێک ساردە، پیاو نازانێ روو لەکوێ بکات، هاوینەکەشی دەیپەوکێنێ و خۆت لەو گەرمییە ڕاناگریت.
بەشێک لەقوتابیانی سوودان لەکۆلیژی زانست و ئەندازیاری دەیانخوێند ئەوانیش زۆر بێزار بوون لەزستانی شەقامە بازنەییەکان.
محەمەد کوڕێکە باڵا بەرزی ڕەش ڕەش خەڵکی شاری ئوم دەرمانی سوودان بوو، زۆر جار لەیانەی کۆلیژ باسی لە زستان دەکردوو و دەیگوت: من قۆناغی یەکەمی کۆلیژی زانستم، هەموو سودانم بینیووە و لەو شارەی تیایدا لەدایکبووم، و تا ئەم کاتەش ساردی وام نەدیووە، ساردییەکەی زۆر وشکە، شتی وام نەدیووە، بەڵام شەقامە بازنەییەکان سیحرێکی تایبەتی هەیە، ئەو بازنەییانەی ئەوە هەرگیز و هەرگیز تەواو نابن، ئەوە زۆر خوش بەختن کەوتوونەتە ئێرە و خاوەنی ئەم بازنانەن.

-دەزانم ئەوە بەزارن لەفەلەستینییەکان، ئەوان دژی هەموو

شتێکی شەقامە بازنەییەکانن، ئەوان خۆیان ب□ش□شگێڕ دەزانن، بەڵام دژ بەهەموو شۆڕشگێڕی دیکەن، ئەوان لێرە لەگەڵ رژێم دەستیان تێکەڵکردووە، بەشێکیان لەدائیرەی ئەمن دەوام دەکەن، لەگەڵ هەندێک خۆفرۆش راپۆرت لەسەر قوتابییەکانی شەقامە بازنەییەکان دەنووسن و خەڵک بەگرتن دەدەن.

دەبێ ئەوەش بڵێین زۆرێک لەکرێکار و ئەندازیاری هیندی و پاکستانی لەو سەردەمەدا لەدەزگە فەرمییەکانی حکومەت کاریان دەکرد، وەک چاپخانە و چەند کارگەیەکی دیکەی حکوومی، بەشێک لەوانە مامۆستا بوون، وەک ئەوەی خزمەت بەرۆڵەی وڵاتەکەی خۆیان بکەن بەو جۆرە دڵسۆز بوون، ئەوان زانست و زانیارییەکی زۆریان لەلابوو، هەموو کات دەرگایان کرابۆوە بۆ هەر پرسیارێک، بەڵام ئەوان سەریان لەهەندێک بابەت دەرنەدەچوو، بۆیە هەندێکجار بەترسەوە پرسیاریان دەکرد: دەزانین زستانەکە سەختە، بەڵام شەوان لەگەڵ بروسکە گوێم لەتەقە دەبێ، ئەمە چییە، خۆ ئێران نەهاتۆتە ژوورەوە؟

کاتێک متمانەی بەقوتابییەک بایە جوێنی بەرژێم دەدا، کاتێک هەستی دەکرد بەرامبەرەکە، لەگەڵیدا قسەی نەدەکرد پێدەکەنی و دەیگوت: بەهەڵە تێمەگەن م□ بەستم رژێمی هیندستانە.

لەو رۆژگارەدا شەوانی سەخت و سارد و سڕ پێشمەرگەی لایەنەکان دەهاتنە نێو دوا بازنەکان، زۆرجاران بەسەر ئەو مال□ن□یان دادا، کە پەیوهندییان لەگەڵ رژێم و ئەمن و جاشەکان هەبوو، هەندێک شەو تابەیانی شەڕ و کوشتار دوا بازنەی دەگرێتەوە، گەلێکجار رژێم بەهۆی جاشەکانیان گەڕەکانی دوا بازنەیان گەمارۆ دەدا، زۆرجاریش جاشەکان بەخۆیان دیواری هەندێک مال□یان بەپەمپی بۆیە دەنووسی، هەموو نووسینەکانیش دروشم بوو دژ بەڕژێم، تا گەنجەکانی ئەو گەڕەکە بەگرتن بدەن و خەڵکی بازنەکان چاوترسێن بکەن، بەو شێوازە قێزەوەنەیان چەندین گەنجیان بردە بەردەم سێدارە، یان لە زیندندا گیانیان لەدەستدا.

زستانی شەقامە بازنەییەکان لەگەڵ هەر شەپۆڵێکی دەریای ناوەڕاست رۆژ بەرۆژ ساردتر و ساردتر دەبێ، هەموو ئەو گەلانەی بەپێی شەپۆڵەکانی دەریای ناوەڕاستن و بەشێک ل□د□ق□ر□کەیان چیا و دۆڵ و کێوی تیادا بێ بەو شێوەیە زستانیان بەڕێ دەکرد.

بەهار لەشەقامە بازنەییەکان زۆر کەمە و زۆر بڕ ناکا، دەتوانین بڵێن دە تا پانزدە رۆژە، لەدواتر یەکسەر گەرم

دەبێ، تەنیا لەکاتی نەورۆزدا هەست بەفێنکی دەکەی، بۆیە گەرمێکی لەناکاو، زۆر جاریش تەپ و تۆزێکی لەگەڵدایە لەهەموو روویەکەوە بێ تاقەت دەکات، وەک ئەوەی لەبازنەیەکی سەحراوی بیت وایە و وشک برینگە،.

هەست بەوەرزی پایز دەکەی تەنیا لەبەر ئەوەی بەچاوانی خۆت دەبینی چۆن گەڵای درەختەکان دەوەرێ، کەچی بەهەمان شێوە کەشەکە لەگەڵ و تەپ و تۆزدا زۆری□ش گەرمە، هەموو چاوەڕێ دەکەن زستان بێتەوە، بەڵکو ئەو تەپ و تۆزە کۆتایی بێ.

لەهەشتاکانی سەدەی رابردوو، زۆر بەکەمی خەڵکی شەقامە بازن□ی□کان بیری لەوە دەکردەوە گەشت بۆ سەر دەریا و بازنە فێنکەکان بکات، لەوانەیە لەبەر کەم دەرامەتی بێ یاخود ئەو کات رژێم لەشەڕدا بوو لەگەڵ ئێراندا رێگەی بەکەس نەدەدا گەشت بکات، نەوەک نەگەڕێتەوە یان لەدەرەوەی وڵات پەیوەندی ب□ ئۆپزسێ□ نەوە بکات.

بەڵام لەدوای راپەڕین دەروازی□کان کرایەوە زۆربەی ئەو خەڵکەی لەگەرمی هاوینی بازنەکان بێزاربوون، لەفڕۆکەخانەی شەقامە بازن□ی□کان سواری فڕۆکە دەبوون بۆ ماوەی مانگێک یان دوو هەفتە خۆیان دوور دەخستەوە لەو شەقامانە.

لەهەشتاکانی سەدەی رابردوو سەرەڕایی گەرمی، کەچی گەشتیارانی ناوەراست و باشووری عێراق روویان لەشەقامە بازن□ی□کان و ئەو هاوینەهەوارانی سەر بەو شەقامانە دەکرد، ئەوان وایاندەزانی هاتوونەتە بەهەشت، ئێستاش پیاو و ژنە بەتەمەنەکانیان خۆزگە بەو رۆژانە دەخوازن، کە هاتوونەتە شەقامە بازن□ی□کان.

رۆژێک لەچایخانەیەکی بازنەی یەکەم دانیشتبووم، چەند کەسێکی بیانی هاتنە تەنیشتم، پێدەچوو ئەو بیانیانە خەڵکی ئاسیای دوور بوون، چاوەکانیان بچووک بچووک ئەوەندە گەرمایان بوو هەموو لەشیان کەوتبووە نێو ئارەقە، یەکێکی خەڵکی شەقامە بازن□ی□کانی لەگەڵ بوو و گوتی: بیرتان ناێێ کاتێک لەوێ بووین پە ئێوەم گوت: دەتانبەمە شوێنێک هاوینی بەڕاستی گەرمه و زستانیشی بەپێچەوانەوە زۆر سارد و سڕە.

یەکێک لەو بیانیانە گوتی:گەرمییەکەی زۆر ناخۆش نییە بەڵام ئەوەی سەیرە رۆژ و شەوی وەک یەکە، باشە زستانیش بەو شێوەیە دەگەڕێنەوە تا بزانین ساردییەکەی چۆنە؟

برادر□ک بۆی گێڕامەوە گوتێ : کاتێک ل□ یەکێک لەشارەکانی باشوور قوتابی پەیمانگەی مامۆستایان بووم، لەرۆژی

دەرچوونمان هاوڕێیەکی بازنەکانی ئەو شارە زۆر لێم نزیک بوو گوتی: حەز دەکەم پەیوەندیمان هەر بمێنێ هەر کاتێک هاتمە باکوور حەز دەکەم بێمە شەقامە بازنەییەکان و □ێم □و ماڵی ئێوە.

-کات□ک د□یی□ ش□قامه بازنەییەکان پ□ننج جار ل□ی□ک□م بازن□ بسو□ی□و□ دواتر و□ر□ بازن□ی دوو□م، ناوی من ب□ن□ د□ته□نن□ ماڵی ئێمە.

ئەوم ل□ بیرچووبۆە لەرۆژێکی گەرمی مااگی ئاب، بەنوێژی نیوەڕۆ لەدەرگە درا، کاتێک دەرگام کردەوە بینیم، ئەو برادەرەی باشوورە، کە لەپەیمانگە پێکەوە قوتابی بووین، دوای دانیشتن و کەمێک حەسانەوە گوتی: ماڵی ئێوەم زۆر بەئاسانی دۆزییەوە، بەڵام ئەو پێنج جارەی سوڕامەوە بەراستی ماندوو بووم.

لەهاوینی ساڵانی هەشتای سەدەی بیستەم پێشمەرگە کەمتر روویان لەشەقامە بازنەییەکان دەکرد، بەدرێژایی هاوین چەند جارێک لەدەرەوەی شەقامە بازنەییەکان چالاکیان دەنواند، لەرەبیە و سەربازگە بچووکەکانیان دەدا، دواتر هەر بەو شەوە روویان لەکێوان دەکردەوە، دواتر هەواڵەکان دەگەیشتە هەموو شەقامە بازنەییەکانی تەی دەکرد.

دوای ڕاپەڕین، زۆربەی ئەو شۆڕەسوارانه گەڕانەو□ پ□□□اوی لاستیکیان لەپێ بوو، ئێمە شانازیمان بەوانەوە دەکرد، کە ساڵانێک لەو دەشت و کێوانە و لەدەربەدەری خەباتیان کردووە، زوری نەبرد وەک ئەوەی پیشەی خۆیان بێ، بەشێوازی بیری حزبایەتی تەسک مامەڵەیان لەتەک خەڵکەکە دەکرد، خەڵکیش هەر خۆیان دژ بەیەک دەجوولانەوە، شەقامە بازنەییەکانیان وەک ساڵانی هەشتا تاریک کرد، تا وای□□هات ش□□ی خ□ ب□خ□یان کرد، یان ناویان لێنابوو شەڕی براکوژی، سەدان خەڵکی بێگوناه کوژران، بەهەموو چەکێکی بەردەست هێرشیان دەکردە سەر بارەگای یەکتری.

شەڕ روژ بەرۆژ زیاتر پەرەی دەسەند، لەم شەڕەدا تەنیا خەڵکی شەقامە بازنەییەکان زەرەرمەندی یەکەم بوون، کۆڵانێکی بازنەییەکانی کردە دوو بەش، تا دەهات لەگەرمای هاوینی پڕوکێنەر شەڕەکە گەرمتر دەبوو، بەتۆپ و ه□□اوەن لەبەرزایییەکانی بازنەی یەکەمیان دەدا، ئەوە جگە لەوەی دەزگای راگەیاندنی هەردوو لا بەجۆش و خرۆشەوە جوێنیان بەیەکتر دەدا وەک ئەوەی دوژمنی لەمێژینەی یەکتر بن،

لەراستیدا دوژمنی لەمێژینەی یەکتر بوون، چونکە کاتێک لەشاح و کەوان بوون هەر بەو شێوە حەڵکی دەهاتەکانیان هەراسان دەکرد.

راستە ئەو ڕۆژانە بەسەر چوون، کەچی کاریگەری ئەو شەڕانە تا ئێستا ماوەتەوە، چونکە خەڵکێک تا ئێستا دەیەوێ ئەو ڕۆژانە بگەڕێتەوە بەحسێبی خۆی تۆڵەی خۆی دەکاتەوە، ئەمە برینەکە، زۆر کەسی ئاوارەی وڵاتان کرد، هەرگیزاو و هەرگیز نایانەوێ بگەڕێنەوە، ئێستا زۆرێک لەوانە نایەنەوە بەهیچ شێوەیەک هەواڵی هیچ کامە لەشەقامەکان بزانن.
کاتێک ئەم وشانە دەنووسم لەژێر دیواری بەرزاییەکانی یەکەم بازنە دانیشتووم، بیر لەو ڕۆژانە دەکەمەوە، کە تا ئێستا کاریگەری ماوە، پێم خۆش نییە ئەم وشانە دەنووسم، بەڵام ئەمەی سەرەوە مێژووە.

بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی منداڵانەوە… نوسینی: عەلی حەمەڕەشید

منداڵە ئازیزەکان،هاوڕێ ئەسک سوک و گوڵەووەکانم:
ئای کە ئەم ژیانە بە ئێوەوە جوان و ڕەنگین و ڕازاوەیە،ئێوە پڕن لە هەموو جوانییەکان،بناغە دانەری کۆمەڵگەن، ڕوناکییەکی خۆر ئاسای نەکوژاوەن بۆ شانەی ژیان.چەندە سەرنجڕاکێشە کە دەبینین بە پەنجە نەرم و ناسک و وردیلەکانتان تابلۆی دڵگیری سروشتی کوردستان دەکێشن،بە کەمانچە وپیانۆ و گیتار ئاوازی خۆش خۆش لێدەدەن،لەسەر دەفتەرەکانی بەردەستتان بە وشەی گوڵ هەناری هیوا و حەز و خەون و ئەندێشەکانی ناختان وێنا دەکەن بەڕاستی و ڕاستگۆیی.چەندە خۆشە لە ڕۆژی جیهانی منداڵانیشدا ئێوەی منداڵانی کوردیش وەکو منداڵانی جیهان خەونەکانتان باڵاتر و گوڵی هیواکانتان گەشاوەتر و خۆشییەکانتان بێسنورتر بێت.چونکە زیاتر هەست بە بوونی خۆتان و ڕۆژی خۆتان و دونیا ڕەنگاڕەییەکی خۆتان دەکەن.خونچەی لێوەکانتان

بە نمەی زەردەخەنە و دڵە بچکۆلەکانیشتان بە شنەی شادی زیاتر دەگەشێتەوە..پیرۆزە ئەو ڕۆژە لە ئێوە..
ئەم هۆنراوەیەش دەکەم بە دیاری بۆ سەرجەم منداڵان
((ڕۆژی خەون و جوانی))
.
وا ڕۆژی منداڵانە
گشت دڵخۆشین بەجارێ
نم نم بارانی شادی
بە ڕوماندا دەبارێ
.…
ئاهەنگ و فیستیڤاڵی
مۆزیک و گۆرانییە
چونکە جیهانی ئێمە
پڕ لە خەون و جوانییە
.…
خۆشیی وەکو شنەی با
دڵی کردووین بەهەوار
گۆرانی بۆ ژین دەڵێین
ئێمەی ژیکەڵە و نازدار
.…
بەدەنگی ناسک و خۆش
دەکەوینە گفتوگۆ
خۆزگەکانمان دەردەبڕین
بەهێمنی و لەسەرخۆ
.…
عەلی حەمەڕەشید

چیرۆک بۆ منداڵان.. خەڵاتی قوتابی نموونەیی… نووسینی:

رێزا شوان

قوتابخانەکەمان هەموو ساڵێک، لە ئاهەنگی کۆتایی ساڵی خوێندندا، وەک رێزلێنانێک، خەڵاتی پێشکەش بە قوتابییە دەرچووە یەکەمەکان دەکرد. بەڵام بەرزترین خەڵات بە ناوی (خەڵاتی قوتابی نموونەیی) یەوە، پێشکەش بەو قوتابییە دەکرا، کە لە ماوەی ئەو ساڵەدا، کەمێک کاری باش و ناوازەی کردووبێت.
ساڵی پار، من لە پۆلی شەشی بنەڕەتیدا بووم. لە ئاهەنگی کۆتایی ساڵەدا، لە دوای پێشکەش کردنی کەمێک چالاکی هونەری و گۆرانی و شایی و شادی و خۆشی. بەڕێوەبەری قوتابخانەکەمان مامۆستا (جوان) میدالیای رێزلێنانی لە ملی یەکەمەکان و دووەمەکان و سێیەمەکانی پۆلەکان کرد و پیرۆزبایی لێیان کرد. پێم سەیربوو کە بانگی منی نەکرد، چونکە من یەکەمی پۆلی شەش بووم.
مامۆستا جوان: قوتابییە خۆشەویستەکانمان، پێش ئەوەی ناوی ئەو قوتابییە هاوڕێیەتان بخوێنمەوە، کە خەڵاتی قوتابی نموونەیی پێشکەش دەکەین، گوێم لێبگرن ئەو کارە باش و جوانانەیتان بۆ باس دەکەم، کە لە ماوەی ئەمساڵەدا ئەنجامیانی داوە.
ئەم هاوڕێیەتان لە یەکەم رۆژی کردنەوەی قوتابخانەکەمان، دوو چەپک گوڵی گەورە و قوتوویەک نوقڵی لەگەڵ خۆیدا هێنابوو، لە بەردەم دەروازەی قوتابخانەکەماندا وەستا، بە روویەکی خۆش و بە زەردەخەنەیەکی ناسک، بە ماچێکی شیرین و بە پێشکەش کردنی گوڵێک و نوقڵێک، پێشوازی لە یەکە بە یەکەی ئەو منداڵە بچووکانە کرد، کە بۆ یەکەم رۆژ و یەکەم جار، روویان لە قوتابخانەکەمان کرد و بوون بە پۆلی یەک.
ئەم هاوڕێیەتان، لە دووەم رۆژی کردنەوەی قوتابخانەکەماندا، هات بە لام و پێشنیاری ئەوەی کرد، بە یارمەتیدانی قوتابییە کەم دەرامەتەکان، سندوقێک بە ناوی (سندوقی کەمەک) بکەینەوە. هەموو ماوستاکان پێشنیارەکەیان پەسەندکرد و بە باشیان زانی.
خۆی یەکەم کەس بوو، کە بە بەیانی (١٠٠) هەزار دیناری هێنا و خستییە ناو سندوقەکەوە، دوای چوار مانگ سەد هەزار دیناری تریشی هێنا و خستییە ناو سندوقەکەوە و وتی: ئەمەش کۆی ئەو بڕە پارەیەیە کە لە دەغیلەکەمدا کۆم کردۆتەوە. هەریەکە لە مامۆستاکانیش بڕێ پارەیەکیان خستە ناو سندوقەکەوە. بەشێکیش لە پارەی داهاتی فرۆشگای قوتابخانەکەشمان خستە سەری. بەو

پارێکە، پێش جەژنی نەورۆز، جلی کوردیمان بە (٣٠) قوتابی کەم دەرامەتەکەی و دڵیانمان خۆش کرد.
ئەم هاوڕێیەتان، بە سێ تابلۆی وێنە، لە کێشانی خۆی، بەشداریی لە پێشانگای ساڵانەی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی شارەکەمان بە هونەری شێوەکاری کرد. خەڵاتی دوەمی بە دەست هێنا و ڕێزنامەیان پێشکەش کرد.

ئەم هاوڕێیەتان، لە (کێبڕکێی ساڵانی قوتابخانە بنەڕەتییەکان ـ بە خوێندنەوەی هۆنراوە و چیرۆک و پەخشان) لە نووسین و پێشکەش کردنی هۆنراوەیەکی جوانی خۆی بە ناوی (کوردستان) بەشداری کرد و خەڵاتی یەکەمی هۆنراوەی بە دەستهێنا.
ئەم هاوڕێیەتان لە ماوەی ئەمساڵدا (٣٥) پەرتووکی لە پەرتوکخانەی قوتابخانەکەمان خواست و هەر هەموویانی خوێندەوە. خۆشی (٥) پەرتووکی منداڵانی پێشکەش بە پەرتووکخانەکەمان کرد. یەکەم قوتابییە ئەو ژمارە پەرتووکەی خواست و خوێندەوە.
هەر ئەم هاوڕێیەتان، لە یەکەم ڕۆژی مانگی ئاداری ئەمساڵدا، گورزەیەک قەڵەمی گوڵەباخی ڕەنگاوڕەنگی هێنا و لە دەراوەکانی باخچەی قوتابخانەکەماندا چاندیانی. هەر خۆشی ئاویانی دا و خزمەتیانی کرد. بە چاوی خۆتان دەبینن چ گوڵێکی جوان و ڕەنگاوڕەنگ و بەنخەشیان گرتووە، دیمەنێکی جوانیان بە باخچەکەمان بەخشیوە.
هەر ئەم هاوڕێیەتان، چوار لە قوتابییە هاوڕێکانی پۆلی شەش، لە وانەی بیرکاریدا باش نەبوون، پێش تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵ، لە دوای قوتابخانە، لە ماڵی خۆیان خۆبەخشانە یارمەتییانی دا، هەر چواریان بە نمرەی باشەوە لەم وانەیەدا دەرچوونە.
ئەم هاوڕێیەتان، لە سێ لیژنەی قوتابخانەکەشمان بەشدارە، لیژنەی ژینگەپارێزی، لیژنەی چارەسەری کێشەکانی قوتابیان، لیژنەی چالاکی هونەری و وەرزشی. لە هەرسێ لیژنەکەدا، بە گەواهی مامۆستاکان ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە.
ئەم هاوڕێ زیرەکەتان، پێرار و پار و ئەمساڵیش بە یەکەمی پۆلەکەی دەرچووە.
ئەم هاوڕێ خۆشەویست و دڵسۆزەتان، بەجگە لەو کارانەی کە باسمان کرد، گەلێ کاری جیاواز و جوانی تریشی کردووە.
هەموو مامۆستاکان کۆدەنگ بوون، کە (خەڵاتی قوتابی نموونەیی) ئەمساڵی قوتابخانەکەمان پیشکەش بە قوتابی نموونەیی (شەنگە کامەران نەریمان) بکرێت و شایەنی ئەوە.
کە بەڕێوەبەر، ناوی منی خوێندەوە، گەر باڵم ببوایە لە

خۆشیدا دەفڕیم. چوومە بەردەمی مامۆستا جوان. لە پێشا میدالیای یەکەمی پۆلی شەشی کردە ملم، ئینجا (خەڵاتی قوتابی نموونەیی) پێشکەشم کرد و هەردوو روومەتمی ماچکرد و پیرۆزبایی لێم کرد. مامۆستا (مەهاباد)ی رابەری پۆلەکەشمان، چەپکێک گوڵی گەش و جوانی پێشکەشم کرد.

مامۆستاکان و قوتابییەکان، چەپڵەیەکی درێژیان بۆم لێدا و بە گەرمی پیرۆزباییان لێمکرد. منیش ماچم بە هەموویان هەڵدا و زۆر سوپاسیانم کرد.

رەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٢

هۆکارەکانی فرەژنی چین؟… زانا رەزاق

یەکەمی هۆکار، نادادپەروەری و نایەکسانی کۆمەلگاکان و دەسەلاتەکانە پێم سەیرە زۆرێک ڕەخنەی بێئاگایانە لەوە دەگرن خۆیان هۆکارێکی سەرەکین بۆ ئەوە!

دووەم هۆکار ئەوەیە کچانێک زوو شو ناکەن دواتر بە تەمەنی گەورە بەوە ڕازی دەبن.

سێیەم باوکانێک یان بلێین قسەڕۆیشتووەکەی خێزانەکە بەهۆی هاوڕێیەتی لەگەل کەسێکی، بەوە ڕازی دەبێت.

چوارەم بەهۆی ئەوەی کەسانێک هەن پێیان وایە لە دەوە بەچاکەی دەزانن کە ئەمە بکەن، یانی لای ئەوان هێنانی ژنی زیاتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، هەست بەئارامی ڕوحی و چاکەکاری دەکەن، بەلام دەکرێ ئەو خەرجییەی بۆ گەنجێک بدات باشترو چاکەکارترە.

پێنجەم بەزۆری فرەژنی ئەو کاتە ڕوودەدات کە پیاوە یان دەولەمەندە یان ناوبانگێکی باشی هەیە یان وەکو پیاوێکی چاک دەبینرێت یانی لەو هۆکارە بەرژەوەندی تایبەت دەور دەبینێت.

شەشەم هۆکار بەهۆی دواکەوتوویی کۆمەلگاکان و ئاستی نزمی هۆشیاری دەگەڕێتەوە.

حەوتەم بەهۆی قبول کردنی ئەوە لەلایەن هەندێک کەسانی کۆمەلگاوە.

هەشتەمیش بەهۆی ئەوەی ئەگەر وانەکا تووشی شتی تر دەبێ هەرچەندیشە من لەگەل بەدیلی باشترم بەلام دەبێ ئەوانەی ڕەخنەیان هەیە لەوە بەدیلی باشتر بخەنەڕوو.

کۆنە فەقێیەکی هاوڕێی سەردەمی حوجرەم، یان پینەدۆزێکی سکانداڵەکانی عەلی باپیر..! شەماڵ بارەوانی

باوەڕ بوون لە سۆنگەی چەمکی جێندەریزم و لە پێناو باوەڕی تەواوم به یەکسانی جێندەری و پیرۆزی ڕەگەزی ژن و مر□ق بوونی ژن، خودی ئەو سکانداڵەی جەنابی عەلی باپیری هێندە نیگەرانی نەکردم، بە قەد پینەدۆزەکان و هەموو ئەو بەستەزمانانەی بە ئەقڵیەتێکی سادە و دەروونێکی پڕ لە ڕق و زمانێکی زبر و پڕ لە جوێن و سوکایتی و تەشیرات، کە هاتن و لەسەر ئەو کارە نا ئەخلاقی و نا ئینسانیە بەرگریەکی کوێرانە، یان ئیدەلۆژیانەی پڕ لە هەڵچوونی دوور لە لۆژیک و ویژدان و شارستانیەت و بیرکردنەوەیان لەو پیاوەو ئەوهاوسەرگیریە ناشارستانی و نامر□قانە و دژە دژە ئەخلاق و دژە مۆڕاڵ و بێ ویژدانیه کرد. جا یەکێک لەوانە ئەو کۆنە فەقێیەی هاوڕێم بوو.

من بابەتێکم لە سەر ئەو هاوسەرگیریەی عەلی باپیری لە ژێرناونیشانی" عەلی باپیر، کە هێندەت حەز لە بەهەشتە، چیدەکەیت لەو سەردەشتە!؟" نووسی و لە ڕۆژنامەی(ڕێگای کوردستان)و هەریەک لە ماڵپەڕەکانی(ڕوانگە و ڕەخنە، دابڕان، هەرێم نیوز) بڵاو بووە و لە سۆشیاڵ میدیا، لە پاڵ کۆمەڵەک کۆمێنتی پشتگری کردنی بابەتەکە

و دەستخۆشی لێکردنم، ئیسلامیەسیاسیەکان و هەوادار و دەروێشەکانیان، وەکو پیشەی هەمیشەییان دنیایەک جوێنیان بەخۆم و ئاباو ئەژدادم حەوالەکرد و دەرزنێک بەڕێزی و دەم شڕی سوکایەتیان لە بەرامبەرکردم.

ئینجا دواتر هەمان بابەتم لە لاپەڕەی فەیسبوکەکەی خۆم پۆست کرد و فەقێیەکی هاوڕێی سەردەمی خوێندنی ئیسلامی و مزگەوت و حوجرە و قوتابخانەی ئایینیم، کە دیاربوو زۆر قەڵس ببوو بەو نووسینەم و دووجار و دوو کۆمێنتی کرد، بە هەڵچوون و شێوازێک لە توڕەییەوە بۆ نوسیبووم، من کۆمێنتەکە وەکوخۆی لێرە دادەنێمەوە(وەلاهی هەر کەس لە دەستی بێت چواری یەک لە یەک گەنجتر دەهێنت،(مەبەستی ژنە) ئەوەی قسەی لەسەر دەکات، یان تێنەگەیشتنیەتی، یان ڕقە، یانیش پیس کردنی ئاین، کە بە هیچ کەسێک پیس نا بێت.

منیش بەو شێوەیە وەڵامی ئەو کۆنە فەقێیەی هاوڕێمم دایەوە :(کاک سەف... چۆن هێندە بە دڵنیاییەوە سوێند دەخۆیت و لە باتی خەڵک بڕیار دەدەیت کە هەر کەس لەدەستی بێت چوار ژن دێنێت!؟
بۆ خەڵک هەمووی موسڵمان و ئینجا ئیسلامییه؟

ئەو ڕەهایگەراییە هەرگیز لۆژیکی کەسی ژیر نییە.
دواتر خێرە چەند کومێنتێکت ببینم بوویتە پینە دۆزی سکانداڵەکانی عەلی باپیری.

کاکە یانی مەسولێک بە زمانی خۆت(ق)ی هین کرد، عەلی باپیر و مەسولە ئیسلامیە سیاسیەکانیش بێن و تەمەن منداڵێک بخەنە داوی جنسی خۆیانەوە؟ لە کاکە مەسەلەی یەک بەیەکەکەیه؟
ئەی هاوار ئەو چ لۆژیکێکی سەقەتە!

دواتر من و تۆ پێکەوە فەقێ بووین و چاک من دەناسیت و دەزانیت من تا چ ئەندازەیەک شارەزام لە ئایین، ئینجا کوا ئایین بەو ڕەهاییه گوتوویەتی چوارژن وەکو بزن ڕیزکەن، کوا فرە ژنی سونەت و شەرعی خوایه؟
فرەژنی نەسونەتە و نە شەرعی خواشە، بۆ زانیاریت پێش ئیسلامیش فرە ژنی هەر هەبووە لە ناو عەرەب، لە چوار زیاتر.

دواتر ئەو هەموو ئەرکەی ئایین جێ بهێڵیت و بێیت سونەتێک لە پێناو ناوگەڵ جێ بەجێ بکەیت!
کاکە گیان ئەوەی قورئان باسی حاڵەتێکی تر و شتێکی تر و تەمەن و ژنێکی ترە، نەک لەو گەڕەڵەی و بەو بەرەڵاییە و کچێکی مناڵ تەمەن.

دیارە جەنابت هیچ لە ئایەتەکەی فرە ژنی حاڵی نەبوویت. ئینجا کاکە بۆ ڕەخنە بە ھەق یەکسان دەکەن!؟

دواتر قورئان ئەو حاڵەتە تایبەتەی فرە ژنیشی بە مەرجێکی مەحاڵ پەیوەست کردووە(أنْ تَعْدلوا)و دەشڵێت ھەرگیز(ولَن تَسْتطیعوا أن تَعْدلوا) ناتوانن دادپەروەربن.

ئەو (لن)یش بۆ زانیاری جەنابت، لە زمانی عەرەبی(لن)ی تەئبیدی پێدەدەن، واتا تا ئەبەد و ھەرمانو ھەرگیز، ئەوە ناتوانن لە پرسی فرە ژنی دادپەروەربن.

پاشان ئایین بەو شێوە و تەرم و کەپیەی ئیسلامیەسیاسیەکان پیشانی حەڵکی دەدەن، خۆی تابەیەت نموونەیەکی ناشیرینە و پڕی داعشگەرێتی و جنس و تەعریب و بێڕێزی بە ژن و مرۆڤ و جیاوازیەکان و پێکەوەژیان و ھەموو شتێکە.

تاک و کۆمەڵگەی عیراق لە دیدی عەلی وەردییەوە… ئەردەڵان عەبدوڵڵا

دکتۆر عەلی وەردی بیرمەند و کۆمەڵناس و مێژوونوسێکی دیاری عیراق و گێتی عەرەبییە. زۆربەی مێژوونوس و کۆمەڵناسانی عیراق و جیهانیش لەو باوەڕەدان کە هیچ کەسێک هێندەی عەلی وردی کۆمەڵگەی عیراقی نەناسیوە. عەلی وەردی لە ساڵی 1913 لە بەغدا لە دایک بووەو لەساڵی 1995 لە بەغدا کۆچی دواییکردووە. زانکۆ و پلەی ئەکادیمی لە ئەمریکا خوێندووەو خاوەنی کۆمەڵێک کتێبی گرنگە لەوانە " کەسایەتی تاکی عیراقی، چەپکێک لە مێژوویی کۆمەڵناسی عیراق، گاڵتەجاری عەقڵی مرۆڤایەتی،واعیزەکانی سوڵتان" کۆمەڵێک بەرھەمی تر. ئەو خاوەنی دیدێکی تەواوی جیاوازە بۆ تاک و کۆمەڵگەی عیراقی، ئەمەش لە بەشێکی زۆری کتێبەکانیدا بەروونی دەریخستووە.
لەماوەی پێشوودا چاوم بە دیدارێکی زۆر تایبەتی کەوت کە ئەویش لەگەڵ نووسەری عیراقی حەمید مەتبەعی سازیکردووە، ئەمەش

لەکتێبێکدا بەناونیشانی " عەلی وەردی داکۆکی لە خۆی دەکات" کە لەلایەن وەرگێڕی هەژا. د. نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد کراوەتە کوردی و دەزگای ڕۆشنبیری جەمال عیرفان چاپی کردووە.
لەم کتێبەدا عەلی وەردی تێڕوانینی خۆی لەسەر کۆمەڵێک مەسەلە باسکردووە لەوانە: کەسایەتیی و کۆمەڵگەی عیراقیی، زانست ، ئەدەبی کۆن و نوێ، شۆڕش، مێژوو. کۆمەڵێک بابەتی تریش. لەهەمووشی گرنگتر، وەڵامی ئەو ڕەخنانە دەداتەوە کە لە بۆچوونەکانی دەگیرێت. زۆرجار لەڕێگەی دیدارەکەوە، مرۆق دەتوانێت تێڕوانینی کەسی بەرامبەر بزانێت، بەتایبەتی ئەگەر کەسێکی شارەزا ئەم دیدارە بکات. ئەمەش لەڕێگەی ئەم کتێبەوە بە بەشێکی بیروبۆچوونی عەلی وەردی ئاشنا دەبین.

زانست

لەم کتێبەدا قسەوباسی زۆری تێدایە لەبارەی زانست و ئەدەب و نووسین. کاتێک حەمید مەتبەعی پرسیاری ئەوەی لێدەکات کە بۆچی ئێستا دژی بۆچوونەکانی سەلام موسای ڕووناکبیری میسری دەوەستێتەوە لەکاتێکدا سەلامە موسا وەسفی کارەکانی ئەوی کردووە . وەردی لە وەڵامدا دەڵێت:
“لە زانستدا مەسەلەی وەفایی و بێ وەفایی بوونی نییە، بواری وەفا لە پەیوەندییە شەخسییەکاندا بوونی هەیە. ئەگەر زانست لەسەر بنەمای وەفای شەخسی کاری بکردایە، ئەوا پێش نەدەکەوت. “

شۆڕش و مێژوو

عەلی وەردی تێڕوانینی تایبەت بە خۆی هەیە لەبارەی مێژوو و شۆڕشەوە، کە زۆرجار بەدڵی ئەو کەسانە نەبووە کە خۆیان بە شۆڕشگێڕ و خەباتگێڕ دادەنێن. لەمبارەیەوە دەڵێت:
“مێژوو بریتییە لە زنجیرەیەک شۆڕشی بەدوای یەکداهاتوو، ئەوەی لەسەردەمێکی دیاریکراودا شۆڕشگێڕ و پێشکەوتنخواز بووە، دەشێت لە قۆناغی دواتردا کۆنەپەرست بێت. ل26”

مرۆق

لەبارەی مرۆقیشەوە دیدێکی تەواو جیاوازی هەیە، بەتایبەتی ئەوەی کە پەیوەندیی بە کەسایەتیی و ڕۆڵی کۆمەڵگە لەسەر تاک هەیە. لەمبارەیەوە کۆمەڵێک بۆچوونی تایبەتی هەیە .
مرۆق بە گشتی " هەقی"ی خۆش ناوێ، بەڵکو " من" ی خۆش دەوێ، ئەو کاتێک باسی هەق دەکات کە لەگەڵ " من" دا بگونجێت. خۆ ئەگەر " هەق" و " من" جیاواز بوون، ئەوا مرۆق بە دوای " من" دا دەڕوا و هەقی لەبیر دەچێتەوە…ل72

گرفتی مرۆق ئەوەیە خۆی دەستی لە دروستکردنی کەسێتی خۆیدا نییە لە چوارچێوەیەکی زۆر دیاریکراودا نەبێت. ئەو وا دەزانێت دەتوانێ خۆی خۆی دروست بکات، بەڵام بە هەڵەدا چووە. نازانێ خۆی دروستکراوە، دروستکەر نییە،،، ل 86

عەقڵ زاڵ نییە بەسەر سروشتی مرۆییدا، بەڵکو سروشتی مرۆیی زاڵە بەسەر عەقڵدا و هەڵیدەسوڕێنێ. کاتێک مرۆق ڕەفتارێکی دیاریکراو دەگرێتە بەر، یان باوەڕ بە بیروباوەڕێک دەهێنێت، ئەو وادەزانێت ئەمە بە ئیرادەی خۆیی و بە هەڵبژاردنی ئازادانە و بیرکردنەوەی خۆی ئەمەی کردووە، ئەو نازانێت لە پشتی ڕەفتارەکەی یان بۆچوونەکەیدا چەندین فاکتەر هەیە،ئەو فاکتەرانەش کار دەکەنە سەر بیرکردنەوەی بەبێئەوەی پێی بزانێت،، ل 106

هەموومان شێتین

هەر لەبارەی سروشتی مرۆییەوە، عەلی وەردی قسەی زیاتری هەیە، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندیی بە ژیریی و شێتییەوە هەیە. لەمبارەیەوە دەڵێت:
زانستی نوێ دەڵێ ، ئەمە هەموومان شێتین، بەڵام بە ڕێژە و پلەی جیاجیا، بەڕێژەی زۆر یان کەم. هیچ کەسێک لە دنیادا سەد لە سەد عاقڵ نییە.ئەمە مانای ئەوەیە ئێمە هەموومان لە ڕەفتارو بیرکردنەوەکانماندا ملکەچی ئەو فاکتەرانەین کە کارمان تێدەکەن و ئێمە نایزانین، یاخود هەستی پێ ناکەین، بەڵام ئەو کەسانەی خودا شانسی پێ بەخشیون دەتوانن ڕەفتارو بیرکردنەوەیان کۆنترۆڵ بکەن، بە جۆرێک ڕێگە نادەن پاڵنەرە نەستییەکان کاریان تێبکات،، ل 110

هەموومان بێ ئابڕووین

خاڵێکی تر کە مایەی سەرنجم بوو، تێڕوانینییەتی بۆ مەسەلەی “ئابڕوو”، لەمەشدا بەهەمانشێوەی مەسەلەی شێتی، پێی وایە ئەمەش ڕێژەییە.
زاناکان پێمان دەڵێن ئێمە هەموومان، بە جۆرێ لە جۆرەکان بێ ئابڕووین، وەک چۆن ئێمە هەموومان شێتین بە ڕێژەی جیاجیا ، ئاواش هەموومان بێئابڕووین بە ڕێژەی جیاواز. کەسێک خاڵی بێت لە بێئابڕوویی وەکو ئەو کەسە وایە سەد دەر سەد عاقڵ بێت. یان بەتەواوەتی کامڵ بێت و هیچ کەموکورتی نەبێت.کەسی واش لەهەموو دونیادا بوونی نییە…ل113 .

کاریگەری کۆمەڵە و خەونی موگناتیزی

عەلی وەردی زۆر باوەڕی بە کاریگەری کۆمەڵە بەسەر تاکەوە هەیە،

بەتایبەتی لەکاتی جەنگ و ئاژاوەگێڕیدا. ئەمەش زیاتر بە پشت بە بەستن بە تێزەکانی فەیلەسوفی فەرەنسی گۆستاڤ لۆبۆن.

وەردی لەمبارەیەوە دەڵێت:

مرۆڤ دەکەوێتە ژێر کاریگەری ئەو خەواندنەی لە ڕێگەی هوتافلێدان یان گوتاری زایەڵەداری سەرکردەکانی ئاژاوەچییانەوە، کۆنتڕۆڵ دەکرێت. ئەوان دونیای بە پێ دەکەن لە وەهم و زۆر پێوەنان، ئەویش باوەڕ بە هەموو قسەکانیان دەکات و بەپێی فەرمانی ئەوان دەجووڵێتەوە. کاتێک لە دوایدا ئەو خەواندنەی لەسەر دەڕەوێتەوە، پێی سەیرە ئەو کارانەی کردوویەو سەری لە کردەوەکانی خۆی سوڕ دەمێنێ، وا دەزانێ خەون بووە. ،،،

نابێ ئەوەمان لەیاد بچێت کە سروشتی ئاژاوەگێڕی تەنها لەو کەسانەدا نییە کە بەکردەوە بەشداری دەکەن، بەڵکو لەوانەیە ئەو کەسانەش بگرێتەوە کە بەدڵ و بە زمان لەگەڵیدان،،ل116

سیستمی کۆمەڵایەتی

هەمیشە جەری ئەو سیستەمەی کە کۆمەڵگەکان بەڕێوە دەبات، مایەی مشتومڕ و نیقاشی گەورەی نێوان فەیلەسوفان و بیرمەندانی جیهان بووە. لەو کاتەشدا کە عەلی وەردی ژیاوە، جیهان لە نێوان دوو فیکرە یان فەلسەفە دابەشبووە، فەلسەفەی کۆمەنیستی روسیا، فەلسەفەی لیبەڕاڵیی ئەمریکا. بەڵام عەلی وەردی خاوەنی تێڕوانینی خۆی بووە. ئەو پێی وایە هیچ سیستەمێکی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و ئیداری کامڵ نییە و بەدەر نییە لە کەمووکورتی.

لەمبارەیەوە دەڵێت:

مرۆڤ بە سروشتی خۆی ناتەواوە، مرۆڤ توانای ئەوەی نییە سیستەمێکی کامڵ دامەزرێنێت کە هەموو خەڵکی رازی بکات،، مادام " من" تەوەری کەسێتی مرۆڤە، کەواتە مرۆڤ هیچ شتێک قایلی ناکات، تەنانەت ئەگەر بچێتە بەهەشتیشەوە، هەرچەند شتێکی دەست بکەوێت، هەوڵ بۆ شتێکی تر دەدات. ل193

عیراق لە سەردەمی عوسمانیدا

عیراقیش وەکو هەموو شوێنەکانی تری ژێردەستەی دەوڵەتی تورکی عوسمانی، لەو پەڕی دواکەوتوویی ڕەوشی خراپدا بووە. وەردی زۆر بەجوانی لە کتێبەکانیدا، باسی ئەو ڕەوشە خراپەی عیراق دەکات لەسایەی تورکدا. لێرەشدا دووبارە جەخت لەم خاڵە دەکاتەوە و دەڵێت:

عیراق لە چەرخی عوسمانیدا لە بارودۆخێکی کۆمەڵایەتی وادا دەگوزەرا، لە رووی دواکەوتنی شارستانی و برسێتی و نەخۆشی، هەر لە بارودۆخی سەدەکانی ناوەڕاست دەچوو. فەیسەڵی یەکەم هات و هەوڵی دا

عیراق لە نەهامەتی رزگار بکات، لەم پەناوەدا زۆر تەکۆشا، بەڵام بەر لەوادەی خۆی مرد، ئەمەش بەدبەختی عیراق بوو،،ل 152

گۆڕانکاری لە کۆمەڵگەی عیراق

لەلایەکی ترەوە عەلی وەردی بەحوکمی ئەوەی شارەزایی زۆر باشی مێژووی عیراقە، ئاگاداری قۆناغە گرنگەکانی کۆمەڵگەی عیراقییە، بەتایبەتی لەسەرەتاکانی سەدەی بیستەم و هاتنی ئینگلیز و کرانەوەی بەرووی جیهان، کە ئەمەش گۆڕانکاری گەورەی لە کۆمەڵگەی عیراقیی کرد، لەهەمانکاتیشدا رووبەرووی کۆمەڵێک کێشەی کردووە.

لەمبارەیەوە دەڵێت:

لەسەرەتای سەدەی بیستەمدا واعیزێک پەیدابوو داوای دەکرد کەس شەمەندەفەر بەکارنەهێنێت بەهاتووچۆ، ئەو وتی: ئەوە واز لە گوێدرێژی خودا دەهێنن و سواری شەمەندەفەری کافران دەبن؟ بێگومان کەس بە گوێی ئەو قسەیەی نەکرد، خەڵکی بەبێ دوودڵی شەمەندەفەریان بۆ سەفەر بەکاردەهێنا،،124

نووسین پیشەیە

عەلی وەردی دیدێکی تەواو تایبەت بووە بە ئەدەب و نووسین، کە زۆرجار بەدڵی زۆرینەی ئەدیبان و نووسەرانی عیراق نەبووە، ئەو پێی وایە ئەدەبێکی کامڵ و بالا بوونی نییە، پێشی وایە نووسین پیشەیە وەکو هەموو پیشەکانی تر. لەبارەی ئەدەبیشەوە بۆچوونی تەواو جیاوازی هەیە و لەمبارەیەوە دەڵێت:

لە واقعدا لەرووی سروشتی مرۆییەوە، جیاوازی نییە لە نێوان ئاسنگەر و ئەدیب، جیاوازی دیاری ئەمان لەو جیاوازییەدایە کە لەسەرەك هەریەکەیان لە هەلومەرجێکی جیاواز پێگەیشتوون، لەسەرەکی تر ئەو بەهرە زەینییە کە خودا پێی بەخشیوە، دەشێت تاک بەبەهرەیەکی زەینی وا لەدایک بێت کە ڕێگەی بۆ خۆش بکات ببێ بە ئەدیب، پاشان لە بارودۆخێکدا بژی یارمەتیدەر یان هاندەربێت بۆ ئەو کارە ، بۆیە لەوانەیە ببێ بە ئەدیبێکی دیارو بەناوبانگ، بەڵام گرفتی ئەو تاکە ئەوەیە، کاتێک دەگاتە پایەیەکی دیار، لە خۆبایی دەبێت و وا دەزانێ خۆی خۆی دروستکردووە، ئەو بەهرە زەینییەی بیر دەچێتەوە کە خودا پێی بەخشیوە، هەروەکو ئەو هەلومەرجەشی بیر دەچێتەوە کە یارمەتی داوە، ئەگەر ئەو شتە نەبوایە لەوانەیە ببوایە بە ئاسنگەر یان ببوایە بە حەماڵ و یان ببوایە بە سواڵکەر. ل35

ئەدەبی کۆن و نوێ

لەبارەی جیاوازی نێوان ئەدەبی کۆن و نوێشەوە بۆچوونێکی جیاوازی هەیەو دەڵێت:
لە کۆندا ئەدیب گوێی بە کەس نەدەدا و تەنها دەیویست ڕەزامەندی سوڵتان بە دەستبێنێت، چونکە سوڵتان دەتوانێت شاعیر بۆ بڵندترین پایە بەرز بکاتەوە، هەروەکو دەشتوانێ بۆ نزمترین ئاست دایبەزێنێت، بەڵام ئەدیبی نوێ چاو دەبڕێتەوە میللەت، میللەتیش بە سروشتی خۆی ئارەزووی ئەوەی نییە شاعیرەکە ستایشی بکات، وەکو ئەوەی لە ڕابردوودا لە بەرامبەر سوڵتان دەیکرد. میللەت تاکەکەس نییە حەز بکات ئیگۆی خۆی " منی خۆ بەرز بکاتەوە، بەڵکو ژمارەیەکی زۆری گرووپ و تاکەکەسن داوا لە ئەدیب دەکەن لە تێگەیشتنی ئەم دنیایەی تیایدا دەژین سوودیان پێ بگەیەنێت.

بەداخەوە ئەمڕۆ لە عیراق و تاڕادەیەک زۆربەی وڵاتانی جیهانیش، زۆرکەم نووسەران دەتوانن بە بەرهەمەکانیان بژین، ئەمەش زیاتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە فرۆشی کتێب کەم بۆتەوە، ئەمەش وا لە نووسەران دەکات، کە بۆ بژێوی ژیانیان پشت بە سەرچاوەیەکی تری بژێوی بگەڕێن. ئەمەش یەکێکە لە مەترسییە گەورەکان کە ڕووبەڕووی دونیای نووسین و مەعریفەی ئێستامان دەبێتەوە.

شاعیرانی تاکسی ئامێز

لەلایەکی ترەوە عەلی وەردی بۆچوونی زۆر تایبەتی بەرامبەر بە شیعر و شاعیران هەبووە، بەتایبەتی ئەوەی کە پەیوەندی بە شاعیرانی کلاسیکی عەرەبەوە هەیە بۆ نموونە موتەنەبی. ئەمەش بۆتە مایەی نیگەرانی زۆرێک لە نووسەران و ئەدیبانی عیراقی و گێتی عەرەبی. لەم کتێبەشدا بە ووردی ئەم دیدگایەی باس کردووە. لەهەمووی گرنگتر باسی " شاعیرانی تاکسی ئامێز" دەکات، لێرەدا زۆر بەجوانی ئەم دەستەواژەیەی شیکردۆتەوەو دەڵێت:
"من ڕێز و حورمەت و شکۆیەکی زۆرم بۆ شاعیری پابەند-مولتەزیم هەیە، بەڵام شاعیری نامولتەزیم ئەوەی من حەز دەکەم ناوی بنێم شاعیری " تاکسی ئامێز" ، ئەوا من قینم لێ دەبێتەوەو رقم لە هەموو ئەو کەسانە دەبێتەوە کە ئەو ڕێچکەیە دەگرن. شاعیرانی تاکسی ئامێز، ئەوانەن کە ستایشی سوڵتانەکانیان کردووەوە هەقیان بە ناهەق و ناهەقیان بەهەق زانیوە، بەپێی ئەو خەڵات و پاداشتەی لە سوڵتانەوە وەریان گرتووە."
هەربۆیە ئەو بۆچوونێکی تەواو پێچەوانەی بەرامبەر بە شاعیری گەورەی عەرەب موتەنەبی هەیە، زۆرکەسیش بە دوژمنی موتەنەبی دادەنێن. هەرچەندە ئەو تەنها دەڵێت:

“موتەنەبی ساتیشی حاکمی میسری کافوری ئیخشیدی کرد و دوایش زەمی کرد، ئەو بەیە ستایشی کرد، چونکە تەماحی لە پاداشتەکانی هەبوو، بەڵام کە پاداشتی لە بڕا، ئیتر زەمی کرد.پێشتریش بەپێی بەرژەوەندییەکانی خۆی ستایشی حاکمی سوریا سیف الدوله الحمداني کردووەو لە دوایشدا زەمی کردووە، رەخنەگران چاوپۆشی لەم لایەنەی شیعری موتەنەبی دەکەن، تەنها دەڕواننە لایەنی هونەری و شیعرەکە، ل31”

دوا قسە

بە دەنیایەوە لەم کتێبەدا قسەوباسی زۆری تێدایە هەمووشیان قسەی تایبەت و گرنگ و جوانن، ئەم کتێبە هاوکاری زۆرمان دەکات بۆ تێگەیشتن لە بەشێکی بەچوونەکانی عەلی وەردی لە بارەی مرۆق، تاک، کۆمەڵگەی عیراقی و جیهانی.
لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشیی لە برای هەژامان کاک نەوزاد بکەین، هیوای کاری جوانتری بۆ دەخوازین.

رەگەزی خاک و جیهانبینی نەتەوەیی لە شیعری حەسیب قەرەداخی دا… نووسینی: عەتا قەرەداخی

-١-

مەبەست لە خاک چیە؟ ئایا خاک تەنیا وەکو رەگەزێکی سروشت سەیر دەکرێت، یان خاک وەکو رەگەزێکی سروشت دەکرێت بە کەرەستەی بەرهەمهینانی شیعر و شیعریەتی لە بەرهەم دەهێنرێت. لەو پرۆسەسەشدا مانای خاکبوون وەکو رەگەزێکی سروشت بەجێدەهێڵێت و بە مانایەکی باڵاتر بارگاوی دەکرێت و لەوەوە خاک دەبێتە نیشتیمان یان وڵات. نیشتیمان دوور لە چەمکی سیاسی وەکو زاراوەیەکی بە لایەن بە مانای شوێنی نیشتەجێبوون دێت، بەڵام لەگەڵ بەستنەوەی ئەم زاراوەیە بە کۆمەڵناسی سیاسیەوە راستەخۆ بە مانای ئەو شوێنە کە

نەتەوەیەکی تێدا دەژی. واتە لەم ڕوانگەیەوە چەمکی نیشتیمان و نەتەوە پێکەوە بەستراون، واتە لەڕووەوە نیشیمان هەر ئەو ڕەگەزەی خاکە کە لە ڕوانگەی کلاسیکەوە یەکێکە لە پایەکانی بوونی نەتەوە. بەڵام لە ڕوانگەی کۆمەڵناسی نوێوە کاتێ چەمکی نیشتیمان دەبێتە چەمکێکی خاوەن شووناس کە نیشتەجێی سەر ئەو نیشتیمانە خاوەنی دەسەڵاتی خۆیان بن و سنووری سیاسی و جوگرافی ئەو نیشتیمانە دیاری کراو بێت.

ئێمە لەم باسەدا هەوڵدەدەین لە ئاستی یەکەمدا ئاخاوتنی چەمکی خاک لە شیعری حەسیب قەرەداخیدا بکەین وەکو ڕەگەزێکی سروشت، پاشان خاک لە ڕوانگەی بوونیەوە بە زێد بە بکەرێک باس بکەین کە توانای ئەوەی هەیە خاک بگۆڕێت بە نیشتیمان و نیشتیمان بگۆڕێت بە وڵات کە لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا وڵات هاوواتای دەوڵەتە. هەر لەڕێشەوە دەشێت ئەوە جێگیر بکەین کە خاک یان نیستیمان پێش بوونی بە چەمکی سیاسی هاوشانی گوتاری مانەوەیە، لە کاتێکدا نیشتیمان وەکو چەمکی سیاسی، یان وەکو وڵات هاوشانی گوتاری ناسیونالیزمەو لە ڕاستیشدا ئەو زەمینەیە کە گوتاری نەتەوەیی تێدا بەرهەم دێت و ئەو گوتارەی تێدا پیادە دەکرێت. شاعیر دەڵێت:

تا دێت خاکم خۆشتر دەوێت،
چونکە وڵات لە دەمایە..
وەکو دایک لە دەمایە!
ئەگەر بەردە لەو بنارە،
دابتاشرێ، ئازارەکەو لەبن نایە …
وەک زامێک لە دەمایە!
لە نێوانی ئەشک و خەما
من بەستراوم بەم خاکەوە،
نیشتیمانم جێناهێڵم! نیشتیمانە بە باوکەکەم،
ئەی تۆ بۆچی بەجێتهێشتووم؟
کەی دەیتەوە، ناخی وێرانەی بی دایکم؟
هە دایە گیان… بەستەم هاوار…
رازم هاوار…شیعرم سەدای بێ ئاسەوار!

ئەم باسی پەیوەندی خۆیی و خاک دەکات و لەو نێوەندەشدا باسی ئەوە دەکات کە خاک خۆشەویستەو ڕۆژ لە دوای ڕۆژیش خۆشەویستی ئەم بۆ خاک زیاتر دەبێت. لێرەدا دەردەکەوێت کە خۆشەویستی ئەم بۆ خاک لە پێش کاتی دەربڕینی ئەو ڕستەیەوە دەستی پێکردووە، بەڵام لەگەڵ ڕۆیشتنی کاتدا ئاستی ئەو خۆشەویستیە زیاد دەکات. ئەم لەخۆوەو بە هۆ خاکی خۆش ناوێت، بەڵکو هۆکارێک هەیە کە وا لەم دەکات خاکی خۆش بوێت، ئەویش ئەوەیە کە وڵات لە دەیدایە. بێگومان دیسان خاک بە زیدو

نیستیمان دێت، ب□ام ئاشکرایە وڵات یان نیشتیمان مانای زیاتر لە خاک هەڵدەگرن کە ئەمی دووەمیان زیاتر خاسێتی رەگەزێکی سروشتی هەیە، بەڵام وڵات یان نیشتیمان زیاتر ئەو رووبەرەن کە لە قۆناغی جوگرافیای سروشتیەوە گواستراونەتەوە بۆ جوگرافیای سیاسی و وڵات و نیشتیمان وەکو پێکهاتەی جوگرافی بە بێ بوونی پێکهاتەی مرۆیی هیچ پێناسەیەکیان نیە، ئەو پێکهاتە مرۆییەش ئیتنیک یان نەتەوەیە. واتە ئەم تەنیا باسی خۆشەویستی خاک وەکو شوێنی لە دایکبوون و شوێنی ژیان و پەیوەستبوونی مر□ق ب□خاکەوە لەم روانگەیەوە ناکات کە زیاتر بنەمایەکی غەریزیی هەیە. لە کاتێکدا پەیوەندی ئەم بە خاکەوە وەکو وڵات و نیستیمان کە لە دڵیدایە پەیوەندی ئینتیمایە کە ئ□و□یش ئەگەر ریشەی غەریزەیشی تێدا بێت، بەڵام هێشتا لەسەرووی غەریزەوەیەو سەرچاوەکەی هەست و هوشیارییە. ئەم وڵات لەناو دڵیدایە، دڵ لە دەرەوەی پێکهاتە ماد□ی□کەی سەرچاوەی سەرەکی ژیانەو هاوکات دڵ سەرچاوەی خۆشەویستی و عەشقە. لەم رووەوە ئەم وڵاتی خۆش دەوێت و عەشقی وڵاتە. هەروەک لێکچوون لە نێوان خۆشەویستی دایک و خۆشەویستی وڵاتدا دەکات. لە راستیشدا ئەم وڵاتی بۆیە خۆش دەوێت چونکە وڵات لە دڵیدایە واتە ئەم عەشقی وڵاتە.

بێگومان مادەم ئەم عەشقی وڵاتە، هەست بە هەموو ئازارەکانی وڵات دەکات، بەجۆرێک وڵات وەکو بەشێک لە جەستەی خۆی دەبینێت و هەر رەگەزێکی جوگرافیای وڵات رووبەڕووی کێشەیەک یان ئازارێک بێتەوە، وەکو ئەوە وایە بەشێک لە جەستەی ئەم دوجاری کێشە یان ئازار بووبێت. لێرەدا خاک کە وەکو وڵات یان نیشتیمان وەسف دەکرێت دەبێتە بەشێک لە جەستەی ئەم، یان بوونی ئەم. بێگومان ئەم وەکو شاعیرو وەکو مرۆڤێکی هەستیارو هوشیار بە ئاگایە لە هەموو بوون و جەستەی خۆی. هەر لەبەر ئەوە هەرگیز نیشتیمانەکەی بەجێناهێڵێت، واتە وەکو ئاماژەمان بۆ کرد ئەم و نیشتیمان لەناو یەکتردا تواونەتەوەو ب□و□پ□یەش ناشێت لێکتر جیا ببنەوە، یان لێکتر جیابکرێنەوە، بەڵام دیارە نیشتیمان ئەمی بەجێهێشتووەو لێی جیابووەتەوە بۆیە لە هۆکاری ئەو جیابوونەوەو بەجێهێشتنە دەپرسێت. هاوکات نیشتیمانەکەی خۆی وەکو بوویەکی تەنیاو بێکەس، بێ باوک وەسف دەکات. لە پشتی ئەم وەسفکردنەوە قسەکەری دەقەکە ئاستی باسکردنی نیشتیمان لە شێوە گشتیەکەیدا بەجێدەهێڵێت و باسی نیشتیمانە تایبەتیەکەی خۆی دەکات، کە لەبری باسکردنی وڵات یان نیشتیمان لە رووی ئامادەبوون و شوناس و شارستانێتیەوە، وڵات وەکو بوویەک باس دەکرێت کە زیاتر جێگای سۆزو بەزەیی و لاواندنەوە بێت. ئەمەش بەتەواوەتی نیشتیمانەکەی ئەوی شاعیرە کە تاکو ئێستا نەیتوانیووە لە رووی ئامادەبوونەوە خۆی لەبەرامبەر ئەوانی تردا

بسەلمێنێت و لە هەست و نەستی دەرەوەی خۆیدا بوونی هەبێت، بەڵکو بە پێچەوانەوە وڵات لە شێوەیەکدا بەرجەستە دەکات کە جێگای بەزەیی بێت و لەسەر بنەمای جوڵاندنی سۆزو بەزەیی ببێتە جێگای سەرنجی ئەوانی تر. واتە لێرەدا شاعیر وێنەیەکی ریالیستیانەی نیشتیمانەکەی خۆی لە مێژوودا بەرجەستە دەکات، کە بەدرێژایی مێژوو ئەم قسەکەرە کە ئیتنیک یان پێکهاتەی مرۆیی سەر ئەم خاکەیە لەبری ئامادەبوون و بوون بە بکەری دروستکردنی رووداو و بکەری بەرهەمهێنی شارستانی بە مەبەستی دروستکردنی مێژوو بۆ ئەم خاکە، چاوی لە سۆزو بەزەیی ئەوانی تر بووەو هەروەک هەمیشە لەبەردەم مەترسی سڕینەوەدا بووە، کەچی لەبری ئەوەی ئەم ببێتە بڕیاردەری چارەنووسی نیشتیمان و نیشتیمان بە بڕیاری ئەم بجوڵێت، کەچی لە لایەک نیشتیمان ئەم بەجێدەهێڵێت و لە لایەکی تریشەوە لەبری ئەوەی ئەم ڕێگا لەو بەجێهێشتنە بگرێت و وا لە نیشتیمان بکات نەک هەر ئەمی نەوەی خۆی لە ئامێز بکات و لێی جیانەبێتەوە، بەڵکو لە رووی ئامادەبوونەوە ئامێزی بۆ ئەوانی تریش بکاتەوە لە رووی ئامادەبوون و لە رووی بەشداریکردنی لە بەرهەمهێنانی شارستانیتی مرۆڤایەتیدا خۆی لە ئاستی ئەوانی تردا بسەلمێنێت. هەتا خاک نەگاتە ئەم قۆناغە نابێتە وڵات یان نیشتیمانێکی خاوەن شوناس. ئەو خاکەی شاعیر لەم دەقەدا دەیدوێنێت، نەگەیشتووەتە ئاستی ئامادەبوون و خۆسەلماندن، نەگەیشتووەتە ئاستێک کە قسەی هەبێت، کە کاری هەبێت، کە رووداو درووست بکات، کە هەنگاوی بەرەو هاتنە ناو مێژوو هەڵبهێنێت، واتە ئەم خاکە لە رووی ئامادەبوونەوە تەنیا خاکە و خاسێتی وڵاتی وەرنەگرتووە، واتە هێشتا جوگرافیایەکە خاسیتی سروشتیبوونی هەیە، نەک خاسێتی سیاسی یان وڵات و نیشتیمان بە چەمکی کۆمەڵناسی. شاعیر لە ڕێگای وێنەو لێکچواندنەوە، لە ڕێگای بەکارهێنانی کەرەستەکانی بەرهەمهێنانی شیعرییەتەوە دەقێکی جوانی شیعری بەرهەم دەهێنێت کە بنیادی پێکهێنانی ئەم دەقە لەسەر پەیوەندی دووانەی من / نیشتیمان بنیاد نراوە، بەڵام وەکو دووانەیەکی دژ نا، بەڵکو وەکو دووانەیەک کە لە فەزایەکی سۆفیانەدا لەناو یەکتردا دەتوێنەوە، هەمان شێوەی تواندنەوەی ڕۆحی سۆفی لە ڕۆحی باڵادا. بەڵام لەو تواندنەوەشدا شتێک بەجێنامێنێت. هۆکارەکەیشی لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا ئاشکرا دەبێت کە ئەویش نائامادەبوونی هەردوو جەمسەری دووانەکەیە واتە ئەم و نیشتیمان کە خاسێتی عاشق و مەعشوق، یان خاسێتی سۆفی و ڕۆحی باڵای یەزدانیان هەیە و لەناو یەکتردا دەتوێنەوەو هیچ ئاسەوارێکیش بەجێناهێڵن چونکە لە بنەڕەتدا لە رووی ئامادەبوونەوە نادیارن. واتە هیچیان ئامادەبوونێکی مادییانە، یان تەنانەت مەعنەوییانەشیان نییە. لەم

روانگەیەوە سەرباری بەرهەمهێنانی جوانی و جوانی داڕشتن و جوانی شیعرییەت، گوتارێک بەرهەم دەهێنێت لە چوارچێوەی گوتاری لاواندنەوەدا پێناسەدەکرێت، کە ئەویش وەکو بەشێک لە گوتاری هەڵوەشاندنەوە، یان سڕینەوە سەیر دەکرێت. بەڵام لێرەدا ئەو پرسیارە سەرهەڵدەدات: ئایا ناشێت لە پشتی ئەم گوتاری لاواندنەوەوە ڕەگەزەکانی گوتاری مانەوە ئامادەبوونیان هەبێت؟

-٢-

شاعیر بەو ئەندازەی پەیوەستە بە خاک و نیشتمانەوە، ئەوەندەش پەیوەستە بە خەڵکەوە. ئەمەش دووانەیەک پێکدەهێنێت، کە دووانەی خاک/ خەڵکە، کە دووانەیەکی پێکەوە پەیوەستن و هیچیان بە بوونی ئەویتریان بوونی نییە. ئەم هەرچەن خەمی خاک و نیشتیمان بووەتە خولیاو خەمی هەمیشەیی بەهەمان شێوە خەمی خەڵکیش هەڵدەگرێت. لە شیعری (خەمی خەڵک)دا دەڵێت:

ئەوەتەی من پەم گرتووە خەمی خەڵکم لە کۆڵایە / کە رۆژ هەڵدێ تا ئێوارە / هەمووی هەر لە باوەشمایە./ بە تاریکی چرایەکی وا هەڵئەکەم / لە رەنگی جوانی دنیایە! کەچی هەر سەیر لەوەدایە / من شاعیری میللەتەکم / سەدان ساڵە بەری خێری لە ئەگیرێ و / وەکو پێویست کەسێک بە خەمیەوە نایە!

ئەم وەکو رزگارکەر خۆی پێشکەش دەکات. سەرەتا خۆی وادەناسێنێت کە ئەوەتەی هەیە لە خەمی خەڵکدایە. ئەو خەمەش وای لە دەکات بیر لە دۆزینەوەی رێگای کۆتایی پێهێنانی ئەو خەمانە بکاتەوە. بێگومان ئەگەر کۆمەڵگایەک خەم داگیری کردبێت، ئەوا مانای وایە لە تاریکیدا دەژی. لێرەوە ئەم وێنای کۆمەڵگایەکمان بۆ دەکات کە فەزای سەرەکی و باڵادەست تیایدا فەزای تاریکییە. تاریکی خاسەتی کۆمەڵگای دواکەوتوو، سەرەتایی و سەرکوتکراووە. واتە ئەو کۆمەڵگایەی ئەو وێنای دەکات کۆمەڵگایەکی کارەساتبارە. کۆمەڵگایەکە لە ژێر فشاردایە. بەڵام ئەم وای نیشان دەدات کە لە دەرەوەی خۆی ئەم فشارەی بە دەهێنرێت و سەرکوت دەکرت و بەری تیشکی خۆری لێ دەگیرێت. ئەم بە رەواندنەوەی تاریکی و بە کۆتاییهێنان بەو خەم و نیگەرانیە چرایەک هەڵدەکات. بێگومان چرا هێمای رووناک کردنەوەو کۆتایی هێنانە بە تاریکی. واتە ئەم دیسان دووانەی تاریکی/ رووناکی درووست دەکات بەمەبەستی کۆتاییهێنان بە جەمسەری تاریکی و باڵادەستبوونی جەمسەری رووناکی. ئەو چرایەی ئەو هەڵیدەکات هەموو جوانیەکانی دنیا کۆدەکاتەوە. واتە ئەم لە روانگەی خۆیەوە پرۆژەیەکی هەیە بۆ کۆڕانکاری، بە کۆتاییهێنان بە خەم و تاریکی، بە گۆڕینی ئەو فەزا ناهەموارەی کە هەیە بۆ فەزایەکی تر کە رووناکی و ئاسودەیی و خەندە لە بری خەم و فرمێسک

و نیگەرانی لە خاسەتە دیارەکانی بێت.

ئەم پرۆژەیەی ئەم تەنیا لە چوارچێوەی بیرلێکردنەوەو نەخشە بەداناندا دەمێنێتەوەو لە سەر زەمینەی واقیع جێبەجێ ناکرێت. ئەم باسی ئەوە دەکات کە سەرباری ئەوەی بیرەکەی گۆڕینی ئەو فەزایەی هەیە، بەڵام ناتوانێت بیروبۆچوونەکانی بخاتە بواری پیادەکردنەوە، چونکە سەدان ساڵە رێگری لە دەکرێت و بەربەستی بۆ دادەنرێت. دیارە ئەم لەو رووەشەوە چاوەڕوانی ئەوە دەکات کە ئەوانی تر بە فریایی بکەون و لەو دۆخە رزگاری بکەن، بەڵام لەوەشدا بێ هیوا دەبێت چونکە کەس بە هانایەوە ناچێتت. لەم دەقەدا شاعیر بارودۆخی ئەو کۆمەڵگایەی کە لە بارێکی ناهەمواردا دەژی و ئەم بووەتە خەمخۆری و هەر لە راستیشدا ئەوەی ئەو باسی دەکات کۆمەڵگاکەی خۆیەتی کە هەوڵدەدات چرای رووناکی بۆ هەڵبکات، بەڵام نەک هەر تیشکی ئەو چرایە دەن بەو تاریکییە نادات، بەڵکو لە راستیداو لەسەر زەمینەی واقیع تەنانەت چراکە داناگیرسێت. ئەوەش بەرەو ئاستێکی تر لە تێگەیشتنی دەبات کە هەستکردنە بە ناکارایی خۆی. واتە لێرەوە بەجۆرێک سەرەتای قۆناغێک لە بوونی ئەم کەسێتەدا دەست پێدەکات کە دەشێت بە قۆناغی خۆناسین ناوببرێت، خۆناسین بەو مانایەی کە تێدەگات ئەم ناکارایەو توانای هیچ گۆڕانکارییەکی نیە. لێرەوە بە ئاراستەیەکی تر چاو دەکاتەوەو چاوەڕوانی پشتگیری ئەوانی ترە بۆ دەربازکردنی ئەو میللەتەی خەمەکانیانی هەڵگرتووە، بەڵام لەوەشدا دووچاری بێ ئومێدی دەبێتەوە، چونکە کەس بە هانایەوە نایەت.

لێرەدا ئاخاوتن لەسەر دوو لایەن دەکەین. یەکەمیان بوونی ئامادەبوونی ئەو کۆمەڵگایەی کە ئەم دەبێتە هەڵگری خەمەکانیان. دووەم ئەمی شاعیر وەکو نموونەی دەستەبژێری کۆمەڵگا کە چۆن دەڕوانێتە کۆمەڵگاکەی خۆیی و چۆن سەیری رێگای گواستنەوەی لەو بارودۆخە خراپەی تیایدایە بۆ بارودۆخیکی باشتر دەکات. بێگومان دەشێ بپرسین ئایا خەمەکانی خەڵک چین؟ ئەو هۆکارانە چین وا لە خەڵک دەکەن خەمی هەبێت؟ ئایا خەمەکانی خەڵک خەمی نەبوونی ماف و ئازادیە یان خەمی ترسە لە ئایندە؟ بێگومان ئاشکرایە ئەو خەڵکەی ئەم باسیان دەکات میللەتەکەی خۆیەتی. لەسەر ئەو بنەمایەش دەردەکەوێت خەمی میللەت خەمی دواکەوتوویی و نەبوونی ماف و ئازادیە. خەمی مانەوەیە لە دەرەوەی مێژوو، خەمی نەبوونی شوناس و نەتوانینی خۆسەلماندنە. ئایا هۆکارەکانی ئەم بارودۆخە چین کە وایان لە میللەتەکەی ئەو کردووە بەو جۆرە بمێنێتەوە؟ ئایا هۆکاری ناوخۆیین، یان هۆکاری دەرەکین؟ ئایا تەنیا دەرەوە بەرپرسە لە بوونی ئەو بارودۆخە، یان خودی میللەت خۆیشی لەبەر زۆر هۆکاری پەیوەست بە بوونی خۆی و ئامادەبوونی خۆی لە ئاستێکدا بەرپرسە

سەبارەت بەو بارودۆخەی کە تیایدایە؟ بێگومان ئاشکرایە ئەو خەڵکەی خەمیان هەیەو ئەم خەمەکانی ئەوان هەڵدەگرێت و خۆیشی یەکێکە لەوان، بەگشتی سەرچاوەی خەمەکانیان هەم خۆیانن و هەم دەرەوەی خۆیشیانن. خۆیان تا چرکەساتی بەرهەمهێنانی ئەم دەقە شیعریە نەیانتوانیووە بوونی خۆیان بسەلمێنن، واتە نەیانتوانیووە لە زەمینەی خۆیاندا ببنە خاوەنی خۆیان و ببنە بکەری سەر ئەو زەمینە. ئەم لاوازییەش وایکردووە نەتوانن فشاری دەرەوە رەتبکەنەوە، یان هەڵبووەشێننەوە. بە پێجەوانەوە زۆربەی کات لەبری لە رووداوەستان و کاردانەوە بەرامبەر بە فشاری دەرەوە بێ دەنگ بوون، یان خۆیان داوە بەدەستەوە. ئەو کاردانەوە سادانەیشی کە هەیانبووە لەجۆری هەوڵدانی ئەم بە داگیرساندنی چرایەک بۆ رەواندنەوەی تاریکی، یان چراکە دانەگیرساوە، یان هێندەی رووناکی نەبووە کە دەن بە تاریکی بدات. لە ئەنجامی ئەم ناکارایییەدا، بەردەوام چاویان لەوە بووە ئەویتر، واتە ئەوی دەرەوە بە فریای بکەوێت و بیپارێزێت. لەم رووەشەوە واینیشان داوە ئەم هەر هەنگاوێک بنێت رێگای لێ دەگیرێت. ئەم تێڕوانینە لە گەوهەردا دەبێتە هۆی رووخاندنی گیانی بەرگری و لە رووداوەستان و سەرئەنجام ئەم پێکهاتەیە هەوڵدەدات وەکو قوربانی خۆی نیشان بدات. ئەوەش بە ئومێدی بزواندنی هەست و سۆزو بەزەیی ئەوانی تر. واتە دیسان ئەم پێکهاتەیە لەبری ئەوەی لە رێگای خۆسەلماندن و کارەوە ئەوانی تر ناچار بکات دان بە بوونیدا بنێن، هەوڵدەدات ببێتە جێگای بەزەیی ئەوانیتر. ئەوەتا شاعیر باسی ئەوە دەکات کە ئەوانی تر وەکو پێویست بە دەنگیەوە نایەن. واتە لێرەدا جۆرێک لە چاوەڕوانی بە سۆزو بەزەیی و یارمەتی ئەوانیتر دەردەکەوێت. ئەمەش جارێکی تر کارکردنە لە چوارچێوەی گوتاری پاڕانەوە کە ئەویش بەشێکە لە گوتاری شکست. گوتاری شکست گوتارێکی تراژیدیە، بەڵام لە پشتی هەموو شکست و تراژیدیایەکەوە گیانێکی بەرخوردان و رابوونەوە خۆی مەڵاس داوەو بەو ئەندازەیەی رووخان لە دەرەوەدا روودەدات، ئەو گیانی بەرخوردانە لە ناوەوە بەهێزتر دەبێت تا سەرئەنجام خۆی نمایش دەکات. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە، بە گوێرەی ئەو خەڵکەی خەمیان هەیەو ئەمی شاعیر خەمی ئەوانی هەڵگرتووە، ئەو گیانی رابوونەوەیە تاکو کاتی بەرهەمهێنانی ئەم دەقە شیعریە نەیتوانیووە بگاتە ئاستێک واقیعی شکست بگۆڕێت بە رابوونەوە، یان بە خۆبنیادنانەوە. واتە سەرباری بوونی هەندێ لە رەگەزەکانی گوتاری مانەوە لە بنیادی ئەم دەقەدا وەکو داگیرساندنی چرایەک کە هەموو جوانی دنیا کۆبکاتەوە بە ئومێدی روونکردنەوەی ئەو تاریکستانەی کە ئەم خەڵکەی تێدا دەژی بە ئومێدی ئەوەی بتوانن رێگای بەرەو داهاتوو ببینن. بەڵام ئەم رەگەزەی گوتاری مانەوە کە

لەناوخۆیدا بەرنامەی پاراستن و دەربازکردنی ئەوانی لەو خەمە هەڵگرتووە، کە تیایدا دەژین بۆ ئەوەی هەر هیچ نەبێت بتوانن بمیننەوەو درێژە بە ژیانی خۆیان بدەن، بە جوڵە دەمێنێتەوە، چونکە رەگەزی مانەوە کە چراکەیە داناگیرسێت، یان رووناکی نادات ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە مانەوە بەشێوەیەکی پارێزراو دەستەبەر نابێت.

-٣-

(کەچەکی رەشپۆش (یەکێکە لە دەقە دیارەکانی حەسیب قەرەداخی کە لە ساڵی ١٩٨٢ دا نووسیووەتی. ئەم دەقە باسی کۆچکردنی نالی، یان لەسەر بنەمای ئەوەی دەقەکە دەیەوێت بیڵێت باسی سەرهەڵگرتنی نالی دەکات. کاتێ باسی سەرهەڵگرتن دەکەین، مانای ئەوەیە نالی بە ناچاری وڵات بەجێدەهێڵێت. دیارە هۆکارەکانی ناچاربوونی نالی بۆ بەجێهێشتنی زێدی خۆی لە دەقەکەدا رووبەرێکی دیاریکراو داگیر دەکات. ئاشکرایە نالی لە دیارترین شاعیرانی کوردو یەکەمی سێ کوچکەی بابانە. واتە ئەو کەسێتیەکی ئاسایی یان سادە نیە، هەربۆیە لە مێژوویەکدا کۆچکردن و دوورکەوتنەوە لە زێدو نیستیمان شتێکی دەگمەن بووە، بەو پێیە کۆچکردنی نالی کۆچێکی ئاسایی نیە. بە تایبەتی ئەگەر ئەوەش بزانین کە نالی شاعیری میرنشینی بابان بووەو بەوپێیەش دەشێ سەرباری کەشەو کەموکورتیەکان خەونی رەنگاوڕەنگی بۆ میرنشینی بابان و ئایندەی کورد لەسەر ئەو میرنشینە بنیاد نابێت.
سەدو چل ساڵێک لەمەوبەر مەلا خدر / عەبایەکی دا بەشانداو لە ژوورەکەی هاتە دەرێ/ چەند فەقێیەک لە خانەقا بەڕێیان کرد هەتاکوو (وەیس) / هاواریان کرد وشەی کوردی ماڵوێرانە / شارەزووریش بە بارانە / نالی ئەڵوات هەوار دوورە / کەچی خاکمان لە کاغەزی هەندەراندا / هەتا ئێستەش بە سنوورە! / .

لەم دەستپێکەدا نالی کە وەکو مەلایەک دەناسێنرێت، بڕیاری کۆچەکەی دەدات. شوێنی دەستپێکردنی کۆچەکەی سلێمانی و بە دیاریکراویش لە مزگەوتی خانەقاوە دەکەوێتە رێ و فەقێکان هەتا (وەیس) کە ئەوسا رێژئاوای سلێمانی بووە، بەڕێی دەکەن. ساڵی کۆچکردنەکە بەپێی ئەوەی لە دەقەکەدا هاتووە پێشی سەدو چل ساڵە، کە دەکاتە نیوەی یەکەمی دەیەی چوارەمی سەدەی نۆزدە. بەپێی ئەوەی لە پێشەکی دیوانی نالی بنەماڵەی زاناو پایەبەرز مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیسیشدا هاتووە کۆچکردنی نالی لەو مێژووەدا بووە، واتە بە لای کەمەوە دەوروبەری پانزە ساڵ پێش روخانی میرنشینی بابان. فەقێکان نالی وەکو خاوەن پایەو داهێنەرو بەرپرسی وشەی کوردی سەیر دەکەن و ئەوان پێیان وایە کۆچکردنی نالی مانای مەرگی وشەی کوردی یان

بەدەربەینەکی تر مەرگی زمانی کوردی. هەرئەوەش نا بەڵکو ئەوان ناڕاستەخۆ نالی دەچوێنن بە هەورو کەچی نالی بریتیە لە کەچی هەورەکان و بێ بارانی. دیارە بێ بارانیش مانای وشکەساڵی و نەهاتی. بەم پێیە کەچی نالی وەکو کارەساتێکی گەورە وێنادەکرێت و روودانی ئەو کەچە دەبێتە هۆی بەجێمانی وێرانەیەک لە دوای ئەوی کۆچکەرەوە. هەروەک لەسەر زمانی فەقێکانەوە، شاعیر ئەوە دەردەبڕێت لە کاتێکدا نالی وڵات لە بارێکی بەوجۆرە شڵەق و ناهەمواردا بەجێدەهێڵێت، وڵات خۆیشی هێشتا لەسەر نەخشەی جوگرافیای جیهان نەناسراوە، یان پێناسە نەکراوە چونکە هیچ سنوورێکی نیە کە مەبەست لەوەش سنووری دانپێدانراوە. لێرەدا بەئاشکرا دیارە کە شاعیر، نالی و کەچی نالی دەکات بە ئامراز بۆ باسکردنی وڵاتەکەی نالی و خۆی لە دوو ئاستدا: یەکەمیان بۆ شوناسی وڵاتەکەی ئەمانە لەسەر نەخشەی جیهان، دووەمیان لە ڕێگای نالی و باسکردنی هۆکارەکانی کۆچەکەیەوە ئاخاوتنی ئەو هۆکارانە دەکات کە بوونەتە هۆی روخاندنی میرنشینی بابان و زۆرینەی ئەو هۆکارانەش دەگەڕێتەوە بۆ کەموکورتی لە کەسێتی کوردی و کەموکورتی لە بوونی ئیتنیکی کوردیدا. بەڵام ماوەی نێوان کۆچکردنی نالی و رووخاندنی میرنشینی بابان ئەم لێکدانەوەیە لاواز دەکات.

نالی رۆیی و کەس هەڵنەستا،/ کە رۆژ هەڵهات و گشت شتێ ئاشکرا بوو / دەرگای بەبێ مۆرکرابوو / ئەوسا دەستتان دا بە دەستا، هاتن و چوون / بێ نەبوو بوون وا هەر نەبوو؟/ هۆ خەڵکینە، ئەوا سەدو چل سال ئەبێ / لە شارەزوور، سەری حەبیبە هەر شینە / لە هەر کەسێک داوای خەوێکی نالی کەین /ئەڵێ: هێڵە هێڵە نینە!

سەرەتا دەبێ ئەو راسیە میژووییە دووبارە بکەینەوە، کە کۆچکردنی نالی هاوکاتی روخاندنی میرنشین نەبووە، دەشێت نالی لە خەیاڵی قوڵ و مەودا فراوانی شاعیرانەی خۆیدا لەسەر بنەمای هەڵسەنگاندنی سیاسەتی خراپی براو ئامۆزا برازاکانی بنەماڵەی بابان پێشبینی ئایندەیەکی رەشی بۆ دەسەڵاتی میرنشینەکە کردبێت و ئەوەش هۆکاری کۆچکردنی نا، بەڵکو هۆکاری نەگەڕانەوەی بووبێت.

پێدەچێت کەچی نالی، بێچگە لە فەقێکانی خانەقا کە دەقی شیعرەکە واینیشان دەدات فەقێی نالی خۆی بوون، کەسی تر بایەخ بە کۆچکردنەکەی ئەو نادات. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەوەی نالی بەرهەمهێناوە بە کۆمەڵگای ئەوکاتەی سلێمانی یان کۆمەڵگای کوردەواری بایەخێکی ئەوتۆی نەبووە. بەرهەمی نالی شیعرو زیندووکردنەوەی زمانی کوردیە. دەبێت بە کۆمەڵگایەکی دواکەوتووی وەکو کۆمەڵگای کوردی دەیەی چوارەم و پێنجەمی سەدەی نۆزدەیەم، کە بایەخی بە شیعرو زمانی کوردی دابێت. واتە لێرەدا هەمان

بەچوونەکەی گۆران-ی هاوشانی نالی لە داهێناندا دەتەوێ یاد. کە دیارە لەناو قەومی بەسیتا قەدری سونعەتکار ناگیرێت، چونکە لە کۆمەڵگای لەمجۆرەدا هونەرو داهێنان بەهایەکی نیە. هەرچەندە ئەو پرسیارە بەردەوام خۆی دووبارە دەکاتەوە کە داخۆ کۆمەڵگای گریکی لەسەردەمی داهێنانە مەزنەکانی ئەفلاتون و ئەرستۆو داهێنەرانی تردا چ جۆرە کۆمەڵگایەک بووە؟ ئایا لە ئاستێکی هێندە پێشکەوتوودا بووە کە بەهای هونەر تێگەیشتبێت؟

ئەو شەوەی نالی کۆچی کرد بۆ بەیانییەکەی کە خەڵک بەئاگاهاتن، دەسەڵاتی میرنشینی بابان روخابوو. خەڵک هیچیان لە دەست نەهات تەنیا دەستی بێئومێدیان دا بەیەکداو ئاخیان هەڵکێشا. راستە ئەو ئاخ هەڵکێشانە دەلالەتی جۆرێک لە پەشیمانی هەڵدەگرێت، بەڵام ئایا خەڵکی شار لەچی پەشیمان بوون؟ ئایا ئاخیان بۆ ئەوە هەڵدەکێشا کە دەسەڵاتی میرنشینیان لەدەستچووبوو یان پەشیمانی ئەوە بوون کە بەباشی پشتگیری میرنشینیان نەکردبوو؟ بەڵام شاعیر لەبری نالی بەو خەڵکە دەڵێت ئەوە لە ئاستی نەبوودا بوون و نەتتان توانی رۆڵێکتان هەبێت لە پاراستنی میرنشیندا. بێگومان ئەم وێنەی کۆچکردنە زیاتر بۆ مەولانا خالیدی نەقشبەندی گونجاوە، وەکو ئەوەی ریچ باسی دەکات و دەڵێت ئەمشەو شێخ خالید بەخۆی و خێزانییەوە سلێمانی بەجێهێشت، بەڵام کۆچکردنی ئەو زیاتر لە دە ساڵ پێش کۆچکردنی نالی بووە. واتە هیچیان لە سەروبەندی روخاندنی میرنشیندا کۆچیان نەکردووە.

ئاشکرایە حەبیبە کە وەکو خۆشەویستی نالی بەجۆرێک لە بیرو خەیاڵی خوێنەری نالیدا جێگیربووە، کە گومان لە بوونی حەبیبە وەکو مەعشوقەی نالی ناکرێت. هەرچەندە لە رووی راستییەوە دەشێ وێنەیەکی بەرجەستەکراوی خەیاڵی نالی بێت، ئەو خەیاڵە فراوانەی کە داهێنانی نالی بەرهەمهێناوەو چەندین یۆتۆپیای دروستکردووە، یۆتۆپیای مەستورەو، یۆتۆپیای میرنسینی بابان و زمانی کوردی و چامە رەنگینەکەی بۆ لاواندنەوەی میرنشین و لەپاڵ ئەوانیشدا یۆتۆپیای حەبیبەو شارەزوورو دەیان دنیای رەنگاورەنگی تری نێو دەقەکانی.

بێگومان نالی بەپێی ئەوەی زانراوە هەرگیز بە حەبیبە ناگات، دوای رۆیشتنی نالی حەبیبە دەمێنێتەوەو هەتاکو ئێستاش حەبیبە وەکو هێمای ئەو مەعشوقە ماوەتەوە کە هەرگیز بە عاشقەکەی ناگات. سەری شینی حەبیبە هێمایە بۆ دوو کارەساتی هاوکات بە گوێرەی ئەو، کە یەکەمیان کۆچی نالییە و دووەمیشیان کارەساتی روخاندنی میرنشینی بابانە.

نالی کۆچ دەکات بۆ دەرەوەی زێدی خۆی، واتە نیشتیمان بەجێدەهێڵێت. ئایا هۆکاری سەرکی ئەوەیە کە ئەم شاعیرە چاوی بەوەدا هەڵنایەتە کە سلێمانی بەبێ دەسەڵاتی بابان ببینێت. بەڵام پێشتر ئاماژەمان بە

ئەوە کرد کە نالی پێش روخاندنی میرنشین زێدو خاکی خۆی بەجێدەهێڵێت. بێگومان ئەگەر کۆچی نالی پێش روخانی میرنشین بێت، مانای وایە روخانی میرنشین هۆکاری سەرەکی ئەو کۆچە نیە. دیارە نالی چووە بۆ حەج و ماوەی زۆر لە سام ماوەتەوەو دەشێت کە لەوەوە روخاندنی میرنشینی بیستبێت، ئیتر چاوی بەرایی نەدابێت بگەڕێتەوە سەرتەرمی میرنشین. بەڵام ئەگەر لە پێش روخاندنی میرنشیندا نالی بڕیاری دابێت کۆچ بکات و نەگەڕێتەوەو چوون بۆ حەج بیانوو بووبێت بۆ ئەوە کۆچ بکات. لەبارێکی وەهاشدا دەبێت ئەو هۆکارانەی وایان لە نالی کردبێت کۆچ بکات کێشەو گرفتەکانی ناوخۆی میرنشینی بابان بووبێت بە تایبەتی ململانیی نێوان براو ئامۆزا بابانیەکان و پاڵدانی بەشێکیان بە شای قاجارییەکانەوە و بەشێکی تریشیان بە خەلیفەی عوسمانی و بابی عالیەوە. ئەمە سەرباری ناکۆکی ناوخۆی خەڵک و نەبوونی هیچ بنەمایەکی یەکێتی و یەکبوون لە ئاستی خوارەوەی خەڵک و بایەخنەدانی میرانی بابان بە ژیانی خەڵک و خەریکبوونیان بە بەرژەوەندی تایبەتی خۆیانەوەو سەرگەرمبوونیان بە رابواردن و بەزم و کەیفی ژیانی تایبەتیانەوە. کە بێگومان ئەم خاڵەی دووایان بەردەوام هەڕەشەبووە بە سەردەسەڵاتە ناوچەیی و ناوخۆییەکانی کوردستان و هەرئەوەش یەکێک لە هۆکارە سەرەکیەکانی روخاندنیان بووە. دەقەکە وەکو دەقیکی شیعریی زیندوو بڕیاردان لەسەر دیاریکردنی هۆکاری کۆچکەی نالی بەکراوەیی بەجی دەهێڵێت.

شاعیر باسی ئەوە دەکات لە شارەزووری زێدی نالی و حەبیبەدا، کە لە رۆیشتنی نالیەوە حەبیبە سەری شینە، داوای خەونێکی نالی لەهەر کەس بکەین، ئەو وەڵامەمان دەست دەکەوێت کە هیچ خەونێکی نالی دەست ناکەوێت. مەبەست لە خەونی نالی چیە؟ بێگومان مەبەست لە خەونی نالی هیواو خواستە ئایندەییەکانی نالیە. کە ئەویش لە لایەک بەواقیعیکردنی یۆتۆپیای میرنشینی بابان و چەسپاندنی ئەو دەسەڵاتەو سەربەخۆبوونەتی. لە لایەکی ترەوە زیندوکردنەوەو دەوڵەمەند کردنی زمانی کوردی و کەلتوری کوردی و گەیاندنەتی بە ئاستی کەلتووری نەتەوە دیارەکانی تر بە تایبەتی عەرەب و فارس و تورک، واتە خەونی بوونی دیوان بەهەرسێ زمان و رەتکردنەوەی هەڵوەستی هەموو ئەوانەی کە ئەلفازی ئەو کە ئەلفازی کوردیە بە خۆکردی ناو دەبەن. ئەم دەیەوێت زمانی کوردی هاوشانی زمانی ئەوانیتر بێت، چونکە ئەم بایەخی زمان دەزانێت و لەو رووەوە بەچوونی ئەو لە ئاستی نەدرکەندراودا هاوشێوەی ئەو بەچوونەی هەندێ لە خاوەن تیۆریانی بابەتی نەتەوەی و زانستی زمانە، کە باس لەوە دەکەن زمان بریتیە لە دەوڵەت، دەوڵەتیش واتە سەربەخۆیی، ئەمەش مانای بەرهەمهێنانی گوتاری تەواوی نەتەوەییە. کەواتە لێرەدا لە

ئاستی نەگوتراودا و لەم دەقە شیعرییەدا گوتاری نەتەوەیی تەواو بەرهەم دێت کە ئەمەش تێپەڕاندنێکی ئاشکرایە بەسەر گوتاری لاواندنەوە، یان تەنانەت بەسەر گوتاری مانەوەدا.
بۆیە نالی بەم نالی / تەختی شارەزوور بە تاجە / کە شارەزوور تاجی نەبە / شاعیریشی بە ڕەواجە.
بە ڕەچاونەکردنی مێژووی کۆچکەی نالی، ئەمی شاعیر پشتگیری نالی دەکات بە کۆچکردن. پاساویشی بۆ ئەم پشتگیریکردنە ڕوخانی دەسەڵاتی شارەزوورو کەوتنی تاجەکەیەتی. هەڵبەت مەبەست لە شارەزوور لەو چوارچێوەیەدا کە دەقەکە لێی دەدوێت میرنشینی بابانە. نالی سەرلوتکەی شاعیرانی بابان بوو، ئێستا میرنشینەکە ڕووخاوە، بەوپێیە سەروەری ئەوی شاعیریش دەڕوخێت. هەر بۆیە شاعیر هەست دەکات دەشکاوەو پاساوی مانەوەی نەماوە بۆیە دەیەوێت بروات. لەم هەنگاوەشدا شاعیر پشگیری دەکات. هەرچەندە ئەوە ئاشکرایە کە تاجی دەسەڵات دەڕوخێت و دەشێت لە دوای خۆیەوە هیچ بەجێنەهێڵێت، بەڵام تاجی دەسەڵاتی داهێنان ناڕوخێت و نەک بە کاتی خۆی دەشێت داهێنان بە هەتاهەتایە بمێنێتەوەو ئەو تاجە رەونەقدارترو بەرزتر بێت. داهێنانی نالی خۆی باشترین نموونەیە بۆ سەلماندنی ئەم قسەیە، چونکە دیارە میرنشینی بابان روخاو بەجگە لە تۆمارێکی مێژووی دوو لایەنە، واتە ئەرێنی و نەرێنی شتێکی تری بەجێنەهێشتووە، بەڵام شیعری نالی بەزیندوویی ماوەتەوەو بەردەوام بابەتی قسەلێسەرکردن و توێژینەوەیە. هەر لەسەر ئەم بنەمایەشە ئێستا ناوی نالی دیارترو ناسراوترو لە هەست و گوێی خەڵکدا زیاتر ئامادەبوونی هەیە لەچاو هەموو میرانی باباندا.

شاعیر بە نالی دەڵێت:
مەیڕەوە / چونکە خەڵکی پرسش دەکەن / چیتان کرد لە تەختی "ئەحمەد"،/ بۆ پیلانی کاسبهای شار ڕێتان نەبرد!/
بەدوای ئەمەدا شاعیر داوا لە نالی دەکات نەگەڕیتەوە، بە ئەو مەبەستەس پاساوی خۆیی هەیە کە ئەویش پەیوەستە بە هۆکارەکانی روخاندنی میرنشینەوە. ئەو پێیوایە خەڵکی نالی و بەرپرسانی میرنشینیش دەخەنە بەردەم ئەو پرسیارەوە کە هۆکارەکانی روخاندنی میرنشین چی بوون؟ بێگومان هەر شاعیر خۆی بە نیوە دڵێکی سالم بەشێک لە وەڵامەکە دەداتەوە کە پیلانی کاسبکارانی شاربووە، بەڵام نە دەسەڵاتی میرنشین و نە نالیش وەکو شاعیرو روناکبیر پێیان بە پیلانی کاسبکارانی شارنەبردووە بۆ رینوێنی کردنی ڕێم بۆ پایتەختی میرنشین لە لایەک و پشتگیرنەکردنی میرنشینیش بۆ بەرگریکردن لە لایەکی ترەوە. لێرەدا شاعیر هەمان شێوەی سالم هۆکاری روخاندنی

میرنشین دەخاتە ئەستەی کاسبکارانی شار. بەڵام لە راستیدا شاعیر لێرەدا هەمان شێوەی نالی خۆی لێوە بەدوور دەگرێت کە باسی ئەوە بکات هۆکاری سەرەکی روخاندنی میرنشین ناکۆکی و ململانێی براو ئامۆزاکانی بنەماڵەی بابان بووە لەسەر کورسی دەسەڵات و سە نەکردنەوەیان لە دابەشبوون و پەنابردنی هەندێکیان بۆ فارسەکان و هەندێکی تریشیان بۆ تورکەکان. هەروەک دەشێت سیاسەتی بەڕێوەبردنی خراپیشیان لە ئاستی ناوخۆدا وایکردبێت کە کاسبکارانی شاری تەواو بێزار کردبێت بۆیە کاسبکاران پشتیان لە دەسەڵاتەکەیان کردبێت.
ئەو کاسبکارانەی سالم باسیکردون و حەسیبیش دەڵێکەی ئەوی وەرگرتووە بە گوێرەی ئەوکاتەی کۆمەڵگای کوردی کاکڵەی دروستبوونی خاوەن پیشەو پیشەوەران و مانیفاکتۆریا بوون، کە ئەوەش بنچینەی دروستبوونی چینی بۆرژوا یان چینی ناوەندە. کە بەشێوەیەکی گشتی هەر دەسەڵاتیکی بەڕێوەبردن لە هەر کۆمەڵگایەکدا پشتگیری بازاڕ، یان کاسبکاران یان چینی ناوەندی نەبێت ناتوانێت بۆ ماوەی دوورودرێژ مانەوەی خۆی مسۆگەر بکات. بەڵام دیارە دەسەڵاتدارانی بابان و تەنانەت نالیش وەکو روناکبیری سەردەمەکە لەوە تێنەگیشتوون. هەر لەڕاستیشدا یەکێک لە هۆکارەکانی هەڵوەستوەرگرتنی دەسەڵاتی بابان لە مەولانا خالیدی نەقشبەندی ئەوە بووە کە رێبازەکەی مەولانا رێبازی بەشی خوارەوەی کۆمەڵگاو کاسبکاران و بەرهەمهێنەران بووە.
لەم دەقە شیعریەدا، حەسیب قەرەداخی سەرباری لایەنگری بۆ نالی و بۆ کەچکردنی و سەرباری خستنەڕووی رەخنەش لەسەر بنەمای ئاخاوتنی هەندی لە هۆکارەکانی روخاندنی میرنشین، بەڵام ئەو لە روانگەی بەرهەمهێنانی گوتاری نەتەوەییەوە سەیری ئەو دەسەڵاتە دەکات و روخاندنی دەسەڵاتەکە وەکو بەشێک لە دەسەڵاتی نەتەوەی کورد بەکارەسات وسف دەکات.

-٤-

یەکێکی تر لەو دەقە زیندووانەی حەسیب قەرەداخی کە جیهانبینی نەتەوەیی هەیە ئەو دەقەیە کە لە یادی دووسەد ساڵەی سلێمانیدا نووسیوێتی. لەم دەقەدا شاعیر وەکو نەخشەسازی دروستکردنی سلێمانی دەردەکەوێت لە رووی باسکردنی وردەکاریەکانی بنیادنانی شارەکەوە.
هەروەها لە روانگەی باسکردنی هۆکارەکانی گواستنەوەی پایتەختی میرنشینی بابان لە قەڵاچوالانەوە بۆ شوێنە نوێیەکەی وەکو کەسێکی شارەزای بواری سەربازی باسی شوێنە نوێیەکە دەکات کە دوورترە لە مەودای چەپەک و عەجەم. ئەو بە ئومێدەوە سەیری بنیادنانی شاری نوێ دەکات و هاوشێوەی ئەو یۆتۆپیای کە سالم بە

میرنشینی بابانی دروست دەکات لە رووی دەسەڵات و هێزو سوپاو رێ و شوێنی بەڕێو□ بردنەوە، حەسیب قەرەداخی بە ئومێدێکی بەسەرچووەوە دەیخواست میرنشینی بابان بە جۆرێک بەهێزبووایە وەکو ئەوەی شێخ رەزا لە خەیاڵدا دەیڵێت سلێمانی کە دارولمولکی بابان بوو، نە مەحکومی عەجەم بوو، نە دیلی ئالی عوسمان بوو. بەڵام ئەم سەرباری خەیاڵی شاعیرانەو نیشاندانی رووی ئەرێنی و جوانەکانی شار، هاوکات رووی نەرێنی و دزێوەکانیش ناشاریتەوەو ئەوانەش نیشان دەدات کە ئەو سەباری دەورو کاریگەری دوژمنکارانەی دەرەوە، لە رۆم و عەجەم(تورک و فارس) و لە مێژووی نوێشدا دەەوڵەتانی بڕیاریب□دەست کە ئەو نوێنەرەکانیان بە سوورەی چاوکاڵ ناودەبات، هۆکاری ناوخۆیی بۆ بەدبەختیەکانی شار نیشان دەدات، کە هۆکاری سەرەکی روخاندنی میرنشینی بابان دەبەستێتەوە بە ناکۆکی نێوان براکانەوە لەسەر کورسی دەسەڵات، پەیوەندی خراپی نێوان لوتکەی دەسەڵاتی میرنشین و دانیشتوان بەتایبەتیش کاسبکاران. هەروەک لە سەردەمی ششخ مەحمودیشدا کاتێک شێخ داوای سەربەخۆیی و دروستکردنی مەملەکەت بۆ کورد دەکات، لەولاوە دەیان دژو نەیاری بۆ راست دەبێتەوەو هەندێکیشیان راستەخۆ یان ناڕاستخ□ پشتگیری داگیرکەری ئینگلیز دەکەن.

قەڵاچۆلان بێ دەرفەتە، بی بەراوە / سای سیبەری بەیانیان هێشتا قورسە / سێبەری لای ئێوارانی تێ رماوە/ … جێ شارێکم لا مەبەستە / دوور لە قەپی گورگی عەجەم / رێگەی دەستیشم بداتێ، کە ناچاربووم/ لە لمۆزی رۆمیش بدەم / عەجەم گورگەو رۆمیش دێوە / پەنای ئێمەی چاو تێبڕاو / قەڵای لوتکەو زەردەو کێوە/

ئەگەر لە رونگەی نەتەوەوە سەیر بکەین میرنشینی بابان سەرباری ئەوەی دەسەڵاتێکی ناوچەیی خێلایەتیە، بەڵام دەسەڵاتێکی کوردی بووەو ئەگەر دووچاری شکست نەبووایەو نەڕوخایە، ئەوا ئەگەری ئەوەی هەبوو زیاتر پەرەیبسەندایە و ببووایەتە دەسەڵاتێکی خاوەن شووناسی کوری. لەم رونگەیەوە دەقەکە وەها سەیر دەکرێت کە کارکردنە لەناو مێژووی کورداو هاوکات لایەنگیری بۆ لایەنە گەش و ئەرێنیەکانی ئەو مێژووەو بکەرەکانی ناو ئەو مێژووەش هەیە.

لەو رۆژەوە خەمی منی/ پەیامی سۆزو بەستەمی/ تۆ گیانمی تۆ جەستەمی/ .. لەو رۆژەوە دەستەو دوعام/ وەک مەولانا دەمی گورگت لێ دەبەستم/ دەستی دێوت لێ لا ئەدەم/ دەستەسڕت بۆ با ئەدەم/ گولبەنت لە مل ئەکەم/.

لە ئاستی بینراوی دەقەکەدا خۆشەویستی و لایەنگری رەها بۆ سلێمانی و بۆ ئەو دەسەڵاتانە هەیە کە لە سلێمانیدا دامەزراون، کە ئەوانیش دەسەڵاتی میرنشینی بابان و دەسەڵاتی شێخ مەحمودی حەفیدزادەیە، کە

هەردووکیان دوو دەسەڵاتی کوردی بوون. لە ئاستی قوڵ و نەبینراوی دەقەکەشدا خواست و ویستی نەک هەر پاراستنی ئەو دەسەڵاتانە هەیە بەڵکو خواست و ویستی رەهاو بەهێز بۆ دروستبوونی دەسەڵاتی سەربەخۆی کوردی لە شوێنی دەسەڵاتی میرنشینی بابان و دەسەڵاتی تەکیەی شێخ مەحموددا هەیە. ئەمەش گەوهەری جیهانبینی گوتاری ئەم دەقە شیعرییەی حەسیب قەرەداخییە، کە جیهانبینییەکی نەتەوەیییە و ئەوەش دەچێتە چوارچێوەی گوتاری نەتەوەییەوە. ئاشکرایە شیعری ئەم شاعیرە بە شێوەیەکی گشتی پۆلێن دەکرێت بۆ شیعری عیرفانی و شیعری نەتەوەیی و نیشتیمانی. شیعری لاواندنەوەو تەنانەت دڵداریش کە زیاتر دڵدارییەکی سۆفیانەیە لای ئەو، کە بە چەمکی ئەفلاتونی بە دڵداری خاوەن ناودەبرێت، دەچنەوە چوارچێوەی شیعرە عیرفانیەکانیەوە. شیعری بەرخوردان و بەرهەڵستی کردن و خۆبەدەستەوەنەدان و لاواندنەوەی شەهیدان و سەروەری پێشمەرگەو ڕاپەڕین و پەسنی جەماوەرو ئەو شیعرانەی کە داوای ئاشتی و برایەتی و یەکێتی و یەکبوونی کورد دەکەن و ئەو شیعرانەی بۆ باڵای شەهیدان و سەروەرانی وەکو شێخ مەحمودو قازی محەمەدو بارزانی و .. ئەوانی تریشدا هۆنیوونیەتیەوە دەچنە چوارچێوەی شیعرە نەتەوەییەکانی ئەم شاعیرەوە.

حەسیب قەرەداخی نە لە رووی پێگەی باڵای داهێنانییەوە، نە لە روانگەی پێگەی نیشتیمانپەروەری و نەتەوەپەروەرییەوە هەتا خۆی لە ژیاندا بوو، پێگەو جێگەی رەواو شایان بەخۆیی پێنەدرا. بەڵام ئەو لە سەربنەمای ئەو داهێنانە شیعرییەی بەرهەمی هێناوە لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا بۆ هەمیشە بە زیندوویی دەمێنێتەوە. ئەو شاعیرێکی داهێنەرە، داهێنەریش نەمرە.

پێنج شیعری بڵاونەکراوەی جەلالی میرزا کەریم

گۆرانیی شار

لە بیرەوەریی نمەی بارانا…
لە تۆف و شەستەی شەوی زستانا

لە ساردبوونەوەی دوا پشکۆی سووری
ناو ئاگردانا…
لە لێوی تاری
پڕ خەفەتباری
بێ ئەستێرەکەی گۆمی ئاسمان
نووسیم داستانی
پڕ قارەمانی
بەستە و گۆرانیی
شاری قوربانی.

ئەو گۆرانییەی… وەکو پاساری
خەریکە لەژێر خەنجەری هاری
نەهامەتییا… گیان بدا و بمرێ
ئەو گۆرانییەی… سنگی شەقاری
خەریکە گوللەی چەکی زۆرداری
دوائاه… لە گیانی تاساوی ببڕێ.

لە باڵی شەماڵ…
لەسەر کولێرەی وشکەوەبووی تاڵ
لە ناوچەوانی کۆچی ئێوارە
لەسەر سێدارە
لەسەر تاتەشۆر
لەسەر برینی ژێر قامچیی ناسۆر
نووسیم داستانی
پڕ قارەمانی
بەستە و گۆرانیی
شاری قوربانی.

داستانێک، داستان
لە چاوی سووری تۆڵەدا ئەنوێ
داستانێک، داستان
لەناو دێراوی برینا ئەڕوێ.
سبەینێ مناڵ، مناڵانی شار

دێنە پێکەنین
باخی خۆڵەمێش… شاری بێبەهار
خۆی ئەکا ڕەنگین.

بەڵام سبەینێ…
کامەیە؟ کەی بێ؟

- ئەو ڕۆژەی ئەبێ…
  شار ڕاست بێتەوە، هەڵسێتە سەر پێ
  ئەو ڕۆژەی بزە و تریقەی مناڵ
  ئەبێتە چەپکەی گوڵی ئاڵ و واڵ
  ئەو ڕۆژەی تێکڕا خاکی کوردستان
  ڕزگاری ئەبێ لە داگیرکەران. 1969

تۆڵەی زام

لە زامی قووڵی سەرسنگی خۆری نۆزدەی حوزەیرانا
لە تەرمی مەرگی سەرشانی ڕێچکەی کاروانی کوردانا
لە سای ورشەی سێبەری بن ئەرخەوانی گۆڕستانا
لە یادی چوار شەهیدەکەی ڕێی ڕزگاریی کوردستانا
پشکۆی هیوای نەپشکووتووی بەستەی وێڵی ژێر بەستەڵۆک
وەک چاوی زام لێی هەڵئەچێ خوێنی تۆڵە تنۆک تنۆک

تەمەنی مەرگ بیستوسێهەم لەخۆدانی حوزەیرانە
نەء، عومرێکی ئێجگار کۆنی هەزاران ساڵی داستانە
هەموو ڕۆژێ لەسەر گۆڕێ هەنسکی- یاد- ڕژانمانە
کەچی تا ئەم حەلەی مێژوو ڕێی تۆڵە بێناونیشانە
مەگەر هەر بیری نوێی یاخی بە خوێن و بیر چرا هەڵکا
هەموو گۆڕێ… جێگول□□ی□ک… بە تیشکی سەرکەوتن پڕ کا

١٩٧٠

یادگاریی شار

ڕۆژانی زوو…
کا تێک مێژوو…

داستانی شار، ڕوخسار و ڕوو
سەراپا خڵتانی خوێن بوو
ئێمەی زیندوو
زیندووی مردوو
ڕاپێچ ئەکراین
بەرەو مەرگی گران ئەبراین
یەک بە یەکتر دەرخوارد ئەدراین
ئاوا ئەژیاین.

ئاسمان تەم بوو
هەموو دڵێ ناخی خەم بوو
چاوی هیوا
زوخاوی ڕەش، ژان لێی ئەڕژا
بە کزی□و□
ئ□ی□وانی□ خۆری م□ بەست
فرمێسکی خەست
بە ماتی□و□
ئ□ه□نی□وە ڕستی هەڵبەست.

ئای ڕۆژی ڕەش
چەندە لێڵ بوو، ئاسۆی بنەوش
خەم بەرۆکی بەر نەئەداین
خۆری ژیان
دەمەوبەیان
زیز بوو… تیشکی پێ نەئەداین
خوڕەی قەڵبەز
ئەیدا وەنەوز
بێئاواز بوو
مت، بێ هەڵڕشتنی ڕاز بوو
هەموو شت زام
یادی بەسام
چیرۆکێکی پڕ مەینەت بوو
ڕێگایەکی زۆر زەحمەت بوو.
ئا ئەم یادەی

تاڵە… ئەڵێی ژەهری مارە
ئەمڕۆ چاوی پێ هەڵهانین
دوور پێی ڕوانیمە
بەرەو ڕووی خۆرێکی گەرم
گیان بە بەری مەرگا ئەکا
کێوی بەستەڵۆک و سەرما
ئەکا بە دووکەڵ و هەڵم.

خۆری گەرمی بیری کوردی
ڕاپەڕینی نەوەی مەردی
چەکی بڕوا…
ئەو وتا نەی
وەکو گوڵێک…
ل□ ناو باخی خوێنا ڕوا
ئەو دلێر و پێشمەرگا نە
لە سەنگەری شەڕا کوژران
ئەمڕۆ چران
ئەمڕۆ ڕێگان
ئەمڕۆ تێکۆشان و هیوان
بۆ کوردستان.

١٩٦٩

گڕی وتە

چەند شیرینە
چەند ڕەنگینە
ئەو وتەیەی
ئەو وشەیەی
لە زارێکەوە هەڵی ئەڕژێت
بەستە ناڵێت
بۆ نیشتمان، جوانی ن□ بێت.

ئەو وتەیەی:
حەز بە دیلی و بەندی قەفەسەی سنگ ناکات

بۆ زنجیری:
دەمکوتکردن یەک تۆز جڵەوی بەر نادات
ئەو وتەیەی، هەموو دەمێ
بەستە بۆ خاک، بۆ گەل ئەڵێ
بۆ هەژار و ڕەشوڕووتی مەچەکئەستوور
زەحمەتکێشان، ئەو کەسانەی لە پشکۆی سوور
نانی هەرزن…
بۆ تۆ و بۆ من،
پەیا ئەکەن،
سکی برسی پێ تێر ئەکەن.

چەند ڕەنگینە: ئەو خولیایەی
لە بیری کەوە هەڵئەقووڵێ
کاسەسەری پڕ بڕوایە
وشەی شۆڕش تیایا ئەکوڵێ.

بام گوێ شل کەین
بۆ ڕازی خەڵکی چەوساوە
بام مل کەچ کەین
بۆ ئەو هەژارە داماوە
بام دڵ بنێینە سەر دەستمان
گڕ بەین پووشووی بیر و هەستمان
ژینی هەژار
ڕزگار کەین لە ئازاری لەش
شەوگاری تار
بکەینە چراخانی گەش
بام لە ئێوە…
لەوەی ئێستاش وان بە ڕێوە
وان بە پێوە…
لە بیری تازەی پێشکەوتوو
بیری زیندوو
ئاگری دۆزەخێ خۆش کەین
نەوەی شۆڕش وەها گۆش کەین
(شێرپەنجە)کەی کورد لەناو بات

هەموو خاکی کوردمان یەک خات.

١٩٧٠

پێنج هۆنراوە

١ - درۆ

پیاوێک…
یاخود با بڵێین بێناوێک،
لە سروەی پڕ خەفەتباری…
ئاسۆکەی دەمەوبەیانا،
لە ئارەزووی ڕەش و تاری…
چاوی لێڵی پڕ گریانا…
ورشەی خۆری پڕ لە بزەی
هیوا و بڕوای پڕ لە وزەی
ئادەمیزادە ئەبینێ
ئەیبینی ئادەمیزادێک
پێی ئەڵێن: کورد
تاک و تەنیا… لە شەوگارا
لە کوشتارا
وەک مەم بەبێ دەنگ ئەسووتێ
کەچی نەزان و نەفامە…
نەء، نابووتە،
ئەڵێ: ئەم کوردە بەخەرە،
هەر بە درۆ و دزی فەرە.

نازانن ئەو ڕەنجەی ئەیدەن…
ئەو گیانانەی بەختی ئەکەن،
ئەبنە مایەی بیری ڕۆشن
ئەبنە تیری جەرگی دوژمن.

١٩٧٠

٢- ڕێگای کورد

هاوڕێکەی بیر و باوەڕم
لە دەربڕینی ڕای نوێدا

وای حەز ئەکرد شت دەربڕم
لەوەی (کورد) بڕوات بە (کوێ)دا؟
بۆی باس کردم ئەم دەمەی کورد
بە پاشاگەردانی ناو برد
پرسیاری کرد:
ئاخۆ کاروانی خەباتمان
هەتا (کوێ)ی برد؟
نەک من، بەڵکو…
دەنگی مێژوو
بیر و باوەڕی پێشکەوتوو
وتی: ئ□ بێ…
شۆڕشگێڕانی پێشکەوتووی
کورد یەک بگرێ
کوردایەتی…
ئاڵای بیری نوێ هەڵبگرێ
چینی زەحمەتکێش و هەژار
وا بجەنگێ… هەنگاو بنێ
کە ئەم خاکی کوردستانە
ڕزگاری بێ
یەکگرتوو بێ
لە ستەم و چەوساندنەوەی
نەتەوەیی و چینایەتیی
ڕەش بە دوور بێ.

١٩٧٠

٣- شێرپەنجە

لە بیرێکی شێواوەوە…
لە هەستێکی دۆڕاوەوە…
لە زەلکاوی مەرگی هۆشا،
لە دەفتەری گەورەی بۆشا…
باسی کورد و ڕێی کورد کرا
وا ناو برا…
(کورد تووشی دەردی گرانی
بێئامانجی
شێرپەنجەی کوشندە بووە)
(هەتا مابێ…

بە هیچ نا بێ)
(تاکو ئەمرێ… هەر نووستووە).

ئەی مێژووی کورد
بیر و گفتار
ئەی پاڵەی کورد
بیر و ڕەفتار
بام ژیانمان
ماڵ و گیانمان
تەرخانکراوی خزمەت بێ
بیرمان ئاسۆی ڕێی زەحمەت بێ
پڕ یاریدەی چەوساوە بێ
مایەی ناوی ئەو پیاوە بێ
کە بۆ ژیان
سەر و ماڵی ئەکا قوربان.

١٩٦٩

٤- نەمر

ئەوەی نەمرد،
ئەو کەسە بوو…
بۆ ستەم سەری کەچ نەکرد.
ئەوەی ژیا،
ئەو گیانە بوو،
بۆ زۆرداری ملی نەدا.

لە کتێبا…
لە مێژووی پڕ لە خەباتی میللەتانا،
لە چیرۆکا…
لە زبریی دەستی ئینسانا،
لە پێکەنین… لە گریانا…
لە چاوی پڕ خۆڵەمێشی مناڵانا…
ئەم وتانەمان بە دی کرد:
ئەوەی نەمرد،

ئەو کەسە بوو…
بە ستەم سەری کەچ نەکرد.
ئەی ئێمەی کورد…
بەم وتانە بڕوامان کرد؟

هەندێک ئەڵێن، ئەوەی نەمرد
کوردێک بوو، دوور لە ئێستای کورد
بێ خەم سەری نایەوە و مرد
بەڵام مێژووی میللەت ئەڵێ:
ئەوەی نەمرێ،
ئەو کوردە یە…
ئەو ئەو جەنگاوەر و مەردە یە
بە ستەم سەری کەچ نەکرد.

١٩٧٠

5- نەورۆز

لە نەورۆزا
لە تارماییی پاڵەوانی
داستانەکەی گەل و هەزا
لە ورشەی بای پڕ نیگاری
گۆرانییەکی بەسۆزا
ڕەنگێکی ئاڵ
تێکەڵ بە تریقەی مناڵ
شارای کێپە… سپێدەی گەش
کوردستانیان گرتە باوەش.

ئەی نەورۆزی بەهاری نوێ
وشەی گەشمان لە تۆ ئەوێ
نان بۆ برسی… بەهار بۆ شار
ئازادیمان لە تۆ ئەوێ.

سەدان ساڵە کاوە یەکی کورد

مەشخەڵی نەورۆزی هەڵکرد
کەچی ئێمەی نەوەی ئێستا
(هەزار و نۆسەد و هەفتا)
وڕین هێشتا
لەو نەورۆزەی دێت و ئەڕوا.

ئەبێ نەورۆزی ئەمجارە
زامی پڕ لە سوێی ئەم شارە
وا ساڕێژ کا… جارێکی تر
ژێردەستی نەبینێ ئیتر.

١٩٧٠

تێبینی:
ئەم پێنج شیعرەم لە ٢٦/٥/٢٠٢٢ لە خوشکی شاعیر: (ڕووناکی میرزا کەریم) وەرگرتووە.

پەیکەری مارگرێت تاچەر بە هێلکە و رەنگ پێشوازی لێکرا!… نوری بەشیر

پاش کەمتر لە دوو کاتژمێر لە دانانی پەیکەری مارگرێت تاچەر سەرۆک وەزیرانی پێشوو لە بەریتانیا، لە رۆژی ١٥ی ئایار ٢٠٢٢ لەشاری گرانسام کە شوێنی گەورە بونێتی بە هێلکە پێشوازی لێکرا. دوو هەفتە دواتر واتە لە ٢٩ی ئایاردا بۆ جاری دووه□م □□نگی پێدا ڕژێنرا.

ناڕەزایەتی بە تاچەر وەک یەکێک لە سیما دیارەکانی دەسەڵاتی بۆرژوازی چ ئەوکات□ی لەدەسەڵاتدا بوو چ دوای مردنیشی لە ئاستی کۆمەڵگادا زۆر بەرینە. ئەم پەیکەرە پێشتر بڕیار بوو لە نزیک

پەرلەمان لە لەندەن دابنیرێت، بەڵام بەهۆی ترس لە ناڕەزایەتی و هێرش بەسەر پەیکەرەکە شارەوانی وێستمنستەر لە لەندەن ڕازینەبوو بەدانانی، لەبەرئەوەی کە بەردەوام ناڕەزایەتی بەرەی ئازایخواز و چەپەکانی بەریتانیا بە تاچەر هەبووە بەتایبەت لە کاتی مردنیدا ناڕەزایەتییەکان شەقامەکانی لەندەنی داگرت.

لە ساڵەکانی ٢٠١٨ و ٢٠١٩ هەوڵی زۆریان دا بە ئەوەی لە ساحەی پەرلەمان دایبنێن، بەڵام رەتکرایەوە، لە ساڵی 2020دا لە ڕێوڕەسمی ئاشکراکردنی بڕی سەد هەزار پاوەند کۆکردنەوە لەلایەن ئەنجومەنی ناوچەی باشووری کێستەڤن پەسەند کرا بە ڕێوڕەسمی دانانی، بەدوایدا گروپێکی فەیسبووک پێشبڕکێیەکی ‘هەڵدانی هێلکە’یان لێ پێشنیار کرد کە زیاتر لە ٢٤٠٠ کەس دووپاتیان کردەوە کە ئەوان بەشداری دەکەن لە ‘فڕێدانی هێلکە’ و ” لەوانەیە هونەری گرافیتی” بکرێت، بە ئەمەش ئەنجومەنەکە کامێرایەکی کامێرایی بە راستەوخۆ لە بەرامبەر پەیکەرەکە دانا و بە پارێزگاری لەبەرزی سێ مەتریش دانرا.

ئەگەر چی بۆرژوازی و بەتایبەت حزبی پارێزگاران هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدایە کە لەکۆمەڵگادا ئەم سەرەک وەزیرانە بە کەسایەتی گەورە پێناسە بکات و بە ژنە ئاسنینەکە بیناسێنێت، بەڵام لای زۆربەری خەڵکی کۆمەڵگە بەتایبەت لای چینی کرێکار و بەرەی ئازیخواز و سۆشیالیستەکان ” بە شیر دز ” و بە کەسێکی خراپ و رێزاگران و دژی کرێکاران ناوی براوە و ناڕەزایەتییەکی فراوان بەدژی هەبووە.

لە کاتێکدا کۆمەڵگای بەریتانیا بە قەیرانێکی گەورەی ئابوری و سیاسیدا تێدەپەڕێت، نرخی کەلوپەل و پێداویستییەکانی خەڵک چەند بەرابەر بەرزبۆتەوە، دەسەڵاتی حزبەکەی تاچەر کە بۆریس جۆنسن ئێستا سەرەک وەزیرانەکەیەتی بە ئەزمەیەکی قوڵ و گەورەترین دەورەی بێ ئیعتباریدا تێدەپەڕێت، بەڵام ٣٠٠ هەزار پاوەند تەرخان کراوە بۆ دروستکردنی پەیکەرەکەو ١٠٠ هەزار پاوەند بۆ دانانی پەیکەرەکە.

ئەمەش وایکرد سەرەڕای ناڕەزایەتی بە مارگرێت تاچەر وەک یەکەم سەرەک وەزیرانی ژن کە نوێنەرایەتی باڵی راستی بۆرژوازی دەکرد و لەبەرژەوەندییەکانی ئەم چینە، هەرچی لەدەستهات بەدژی کرێکاران و کەمدەرامەتانی کۆمەڵگا کردویەتی. ناڕەزایەتی خەڵک بە خەرجکردنی پارەیەکی زۆر لەو پەیکەرەکەدا بە کەسێک کە بەشی زۆری کۆمەڵگا خۆشیان ناوێت و نایانەوێت گوێبیستی ناوی بن هەتا لەو شارەی تێیدا گەورە بووە نیوەی خۆشیان ناوێت، لەبەرئەوەی بەدژی کرێکاران و کەمدەرامەتانی کۆمەڵگا و ژنانی ستەمدیدەی کۆمەڵگەی بەریتانیا بووە.

بۆرژوازی و سەرمایەداران لەهەرکوێیەک بن دەیانەوێت سەرانی دزەو و دژی کرێکارییەکانی خۆیان بەگەورە و باش نیشان بدەن، هەروەک ئەوەی

بیانەوێ بۆریس جۆنسن وا بە پاڵەوان پێناسە بکەن، بەڵام کۆمەڵگای چینایەتی هەر مێژوو بەئارەزوی ئەوان نانوسێتەوەو بەدوای مردنیشیاندا ناڕەزایەتیان بەدژ دەکرێت و تا دەگاتە دادگایی کردنیشیان.

٣٠ی ئایاری ٢٠٢٢
بۆ زانیاری زیاتر لە لەسەر تاچەر و ناڕەزایەتییەکان بەدژی لەم لینکەوە ئەم بابەتەش دەتوانن بخوێننەوە.
https://emrro.com/margirettatcerew.htm

عەلی باپیر مادام هێندەت حەز لە بەهەشتە، چیدەکەیت لەو سەردەشتە!؟… شەماڵ بارەوانی

من وەکوو سینگڵێک ئێستا بمەوێت ژن بێنم، ناتوانم، یان دەبێت خانووەکەمان بفرۆشم و بڕۆمە ناو خانووی کرێ، یان دەبێت ئۆتۆمبیلەکەی ژێرەوەم بفرۆشم، ئەو ئۆتۆمبیلەی کە بەچی قوڕبەسەری و دەردی سەریەک کڕیومە، ئەو ئۆتۆمبیلەی کە بە پارەی هەشت ساڵ وانەبێژی و دنیایەک قەرز و پارەی ئەو هەزار و حەوسەد کتێبەی کتێبخانەکەم(ئەو کتێبخانەی کە لە خۆمم خۆشتردەویست و بە چاوی پڕ فرمێسکەوە و لە ناچاری بە کەینی ئۆتۆمبیلەکەم فرۆشتم)ئەو کتێبخانەی، کە کاتی خۆی و لە کاتی فەقێیاتیم بە زەکات و سەرفیترە و خێر و سەدەقەی خەڵک ک[illegible]بووم.

ئینجا بە زمانە عەشایەری و میلیەکەی خەڵک، دەتوانم ژنێک بێنم. کەچی عەلی باپیر کوڕەکی لە بەریتانیادەخوێنێت و بە دەفتەر دەبێت بۆی بەژێنێت و خۆیشی بەو تەمەنە گەورەیەی ماوەی چەند ساڵێک، ژنێکی تازە و تەمەن مناڵ دێنێت!

لەولاشەوە من و هەزاران سینگل و گەنجیتری بە ناز و داماو هەژار، لەو وڵاتە بمانەوێ پرۆسەی هاوسەرگیری پێک بێنین، فلیممان دەستوتەت و بە زمانە بازاڕییەکەی گووتەنی دەبین بە قەشمەڕ، بگرە

ناتوانین و من دەبێت لەو وەزعە خراپە ئابوریەی تێدامە، کە بەو گەرمایەی من و دایکە دانعەمرەکەم، لە بەرگەرما، شەو □□ژرد□کەینەوە و پارەی ئەوەمان نییە موبەڕیدەیەک بکڕین(ئەوە کڕۆزانەوە نییە) بەڵکوو حەقیقەتی ژیانی پڕ ناسۆری و نەبوونی خۆم و هەزاران گەنجیتر و خانەوادەیترە لەو وڵاتە باس دەکەم.

ئینجا مەبەستم لەوە زیاتر ئەوەیە خەڵکی ڕووی ڕاستی□قینەی ئەو ئەمیر و خەلیفە و ئەمیندار و ڕابەرە فریودرانەی ئیسلامی سیاسی بۆ دەرکەوێت، کە خۆڵ دەکەنە چاوی خەڵک و هەمیشە بەرگوێی خەڵک دەدەن گوایە پەیامبەر کە مرد درعەکەی بەڕەهن لای جولەکەکان بووە لە بەرامبەر پاروە نانێک.

کەچی خۆیان هەر خەریکی قۆزتنەوەی ئایینن بۆ ناوگەڵ و بەرو زگ و خۆشکردنی ژیانیان، لە سەر حسابی کۆمەڵێک مرۆڤی مێگەلیزم و مەڕی بەستەزمان و سادە لەوح و لە خشتە بردراو.

ئیسلامیەکان پسپۆڕی فریوان و مامۆستای گ□مزاند و ئەندازیاری خۆڵکردنەوە چاوی خەڵکێکن، بیرمە یەکگرتووی ئیسلامی و فەقێش بووم، ساڵی ٢٠٠٨، بوو وابزانم،
ئەوکات سەلاحەدین بەهائەدین لە ئیسکان چووبووە ناو خانووەکی خۆشی زەخمی بەکرێ، منیش هەر لەئیسکان و لە نزیک ماڵی مامۆسا،
لە مزگەوتی حاجی قەرۆک(قوتابخانەو حوجرەی ئایینی موحەمەدیە) کەهەر لەناو مزگەوتەکەبوو، فەقێ بووم. زۆرجار بۆ وتاری ئایینی و وانەی ئیسلامی سیاسی شەو ئێمە دەڕۆشتین لە ئیسکان لە پاڵ ماڵی مامۆسا، لە ناو بینای ڕادی□ی یەکگرتوو، کە ئەوکات لەوێ بوو، لەوێ کاک مەلاسەید ئەحمەدی ئیخوانی وانەی ئایینی و ئیخوانی بوونی پێدەگوتین، جا هەموو جار وەک نموونەی هەژاری و دەستکورتی عەلەساس مامۆستا سەرقافلەی لە خۆبوردەیی و ژیان نەویستی و هەژاریە.

بە ئێمەیان دەگوت ئەها مامۆسا سەڵاح چەند دەستکورتە، لە خانووی کرێ دەژیت، لە کاتێکدا ئەمیندارش□، وەیش کە گوناح بوو، هەموو جار کەوایان پێدەگوتین، من دووسێ دەستە کلینکسم بە فرمێسکەکانم دەخوساندەوە! خەریک بوو زەکات و سەرفیترەی خۆم، هی فەقێیاتی مانگی ڕەمەزانی لەگەڵ دا بەشکەم، ئەوە لەکاتێکدا بوو، من بە پارەی(زەکات و سەرفیترەو سەدەقەی خەڵکیش کۆلێژی شەریعەو زانستە ئیسلامیەکان و مزگەوتی سەواف و قوتابخانەی محەمەدی□ی یەکگرتوو و خوێندنی ئیسلامیم تەواوکرد)کەچی کاک (ئەیوب)ی کوڕی مامۆسا سەلاحەدین لە کۆلێژی شەریعە، لە بەریتانیا دەیخوێند.

قسەیەکیش هەیە، جا نازانم هەر بەخۆشی و تەنزە، یان حەقیقەتێکی بۆ هەیە!
دەڵێن کاتی خۆی عەلی باپیر هەرزەکار و گەنجی بێ ئەزموون و بێ پاکگراوەند و سادە لەوح و عاتیفی و نەزانی بە ناوی جیهادەوە بە کوشت دەدا و هانی دەدان جیهاد بکەن و لە ڕێگای جیهادەوە تا زوو و بڕۆنە بەهەشت و بگەنە حۆریەکان،
کەچی خۆیشی لە شاری سەردەشت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەوێ پەیدابوویەوە، پێیان گووت: مامۆسا عەلی باپیر، ئەی مادام خۆت هێندەت حەز لە حۆری و غیلمان و بەهەشتە، چیت داوە لەو سەردەشتە!؟

جا کەسێک بێت و بە جەنابی عەلی باپیریش بڵێت، ئەوە بۆ خەڵک دەڵێن ئارام بگرن لە سەر نەبوونی و هەژاری و خوداوەند لە بەهەشت بە سەتان قات لە حۆری و غیلمان و شەرابی تەهەر قەرەبووتان دەکاتەوە، کەچی خۆتان ئارامیتان لێ بڕاوە، جنس و خۆشی و ڕابواردن و جێگەڕەکانی بەهەشت و دەوڵەمەندی بەهەشتتان بۆخۆتان گواستووەتەوە ئێرە، کوڕە هەرزەکار و دەم شڕەکەی عەلی باپیر، لێت ڕاست بێتەوەو پێت بڵێت سوکەڵەیی و بوودەڵەیی و ئەو فەزیحەت و سکانداڵەی باوکی پینەبکات(کەکچەکی بەستە زمانی تەمەن٢٥ساڵەی لە تەمەنی کچەکەی خۆی لە خۆی مارە بڕیوە) بڵێت مادام بۆ باوکم بێتەن بۆ ژنی تر دەنیت و سێ و چوار وەکوو مانگا، ڕیز دەکەیت و قسە لەسەر ئەو زەواجە پیرەزە دەکەن،
ئەوە" تەکەای ئیمان و باوەڕەکەتان لەدەستداوە"!

پیاوانی ئایین وکاهین و فێڵبازەکان، بە درێژایی مێژووی سەرهەڵدانی ئایینەکان و دروست بوونی ئایینەکان، هەمیشە بە بێدەنگکردنی خەڵک و ڕازی کردنی خەڵکێکی سادە، بەرگی پیرۆزییان لەبەر فەزیحەت و کارە قێزەون و نامرۆڤانە و ناشارستانییەکان کردووە و بە دڵی خۆیان جنسیان کردووەو کچ و ژن و داک و خوشکی خەڵکیان کردووە بە کەنیزەی سێکسی و چوار ژنیان ڕیزکردووە و وەکوو نووسەر و ڕۆمانوو" شێرزاند حەســەن"دەڵێت هەر لەبــەرە دەخینیشیــان بە(٧٢) حۆریەکەی ئەولاش شلکردووە. جا
هەرکەسێک بوێری بکات بڵێت نابێ ئەو کارە قێزەون و بیرکردنەوە سێکسی و ڕوانینەجنسییەتان، یەکسەر ئەو جنس ڕابواردن حۆری و ناوگەلەی خۆیان،
ئەو ژن بازی و ئارەزووبازی و ستەمە ناڕەوایەی ئەوان ناویان ناوە سێکسی حەڵاڵ و سوننەتی پەیامبەر و شەرعی خوداوەند،
کە لەحەقیقەتدا، نە سوننەت و نە شەرع و نە هیچە.

ئەو جنس بازیە، بە ڕێگەپێدراوی ئایین و سونەتی ڕەسول اللە و شەرعی خوداوەند و بەیاری ئاسمان یەکسان دەکەن و بەرامبەر بە کەیلە و دەم درێژ و کافر و دوژمنی خوداوەند و لادەر تۆمەت باردەکەن و خەیان لەدەبەت بە شمشێری ئایین و وتەبێژی ئاسمان و نوێنەری خوداوەند و ئیمان و کفر و بەهەشت و دۆزەخ و ڕەحمەت و نەفرەتی خوداوەند بەسەر خەڵک دابەش دەکەن!

“بەهرام ڕادان” ئەستێرەی سینەمای ئێران پەیامەکی تایبەتی بە خەڵکی هەرێمی کوردستان نارد

مەنسوور جیهانی –

“بەهرام ڕادان” ئەستێرەی ناوداری سینەمای ئێران، ئەکتەر و دەرهێنەری فیلمی سینەمایی “پشیلەی ڕەش”، بە بیانووی نمایشی ئەم بەرهەمە سینەماییە لە سینەمای شارەکانی سلێمانی، هەولێر و دهۆک، پەیامەکی تایبەتی ڤیدیۆیی بۆ خەڵکی هەرێمی کوردستان نارد.

دەقی پەیامی ڤیدیۆیی “بەهرام ڕادان” ئەکتەر و دەرهێنەری فیلمی سینەمایی “پشیلەی ڕەش” The Black Cat لە خوارەوەدا هاتووە:

سڵاو لە خەڵکی هەرێمی کوردستان
فیلمی “پشیلەی ڕەش” بە ژێرنووسی کوردی لەم هەفتەیەوە لە سینەماکانی سلێمانی، هەولێر و دهۆک نمایش دەکرێت، ئەمەش لە هەوڵداین تاکوو بۆ هاوڕێیەتی لەگەڵ هەندێک لە ستاف و ئەکتەرانی فیلمەکە، سەردانی کوردستان بکەین و ببینە میوانی ئێوە، هیوادارم کە ئەم کارە ڕووبدات و لە نزیکەوە ئێوە ببینین. هیوادارم کە فیلمەکە ببینن و چێژی لێوەربگرن و پێتان خۆش بێت.
بە هیوای دیدارتان، هەر بژی کوردستان.

پیشاندانی فیلمی سینەمایی “پشیلەی ڕەش” بەرهەمی ساڵی 2020 بە بەرپرسارێتی “محەمەد تەریوەریان” لە ڕۆژی 30ی مای واتە گوڵانی 2022 لە سینەما “سالم” لە شاری سلێمانی دەستی پێکردووە و لە درێژەدا لە سینەمای “ئێمپایەر”ی فامیلی مۆڵ لە شاری هەولێر و هەروەها لە سینەمای “دهۆک مۆڵ” لە شاری دهۆک لە هەرێمی کوردستان دەچێتە سەر پەردەی سینەماکان.

لە فیلمی “پشیلەی ڕەش” لە دەرهێنانی “کەریم ئەمینی”، لە بەرهەمهێنانی “بەهرام ڕادان” ئەستێرەی بەناوبانگی سینەمای ئێران، کۆمەڵێک لە ئەکتەرە ناودارەکانی سینەمای ئێران، لەوانە: “بەهرام ڕادان”، “تەڕلان پەروانە”، “حوسێن پوورکەریمی”، “کیا ڕوکنی”، “بەهارە کیان ئەفشار”، “عەلیڕەزا ئوستادی”، “پەیام ئەحمەدی نیا”، “ئازادە سەدیری”، “بەهرووز قادری”، “ستایش ڕەجایی نیا”، “ئارەزوو نەبووەت”، “سومەیە بورجی” و هەروەها “ڕەزا یەزدانی”، “ئیحسان کەڕەمی”، “عەلی ئۆوجی”، “نیگار شیرازی” و گرووپی موزیکی “سوێن” تیایدا ڕۆڵیان بینیوە.

فیلمی سینەمایی “پشیلەی ڕەش” ناوەرۆکێکی کۆمەڵایەتی هەیە و ڕوانینێکی هەیە بۆ مەسەلەکانی ئەمڕۆی گەنجان، ئامادەبوونی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژیی ئەنتەرنێت لە ناو کۆمەڵگای ڕەسەن و هەروەها جیاوازیی جیلەکان لە ناو کۆمەڵگای ئەمڕۆکەی ئێراندا.

ئەم فیلمە تا ئێستا لە چەندین فێستیڤاڵی جۆراوجۆری نێودەوڵەتی فیلم لە ئاستی جیهاندا بەشداریی کردووە، لەوانە: “وەرشەو” لە وڵاتی پۆڵەندا، “سووفیا” لە وڵاتی “بوڵگاریا”، فێستیڤاڵی هونەریی پێشکەوتووی “چۆنگ کینگ” Chongqing Pioneer لە وڵاتی چین، “داکا” لە وڵاتی “بەنگلادش” و هەروەها لە فێستیڤاڵەکانی “پڕێنس ئێدواڕد” و “ڤێنکۆڤەر” لە وڵاتی کەنەدا.

پەیامی “بەهرام ڕادان” لە لاپەڕەی ئینستاگرامی خۆی:
https://www.instagram.com/p/CeQrYBrA2rE/?igshid=YmMyMTA2M2Y=

لینکی دانلۆدی پەیامی “بەهرام ڕادان”:
https://we.tl/t-RegStG5MqS